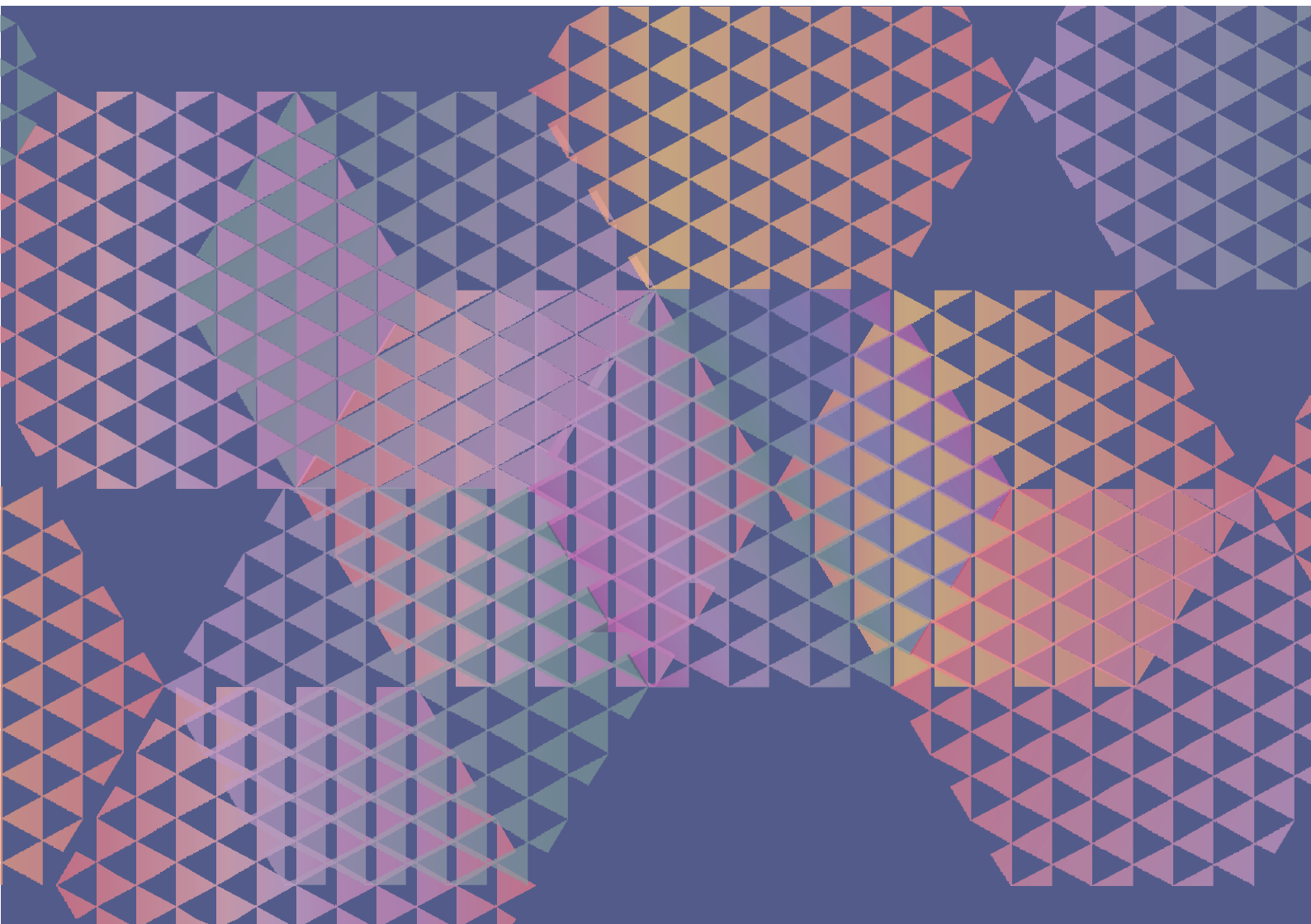

СБҲМ барои КХМ[®]

Стандарти баҳисобгирӣ

Нашри сеюм | Феврари 2025

Шурои Стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирӣ муҳосибӣ

Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ* барои *КХМ*®
Нашри сеюм

Нашри сеюми Стандарти баҳисобгирини *СБХМ барои КХМ* аз ҷониби Шурои Стандартҳои байналмилалии баҳисобгирини муҳосибӣ (ШСББМ) нашр гардидааст.

Даст кашидан аз масъулият: То он ҳаде, ки қонунгузории амалкунанда иҷозат медиҳад, Шурои Фонди СБХМ ва Фонди СБХМ (Фонд) аз ҳама гуна масъулияти марбут бо наشري мазкур ё тарҷумаи он, ҳатто агар ин масъулият тибқи шартнома дар натиҷаи қоидавайрокуниҳо нисбат ба ҳар шахс нисбати ҳама гуна даъво ё зарари дорон хусусиятҳои гуногун, аз ҷумла, зарари мустақим, ғайримустақим, ғайриҷашмдошт ё зарари минбаъда, мучозоти молӣ, ҷаримаҳо ё хароҷот ба вуҷуд меояд, қатъиян даст мекашанд.

Маълумоти дар наشري мазкур мавҷудбуда хусусияти машваратӣ надорад ва онро наметавон бо хизматрасонии мутахассиси дорон тахассуси дахлдор иваз намуд.

© 2025 Фонди СБХМ

РКСБ (*Рақами китоби Стандарти байналмилалӣ*) барои ҳамин қисм: 978-1-915712-28-8

РКСБ барои наشري пурра (ду қисм): 978-1-915712-27-1

Хуқуқи паҳн ё истифода намудани маводи мазкур қатъиян манъ аст. Барои маълумоти муфасссал хоҳишмандем тибқи суроғи permissions@ifrs.org ба Фонд муроҷиат намоед.

Ба ҳама гуна истифодабарӣ - вале бо ин маҳдуд намегардад - ба монанди таъминоти барномавӣ барои таҳияи ҳисобот, таҳлили сармоягузорӣ, хизматрасонии пешниҳоди маълумот ва таҳияи мавод, бе муроҷиати хаттӣ роҳ дода намешавад.

Нусхаи ин нашро метавон аз Фонд тавассути суроғи почтавии customerservices@ifrs.org ё мағозаи электронии <https://shop.ifrs.org> дархост намуд.

Фонди СБХМ дорон тамғаҳои молике мебошад, ки дар тамоми дунё ба қайд гирифта шудаанд, аз ҷумла, «FSA®», тамған «Hexagon Device», «IAS®», «IASB®», «IFRIC®», «IFRS®», тамған «IFRS®», «IFRS for SMEs®», «ISSB®», «International Accounting Standards®», «International Financial Reporting Standards®», «International Financial Reporting Standards Foundation®», «IFRS Foundation®», «NIIF®», «SASB®», «SIC®», «SICS®» ва «Sustainable Industry Classification System®». Маълумоти бештар дар бораи тамғаҳои молики Фонди СБХМ-ро метавон тибқи дархост аз Фонди СБХМ дастрас намуд.

Фонд тибқи Қонун дар бораи иттиҳодияҳои умумии Иёлоти Делавери ИМА иттиҳодияи ғайритиҷоратӣ маҳсуб ёфта, дар Англия ва Уэлс ҳамчун ширкати хориҷӣ, (рақами ширкат: FC023235) бо офиси асосӣ дар бинои Columbus Building, 7 Westferry Circus, Canary Wharf, London, E14 4HD ҷаъолият менамояд.

Мундарица

	Саҳифа
МУҚАДДИМА	6
СТАНДАРТИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ҲИСОБОТИ МОЛИЯВӢ БАРОИ КОРХОНАҲОИ ХУРДУ МИЁНА (СБҲМ барои КХМ)	
ПЕШГУФТОРДАР БОРАИ СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ	18
Қисмҳо	
1 КОРХОНАҲОИ ХУРДУ МИЁНА	21
2 КОНСЕПСИЯ ВА ПРИНЦИПҲОИ ИСТИФОДАШАВАНДА	23
3 ПЕШНИҲОДИ ҲИСОБОТИ МОЛИЯВӢ	44
4 ҲИСОБОТ ДАР БОРАИ ҲОЛАТИ МОЛИЯВӢ	50
5 ҲИСОБОТ ДАР БОРАИ МАҶМУИ ДАРОМАД ВА ҲИСОБОТ ДАР БОРАИ ФОИДА ВА ЗАРАР	54
6 ҲИСОБОТ ДАР БОРАИ ТАҒЙИРОТ ДАР САРМОЯ, ҲИСОБОТ ДАР БОРАИ ФОИДА ВА ЗАРАР ВА ФОИДАИТАҚСИМНАШУДА	57
7 ҲИСОБОТ ДАР БОРАИ ГАРДИШИ ВОСИТАҲОИ ПУЛӢ	59
8 ТАВЗЕҲОТ БА ҲИСОБОТИ МОЛИЯВӢ	66
9 ҲИСОБОТИ МОЛИЯВИИ МАҶМУӢ ВА АЛОҲИДА	68
10 СИЁСАТИ БАҲИСОБГИРӢ, АРЗӢБӢ ВА ХАТОҲО	77
11 ВОСИТАҲОИ МОЛИЯВӢ	82
12 АРЗӢБИИ АРЗИШИ ОДИЛОНА	106
13 ЗАХИРАҲО	112
14 САРМОЯГУЗОРӢ БА ИТТИҲОДИЯҲО	117
15 СОЗИШНОМАҲОИ МУШТАРАК	121
16 АМВОЛИ САРМОЯГУЗОРӢ	125
17 ВОСИТАҲОИ АСОСӢ	128
18 ДОРОИҲОИ ҒАЙРИМОДДӢ, БА ҒАЙР АЗ ГУДВИЛ	136
19 МУТТАҲИДСОЗИИ ТИҶОРАТ ВА ГУДВИЛ	142
Замима ба банди 19—Дастур дар бораи истифода	151
20 ИҶОРА	156
21 ЗАХИРАҲОИ ЭҲТИЁТӢ ВА УҲДАДОРИҲОИ ШАРТӢ	164
Замима ба банди 21—Намунаи мисолҳо	169
22 УҲДАДОРИҲО ВА САРМОЯ	173
Замима ба банди 22—Намунаи мисоли баҳисобгирии қарзи мубодилавӣ аз ҷониби эмитент	179
23 ДАРОМАД АЗ ФУРӯШ АЗ ШАРТНОМА БО ХАРИДОРОН	182
Замима ба банди 23—Дастур дар бораи истифода	197
24 ГРАНТҲОИ ДАВЛАТӢ	203
25 ХАРОҶОТИ ҚАРЗӢ	205
26 ПАРДОХТ ДАР АСОСИ САҲМ	206

идома...

...идома

27 БЕҚУРБШАВИИ ДОРОИҲО	215
28 ПОДОШПУЛӢ БА КОРМАНДОН	223
29 АНДОЗ АЗ ДАРОМАД	236
30 АЗНАВҲИСОБКУНИИ АСЪОРИ ХОРИҶӢ	248
Замима ба банди 30—Дастур дар бораи истифода	255
31 ТАВАРРУМИ ШАДИД	259
32 РӢЙДОДҲОИ ПАС АЗ ДАВРАИ ҲИСОБОТӢ	262
33 ИФШОИ МАЪЛУМОТ ДАР БОРАИ ТАРАФҲОИ АЛОҚАМАНД	266
34 ФАӢОЛИЯТИ МАХСУС	271
35 ГУЗАРИШ БА СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ	276
ЗАМИМАИ А—САНАИ ЭЪТИБОР ПАЙДО КАРДАН ВА ДАВРАИ ГУЗАРИШ	283
ЗАМИМАИ Б—ВОЖАНОМАИ МАФҲУМҲО	297
АЗ ҶОНИБИ ШУРО ТАСДИҚ ГАРДИДАНИ СБҲМ БАРОИ КХМ, КИ МОҲИ ИЮЛИ СОЛИ 2009 НАШР ГАРДИДААСТ	321
АЗ ҶОНИБИШУРО ТАСДИҚ ГАРДИДАНИ ТАҒӢИРОТ БА СБҲМ БАРОИ КХМ-И СОЛИ 2015, КИ МОҲИ МАӢИ СОЛИ 2015 НАШР ГАРДИДААСТ	322
АЗ ҶОНИБИ ШУРО ТАСДИҚ ГАРДИДАНИ ИСЛОҲОТИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ АНДОЗ—МОДЕЛИ ИДОРАКУНИИ «ПИЛЛАР 2»—ТАҒӢИРОТ БА СТАНДАРТИ СБҲМ БАРОИ КХМ, КИ МОҲИ СЕНТЯБРИ СОЛИ 2023 НАШР ГАРДИДААСТ	323
АЗ ҶОНИБИШУРО ТАСДИҚ ГАРДИДАНИ СТАНДАРТИ СБҲМ БАРОИ КХМ, КИ МОҲИ ФЕВРАЛИ СОЛИ 2025 НАШР ГАРДИДААСТ	324
ҲУЧҚАТҲОИ ҲАМРОҲИКУНАНДАИ ДАР ЗЕР ОВАРДАШУДА, КИ ДАР ШАКЛИ ҲУЧҚАТИ АЛОҲИДА ПЕШНИҲОД ГАРДИДААНД	
АСОС БАРОИ ХУЛОСАБАРОРӢ	0
ҲИСОБОТИ МОЛИЯВИИ НАМУНАВӢ	0

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Стандарти байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ барои корхонаҳои хурду миёна (*СБҲМ барои КХМ*) дар қисмҳои 1–35 ва замимаҳои А–Б баён шудааст. Истилоҳоти дар луғат муайяншуда, замоне, ки онҳо дар ҳар қисм вобаста аз вазъ бори аввал пайдо мешаванд, бо ҳарфҳои «**сиёҳ**» нишон дода мешаванд. Ба *СБҲМ барои КХМ* муқаддима, заминаи ҳулосаҳо ва ҳисоботи молиявӣ тасвирӣ замима шудаанд.

Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ

Муқаддима

Шарҳи истилоҳот дар наشري сеюми стандарт

Дар Ҷадвали 1 тағйироти марбут ба қисмҳои Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ оварда шудаанд. Тағйироти қобили таҳрир ва тағйироти минбаъдаи наонқадар муҳим танҳо дар қисмҳои нишон дода шудаанд, ки аз ҷумлаи ислоҳоти муҳим махсус намеребанд.

Ҷадвали 1— Шарҳи истилоҳот дар наشري сеюми стандарт

Қисм	Мавзӯи ислоҳот
Муқаддима ба СБҲМ барои КХМ	- Қисми мазкур бо назардошти таҷдид намудани <i>Муқаддимаи СБҲМ</i>, ки соли 2025 бозбинӣ шудааст, мавриди бозбинӣ қарор гирифтааст. - Муайян намудани муқаррароти замимаҳои стандарт.
Қисми 1 <i>Корхонаҳои хурду миёна</i>	Муайян намудани муқаррароти «ҳисоботи дорои таъиноти умумӣ» (ниг. ба банди 1.3(б)).
Қисми 2 Концепсия ва принципҳои асосӣ	Қисми мазкур бо мақсади мутобиқсозӣ ба <i>Асосҳои концептуалии</i> соли 2018 бозбинӣ шудааст.
Қисми 3 Ҳисоботи молиявии дорои таъиноти умумӣ	- Муайян намудани талаботи марбут ба аҳамият, тартиби қайдгузорӣ, натиҷаҳои фаръӣ, сиёсати баҳисобгирӣ ва тақсимот (ниг. ба банди 3.15А). - Муайян намудани муқаррароти «муҳим» ва истифодаи он (ниг. ба банди 3.16). - Интиқол намудани усули ҳисобу замкунӣ аз Қисми 2 «Концепсия ва принципҳои асосӣ» ба қисми мазкур (ниг. ба банди 3.16А). - Тағйироте, ки аз корхона ифшои «маълумоти муҳими сиёсати баҳисобгирӣ»-ро бар ивази «принципҳои асосии сиёсати баҳисобгирӣ» талаб мекунад (ниг. ба банди 3.17(ғ)).

идома дорад...

Қисм	Мавзуи ислоҳот
Қисми 4 <i>Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ</i>	9. Тағйироте, ки тақсимои моддаҳоро дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ талаб мекунад, дар сурате, ки чунин пешниҳод барои дарки ҳолати молиявии корхона мувофиқ бошад (ниг. ба банди 4.3). 10. Бекор кардани талабот дар бораи тақсими қарзи тиҷоратӣ ва дигар қарзи дебиторӣ барои ба таври алоҳида инъикос кардани қарзи дебиторие, ки аз даромади ҳисобу замшуда ба вучуд омада, тибқи Қисми бозбинишудаи 23 «Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидор» ба чунин даромад ҳанӯз ҳисобнома барои пардохт пешниҳод нашудааст (ниг. ба банди 4.11(б)).
Қисми 5 <i>Ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад ва ҳисобот дар бораи фоида ва зарар</i>	11. Танҳо тағйироти тасҳеҳшуда.
Қисми 6 <i>Ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя ва ҳисобот дар бораи фоида ва зарар ва фоидаи тақсимнашуда</i>	12. Илова намудани талабот дар бораи ифшои маблағи суди саҳмияҳое, ки то мавриди барои интишор тасдиқ намудани ҳисоботи молиявӣ пешниҳод (эълон) шуда, вале дар муддати давра ба сифати тақсимои байни соҳибмулкон эътироф нагардидаанд, инчунин маблағи ҳама гуна суди саҳмияҳои имтиёзнокӣ кумулятивие, ки эътироф нагардидаанд (ниг. ба банди 6.6).
Қисми 7 <i>Ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ</i>	13. Илова намудани талабот дар бораи ифшои муқоисаи тағйирёбии уҳдадорихое, ки бар асари фаъолияти молиявӣ ба миён омадааст, аз ҷумла, тағйироте, ки бар асари гардиши воситаҳои пулӣ ва ғайрипулӣ ба миён омадааст (ниг. ба банди 7.19А). 14. Илова намудани талабот ба ифшои маълумот дар бораи маблағгузори таҳвилкунандагон (ниг. ба бандҳои 7.19Б–7.19В).
Қисми 8 <i>Таъзеҳот ба ҳисоботи молиявӣ</i>	15. Тағйироте, ки аз корхона ифшои «маълумоти муҳими сиёсати баҳисобгирӣ»-ро бар ивази «принсипҳои асосии сиёсати баҳисобгирӣ» талаб мекунад (ниг. ба бандҳои 8.4–8.6). 16. Намунаҳои нави мулоҳизоте илова гардидаанд, ки роҳбарият метавонад дар раванди татбиқи сиёсати баҳисобгирии корхонаҳои хурд миёна анҷом диҳад ва онҳо ба ҳадди имкон ба маблағи дар ҳисоботи молиявӣ инъикосёфта таъсири ҷиддӣ мерасонанд (ниг. ба банди 8.6).

идома дорад...

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисм	Мавзуи ислоҳот
Қисми 9 <i>Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида</i>	17. Тағйирот ба муқаррароти «назорат» ва шарҳи истифодаи фарзияи радпазир (ниг. ба бандҳои 9.4–9.12). 18. Тағйироте, ки талаботро дар мавриди аз ҷониби корхонаи асосӣ аз даст додани назорати корхонаи фаръӣ муқаррар карда, аз корхона арзёбии ҳама гуна ҳиссаи иштироки дар корхонаи фаръии собиқ аз рӯи арзиши одилонаи санаи аз даст додани назорат ҳифзшударо талаб менамояд (ниг. ба бандҳои 9.18–9.19). 19. Интиқол намудани талаботи марбут ба тағйирёбии ҳиссаи назорати корхонаи асосӣ дар корхонаи фаръӣ аз Қисми 22 «<i>Уҳдадорӣ ва сармоя</i>» ба қисми мазкур (ниг. ба банди 9.20А). 20. Бекор намудани талаботи марбут ба ифшои маълумот дар бораи заминаи хориҷ кардани мавҷудияти назорат, дар сурате, ки корхонаи асосӣ бештар аз нисфи саҳмияҳои дорои ҳуқуқи раъӣи корхонаи дигарро доро набошад (ниг. ба банди 9.23(б)). 21. Илова кардани талабот дар бораи ифшои маълумоти марбут ба заминаи хориҷ кардани мавҷудияти назорат, агар корхона ҳиссаи худро дар корхонаи фаръии собиқ ҳифз карда бошад (ниг. ба банди 9.23Б). 22. Тағйирот барои тавзеҳ додани ин омил, ки корхонаи асосӣ тибқи банди 9.3 аз таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ озод буда, метавонад ҳисоботи молиявии алоҳидаро ҳамчун ҳисоботи молиявии худ пешниҳод намояд (ниг. ба банди 9.25А). 23. Тағйироте, ки аз корхонаҳои таҳиякунандаи ҳисоботи молиявии алоҳида маълумоти иловагиро талаб мекунад (ниг. ба банди 9.27(в)).
Қисми 10 <i>Сиёсати баҳисобигирӣ, арзёбӣ ва хатоҳо</i>	24. Тағйироти марбут ба истисно кардани имконияти татбиқи талаботи СББМ 39 «<i>Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва арзёбӣ</i>», ки қаблан ба Қисмҳои 11 ва 12 дохил карда шудааст (ниг. ба банди 10.11). 25. Тағйироте, ки ворид кардани муқаррароти «арзёбии баҳисобигирии муҳосибӣ»-ро дар бар мегирад, то ин, ки ба корхонаҳо дар фарқ кардани тағйирёбии арзёбии баҳисобигирии муҳосибӣ аз тағйирёбии сиёсати баҳисобигирӣ мусоидат кунад (ниг. ба бандҳои 10.14А–10.15).

идома дорад...

Қисм	Мавзуи ислоҳот
Қисми 11 <i>Воситаҳои молиявӣ</i>	26. Истисно кардани имконияти тавассути корхона истифодабарии талаботи СББМ 39 дар робита ба эътироф ва арзёбӣ (ниг. ба банди 11.2). 27. Тағйироте, ки аз доираи татбиқи ҳамин қисм шартномаҳои кафолати молиявии барои подошпулии таҳти сифр додашударо хориҷ мекунанд, дар сурате, агар кредитори дахлдор корхонаи дигари дар таркиби гурӯҳ қарордошта маҳсуб ёфта, инчунин ба доираи татбиқи ҳамин қисм ворид шудани дигар шартномаҳои кафолати молиявии додашударо ифода кунад (ниг. ба бандҳои 11.6(е) ва 11.49(и)). 28. Шарҳи ин омил, ки воситаҳои қарзие, ки метавонанд пеш аз муҳлат пардохт шаванд ва дорои пардохти ҷуброни манфӣ мебошанд, ҳоло ҳам метавонанд ба меъёрҳои арзёбии арзиши истеҳлоқ ҷавобгӯӣ бошанд (ниг. ба банди 11.9(б)). 29. Илова намудани принципи иловагии гурӯҳбандии воситаҳои қарзӣ дар асоси мушаххасоти гардиши воситаҳои пулии шартномавии онҳо (ниг. ба банди 11.9ФА). 30. Шарҳи талаботи марбут ба азнавгурӯҳбандии воситаҳои молиявӣ (ниг. ба банди 11.11А). 31. Ислоҳоти талаботи марбут ба арзёбии аввалия дар қисми мазкур, ки аз Қисми бозбинишудаи 23 бармеояд (ниг. ба бандҳои 11.13–11.13А). 32. Ба қисми мазкур интиқол намудани талаботи марбут ба қисми 23-и қаблӣ «Даромад аз фурӯш», ки ба эътирофи даромади аз суди саҳмияҳо бадастомада дахл дорад (ниг. ба банди 11.14А ва 11.55). 33. Ба Қисми 12-и нав «Арзёбии арзиши одилона» интиқол намудани талаботи марбут ба арзёбии арзиши одилона ва ифшои маълумот дар бораи арзёбии арзиши одилона (ниг. ба бандҳои 11.27–11.32). 34. Илова намудани талаботи марбут ба ифшои таҳлили синни дороиҳои молиявӣ ва таҳлили муҳлати мураттаб кардани уҳдадориҳои молиявӣ (ниг. ба бандҳои 11.43–11.43Б). 35. Интиқол намудани талаботи Қисми 12 «Дигар воситаҳои молиявӣ» -и қаблӣ ба қисмати алоҳидаи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

	қисми мазкур (Қисмати II «Дигар масъалаҳои бо воситаҳои молиявӣ алоқаманд»). 36. Ислоҳоти минбаъда нисбат ба доираи татбиқи қисми мазкур дар робита ба шартномаҳои марбут ба подошпулии шартӣ дар мавриди муттаҳидсозии тичорате, ки аз Қисми бозбинишудаи 19 «Муттаҳидсозии тичорат ва гудвил» бармеояд (ниг. ба банди 11.49(е)).
Қисми 12 <i>Арзёбии арзиши одилона</i>	37. Қисми нав, ки вобаста ба арзёбии арзиши одилона ва ифшои маълумот дар бораи арзёбии арзиши одилона талаботро муқаррар мекунад.
Қисми 13 <i>Захираҳои молиқ модди</i>	38. Тағйироти минбаъда ба қисми мазкур, ки аз Қисми бозбинишудаи 23 бармеояд (ниг. ба бандҳои 13.2(а), 13.2А ва 13.14).
Қисми 14 <i>Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо</i>	39. Тавзеҳи тартиби баҳисобиғии ҳиссаҳои иштироки дарозмуддат дар иттиҳодияҳо ва корхонаҳои назоратшон муштарак, ки бахши сармоягузориҳои софи корхона дар иттиҳодияҳо ва корхонаҳои назоратшон муштарак махсуб меёбанд (ниг. ба бандҳои 14.8(г) ва 14.8(ё)).
Қисми 15 <i>Созишномаҳои муштарак</i>	40. Иваз намудани истилоҳи «корхонаи муштарак» ба «созишномаи муштарак». 41. Тағйир намудани муқаррароти истилоҳи «назорати муштарак» бо мақсади мутобиқ намудани он бо муқаррароти «назорат», ки дар Қисми 9 «Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида» (ниг. ба бандҳои 15.2 ва 15.2А). 42. Тағйироте, ки аз корхонаи бидуни назорати муштарак созишномаи муштарак, вобаста аз навъи амалиёт, ба эътибор гирифтани иштироки худро талаб мекунад (ниг. ба бандҳои 15.18–15.18Б). 43. Бекор кардани талаботи марбут ба ин омил, ки корхонаҳо бояд ҳиссаи худро дар уҳдадориҳои сармоявии корхонаҳои муштарак ифшо намоянд (ниг. ба банди 15.19(г)).

Қисми 16 <i>Амволи сармоягузорӣ</i>	44. Шарҳи масъалаи муайян кардани ин омил, ки оё амалиёт ба муқаррароти «муттаҳидсозии тиҷорат» ва «амволи сармоягузорӣ» мутобиқат мекунад ё намекунад, ба таври алоҳида татбиқ намудани қисми мазкур ва Қисми 19-ро талаб мекунад (ниг. ба банди 16.3А). 45. Шарҳи ин масъала, ки корхона бояд моликияти ва амволи сармоягузорино интиқол диҳад ё аз он хориҷ кунад, танҳо дар ин сурат амалӣ мегардад, ки нишонаҳои тағйирёбӣ дар мавриди истифодабарӣ ҷой дошта бошанд (ниг. ба банди 16.9). 46. Ба Қисми 12-и нав гузаштани талабот дар бораи ифшои маълумоти бо арзёбии арзиши одилона алоқаманд (ниг. ба банди 16.10(а)).
Қисми 17 <i>Воситаҳои асосӣ</i>	47. Тағйироте, ки ба доираи татбиқи қисми мазкур ворид кардани зироати ҳосилдиҳандаро, ки онҳоро метавон бидуни хароҷот ва кӯшишҳои иловагӣ ба таври алоҳида арзёбӣ намуд, пешбинӣ мекунад (ниг. ба банди 17.3(а)). 48. Шарҳи омилҳое, ки ҳангоми муайян кардани муҳлати истифодаи муфиди дорой ба эътибор гирифта мешаванд ва тибқи он коҳишёбии минбаъдаи нархи фурӯши моли бо истифода аз ин дорой истеҳсолшуда метавонад ба фарсудаҷавии эҳтимолии техникӣ ё тиҷоратии дорой ишора кунад (ниг. ба банди 17.21(в)). 49. Шарҳи ин омил, ки усули истеҳлоки бо даромад аз фурӯш асосёфта мақсаднок намебошад (ниг. ба банди 17.22). 50. Тағйироте, ки аз Қисми бозбинишудаи 23 бармеояд (ниг. ба банди 17.29). 51. Ба Қисми 12-и нав интиқол намудани талабот дар бораи ифшои маълумоти марбут ба арзёбии арзиши одилона (ниг. ба банди 17.33(в)).
Қисми 18 <i>Дороиҳои ғайримоддӣ, ба ғайр аз гудвил</i>	52. Муайян кардани муқаррароти «дорой», ки дар қисми мазкур мавриди истифода мебошад. (ниг. ба истиноди банди 18.4). 53. Илова намудани далели эҳтимол дар бораи он, ки усулҳои истеҳлоки бо даромад аз фурӯш асосёфта, бо шарҳи дақиқи рӯйдодҳои маҳдуд, ҷой надоранд, ки дар акси ҳол чунин далелҳо метавонанд рад гарданд (ниг. ба банди 18.22А).

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисми 19 <i>Муттаҳидсозии тиҷорат ва гулвил</i>	54. Ин қисм бо мақсади мутобиқсозӣ бо СБҲМ 3 (2008) «Муттаҳидсозии тиҷорат» ва тағйироти минбаъда, аз ҷумла, «Муқаррароти тиҷорат» (2018) ва «Истинод ба Асосҳои концептуалӣ» (2020) бозбинӣ шудааст.
Қисми 20 <i>Иҷора</i>	55. Танҳо тағйироти тасҳеҳшуда.
Қисми 21 <i>Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадорӣҳои шартӣ</i>	56. Муайян намудани муқаррароти «уҳдадорӣ», ки дар қисми мазкур истифода гардидааст (ниг. ба истиноди банди 21.1). 57. аз доираи татбиқи қисми мазкур, дар робита ба бозбинии Қисми 19, истисно кардани талабот нисбат ба подошпулии шартӣ ҳангоми муттаҳидсозии тиҷорат (ниг. ба банди 21.1(f)). 58. Тағйирот дар доираи татбиқи қисми мазкур ва муайянкунандаи ифшои иловагии маълумоте, ки дар чунин маврид фарогири шартномаҳои кафолати молиявии дорои ҷуброни сифрӣ мебошад, ҳангоме, ки дебитори ишорашуда корхонаи таркиби гурӯҳ маҳсуб меёбад (ниг. ба бандҳои 21.1A ва 21.18–21.19). 59. Интиқол намудани дастури хароҷоти марбут ба таҷдиди сохтор аз Замима ба Қисми мазкур ва илова кардани намунаҳо (ниг. ба бандҳои 21.6A–21.6B ва 21A.3). 60. Истисно кардани намунаи баргардонидани воситаҳо ба муштариён аз Замима ба қисми мазкур дар робита ба бозбинии Қисми 23 (ниг. ба банди 21A.5).
Қисми 22 <i>Уҳдадорӣ ва сармояи хусусӣ</i>	61. Истисно кардани шартномаҳо дар бораи подошпулии шартӣ дар мавриди муттаҳидсозии тиҷорат аз доираи татбиқи қисми мазкур дар натиҷаи бозбинии Қисми 19 (ниг. ба банди 22.2(v)). 62. Илова кардани тартиби озодкунӣ аз пешниҳоди маблағи қарзи дебиторӣ ба сифати ҳисоббаробарии сармоя дар мавриди барориши воситаҳои ҳиссаӣ то мавриди дарёфти воситаҳои пулӣ ё дигар захираҳо, ҳангоме, ки қонунгузорӣ ё санадҳои меъёрӣ чунин пешниҳодро манъ мекунанд (ниг. ба банди 22.7(a)). 63. Интиқоли талаботи доираи амалиёти марбут ба саҳмияҳои корхонаи фаръии муттаҳидшуда ба Қисми 9 (ниг. ба банди 22.19).

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисми 23 <i>Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон</i>	64. Қисми мазкур бо мақсади мутобиқсозӣ ба СБҲМ 15 «Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон» бозбинӣ шудааст.
Қисми 24 <i>Грантҳои давлатӣ</i>	65. Танҳо тағйироти тасҳеҳшуда.
Қисми 25 <i>Хароҷоти қарзӣ</i>	66. Танҳо тағйироти тасҳеҳшуда.
Қисми 26 <i>Пардохт дар асоси саҳм</i>	67. Тағйироте, ки кадом амалиёти Ҳангоми таҷдиди сохтори сармояи корхонаҳо ё ташкилот, иттиҳодияҳо ё таъсисёбии корхонаи назораташ муштарак ба доираи татбиқи Қисми мазкур дохил ё аз он хориҷ карда мешаванд, дақиқ менамояд (ниг. ба банди 26.1В). 68. Муайян кардани муқаррароти «арзиши одилона», ки дар Қисми мазкур истифода гардидааст (ниг. ба бандҳои 26.1Г–26.1Ғ). 69. Шарҳи татбиқ гардидани талабот танҳо нисбат ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм ба кормандон ва шахсоне, ки хизматрасониҳои ҳаммонандро пешниҳод мекунанд (ниг. ба бандҳои 26.5–26.6, 26.8 ва 26.16). 70. Муайян кардани муқаррароти «шартҳои гузариши ҳуқуқ» тавассути муқаррароти ҷудогонаи «шартҳои ноил гардидан ба натиҷа» ва «шартҳои хизматрасонӣ» (ниг. ба банди 26.9). 71. Илова кардани талаботи марбут ба таъсири шартҳои гузариши ҳуқуқ ва шартҳои ба гузариши ҳуқуқ марбутнабуда, нисбат ба арзёбии пардохт дар асоси саҳм (ниг. ба бандҳои 26.14А–26.14Б). 72. Илова кардани талабот нисбат ба гурӯҳбандии амалиёти пардохт дар асоси саҳм, бо мақсади ҳисоббаробарии соф Ҳангоми боз доштани уҳдадорӣҳои андозӣ (ниг. ба бандҳои 26.15–26.15Ғ).
Ниг. ба Қисми 27 <i>Беқурбшавии дороиҳо</i>	73. Тағйироти минбаъда ба қисми мазкур, ки аз Қисми 12-и нав ва қисми бозбинишудаи 23 бармеояд (ниг. ба бандҳои 27.1(д) ва 27.14).

идома дорад...

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисм	Мавзуи ислоҳот
Қисми 28 Подошпулӣ ба кормандон	74. Шарҳи ин матлаб, ки корхона бояд умқи бозори вомбаргҳои корпоративии дорои сифати баландро дар сатҳи асър арзёбӣ кунад (ниг. ба банди 28.17). 75. Шарҳи ин матлаб, ки корхонае, ки соддагардонии арзёбии уҳдадорихои нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраршударо истифода мебарад, уҳдадориро аз рӯи маблағи мавҷудаи қатъ кардани муносибатҳои меҳнатӣ, бо назардошти ин омил, ки тамоми кормандони корхона дар санаи ҳисоботӣ муносибатҳои меҳнати худро қатъ кардаанд, арзёбӣ мекунад (ниг. ба банди 28.19). 76. Тағйироте, ки чиҳати мутобиқ кардани талаботи марбут ба муҳлати эътирофи ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат, бо талаби эътирофи хароҷоти таҷдиди сохтор дар доираи Қисми 21 «Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадорихои шартӣ» равона гардидааст (ниг. ба бандҳои 28.31, 28.34–28.35). 77. Илова кардани талаботи марбут ба ифшои фарзияҳои хусусӣ чиҳати арзёбии уҳдадорихо ба корхонае, ки соддагардонии арзёбии уҳдадорихои нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраршударо истифода мебарад (ниг. ба банди 28.41(в)). 78. Тағйироте, ки муқоисаи бештар муфассали бақияи уҳдадорихои нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраршударо дар ибтидо ва интиҳои давра талаб мекунад (ниг. ба банди 28.41(ғ)). 79. Тағйироте, ки дар ибтидо ва интиҳои давра санҷиши бештар муфассали бақияи дороиҳои нақша ва ҳама гуна ҳуқуқҳои барои ҷуброн эътирофшударо талаб мекунад (ниг. ба банди 28.41(д)). 80. Бекор кардани талабот дар бораи ифшои маблағи умумии хароҷоте, ки бо нақшаҳои дорои пардохти муқарраршудаи давра алоқаманд мебошад (ниг. ба банди 28.41(е)). 81. Илова кардани талабот дар бораи ифшои маълумоти марбут ба аъзоҳаққиҳои эҳтимолии нақшаи дорои пардохти муқарраршуда барои давраи минбаъдаи ҳисоботи солони (ниг. ба банди 28.41(й)). 82. Илова кардани талабот ба корхонае, ки хароҷоти подошпулӣ ба кормандонро дар асоси тақсимои мантиқии хароҷоти барои гурӯҳ эътирофшуда эътироф ва арзёбӣ мекунад, то маълумот дар бораи захираҳои худро дар нақшаи гурӯҳи ифшо намояд (ниг. ба банди 28.41В).

идома дорад...

Қисм	Мавзуи ислоҳот
	83. Илова кардани имконияти ифшои маълумот дар бораи нақшаи гурӯҳӣ тавассути истиноди мутақобила ба ҳисоботи молиявии дигар корхонаи гурӯҳ, ҳангоми риояи меъёрҳои муайян барои корхонае, ки хароҷоти марбут ба подошпулӣ ба кормандонро, дар асоси тақсимои мантиқии хароҷоти барои гурӯҳ эътирофшуда, эътироф ва арзёбӣ мекунад (ниг. ба банди 28.41Г). 84. Илова кардани талабот дар бораи ифшои маълумоти марбут ба уҳдадорӣҳои шартие, ки дар робита ба уҳдадорӣҳои пардохт пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ ба миён меоянд, агар ин маврид дар Қисми 21 талаб карда шавад (ниг. ба банди 28.41Г).
Қисми 29 <i>Андоz аз даромад</i>	85. Шарҳи талаботи марбут ба ин омил, ки дар кадом маврид дорои андози батаъхиргузошташуда аз рӯи зарари эҳтимоли эътироф карда мешавад (ниг. ба бандҳои 29.16А, 29.19(а) ва 29.19А). 86. Илова кардани талабот вобаста ба инъикос намудани таъсири номуайяни дар мавриди баҳисобгирии андоz аз даромад (ниг. ба бандҳои 29.34А–29.34Г). 87. Тағйирот дар талаботи баҳисобгирии дороиҳо ва уҳдадорӣҳо аз рӯи андоz аз даромад (ниг. ба бандҳои 29.37–29.37А ва 29.41).
Қисми 30 <i>Ҳисоббаробарӣ бо аъъори хориҷӣ</i>	88. Илова кардани талабот вобаста ба татбиқи муносибати ягона нисбат ба арзёбии имконияти мубодилаи аъъор ба аъъори дигар, инчунин муқаррар кардани қурби мубодилави ва ифшои маълумот (ниг. ба бандҳои 30.5А, 30.28–30.29 ва Замимаи Қисми 30). 89. Илова кардани талабот вобаста ба муайян кардани қурби мубодилавии аъъоре, ки бояд дар амалиёти марбут ба подошпулии бо аъъори хориҷӣ пешпардохтшуда ё дарёфтгардида истифода гардад (ниг. ба банди 30.8А).
Қисми 31 <i>Таварруми шадид</i>	90. Танҳо тағйироти тасҳеҳшуда.
Қисми 32 <i>Рӯйдодҳо пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ</i>	91. Бидуни тасҳеҳ.

идома дорад...

Қисм	Мавзӯи ислоҳот
Қисми 33 <i>Ифшои маълумот дар бораи тарафҳои алоқаманд</i>	92. Тағйирот дар ном, ки ба ифшои маълумот дар бораи тарафҳои алоқаманд дахл дорад (ниг. ба номи банди 33.5). 93. Илова кардани талабот дар бораи ифшои маблағе, ки тавассути корхона дар робита ба пешниҳоди хизматрасониҳои асосии идоракунии, ки аз ҷониби корхонаи алоҳидаи идоракунанда расонида мешаванд, сарф шудааст (ниг. ба банди 33.7А). 94. Шарҳи талабот дар бораи ифшои маълумоти марбут ба уҳдадорӣ байни корхона ва тарафҳои алоқаманди он (ниг. ба банди 33.9(б)). 95. Иваз кардани истилоҳи «давлат» ба «ҳукумат» (ниг. ба банди 33.11). 96. Илова кардани уҳдадорӣ ба сифати намунаи амалиёт бо тарафҳои алоқаманд (ниг. ба банди 33.12(ёа)). 97. Илова кардани талабот дар бораи ифшои маълумот барои корхонае, ки ифшои маълумоти доираи робита ва амалиёти корхона бо корхонаҳои давлатиро истинно менамояд (ниг. ба банди 33.15).
Қисми 34 <i>Фаъолияти махсус</i>	98. Илова кардани талабот вобаста ба баҳисобгирӣ зироати ҳосилдиҳандае, ки ҳангоми эътирофи аввалия метавонад ба таври алоҳида бидуни хароҷот ва кӯшишҳои иловагӣ, тибқи Қисми 17 «<i>Воситаҳои асосӣ</i>» арзёбӣ карда шаванд (ниг. ба бандҳои 34.2–34.2Б). 99. Бекор кардани талаботи арзёбии арзиши одилона, ки ба ҷорӣ гардидани Қисми 12-и нав вобаста мебошад (ниг. ба банди 34.6). 100. Ба Қисми 12-и нав гузаронидани талабот дар бораи ифшои маълумоти марбут ба арзёбии арзиши одилонаи дороиҳои биологӣ (ниг. ба банди 34.7(б)). 101. Илова кардани талаботи баррасии дороиҳои марбут ба иқтишоф ва ҳамчун гурӯҳи алоҳида арзёбӣ кардани дороиҳо ва ифшо намудани маълумоте, ки дар асоси Қисми 17 ё Қисми 18 «<i>Дороиҳои ғайримоддӣ, ба ғайр аз гудвил</i>» талаб карда мешавад (ниг. ба банди 34.11Е).

идома дорад...

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисм	Мавзуи ислоҳот
Қисми 35 <i>Гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ</i>	102. Илова намудани истисно чиҳати татбиқи гузаштанигарии Стандарти мазкур, ки дар мавриди бори аввал татбиқ намудани он нисбат ба шартномаҳо бо муштариёне, ки то санаи гузариш ба имзо расонида шудаанд (ниг. ба банди 35.9(е)). 103. Илова кардани опсионе, ки тибқи талаботи гузариш барои Қисми бозбинишудаи 23 ба таври гузаштанигарӣ ё оянданигарӣ ба корхонае, ки аввалин маротиба стандартро татбиқ мекунад, имконияти истифодабарии қисми 23-ро фароҳам меорад, (ниг. ба банди 35.10(қ)).
Замима А <i>Санаи эътибор ва давраи гузариш</i>	104. Замимае, ки дорои талаботи марбут ба гузариш ба нашри сеюми стандарт мебошад, бозбинӣ шудааст.
Замима Б <i>Вожаномии мафҳумҳо</i>	105. Тағйироте, ки аз тағйирёбии дигар қисмҳои Стандарти мазкур бармеояд.

Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ

Муқаддимаи Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ

- M1 Дар муқаддимаи мазкур доираи татбиқ ва вазифаҳои Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ баён гардида, инчунин дар асоси стандарт чӣ гуна пеш бурдани фаъолият тавзеҳ ёфтааст.
- M2 Шурои Стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирии муҳосибӣ (ШСБМ) соли 2001 таъсис ёфтааст. Қабл аз таъсисёбии ШСБМ раёсати Кумитаи Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ амал мекард.
- M3 Стандартиҳои муқаммалӣ баҳисобгирии муҳосибӣ® ва Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ дар доираи раванди байналмилалӣ, ки дар *Дастури раванди таҳияи* Фонди СБҲМ изҳор шудааст, таҳия мешаванд.

Доираи татбиқ ва вазифаҳои Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ

- M4 Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ чиҳати истифодабарӣ нисбат ба ҳисоботи молиявӣ дорои таъиноти умумӣ ва дигар ҳисоботи молиявӣ корхонаҳое пешбинӣ гардидааст, ки дар аксар мавридҳои қонунгузорӣ онҳоро ҳамчун корхонаҳои хурду миёна, корхонаҳои хусусӣ ё корхонаҳое, ки ба таври оммавӣ ҳисобот пешниҳод намекунанд, ном мебаранд.
- M5 Дигар ҳисоботи молиявӣ маълумотро дар бар мегиранд, ки берун аз ҳисоботи молиявӣ пешниҳод гардида, дар тавзеҳ намудани маҷмуи пурраи ҳисоботи молиявӣ мусоидат мекунанд ё имконияти истифодабарандагонро чиҳати қабули қарорҳои самаранокӣ иқтисодӣ беҳтар мекунанд.
- M6 Ба корхонаҳое, ки ҳадафи дарёфти фоидадор доранд, корхонаҳое мансуб мебошанд, ки ба фаъолияти тичоратӣ, истеҳсоли, молиявӣ ва фаъолияти ҳаммонанд машғуланд, новобаста аз он, ки онҳо дар шакли иттиҳодия ё шакли дигар ташаккул ёфтаанд.
- M7 Истилоҳи «корхонаҳои хурду миёна» (ё КХМ), ки тавассути ШСБМ истифода мешавад, дар Қисми 1 «*Корхонаҳои хурду миёна*» муқаррар ва тавзеҳ шудааст. Дар аксар мавридҳои қонунгузорӣ барои доираи васеи мақсадҳо, аз ҷумла, муқаррар кардани талабот ба ҳисоботи молиявӣ муқаррароти корхонаҳои хурду миёна таҳия гардидааст. Муқаррароти барои мавридҳои мушаххаси қонунгузорӣ хос аксар вақт меъёрҳои миқдориеро дар бар мегирад, ки дар заминаи даромад аз фурӯш, дороиҳо, кормандон ё дигар омилҳо ба миён омадаанд. Илова бар ин, истилоҳи «корхонаҳои хурду миёна» одатан барои ифода ё ворид кардани корхонаҳои хеле хурд истифода мешавад, новобаста аз он, ки онҳо ҳисоботи молиявӣ дорои таъиноти умумиро барои истифодабарандагони беруна интишор мекунанд ё намекунанд.
- M8 Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ нисбат ба эътироф, арзёбӣ, пешниҳод ва ифшои амалиёту рӯйдодҳое, ки барои ҳисоботи молиявӣ дорои таъиноти умумӣ муҳим мебошанд, талаботро муқаррар мекунад. Ҳамзамон, Стандарти мазкур талаботро нисбат ба амалиёту рӯйдодҳое, ки асосан дар соҳаҳои мушаххас ба вучуд меоянд, муқаррар мекунад.
- M9 Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ дар заминаи шакли муқаммалӣ

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Стандартҳои баҳисобии СБҲМ ва тағйироти онҳо асос ёфтааст, ки талаботи истифодабарандагони ҳисоботи молиявии корхонаҳои хурду миёна, инчунин мулоҳизоти марбут ба хароҷот ва манфиатҳои барои КХМ ва истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ мубрамро инъикос мекунад.

Ҳисоботи молиявии дорони таъиноти умумии КХМ

- M10 Мақсади ҳисоботи молиявии дорони таъиноти умумии корхонаҳои хурду миёна аз пешниҳод намудани маълумоти молиявӣ дар бораи корхонаи ҳисоботдиҳанда иборат мебошад, ки чунин маълумот ҳангоми қабули қарорҳои марбут ба таъмини захираҳои корхона барои сармоягузори мавҷуда ва эҳтимолӣ, қарздиҳандагон ва дигар вомгузори муфид махсуб меёбад.
- M11 Корхонаҳои хурду миёна аксар вақт ҳисоботи молиявиро танҳо барои истифодабарии соҳибмӯлкдор ё танҳо барои истифодабарии мақомоти андоз ё дигар мақомоти давлатӣ таҳия мекунанд. Ҳисоботи молиявие, ки танҳо барои ин мақсадҳо таҳия шудаанд, ҳатман ҳисоботи молиявии дорони таъиноти умумӣ ба ҳисоб намераванд.
- M12 Қонунгузори андоз дар ҳар як мавриди қонунгузорӣ хусусияти махсус дошта, ҳадафҳои таҳияи ҳисоботи молиявии дорони таъиноти умумӣ аз ҳадафҳои инъикоси фоидаи андозбандишаванда фарқ мекунанд. Аз ин рӯ, ҳисоботи молиявие, ки тибқи Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ таҳия шудааст, дар гумон аст, ки ба тамоми арзёбиҳои зарурии қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии мавриди мушаххаси қонунгузорӣ қомилан мувофиқат кунад. Қонунгузорӣ метавонад сарбории ҳисоботи дубора (дукарата) ба КХМ-ро тавассути талаб намудан ё иҷозат додани он, ки ҳисоботи андозии корхона дар шакли муқоисаи фоида ё зарар сохторбандӣ гардад, ки тибқи Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ ё бо роҳҳои дигар муқаррар шудааст, хоҳиш диҳад.

Вазифаҳои Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ

- M13 Қарор дар бораи ин масъала, ки кадом корхонаҳо шакли муқаммалӣ Стандарти баҳисобии СБҲМ ё Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ-ро татбиқ мекунанд ё бояд татбиқ кунанд, аз ҷониби мақомоти қонунгузорӣ, танзимкунанда ва таҳиякунандагони стандартҳо дар мавридҳои алоҳидаи қонунгузорӣ қабул карда мешавад. Бо вучуди ин, ба таври дақиқ муқаррар кардани гурӯҳи корхонаҳое, ки барои онҳо Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ пешбинӣ шудааст, чӣ гунае, ки дар Қисми 1-и Стандарти мазкур тавсиф шудааст, аҳамияти муҳим дорад, то ин ки:
- (а) ШСББМ вобаста ба талабот дар доираи эътироф, арзёбӣ, пешниҳод ва ифшои маълумот барои гурӯҳи дахлдори корхонаҳо тавонад қарори дахлдор қабул кунад; ва
- (б) мақомоти қонунгузорӣ ва танзимкунанда, таҳиякунандагони стандартҳо, корхонаҳои ҳисоботдиҳанда ва аудиторони онҳо дар бобати доираи эҳтимолии татбиқи Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ маълумот дошта бошанд.

Ҳамзамон, муқаррароти дақиқ барои он зарур аст, то корхонаҳое, ки корхонаҳои хурд ё миёна махсуб намеёбанд - чӣ гунае, ки дар Қисми 1 муқаррар шудааст - ва мутаносибан ҳуқуқи истифодаи Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ-ро надоранд, изҳор накунад, ки ҳисоботи

молиявии онҳо ба Стандарти мазкур мутобиқат менамояд (ниг. ба банди 1.5).

Ташаккулёбии Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ

- M14 Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ аз рӯи мавзӯҳо гурӯҳбандӣ шуда, ҳар як мавзӯ дар қисми алоҳидаи рақамгузоришуда пешниҳод гардидааст. Истинодҳои мутақобила ба бандҳои шумораи қисмеро ифода мекунад, ки аз паси он рақами банд меояд. Шумораи бандҳои дар шакли «хх.уу» ифода гардида, «хх» шумораи қисм ва «уу» рақами тартибии банди ҳамин қисм аст. Намунаҳое, ки маблағи пулиро дар бар мегиранд, воҳиди ченак «воҳиди пулӣ» (ВП/СУ-шакли кутӯҳшуда) мебошад.
- M15 Тамоми бандҳои Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* дорои эътибори баробар мебошанд (ба истиснои ҳолатҳое, ки дар банди 2.2 нишон дода шудаанд). Баъзе қисмҳо замимаҳоро дар бар мегиранд, ки дорои дастур барои истифода буда, бахши ҷудонопазири қисм махсус меёбанд ва баъзе қисмҳо замимаҳоро дар бар мегиранд, ки бо намунаҳои тасвирӣ ифода гардида, бо қисм ҳамроҳ мебошанд, вале ҷузъи он махсус намеёбанд. Замимаҳои А ва Б қисми ҷудонопазири стандарт мебошанд. Мафҳумҳое, ки дар Вожанома - дар Замимаи Б оварда шудаанд, қисми ҷудонопазири қисмҳое мебошанд, ки истилоҳот дар онҳо дучор меоянд.

Ҳифзи Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ

- M16 Шурои СБҲМ ба нақша гирифтааст, ки марҳила ба марҳила, вале тақрибан на бештар аз як маротиба дар муддати ҳар се сол, тавассути интишор намудани лоиҳаи пешниҳодот ба Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* тағйирот ворид намояд. Ҳангоми таҳияи чунин лоиҳаҳо Шурои СБҲМ ба нақша гирифтааст, ки шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобигии СБҲМ, инчунин масъалаҳои мушаххасеро, ки дар мавриди татбиқи Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* ба тавачҷӯи он ҳавола шудаанд, баррасӣ намояд. Дар баъзе маврид Шурои СБҲМ метавонад масъалаи таъхиринопазиреро муайян кунад, ки дар робита ба он баррасии тағйирот ба Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* берун аз раванди бозбинии марҳилавӣ талаб гардад. Бо вучуди ин, интизор меравад, ки чунин ҳолатҳо хеле кам мебошанд.
- M17 То ворид намудани тағйирот ба Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ*, ки Шурои СБҲМ нисбати шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобигии СБҲМ ворид ё пешниҳод мекунад, ба Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* татбиқ намегардад. Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* ҳуҷҷати мустақил мебошад. КХМ набояд тағйирот ба шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобигии СБҲМ-ро, ки ба Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* ворид нашудаанд татбиқ намояд, ба истиснои ҳолатҳое, ки агар дар Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* дастури мушаххас ҷой надошта бошад ва КХМ қарор қабул намояд, ки шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобигии СБҲМ-ро татбиқ мекунад ва чунин принцип ба талаботи дараҷавии дар бандҳои 10.4–10.5 овардашуда ҷилоф намебошад.

Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ

Қисми 1

Корхонаҳои хурду миёна

Самтҳое, ки Стандарти мазкур татбиқ менамояд

- 1.1 Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои корхонаҳои хурду миёна чихати истифодабарӣ тавассути **корхонаҳои дорон ҳисобот барои доираи васеи истифодабарандагон** пешбинӣ гардидааст, ки дар Стандарти мазкур ҳамчун **корхонаҳои хурду миёна** оварда шудааст. Қисми мазкур хусусиятҳои корхонаҳои хурду миёнаро тавсиф менамояд.

Тавсифи корхонаҳои хурду миёна

- 1.2 Корхонаҳои хурду миёна корхонаҳое ба ҳисоб мераванд, ки:
- (a) чихати ба доираи васеи истифодабарандагон пешниҳод намудани ҳисоботи молиявии худ уҳдадор намебошанд; ва
 - (б) барои истифодабарандагони беруна **ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумиро** нашр менамоянд.
- Намунаи истифодабарандагони беруна сармоягузори мавҷудаву пуриктидор, кредиторон ва агентҳои қарзӣ – радабандӣ (рейтинг) маҳсуб меёбанд.
- 1.3 Корхона масъулияти оммавӣ дорад, агар:
- (a) воситаҳои қарзӣ ва ҳиссаҳои он дар бозори кушод гардиш намоянд ё корхона дар раванди барориши чунин воситаҳо чихати фурӯш дар бозори кушод (биржаи фонди миллий ё хориҷӣ ё бозори ғайрибиржавӣ, аз ҷумла, бозорҳои маҳаллӣ ва минтақавӣ) қарор гирад; ё
 - (б) корхона дар робита ба дорониҳои доираи васеи шахсони беруна фидутсиар маҳсуб ёбад, ки он яке аз намудҳои асосии фаъолияти корхона ба ҳисоб меравад (масалан, банкҳо, иттифокҳои қарзӣ, ширкатҳои суғуртавӣ, миёнаравон/даллолони қоғазҳои қиматнок, фондҳои пай ва банкҳои сармоягузори бештар ба ҳамин меъёр хос мебошад).
- 1.4 Баъзе корхонаҳо низ дар робита ба дорониҳои доираи васеи шахсони беруна метавонанд фидутсиар маҳсуб ёбанд, зеро ин корхонаҳо захираҳои молиявиро, ки тавассути муштариён, фармоишгарон ё аъзои ба ҳайати идоракунии корхона шомилнабуда ба онҳо супорида шудааст, ҳифз ва идора мекунанд. Аммо, агар чунин фаъолият нисбат ба фаъолияти асосӣ ғайримӯфид маҳсуб ёбад (масалан, чунин ҳолат метавонад бо очонсиҳои сайёҳӣ ва амволи ғайриманқул, муассисаҳои таълимӣ, ташкилоти хайриявӣ, корхонаҳои кооперативие, ки барои узвият ба онҳо саҳми номиналӣ талаб карда мешавад ва корхонаҳое, ки таҳти таҳвили мол ва хизматрасонӣ пешпардохт мегиранд, ба мисли корхонаҳои коммуналӣ), ин омил вобаста ба пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ барои доираи васеи истифодабарандагон бонси бавучудони уҳдадори онҳо намегардад.
- 1.5 Дар ин маврид, агар корхонаи дорон уҳдадори пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба доираи васеи истифодабарандагон Стандарти мазкурро мавриди истифода қарор диҳад, пас дар ҳисоботи молиявии он набояд ягон ишораи марбут ба мутобиқат ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ ҷой дошта бошад —хатто дар ин сурат, агар қонунгузори миллий ё санадҳои меъёрии мавриди қонунгузори он ба корхонаҳои дорон уҳдадори пешниҳоди ҳисоботи

молиявӣ ба доираи васеи истифодабарандагон имконият фароҳам оранд ё онҳоро чиҳати истифодаи Стандарти мазкур уҳдадор намоянд.

- 1.6 **Ширкати фаръие**, ки **корхонаи асосии он шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобигии СБҲМ**-ро пурра истифода мебарад ё бахше аз **гурӯҳи** муттаҳидшудае маҳсуб меёбад, ки шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобигии СБҲМ-ро пурра истифода мебарад, истифода намудани Стандарти мазкурро дар ҳисоботи молиявии худ манъ намекунад, агар корхонаи фаръии мазкур барои ба доираи васеи истифодабарандагон пешниҳод намудани ҳисоботи молиявӣ уҳдадор набошад. Агар ҳисоботи молиявии он ҳамчун ҳисоботи молиявии мутобик ба талаботи Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КҲМ* тавсиф гардад, он бояд муқаррароти Стандарти мазкурро риоя намояд.
- 1.7 Корхонаи асосӣ (аз ҷумла, корхонаи асосии ниҳой ё фосилавӣ) ҳукуки татбиқи Стандарти мазкурро дар **ҳисоботи молиявии алоҳидаи** худ дар асоси вазъияти хусусӣ арзёбӣ мекунад, бидуни таваҷҷуҳ ба он, ки оё дар дигар корхонаҳои гурӯҳ ё умуман дар гурӯҳ ҳисоботдиҳии умумӣ вуҷуд дорад ё надорад. Агар корхонаи асосӣ бевосита ҳисоботи умумӣ надошта бошад, он метавонад ҳисоботи молиявии алоҳидаи худро тибқи Стандарти мазкур пешниҳод намояд (ниг. ба Қисми 9 «*Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида*»), ҳатто агар он **ҳисоботи молиявии маҷмӯии** худро тибқи шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобигии СБҲМ ё дигар маҷмӯи Принципҳои умумиқабулшудаи баҳисобигии муҳосибӣ (ПУБМ/GAAP), масалан, стандартҳои миллии баҳисобигии муҳосибӣ пешниҳод намояд. Ҳама гуна ҳисоботи молиявии тибқи Стандарти мазкур таҳияшуда бояд аз ҳисоботи молиявии тибқи дигар талабот таҳияшуда ба таври возеҳ фарқ кунанд.

Қисми 2

Концепсия ва принципҳои асосӣ

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 2.1 Қисми мазкур **ҳадафҳои ҳисоботи молиявии корхонаҳои хурду миёнаро** (КХМ) тавсиф ва шарҳ медиҳад. Қисми мазкур концепсия ва принципҳои асосиро низ муқаррар менамояд, ки дар заминаи **ҳисоботи молиявии** корхонаҳои хурду миёна қарор мегиранд.
- 2.2 Концепсия ва принципҳои дар қисми мазкур овардашуда метавонад ба дигар талаботи қисмҳои Стандарти мазкур мутобиқат наkunанд. Дар чунин маврид талаботи қисмҳои дигар нисбат ба концепсия ва принципҳои қисми мазкур бартарӣ доранд.

Мақсади ҳисоботи молиявии корхонаҳои хурду миёна

Мақсад, манфиат ва маҳдудиятҳои ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумӣ

- 2.3 Мақсади **ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумӣ** аз пешниҳоди маълумот дар бораи ҳолати молиявии **корхонаи ҳисоботдиҳанда** иборат буда, барои сармоягузори мавҷудаву пуриктидор ва дигар кредиторон ҷиҳати пешниҳод намудани захираҳо ба корхона, муфид мебошад.¹
- 2.4 Маълумоти муфид дар бораи корхонаи ҳисоботдиҳанда дар бар мегирад:
- (а) маълумот дар бораи **захираҳои иқтисодии** корхона, талабот нисбат ба корхона ва тағйирот дар чунин захираву талабот; ва
 - (б) маълумот дар бораи он, ки то кадом андоза аз ҷониби роҳбарияти корхона уҳдадориҳо дар бораи истифодаи захираҳои иқтисодӣ самаранок ва натиҷабаш иҷро гардидаанд.
- 2.5 Аммо, ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумӣ метавонад тамоми маълумотро, ки сармоягузори мавҷудаву пуриктидор ва дигар кредиторон ҳангоми қабули қарор ба эътибор мегиранд, дар бар нагирад, ё наметавонад дар бар гирад. Чунин истифодабарандагони ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумӣ (истифодабарандагон) ҳамзамон метавонанд маълумоти дахлдорро аз дигар манбаъҳо, масалан, шароити умумии иқтисодӣ, рӯйдодҳои сиёсӣ, рушди ояндадори соҳа ва ширкат², баррасӣ намоянд.

1 Дар банди мазкур зери мафҳуми «ҳисоботи молиявӣ» ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумӣ ифода ёфтааст, агар мафҳуми дигаре ифода нагардида бошад.

2 Дар банди мазкур зери мафҳуми «истифодабарандагон» сармоягузори мавҷудаву пуриктидор ва дигар кредиторон, ки ба ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумӣ, ҷиҳати ба даст овардани маълумоти молиявии бештар таъя менамоянд, ифода гардидааст.

Маълумот дар бораи захираҳои иқтисодии корхонаи ҳисоботдиҳанда, талабот ба он ва тағйирот дар захираҳо ва талабот

- 2.6 Ҳисоботи молиявии дорои таъиноти умумӣ маълумот дар бораи ҳолати молиявии корхона, аз ҷумла, захираҳои иқтисодии корхона ва талабот нисбат ба онро дар бар мегирад. Ҳисоботи молиявӣ, ҳамзамон маълумот дар бораи таъсири дигар амалиёт ё рӯйдодро, ки захираҳои иқтисодӣ ва талаботи корхонаро тағйир медиҳанд, дар бар мегирад. Истифодабарандагон чунин маълумотро барои таҳия ва қабули қарор истифода менамоянд, ки ҳангоми аз ҷониби онҳо арзёбӣ гардидани маблағ, муҳлат ва номуайянии **гардиши воситаҳои пулӣ** корхона замина гирифтаанд.
- 2.7 Ҳисоботи молиявӣ ин омилро инъикос менамояд, ки то кадом андоза роҳбарияти корхонаи ҳисоботдиҳанда уҳдадорҳои худро нисбат ба истифодаи захираҳои иқтисодии корхона самаранок ва натиҷабахш иҷро намудааст. Чунин маълумот ба истифодабарандагон, чиҳати арзёбӣ намудани он, ки чӣ гуна роҳбарият захираҳоро истифода намудааст, кумак мерасонад.

Хусусиятҳои сифатии маълумоте, ки дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳод мегарданд

- 2.8 Корхона хусусияти сифатии маълумоти молиявии муфидеро, ки дар бандҳои 2.9–2.24 оварда шудаанд, чиҳати муқаррар намудани шакли маълумоте, ки метавонад барои истифодабаранда ҳангоми қабули қарор нисбат ба корхона муфид бошад, истифода менамояд.
- 2.9 Маълумоти молиявӣ ҳамоно вақт манфиатовар маҳсуб меёбад, агар маълумотро саҳеҳ ва эътимоднок пешниҳод намояд. Манфиатнокии маълумоти молиявӣ ҳамоно вақт бештар мегардад, агар он муқоисашаванда, санҷидашаванда, саривақтӣ ва возеҳ бошад.

Хусусияти сифатии асосӣ

- 2.10 Хусусияти сифатии асосии маълумоти молиявӣ мувофиқат ва саҳеҳият маҳсуб меёбанд.

Мубрамиат

- 2.11 Маълумоти молиявӣ мубрам ба ҳисоб меравад, агар он тавонад ба қарори истифодабарандагон таъсир расонад. Маълумот метавонад мубрам маҳсуб ёбад, ҳатто агар истифодабарандагон қарор қабул намуда бошанд, ки аз он истифода нахоҳанд бурд, ё дар бораи он аз дигар манбаъ огоҳӣ пайдо намуда бошанд.
- 2.12 Маълумоти молиявӣ, ки арзиши дурнамо ва арзиши тасдиқкунанда дорад, метавонад ба қарори истифодабарандагон таъсир расонад.

Муҳиммият

- 2.13 Маълумот **муҳим** маҳсуб меёбад, агар ба таври асоснок интизор равад, ки ҳазф ё таҳриф шудани он ба қарорҳои **истифодабарандагони** ҳисоботи молиявии дорои таъиноти умумӣ, ки дар асоси ҳисоботи молиявии дорои маълумоти молиявӣ дар бораи корхонаи ҳисоботдиҳанда қабул гардидаанд, таъсир расонад. Муҳиммият - ин ҷанбаи аҳамиятнокӣ барои корхонаи дахлдор хос, ки аз хусусият ё бузургии моддаҳо ё яке аз онҳо замина гирифта, бо маълумоти дар ҳисоботи молиявии корхона овардашуда алоқаманд мебошад. Мутаносибан, Шурои СБҲМ наметавонад ҳадди миқдори ягонаи муҳиммиятро муқаррар ё пешбинӣ намояд, ки кадом маълумот дар ҳолати мушаххас метавонад муҳим ба ҳисоб равад.

Пешниҳоди саҳеҳ

- 2.14 Ҳисоботи молиявӣ рӯйдодҳои иқтисодиро бо ҳарф ва рақам инъикос менамояд. Маълумоти молиявӣ манфиатнок на танҳо рӯйдодҳои дахлдор, балки омили ба вучуд омадани рӯйдодҳоро ба таври саҳеҳ инъикос менамояд. Дар бештари ҳолатҳо муҳимияти рӯйдодҳои иқтисодӣ ва шакли ҳуқуқии онҳо ба ҳам монанд мебошанд. Агар онҳо ба ҳам монанд набоянд, пас маълумот дар бораи шакли ҳуқуқӣ наметавонад худ аз худ рӯйдоди иқтисодиро саҳеҳ инъикос намояд.
- 2.15 Барои дақиқ будани пешниҳоди саҳеҳ, рӯйдодҳои иқтисодӣ бояд дорои се хусусият бошанд: пуррагӣ, бетарафӣ ва мавҷуд набудани **хатоҳо**. Мукамалнамой дар ҳолатҳои нодир ба даст оварда мешавад, агар он имконпазир бошад. Бар ивази ин, Шурои СБҲМ мақсад гузоштааст, ки то андозаи имконпазир сифатро то ҳадди аксар зиёд намояд.
- 2.16 Инъикоси пурраи рӯйдодҳои иқтисодӣ ҳамаи маълумоте, ки барои истифодабаранда ҷиҳати дарки чунин рӯйдод, аз ҷумла, ҳама гуна шарҳу тавзеҳот зарур аст, дар бар мегирад.
- 2.17 Бетарафӣ - бе ғараз инъикос намудани рӯйдодҳои иқтисодӣ ҳангоми интиҳоб ё пешниҳоди маълумоти молиявӣ. Барои дастгирии бетарафӣ **мулоҳизакорӣ**, яъне эҳтиёткорӣ ҳангоми аз ҷониби корхона баровардани қарор дар шароити номуайяний, истифода мегардад. Мулоҳизакорӣ дар сатҳи баробар имкон намедихад, ки **дориҳои даромад** кам ва **ухдадориҳои хароҷот** зиёд шаванд. Чунин таҳрифот метавонад ба зиёд ё кам гардидани даромад ё хароҷоти давраҳои оянда боис гардад. Мутаносибан, баъзе қисмҳои Стандарти мазкур метавонад талаботи номутаносибро дар бар гирад, агар чунин талабот ҷиҳати расонидани кумак ба корхона, барои интиҳоб намудани маълумоти бештар муҳим, зарур бошад.
- 2.18 Пешниҳоди саҳеҳ ифодаи онро надорад, ки инъикоси рӯйдодҳои иқтисодӣ дар ҳама ҷанбаҳои он дақиқ мебошанд. Барои аз хато озод будан, тасвири рӯйдод набояд иштибоҳ ё ҳазфро доро бошад ва корхона раванди ба даст овардани маълумот барои ҳисоботи молиявиро бе хато интиҳоб ва татбиқ карда бошад.

Татбиқи хусусияти сифатии асосӣ

- 2.19 Раванди бештар самаранок ва амалкунанда, ки тавассути он корхона хусусияти сифатии асосии маълумоти молиявиро бо назардошти таъсири хусусияти афзоюндаи манфиати маълумот (ниг. ба банди 2.20) ва маҳдудияти хароҷот (ниг. ба бандҳои 2.25–2.27) татбиқ менамояд, инҳо ба ҳисоб мераванд:
- (а) яқум, муайян намудани рӯйдодҳои иқтисодӣ, ки маълумоти он метавонад барои истифодабарандагон муфид бошад;
 - (б) дуом, муайян намудани шакли маълумот дар бораи рӯйдодҳои дар зербанди (а) овардашуда, ки бештар манфиатовар мебошанд;
 - (в) сеюм, арзёбӣ намудани мавҷудияти маълумоти дахлдор дар зербанди (б) ва имконпазирӣ таъмин гардидани пешниҳоди рӯйдодҳои иқтисодӣ аз рӯи чунин маълумот. Агар маълумоти пешниҳодгардида рӯйдодҳои иқтисодиро таъмин намояд, пас раванди қаноатбахш будани хусусияти сифатии асосӣ бо ҳамин анҷом мепазирад. Агар маълумоти пешниҳодгардида рӯйдодҳои иқтисодиро таъмин накунад, пас корхона чунин равандро бо дигар шаклҳои маълумоти бештар манфиатовар такрор мекунад. Дар баъзе маврид барои ноил гардидан ба мақсадҳои ҳисоботи молиявӣ корхона, зарурат ба миён меояд, ки ба як ё якчанд хусусияти сифатии асосӣ афзалият дода шавад (ниг. ба банди 2.32).

Хусусияти сифати асосие, ки манфиати маълумотро зиёд менамоянд

- 2.20 Муқоисапазирӣ, санҷидашавӣ, **саривақтӣ** ва **возеҳият** - хусусиятҳои сифатие ба ҳисоб

меравад, ки манфиатнокии маълумоти дахлдори таъминкунандаи пешниҳоди саҳеҳро баланд мебардоранд. Хусусиятҳои сифатии мазкур ҳамзамон ба корхона ҷиҳати бо кадом тарз инъикос намудани рӯйдодҳои иқтисодӣ кумак мерасонанд, агар корхона ба қарор ояд, ки зиёда аз як тарзи хусусият маълумот ва пешниҳоди саҳеҳи манфиатнокии ҳаммонандро таъмин намояд.

Муқоисапазирӣ

- 2.21 Маълумот дар бораи корхона бештар манфиатовар мегардад, агар истифодабарандагон тавонанд онро бо маълумоти ҳаммонанди дигар корхона нисбат ба ҳамин корхона, барои давра ё санаи дахлдор муқоиса намоянд. Муқоисапазирӣ хусусияти сифатӣ маҳсуб ёфта, ба истифодабарандагон имкон фароҳам меорад, ки мутобиқат ва фарқияти байни моддаҳои ошкор ва дарк намоянд. Сатҳи муқоисапазирӣ паст мегардад, агар ба корхонаҳо барои истифодаи усулҳои ҳаммонанди баҳисобгирӣ барои ҳамон як рӯйдод иҷозат дода шуда бошад.

Санҷидашавӣ

- 2.22 Санҷидашавӣ истифодабарандагонро бовар мекунонад, ки маълумот дар бораи падидаи иқтисодии мавҷуда пешниҳоди дақиқ медиҳад. Санҷидашавӣ ифода менамояд, ки мушоҳидагарони огоҳ ва мустақими гуногун метавонанд ба як ақидаи умумӣ биёянд, ҳарчанд уҳдадор нестанд бо пуррагӣ розӣ шаванд, ки ин ё он пешниҳод дақиқ мебошад. Маълумоти миқдорӣ набояд ба таври хатмӣ, ба хотири санҷидашаванда будан, ягона арзёбии ҳисобшудаи имконпазирро инъикос намояд; ҳудуди мафҳумҳои эҳтимоли ва эҳтимолияти бо он алоқаманд инчунин метавонад мавриди санҷиш қарор гиранд.

Саривақтӣ

- 2.23 Саривақтӣ будани маълумот ин нуктаро ифода менамояд, ки дастрасӣ ба маълумот аз ҷониби шахсони қабулкунандаи қарор бояд зуд анҷом пазирад, то ин ки ба қарорҳои аз ҷониби онҳо қабулшаванда таъсир расонида тавонад. Бо вучуди ин, манфиатнокии маълумот бо зиёд шудани муҳлати эътибори он коҳиш меёбад. Аммо, баъзе маълумот метавонанд саривақтӣ ва дар муддати тӯлонӣ пас аз **давраи ҳисоботӣ** боқӣ бимонанд, ки метавонад ба баъзе истифодабарандагон зарурати ошкор ва арзёбӣ намудани самтҳои тамоюлро ба миён орад.

Возеҳият

- 2.24 Гурӯҳбандӣ, бонизомӣ ва ба таври дақиқ мухтасар пешниҳод намудани маълумот онро возеҳтар менамояд. Аммо чунин ҳисобот номуқамал гардида, дар натиҷа ба нофаҳмӣ оварда мерасонад. Маҷмӯи ҳисоботи молиявӣ пурра ҳисобида намешавад, агар корхона маълумот дар бораи чунин падидаҳои аз он соқит намояд, зеро падидаҳои мазкур аз рӯйи моҳияти худ мушкул ба ҳисоб рафта, ба осонӣ дарк намудани онҳо душвор мегардад.

Маҳдудият дар хароҷот, ки бо манфиатнокии ҳисоботи молиявии пешниҳодшаванда алоқаманд мебошад

- 2.25 Хароҷот дорои маҳдудияти ногузир нисбати маълумоте мебошад, ки эҳтимолан дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳод карда мешавад. Пешниҳоди маълумоти ҳисоботи молиявӣ марбут ба хароҷот, барои асоснокии хароҷоти мазкур бо фоидаи пешниҳоди ин маълумот, муҳим мебошад.
- 2.26 Корхонаҳо бештари қувваи ҳудро барои ҷамъоварӣ, коркард, санҷиш ва паҳн намудани маълумоти молиявӣ сарф менамоянд, аммо истифодабарандагон дар натиҷа чунин хароҷотро дар шакли кам намудани даромад амалӣ менамоянд. Истифодабарандагон низ

барои таҳлил ва тафсири маълумоти аз ҷониби корхона пешниҳодшаванда хароҷот менамоянд. Агар корхонаҳо маълумоти заруриро пешниҳод накунад, истифодабарандагонро зарур меояд, ки барои аз дигар ҷой дастрас намудан ё арзёбӣ кардани чунин маълумоти ба хароҷоти иловагӣ роҳ диҳанд.

- 2.27 Пешниҳоди маълумоти молиявӣ манфиатноки дорон маълумоти дақиқ имкон медиҳад, ки истифодабарандагон бо боварии комил қарор қабул намоянд. Бо боварии комил қабул намудани қарор, дар маҷмӯъ барои самаранок ғайриҷид намудани бозори сармоя ва кам гардидани арзиши сармоя барои иқтисод, боис мегардад. Истифодабарандаи инфиродӣ низ ҳангоми қабули қарори асоснок бурд хоҳад кард. Аммо, ҳисоботи молиявӣ наметавонад ҳамаи маълумотро, ки ҳар як истифодабаранда онро муҳим мешуморад, дар бар гирад.

Хароҷот ё кӯшишҳои бефоида

- 2.28 Барои баъзе талаботи Стандарти мазкур истисно пешбинӣ гардидааст, ки бо хароҷот ё кӯшишҳои ғайриасоснок алоқаманд мебошад. Ин истисно набояд барои дигар талаботи Стандарти мазкур истифода гардад.
- 2.29 Баррасии масъала дар ин ҳусус, ки оё ба даст овардан ё муайян кардани маълумоти барои иҷрои талабот зарур бо хароҷот ё кӯшишҳои бефоида алоқаманд мебошад ё намебошад, аз ҳолатҳои мушаххаси корхона ва аз мулоҳизаҳои роҳбарият дар бораи хароҷот ва даромади аз татбиқи чунин талабот ҳосилшуда вобаста аст. Ин мулоҳиза баррасии ин омилро талаб мекунад, ки чӣ гуна мавҷуд набудани чунин маълумот метавонад ба қарорҳои иқтисодии қасоне, ки интизор меравад, аз ҳисоботи молиявӣ истифода баранд, таъсир расонад. Татбиқи талабот аз корхона хароҷот ё кӯшишҳои бефоида ро талаб мекунад, агар хароҷоти иловагӣ (масалан, музди хизматрасонии баҳогузорон) ё кӯшишҳои иловагӣ (масалан, саъю талоши кормандон) ба таври назаррас аз он манфиатҳои зиёд бошанд, ки шахсони истифодакунандаи ҳисоботи молиявӣ ба даст меоранд. Стандарти мазкур одатан талаб менамояд, ки КХМ бо истифода аз меъёри пасттарин, нисбат ба он, ки Стандарти баҳисобигии СБҲМ аз корхонаҳо талаб менамоянд, хароҷот ё кӯшишҳои бефоида ро арзёбӣ намоянд, зеро КХМ дар назди тарафҳои ба таври умумӣ манфиатдор ҳисоботдиҳанда намебошанд.
- 2.30 Арзёбии ин омил, ки оё талабот барои хароҷот ё кӯшишҳои бефоида дар мавриди **этирофи** аввалия дар ҳисоботи молиявӣ, масалан дар санаи иҷро шудани амалиёт, боис мегардад ё намегардад, он бояд бо маълумот дар бораи хароҷот ва манфиатҳои, ки дар мавриди этирофи аввалия бо талабот алоқаманд мебошад, асоснок гардад. Агар истисно дар робита ба хароҷот ё кӯшишҳои бефоида пас аз этирофи аввалия, масалан, ҳангоми арзёбии минбаъдаи модда, истифода бурда шавад, пас арзёбии нави хароҷот ё кӯшишҳои ғайриасоснок бояд дар ҳамаи санаи минбаъда, дар асоси маълумоти дар ин сана мавҷудбуда, анҷом дода шавад.
- 2.31 Агар корхона истисно бо хароҷот ё кӯшишҳои бефоида алоқамандро татбиқ намояд, пас асос ва сабабҳои хароҷот ё кӯшишҳои бефоидаи чунин татбиқотро ифшо намояд. Талаботи мазкур ба истисно хароҷот ё кӯшишҳои бефоидаи дар банди 19.16 овардашуда татбиқ намегардад, ки талаботи ифшои маълумоти дар банди 19.38 овардашуда нисбат ба онҳо татбиқ гардидааст.

Ҳисоботи молиявӣ ва корхонаи ҳисоботдиҳанда

Мақсад ва доираи татбиқи ҳисоботи молиявӣ

- 2.32 Мақсади ҳисоботи молиявӣ аз пешниҳоди маълумоти молиявӣ дар бораи дороиҳо, уҳдадориҳо, **сармоя**, даромад ва хароҷоти корхонаи ҳисоботдиҳанда иборат мебошад, ки барои аз ҷониби истифодабарандагон арзёбӣ намудани воридоти софи пулӣ дар оянда ва аз ҷониби роҳбарият идора намудани захираҳои иқтисодии корхона муфид мебошад (ниг. ба банди 2.4).

Давраи ҳисоботӣ

- 2.33 Корхона ҳисоботи молиявиро вобаста ба давраи ҳисоботии дахлдор таҳия намуда, маълумоти зеринро ифшо менамояд:
- (а) маълумот дар бораи дороиҳо ва уҳдадориҳо, аз ҷумла, дороиҳо ва уҳдадориҳои эътирофнашуда ва сармояи хусусӣ, ки дар санаи интиҳои давраи ҳисоботӣ ё дар давраи ҳисоботӣ мавҷуданд; ва
 - (б) маълумот дар бораи дороиҳо ва уҳдадориҳо дар давраи ҳисоботӣ.
- 2.34 Ҷиҳати ба истифодабарандагон расонидани кумак бобати ошкор ва арзёбӣ намудани тағйироти тамоюл, корхона ҳамзамон дар ҳисоботи молиявии худ маълумоти муқоисашавандаро ҳадди ақалл барои як давраи ҳисоботии гузашта, ба истиснои ҳолатҳои, ки Стандарти мазкур иҷозат медиҳад ё талаб менамояд, ифшо менамояд.
- 2.35 Корхона, инчунин дар ҳисоботи молиявии худ маълумот дар бораи амалиёт ва рӯйдодҳои дар оянда имконпазирро ифшо менамояд, агар чунин маълумот:
- (а) бо дороиҳо ва уҳдадориҳои корхона мансуб бошад, аз ҷумла, ба дороиҳо ва уҳдадориҳои эътирофнашуда - ё сармояи хусусӣ, ки дар санаи интиҳои давраи ҳисоботӣ ё дар давраи ҳисоботӣ мавҷуд буданд ё ба даромад ва хароҷоти давраи ҳисоботӣ мансуб мебошанд;
 - (б) барои истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ муфид бошад.
- 2.36 Корхона одатан дар ҳисоботи молиявии худ дигар маълумоти минбаъда, масалан маводҳои шарҳдиҳанда дар бораи стратегияи роҳбариятро ифшо намекунад.

Ояндабинии дар ҳисоботи молиявӣ қабулшуда

- 2.37 Корхона дар ҳисоботи молиявии худ маълумот дар бораи амалиёт ва дигар рӯйдодҳоро на аз мавқеи гурӯҳи мушаххаси сармоягузори мавҷуда ва пуриқтидор, қарздиҳандагон ва дигар кредиторон, балки дар умум аз мавқеи корхонаи ҳисоботдиҳанда пешниҳод менамояд.

Фарзия дар бораи бефосилагии фаъолият

- 2.38 Ҳисоботи молиявӣ, одатан, дар асоси фарзияҳои, ки корхонаи ҳисоботдиҳанда **фаъолияти бефосилаи** худро иҷро менамояд ва фаъолияти худро дар ояндаи наздик ҷиҳати иҷро идома медиҳад, тартиб дода мешавад. Ҳамин тавр, истифодабарандагон чунин мешуморанд, ки корхона барои қатъи мавҷудияти худ ё қатъи фаъолияти тижоратии худ хоҳиш ва зарурат надорад. Агар чунин хоҳиш ва зарурат вучуд дошта бошад, пас метавонад, ки тартибдиҳии ҳисоботи молиявӣ бо дигар асос анҷом дода шавад. Агар чунин бошад, пас корхона дар ҳисоботи молиявӣ тавсифи асоснок истифодагардидаро бояд шарҳ диҳад (ниг. ба бандҳои 3.8–3.9).

Корхонаи ҳисоботдиҳанда

- 2.39 Корхонаи ҳисоботдиҳанда ин корхонаест, ки ба таври ҳатмӣ ё мустақил ҳисоботи

молиявиро таҳия менамояд. Барои корхонаи ҳисоботдиҳанда шахси ҳуқуқӣ будан ҳатмӣ намебошад. Корхонаи ҳисоботдиҳанда метавонад як корхона, қисми он ё якчанд корхонаро фаро гирад.

- 2.40 Агар корхонаи ҳисоботдиҳанда ҳам **корхонаи асосӣ** ва ҳам **корхонаи фаръиро** дар бар гирад, ҳисоботи молиявии корхонаи мазкур «**ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ**» номида мешавад. Агар корхонаи ҳисоботдиҳанда ду ва зиёда корхонаро фаро гирад, ки бо муносибати корхонаи асосӣ - корхонаи фаръӣ алоқаманд намебошанд, ҳисоботи молиявии корхонаи ҳисоботдиҳанда «**ҳисоботи молиявии омехта**» номида мешавад.
- 2.41 Ҳудуди корхонаи ҳисоботдиҳанда вобаста аз талаботи иттилоотии истифодабарандагон муқаррар карда мешавад. Истифодабарандагон ба маълумоти мувофиқе эҳтиёҷ доранд, ки ба таври дақиқ он чизро, ки барои пешниҳод таъин шудааст, манзур намоянд. Пешниҳоди саҳеҳ пешбинӣ менамояд, ки:
- (а) ҳудуди корхонаи ҳисоботдиҳанда маҷмӯи худсарона ва ё нопурраи намудҳои фаъолияти иқтисодии онро дар бар намегирад;
 - (б) ба марзҳои корхонаи ҳисоботдиҳанда ворид намудани маҷмӯи ишорашудаи намудҳои фаъолияти иқтисодӣ пешниҳоди маълумоти бетарафро таъмин менамояд;
 - (в) тавсифи он, ки чӣ тавр ҳудуди корхонаи ҳисоботдиҳанда муайян карда шудааст ва чӣ ҳудуди корхонаи ҳисоботдиҳандаро ташкил намудааст, пешниҳод карда мешавад.

Унсурҳои ҳисоботи молиявӣ

- 2.42 Унсурҳои ҳисоботи молиявӣ аз инҳо иборатанд:
- (а) дороиҳо, уҳдадориҳо ва сармояи хусусии ба **ҳолати молиявии** корхонаи ҳисоботдиҳанда ҳос; ва
 - (б) даромад ва хароҷоти бо **нишондиҳандаҳои** молиявии корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқаманд.
- 2.43 Унсурҳои мазкур бо захираҳои иқтисодӣ, талабот ва тағйирот ба захираҳо, ки дар бандҳои 2.6–2.7. баррасӣ гардидаанд, алоқаманд мебошанд.

Муқаррароти дорой

- 2.44 Дорой ин захираи дар натиҷаи рӯйдодҳои дар гузашта бавучудодаи иқтисодӣ мебошад, ки аз ҷониби корхона назорат карда мешавад.
- 2.45 Захираи иқтисодӣ - ҳуқуқест, ки **иктидори гирифтани манфиатҳои иқтисодиро** ба вучуд меорад. Барои амалӣ намудани чунин иқтидор муҳим нест, ки ҳуқуқ ба таври «шояд» ё «эҳтимолан» манфиатҳои иқтисодӣ орад; танҳо зарур аст, ки ҳуқуқ ҷой дошта бошад.
- 2.46 Ҳуқуқе, ки иқтидори гирифтани манфиатҳои иқтисодиро доро буда, метавонад шаклҳои гуногунро қабул намоянд, инҳоро дар бар мегирад:
- (а) ҳуқуқе, ки ба уҳдадориҳои тарафи дигар мувофиқат менамояд, мисол:
 - (i) ҳуқуқ барои гирифтани **воситаҳои пулӣ**;
 - (ii) ҳуқуқ барои гирифтани мол ё хизматрасонӣ;
 - (iii) ҳуқуқ барои мубодилаи захираҳои иқтисодӣ бо дигар тараф дар асоси шартҳои муфид. Ба чунин ҳуқуқҳо мансубанд: масалан, шартномаи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

форвардӣ барои хариди захираҳои иқтисодӣ бо шартҳое, ки дар давраи дахлдор муфид махсуб меёбанд ё опсион барои хариди захираҳои иқтисодӣ.

- (iv) Ҳуқуқ ба фоидае, ки тавассути уҳдадорӣ тарафи дигар ҷиҳати интиқоли захираҳои иқтисодӣ дар сурати фарорасии рӯйдоди минбаъдаи муайян, ки ба фарорасии он боварӣ вучуд надорад, қайду шарт шудааст.

- (б) ҳуқуқе, ки бо уҳдадорӣ тарафи дигар мувофиқат наменамояд, масалан ҳуқуқ ба объектҳои воқеӣ, ба монанди ҳуқуқ ба баъзе **доронҳои ғайримоддӣ**.

2.47 Аксар ҳуқуқҳо дар асоси шартҳои амалиётӣ, талаботи қонунгузорӣ ё шартҳои ҳаммонанд пайдо мешаванд. Барои мисол, корхона метавонад ба ҳуқуқе доро шавад, ки дар натиҷаи дарёфти объектҳои воқеӣ ба ҳуқуқи моликият ё иҷора, воситаи қарзӣ ё воситаи ҳиссаи ё патенти бақайдгирфташуда соҳиб шудааст. Аз ин рӯ, корхона инчунин метавонад бо тарзҳои дигар ба ҳуқуқ соҳиб шавад, масалан:

- (а) бо роҳи харид ё бунёд намудани «ноу-хау», ки барои ҳамагон дастрас намебошад; ё
- (б) бо далели мавҷудияти уҳдадорӣ тарафи дигар ва ин бо сабабе ба вучуд омадааст, ки чунин тарафи дигар тавоноии амалии ба он тарз амал намуданро, ки бо амалиёти қорӣ мураттабшудаи он, сиёсати қорӣ ё дархости мушаххас муҳолиф бошад, надорад.

2.48 Корхона захираи иқтисодиро назорат менамояд, агар дар давраи қорӣ дар он имконияти муайян намудани тарзи истифодаи захираи иқтисодии мазкур ва гирифтани манфиатҳои иқтисодӣ эҳтимоли мавҷуд бошад. Корхона имконияти муайянсозии тарзи истифодаи захираи иқтисодиро доро мебошад, агар корхона ҳуқуқи истифодаи захираи иқтисодии мазкурро дар фаъолияти худ дошта бошад ё ба дигар тараф имкон диҳад, ки захираи иқтисодии мазкурро дар фаъолияти чунин тарафи дигар истифода намояд. Назорат, дар давраи дахлдор, дорои имкониятҳои мавҷудаи пешгирӣ намудани он омилҳое мебошад, ки тарафҳои дигар тарзи истифодаи захираҳои иқтисодиро муайян карда ва аз он манфиати иқтисодӣ ба даст меоранд.

Муқаррароти уҳдадорӣ

2.49 Уҳдадорӣ - ин вақолати дар давраи дахлдор амалкунандаи корхона ҷиҳати интиқоли захираи иқтисодӣ мебошад, ки дар натиҷаи рӯйдодҳои гузашта ба вучуд омадааст.

2.50 Уҳдадорӣ танҳо дар ҳолатҳое мавҷуд аст, агар:

- (а) корхона дорои уҳдадорӣ бошад;
- (б) уҳдадорӣ дар интиқоли захираи иқтисодӣ ифода гардад; ва
- (в) уҳдадорӣ бар асари рӯйдодҳои гузашта то ҳол вучуд дошта бошад.

2.51 Уҳдадорӣ зарурат ё масъулият мебошад, ки аз он корхона ба таври воқеӣ раҳо ёфта наметавонад. Уҳдадорӣ ҳамеша дар назди дигар тараф (тарафҳо) ба вучуд меояд. Зарурате вучуд надорад, ба таври аниқ дигар тарафро (тарафхоро), ки дар назди он (онҳо) масъулият вучуд дорад, шинохта шава(н)д. Аксар уҳдадорҳои дар асоси мавҷудияти шартнома, талаботи қонунгузорӣ ё шартҳои ҳаммонанд ба вучуд меоянд ва барои як тарафе (ё тарафҳое), ки ин уҳдадорҳои дар наздашон гузошта шудааст, қувваи қонунӣ доранд. Аммо, уҳдадорҳои метавонанд дар асоси таҷрибаи қорӣ ҷамъшуда, сиёсати нашршуда ва ё дархостҳои мушаххас ба вучуд оянд, агар дар корхона имконияти воқеии амалиёти фарқкунанда аз чунин таҷриба, сиёсат ё дархост мавҷуд набошад. Уҳдадорӣ дар чунин ҳолат бавучудомадаро баъзан «**уҳдадорӣ асоснок**» меноманд.

- 2.52 Уҳдадорӣ боиси ба вучуд омадани зарурати интиқоли захираи иқтисодӣ мегардад, агар аз корхона талаб намоёнд, ки захираи иқтисодиёро ба тарафи дигар (ё тарафҳо) интиқол диҳад. Барои мавҷудияти чунин эҳтимолият зарурат вучуд надорад, ки бо боварии мутлақ ё бо эҳтимолияти баланд уҳдадории корхона чиҳати интиқоли захираи иқтисодӣ талаб карда шавад. Танҳо зарур аст, ки ин уҳдадорӣ аллакай вучуд дошта бошад ва ҳадди ақалл уҳдадории мазкур дар ҳолати мушаххас нисбати талабот ба корхона, чиҳати интиқоли захираи иқтисодӣ, ифода гардида бошад.
- 2.53 Ба уҳдадорихои интиқоли захираи иқтисодӣ инҳо дохил мешаванд, аз ҷумла:
- (а) уҳдадории пардохти воситаҳои пулӣ;
 - (б) уҳдадории таҳвили мол ё хизматрасонӣ;
 - (в) уҳдадории мубодилаи захираҳои иқтисодӣ бо тарафи дигар дар асоси шартҳои ғайримуфид.
 - (г) уҳдадории интиқоли захираи иқтисодӣ дар мавриди фарорасии рӯйдоди муайяни минбаъда, ки нисбат ба фарорасии он номуайяний ҷой дорад; ва
 - (ғ) уҳдадории барориши **воситаи молиявӣ**, агар чунин воситаи молиявӣ корхонаро чиҳати интиқоли захираи иқтисодӣ вазифадор намоёнд.
- 2.54 Корхона бар ивази иҷрои уҳдадории интиқоли захираи иқтисодӣ ба тарафе, ки ҳуқуқи қабули онро дорад, баъзан чунин қарорҳо қабул менамоёнд, масалан:
- (а) танзими уҳдадории мазкур тавассути гуфтушунид вобаста ба озод намудан аз он;
 - (б) интиқоли уҳдадории мазкур ба тарафи сеюм;
 - (в) иваз намудани уҳдадории мазкур вобаста ба интиқоли захираи иқтисодӣ ба дигар уҳдадорӣ тавассути бастанӣ қарордоди нав.
- 2.55 Уҳдадории мавҷуда дар натиҷаи рӯйдодҳои гузашта ба вучуд омадааст, агар:
- (а) корхона аллакай манфиатҳои иқтисодиёро гирифта бошад, ин ё он амалро иҷро намуда бошад;
 - (б) мутаносибан, корхона бояд ё эҳтимолан уҳдадор бошад, ки захираи иқтисодиёро, ки дар акси ҳол набояд интиқол меод, интиқол диҳад.
- 2.56 Ба манфиатҳои иқтисодии гирифташуда инҳо мансубанд: масалан, мол ё хизматрасонӣ. Амали иҷрошуда шояд инро дар бар гирад: масалан, иҷрои намуди муайяни амалиёти тичоратӣ ё анҷом додани амалиёт дар бозори дахлдор. Агар гирифтани манфиатҳои иқтисодӣ ё иҷрои амали корхона дар муддати ягон давраи вақт анҷом пазирад, пас уҳдадории мавҷудаи дахлдор эҳтимолан ба ҳамин давра ҷамъ мешавад.

Дорой ва уҳдадорӣ

Воҳиди баҳисобгирӣ

- 2.57 **Воҳиди баҳисобгирӣ** - ҳуқуқ ё гурӯҳи ҳуқуқҳо, уҳдадорӣ ё гурӯҳи уҳдадорихо ё гурӯҳи ҳуқуқ ва уҳдадорихое, ки нисбати онҳо меъёрҳои эътироф ва принсипҳои арзёбӣ татбиқ мегарданд.
- 2.58 Интиҳоби воҳиди баҳисобгирӣ нисбати доройҳо ё уҳдадорихо ҳангоми баррасии он, ки чӣ тавр меъёрҳои эътироф ва принсипҳои арзёбӣ нисбати доройҳо ё уҳдадорихо мазкур ва даромаду хароҷоти марбут ба инҳо татбиқ мегарданд, амалӣ карда мешавад. Дар баъзе маврид эҳтимолан як воҳиди баҳисобгирӣ бо мақсади эътироф ва дигар воҳиди баҳисобгирӣ бо мақсади арзёбӣ ба таври мақсаднок муайян карда шавад. Масалан, баъзан

шартномаҳо метавонанд ба таври алоҳида эътироф карда шаванд, вале имкон вучуд дорад, ки дар доираи портфели (мачмуи) шартномаҳо эътироф гарданд. Бо мақсади пешниҳод ва ифшои маълумоти марбут ба дороиҳо, ухдадориҳо, даромад ва хароҷот эҳтимолан зарурат пеш меояд, ки онҳо ба чузъҳо пайваст ё тақсим карда шаванд.

Шартномаҳои иҷрошаванда

- 2.59 **Шартномаи иҷрошаванда** - шартнома ё қисми шартномае, ки дар сатҳи баробар иҷро нашудааст; ягон тараф ухдадории худро иҷро накардааст ё ҳарду тараф дар сатҳи баробар қисман ухдадориҳои худро иҷро намудаанд.
- 2.60 Шартномаи иҷрошаванда дар баробари ҳуқуқ, инчунин ухдадориҳо ҷиҳати мубодилаи захираҳои иқтисодӣ муқаррар менамояд. Ҳуқуқ ва ухдадории мазкур аз ҳамдигар вобаста буда, наметавонанд ҷудо бошанд. Дар корхона дорой вучуд дорад, агар шартҳои мубодила дар лаҳзаи мавҷудияти ин дорой муфид арзёбӣ гарданд; корхона ухдадорӣ қабул менамояд, агар шартҳои мубодила дар лаҳзаи мавҷудияти ин ухдадорӣ ғайримуфид арзёбӣ гардад. Ворид намудани ҷунин дорой ё ухдадорӣ ба ҳисоботи молиявӣ аз меъёрҳои эътироф ва ҳам аз манбаи арзёбӣ, ки барои дорой ё ухдадории мазкур интиҳоб шудаанд, аз ҷумла, агар қобили қабул бошад, санҷиши мушкил маҳсуб ёфтани ухдадориҳои шартнома, вобаста мебошад.

Муқаррароти сармояи хусусӣ

- 2.61 Сармояи хусусӣ - ҳиссаи боқимондаи дорониҳои корхона пас аз тарҳи ҳама ухдадориҳои он мебошад.

Муқаррароти даромад ва хароҷот

- 2.62 Даромад - зиёдшавии дорониҳо ё хоҳишҳои ухдадориҳо маҳсуб меёбад, ки ба зиёд гардидани сармояи хусусӣ, ба истиснои даромади бо аъзоҳаққи ба **дорандагони ҳуқуқи ҳисса дар сармояи хусусӣ** алоқаманд, боис мегардад..
- 2.63 Хароҷот ин хоҳишҳои дорониҳо ё зиёдшавии ухдадориҳо буда, ба кам шудани сармояи хусусӣ сабаб мегардад, ки ин сармоя бо тақсими он ба манфиати дорандагони ҳуқуқи ҳисса дар сармояи хусусии корхона марбут намебошад.
- 2.64 Даромад ва хароҷот унсурҳои ҳисоботи молиявӣ буда, бо натиҷаҳои молиявии фаъолияти корхона алоқаманд мебошанд. Ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ маълумот, ҳам дар бораи ҳолати молиявии корхона ва ҳам натиҷаҳои молиявии он, зарур аст. Новобаста аз он, ки даромад ва хароҷот дар асоси тағйироти бузургҳои дорониҳо ва ухдадориҳо муайян карда мешаванд, маълумот дар бораи даромад ва хароҷот нисбат ба маълумот дар бораи дорониҳо ва ухдадориҳо камаҳамият нестанд.
- 2.65 Амалиёти гуногун ва дигар рӯйдодҳо боиси пайдоиши даромад ва хароҷоти дорони хусусиятҳои гуногун мегарданд. Маълумот дар бораи даромад ва хароҷоти дорони хусусиятҳои гуногун ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ ҷиҳати дарки натиҷаҳои молиявии фаъолияти корхона кумак мерасонад.

Эътироф ва қатъи эътироф

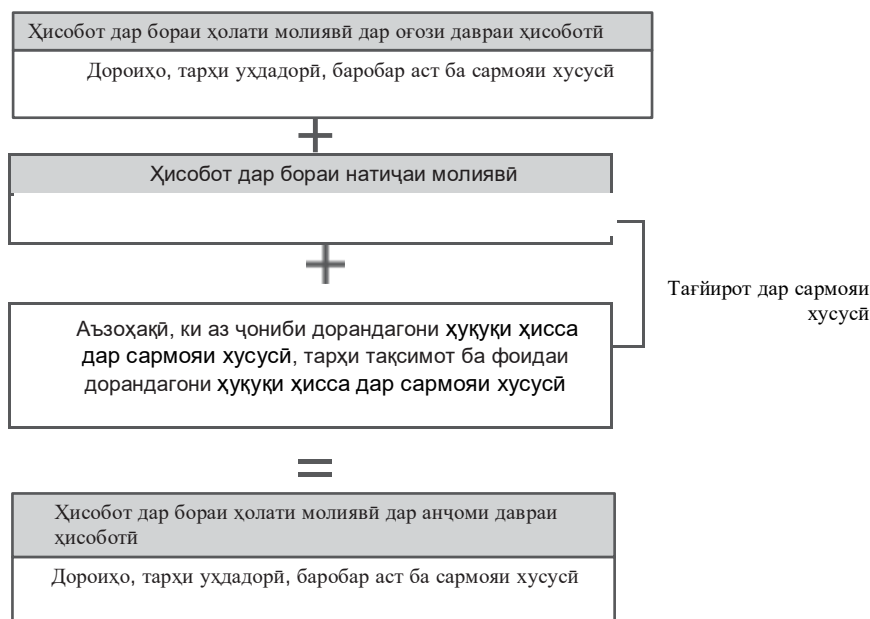
Раванди эътироф

- 2.66 Эътироф ин раванди ҳаммонандкунии моддаҳо мебошад, ки муқаррароти яке аз унсурҳои ҳисоботи молиявӣ, яъне дорой, ухдадорӣ, сармояи хусусӣ, даромад ё хароҷотро ҷиҳати ворид намудани он ба **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** қонё месозад.³ Эътироф инъикоси моддаи мазкурро дар яке аз ҳисоботи ишорашуда, ё ба

таври алоҳида ё дар маҷмуъ бо дигар моддаҳо, тавассути тавсифоти шифоҳӣ ва маблағи пулӣ, инчунин ворид намудани ин маблағ ба як ё якчанд **нишондиҳандаҳои ниҳони** ҳисоботи мазкур, ифода менамояд. **Арзиши тавозунӣ** - маблағест, ки тибқи он корхона дорой, уҳдадорӣ ё сармояро дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ эътироф менамояд.

- 2.67 Эътироф алоқан байни унсурҳои ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ё ҳисобот (ҳисоботҳо) дар бораи натиҷаҳои молиявиро ба таври муайян таъмин менамояд (ба Ҷадвали 2.1 нигаред). Дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дар санаи оғоз ва санаи интиҳои давраи ҳисоботӣ бузургии умумии доройҳо бо тарҳи бузургии умумии уҳдадорӣ - бузургии умумии сармояи хусусиро нишон медиҳанд. Тағйироти эътирофшуда дар сармояи хусусӣ барои давраи ҳисоботӣ инҳоро дар бар мегирад:
- (а) даромад бо тарҳи хароҷот, ки дар ҳисобот (ҳисоботҳо) дар бораи натиҷаҳои молиявӣ эътироф шудаанд; ҷамъи
 - (б) аъзоҳаққи дорандагони ҳуқуқи ҳисса дар сармояи хусусӣ бо тарҳи тақсимот ба манфиати дорандагони ҳуқуқи ҳисса дар сармояи хусусӣ.

Ҷадвали 2.1—Чӣ тавр эътироф унсурҳои ҳисоботи молиявиро пайваст менамояд

Меъёрҳои эътироф

- 2.68 Дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ танҳо он моддаҳои эътироф мегарданд, ки ба муқаррароти дорой, уҳдадорӣ ё сармояи хусусӣ ҷавобгӯӣ бошанд. Ба ҳамин монанд, дар ҳисобот дар бораи натиҷаи молиявӣ танҳо он моддаҳои эътироф мегарданд, ки ба муқаррароти даромад ё хароҷот ҷавобгӯӣ бошанд. Аммо, на ҳама моддаҳои ба муқаррароти яке аз ин унсурҳо ҷавобгӯӣ буда, эътироф мегарданд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 3 Стандарти баҳисобгирин *СБҲМ барои КХМ* дақиқ наменамояд, ки ҳисобот дар бораи натиҷаҳои молиявӣ аз як ё ду ҳисобот иборат мебошанд. Мафҳуми «ҳисобот дар бораи фоида ва зарар» ҳам ба ҳисоботи алоҳида ва ҳам ба банди алоҳида, дар доираи ҳисобот дар бораи натиҷаҳои молиявӣ, дахл дорад.

- 2.69 Корхона наметавонад ҳатоҳо дар бораи моддаҳои, ки меъёрҳои эътироф, ифшои **сиёсати баҳисобирии** истифодашуда ё **тавзеҳоту** маводҳои пешниҳодгардидаро қонё месозанд, ислоҳ намояд.

Бомаврид будан (мувофиқ)

- 2.70 Маълумот дар бораи дорой, уҳдадорӣ, сармояи хусусӣ, даромад ва хароҷот барои истифодабарандагон бомаврид маҳсуб меёбад. Аммо, эътирофи дорой ё уҳдадорӣ мушаххас ва ҳама гуна даромад, хароҷот ё тағйирот дар сармояи хусусӣ на ҳамеша метавонад маълумоти бомавридро таъмин намояд. Масалан, агар дақиқ набошад, ки оё дорой ё уҳдадорӣ вучуд дорад, ё ин ки дороиву уҳдадорӣ мавҷуданд, вале эҳтимолияти даромаду хароҷоти манфиатҳои иқтисодӣ паст мебошад, пас маълумоти молиявӣ дар бораи чунин дорой ё уҳдадорӣ муҳим ба ҳисоб намеравад. Аммо, чунин маълумот метавонад барои муқоиса нисбати дигар омилҳо манфиатовар бошад.

Номуайянии мавҷудият

- 2.71 Дар баъзе маврид муайян намебошад, ки дорой ё уҳдадорӣ вучуд дорад. Агар чунин номуайяний бо эҳтимолияти пасти даромад ё хароҷоти манфиатҳои иқтисодӣ вобаста ба доираи васеи натиҷаҳои имконпазир мувофиқ бошад, пас эътирофи алоҳидаи дорой ё уҳдадорӣ маълумоти заруриро пешниҳод намегардонад. Новобаста аз он, ки корхона дорой ё уҳдадориро эътироф менамояд ё не, зарурат ба миён моеяд, ки дар ҳисоботи молиявӣ маълумоти тавзеҳотӣ нисбати номуайянии бо дороиву уҳдадорӣ алоқамандро пешниҳод кунад.

Пешниҳоди саҳеҳ

- 2.72 Эътирофи дорой ё уҳдадорӣ он вақт асоснок хоҳад буд, агар эътирофи онҳо натавонанд маълумоти мувофиқро пешниҳод намояд, балки пешниҳоди дақиқи чунин дорой ё уҳдадорӣ ва дар натиҷаи даромад, хароҷот ё тағйирот дар сармояи хусусӣ бавучудомадаро таъмин намояд. Савол дар бораи он, ки пешниҳоди дақиқ таъмин мегардад, метавонад аз **дарачаи номуайянии арзёбӣ**, ки аз дорой, уҳдадорӣ ё аз дигар омилҳои алоқаманд иборат аст, вобаста бошад.

Номуайянии арзёбӣ

- 2.73 Корхона ҳангоми эътирофи дорой ё уҳдадорӣ бояд бузургии онҳоро арзёбӣ намояд. Дар аксар ҳолат корхона чунин арзёбиро бо роҳи баҳо додан муайян мекунад, аз ин лиҳоз он ба номуайяний дар арзёбӣ гирифтормешавад. Истифодаи арзёбӣ қисми ҷудонашавандаи таҳияи маълумоти молиявӣ маҳсуб ёфта, манфиатнокии онро кам намекунад, агар корхона чунин арзёбиро фаҳмо ва дақиқ шарҳ диҳад.
- 2.74 Объекте, ки ба меъёрҳои эътироф ҷавобгӯӣ намебошад, аз натиҷаи рӯйдоду ҳолатҳо метавонад ба объекти эътироф мубаддал гардад.
- 2.75 Новобаста аз он, ки корхона дорой ё уҳдадориро эътироф менамояд ё не, зарурат ба миён моеяд, ки дар тавзеҳот маълумот нисбат ба пешниҳоди саҳеҳи дороиву уҳдадориро пешниҳод кунад. Корхона метавонад маълумот дар бораи номуайяниро, ки бо мавҷудият ё арзёбии дороиву уҳдадорӣ алоқаманд аст, ба маблағ ё муҳлати даромаду хароҷоти манфиати иқтисодӣ дохил намояд, ки оқибат натиҷаи дорой ё уҳдадорӣ мегардад (ниг. ба бандҳои 2.108–2.109).

Қатъи эътироф

- 2.76 Қатъи эътироф ин истисноӣ ҳама дорой ё уҳдадорӣ қаблан эътирофгардида ё қисми онҳо аз ҳисобот дар бораи ҳолати молиявии корхона маҳсуб меёбад. Қатъи эътироф одатан дар он маврид ба амал меояд, ки модда ба муқаррароти дорой ё уҳдадорӣ ҷавобгӯӣ намебошад. Масалан:
- (а) нисбат ба дороиҳо - қатъи эътироф одатан он вақт фаро мерасад, ки корхона аз болои ҳама дороиҳо ё қисми эътирофшудаи онҳо назорат карда наметавонад ;
 - (б) нисбат ба уҳдадориҳо - қатъи эътироф одатан он вақт фаро мерасад, ки дар корхона нисбат ба ҳама ё қисми қаблан эътирофшудаи уҳдадориҳо дигар уҳдадорӣ боқӣ наменонад.
- 2.77 Талабот нисбат ба баҳисобии қатъи эътироф дар Стандарти мазкур ба он нигаронида шудааст, ки корхона пешниҳоди саҳеҳи дороиҳо ва уҳдадориҳои пас аз амалиёт ё дигар рӯйдод ҳифзшуда ва тағйироти аз натиҷаи рӯйдоду ҳолатҳои мазкур ба дороиҳову уҳдадориҳои корхона бавучудомадаро инъикос намояд.
- 2.78 Барои мақсадҳои дар банди 2.77, дарҷгардида корхона одатан:
- (а) эътирофи ҳама гуна дороиҳо ё уҳдадорӣ, ки муҳлати эътибори онҳо гузаштааст ё дороиву уҳдадорие, ки истифода, иҷро ё интиқол гардиданд, қатъ мекунад ва ҳама гуна даромад ва хароҷоти бавучудомадаро эътироф менамояд; ва
 - (б) эътирофи ҳама гуна дороиву уҳдадорӣ тақсимнашударо идома медиҳад.
- 2.79 Барои мақсадҳои дар банди 2.77, дарҷгардида корхона метавонад :
- (а) ҷузъи нигоҳдошташавандаро дар ҳисоботи дар бораи ҳолати молиявӣ алоҳида пешниҳод намояд;
 - (б) дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ҳама гуна даромаду хароҷоте, ки корхона аз натиҷаи қатъи эътирофи ҷузъи интиқолёфта эътироф намудааст, пешниҳод намояд; ё
 - (в) дар маълумоти тавзеҳотӣ пешниҳод намояд.

Арзёбӣ

- 2.80 Корхона нишондиҳандаҳои миқдории унсурҳои дар ҳисоботи молиявӣ инъикосёфтаре дар шакли пул нишон медиҳад. Корхона барои арзёбии унсур дар аввал манбаи арзёбии мувофиқро интихоб мекунад.
- 2.81 Манбаи арзёбӣ мушаххасоти муқарраршудаи моддаи арзёбишаванда маҳсуб меёбад, масалан, арзиши таърихӣ, **арзиши одилона** ё арзиши иҷро. Татбиқи манбаи **арзёбӣ** нисбат ба дорой ё уҳдадорӣ бузургии дорой ё уҳдадорӣ ва даромаду хароҷоти ба он марбутро муқаррар менамояд.
- 2.82 Манбаи дахлдори арзёбӣ аз манбаи мушаххаси арзёбӣ вобаста мебошад.

Манбаи арзёбӣ

Арзиши таърихӣ

- 2.83 Арзёбии арзиши таърихӣ маълумотеро дар ченаки пулӣ дар бораи дорой, уҳдадорӣ ва даромаду хароҷоти марбут ба онҳо пешниҳод менамояд, ки ҳамроҳ бо маълумоте, ки

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

ҳадди ақалл аз арзиши амалиёт ё рӯйдоди дигари боиси пайдошавии онҳо гирифта шудааст, мавриди истифода қарор мегирад.

- 2.84 Арзиши таърихии дорой дар лаҳзаи харид ё бунёди он бузургии харочот маҳсуб меёбад, ки ҳангоми харид ё бунёди он сарф шуда, ҷуброни бо мақсади харид ё бунёди ин дорой пардохтшударо бо ҷамъи **харочоти амалиёт** фаро мегирад. Арзиши таърихии уҳдадорӣ дар лаҳзаи бавучудой бузургии он подоше мебошад, ки барои қабул намудани уҳдадорӣ мазкур бо тарҳ намудани харочоти амалиёт ба даст оварда шудааст.
- 2.85 Арзиши таърихии дорой бо мурури замон, агар қобили қабул бошад, барои инъикоси инҳо мавриди таҷдид қарор мегирад:
- (а) истифодаи қисмати захираи иқтисодӣ ё пурраи он, ки дорони мазкурро ташкил медиҳад (**истехлоки воситаҳои асосӣ ё дорониҳои ғайримоддӣ**);
 - (б) ҳама пардохти бадастовардашуда, ки қисмати дорой ё тамоми дорониро ба таври пурра ҷуброн менамоянд;
 - (в) таъсири рӯйдодҳо, ки дар натиҷаи онҳо як қисм ё пурраи арзиши таърихии дорой дигар мавриди ҷуброн (**таваррум**) қарор намегирад; ва
 - (г) пардохти фоизҳо барои инъикоси ҷузъҳои маблағгузорӣ, ки ба дорой тааллуқ дорад.
- 2.86 Корхона арзиши таърихии уҳдадориро бо мурури замон ҷиҳати инъикоси инҳо, агар қобили қабул бошад, мавриди таҷдид қарор медиҳад:
- (а) қисман ё ба таври пурра иҷро намудани уҳдадорӣ, масалан, аз ҳисоби пардохтҳои, ки қисман ё ба таври пурра уҳдадориро ҷуброн менамоянд ё аз ҳисоби иҷрои уҳдадорӣ вобаста ба тахвили мол;
 - (б) таъсири рӯйдодҳои, ки ба ҳадди баланд арзиши уҳдадорӣ интиқоли захираҳои иқтисодиро, ки барои иҷрои уҳдадорӣ зарур буда, онро мушкул месозанд, зиёд менамоянд. Уҳдадорӣ мушкул мегардад, агар арзиши таърихии он ҷиҳати инъикоси уҳдадорӣ вобаста ба иҷрои он ба таври қофӣ дигар мушкул арзёбӣ шавад;
 - (в) ҳисоб намудани фоизҳо барои инъикоси ҷузъи маблағгузорӣ, ки ба уҳдадорӣ мансуб мебошад.
- 2.87 Яке аз тарзҳои татбиқи манбаи арзёбии арзиши таърихӣ нисбат ба **дорониҳо ва уҳдадорӣҳои молиявӣ** -арзёбии арзиши истеҳлоки онҳо ба ҳисоб меравад. **Арзиши истеҳлоки дорой ё уҳдадорӣҳои молиявӣ** арзёбии ниҳони гардиши воситаҳои пулии минбаъдари инъикос менамоянд, ки тавассути истифодаи меъёрҳои дар лаҳзаи эътирофи аввалия муайяншуда мавриди тахфиф қарор гирифтаанд. Дар ҳолати деривативҳо меъёри тахфиф ҷиҳати инъикоси тағйироти меъёри тағйирёбанда таҷдид мегардад. Корхона арзиши истеҳлоки дорой ё уҳдадорӣҳои молиявиро бо мурури замон, ҷиҳати инъикоси тағйироте, ки пас аз эътирофи аввалия ҷой дошт, ба монанди ҳисоби фоизҳо, беқурбшавии дорой, даромад ва харочоти воситаҳои пулӣ, мавриди таҷдид қарор медиҳад.
- Арзиши ҷорӣ**
- 2.88 Арзёбии арзиши ҷорӣ маълумотро дар шакли пулӣ дар бораи дорой, уҳдадорӣ ва даромаду харочоти марбут ба онҳо бо истифодаи иттилооти таҷдидшуда барои инъикоси шартҳои, ки дар санаи арзёбӣ вучуд доштанд, фаро мегирад. Манбаи арзёбӣ дар асоси арзиши ҷорӣ инҳоро фаро мегирад:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (а) арзиши одилона;
- (б) арзиши ивазшавандаи қорӣ;
- (в) **арзиши истифодаи нисбат ба дорой татбиқшаванда**; ва
- (г) арзиши истифодаи нисбат ба уҳдадорӣ татбиқшаванда.
- 2.89 Арзиши одилона - ин нархест, ки ҳангоми фуруши дорой ба даст оварда шудааст ё ҳангоми интиқоли уҳдадорӣ дар раванди **амалиёти муқаррарии** байни **иштирокчиёни бозор** дар санаи арзёбӣ пардохт шудааст. Азбаски арзиши одилона, ҳатто қисман, самарани арзиши амалиёт ё дигар рӯйдод, ки дар натиҷа дорой ё уҳдадорӣ ба вучуд омадаанд, маҳсуб намеёбад, арзиши одилона аз ҳисоби хароҷоти амалиёте, ки ҳангоми хариди дорой харч шудааст, намеафзояд ва аз ҳисоби хароҷоти амалиёте, ки ҳангоми қабули уҳдадорӣ сарф шудааст, коҳиш намеёбад.
- 2.90 Арзиши ивазшавандаи қорӣ - арзиши дороии ҳамаарзиш дар санаи арзёбӣ буда, аз маблағи қуброн, ки дар санаи арзёбӣ пардохт шудааст ва хароҷоти амалиёте, ки дар ин рӯз сарф шудааст, таркиб ёфтааст. Арзиши ивазшавандаи қорини уҳдадорӣ - қубронест, ки барои уҳдадорини ҳамаарзиш дар санаи арзёбӣ бо тарҳи хароҷоти амалиёте, ки дар ҳамаи сана сарф шудааст, гирифта мешавад.
- 2.91 Арзиши истифода - **арзиши қорин** гардиши воситаҳои пулӣ ё дигар манфиатҳои иқтисодӣ мебошад, ки корхона умедвор аст дар натиҷаи истифодаи дорой ё хароҷоти ниҳони он ба даст оварад. Арзиши истифодабарӣ - арзиши қорини воситаҳои пулӣ ё дигар манфиатҳои иқтисодӣ буда, қӣ тавре, ки корхона умедвор аст ба ҳисоби иҷрои уҳдадорӣ интиқол меёбад. Азбаски мафҳуми арзиши истифодабарӣ ва қимати иҷро бо воситаҳои пулии минбаъда асос ёфтаанд, онҳо хароҷоти амалиётро, ки ҳангоми хариди дорой ё қабули уҳдадорӣ сарф гардидааст, фаро намегиранд.

Маълумоте, ки ин ё он манбаи арзёбиро таъмин менамояд

- 2.92 Ҳангоми интиқоли манбаи арзёбӣ корхонаро зарур аст хусусияти маълумотро ба эътибор гирад, ки дар натиҷаи истифодаи манбаи арзёбӣ, ҳам дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ва ҳам дар ҳисобот дар бораи натиҷаҳои молиявӣ пешниҳод мегардад.

Арзиши таърихӣ

- 2.93 Ҳангоме, ки корхона дорой ё уҳдадориро тибқи арзиши таърихӣ арзёбӣ менамояд, барои истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ бомаврид мебошад, зеро арзиши таърихӣ он маълумотро истифода мебарад, ки ҳадди ақал қисман аз нархи амалиёт ё дигар рӯйдод, ки боиси бавучудоии ин дорой ё уҳдадорӣ гардидааст, гирифта шудааст. Бо назардошти он, ки корхона қӣҳати инъикоси талаботи дорой ё беқурбшавии он арзиши таърихро қӣҳиш медиҳад, маблағе, ки корхона интизор аст барои дороии тибқи арзиши таърихӣ арзёбишуда қуброн намоёд, ҳадди ақал бо арзиши тавозунии он баробар бошад. Ба ҳамаи монанд, бо назардошти он, ки корхона арзиши таърихӣ уҳдадориро қӣёд мекунад, агар ин уҳдадорӣ мушкил гардад, арзиши уҳдадорини интиқоли захираи иқтисодӣ, ки барои иҷрои уҳдадорӣ зарур мебошад, бояд аз арзиши тавозунии уҳдадорини мазкур баланд набошад.

Арзиши қорӣ

- 2.94 Агар корхона дороиву уҳдадориро аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ намоёд, пас маълумоти гирифташуда хусусияти пешгӯикунандаро доро мебошад, ҳарчанд арзиши одилона пешбиниҳои мавҷудаи иштирокчиёни бозорро нисбат ба маблағ, муҳлати бавучудой ва номуайянии гардиши воситаҳои пулии минбаъда инъикос менамояд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 2.95 Агар корхона дороиро аз рӯи арзиши истифода арзёбӣ намояд, пас маълумоти гирифташуда арзиши ҷорӣ гардиши воситаҳои пулиро инъикос менамояд, ки дар натиҷаи истифодаи дорой ва хоричшавии ниҳони он ба вучуд омадааст. Маълумоти мазкур дорой арзёбии пешбиникунанда мебошад, зеро он ҳангоми арзёбии имкониятҳои даромади минбаъдаи софи воситаҳои пулӣ метавонад истифода бурда шавад.
- 2.96 Дар мавриди аз ҷониби корхона аз рӯи арзиши иҷро арзёбӣ гардидани уҳдадорӣ, маълумоти ба даст овардашуда арзиши ҷорӣ гардиши воситаҳои пулиро, ки барои иҷрои уҳдадорӣ заруранд, дар бар мегирад. Маълумоти мазкур метавонад арзиши ояндабинӣ дошта бошад, махсусан агар корхона интизор бошад, ки уҳдадориро бар ивази интиқоли он ё бо роҳи гуфтушунид иҷро менамояд.
- 2.97 Агар корхона арзёбии арзиши истифодаи нав ё арзиши иҷро бо маълумот дар бораи арзёбии маблағ, муҳлат ва номуайянии гардиши воситаҳои пули минбаъдaro пешниҳод намояд, пас чунин маълумот имкон медиҳад, ки арзёбии қаблии арзиши истифода ё арзиши иҷро санҷида шавад.
- 2.98 Дар ҳолате, ки агар корхона дорой ва уҳдадориро аз рӯи арзиши ҷорӣ арзёбӣ намояд, пас маълумоти ба даст овардашуда метавонад муҳим маҳсуб ёбад, зеро арзиши ҷорӣ арзишero, ки доройи ҳаммонанд метавонад ба санаи арзёбӣ харидорӣ ё бунёд гардад ё маблағero, ки метавонист аз натиҷаи ба худ қабул намудани чунин уҳдадорӣ ба даст биёрад, инъикос менамояд.

Омилҳое, ки ҳангоми интиҳоби манбаи арзёбӣ заруранд

- 2.99 Ҳангоми интиҳоби манбаи арзёбӣ барои дорой ё уҳдадорӣ ва даромаду хароҷоти марбут ба онҳо зарур аст хусусияти маълумот ба эътибор гирифта шавад, ки дар натиҷаи истифодаи манбаи арзёбии мазкур, ҳам дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ва ҳам дар ҳисобот (ҳисоботҳо) дар бораи нишондиҳандаҳои молиявӣ, инчунин дигар омилҳо пешниҳод карда мешавад.
- 2.100 Дар аксар маврид интиҳоби манбаи арзёбӣ бо як омил муайян намегардад. Аҳамияти таносубии ҳар як омил аз далел ва ҳолатҳои мушаххас вобаста мебошад.
- 2.101 Корхона манбаи арзёбиеро интиҳоб менамояд, ки истифодабарандагонро бо маълумоти манфиатнок таъмин мекунад. Аз ин сабаб маълумот бояд бомаврид бошад ва ба таври дақиқ он иттилоотero, ки барои пешниҳод пешбинӣ шудааст, инъикос намояд. Ба ғайр аз ин, маълумоти пешниҳодшаванда ба ҳадди аксари дараҷа бояд муқоисапазир, санҷидашаванда, саривақтӣ ва возеҳ бошад.

Бомаврид (мувофиқ) будан

- 2.102 Ба мувофиқати маълумот, ки корхона бо истифода аз усули арзёбӣ пешниҳод менамояд, инҳо таъсир мерасонанд:
- (а) хусусияти дорой ё уҳдадорӣ, аз ҷумла, тағйирёбии гардиши воситаҳои пулӣ ва таъсирбахшии арзиши дороиву уҳдадорӣ нисбат ба омилҳои бозорӣ ва дигар хавфҳо; ва
 - (б) чӣ тавр чунин дорой ё уҳдадорӣ ба гардиши воситаҳои пули минбаъда мусоидат мекунад.
- 2.103 Агар арзиши дорой ё уҳдадорӣ нисбат ба омилҳои бозорӣ ё хавфҳои дигар таъсирбахш бошанд, арзиши таърихӣ онҳо метавонанд аз арзиши ҷорӣ фарқ намоянд. Аз ин рӯ, арзиши таърихӣ метавонад маълумоти бомавридро пешниҳод накунад, агар маълумот дар бораи тағйирёбии арзиш барои истифодабарандагон муҳим арзёбӣ гардад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 2.104 Дар мавриди дорой ва уҳдадорихое, ки ба таври мустақим гардиши воситаҳои пулиро ба вучуд меоранд, масалан, дороихое, ки метавонад ба таври алоҳида ва бидуни талафоти зиёди иқтисодӣ (масалан, бидуни номунтазамии муҳим дар фаъолияти корхона) фурухта шаванд, манбаи арзёбие, ки маълумоти нисбатан мувофиқро пешниҳод менамояд, бо эҳтимолӣ зиёд арзиши ҷорӣ хоҳад буд, ки арзёбии бузургӣ, муҳлат ва номуайянии гардиши воситаҳои пули минбаъда фаро мегирад. Нисбат ба дороиҳо ва уҳдадорихое, ки боиси ба вучуд омадани гардиши воситаҳои пулӣ намегарданд, корхона принципҳои муҳимият ва пешниҳоди саҳеҳро ба ҳамон сатҳе, ки онҳо бо асос ва ҳолат татбиқ мешаванд, ба эътибор мегирад.
- 2.105 Агар фаъолияти корхона идоракунии дорой ва уҳдадории молиявиро бо мақсади ба даст овардани воситаҳои пулӣ тибқи шартнома дар бар гирад, пас арзиши истехлоқӣ метавонад маълумоти дахлдорро пешниҳод намояд, ки дар навбати худ барои муайян намудани маржаи байни фоизи аз ҳисоби дороиҳо гирифташуда ва фоизи барои уҳдадориҳо сарфшуда, истифода мегардад.

Пешниҳоди саҳеҳ

- 2.106 Дар баъзе ҳолат, корхона барои дороиҳо ва уҳдадориҳои алоқаманд ҳамон як манбаи арзёбиро истифода мекунад, то ин ки ба истифодабарандагон маълумоти бештар муфид, на маълумоте, ки метавонист аз натиҷаи истифодаи манбаҳои гуногун, масалан алоқамандии мустақим доштани гардиши воситаҳои пули як дорой ё уҳдадорӣ аз гардиши воситаҳои пули дигар дорой ё уҳдадории корхона, пешниҳод намояд.
- 2.107 Чӣ тавре, ки дар банди 2.18 қайд гардидааст, ҳарчанд пешниҳоди дақиқу оли ҳатоҳоро доро набошад ҳам, зарурат ҷой надорад, ки арзёбӣ низ ба таври оли дақиқ бошад.
- 2.108 Номуайяний дар арзёбӣ дар ҳолате ба вучуд меояд, ки агар корхона арзёбии арзиши моддаҳоро (объектҳоро) тавассути мушоҳида накардани нархҳо дар **бозори фаъол** амалӣ намояд. Дарачаи номуайянии арзёбӣ, ки бо манбаи арзёбии мушаххас алоқаманд мебошад, метавонад ба он ҷиҳат таъсир расонад, ки оё маълумоте, ки дар натиҷаи истифодаи манбаи арзёбии мазкур пешниҳод гардидааст, пешниҳоди саҳеҳи вазъи молиявии корхона ва натиҷаҳои молиявии онро таъмин менамояд. Дарачаи баланди номуайянии арзёбӣ ба таври ғайриҳатмӣ барои истифодаи манбаи арзёбӣ, ки маълумоти бомавридро пешниҳод мекунад, монеа эҷод менамояд, вале дар баъзе маврид дарачаи номуайянии арзёбӣ хеле баланд мебошад, ки маълумоти тавассути ин манбаи арзёбӣ пешниҳодгардида эҳтимолан пешниҳоди саҳеҳи кофиро таъмин насозад. Дар чунин ҳолат ба мақсад мувофиқ аст, ки корхона имконияти интиҳоби манбаи арзёбии дигар, ки метавонад маълумоти бомавридро пешниҳод кунад, баррасӣ намояд.
- 2.109 Номуайянии арзёбӣ, ҳам аз **номуайянии натиҷа** ва ҳам аз **номуайянии мавҷудият**, фарқ менамояд. Номуайянии натиҷа вақте ба вучуд меояд, ки номуайяний нисбат ба бузургӣ ё муҳлати воридот ва хориҷшавии манфиатҳои иқтисодӣ, ки тавассути дорой ё уҳдадорӣ қайду шарт шудааст, мавҷуд бошад. Номуайянии мавҷудият дар он маврид воқеъ мегардад, ки номуайяний нисбат ба мавҷудияти дорой ё уҳдадорӣ мавҷуд бошад. Дар бандҳои 2.70–2.71 ин масъала баррасӣ гардидааст, ки чӣ тавр номуайянии мавҷудият метавонад ба қарори корхона нисбат ба эътирофи дорой ё уҳдадорӣ, ҳангоме, ки номуайянии мавҷудияти дорой ё уҳдадорӣ ҷой дорад, таъсир расонад.

Хусусиятҳои сифатие, ки манфиатнокии маълумот ва маҳдудиятҳои марбут ба хароҷотро меафзоянд

- 2.110 Ҳангоми интиҳоби манбаи арзёбӣ хусусиятҳои сифатие, ки манфиатнокии маълумотро меафзоянд, ба монанди муқоисапазирӣ ва возеҳу санҷидашаванда будани маълумот,

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

инчунин маҳдудият нисбати харочоти корхона, таъсиргузор мебошанд. Бомаврид будани иттилоот ҳамчун хусусияти сифатӣ, ки манфиатнокии маълумотро меафзояд, ба арзёбӣ таъсири мустақим намерасонад.

- 2.111 Истифодаи пайдарҳамаи ҳамон як манбаи арзёбӣ нисбат ба ҳамон як моддаҳо ё дар давраҳои гуногун дар доираи як корхонаи ҳисоботдиҳанда ё дар як давра, вале дар доираи корхонаҳои гуногун метавонад барои муқоисапазир гардидани ҳисоботи молиявӣ кумак намояд.
- 2.112 Агар корхона манбаи арзёбнашро тағйир диҳад, ҳисоботи молиявӣ он метавонад камтар фаҳмо гардад. Аммо, чунин тағйирот метавонад дуруст ба ҳисоб равад, масалан, он метавонад маълумоти мувофиқтарро пешниҳод намояд. Дар ҳолате, ки агар корхона тағйиротро амалӣ гардонад, истифодабарандагон метавонанд маълумоти тавсифиро ҷиҳати фаҳмиши таъсири чунин тағйирот талаб намоянд.
- 2.113 Вазеҳияти маълумот қисман аз он вобаста аст, ки чӣ қадар манбаҳои арзёбии гуногун бо мурури замон мавриди истифода ва тағйирот қарор мегиранд. Дар маҷмӯъ, ҳамон қадаре, ки манбаҳои арзёбӣ аз ҷониби корхона зиёд истифода гардад, ба даст овардани маълумот ҳамон қадар мушкул мешавад. Мутаносибан, маълумот нофаҳмотар мегардад, вале нишондиҳандаҳои ҷамъбасти ва фосилавӣ дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ва ҳисобот (ҳисоботҳо) дар бораи натиҷаҳои молиявӣ камтар ахборотӣ мегарданд. Аммо, истифодаи миқдори бештари манбаҳои арзёбӣ метавонад барои корхона мақсаднок бошад, агар ин ҷиҳати пешниҳоди маълумоти ғоиданок зарур арзёбӣ гардад.
- 2.114 Санҷидашаванда будан тавассути истифодаи манбаҳои арзёбӣ афзоиш меёбад, ки натиҷаҳои он метавонад бевосита (масалан ба воситаи мушоҳидаи нарх) ё ба таври мустақим (масалан бо роҳи санҷиши манбаи маълумоте, ки дар модел истифода бурда мешавад) тасдиқ гарданд. Агар санҷиши арзёбӣ ғайриимкон бошад, корхона метавонад ба истифодабарандагон маълумоти тавзеҳотиро пешниҳод намояд, то ин ки онҳо дарк намоянд, ки чӣ тавр корхона чунин нишондиҳандаро муқаррар намудааст.

Арзёбии сармояи хусусӣ

- 2.115 Корхона арзиши тавозунии сармояи хусусиро (сармояи умумӣ) ба таври мустақим амалӣ намекунад. Арзиши тавозунии ҳамаи дороиҳои эътирофшуда тарҳи арзиши тавозунии умумии уҳдадорҳои эътирофгардида баробар аст ба сармояи умумӣ.
- 2.116 Ҳарчанд корхона арзиши тавозунии сармояи хусусиро мустақиман амалӣ накунад ҳам, он метавонад арзиши тавозунии баъзе гурӯҳҳои алоҳидаи сармояи хусусӣ ва баъзе ҷузъҳои сармояи хусусиро бевосита арзёбӣ намояд.

Пешниҳод ва ифшо

Пешниҳод ва ифшои маълумот ҳамчун воситаи муҳобирот

- 2.117 Корхонаи ҳисоботдиҳанда маълумоти марбут ба дорой, уҳдадорӣ, сармояи хусусӣ, даромад ва харочоти худро тавассути ҳисоботи молиявӣ пешниҳод ва ифшо менамояд.
- 2.118 Корхонае, ки маълумотро дар ҳисоботи молиявӣ самаранок пешниҳод ва ифшо менамояд, маълумотро бештар мувофиқ, возеҳ ва муқоисашаванда мегардонад. Ҳамзамон, пешниҳод ва ифшои самаранок барои дақиқ инъикос намудани дорой, уҳдадорӣ, сармояи хусусӣ, даромад ва харочоти корхона мусоидат менамояд.
- 2.119 Ҳамон тавре ки хароҷот ба дигар қарорҳои марбут ба пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

махдудият чорӣ менамояд, онҳо низ ба қарорҳои марбут ба пешниҳод ва ифшои маълумот маҳдудият чорӣ менамоянд. Ҳангоме, ки қорхона қарор намудааст маълумотро ифшо намояд, зарур аст, ки қорхона то қадом андоза хароҷоти барои пешниҳод ва ифшои маълумот сарфшуда истифодабарандагонро қонеъ месозад, баррасӣ кунад.

Гуруҳбандӣ

- 2.120 Гуруҳбандӣ - ин раванди тақсимои моддаҳои дороиҳо, уҳдадорӣҳо, сармояи хусусӣ, даромад ва хароҷот бо назардошти хусусиятҳои умумии онҳо ба гуруҳҳои муайян бо мақсади пешниҳод ва ифшои маълумот мебошад. Чунин хусусиятҳо, дар баробари ин, хусусияти модда, нақши он (ё вазифаи он) дар фаъолияти тижоратии қорхона ва тарзҳои арзёбии онро дар бар мегиранд.
- 2.121 Ба як гуруҳ ворид намудани дороиҳо, уҳдадорӣҳо, сармояи хусусӣ, даромад ва хароҷоти ғайришабеҳ метавонад маълумоти бомавридро пинҳон намояд, возеҳият ва муқоисапазирии онро қоиш диҳад, инчунин, метавонад пешниҳоди дақиқи он чиро, ки гуруҳбандӣ барои инъикос намудан дар назар дорад, таъмин накунад.
- 2.122 Қорхона гуруҳбандии барои воҳиди баҳисобгирӣ интихобнамудаашро, ки нисбат ба дорой ё уҳдадорӣ муқаррар қардааст, татбиқ менамояд. Аз ин рӯ, баъзан метавонад дорой ё уҳдадорӣ ба таври мақсаднок ба ҷузъҳои тақсим қарда шавад, ки дорои хусусиятҳои ғайришабеҳ бошад ва чунин ҷузъҳо ба таври алоҳида гуруҳбандӣ шаванд.
- 2.123 Қорхона даромаду хароҷотро гуруҳбандӣ намуда, онҳоро:
- (а) ё дар ҳисобот дар бораи **фоида ва зарар**; ё
 - (б) дар **дигар маҷмуи даромад**, дохил менамояд.
- 2.124 Ҳисобот дар бораи фоида ва зарар манбаи асосии маълумот дар бораи натиҷаҳои молиявии қорхона барои давраи ҳисоботӣ маҳсуб меёбад. Аз ин лиҳоз, қорхона тамоми даромаду хароҷотро дар ҳамин ҳисобот инъикос менамояд. Қорхона моддаҳои даромаду хароҷотро дар таркиби дигар маҷмуи даромад танҳо дар мавриде инъикос менамояд, ки агар иҷозат ҷой дошта бошад ё онро Стандарти мазкур талаб намояд.
- 2.125 Қорхона даромаду хароҷоти ба дигар маҷмуи даромад дохилнамударо дар як давра ва дар ҳисобот дар бораи фоида ва зарар бошад ба давраи минбаъда азнавгуруҳбандӣ менамояд, агар чунин азнавгуруҳбандӣ имкон диҳад, ки ҳисобот дар бораи фоида ва зарар маълумоти бештар муҳимро пешниҳод мекунад ё пешниҳоди дақиқи натиҷаҳои молиявии фаъолияти қорхона барои ҳамин давраи минбаъдаро таъмин мекунад. Қисмҳои Стандарти мазкур метавонанд ҳолатҳои шарҳ диҳанд, ки ба қорхона азнавгуруҳбандии даромаду хароҷоти ба дигар маҷмуи даромад дохилгардидаро иҷозат диҳанд ё талаб намоянд.

Ҳисоббаробарӣ

- 2.126 Ҳисоббаробарӣ он вақт ҷой дорад, ки қорхона дорой ё уҳдадориро ҳамчун воҳиди алоҳидаи баҳисобгирӣ эътироф ва арзёбӣ менамояд, вале дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ онҳоро муттаҳид қарда, дар як нетто-бузургӣ инъикос менамояд. Ҳисоббаробарӣ моддаҳои ғайришабеҳро дар як гуруҳбандӣ муттаҳид менамояд, ки қуллан номуносиб мебошад, ба истиснои ҳолатҳои, ки дар бандҳои Стандарти мазкур талабот ё иҷозати мушаххаси дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Гуруҳбандии сармояи хусусӣ

- 2.127 Барои он, ки маълумоти муфид пешниҳод қардад, зарур аст ҳуқуқи ҳисса дар сармояи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

хусусии корхона ба таври алоҳида гурӯҳбандӣ карда шавад, агар ҳуқуқи хисса дар сармояи хусусии мазкур дорои хусусиятҳои ғайришабех бошад.

- 2.128 Бо ҳамин тартиб, барои он, ки маълумоти муфид пешниҳод гардад, зарур аст ҷузъҳои сармояи хусусӣ ба таври алоҳида гурӯҳбандӣ шавад, агар нисбати баъзе аз ин ҷузъҳо муқаррароти махсуси қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва дигар талабот татбиқ гардад. Масалан, тибқи ҳуҷҷатгузори корхона татбиқ намудани тақсимот ба манфиати дорандагони ҳуқуқи хисса дар сармояи хусусӣ танҳо дар он сурат иҷозат дода мешавад, ки агар корхона захираҳои кофиро доро бошад, ки тибқи талаботи дарҷгардида ҳамчун захираи барои тақсимот дастрас муқаррар карда шудааст. Пешниҳод ё ифшои алоҳидаи маълумот дар бораи чунин захираҳо маълумоти муфидро манзур менамояд.

Муттаҳидсозӣ

- 2.129 Муттаҳидсозӣ - ин раванди муттаҳидкунии дорой, уҳдадорӣ, сармояи хусусӣ, даромад ва хароҷоте, ки дорои хусусиятҳои умумӣ мебошанд ва ба ҳамон як гурӯҳбандӣ мансубанд.
- 2.130 Муттаҳидсозӣ метавонад маълумотро тавассути ҷамъ намудани ҳаҷми калони ҷузъиёт бештар муфид гардонад, дар баробари ин, он метавонад баъзе аз ҷузъиётро инъикос накунад. Корхона бояд муттаҳидсозиро тавре анҷом диҳад, ки маълумоти дахлдор на ҷузъиёти камтар ва на ҷузъиёти ҳеле зиёдро дар бар гирад.

Қисми 3

Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 3.1 Қисми мазкур ин омилро ифода мекунад, ки бевосита **пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ** боэътимодно манзур менамояд ва он барои риояи талаботи Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* зарур буда, ба таври мустақим маҷмуаи комили **ҳисоботи молиявиро** нишон медиҳад.

Пешниҳоди саҳеҳ

- 3.2 Ҳисоботи молиявӣ бояд ҳолати молиявӣ, натиҷаҳои молиявӣ ва гардиши воситаҳои пулии корхонаро ба таври боэътимод пешниҳод намояд. Пешниҳоди боэътимод инъикоси аслии оқибатҳои амалиёти содиршуда, дигар рӯйдодҳо ва шартҳои тибқи муқаррарот ва меъёрҳои эътирофи дороиҳо, **ухдадорихо, даромад ва харочотеро** талаб менамояд, ки дар Қисми 2 «*Консенсия ва принципҳои асосӣ*» *дарҷ гардидааст*:

- (а) эҳтимол вуҷуд дорад, ки татбиқи Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ*, бо ифшои маълумоти иловагӣ дар сурати зарурат боиси таҳияи ҳисоботи молиявие мегардад, ки ба таври боэътимод пешниҳод гардидани ҳолати молиявӣ, натиҷаҳои фаъолияти молиявӣ ва гардиши воситаҳои пулии КХМ – ро таъмин менамояд.
- (б) дар доираи Стандарти мазкур, тавассути корхонаи дорои ухдадорӣ ба **доираи васеи истифодабарандагон** пешниҳод намудани ҳисоботи молиявӣ татбиқи гардидани Стандарти мазкур боиси пешниҳоди боэътимод намегардад (ниг. Ба банди 1.5).

Ифшои маълумоти иловагии дар банди (а) дарҷгардида дар мавриде зарур аст, ки мутобикат ба талаботи мушаххаси Стандарти мазкур барои мусоидат ба истифодабарандагон, дар мавриди дарки таъсири амалиёти мушаххас, дигар рӯйдодҳо ва шартҳо ба ҳолат ва натиҷаҳои молиявӣ корхона, кофӣ намебошад.

Мутобикат ба талаботи Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ

- 3.3 Корхонае, ки тибқи Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* ҳисоботи молиявиро тартиб медиҳад, дар шакли возеҳ ва бидуни қайду шарт ин мутобикатро дар **тавзеҳот** баён менамояд. Ҳисоботи молиявӣ набояд ҳамчун ҳисоботи тибқи Стандарти баҳисобигии *СБҲМ барои КХМ* тавсиф карда шавад, ба истиснои ҳолате, ки он ба тамоми талаботи Стандарти мазкур мутобик мебошад.
- 3.4 Дар ҳолатҳои қомилан нодир, ҳангоме, ки роҳбарият ба чунин ҳулосае ояд, ки мутобикат ба ин ё он талаботи Стандарти мазкур метавонад ба он дараҷа боиси иштибоҳ гардида, нисбат ба ҳадафи дар Қисми 2 дарҷгардидаи **ҳисоботи молиявӣ** КХМ ихтилоф ба миён меоварад, корхона бояд аз ин талабот ба он андоза қанорагирӣ намояд, ки дар банди 3.5 нишон дода шудааст, агар манбаи танзимкунандаи дахлдор ба чунин қанорагирӣ монеа эҷод накунад.
- 3.5 Дар мавриде, ки корхона тибқи банди 3.4, аз талаботи Стандарти мазкур қанорагирӣ менамояд, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) нишондодҳои ба чунин ҳулоса омадани роҳбарият, ки ҳисоботи молиявӣ ҳолати молиявӣ, натиҷаҳои фаъолияти молиявӣ ва гардиши воситаҳои пулии корхонаро ба таври дақиқ пешниҳод менамояд;

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (б) нишондоди аз талаботи Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ* пайгирӣ намудани корхона, ба истиснои канорагирӣ кардан аз кадом як талаботи мушаххас бо мақсади таъмин намудани пешниҳоди боэътимод;
- (в) маълумот дар бораи хусусияти чунин канорагирӣ, аз ҷумла, тавсифи тартиби баҳисобгирӣ, ки Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ* пешбинӣ кардааст; шарҳи сабабҳое, ки тибқи онҳо тартиби баҳисобгирии пешбинигардида ба он дараҷае ба иштибоҳ дучор мегардад, ки нисбат ба ҳадафи дар Қисми 2 дарҷгардидаи ҳисоботи молиявӣ ва тартиби истифодашудаи баҳисобгирӣ ихтилоф эҷод менамояд.
- 3.6 Агар корхона аз ягон гуна талаботи Стандарти мазкур дар давраи қаблӣ канорагирӣ карда бошад, ки ин канорагирӣ ба маблағи дар ҳисоботи молиявии давраи дахлдор эътирофгардида таъсир расонад, пас он бояд маълумоти дарбанди 3.5(в) дарҷгардидаро ифшо намояд.
- 3.7 Дар ҳолатҳои қомилан нодир, ҳангоме, ки роҳбарият ба чунин ҳулосае ояд, ки мутобикат ба ин ё он талаботи Стандарти мазкур ба он дараҷа боиси иштибоҳ гардида, нисбат ба ҳадафи дар Қисми 2 дарҷгардидаи ҳисоботи молиявии КХМ ихтилоф ба миён меоварад, вале манбаи танзимкунандаи дахлдор аз чунин талабот канорагириро манъ менамояд, корхона бояд то ҳадди имкон ҷанбаҳои роҳбарият, ки бо сабаби риояи талабот, бо ифшо кардани маълумоти дар зер овардашуда, боиси иштибоҳ мегарданд, то ҳадди поён кам намояд:
- (а) хусусияти талаботи мавриди баррасии Стандарти мазкур ва сабабҳое, ки тибқи онҳо роҳбарият ба чунин ҳулоса омадааст, ки риояи ин талабот дар ҳолатҳои мавҷуда ба он дараҷае боиси иштибоҳ мегардад, ки нисбат ба ҳадафи дар Қисми 2 дарҷгардидаи ҳисоботи молиявӣ ихтилоф эҷод менамояд; ва
- (б) тасҳеҳоти марбут ба ҳар як моддаи ҳисоботи молиявӣ барои ҳар яке аз давраҳои пешниҳодшуда, ки тибқи ҳулосаи роҳбарият барои таъмини пешниҳоди боэътимод зарур мебошад.

Бефосилагии фаъолият

- 3.8 Ҳангоми таҳия намудани ҳисоботи молиявӣ роҳбарияти корхонае, ки Стандарти мазкурро истифода мебарад, имконияти корхонаи худро ҷиҳати ба таври бефосила идома додани фаъолият арзёбӣ менамояд. Корхона дар чунин маврид ҷиҳати ба таври бефосила идома додани фаъолият ғайриқобил ба ҳисоб меравад, ҳангоме, ки роҳбарият майл дорад корхонаро барҳам диҳад ё фаъолияти онро қатъ намояд ё маҷбур аст бар асари мавҷуд набудани ҳолати аслии ҷойгузин бо ҳамин тарз амал намояд. Ҳангоми арзёбии ин омил, ки истифодаи фарзия дар бораи бефосилагии фаъолият қобили қабул мебошад, роҳбарият тамоми маълумоти мавҷудаи вобаста ба рӯйдодҳои минбаъдaro барои давраи на камтар аз дувоздаҳ моҳ аз санаи ҳисоботи ба эътибор мегирад, аммо муҳлати нишондодашуда маҳдуд намебошад.
- 3.9 Агар роҳбарият, ҳангоми муайян намудани дурнамои бефосилагии фаъолияти корхона, вобаста ба номуайянии ҷидии марбут ба рӯйдодҳо ё шартҳои, ки ба таври назаррас шубҳаро дар имконияти корхона ҷиҳати ба таври бефосила идома додани фаъолият эҷод мекунанд, корхона бояд маълумотро дар бораи чунин номуайянии ифшо намояд. Агар ҳисоботи молиявӣ дар асоси фарзияи бефосила будани фаъолият тартиб дода нашавад, пас ин далел ҳам мисли ҳамон заминае, ки тибқи он ҳисоботи молиявӣ таҳия гардидааст ва сабаби ин омил, ки ҷаро корхона ҳамчун корхона ба таври бефосила амалкунанда ҳисобида намешавад, мавриди ифшо қарор мегирад.

Даврияти пешниҳоди ҳисобот

- 3.10 Корхона бояд маҷмуаи комили ҳисоботи молиявиро (аз ҷумла, маълумоти муқоисавӣ – ниг. ба банди 3.14) на кам аз як маротиба дар як сол пешниҳод намояд. Дар мавриде, ки санаи интиҳои **давраи ҳисоботии** корхона иваз гардида, ҳисоботи молиявии солонан корхона барои як давра бештар ё кутоҳтар аз як сол тартиб дода мешавад, корхона бояд омилҳои зеринро ифшо намояд:
- (а) далели тағйирёбӣ;
 - (б) сабабҳои истифода намудани давраи бештар ё кутоҳтар; ва
 - (в) ин далел, ки маблағи муқоисавии дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳодгардида (аз ҷумла, тавзеҳоти дахлдор) қомилан муқоисапазир намебошад.

Пайдарҳамии пешниҳод

- 3.11 Пешниҳод ва гурӯҳбандии моддаҳо дар ҳисоботи молиявии корхона бояд аз як давра то давраи дигар ҳифз карда шавад, ба истиснои ин ҳолатҳо, ҳангоме, ки:
- (а) бар асари ба таври назаррас тағйир ёфтани хусусияти ғайриқонунии корхона ё бозбинӣ қардани ҳисоботи молиявӣ возеҳ мегардад, ки шакли дигари пешниҳод ё гурӯҳбандӣ бо назардошти меъёрҳои интиҳоб ва татбиқи **сиёсати баҳисобигирии** Қисми 10 «*Сиёсати баҳисобигирии, арзёбӣ ва хатоҳо*» бояд бештар муносиб бошад; ё
 - (б) тағйирёбии шакли пешниҳодро Стандарти мазкур пешбинӣ намудааст.
- 3.12 Агар пешниҳод ё гурӯҳбандии моддаҳо дар ҳисоботи молиявӣ тағйир ёбанд, корхона бояд маблағи муқоисавиро мавриди азнавгурӯҳбандӣ қарор диҳад, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки чунин азнавгурӯҳбандӣ амалан ғайриимконпазир мебошад. Агар маблағи муқоисавӣ мавриди азнавгурӯҳбандӣ қарор гирад, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) хусусияти азнавгурӯҳбандӣ;
 - (б) миқдори ҳар як модда ё зермоддаҳо, ки мавриди азнавгурӯҳбандӣ қарор гирифтаанд; ва
 - (в) сабаби азнавгурӯҳбандӣ.
- 3.13 Агар азнавгурӯҳбандӣ қардани маблағи муқоисавӣ амалан имконнопазир бошад, корхона сабабҳои ифшо менамояд, ки тибқи он маблағ наметавонад мавриди азнавгурӯҳбандӣ қарор гирад.

Маълумоти муқоисавӣ

- 3.14 Ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки Стандарти мазкур дигар ҳолатро иҷозат медиҳад ё талаб менамояд, корхона дар робита ба давраи муқоисавии қаблӣ барои тамоми маблағи дар ҳисоботи молиявии давраи дахлдор пешниҳодшуда маълумоти муқоисавиро ифшо менамояд. Дар ҳолатҳое, ки чунин вазъ барои дарки ҳисоботи молиявии давраи дахлдор лозим бошад, корхона бояд маълумоти муқоисавиро барои маълумоти тавзеҳотӣ ва тавсифӣ ифшо намояд.

Муҳимият ва ҳамроҳкунӣ

- 3.15 Корхона бояд ҳар як гурӯҳи муҳими монанд моддаҳои шабеҳро ба таври алоҳида пешниҳод намояд. Корхона бояд моддаҳоро, ки аз рӯи моҳият ё вазифаи худ фарқ

мекунад, ба истиснои он ҳолатҳое, ки онҳо муҳим маҳсуб намеёбанд, ба таври алоҳида пешниҳод намояд.

- 3.15A Дар мавриди татбиқ намудани Стандарти мазкур корхона пас аз баррасии ҳамаи омилҳоро рӯйдодҳо бояд қарор қабул намояд, ки бо кадом роҳ маълумот ва тавзеҳотро ба ҳисоботи молиявӣ ҳамроҳ мекунад. Корхона набояд возеҳияти ҳисоботи молиявии худро тавассути маълумоти ғайримухим ё муттаҳидсозии моддаҳои ғайримухими дорон падидаву вазифаҳои гуногун паст намояд.
- 3.16 Маълумот муҳим маҳсуб меёбад, агар метавон ба таври асоснок интизор буд, ки ҳазф, таҳриф ё пинҳон намудани он ба қарорҳои аз ҷониби истифодабарандагон асосии ҳисоботи молиявии дорон таъиноти умумӣ дар асоси ҳисоботи мазкур қабулшуда, ки маълумоти молиявиро дар бораи корхонаи ҳисоботдиҳандаи мушаххас пешниҳод менамоянд, таъсир мерасонад. Муҳимият аз хусусият ё бузургии маълумот ё яке аз онҳо вобаста мебошад. Корхона бояд муҳимияти маълумотро, ҳам дар алоҳидагӣ ва ҳам дар муқоиса бо дигар маълумот, дар ҳисоботи молиявӣ дар маҷмӯъ арзёбӣ намояд.

Усули ҳисобу замкунӣ

- 3.16A Корхона бояд ҳисоботи молиявии худро ба истиснои маълумот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ бо истифода аз усули ҳисобу замкунӣ, таҳия намояд. Ҳангоми истифодаи усули ҳисобу замкунӣ моддаҳо ба сифати дорониҳо, уҳдадорониҳо, сармояи хусусӣ, даромад ва хароҷот эътироф мегардад, агар онҳо ба муқаррароти эътирофи ҷунин моддаҳо мутобиқат намоянд.

Маҷмуи пурраи ҳисоботи молиявӣ

- 3.17 Маҷмуи комили ҳисоботи молиявии корхона бояд тамоми намудҳои ҳисоботи дар зер дарҷшударо дар бар гирад:
- (а) **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** то санаи ҳисоботӣ;
 - (б) ё:
 - (i) **як ҳисобот дар бораи маҷмӯи даромад** дар давраи ҳисоботӣ, ки тамоми моддаҳои даромад ва хароҷоти дар ин давра эътирофшударо пешниҳод мекунад, аз ҷумла, моддаҳое, ки ҳангоми муайян намудани **фоида ё зарар** (дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад натиҷаи ғайриниҳой маҳсуб меёбад) ва моддаҳои **дигар маҷмуи даромадро** эътироф менамоянд;
 - (ii) **ҳисоботи алоҳида дар бораи фоида ва зарар** ва ҳисоботи алоҳида дар бораи маҷмуи даромад. Агар корхона тасмим гирад, ки ҳам ҳисобот дар бораи фоида ва зарар, ҳам ҳисобот дар бораи маҷмуи даромадро пешниҳод менамояд, дар ин маврид ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад аз сатри фоида ё зарар оғоз гардида, сипас моддаҳои дигар маҷмуи даромад нишон дода мешаванд.
 - (в) ҳисобот дар бораи тағйироти сармоя дар давраи ҳисоботӣ;
 - (г) ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ дар давраи ҳисоботӣ;
 - (ғ) тавзеҳоти дорон маҷмуи муҳими унсурҳои сиёсати баҳисобигирӣ ва дигар маълумоти тавзеҳотӣ.

- 3.18 Дар ин маврид, агар тағйироти ягонаи сармояи корхона дар даврае, ки барои он ҳисоботи молиявӣ пешниҳод мегардад, ҷунин тағйироте бошанд, ки фоида ё зарар, пардохти суди

сахмияхо, тасхехоти **хатоҳои** давраҳои қаблӣ ва тағйирот дар сиёсати баҳисобиғиро ба миён овардаанд, корхона метавонад **ҳисобот дар бораи фондаи** муддати як сол ва **фондаи тақсимнашударо** бар ивази ду ҳисобот – ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад ва ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармояро пешниҳод намояд (ниг. ба банди 6.4).

- 3.19 Агар корхона дар ягон давра моддаҳои дигар маҷмуи даромадро, ки тибқи онҳо ҳисоботи молиявӣ пешниҳод мегардад, доро набошад, он гоҳ корхона метавонад танҳо ҳисобот дар бораи фонда ё зарар ё ҳисобот дар бораи маҷмуи даромадро пешниҳод намояд, ки дар он «сатри охири» «фонда ё зарар» номида мешавад.
- 3.20 Азбаски муқаррароти банди 3.14 корхонаро ҷиҳати ифшои маълумоти муқоисавии марбут ба давраи қаблӣ барои тамоми маблағи дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳодшуда уҳдадор менамояд, маҷмуаи комили ҳисоботи молиявии корхона бояд ба ҳадди ақал, дорои ду ҳисобот (бо тавзеҳот нисбат ба ҳар ҳисобот) барои ҳар як ҳисоботи ҳатмии молиявӣ бошад.
- 3.21 Дар маҷмуаи комили ҳисоботи молиявӣ корхона бояд ба ҳар як ҳисоботи молиявӣ ба таври баробар аҳамият зоҳир кунад.
- 3.22 Корхона метавонад номҳои ҳисоботи молиявии аз номҳои дар Стандарти мазкур овардашуда фарқкунандаро истифода намояд, агар чунин номҳо истифодабарандагонро ба иштибоҳ дучор наkunанд.

Мушаххаскунии ҳисоботи молиявӣ

- 3.23 Корхона бояд ба таври возеҳ ҳар як ҷузъи ҳисоботи молиявӣ ва тавзеҳотро ифода карда, онҳоро аз таркиби дигар маълумоте, ки дар ҳамон ҳуҷҷати нашршуда ҷой дорад, ҷудо кунад. Ба ғайр аз ин, корхона бояд ба таври возеҳ маълумоти зеринро ҷудо ва такрор намояд, агар ин барои дарк намудани маълумоти пешниҳодшуда зарур бошад:
- (а) номи корхонаи ҳисоботдиханда ва ҳама гуна тағйирот дар номи он, ки пас аз интиҳои давраи ҳисоботии қаблӣ амалӣ шудааст;
 - (б) ишора ба ин омил, ки оё ҳисоботи молиявӣ корхонаи алоҳидаро дар бар мегирад ё фарогири **гурӯҳи** корхонаҳо мебошад;
 - (в) санаи интиҳои давраи ҳисоботӣ ва даврае, ки ҳисоботи молиявиро дар бар мегирад;
 - (г) **асъори пешниҳод** тибқи муқаррароте, ки дар Қисми 30 «*Интиқоли натиҷаҳои фаъолият бо асъори хориҷӣ*» оварда шудааст; ва
 - (ғ) дар ҷойе, ки имконпазир аст – дараҷаи яклухтсозӣ, ки ҳангоми дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳод кардани маблағ истифода бурда мешавад.
- 3.24 Корхона бояд маълумоти зеринро дар тавзеҳот ифшо намояд:
- (а) қароргоҳи доимӣ ва шакли ташкилию ҳуқуқии корхона, кишваре, ки дар он ба қайд гирифта шудааст ва суроғи ҳуқуқӣ (ё мавқеи асосии пешбурди фаъолияти тижоратӣ, дар сурате, ки он аз суроғи ҳуқуқӣ фарқ намояд);
 - (б) тавсифи хусусияти амалиёт ва самтҳои асосии фаъолияти корхона.

Пешниҳоди маълумоте, ки тавассути Стандарти мазкур талаб карда намешавад

- 3.25 Стандарти мазкур пешниҳоди маълумоти сегментӣ, фонда аз сахмия ё ҳисоботи молиявии фосилавии тавассути корхонаҳои хурду миёна пешниҳодгардидаро баррасӣ наменамад. Корхонае, ки чунин ифшоро анҷом медиҳад, бояд заминаи таҳия ва

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

пешниҳоди маълумотро шарҳ диҳад.

Қисми 4

Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 4.1 Дар қисми мазкур маълумоте, ки бояд дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ пешниҳод карда шавад ва қолаби пешниҳоди он муайян карда мешавад. Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ (дар баъзе маврид ҳисоботи тавозунӣ номида мешавад) **доронҳо, уҳдадорӣҳо** ва **сармояи** корхонаро дар санаи муайян – интиҳои **давраи ҳисоботӣ** пешниҳод менамояд.

Маълумоте, ки бояд дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ пешниҳод карда шавад

- 4.2 Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ, бояд моддаҳои зеринро дар бар гирад, ки маблағи зеринро инъикос мекунанд:
- (а) **воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши воситаҳои пулӣ;**
 - (б) қарзи тичоратӣ ва дигар қарзи дебиторӣ;
 - (в) **доронҳои молиявӣ** (ба ғайр аз он маблағе, ки дар зербандҳои (а), (б), (з) ва (и) дарҷ гардидааст);
 - (г) **захираҳои молино моддӣ;**
 - (ғ) **воситаҳои асосӣ** (аз ҷумла, **зироати ҳосилдиҳанда** дар доираи Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*»);
 - (ға) **амволи сармоягузорӣ**, ки аз рӯи арзиши аслӣ тарҳи истехлоки ҷамъшуда ва **беқурбшавӣ**, ба эътибор гирифта мешавад;
 - (д) амволи сармоягузорӣ, ки тавассути **фонда ва зарар** аз рӯи арзиши одилона инъикос карда мешавад;
 - (е) **доронҳои ғайримоддӣ;**
 - (ё) **доронҳои биологӣ** ба Қисми 34 «*Фаъолияти махсус*» мансуббуда, ки аз рӯи арзиши аввала тарҳи истехлоки ҷамъшуда ва **беқурбшавӣ**, ба эътибор гирифта мешавад;
 - (ж) доронҳои биологӣ ба Қисми 34 дохилнамуда, ки аз рӯи арзиши одилона тавассути фонда ё зарар инъикос мегарданд;
 - (з) сармоягузорӣ ба **иттиҳодиҳо**;
 - (и) сармоягузорӣ ба **корхонаҳои назоратшаванда муштарак**;
 - (й) қарзи тичоратӣ ва дигар қарзҳои кредиторӣ;
 - (й) **уҳдадорӣҳои молиявӣ** (ба ғайр аз маблағе, ки дар зербандҳои (й) ва (л) дарҷ гардидааст));
 - (к) уҳдадорӣҳо ва доронҳои **андозини чорӣ**;
 - (к) **уҳдадорӣҳои андозини ба таъхир гузошташуда** ва **доронҳои андозини ба таъхир гузошташуда** (зарур аст, ки ҷунин доронҳоро ҳамеша ҳамчун доронҳои дарозмуддат гурӯҳбандӣ намуд).
 - (л) **захираҳои эҳтӣбӣ;**

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (м) **ҳиссаи иштироки назоратнашаванда**, ки дар таркиби сармоя ба таври алоҳида аз сармояи мансуб ба **соҳибмулкони корхонаи асосӣ** пешниҳод шудааст;
- (н) сармояи мансуб ба соҳибмулкони корхонаи асосӣ.

- 4.3 Корхона бояд моддаҳои алоҳида, номи ин моддаҳо ва ҷамъи маблағи фосилавиро (бо роҳи ҷудо намудани моддаҳои дар банди 4.2 овардашуда) дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ пешниҳод намояд, агар чунин пешниҳод барои дарк намудани ҳолати молиявии корхона зарур бошад.

Тақсими дороиҳо ва уҳдадориҳо ба дороиҳову уҳдадориҳои кутоҳмуддат ва дарозмуддат

- 4.4 Корхона дороиҳои кутоҳмуддату дарозмуддат ва уҳдадориҳои кутоҳмуддату дарозмуддатро ҳамчун **гурӯҳбандии** алоҳида дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ тибқи бандҳои 4.5–4.8 пешниҳод менамояд, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки пешниҳод дар заминаи бозоргирӣ маълумоти бозътимод ва ҳеле мувофиқро фароҳам меорад. Ҳангоме, ки ин ҳолати истисно татбиқ мегардад, тамоми дороиҳо ва уҳдадориҳо бояд бо тартиби бозоргирии тақрибӣ (бо тартиби зиёдшавӣ ва камшавӣ) пешниҳод карда шаванд.

Дороиҳои кутоҳмуддат

- 4.5 Корхона бояд дороиро ҳамчун дорои кутоҳмуддат гурӯҳбандӣ намояд, дар сурате, ки:
- (а) эҳтимоли фурӯши он ҷой дошта бошад ё он барои фурӯш ё барои истифода дар доираи марҳилаи амали муқаррарии корхона таъин шудааст;
 - (б) он асосан барои ҳадафҳои тижоратӣ пешбинӣ шудааст;
 - (в) эҳтимоли фурӯши он дар муддати дувоздаҳ моҳ пас аз **санаи ҳисоботӣ** ҷой дошта бошад; ё
 - (г) дорой бевосита воситаҳои пулӣ ва ҳамаарзиши воситаҳои пулӣ пешбинӣ намояд, агар дар мавриди мубодилаи он ё дар муддати ҳадди ақалл дувоздаҳ моҳ пас аз санаи ҳисоботӣ барои иҷрои уҳдадорӣ истифода бурдани дорой маҳдудият вучуд набошад.
- 4.6 Корхона бояд тамоми дороиҳои дигарро ба номи дороиҳои дарозмуддат гурӯҳбандӣ намояд. Ҳангоме, ки марҳилаи амали муқаррарии корхона дақиқан муайян намебошад, муддати он ба ҳадди дувоздаҳ моҳ ба эътибор гирифта мешавад.

Уҳдадориҳои кутоҳмуддат

- 4.7 Корхона бояд уҳдадориҳоро ҳамчун уҳдадориҳои кутоҳмуддат гурӯҳбандӣ намояд, ҳангоме, ки:
- (а) дар назар аст, ки корхона уҳдадориҳоро дар доираи силсилаи амалиёти муқаррарӣ иҷро мекунад;
 - (б) он уҳдадориро умдатан бо мақсади тижорат ба зимма мегирад;
 - (в) уҳдадорӣ бояд дар муҳлати дувоздаҳ моҳ пас аз анҷомёбии давраи ҳисоботӣ иҷро гардад; ё
 - (г) корхона ба таври бечунучаро, ба муддати ҳадди ақалл дувоздаҳ моҳ пас аз

- 4.8 Корхона бояд тамоми дигар уҳдадорихоро ҳамчун уҳдадорихои дарозмуддат гурӯҳбандӣ намояд.

Тартиби пешниҳоди моддаҳо ва шакли пешниҳоди онҳо дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ

- 4.9 Стандарти мазкур тартиби пешниҳоди моддаҳо ё шаклро, ки дар он бояд моддаҳо пешниҳод карда шаванд, муқаррар намекунад.
Банди 4.2 танҳо феҳристи моддаҳоеро пешниҳод менамояд, ки ба таври кофӣ аз рӯйи моҳият ё вазифаҳои худ аз ҳамдигар фарқ мекунанд, то ин, ки ин омил барои пешниҳоди алоҳида дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ замина маҳсуб ёбад. Ба ғайр аз:
- (а) ҳолате, ки агар андоза, хусусият ва вазифаҳои моддаҳо ё **мачмун** моддаҳои шабеҳ тавре бошанд, ки барои дарки ҳолати молиявии корхона пешниҳоди алоҳида лозим бошад, моддаҳои алоҳида ворид карда мешаванд; ва
 - (б) барои он, ки ҷиҳати дарки ҳолати молиявии корхона маълумоти мувофиқ пешниҳод гардад, тибқи хусусияти фаъолияти корхона ва амалиёти он номҳои мавриди истифода ва тартиби ҷойгиршавии моддаҳо ё гурӯҳбандии моддаҳои шабеҳ метавонад тағйир ёбанд.
- 4.10 Мулоҳиза дар ин бора, ки оё зарур аст ба таври алоҳида моддаҳои иловагӣ пешниҳод карда шаванд, ки бо арзёбии тамоми аломатҳои дар зер овардашуда асоснок гардида бошад:
- (а) хусусият ва бозоргии дороиҳо;
 - (б) вазифаи дороиҳо дар доираи корхона;
 - (в) маблағ, хусусият ва муҳлати иҷрои уҳдадорихо.

Маълумоте, ки бояд дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ё дар тавзеҳот пешниҳод карда шавад

- 4.11 Корхона бояд дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ё дар **тавзеҳот** зергурӯҳҳои моддаҳои пешниҳодшудаи зеринро ифшо намояд:
- (а) воситаҳои асосӣ бо истифода аз гурӯҳбандие, ки барои фаъолияти корхона мувофиқ мебошад;
 - (б) қарзи тижоратӣ ва дигар қарзи дебиторӣ, ки қарзи дебитории тарафҳои алоқаманд ва дигар тарафҳоро дар алоҳидагӣ инъикос менамояд;
 - (в) захираҳои молиро моддӣ, бо ишораи алоҳидаи маблағи марбут ба онҳо, ки:
 - (i) дар қарабни фаъолияти муқаррарӣ барои тижорат пешбинӣ шудаанд;
 - (ii) барои ҷунин тижорат дар раванди истеҳсолот қарор доранд; ё
 - (iii) дар намуни ашё ё маводе қарор доранд, ки барои истифода дар раванди истеҳсолот ё хизматрасонӣ пешбинӣ шудаанд.
 - (г) қарзи тижоратӣ ва дигар қарзи кредиторӣ, бо ишораи алоҳидаи маблағе, ки бояд ба тахвилдиҳандагони тижоратӣ, ба тарафҳои алоқаманд пардохта шавад, маблағи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
даромади ба таъхир гузошташуда ва ҳисобкардашуда;

- (ғ) захираҳои эҳтиётӣ барои **пардохти подошпулӣ ба кормандон** ва дигар захираҳои эҳтиётӣ;
- (д) гурӯҳҳои сармоя, ки чунинанд: сармояи пардохтшуда, даромади эмиссионӣ, фоидаи тақсимнашуда ва моддаҳои **даромаду хароҷоте**, ки тибқи талаботи Стандарти мазкур дар таркиби **дигар маҷмӯи даромад** эътироф гардида, ба таври алоҳида дар таркиби сармоя пешниҳод карда мешаванд;

4.12 Корхонаи дорои сармояи саҳҳомӣ бояд ё дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ё дар тавзеҳот маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) дар робита ба ҳар кадом гурӯҳи сармояи саҳҳомӣ:
 - (i) миқдори саҳмияҳои барои барориш иҷозатёфта;
 - (ii) миқдори саҳмияҳои баровардашуда ва ба таври пурра пардохтшуда, инчунин миқдори саҳмияҳои баровардашуда, вале ба таври пурра пардохтнашуда;
 - (iii) арзиши номиналии саҳмияҳо ё ишора ба ин, ки саҳмияҳо арзиши номиналӣ надоранд;
 - (iv) санчиши миқдори саҳмияҳои дар гардиш қарордошта дар аввал ва охири давра; Муқоисаи мазкур ҷиҳати пешниҳоди барои давраҳои гузашта зарурат надорад.
 - (v) ҳуқуқи имтиёзҳо ва маҳдудиятҳои вобаста ба гурӯҳи мазкур, аз ҷумла, маҳдудиятҳои вобаста ба тақсими суди саҳмияҳо ва баргардонидани сармоя.
 - (vi) саҳмияҳои корхона, ки бевосита ба он ё **корхонаҳои фаръии он** ё иттиҳодияҳо тааллуқ доранд;
 - (vii) саҳмияҳое, ки аз рӯйи опционҳо ва шартномаҳои фурӯши саҳмияҳо барои барориш захира карда шудаанд, аз ҷумла, шарту маблағ;
- (б) тавсифи ҳар як захираи сармоявӣ дар таркиби сармоя.

4.13 Корхонаи бидуни сармояи саҳҳомӣ, масалан, шарикӣ ё траст, бояд маълумотеро ифшо намояд, ки бо ҳамон маълумоти тибқи банди 4.12(а) талабшуда, бо нишондоди тағйироти ҳар кадом гурӯҳи ҳиссаи сармоя, ки дар давраи дахлдор амалӣ шудааст, инчунин ҳуқуқ, имтиёз ва маҳдудиятҳои ҳар кадом гурӯҳи ҳиссаи сармоя ҳамарзиш мебошад.

4.14 Агар дар санаи ҳисоботӣ корхона дорои шартнома дар бораи фурӯше бошад, қувваи ҳатмӣ дошта, фурӯши дороиҳо ё гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадорихоро дар ҳаҷми калон пешбинӣ намояд, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) тавсифи дороӣ(ҳо) ё гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадорихо;
- (б) тавсифи далелҳо ва ҳолатҳои фурӯш ё нақшаи фурӯш;
- (в) **арзиши тавозунии** дороиҳо ё дар мавриди фурӯши гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадорихо, арзиши тавозунии дороиҳо ва уҳдадорихои мазкур.

Қисми 5

Ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад ва ҳисобот дар бораи фоида ва зарар

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 5.1 Тибқи қисми мазкур корхона бояд **маҷмуи даромади умумии** худро барои ин давра, яъне **натиҷаҳои молиявии** фаъолияти худро барои ин давра – дар як ё ду **ҳисоботи молиявӣ** пешниҳод намояд. Дар он маълумоте пешбинӣ мегардад, ки бояд дар ҳисоботи мазкур пешниҳод шаванд ва ин омил дар назар аст, ки он бояд чӣ тавр пешниҳод гардад.

Пешниҳоди маҷмуи даромади умумӣ

- 5.2 Корхона бояд маҷмуи даромади умумии худро барои давра ё дар инҳо пешниҳод намояд:
- (а) дар як **ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад**, дар баробари ин, ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад тамоми моддаҳои **даромад ва хароҷоти** дар давра эътирофгардидаро дар бар гирад; ё
 - (б) дар ду ҳисобот – дар **ҳисобот дар бораи фоида ва зарар** ва дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад ва дар ин маврид ҳисобот дар бораи фоида ва зарар тамоми моддаҳои даромад ва хароҷоти дар давра эътирофгардидаро пешниҳод менамояд, ба истиснои моддаҳое, ки берун аз таркиби **фоида ё зарар**, дар таркиби маҷмуи даромади умумӣ эътироф гардидаанд, чӣ тавре, ки ин тибқи Стандарти мазкур мавриди иҷозат аст ё талаб карда мешавад.
- 5.3 Қоидаи гузариш аз тартиби истифода аз як ҳисобот ба тартиби истифода аз ду ҳисобот, ё ҳолати баръакс, мустақиман тағйирот дар сиёсати баҳисобгириро ифода менамояд, ки нисбат ба он Қисми 10 «*Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва хатоҳо*» татбиқ мегардад.

Тартиби истифода аз як ҳисобот

- 5.4 Тибқи тартиби истифода аз як ҳисобот ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад бояд тамоми моддаҳои даромад ва хароҷоти дар давра эътирофгардидаро дар бар гирад, агар Стандарти мазкур дигар талаботро пешбинӣ накарда бошад. Стандарти мазкур дигар тартиби пешниҳодро дар ҳолатҳои зерин пешбинӣ мекунад:
- (а) таъсири тасҳеҳи хатоҳо ва тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ ҳамчун тасҳеҳи гузаштанигарии давраҳои қаблӣ пешниҳод мегардад, вале на ҳамчун қисмати фоида ё зарари давра, ки дар он фоида ё зарар ба вучуд омадаанд (ниг. ба Қисми 10); ва
 - (б) чор намуни дигар маҷмуи даромад ҳангоми бавучудоии онҳо, берун аз таркиби фоида ё зарар ҳамчун қисмате аз маҷмуи даромади умумӣ эътироф карда мешаванд:
 - (i) фоида ё зараре, ки бар асари азнавҳисобкунии ҳисоботи молиявии **амалиёти хориҷӣ** ба вучуд омадааст (ниг. ба Қисми 30 «*Интиқоли амалиёт бо асъори хориҷӣ*»);
 - (ii) баъзе фоида ва зарари актуарӣ (ниг. ба Қисми 28 «*Подошпулӣ ба кормандон*»);
 - (iii) баъзе тағйирот дар **арзиши одилонан воситаҳои ҳедчинамой** (ниг. ба Банди 2 Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*»); ва

- СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
- (iv) тағйирот то нархгузори **воситаҳои асосӣ**, ки тибқи усули азнавнархгузорӣ арзёбӣ гардидаанд (ниг. ба Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*»).

5.5 Маълумоте, ки корхона дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад пешниҳод мекунад, бояд ҳадди ақалл он моддаҳои дар бар ғирад, ки маблағи зерини ин давраро инъикос намояд:

- (a) **даромад аз фурӯш;**
- (б) хароҷоти маблағгузорӣ;
- (в) ҳиссаи фонда ё зарари сармоягузорӣ дар **иттиҳодияҳо** (ниг. ба Қисми 14 «*Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо*») ва **корхонаҳои назоратшон муштарак** (ниг. ба Қисми 15 «*Созишномаҳои муштарак*»), ки бо усули иштироки ҳиссаӣ ба эътибор гирифта мешавад;
- (г) **хароҷоти андоз**, ба ғайр аз андози дар зербандҳои (д), (е) ва (ё) зикршуда (ниг. ба банди 29.35);
- (ғ) маблағи ягонае, ки маблағи ҷамъбастиро аз инҳо ташкил медиҳад:
- (i) фонда ё зарар пас аз андозбандии **фаъолияти қатъгардида**; ва
- (ii) фонда ё зарар пас аз андозбандӣ, ки ба беқурбшавӣ ё барқарорсозии беқурбшавии дороиҳои фаъолияти қатъшуда (ниг. ба Қисми 27 «*Беқурбшавии дороиҳо*»), ҳам дар лаҳзаи гурӯҳбандӣ ба сифати фаъолияти қатъшуда, ҳам пас аз анҷомёбӣ ва хориҷшавии дороиҳои софи аз фаъолияти қатъшуда ташаккулёфта, дахл дорад.
- (д) фонда ё зарар (агар корхона дорои моддаҳои дигар маҷмуи даромад набошад, пешниҳоди ин сатр ҳатмӣ намебошад);
- (е) тамоми моддаҳои дигар маҷмуи даромад (ниг. ба банди 5.4(б)), ки аз рӯи моҳият гурӯҳбандӣ шудаанд (ба истиснои маблағи дар зербанди (з) дарҷгардида); ҳисса дар дигар маҷмуи даромади иттиҳодияҳо ва корхонаҳои назоратшон муштарак, ки тибқи Стандарти мазкур бо усули иштироки ҳиссаӣ ба эътибор гирифта мешавад:
- (i) минбаъд дар таркиби фонда ё зарар азнавгурӯҳбандӣ намегарданд, яъне онҳо дар банди 5.4(б)(i)-(ii) ва (iv) ифода гардидаанд; ва
- (ii) ҳангоми иҷрои шартҳои муайян, дар таркиби фонда ё зарар азнавгурӯҳбандӣ мегарданд, масалан тибқи банди 5.4(б)(iii).
- (ё) ҳисса дар дигар маҷмуи даромади иттиҳодияҳо ва корхонаҳои назоратшон муштарак, ки аз рӯи усули ҳиссаи иштирок ба эътибор гирифта мешавад.
- (ж) маҷмуи даромади умумӣ (агар корхона дорои моддаҳои дигар маҷмуи даромад набошад, он метавонад дигар истилоҳро барои ифодаи ин сатр, масалан «фонда ё зарар» истифода барад).

5.6 Корхона бояд моддаҳои зеринро ба таври алоҳида дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад ба сифати тақсимои дар давра ифшо намояд:

- (a) фонда ё зарари давра, ки мансуб ба инҳо мебошад:
- (i) **ҳиссаи иштироки назоратнашаванда; ва**
- (ii) **соҳибмулкони корхонаи асосӣ.**

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

(б) маҷмуи даромади умумии давра, ки мансуб ба инҳо мебошад:

- (i) ҳиссаи иштироки назоратнашаванда; ва
- (ii) соҳибмулкони корхонаи асосӣ.

Тартиби истифода аз ду ҳисобот

- 5.7 Тибқи тартиби истифода ду ҳисобот - ҳисобот дар бораи фоида ва зарар бояд ҳадди ақал, моддаҳои нишон диҳад, ки маблағи дар зербандҳои 5.5(а)–5.5(д) тавсифшударо барои давраи ифода мекунанд ва дар ин маврид фоида ё зарарро дар сатри охирини нишон медиҳад. Ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад бояд аз моддаи фоида ё зарар огоҳ шуда, ҳадди ақал, моддаҳои нишон диҳад, ки маблағи дар зербандҳои 5.5(е)–5.5(и) ва банди 5.6 тавсифшударо барои давраи инъикос намоянд.

Талабот нисбат ба истифодаи ҳарду ҳисобот

- 5.8 Тибқи Стандарти мазкур таъсири тасҳеҳи хатоҳо ва тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ ҳамчун тасҳеҳоти гузаштанигарии давраҳои қаблӣ пешниҳод мегардад, вале на ҳамчун қисмати даромад ё хароҷоти давра, ки дар он даромад ё хароҷот ба вуҷуд омадаанд (ниг. ба Қисми 10).
- 5.9 Корхона бояд моддаҳои иловагӣ, номи ин моддаҳо ва натиҷаҳои фосилавиро дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад пешниҳод намояд (ва дар сурати пешниҳод гардидан, инчунин дар ҳисобот дар бораи фоида ва зарар), агар чунин пешниҳод барои дарк намудани натиҷаҳои фаъолияти молиявии корхона лозим бошад.
- 5.10 Корхона набояд ягон гуна моддаҳои даромад ё хароҷотро дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад (ё дар сурати пешниҳод гардидан, инчунин дар ҳисобот дар бораи фоида ё зарар) ё дар **тавзеҳот** ҳамчун «моддаҳои ғавқулода» пешниҳод ё тавсиф намояд.

Таҳлили хароҷот

- 5.11 Корхона бояд бо истифода аз гурӯҳбандии ё бо моҳияти хароҷот ё бо вазифаҳои хароҷоти дар доираи корхона асосёфта, вобаста аз ин омил, ки кадоме аз гурӯҳбандиҳои маълумоти бештар эътимоднок ва мувофиқро пешниҳод менамоянд, таҳлили хароҷотро пешниҳод кунад.

Таҳлил аз рӯйи моҳияти хароҷот

- (а) Дар доираи усули мазкур гурӯҳбандии хароҷот дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад тибқи моҳияти он (масалан, **истеҳлоқ**, хариди мавод, хароҷоти ҳамлу нақл, **подошпулӣ ба кормандон** ва хароҷот барои таълим) муттаҳид гардида, байни самтҳои вазифавии гуногуни дохили корхона мавриди азнавтақсимбандӣ қарор намегирад.

Таҳлил аз рӯйи вазифаи хароҷот

- (б) Дар доираи усули мазкур гурӯҳбандии хароҷот аз рӯйи вазифаи хароҷот, тибқи самтҳои вазифавии он, масалан, арзиши аслии фурӯш, хароҷоти фурӯш ё хароҷоти маъмурӣ, муттаҳид қарда мешавад. Тибқи ин усул, корхона, ҳадди ақал, арзиши аслии фурӯшро ба таври алоҳида аз дигар хароҷот ифшо менамояд.

Қисми 6

Ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя, Ҳисобот дар бораи фоидаи давра ва Фоидаи тақсимнашуда

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 6.1 Қисми мазкур талаботро нисбат ба пешниҳоди тағйирот дар **сармояи** корхона барои як давра ё дар ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя ё дар мавриди иҷрои шартҳои махсус ва қарорҳои корхона, дар **ҳисобот дар бораи фоидаи давра ва фоидаи тақсимнашуда** муқаррар менамояд.

Ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя

Мақсад

- 6.2 Ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя **фоида ё зарари давраи ҳисоботӣ**, моддаҳои даромад ва хароҷоти дар таркиби **дигар маҷмӯи даромади** дар ин давра эътирофгардида, таъсири тағйирот ба **сиёсати баҳисобгирӣ** ва тасҳеҳи хатоҳои дар давра эътирофгардида, маблағи сармоягузори тавассути **соҳибмулкони** сармоя анҷомёфта ва фоида аз саҳмияҳо ва дигар тақсими дар давра ба онҳо пардохтшударо нишон медиҳад.

Маълумоте, ки бояд дар ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя пешниҳод карда шавад

- 6.3 Корхона бояд бо нишон додани омилҳои дар зер овардашуда ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармояро пешниҳод намояд:
- (а) маҷмӯи даромади умумӣ барои давра, ки маблағи ҷамъбасти мансуб ба соҳибмулкони **корхонаи асосӣ** ва дорандагони **ҳиссаи иштироки назоратнашавандаро** ба таври алоҳида нишон медиҳад;
 - (б) барои ҳар як ҷузъи сармоя, таъсири **татбиқи гузаштанигарӣ** ё азнавҳисобкунии гузаштанигарӣ, ки тибқи Қисми 10 «*Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва хатоҳо*» эътироф шудаанд; ва
 - (в) барои ҳар як ҷузъи сармоя, муқоисаи байни **арзиши тавозунӣ** дар оғоз ва охири давра, дар заминаи ба таври алоҳида ифшо намудани тағйироте, тавассути инҳо ба вучуд омадааст:
 - (i) фоида ё зарар;
 - (ii) ҳар як моддаи дигар маҷмӯи даромад;
 - (iii) маблағи сармоягузори, ки тавассути соҳибмулкони анҷом пазируфтааст ва маблағи ба онҳо пардохтшудаи суди саҳмияҳо ва дигар тақсимот, дар заминаи ба таври алоҳида нишон додани барориши саҳмияҳо, амалиёти марбут ба **саҳмияҳои хусусӣ**, суди саҳмияҳо ва дигар тақсимот ба соҳибмулкони, тағйирот дар ҳиссаҳои бевоситаи иштирок дар **корхонаҳои фаръие**, ки боиси гум шудани **назорат** намегарданд.

Ҳисобот дар бораи фоиди давра ва фоиди тақсимнашуда

Мақсад

- 6.4 Ҳисобот дар бораи фоиди давра ва фоиди тақсимнашуда фоиди зарари корхона ва тағйирот дар фоиди тақсимнашудаи давраро пешниҳод менамояд. Банди 3.18 ба корхона имконият медиҳад, то ҳисобот дар бораи фоиди давра ва фоиди тақсимнашударо бар ивази **ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад** ва ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя дар чунин маврид пешниҳод намояд, агар тағйироти ягона дар сармояи корхона дар даврахое, ки тибқи онҳо **ҳисоботи молиявӣ** пешниҳод мегардад, чунин тағйироте бошанд, ки тавассути фоиди зарар, пардохти суди саҳмияҳо, тасҳеҳи хатоҳои даврахои қаблӣ ва тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ ба амал омадаанд.

Маълумоте, ки бояд дар ҳисобот дар бораи фоиди давра ва фоиди тақсимнашуда пешниҳод гардад

- 6.5 Дар ҳисобот дар бораи фоиди барои давра ва фоиди тақсимнашуда корхона бояд моддаҳои зеринро барилова ба он маълумоте, ки Қисми 5 «*Ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад*» ва «*Ҳисобот дар бораи фоиди ва зарар*» муқаррар кардааст, пешниҳод намояд:
- (а) фоиди тақсимнашуда дар оғози давраи ҳисоботӣ;
 - (б) суди саҳмияҳое, ки барои пардохт эълон гардидаанд ва суди саҳмияҳое, ки дар давраи ҳисоботӣ пардохт шудаанд;
 - (в) азнавҳисобкунии фоиди тақсимнашуда дар робита бо тасҳеҳи хатоҳои даврахои қаблӣ;
 - (г) азнавҳисобкунии фоиди тақсимнашуда дар робита бо тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ;
 - (ғ) фоиди тақсимнашуда дар охири давраи ҳисоботӣ.

Маълумоте, ки бояд дар тавзеҳот ифшо гардад

- 6.6 Корхона бояд дар тавзеҳот инҳоро ифшо намояд:
- (а) маблағи суди саҳмия, ки то тасдиқ гардидани ҳисоботи молиявӣ пешниҳод (ё эълон) гардидаанд, аммо ба сифати тақсимот байни соҳибмулкони дар давраи ҳисоботӣ ва маблағ ба як саҳмия эътироф нашудаанд; ва
 - (б) маблағи суди саҳмияҳои аз рӯи имтиёз ҷамъшаванда, ки эътироф нашудаанд.

Қисми 7

Ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 7.1 Қисми мазкур маълумотро, ки бояд дар **ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ** пешниҳод гардад, инчунин усулҳои пешниҳоди онро дар бар мегирад. Ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ дорои маълумот дар бораи тағйирот дар **воситаҳои пулӣ** ва **ҳамарзиши воситаҳои пулӣ** дар **давраи ҳисоботие**, ки тағйироти давраи ҳисоботино аз **фаъолияти амалиётӣ, сармоягузорӣ** ва **молиявӣ** нишон медиҳад.

Ҳамарзиши воситаҳои пулӣ

- 7.2 Ҳамарзиши воситаҳои пулӣ - сармоягузори кӯтоҳмуддат ва дорои бозоргирии баланд, ки метавонанд бо осонӣ ба воситаҳои пулии маъмул иваз гарданд ва ба хавфи на он қадар назарраси тағйирёбии арзиш дучор шаванд. Воситаҳои пулӣ на барои мақсадҳои сармоягузорӣ ё дигар мақсадҳо, балки барои иҷрои уҳдадориҳои кӯтоҳмуддат нигоҳ дошта мешаванд. Ҳамин тариқ, маъмулан сармоягузориҳои танҳо ҳамон вақте, ки онҳо дорои муҳлати кӯтоҳи пардохт мебошанд, масалан, се моҳ ё камтар аз он аз санаи ба даст овардан, тахти муқаррароти ҳамарзиши воситаҳои пулӣ қарор мегиранд. Овердрафтҳои бонкӣ одатан ҳамчун фаъолияти молиявӣ, ба монанди қарзидхӣ, баррасӣ мегардад. Бо вучуди ин, дар чунин маврид, агар овердрафтҳои бонкӣ дар асоси дархост мавриди пардохт қарор гирифта, қисми ҷудонопазири василаи идоракунии воситаҳои пулии корхона маҳсуб ёбанд, пас овердрафтҳои бонкӣ ташкилкунандаи воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши воситаҳои пулӣ ба ҳисоб мераванд.

Маълумоте, ки бояд дар ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ пешниҳод карда шавад

- 7.3 Дар ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ корхона гардиши **воситаҳои пулии** давраро, ки дар асоси мансубият ба фаъолияти амалиётӣ, сармоягузорӣ ва молиявӣ гурӯҳбандӣ шудаанд, инъикос менамояд.

Фаъолияти амалиётӣ

- 7.4 Фаъолияти амалиётӣ фаъолияти асосии корхона буда, тавассути он фонда аз фурӯш ба даст меояд. Ҳамин тавр, гардиши воситаҳои пулӣ дар фаъолияти амалиётӣ маъмулан, натиҷаи амалиёт ва дигар рӯйдодҳои мебошад, ки ҳангоми муайянсозии **фонда ё зарар** ба эътибор гирифта мешаванд. Намунаи гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти амалиётӣ бадастомада инҳо мебошанд:
- (а) воридоти воситаҳои пулӣ аз фурӯши мол ва пешниҳоди хизматрасонӣ;
 - (б) воридоти воситаҳои пулӣ дар намуди роялти, кормузд, подошпулии комиссияӣ ва дигар **даромад аз фурӯш**;
 - (в) пардохти воситаҳои пулӣ ба тахвилдиҳандагон барои мол ва хизматрасонӣ;
 - (г) пардохти воситаҳои пулӣ ба кормандон ва аз номи онҳо;
 - (ғ) пардохти воситаҳои пулӣ ё баргардонидани андоз аз даромад, агар он бевосита ба фаъолияти сармоягузори молиявӣ мансуб набошад; ва
 - (д) воридоти воситаҳои пулӣ ва пардохтҳо дар доираи шартномаҳои сармоягузорӣ,

қарзӣ ва дигар шартномаҳое, ки барои тасвиби қарордод ё бо мақсади тижоратӣ нигоҳ дошта шуда, ҳамчун **захираи молияи моддӣ** ба таври махсус барои бозфурӯшӣ бадастовардашуда баррасӣ мегарданд.

Баъзе амалиёт, ба монанди воҳидҳои таҷҳизоти истеҳсолии корхона метавонанд боиси бавучудоии фоида ё зараре шаванд, ки ба сифати фоида ё зарар эътироф мегарданд. Аммо, гардиши воситаҳои пулии бо чунин амалиёт алоқаманд ҳамчун гардиши воситаҳои пулӣ аз фаъолияти сармоягузорӣ гурӯҳбандӣ карда мешаванд.

Фаъолияти сармоягузорӣ

7.5 Фаъолияти сармоягузорӣ харид ва фурӯши дорониҳои дарозмуддат ва дигар сармоягузориҳои берун аз таркиби ҳамаарзиши воситаҳои пулиро дар бар мегирад. Намунаҳои гардиши воситаҳои пулӣ аз фаъолияти сармоягузорӣ инҳо мебошанд:

- (а) пардохти воситаҳои пулӣ барои хариди **воситаҳои асосӣ** (аз ҷумла, воситаҳои ба таври мустақил истеҳсолшуда), **дорониҳои ғайримоддӣ** ва дигар дорониҳои дарозмуддат;
- (б) воридоти пулӣ аз фурӯши воситаҳои асосӣ, дорониҳои ғайримоддӣ ва дигар дорониҳои дарозмуддат;
- (в) пардохти пулӣ барои хариди **сармоя** ё воситаҳои ҳиссагии дигар корхонаҳо (ба ғайр аз пардохт барои воситаҳое, ки ҳамчун ҳамаарзиши воситаҳои пулӣ гурӯҳбандӣ мегарданд ё воситаҳое, ки барои тижорат ё бо мақсади тижорат пешбинӣ гардидаанд);
- (г) воридоти воситаҳои пулӣ аз фурӯши ҳисса ё воситаҳои ҳиссагии дигар корхонаҳо (ба ғайр аз даромад барои он воситаҳое, ки ҳамчун ҳамаарзиши воситаҳои пулӣ баррасӣ мегарданд ё барои он воситаҳое, ки ҷиҳати тасвиби қарордод ё бо мақсади тижоратӣ пешбинӣ гардидаанд);
- (ғ) пешпардохти воситаҳои пулӣ ва қарзхое, ки ба дигар шахсон пешниҳод шудаанд;
- (д) воридоти воситаҳои пулӣ аз ҳисоби баргардонидани пешпардохтҳо ва қарзхое, ки ба дигар шахсон пешниҳод шудаанд;
- (е) пардохти воситаҳои пулӣ аз рӯи шартномаҳои фючерсӣ ва форвардӣ, опсионҳо ва свопо, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки ин шартномаҳо барои тасвиби қарордодҳо ё бо мақсадҳои тижоратӣ ҳифз мешаванд ё ин пардохтҳо ҳамчун фаъолияти молиявӣ гурӯҳбандӣ мегарданд; ва
- (ё) воридоти воситаҳои пулӣ аз рӯи шартномаҳои фючерсӣ ва форвардӣ, опсионҳо ва шартномаҳои «своп», ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки шартномаҳо бо мақсадҳои тижоратӣ ба тасвиб расидаанд ё пардохтҳо ҳамчун фаъолияти молиявӣ мавриди гурӯҳбандӣ қарор мегиранд.

Ҳангоме, ки шартнома дар мавриди баҳисобгирӣ ҳамчун ҳедчинамӯй нишон дода мешавад (ниг. ба банди 2 Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*»), корхона бояд гардиши воситаҳои пулии марбут ба чунин шартномаро, ба мисли гардиши воситаҳои пулии марбут ба моддаҳои ҳедчинамӯй, мавриди гурӯҳбандӣ қарор диҳад.

Фаъолияти молиявӣ

7.6 Фаъолияти молиявӣ чунин фаъолиятҳои махсус меёбад, ки натиҷаҳои тағйирот дар доира ва таркиби сармояи шарикӣ ва воситаҳои қарзии корхонаро дар бар мегирад. Намунаи гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти молиявӣ бадастомада инҳо махсус меёбанд:

- (а) воридоти воситаҳои пулӣ аз эмиссияи саҳмияҳо ё дигар воситаҳои ҳиссавӣ;
- (б) пардохти воситаҳои пулӣ ба **соҳибмӯлкдор** барои дарёфт ё пардохт намудани саҳмияҳои корхона;
- (в) пардохти воситаҳои пулӣ барои барориши уҳдадориҳои қарзӣ, заёмҳо, векселҳо, облигатсияҳо ва дигар қарзҳои кутоҳмуддат ё дарозмуддат;
- (г) пардохти воситаҳои пулӣ аз рӯи воситаҳои қарзӣ; ва
- (ғ) пардохти пулии иҷорадиҳанда барои кам кардани **уҳдадорӣ** пардохтнашудаи **иҷораи молиявӣ**.

Инъикоси гардиши воситаҳои пулӣ аз фаъолияти амалиётӣ

- 7.7 Корхона бояд маълумот дар бораи гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти амалиётӣ бадастомадаро бо истифода аз ин усулҳо пешниҳод намояд:
- (а) усули ғайримустақим, ки дар он фоида ё зарар бо назардошти натиҷаҳои амалиётӣ дорои хусусияти ғайрипулӣ, ҳама гуна воридоти воситаҳои пулӣ ё пардохти аз фаъолияти амалиётӣ бадастомада, ки мавқуф гузошта шудаанд ё дар гузашта ҳисоб шудаанд ё дар оянда ҳисоб карда мешаванд ва моддаҳои **даромад** ё **хароҷот**, ки бо гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти сармоягузорӣ ё молиявӣ бадастомада марбут мебошанд, тасҳеҳ карда мешаванд; ё
 - (б) усули мустақим, ки дар он маълумот дар бораи намудҳои асосии даромад ва пардохти маҷмуи пулӣ ифшо карда мешавад.

Усули ғайримустақим

- 7.8 Ҳангоми истифодаи усули ғайримустақим гардиши воситаҳои пулии софи аз фаъолияти амалиётӣ бадастомада тавассути тасҳеҳи фоида ё зарар бо назардошти омилҳои зерин муқаррар карда мешавад:
- (а) тағйирот дар захираҳо ва қарзҳои дебиторию кредитории марбут ба фаъолияти амалиётӣ дар давра;
 - (б) моддаҳои ғайрипулӣ, ба мисли **истеҳлоқ, захираҳои эҳтиётӣ, андози батаъхиргузашташуда**, даромад (хароҷот)-и ҷамъшудаи ҳоло дарёфтнашуда (ҳоло пардохтнашуда) дар намуди воситаҳои пулӣ, фоида ё зарари фарқияти қурби асъор, ки таҳқиқ нашудааст ва фоидаи тақсимнашудаи **иттиҳодияҳо**; ва
 - (в) дигар моддаҳои, ки барои ба вуҷуд омадани воситаҳои пулии аз фаъолияти сармоягузорӣ ё молиявӣ бадастомада боис мегарданд.

Усули мустақим

- 7.9 Ҳангоми истифодаи усули мустақим гардиши воситаҳои пулии софи аз фаъолияти амалиётӣ бадастомада бо роҳи ифшо намудани маълумоти марбут ба намудҳои асосии маҷмуи воридот ва пардохти воситаҳои пулӣ пешниҳод мегардад. Чунин маълумот метавонад аз ин манбаъҳо ба даст оварда шавад:
- (а) аз сабтҳои баҳисобгирии муҳосибии корхона; ё
 - (б) тавассути тасҳеҳи фурӯш, арзиши асли ва дигар моддаҳои **ҳисобот дар бораи маҷмӯи даромад** (ё дар сурати пешниҳод гардидан, **ҳисобот дар бораи фоида ва зарар**) бо назардошти омилҳои зерин:
 - (i) тағйирот дар захираҳо ва қарзҳои дебиторию кредитории аз фаъолияти амалиётӣ дар давра;

- (ii) дигар моддаҳои ғайрипулӣ; ва
- (iii) дигар моддаҳо, ки барои гардиши воситаҳои пулии аз ғаёлияти сармоягузорӣ ё молиявӣ бадастомада боис мегарданд.

Инъикоси гардиши воситаҳои пулии аз ғаёлияти сармоягузорӣ ва молиявӣ бадастомада

- 7.10 Корхона бояд маълумот дар бораи намудҳои асосии маҷмуи воридоти воситаҳои пулӣ ва пардохти маҷмуи пулиро, ки дар қарабни ғаёлияти сармоягузорӣ ва молиявӣ ба вучуд меоянд, ба таври алоҳида пешниҳод намояд. Гардиши маҷмуи воситаҳои пулӣ, ки бар асари бадастоварӣ ва хориҷшавии **корхонаҳои фаръӣ** ва дигар бахшҳои сохторӣ ба вучуд омадааст, бояд ба таври алоҳида пешниҳод гардида, ҳамчун ғаёлияти сармоягузорӣ гурӯҳбандӣ карда шавад.

Гардиши воситаҳои пулӣ бо аъёри хориҷӣ

- 7.11 Корхона бояд гардиши воситаҳои пулии иборат аз амалиёт бо аъёри хориҷиро бо истифода аз маблағи аъёри амалкунандаи қурби мубодилавии байни аъёри амалкунанда ва аъёри хориҷӣ, дар санаи гардиши воситаҳои пулӣ бо аъёри амалкунандаи корхона, инъикос намояд.
- 7.12 Корхона бояд гардиши воситаҳои пулии иборат аз амалиёт бо аъёри хориҷиро бо истифода аз маблағи аъёри хориҷии қурби мубодилавии байни аъёри амалкунанда ва аъёри хориҷӣ, дар санаи гардиши воситаҳои пулӣ бо аъёри амалкунандаи корхона, мавриди азнавҳисобкунӣ қарор диҳад.
- 7.12А Дар банди 30.19 ин омил шарҳ дода мешавад, ки дар қадом маврид метавон аз қурби мубодилавии наздик ба қурби воқеӣ истифода намуд.
- 7.13 Фоида ва зарари таҳқиқнашуда, ки бар асари тағйирёбии қурби мубодилавии аъёр ба вучуд омадаанд, гардиши воситаҳои пулӣ маҳсуб намеёбанд. Бо вучуди ин, барои муқоисаи воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши воситаҳои пулӣ дар оғоз ва дар охири давра зарур аст дар ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ таъсири тағйирёбии қурби мубодилавӣ ба воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши воситаҳои пулӣ, ки барои пардохт бо аъёри хориҷӣ ҷой доранд ё бояд пардохта шаванд, нишон дода шавад. Бинобар ин корхона бояд воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши воситаҳои пулиро, ки дар давраи ҳисоботӣ (ба мисли маблағи бо аъёри хориҷӣ ҷойдошта ва суратҳисоби бонкии бо аъёри хориҷӣ таъиншуда) тибқи қурби аъёри охири давра ҷой доранд, мавриди азнавҳисобкунӣ қарор диҳад. Корхона бояд фоида ё зарари таҳқиқнашударо, ки ба вучуд омадааст, аз гардиши воситаҳои пулии тавассути ғаёлияти амалиётӣ, сармоягузорӣ ва молиявӣ бадастомада ба таври алоҳида инъикос намояд.

Фоиз ва суди саҳмия

- 7.14 Даромад ва пардохти воситаҳои пулӣ, ки дар робита бо дарёфт ва пардохти фоизҳо ва суди саҳмияҳо ба вучуд омадааст, бояд тавассути корхона ба таври алоҳида пешниҳод карда шавад. Корхона бояд гардиши воситаҳои пулиро ба таври пай дар пай, аз як давра ба давраи дигар, ҳамчун ғаёлияти амалиётӣ, сармоягузорӣ ва молиявӣ гурӯҳбандӣ намояд.
- 7.15 Корхона метавонад фоизҳои пардохтшуда, фоизҳои дарёфтшуда ва суди саҳмияҳоро ҳамчун гардиши воситаҳои пулии аз ғаёлияти амалиётӣ бадастомада гурӯҳбандӣ намояд, зеро онҳо ба муқаррароти фоида ё зарар дохил мешаванд. Дар чунин маврид корхона метавонад фоизҳои пардохтшуда, фоизҳои дарёфтшуда ва суди саҳмияҳоро ба

таври қобили қабул ҳамчун гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти молиявӣ бадастомада ва гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти сармоягузорӣ дарёфтшуда гурӯҳбандӣ намояд, зеро онҳо бевосита хароҷотро барои ҷалб намудани захираҳои молиявӣ ё даромад аз сармоягузорӣ ифода менамоянд.

- 7.16 Корхона метавонад пардохти суди саҳмияҳоро ҳамчун гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти молиявӣ бадастомада гурӯҳбандӣ намояд, зеро онҳо хароҷоти марбут ба ҷалби захираҳои молиявӣ маҳсуб меёбанд. Дар ин маврид корхона метавонад суди саҳмияҳои пардохтшударо ҳамчун ҷузъи гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти амалиётӣ бадастомада гурӯҳбандӣ намояд, зеро чунин суди саҳмияҳо аз гардиши воситаҳои пулии дар доираи фаъолияти амалиётӣ воридшуда пардохта мешаванд.

Андоz аз даромад

- 7.17 Гардиши воситаҳои пулӣ, ки дар робита бо андоz аз даромад ба вучуд меоянд, бояд тавассути корхона ба таври алоҳида пешниҳод гардида, ҳамчун гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти амалиётӣ бадастомада гурӯҳбандӣ карда шаванд, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки онҳоро метавон бевосита ба фаъолияти молиявӣ ва сармоягузорӣ нисбат дод. Ҳангоме, ки гардиши воситаҳои пулии марбут ба андоz ба бештар аз як намуди фаъолият тааллуқ мепазирад, корхона бояд маблағи умумии пардохтшудаи андоzро ифшо намояд.

Амалиёти ғайрипулӣ

- 7.18 Корхона бояд аз ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ чунин амалиёти сармоягузорӣ ва амалиёти марбут ба маблағгузорию, ки истифодаи воситаҳои пулӣ ё ҳамарзиши воситаҳои пулиро талаб намекунад, хориҷ намояд. Чунин амалиёт бояд тавассути корхона дар дигар қисми **ҳисоботи молиявӣ** тавре ифшо карда шавад, ки чунин ифшо тамоми маълумоти зарурии марбут ба фаъолияти сармоягузорӣ ва молиявиро инъикос намояд.
- 7.19 Қисмати муҳими фаъолияти сармоягузорӣ ва молиявӣ ба гардиши мавҷудани воситаҳои пулӣ бевосита таъсир намерасонад, вале дар ин маврид ба сохтори сармоя ва дороиҳои корхона таъсир мерасонад. Хориҷ намудани амалиёти ғайрипулӣ аз ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ ба мақсади ин ҳисобот ҷавобгӯӣ мебошад, зеро ин моддаҳо ба гардиши воситаҳои пулии давран дахлдор даҳлат намекунад. Намунаи амалиёти ғайрипулӣ инҳо мебошанд:
- (а) ба даст овардани дороиҳо ё бо роҳи бевосита қабул намудани уҳдадориҳои мувофиқ ё тавассути иҷораи молиявӣ;
 - (б) ба даст овардани корхона бо роҳи барориши воситаҳои ҳиссаӣ; ва
 - (в) мубодилаи уҳдадориҳои ҳиссаӣ ба сармоя.

Унсурҳо ва ҳамарзиши воситаҳои пулӣ

- 7.19А Корхона бояд тағйирот дар уҳдадориҳои тибқи фаъолияти молиявӣ қайду шартшударо дар ҳаҷме, ки барои **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** зарур мебошад, ифшо намояд. Корхона бояд ба муқосса инҳоро дохил намояд:
- (а) тағйироте, ки тибқи воситаҳои пулии фаъолияти молиявӣ қайду шарт шудааст;
 - (б) тағйироте, ки бо қабул намудан ва аз даст додани **назорат** аз болои корхонаҳои фаръӣ ё дигар тижорат қайду шарт гардидааст;
 - (в) таъсири тағйироти қурби асъор;
 - (г) тағйирот дар арзиши одилона; ва
 - (ғ) дигар тағйирот.

Созишномаҳои молиявӣ бо таҳвилкунандагон

- 7.19Б Шартномаҳо дар бораи маблағгузори таҳвилкунандагон бо ин тарз ифода мегардад, ки як ё якчанд маблағгузoron маблағро пешниҳод мекунанд, ки корхона аз таҳвилкунандагони худ қарздор аст ва корхона розӣ аст маблағро тибқи талаботи шартнома дар ҳамаи санаи иҷрои пардохт ба таҳвилкунандагон ё дар санаи дертар анҷом диҳад. Чунин шартномаҳо барои корхона муҳлати бештари пардохтро пешниҳод карда, барои таҳвилкунандагони корхона бошад, дар қиёс бо санаи фарорасии муҳлати пардохти ҳисобномаи дахлдор, муҳлати камтари пардохтро муқаррар мекунанд. Тартиботи маблағгузори таҳвилкунандагон маъмулан «мблағгузори занҷиравӣ, «мблағгузори қарзи кредиторӣ» ё «факторинги баръакс» номида мешавад. Намунаҳои шартномаҳое, ки ба ҳайси шартнома дар бораи маблағгузори таҳвилкунандагон шинохта намешаванд, инҳо мебошанд:
- (а) созишномаҳое, ки бевосита ва қомилан тадбирҳои баланд бардоштани қобилияти пардохти қарзро ифода мекунанд (масалан, қафолатҳои молиявӣ, аз ҷумла, аккредитивҳое, ки ба сифати қафолат истифода мешаванд); ва
 - (б) воситаҳое, ки тавассути корхона ба таври мустақим барои ҳисоббаробарӣ бо таҳвилкунанда истифода бурда мешаванд (масалан, чунин ҳолат, ҳангоме, ки корхона аз қарзи қарзи барои ҳисоббаробарӣ бо таҳвилкунанда истифода бурда, минбаъд уҳдадор аст маблағро ба бонки эмитент пардохт кунад).
- 7.19В Корхона бояд маълумоти марбут ба созишномаҳои худ дар бораи маблағгузори таҳвилкунандагонро ба таври умумӣ ифшо кунад:
- (а) муқаррароти асосӣ ва талаботи созишномаҳо (масалан, муқаррарот ва талаботи марбут ба меъёри фоида, ҳаққи хизматрасоние, ки қобили рӯёнидан мебошад, таъдиди муҳлати пардохт ва таъмин ё қафолатҳои пешниҳодшуда). Аммо, корхона бояд ба таври алоҳида талаботи созишномаҳое, ки дорои шартҳои асосии гуногун мебошанд, ифшо наояд.
 - (б) дар ибтидо ва интиҳои давраи ҳисоботӣ:
 - (i) **арзиши тавозунӣ** ва моддаҳои дахлдоре, ки дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявии корхона пешниҳод шудаанд, **уҳдадорҳои молиявие**, ки як қисмати аз созишнома дар бораи маблағгузори таҳвилкунандагон маҳсуб меёбанд.
 - (ii) арзиши тавозунӣ ва моддаҳои дахлдори марбут ба уҳдадорҳои молиявии тибқи зербанди (i) ифшошуда, ки тибқи онҳо таҳвилкунандагон қаблан аз маблағгузoron маблағро дарёфт намудаанд, ба шарт, агар ин амал **ғайриимкон** набошад. Агар ифшои чунин маълумот имконнопазир бошад, корхона бояд чунин далелро нишон диҳад.
 - (iii) доираи санаҳои фарорасии муҳлати пардохт (масалан, 30-40 рӯз пас аз санаи пешниҳоди ҳисобнома) барои уҳдадорҳои молиявие, ки тибқи зербанди (i) ифшо шудаанд ва барои қарзи кредитории тижоратии қобили муқоиса, ки қисмати аз созишнома дар бораи маблағгузори таҳвилкунандагон маҳсуб намеёбанд. Қарзи кредитории тижоратии қобили муқоиса ин масалан, қарзи кредитории тижоратии корхона мебошад, ки дар доираи ҳамаи як самти фаъолият ё мавриди қонунгузори уҳдадорҳои молиявии тибқи зербанди (i) ифшошуда қарор мегирад. Агар доираи санаҳои фарорасии муҳлати пардохт васеъ бошад, корхона бояд маълумоти тавзеҳиро дар бораи ин доираҳои ифшо кунад ё онҳоро ба доираҳои маҳдудтар тақсим кунад.

- (в) навъ ва таъсири тағйироти ғайрипулии арзиши тавозунии уҳдадорихи молиявии тибқи зербанди (б)(i) ифшошуда. Чунин тағйироти ғайрипулӣ таъсири **муттаҳидсозии тичорат**, фарқияти қурби асъор ва дигар амалиётҳо, ки истифодаи воситаҳои пулӣ ё ҳамаарзиши воситаҳои пулиро талаб намеkunанд, дар бар мегиранд (ниг. ба банди 7.18). Масалан, корхонае, ки аз таҳвилкунандагон мол ва хизматрасониро дарёфт мекунад, одатан барои дар мавриди ба таҳвилкунандагон пардохтани қарз, хориҷшавии воситаҳои пулиро ҳамчун хориҷшавии воситаҳои пулие, ки бар асари фаъолияти амалиётӣ воқеъ мегардад, гурӯҳбандӣ мекунад. Агар корхона аз таҳвилкунандагони худ маблағро гирифта бошад, ки як қисмати аз созишнома дар бораи маблағгузори таҳвилкунанда мебошад, пас корхона бо назардошти талаботи созишнома метавонад хориҷшавии воситаҳои пулии барои пардохти қарз пешбинишударо ҳамчун хориҷшавии воситаҳои пулие, ки бар асари фаъолияти молиявӣ воқеъ мегардад, гурӯҳбандӣ намояд. Дар чунин маврид корхона метавонад дар ҳисобот гардиши воситаҳои пулии аз фаъолияти молиявӣ ҳосилшударо инъикос накунад, ки дар ин ҳолат натиҷа тағйироти ғайрипулии уҳдадорихе хоҳад буд, ки бар асари фаъолияти молиявӣ ба вуҷуд меоянд.

Унсурҳои воситаҳои пулӣ ва ҳамаарзиши воситаҳои пулӣ

- 7.20 Корхона бояд қузьҳои воситаҳои пулӣ ва ҳамаарзиши воситаҳои пулиро пешниҳод намуда, муқоисаи маблағи дар ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ қойдоштаро бо моддаҳои дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ мавҷудбуда инъикос намояд. Аммо корхона метавонад муқоисаи маблағи мазкурро пешниҳод накунад, агар маблағи воситаҳои пулӣ ва ҳамаарзиши воситаҳои пулии дар ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ пешниҳодшуда бо маблағе, ки ба таври мушобеҳ дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ нишон дода шудааст, яхсела бошад.

Ифшои маълумоти дигар

- 7.21 Корхона бояд ҳамроҳ бо тавзеҳоти роҳбарият маблағи бақияи назарраси воситаҳои пулӣ ва ҳамаарзиши воситаҳои пулиро, ки дар корхона вуҷуд дошта, вале ҷиҳати истифода барои корхона дастнорас мебошанд, ифшо намояд. Воситаҳои пулӣ ва ҳамаарзиши воситаҳои пулии дар корхона қойдошта метавонад бо далели таъсири чораҳои танзими асъор ё маҳдудиятҳои ҳуқуқӣ ҷиҳати истифода барои корхона дастнорас бошад.

Қисми 8

Тавзеҳоти ҳисоботи молиявӣ

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 8.1 Дар қисми мазкур принципҳои оварда шудаанд, ки маълумоти дар **тавзеҳоти ҳисоботи молиявӣ** инъикосгардида ва тартиби пешниҳоди он аз онҳо замина мегиранд. Тавзеҳот дорои маълумоте мебошад, ки барилова ба маълумоти дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ, ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад, ҳисобот дар бораи фонда ва зарар** (дар сурати пешниҳоди он), **ҳисоботи омехта дар бораи фонда ва зарар ва фондаи тақсимнашуда** (дар сурати пешниҳоди он), **ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя ва ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ** пешниҳодгардида, инъикос карда мешавад. Дар тавзеҳот тавсиф ё чузъиёти моддаҳои дар ҳисобот пешниҳодгардида ва маълумот дар бораи моддаҳои, ки дар чунин ҳисобот набояд мавриди **этироф** қарор гиранд, оварда мешаванд. Иловатан ба талаботи Қисми мазкур, қариб ҳар кадом қисми Стандарти мазкур ифшои маълумотро талаб менамояд, ки маъмулан дар тавзеҳот пешниҳод мегардад.

Сохтори тавзеҳот

- 8.2 Тавзеҳот бояд:
- (а) маълумот дар бораи заминаи таҳияи ҳисоботи молиявӣ ва принципҳои мушаххаси **сиёсати баҳисобгирӣ**, ки тибқи бандҳои 8.5–8.7 истифода мешаванд, пешниҳод намояд;
 - (б) маълумотро, ки ифшо намудани он тибқи Стандарти мазкур ҳатмӣ буда, вале дар дигар қисматҳои ҳисоботи молиявӣ пешниҳод нашудааст, ифшо намояд; ва
 - (в) маълумотро пешниҳод намояд, ки дар дигар қисматҳои ҳисоботи молиявӣ пешниҳод нашуда, вале барои дарк намудани ҳар як ҳисоботи молиявӣ мувофиқ мебошад.
- 8.3 Корхона бояд то ҳадди имкон тавзеҳотро мунтазам пешниҳод намояд. Барои ҳар як моддаи дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳодшуда, ки нисбат ба он дар тавзеҳот маълумоти мувофиқ мавҷуд мебошад, корхона уҳдадор аст истиноди мутақобиларо дар ҳисоботи молиявӣ бевосита инъикос намояд.
- 8.4 Тибқи талабот, корхона тавзеҳотро бо чунин пайдарҳамӣ баён менамояд:
- (а) изҳорот дар бораи он, ки ҳисоботи молиявӣ тибқи Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ* (ниг. ба банди 3.3) таҳия гардидааст;
 - (б) маҷмуи муқаррароти **муҳими** сиёсати баҳисобгирии истифодашаванда (ниг. ба банди 8.5);
 - (в) маълумоти ҳамроҳи марбут ба моддаҳои дар ҳисоботи молиявӣ пешниҳодшуда, ки зимнан пайдарҳамии баёни чунин маълумот бояд бо пайдарҳамии пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ва моддаҳои мавҷуд дар он мувофиқат намояд; ва
 - (г) ифшои дигар маълумот.

Ифшои маълумот дар бораи сиёсати баҳисобгирӣ

- 8.5 Маълумот дар бораи сиёсати баҳисобгирӣ муҳим махсуб меёбад, агар дар баробари дигар маълумоти баррасишаванда ва ба ҳисоботи молиявии корхона ҳамроҳгардида он тавонад

ба қарорхое, ки аз ҷониби **истифодабарандагони асосии ҳисоботи молиявӣ** дар асоси чунин ҳисоботи молиявӣ бароварда мешавад, ба таври асоснок таъсир расонад.

Маълумот дар бораи мулоҳизаҳо

- 8.6 Корхона, дар баробари маълумоти муҳими сиёсати баҳисобгирӣ ва дигар тавзеҳот, бояд мулоҳизахоеро, ба истиснои онҳое, ки бо арзёбӣ алоқаманданд (ниг. ба банди 8.7), ки роҳбарият дар раванди татбиқи сиёсати баҳисобгирӣ қайд намудааст ва мулоҳизахое, ки ба маблағи дар ҳисоботи молиявӣ эътирофгардида таъсири бештар доранд, ифшо намояд. Намунаи мулоҳизахое, ки корхона барои ифшои он метавонад уҳдадор гардад, мулоҳизахое маҳсуб меёбанд, ки ҳангоми:
- (а) муқаррар намудани гурӯҳи дорониҳо ва уҳдадориҳо тибқи банди 12.30, ки нисбати онҳо ифшои маълумот дар бораи арзёбии арзиши одилона пешбинӣ шудааст;
 - (б) муқаррар намудани он, ки корхона корхонаи дигарро **назорат** мекунад; ва
 - (в) муқаррар намудани он, ки корхона **назорати муштараки** созишнома ё таъсири назаррас ба дигар корхонаро доро бошад.

Маълумот дар бораи сарчашмаҳои асосии номуайянии арзёбӣ

- 8.7 Корхона бояд дар тавзеҳот маълумот дар бораи фарзияҳои асосии марбут ба оянда ва маълумот дар бораи дигар сарчашмаҳои асосии номуайянии арзёбиро дар **санаи ҳисоботӣ** ифшо намояд, ки онҳо сабаби бавучудоии хавфи **назарраси** зарурати гузаронидани тасхехоти ҷиддии **арзиши тавозунии дорониҳо** ва **уҳдадориҳо** дар соли молиявии минбаъда мегарданд. Тавзеҳот бояд нисбат ба чунин дорониҳо ва уҳдадориҳо маълумоти муфассалро дар бар гиранд, аз ҷумла:
- (а) маълумот дар бораи хусусият; ва
 - (б) маълумот дар бораи арзиши тавозунии онҳо дар охири **давраи ҳисоботӣ**.

Қисми 9

Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 9.1 Дар қисми мазкур ҳолатҳое муайян карда мешаванд, ки дар асоси онҳо корхонаи истифодабарандаи Стандарти мазкур, **ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ**, инчунин расмиёти таҳияи ин ҳисоботро тибқи ҳамин Стандарт пешниҳод менамояд. Он инчунин дастури марбут ба **ҳисоботи молиявии алоҳида** ва **ҳисоботи молиявии омехтаре** дар бар мегирад, агар онҳо тибқи Стандарти мазкур таҳия шуда бошанд. Агар **корхонаи асосӣ** бевосита дорои **ҳисоботи умумӣ** набошад, он метавонад ҳисоботи молиявии алоҳидаи худро тибқи ин Стандарт пешниҳод намояд, ҳатто агар он ҳисоботи молиявии маҷмуии худро тибқи **шакли мукаммали Стандарти баҳисобгирии СБҲМ** ё маҷмуаи дигари Принсипҳои умумикабулшудаи баҳисобгирии муҳосибӣ (ПУБМ) пешниҳод намояд.

Талабот нисбат ба пешниҳоди ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ

- 9.2 Ба истиснои ҳолатҳое, ки тавассути бандҳои 9.3 ва 9.3В пешбинӣ шудаанд ё талаб карда мешаванд, **корхонаи асосӣ** бояд ҳисоботи молиявии маҷмуиро пешниҳод кунад. Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ бояд тамоми **корхонаҳои фаръии** корхонаи асосиро, ба истиснои корхонаҳои фаръии дар банди 9.3А овардашуда, дар бар гирад.
- 9.3 Барои корхонаи асосӣ зарурат вучуд надорад, ки дар сурати иҷро гардидани ин ду шарт ҳисоботи молиявии маҷмуиро пешниҳод намояд:
- (а) корхонаи асосӣ бевосита корхонаи фаръӣ маҳсуб ёбад; ва
 - (б) корхонаи асосии ниҳони он (ё ҳама гуна корхонаи асосии фосилавӣ) **ҳисоботи молиявии маҷмуии дорои таъиноти умумиро**, ки ба шакли мукаммали Стандарти баҳисобгирии СБҲМ ё Стандарти мазкур мутобиқат менамояд, таҳия кунад.
- 9.3А Бо назардошти банди 9.3Б корхонаи фаръӣ муттаҳид карда намешавад, агар он бо нияти фурӯш ё бегонакунии он дар муддати як сол аз санаи харид (ниг. ба банди 19.11) харида шуда ва ҳифз гардида бошад. Чунин корхонаи фаръӣ тибқи талаботи Қисми 11 «Воситаҳои молиявӣ», вале на тибқи қисми мазкур, балки тибқи банди 11.8(г) ба эътибор гирифта мешавад. Корхонаи асосӣ низ бояд маълумоти дар банди 9.23А дарчгардидаро ифшо намояд.
- 9.3Б Агар корхонаи фаръӣ қаблан тибқи банди 9.3А аз доираи муттаҳидшавӣ хориҷшуда дар муддати як сол аз санаи харидорӣ шудан фурӯхта нашавад:
- (а) корхонаи асосӣ корхонаи фаръиро бояд аз санаи ба даст овардан муттаҳид созад, агар он танҳо шартӣ дар банди 9.3Б(б) дарчгардидаро қонеъ нагардонад. Мутаносибан, агар санаи харид ба давраи қаблӣ тааллуқ дошта бошад, давраҳои дахлдори қаблӣ бояд аз нав ҳисоб карда шаванд;
 - (б) агар таъхир бар асари рӯйдодҳо ё ҳолатҳои аз корхонаи асосӣ вобастанабуда ба амал омада, дар **санаи ҳисоботӣ** далелҳои қонунӣ мавҷуд бошанд, ки корхонаи асосӣ ҳавасмандии худро ба нақшаи фурӯш ё хориҷшавии корхонаи фаръӣ ҳифз мекунад, корхонаи асосӣ ба эътибор гирифтани корхонаи фаръиро тибқи банди 9.3А идома медиҳад.
- 9.3В Агар корхонаи асосӣ дорои корхонаи фаръӣ набошад, ба ғайр аз корхонаҳое, ки тибқи бандҳои 9.3А–9.3Б муттаҳид кардани онҳо талаб карда намешавад, пас он набояд ҳисоботи молиявии маҷмуиро пешниҳод намояд. Аммо, корхонаи асосӣ уҳдадор аст

- 9.3Г Корхонаи фаръӣ ҳангоми маҷмуикунони ҳисобот истисно (соқит) намегардад, зеро:
- (а) сармоягузор корхонаи дорои сармояи венчурӣ ё корхонаи ҳаммонанд махсуб меёбад;
 - (б) фаъолияти он ба фаъолияти дигар корхонаҳои ба ҳисоботи маҷмӯӣ шомилбуда монанд намебошад. Маълумоти дахлдор тавассути маҷмӯӣ қардани ҳисоботи ҷунин корхонаҳои фаръӣ ва ифшои маълумоти иловагӣ дар ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ дар бораи фаъолияти гуногуни корхонаҳои фаръӣ, пешниҳод карда мешавад.
 - (в) корхона фаъолияти худро дар доираи қонунгузорие, ки маҳдудиятро барои интиқоли **воситаҳои пулӣ** ё дигар **доронҳо** берун аз суроғи он муқаррар намудааст, амалӣ менамояд.

Назорат

- 9.4 Корхонаи фаръӣ - корхонаест, ки тавассути корхонаи дигар (сармоягузор) назорат карда мешавад. Сармоягузор, новобаста аз моҳияти иштироки худ дар ягон объекти сармоягузорӣ, тавассути арзёбӣ намудани ин омил, ки ягон объекти сармоягузорию **назорат** мекунад ё намекунад, бояд ба ҳайси корхонаи асосӣ шинохта шудани худро муқаррар намояд.
- 9.4А Сармоягузор объекти сармоягузорию дар ин маврид назорат менамояд, ҳангоме, ки сармоягузор ба ҳавфи тағйироти даромад аз иштирок дар объекти сармоягузорӣ дучор шавад, инчунин тавассути татбиқи ваколати худ ба объекти сармоягузорӣ имконияти таъсир расонидан ба ҷунин даромадро доро бошад.
- 9.4Б Бо вучуди ин, сармоягузор объекти сармоягузорию дар ин маврид назорат менамояд, агар сармоягузор ҳамзамон:
- (а) дар робита бо объектҳои сармоягузорӣ дорои ваколат бошад;
 - (б) ба ҳавфи тағйирёбии даромад аз иштирок дар объекти сармоягузорӣ дучор шуда бошад ё дорои ҳуқуқ барои гирифтани ҷунин даромад бошад; ва
 - (в) дорои имкониятҳои истифодабарии ваколатҳои худ нисбати объекти сармоягузорӣ барои таъсир гузоштан ба маблағи даромади сармоягузор бошад.
- 9.4В Сармоягузор бояд тамоми далел ва ҳолатҳоро ҳангоми арзёбии мавҷудияти назорати объекти сармоягузорӣ ба эътибор гирад. Сармоягузор бояд тақрибан ба ин масъала баҳо диҳад, ки оё объекти сармоягузорию назорат менамояд ё намекунад, агар далелҳо ва ҳолатҳо ба тағйироти як ё якчанд аз се унсуре назорати дар банди 9.4Б дарҷгардида ишора кунанд.
- 9.5 Агар сармоягузор ба таври мустақим ё ғайримустақим тавассути корхонаҳои фаръӣ дорои аксарияти ҳуқуқи раъӣи объекти сармоягузорӣ бошад, пешбинӣ карда мешавад, ки назорат вучуд дорад. Сармоягузоре, ки ба таври мустақим ё ғайримустақим тавассути корхонаҳои фаръӣ дорои аксарияти ҳуқуқи раъӣи объекти сармоягузорӣ мебошад, ҷиҳати арзёбӣ қардани дар ваколати он мавҷуд будани унсурҳои назорати дар банди 9.4Б баёншуда уҳдадор намебошад. Аммо, ин фарзия метавонад рад карда шавад, агар ба таври возеҳ исбот карда шавад, ки сармоягузор дорои як ё якчанд унсурҳои назорати дар банди 9.4Б баёншуда намебошад, масалан, агар сармоягузор дорои аксарияти ҳуқуқи раъӣи объекти сармоягузорӣ буда, вале корхонаи дигар дорои ҳуқуқҳои муҳиме бошад, ки барои ин корхона имконияти дар давраи ҷорӣ **идора қардани фаъолияти** дахлдорро тавассути талаботи созишнома фароҳам меоранд.

Ваколат

- 9.6 Сармоягузор нисбат ба объекти сармоягузорӣ ваколат дорад, агар сармоягузор ҳуқуқҳои мавҷуда дошта бошад, ки барои ӯ чиҳати идоракунии фаъолияти муҳим дар давраи дахлдор имконият фароҳам оранд, яъне фаъолияти, ки ба даромади объекти сармоягузорӣ таъсири назаррас гузорад. Фаъолиятҳои, ки вобаста ба ҳолат метавонанд фаъолияти назаррас бошанд, инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) хариду фурӯши мол ё хизматрасонӣ;
 - (б) интиҳоб, ба даст овардан ё вогузориҳои дороӣ;
 - (в) тадқиқот ва коркарди маҳсулот ё равандҳои нав; ва
 - (г) муқаррар намудани сохтори маблағгузорӣ ё ҷалби маблағгузорӣ.
- 9.7 Сармоягузоре, ки дар давраи дахлдор имконияти роҳбарӣ намудани фаъолияти дахлдорро дорад, ҳатто агар он ҳуқуқҳои роҳбарӣ ҳанӯз амалӣ нашуда бошанд ҳам, дорои ваколат мебошад. Далелҳо дар бораи он, ки сармоягузор фаъолияти дахлдорро идора кардааст, метавонад барои муқаррар намудани ваколати сармоягузор муфид бошад, аммо чунин далелҳо худ аз худ омили муайянкунандаи муқаррар намудани ваколати сармоягузор ба объекти сармоягузорӣ намебошанд.
- 9.7А Агар ду ё зиёда сармоягузoron дорои ҳуқуқҳои мавҷуда бошанд, ки ба онҳо имкони яққониба роҳбарӣ намудани фаъолиятҳои гуногуни дахлдорро медиҳанд, сармоягузоре, ки имконияти идораи фаъолиятҳои дорои ваколатро дорад, ки ба даромади объекти сармоягузорӣ бештар таъсир мерасонад, нисбат ба объекти сармоягузорӣ ваколат дорад.
- 9.7Б Сармоягузор метавонад ваколат дошта бошад, ҳатто агар он дорандаи бастаи назоратии ҳуқуқи раъй дар объекти сармоягузорӣ набошад (ниг. ба банди 9.5). Сармоягузор метавонад, ҳангоме, ки бастаи назоратии ҳуқуқи раъй дар объекти сармоягузорӣ вучуд надорад, масалан дар мавридҳои зерин, ваколат дошта бошад:
- (а) шартномаҳои байни сармоягузор ва дигар дорандагони ҳуқуқи раъй;
 - (б) ҳуқуқҳои тибқи дигар шартномаҳо;
 - (в) ҳуқуқи раъйи сармоягузор;
 - (г) ҳуқуқи раъйи эҳтимолий (ниг. ба банди 9.8); ё
 - (ғ) ҳолатҳои дар зербандҳои (а)-(г) пешбинишуда.
- 9.8 Ҳангоми муайян кардани мавҷудияти ваколатҳои сармоягузор ҳуқуқи эҳтимолии раъйи худ, инчунин ҳуқуқи эҳтимолии раъйи тарафҳои дигарро ба назар мегирад. Ҳуқуқи эҳтимолии раъй ин ҳуқуқест, ки барои дарёфти ҳуқуқи раъйи объекти сармоягузорӣ пешбинӣ шудааст, масалан, ҳуқуқи раъйе, ки бар асари воситаҳои қобили муҳофизати опционҳо, аз ҷумла, созишномаҳои форвардӣ ба миён меояд. Чунин ҳуқуқи эҳтимолии раъй танҳо дар ин маврид ба эътибор гирифта мешавад, агар дорандаи ҳуқуқ дорои имконияти амалии истифодаи ин ҳуқуқ бошад. Одатан, барои он, ки дорандаи ҳуқуқ имконияти амалии истифодаи ин ҳуқуқро дошта бошад, зарур аст, ки он дар давраи ҷорӣ татбиқшаванда бошад.
- 9.9 Агар сармоягузор инчунин дорои ҳуқуқи раъй ё дигар ҳуқуқҳои қабули қарорҳои марбут ба фаъолияти дахлдори сармоягузорӣ бошад, он ин омилро арзёбӣ мекунад, ки оё ин ҳуқуқҳои ҳамроҳ бо ҳуқуқи эҳтимолии раъй барои сармоягузор ваколатро фароҳам меоранд ё намеоранд.

Даромад

- 9.10 Сармоягузор ба ҳавфи тағйирот дар даромад аз иштироки худ дар объекти сармоягузорӣ

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

дучор мешавад ё барои гирифтани чунин даромад ҳуқуқ дорад, ки агар даромади сармоягузор аз иштироки ӯ дар объекти сармоягузорӣ вобаста ба фаъолияти сармоягузорӣ тағйир ёбад. Даромади сармоягузор метавонад танҳо мусбат, танҳо манфӣ ё ҳам мусбат ва ҳам манфӣ бошад.

Робитаи байни ваколат ва даромад

- 9.11 Сармоягузор объекти сармоягузорино назорат менамояд, ҳатто агар сармоягузор ба объекти сармоягузорӣ на танҳо ваколат дошта бошад, ба хавфи тағйирот дар даромад аз иштирок дар объекти сармоягузорӣ қарор мегирад ё ҳуқуқи гирифтани чунин даромадро дошта бошад, балки инчунин имконияти истифода бурдани ваколоти худро барои таъсир расонидан ба даромади сармоягузор аз иштирок дар объекти сармоягузорӣ дошта бошад.
- 9.12 Ҳамин тариқ, сармоягузоре, ки ҳуқуқи қабули қарорро дорад, бояд муайян намояд, ки он принсипиал маҳсуб меёбад ё агент. Сармоягузоре, ки агент ба ҳисоб меравад, объекти сармоягузорино назорат намекунад, балки ҳуқуқи қабули қарори барояш ҷудошударо амалӣ мекунад. Агент – тарафе мебошад, ки пеш аз ҳама бо мақсади анҷом додани фаъолият аз номи тарафи дигар ё тарафҳо (принсипал(ҳо)) ва ба манфиати он(ҳо) ҷалб шудааст ва аз ин рӯ, агент объекти сармоягузорино ҳангоми татбиқи ваколатҳои худ вобаста ба қабули қарор назорат намекунад. Ҳамин тариқ, баъзан метавонад ваколатҳои принсипал дар тобеияти агент қарор дошта бошад, ки метавонад онҳоро танҳо аз номи принсипал истифода намояд. Шахси қарорқабулкунанда аз он сабаб агент маҳсуб намеёбад, зеро тарафҳои дигар метавонанд аз қарорҳои қабулкардаи он манфиат гиранд.

Расмиёти маҷмуикунонӣ

- 9.13 Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ маълумоти молиявии **гурӯҳро** ҳамчун субъекти иқтисодии ягона дар бар мегирад. Ҳангоми таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ корхона бояд:
- (а) **ҳисоботи молиявии** корхонаи асосӣ ва корхонаҳои фаръиро бо роҳи якҷоя намудани моддаҳои дороиҳо, **ухдадорихо, сармоя ва даромаду хароҷот** якҷоя намояд;
 - (б) **арзиши тавозунии** сармоягузорӣ ва ҳиссаи корхонаи асосӣ ба ҳар як корхонаи фаръиро соқит намояд;
 - (в) **ҳиссаи иштироки назоратнашаванда** дар **фоида, зарар ва маҷмӯи даромади** ҳисоботи корхонаҳои фаръии маҷмуишуда барои **давраи ҳисоботиро** нисбат ба ҳиссаи иштироки **соҳибмулкони** корхонаи асосӣ, дар алоҳидагӣ арзёбӣ ва пешниҳод намояд;
 - (г) ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар дороиҳои софи корхонаҳои фаръии маҷмуишударо нисбат ба ҳиссаи иштироки соҳибмулкони корхонаи асосӣ, дар алоҳидагӣ арзёбӣ ва пешниҳод намояд. Ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар дороиҳои соф аз инҳо иборат аст:
 - (i) маблағи ҳиссаи иштироки назоратнашаванда ба санаи аввали муттаҳидшавӣ, ки тибқи Қисми 19 «*Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил*» ҳисоб карда шудааст; ва
 - (ii) бахши ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар тағйирёбии сармоя аз санаи муттаҳидшавӣ.
- 9.14 Таносуби фоида ё зарар ва тағйирот дар сармояи байни соҳибмулкони корхонаи асосӣ ва ҳиссаи иштироки назоратнашаванда тақсимшуда дар асоси ҳиссаҳои мавҷудаи моликият муайян карда мешавад ва имконпазирии истифода ё мубодилаи ҳуқуқи билқувваи овоздихӣ, опционҳо ё воситаҳои мубодилашавандаро инъикос намекунад.

Бақия ва амалиёти дохилигурӯҳӣ

- 9.15 Бақияҳо ва амалиёти дохилигурӯҳӣ, аз ҷумла, даромад, харочот ва суди саҳмияҳо бояд ба таври пурра хориҷ карда шаванд. Фоида ва зарари бар асари амалиёти дохилигурӯҳӣ бавучудода, ки дар дороиҳо, ба мисли **захираҳои молино моддӣ ва воситаҳои асосӣ**, эътироф карда мешаванд, ба таври пурра хориҷ мегарданд. Зарари дохили гурӯҳ метавонад ба **беқурбшавие** ишора намояд, ки дар ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ **эътирофро** талаб менамояд (ниг. ба Қисми 27 «*Беқурбшавии дороиҳо*»). Қисми 29 «*Андоз аз даромад*» нисбат ба **фарқиятҳои муваққатие** татбиқ мешавад, ки натиҷаи хориҷшавии фоида ва зарари бар асари амалиёти дохилигурӯҳӣ бавучудода маҳсуб меёбанд.

Санаи ҳисоботи ягона

- 9.16 Ҳисоботи молиявии корхонаи асосӣ ва ширкатҳои фаръии он, ки ҳангоми таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ истифода бурда мешаванд, бояд дар ҳамаи санаи ҳисоботӣ таҳия карда шаванд, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки ҷунин ҳолат амалан **ғайриимкон** бошад. Агар таҳияи ҳисоботи молиявии корхонаи фаръӣ дар ҳамаи санаи ҳисоботи корхонаи асосӣ ғайриимкон бошад, корхонаи асосӣ бояд маълумоти молиявии корхонаи фаръиро дар асоси ҳисоботи молиявии охири корхонаи фаръӣ, ки бо назардошти таъсири амалиёт ё рӯйдодҳои муҳими дар давраи байни санаи таҳияи ҷунин ҳисоботи молиявӣ ва санаи таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ баамалода тасҳеҳ шудааст, муттаҳид намояд.

Сиёсати баҳисобгирии ягона

- 9.17 Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ бояд бо истифода бурдани сиёсати баҳисобгирии ягона барои амалиёти ҳаммонанд ва дигар рӯйдодҳои ҳолатҳои ҳаммонанд таҳия карда шавад. Агар корхонаи гурӯҳ **сиёсати баҳисобгирие**, ки аз сиёсати баҳисобгирии ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ барои амалиёти ҳаммонанд ва дигар рӯйдодҳои ҳолатҳои ҳаммонанд фарқ мекунад, истифода намояд, пас ҳисоботи молиявии он ба таври лозим ҳангоми таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ тасҳеҳ карда мешавад.

Харид ё хориҷшавии корхонаҳои фаръӣ

- 9.18 Харидорӣ ва хориҷшавии корхонаҳои фаръӣ, аз санаи ба даст овардан то санаи аз даст додани назорати онҳо аз ҷониби корхонаи асосӣ, ба ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ворид карда мешаванд.
- 9.18А Агар корхонаи асосӣ назорати корхонаи фаръиро аз даст диҳад, он:
- (а) эътирофи инҳоро қатъ менамояд:
 - (i) дороиҳо (аз ҷумла, ҳама гуна **гудвил**) ва уҳдадориҳои корхонаи фаръӣ бо арзиши тавозунии онҳо дар санаи аз даст додани назорат; ва
 - (ii) арзиши тавозунии ҳама гуна ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар корхонаи фаръии собиқ дар санаи аз даст додани назорат (аз ҷумла, ҳама ҷузъҳои **дигар маҷмӯи даромад**, ки ба онҳо тааллуқ доранд);
 - (б) инҳоро эътироф менамояд:
 - (i) **арзиши одилонаи** ҷуброни (агар мавҷуд бошад) вобаста ба амалиёт, рӯйдод ё ҳолат бадастовардашуда, ки боиси аз даст додани назорат гардидаанд; ва
 - (ii) ҳама гуна сармоягузориҳои боқимонда дар корхонаи фаръии собиқ бо арзиши одилонаи он дар санаи аз даст додани назорат; ва
 - (в) фоида ё зарари бо аз даст додани назорат алоқамандро эътироф намояд, ки ба маҷмӯи саҳмияҳои қаблӣ дар таркиби фоида ё зарар тааллуқ дорад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 9.18Б Агар корхонаи асосӣ назорат аз болои корхонаи фаръиро аз даст диҳад, корхонаи асосӣ бояд ҳама маблағи қаблан дар таркиби дигар даромади маҷмӯӣ эътирофшударо дар робита бо корхонаи фаръии мазкур, бо ҳамон асосе, ки агар дар корхонаи асосӣ дорониҳо ё уҳдадориҳои дахлдор ба таври мустақим хориҷ гардида бошад, ба эътибор гирад. Маблағи ғуншудаи фарқияти қурби асъори ба корхонаи фаръии хориҷӣ тааллуқдошта, ки дар таркиби дигар маҷмӯи даромад тибқи Қисми 30 «*Интиқоли амалиёт бо асъори хориҷӣ*», ҳангоми хориҷшавии корхонаи фаръӣ дар таркиби фоида ё зарар азнавгурӯҳбандӣ карда намешавад.
- 9.19 Агар корхонаи асосӣ назорати корхонаи фаръиро аз даст диҳад, вале ҳиссаи худро дар корхонаи фаръии собиқ нигоҳ дорад, чунин ҳисса бояд тибқи қисмҳои дигари Стандарти мазкур ба эътибор гирифта шавад. Агар ҳиссаи ҳифзшуда бевосита **дорони молиявиро** ифода кунад, Қисми 11 «Воситаҳои молиявӣ» татбиқ карда мешавад; агар он **иттиҳодия** бошад, Қисми 14 «Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо» татбиқ мегардад; агар он **корхонаи назораташ муштарақ** бошад, пас Қисми 15 «*Созишномаҳои муштарақ*» татбиқ карда мешавад. Арзиши одилона ба санаи аз даст додани назорат бояд ҳамчун арзиши одилона ҳангоми эътирофи аввалияи дорони молиявӣ ё ҳамчун арзиши эътирофи аввалияи сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо ё корхонаҳои назораташон муштарақ баррасӣ гардад, агар ҳолати мазкур татбиқшаванда бошад.

Ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар корхонаҳои фаръӣ

- 9.20 Корхона бояд ҳиссаи иштироки назоратнашавандаро дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** дар таркиби сармоя, ба таври алоҳида аз сармояи соҳибмулкони корхонаи асосӣ, тибқи талаботи банди 4.2(м) инъикос намояд.
- 9.20А Корхона бояд тағйирёбии ҳиссаи назоратии корхонаи асосиро дар як корхонаи фаръӣ, ки боиси аз даст додани назорат намегардад, ҳамчун амалиёт бо соҳибмулкони ба сифати соҳибмулкони онҳо баррасӣ намояд. Мутаносибан, арзиши тавозунии ҳиссаи иштироки назоратнашаванда бояд чиҳати инъикос намудани тағйирёбии ҳиссаи корхонаи асосӣ дар дорониҳои софи корхонаи фаръӣ тасҳеҳ карда шавад. Ҳар як фарқияти байни маблағе, ки бар асоси он ҳиссаи иштироки назоратнашаванда тасҳеҳ карда мешавад ва арзиши одилонаи подошпулии пардохташуда ё дарёфтгардида, агар чунин мавҷуд бошад, бевосита дар таркиби сармоя эътироф карда шуда, ба соҳибмулкони корхонаи асосӣ мансуб мегардад. Корхона набояд ягон фоида ё зарари аз чунин тағйирот ҳосилшударо эътироф кунад. Инчунин, корхона набояд ягон тағйироти арзиши тавозунии дорониҳо (аз ҷумла, гудвил) ё уҳдадориҳоро бар асари чунин амалиёт эътироф кунад.
- 9.21 Корхона бояд ҳиссаи иштироки назоратнашавандаро ба таври алоҳида дар таркиби фоида ё зарари гурӯҳҳо дар **ҳисобот дар бораи маҷмӯи даромад** ифшо намояд, чӣ тавре, ки инро банди 5.6 талаб менамояд (ё дар сурати пешниҳод гардидан, тибқи банди 5.7 дар **ҳисобот дар бораи фоида ва зарар**).

Ифшои маълумот дар ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ

- 9.22 Фоида ё зарар ва ҳар як ҷузъи маҷмӯи даромад бояд ба саҳҳомони корхонаи асосӣ ва ҳиссаи иштироки назоратнашаванда тааллуқ дошта бошад. Маҷмӯи даромади умумӣ бояд ба саҳҳомони корхонаи асосӣ ва ҳиссаи иштироки назоратнашаванда тааллуқ дошта бошад, ҳатто агар ин метавонад боиси қасри тавозуни ҳиссаи иштироки назоратнашаванда гардад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 9.23 Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) он далел, ки ҳисоботи мазкур ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ махсус меёбад;
 - (б) [соқит шудааст];
 - (в) ҳама гуна фарқияти байни санаи ҳисоботи молиявии корхонаи асосӣ ва санаи ҳисоботи молиявии корхонаҳои фаръии он, ки ҳангоми таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ истифода мешаванд.
 - (г) хусусият ва доираи ҳама гуна маҳдудиятҳои назаррас (масалан, маҳдудиятҳои, ки бар асари шартномаҳои қарз ё талаботи мақомоти танзимкунанда ба вуҷуд меоянд), ки ба имконияти корхонаҳои фаръӣ ҷиҳати интиқоли воситаҳо ба корхонаи асосӣ дар шакли суди саҳмияҳои пулӣ ё пардохтани қарз таъсир мерасонанд.
- 9.23А Барилова ба талаботи ифшои маълумоти дар Қисми 11 дарҷгардида, корхонаи асосӣ бояд арзиши тавозунии сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръиро ифшо намояд, ки дар маҷмӯӣ, дар санаи ҳисоботӣ ё дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ё дар **тавзеҳот** муттаҳид карда намешаванд (ниг. ба бандҳои 9.3А–9.3В).
- 9.23Б Корхона бояд фоида ва зарарро, агар мавҷуд бошад, ки тибқи бандҳои 9.18–9.18Б ҳисоб шудаанд, ифшо намояд ва:
- (а) қисми фоида ва зарари мазкурро, ки ба арзёбии ҳама гуна ҳисса тааллуқ дошта, дар собиқ корхонаи фаръӣ боқӣ мондааст, аз рӯйи арзиши одилона ба санаи аз даст додани назорат; ва
 - (б) моддаҳои таркибии фоида ва зарар, ки тибқи онҳо фоида ё зарар эътироф карда мешавад (агар дар алоҳидагӣ пешниҳод нагардида бошанд).

Ҳисоботи молиявии алоҳида

Пешниҳоди ҳисоботи молиявии алоҳида

- 9.24 Стандарти мазкур корхонаи асосиро ҷиҳати пешниҳод кардани ҳисоботи молиявии алоҳида барои корхонаи асосӣ ё барои корхонаҳои фаръии алоҳида уҳдадор наменамад.
- 9.25 Ҳисоботи молиявии алоҳида аз ҷониби корхона барилова ба ҳар кадом аз ҳисоботи дар зер овардашуда пешниҳод карда мешавад:
- (а) ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ, ки тавассути корхонаи асосӣ таҳия шудааст;
 - (б) ҳисоботи молиявие, ки тавассути корхонаи асосӣ таҳия шуда, ин корхона тибқи банди 9.3В; аз таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ озод мебошад; ё
 - (в) таҳияи ҳисоботи молиявӣ аз ҷониби корхонае, ки корхонаи асосӣ махсус намеёбад, аммо нисбати иттиҳодияҳо таъсири назаррас дорад ё назорати муштарак корхонаи назораташ муштаракро доро мебошад.
- 9.25А Ба корхонаи асосие, ки тибқи банди 9.3 аз таҳияи ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ озод мебошад, иҷозат дода мешавад, ки ҳисоботи молиявии алоҳидаро ҳамчун ҳисоботи молиявӣ пешниҳод намояд.

Интиҳоби сиёсати баҳисобгирӣ

- 9.26 Агар корхона ҳисоботи молиявии алоҳидаро таҳия намуда, инъикос намояд, ки ин ҳисобот ба Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ* мутобиқат мекунад, пас чунин ҳисобот бояд ба тамоми талаботи Стандарти мазкур мувофиқат намояд. Корхона бояд сиёсати баҳисобгирии сармоягузориҳои худро дар корхонаҳои фаръӣ, иттиҳодияҳо ва корхонаҳои назораташон муштарак ба таври зерин тасдиқ намояд:

- СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
- (а) аз рӯи арзиши асли бо тарҳи маблағи бекурбшавӣ;
 - (б) аз рӯи арзиши одилона бо тағйирот дар арзиши одилона дар таркиби фонда ё зарар эътирофшуда; ё
 - (в) бо истифода аз усули ҳиссаи иштирок тибқи расмиёти дар банди 14.8. муқарраршуда.

Корхона бояд ҳамон як сиёсати баҳисобгириро барои тамоми сармоягузори дар гурӯҳи ягона татбиқ намояд (корхонаҳои фаръӣ, иттиҳодияҳо ва корхонаҳои назоратшон муштарак), аммо метавонад барои гурӯҳҳои гуногун сиёсати гуногунро интихоб намояд.

Ифшои маълумот дар ҳисоботи молиявии алоҳида

9.27 Агар корхона ҳисоботи молиявии алоҳидаро таҳия намояд, пас чунин ҳисоботи молиявии алоҳида бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) ин далел, ки ҳисобот ҳисоботи молиявии алоҳида маҳсуб меёбад;
- (б) тавсифи усулҳое, ки барои баҳисобгирии сармоягузори дар корхонаҳои фаръӣ, корхонаҳои назоратшон муштарак ва иттиҳодияҳо истифода бурда мешаванд; ва
- (в) ё:
 - (i) ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ё дигар ҳисоботи молиявии аввалия, ки ба он мансуб мебошанд; ё
 - (ii) ном ва макони фаъолияти (ва мамлакати бақайдгирфташудаи ба он мансуббуда) корхона, ки ҳисоботи молиявии маҷмӯии он ба шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобгирии СБҲМ ё Стандарти мазкур мутобиқат менамояд, агар корхона тасмим гирифта бошад, ки ҳисоботи молиявии маҷмӯиро тибқи банди 9.3. таҳия намекунад.

Ҳисоботи молиявии омехта

9.28 Ҳисоботи молиявии омехта - ҳисоботи молиявии **корхонаи ҳисоботдиҳандае**, ки аз ду ё зиёда корхона иборат буда, нисбат ба муносибати байни корхонаи асосӣ ва фаръӣ аз ҳамдигар алоқаманд намебошанд. Стандарти мазкур таҳияи ҳисоботи молиявии омехтаро талаб намекунад.

9.29 Агар сармоягузор ҳисоботи молиявии омехтаро таҳия намуда, шарҳ диҳад, ки ин ҳисобот ба Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ* мутобиқ мебошад, пас чунин ҳисоботи молиявӣ бояд ба тамоми талаботи Стандарти мазкур мутобиқат намояд. Натиҷаҳои амалиёт ва бақияҳои дохилигурӯҳӣ бояд ҳориҷ карда шаванд; фонда ё зарари аз амалиёти дохилигурӯҳӣ ҳосилшуда, ки ба сифати дорой эътироф шудаанд, ба мисли захираҳо ва воситаҳои асосӣ, бояд ҳориҷ карда шаванд; ҳисоботи молиявии корхона, ки ба ҳисоботи молиявии омехта ворид карда шудаанд, бояд дар ҳамон як санаи ҳисоботӣ, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки ин амалан ғайриимкон мебошад, таҳия карда шаванд; барои баҳисобгирии амалиёт ва дигар рӯйдодҳои ҳаммонанд дар ҳолатҳои шабеҳ бояд муқаррароти ягонаи сиёсати баҳисобгирӣ истифода бурда шавад.

Ифшои маълумот дар ҳисоботи молиявии омехта

9.30 Ҳисоботи молиявии омехта бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) он далел, ки ҳисоботи молиявӣ ҳисоботи молиявии омехта мебошад;
- (б) ин омил, ки тибқи он ҳисоботи молиявии омехта таҳия карда мешавад;
- (в) замина барои муайянсозии ин омил, ки ҳисоботи молиявии омехта кадом

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
корхонахоро фаро мегирад;

- (г) заминаи таҳияи ҳисоботи молиявии омехта; ва
- (ғ) маълумот дар бораи **тарафҳои алоқаманд**, ки дар Қисми 33 «Ифшои маълумот дар бораи тарафҳои алоқаманд» пешбинӣ шудааст.

Қисми 10

Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва хатоҳо

Доираи татбиқи қисмати мазкур

- 10.1 Қисми мазкур дастур вобаста ба интиҳоб ва истифодаи **сиёсати баҳисобгирӣ** пешниҳод менамояд, ки ҳангоми таҳияи **ҳисоботи молиявӣ** истифода мегардад. Ҳамзамон, қисми мазкур тағйироти **арзёбии баҳисобгирӣ** муҳосибӣ ва тасҳеҳи **хатоҳо** дар ҳисоботи молиявӣ даврони қаблӣро дар бар мегирад.

Интиҳоб ва истифодаи сиёсати баҳисобгирӣ

- 10.2 Сиёсати баҳисобгирӣ – ин принципҳо, асосҳо, қарордод, кида ва таҷрибаҳои мебошанд, ки тавассути корхона ҳангоми таҳия ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ истифода мегарданд.
- 10.3 Агар Стандарти мазкур ба таври махсус ягон гуна амалиёт, дигар рӯйдод ё шартҳоро баррасӣ намояд, корхона бояд Стандарти мазкурро татбиқ намояд. Аммо, барои корхона зарурат вучуд надорад, ки талаботи Стандарти мазкурро пайгирӣ намояд, агар таъсири он **муҳим** набошад.
- 10.4 Дар ҳолатҳое, ки Стандарти мазкур вобаста ба амалиёти баҳисобгирӣ, дигар рӯйдоду шартҳо дорои нишондоди мушаххас намебошад, роҳбарият бояд фарзияи хусусиро ҷиҳати коркард ва татбиқи чунин сиёсати баҳисобгирӣ истифода намояд, ки боиси бавучудоии маълумоте мегардад, ки ин маълумот:
- (a) ҳангоми қабули қарорҳои иқтисодӣ барои эҳтиёҷоти истифодабарандагон мувофиқ мебошад; ва
 - (б) аз ин лиҳоз **бозътимод** мебошад, ки ҳисоботи молиявӣ:
 - (i) **ҳолати молиявӣ, натиҷаҳои фаъолияти молиявӣ** ва **гардиши воситаҳои пулӣ** корхонаро ба таври бозътимод пешниҳод мекунад;
 - (ii) моҳияти иқтисодии амалиёт, дигар рӯйдоду шартҳо ва на танҳо шакли ҳукукии онҳоро инъикос менамояд;
 - (iii) қиматҳои ҳамаҷумла, яъне хусусияти ғаразнок надорад;
 - (iv) возеҳ мебошад; ва
 - (v) дар тамоми муносибатҳои муҳим мукамал маҳсуб меёбад.
- 10.5 Ҳангоми истифодаи мулоҳизаҳои, ки дар банди 10.4, пешбинӣ шудаанд, роҳбарият бояд қобили татбиқ будани сарчашмаҳои зеринро (бо тартиби қиммати афзалият) баррасӣ намояд:
- (a) талабот ва нишондодҳо, ки дар Стандарти мазкур ҷой дошта, ба масъалаҳои ҳаммонанд ва алоқаманд дахлат менамоянд; ва
 - (б) муқаррарот, меъёрҳои **этироф** ва консепсияи арзёбии **доронҳо, уҳдадорҳо, даромаду хароҷот** ва принципҳои асосие, ки дар Қисми 2 «Консепсия ва принципҳои асосӣ» дарҷ шудаанд.
- 10.6 Ҳангоми истифодаи мулоҳизаҳои, ки дар банди 10.4, пешбинӣ шудаанд, роҳбарият инчунин метавонад талабот ва нишондоди дастурдиҳандаеро, ки дар **шакли мукамали Стандартҳои баҳисобгирӣ СБҲМ** барои ҳолатҳои монанд ё алоқаманд ҷой доранд, ба эътибор гирад.

Пайдарҳамии истифодаи сиёсати баҳисобгирӣ

- 10.7 Корхона бояд сиёсати баҳисобгириро нисбат ба амалиёт, дигар рӯйдодҳо ва шартҳои ҳаммонанд ба таври пайдарҳам интиҳоб ва истифода намояд, ба истиснои ин мавриде, ки Стандарти мазкур ба таври махсус чудосозии моддаҳоро ба гурӯҳҳо, ки барои онҳо зарур аст дигар сиёсати баҳисобгирӣ татбиқ карда шавад, талаб менамояд ё иҷозат медиҳад. Дар ин маврид, агар Стандарти мазкур чунин чудосозӣ ба гурӯҳҳоро талаб намояд ё иҷозат диҳад, зарур аст, ки сиёсати баҳисобгирии дахлдор интиҳоб гардида, ба таври пайдарҳам нисбат ба ҳар яке аз чунин гурӯҳҳо истифода гардад.

Тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ

- 10.8 Корхона бояд сиёсати баҳисобгирии худро дар ин сурат иваз намояд, ҳангоме, ки чунин тағйирот:
- (а) барои татбиқ намудани тағйирот дар Стандарти мазкур зарур бошад; ё
 - (б) боиси ин омил мегардад, ки ҳисоботи молиявӣ маълумоти бозътимод ва хеле мувофиқро дар бораи таъсири амалиёт, дигар рӯйдодҳо ё шартҳо ба ҳолати молиявӣ, натиҷаҳои фаъолияти молиявӣ ё гардиши воситаҳои пулии корхона пешниҳод кунад.
- 10.9 Иқдоми зерин дар сиёсати баҳисобгирӣ тағйирот маҳсуб намеёбанд:
- (а) татбиқи сиёсати баҳисобгирӣ дар робита ба амалиёт, дигар рӯйдодҳо ё шартҳои, ки аз рӯи моҳияти худ аз амалиёт, дигар рӯйдодҳо ё шартҳои қаблан ҷойдошта фарқ мекунанд;
 - (б) татбиқи сиёсати нави баҳисобгирӣ дар робита ба амалиёт, дигар рӯйдодҳо ё шартҳои, ки қаблан ҷой надоштанд ё ғайримухим буданд; ё
 - (в) тағйироти усули баҳисобгирӣ вобаста ба хароҷоти воқеӣ дар ин маврид, ҳангоме, ки **арзёбии** бозътимоди **арзиши одилона** дар робита ба дороие, ки дар ҳолати дигар Стандарти мазкур аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ карданро сояд талаб намояд ё иҷозат диҳад, дигар дастнорас намебошад (ё баръакс).
- 10.10 Агар Стандарти мазкур интиҳоби тартиби баҳисобгирӣ (аз ҷумла, **заминаи арзёбӣ**)-и ягон гуна амалиёти махсус, дигар рӯйдод ё шартҳоро иҷозат диҳад ва корхона интиҳоби пешини худро иваз менамояд, ин ҳолатҳо дар сиёсати баҳисобгирӣ тағйирот маҳсуб меёбанд.
- 10.10А Татбиқи аввалини сиёсати азнавнархгузорию дороиҳо тибқи Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*» тағйирот ба сиёсати баҳисобгирӣ маҳсуб меёбад, ки бояд тибқи Қисми 17 ҳамчун азнавнархгузорӣ баррасӣ гардад. Мутаносибан, гузариш аз усули баҳисобгирии хароҷоти асли ба усули азнавнархгузорию гурӯҳи **воситаҳои асосӣ** на тибқи бандҳои 10.11–10.12, балки бояд ба таври оянданигарӣ ба эътибор гирифта шавад

Татбиқи тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ

- 10.11 Корхона бояд инҳоро ба эътибор гирад:
- (а) тағйирот дар сиёсати баҳисобгириро, ки бар асари тағйирот дар талаботи Стандарти мазкур тибқи шартҳои давраи гузариш ба амал омадааст, агар чунин шартҳо ҷой дошта бошанд, ки дар Замиаи А Стандарти мазкур ифода ёфтаанд; ва
 - (б) тамоми тағйироти дигар дар сиёсати баҳисобгирӣ, ки ба таври **гузаштанигарӣ**

Татбиқи гузаштанигарӣ

- 10.12 Дар чунин маврид, ҳангоме, ки тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ тибқи банди 10.11, ба таври гузаштанигарӣ татбиқ карда мешавад, корхона бояд сиёсати нави баҳисобгириро нисбат ба маълумоти муқоисавии давраҳои қаблӣ, ба он миқдоре, ки **имконпазир** аст, ба ҳамон миқдор ба давраҳои қафо ва гӯё тавре, ки сиёсати нави баҳисобгирӣ ҳамеша мавриди татбиқ қарор доштааст, истифода кунад. Ҳангоме, ки муайян кардани таъсири тағйироти сиёсати баҳисобгирии мансуб ба давраи номуайян ба маълумоти муқоисавии як ё якчанд давраҳои пешниҳодшуда амалан имконнопазир мебошад, корхона бояд сиёсати нави баҳисобгириро дар робита ба **арзиши тавозунии** дороиҳо ва уҳдадорихо дар оғози аввалин давра, ки барои он **азнавҳисобкунӣ гузаштанигарӣ** амалан имконпазир мебошад (ин давра метавонад давраи дахлдор бошад), истифода кунад ва корхона уҳдадор аст тасҳеҳоти зарурии бақияро дар оғози давраи ҳар кадом чӯзӣ дахлатдоштан **сармояи** ин давра гузаронад.

Ифшои тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ

- 10.13 Дар чунин мавридҳо, ҳангоме, ки тағйироти Стандарти мазкур ба давраи дахлдор ё ба ҳар кадом даврае аз давраҳои қаблӣ таъсир мерасонад ё имкони таъсир ба давраҳои ояндаро дорад, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) хусусияти тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ;
- (б) маблағи тасҳеҳоти ҳар як моддаи дахлатёфтаи ҳисоботи молиявӣ дар давраи дахлдор ва дар ҳар кадоме аз давраҳои пешниҳодшудаи қаблӣ, ба он дараҷае, ки ин амалан имконпазир мебошад;
- (в) маблағи тасҳеҳоти мансуб ба давраҳои қабл аз он давраҳои пешниҳодшуда, ба он дараҷае, ки ин амалан имконпазир мебошад; ва
- (г) тавзеҳ, агар муайян намудани маблағе, ки тибқи зербандҳои дар боло дарҷгардидаи (б) ё (в) бояд ифшо карда шавад, амалан имконнопазир бошад.

Ифшои тақрори ин маълумот дар ҳисоботи молиявии давраҳои минбаъда талаб карда намешавад.

- 10.14 Дар мавридҳое, ки тағйироти ихтиёрӣ дар сиёсати баҳисобгирӣ ба давраи дахлдор ё ба ҳар кадом даврае аз давраҳои қаблӣ таъсир мерасонад, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) хусусияти тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ;
- (б) сабабҳое, ки дар асоси онҳо татбиқ намудани сиёсати нави баҳисобгирӣ ба таври бозътимод ва хеле мувофиқ маълумотро пешниҳод менамояд;
- (в) маблағи тасҳеҳоти ҳар кадом моддаи дахлатёфтаи ҳисоботи молиявӣ дар он сатҳе, ки дар он ин бо алоҳида нишон додани маблағи тасҳеҳоти давраҳои зерин амалан имконпазир мебошад:
 - (i) барои давраи дахлдор;
 - (ii) барои ҳар кадом давраи қаблӣ пешниҳодшуда; ва
 - (iii) дар маҷмӯъ барои давраҳое, ки то давраҳои пешниҳодшуда ҷой доштанд.
- (г) дар чунин маврид, ҳангоме, ки муайян намудани маблағе, ки тибқи зербанди дар боло дарҷгардидаи (в) амалан имконнопазир бошад.

Арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ

- 10.14А Сиёсати баҳисобигӣ метавонад арзёбии моддаҳои ҳисоботи молиявиро тавре талаб намояд, ки **номуайяний дар арзёбӣ** ба вучуд ояд, яъне сиёсати баҳисобигӣ арзёбии моддаҳоеро бо арзиши пулӣ талаб мекунад, ки мушоҳидаи бевоситаи онҳо ғайримкон буда, арзёбии онҳо зарур мебошад. Дар чунин маврид корхона арзёбии баҳисобигии муҳосибии ноил гардидан ба мақсадҳои аз ҷониби сиёсати баҳисобигӣ пешбининамударо таҳия менамояд. Таҳияи арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ истифодаи мулоҳиза ё камбудҳои ҷойдоштаре, ки аз маълумоти саҳеҳи охири асос мегиранд, пешбинӣ мекунад.
- 10.14Б Ҷиҳати таҳияи арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ корхона аз усулҳои арзёбӣ ва маълумоти аввалия истифода мебарад. Усулҳои арзёбӣ аз усулҳои иборат мебошанд, ба мисли усулҳои, ки барои муайян кардани **истеҳлоки** объекти воситаҳои асосӣ, ки тавассути татбиқ намудани Қисми 17 истифода мешаванд (масалан усулҳои, ки барои муайян кардани арзиши одилонаи дорой ё уҳдадорӣ тавассути татбиқ намудани Қисми 12 «*Арзёбии арзиши одилона*» истифода мешаванд).

Тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ

- 10.14В Барои корхона метавонад зарурати тағйир додани арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ лозим ояд, агар дар ҳолатҳои, ки дар робита ба онҳо арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ замина маҳсуб гардад ё дар натиҷае, ки дар мавриди ба миён омадани маълумоти нав, рӯйдодро ё зиёдшавии таҷриба тағйирот воқеъ гардад.
- 10.15 Таъсир ба **арзёбии баҳисобигии муҳосибии** тағйироти маълумоти аввалия ё тағйироти усули арзёбӣ тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ маҳсуб меёбад, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки онҳо натиҷаи тасҳеҳи хатоҳои давраҳои қаблӣ ба ҳисоб мераванд. Тағйирот дар манбаи мавриди истифодаи арзёбӣ ин тағйирот дар сиёсати баҳисобигӣ буда, тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ маҳсуб намеёбад. Дар чунин маврид, ҳангоме, ки фарқ намудани тағйирот дар сиёсати баҳисобигӣ аз тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ мушкул бошад, чунин тағйирот ҳамчун тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ баррасӣ карда мешавад.
- 10.16 Корхона бояд таъсири тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибиро аз тағйироти дигаре, ки дар робита ба он банди 10.17 татбиқ мегардад, тавассути ворид намудани он ба таркиби **фонда ё зарар** ба таври оянданигарӣ эътироф намояд:
- (а) даврае, ки дар он тағйирот ҷой дошта бошад, агар тағйирот фақат ба ин давра таъсир расонад; ё
 - (б) даврае, ки дар он тағйирот ҷой дошта бошад ва давраҳои минбаъда, агар тағйирот ҳам ба ин давра ва ҳам ба давраҳои минбаъда таъсир расонад.
- 10.17 Дар он сатҳе, ки дар он тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ сабаби тағйирот дар доронҳо ва уҳдадорихо мегардад ё бо моддаи сармоя робита дорад, корхона бояд онро тавассути тасҳеҳи арзиши тавозунии дорой ва уҳдадории дахлдор ё моддаи сармоя дар давраи тағйирот эътироф намояд.

Ифшои маълумот дар бораи тағйирот дар арзёбии баҳисобигии муҳосибӣ

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 10.18 Корхона бояд хусусияти тағйирот дар арзёбии баҳисобирии муҳосибӣ ва таъсири тағйирот ба дороиҳо, уҳдадориҳо, даромад ва хароҷоти давраи дахлдорро ифшо намояд. Агар корхона имконияти арзёбӣ намудани таъсири тағйироти як ё якчанд давраҳои минбаъдаро амалан дошта бошад, корхона бояд арзёбии мазкурро ифшо намояд.

Тасҳеҳи хатоҳои давраҳои қаблӣ

- 10.19 Хатоҳои давраҳои қаблӣ – ҳазф ё таҳрифи маълумоти ҳисоботи молиявии корхона барои як ё якчанд давраҳои қаблӣ, ки бар асари истифода набурдан ё ба таври номуносиб истифода бурдани маълумоти бозътимод ба вучуд меоянд, аз ҷумла:
- (а) дар мавриде, ки ҳисоботи молиявӣ барои он давраҳо ҷиҳати истифода иҷозат дода шудааст; ва
 - (б) маълумот, ҷӣ тавре, ки асоснок интизор меравад, дар рафти таҳия ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ қабул ва ба эътибор гирифта шудаанд.
- 10.20 Чунин хатоҳо дорои натиҷаи саҳвҳои математикӣ дар ҳисоб, хатоҳои ҳангоми татбиқи сиёсати баҳисобигирӣ содиршуда, беаҳамиятӣ ё тафсири нодурусти далелҳо ва қаллобӣ мебошанд.
- 10.21 Дар он сатҳе, ки ин амалан имконпазир мебошад, корхона бояд ба таври гузаштанигарӣ хатоҳои ҷиддии давраҳои қаблӣро дар маҷмуан аввали ҳисоботи молиявӣ, ки барои истифода тасдиқ шудааст, пас аз ошкор шудани хатоҳо, тавассути ин роҳҳо, тасҳеҳ намояд:
- (а) азнавҳисобкунии маблағи муқоисавии давраи (давraҳои) қаблӣ пешниҳодшуда, ки дар он(ҳо) ба хатоҳо роҳ дода шудааст; ё
 - (б) агар хато то мавриди аввалин давraе аз давraҳои қаблӣ пешниҳодшуда содир шуда бошад, пас азнавҳисобкунии бақияи дороиҳо, уҳдадориҳо ва сармоя дар оғози ҳамаи давraи аввалини пешниҳодшуда анҷом дода мешавад.
- 10.22 Дар мавриди муайян намудани таъсири хатоҳои мансуб ба давraи муайян ба маълумоти муқоисавии як ё якчанд давraҳои пешниҳодшуда амалан имконнопазир бошад, корхона бояд азнавҳисобкунии бақияи дороиҳо, уҳдадориҳо ва сармояро дар оғози ҳамаи давraи аввалин, ки барои он азнавҳисобкунии гузаштанигарӣ амалан имконпазир мебошад (ин давra метавонад давraи дахлдор бошад), анҷом диҳад.

Ифшои хатоҳои давraҳои қаблӣ

- 10.23 Корхона бояд маълумоти зеринро дар бораи хатоҳои давraҳои қаблӣ ифшо намояд:
- (а) хусусияти хатоҳои давraҳои қаблӣ;
 - (б) барои ҳар як давraи қаблӣ пешниҳодшуда, маблағи тасҳеҳоти ҳар як моддаи дахлатёфтаи ҳисоботи молиявӣ дар он сатҳе, ки ин амалан имконпазир мебошад;
 - (в) маблағи тасҳеҳот дар оғози аввалин давraе аз давraҳои қаблӣ пешниҳодшуда дар он сатҳе, ки ин амалан имконпазир мебошад;
 - (г) дар ин маврид, агар муайян намудани маблағе, ки тибқи зербандҳои дар боло дарҷгардидаи (б) ё (в) бояд ифшо карда шавад.

Ифшои тақрири ин маълумот дар ҳисоботи молиявии давraҳои минбаъда талаб карда намешавад.

Қисми 11

Воситаҳои молиявӣ

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 11.1 Қисми 11 «Воситаҳои молиявӣ» эътироф, қатъи эътироф, арзёбӣ ва ифшои маълумот дар бораи **воситаҳои молиявиро (дороиҳои молиявӣ ва уҳдадорҳои молиявӣ)** танзим менамояд. Қисмати 1 Қисми 11 нисбат ба воситаҳои молиявии заминавӣ татбиқ гардида, барои тамоми корхонаҳо муҳим мебошад. Қисмати 2 Қисми 11 нисбат ба дигар воситаҳои молиявӣ ва амалиёти мураккаб татбиқ карда мешавад. Агар корхона амалиётро танҳо бо воситаҳои молиявии заминавӣ анҷом диҳад, пас қисмати 2 Қисми 11 татбиқ карда намешавад. Аммо, ҳамаи корхонаҳо бояд доираи татбиқи қисмати 2 Қисми 11-ро баррасӣ намоянд, то бовар ҳосил кунанд, ки таҳти таъсири талаботи он қарор намегиранд.
- 11.2 [Сокит шудааст].

Қисмати I Қисми 11

Воситаҳои асосии молиявӣ

Муқаддима ба Қисмати I Қисми 11

- 11.3 Воситаи молиявӣ - шартномае, ки барои бавучудоии дороии молиявии як корхона ва дороиву уҳдадории молиявӣ ё **сармояи** дигар корхона боис мегардад.
- 11.4 Қисмати I Қисми 11 истифодаи модели арзиши истехлокро барои тамоми воситаҳои асосии молиявӣ талаб менамояд, ба истиснои сармоягузорӣ ба саҳмияҳои имтиёзноки ғайримубодилавӣ ва саҳмияҳои одии ғайриқобили ҷойгиршавӣ ё саҳмияҳои имтиёзноки **дар бозори кушод гардишкунанда ё арзиши одилонаи** онҳоро метавон ба тарзи дигар бидуни хароҷот ва кушишҳои иловагӣ ба таври бозътимод арзёбӣ намуд.
- 11.5 Воситаҳои асосии молиявие, ки дар доираи амали Қисмати I Қисми 11 қарор мегиранд, воситаҳои мебошанд, ки ба талаботи банди 11.8 мувофиқ мебошанд. Намунаҳои воситаҳои молиявие, ки маъмулан ба ин талабот мувофиқ мебошанд, инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) **воситаҳои пулӣ;**
 - (б) пасандозҳои то мавриди талаб ва пасандозҳои фаврӣ, ҳангоме, ки корхона ба сифати амонатгузор баромад мекунад, масалан, суратҳисобҳои бонкӣ;
 - (в) варақаҳо ва векселҳои тичоратӣ;
 - (г) қарзи дебиторӣ ва кредиторӣ вобаста ба ҳисобҳо, векселҳо ва қарзҳо;
 - (ғ) вомбаргҳо ва воситаҳои қарзии ҳаммонанд;
 - (д) сармоягузорӣ ба саҳмияҳои ғайримубодилавии имтиёзноку оддӣ ва саҳмияҳои имтиёзноке, ки ғайриқобили ҷойгиркунӣ мебошанд; ва
 - (е) уҳдадорҳои марбут ба дарёфти қарз, дар сурате, ки уҳдадориро наметавон тавассути воситаҳои пулӣ мураттаб намуд.
- 11.6 Намунаҳои воситаҳои молиявие, ки маъмулан ба талаботи банди 11.8 мувофиқ намебошанд ва аз ин сабаб дар доираи Қисмати II Қисми 11 қарор доранд, инҳоро дар

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

бар мегиранд:

- (а) коғазҳои киматноки бо дорой таъмингардида, ба мисли уҳдадориҳои таъминоти ипотеки, шартномаҳои дар бораи бозхарида ва бастаҳои дарёфти қарзи дебиторӣ;
- (б) опсионҳо, ҳуқуқҳо, варрантҳо, шартномаҳои фьючерсӣ, шартномаҳои форвардӣ ва свопҳои фоизнок, ки ҳисобаробарии онҳоро метавон тавассути воситаҳои пулӣ ё бо роҳи мубодила ба дигар воситаҳои молиявӣ амалӣ кард;
- (в) воситаҳои молиявие, ки тибқи талаботи Қисмати II Қисми 11 ҳамчун **воситаҳои ҳедҷинамой** гурӯҳбандӣ ва муайян карда мешаванд;
- (г) уҳдадориҳои марбут ба пешниҳоди қарз ба дигар корхона;
- (ғ) уҳдадориҳои марбут ба дарёфти қарз, агар мураттаб намудани чунин уҳдадориҳо тавассути воситаҳои пулӣ имконпазир бошад;
- (д) **подошпулии шартие**, ки аз ҷониби **харидор** ҳангоми **муттаҳидсозии тичорат** эътироф шудааст; ва
- (е) **шартномаҳои кафолати молиявӣ**, вале шартномаҳои кафолати молиявие, ки тахти подошпулии ҳадди сифр содир шудаанд, замоне, ки дебитори мушаххасшуда дигар корхонаи таркиби **гурӯҳ** аст, ба доираи татбиқи Қисми 21 «Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ» дохил мешаванд (ниг. ба банди 21.1А).

Доираи татбиқи Қисмати I Қисми 11

- 11.7 Қисмати I Қисми 11 нисбат ба тамоми воситаҳои молиявие татбиқ карда мешавад, ки ба талаботи банди 11.8 мувофиқ мебошанд, ба истиснои ҳолатҳои зерин:
- (а) ҳиссаи иштирок дар **корхонаҳои фаръӣ, иттиҳодияҳо** ва **созишномаҳои муштарак**, ки дар асоси Қисми 9 «Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида», Қисми 14 «Сармоягузорӣ дар иттиҳодияҳо» ва Қисми 15 «Созишномаҳои муштарак» ба эътибор гирифта мешаванд;
 - (б) воситаҳои молиявие, ки ба муқаррароти сармояи хусусии корхона, аз ҷумла, ҷузъи ҳиссаи **воситаҳои молиявии мураккаб** тавассути корхона содиршуда мувофиқат менамоянд (ниг. ба Қисми 22 «Уҳдадориҳо ва сармоя»);
 - (в) **ичорас**, ки нисбат ба он талаботи Қисми 20 «Ичора» ё банди 11.49(д) татбиқ мегардад. Аммо талаботи **қатъи эътироф**, ки дар бандҳои 11.33–11.38 баён шудааст, нисбат ба қатъёбии эътирофи қарзи дебитории ичораи тавассути ичорадиҳанда эътирофгардида ва қарзи кредитории ичораи тавассути ичорагиранда эътирофгардида истифода бурда шуда, талаботи беқурбшавии дар бандҳои 11.21–11.26 баёншуда дар робита ба қарзи дебитории ичораи тавассути ичорадиҳанда эътирофгардида татбиқ мегардад;
 - (г) ҳуқуқ ва уҳдадориҳои корфармоён тибқи **нақшаҳои подошпулӣ ба кормандон**, ки нисбати онҳо Қисми 28 «Подошпулӣ ба кормандон» татбиқ мегардад;
 - (ғ) воситаҳои молиявӣ, шартномаҳо ва уҳдадориҳои марбут ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки нисбати онҳо Қисми 26 «Пардохт дар асоси саҳм» татбиқ мешавад;
 - (д) **доронҳое**, ки ҷуброни онҳо тибқи Қисми 21 ба эътибор гирифта мешавад (ниг. ба банди 21.9);
 - (е) ҳуқуқ ва уҳдадориҳои мансуб ба доираи татбиқи Қисми 23 «Даромад аз фурӯш

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
тибқи шартнома бо харидорон», ки воситаи молиявӣ маҳсуб меёбанд, ба истиснои қарзи дебитории тичоратӣ, ки ба талаботи банди 11.8(б) мутобиқ мебошад.

- 11.7А Талаботи беқурбшавие, ки дар бандҳои 11.21–11.26 дарҷ гардидааст, нисбат ба **доронҳои шартномавӣ** татбиқ мешавад.

Воситаҳои молиявии асосӣ

- 11.8 Корхона бояд воситаҳои молиявии зеринро тибқи Қисмати 1 Қисми 11 ҳамчун воситаҳои молиявии асосӣ ба эътибор гирад:

- (а) воситаҳои пулӣ;
- (б) воситаи қарзӣ (ба мисли ҳисобҳо, вексел ва қарзи дебиторӣ ё кредиторӣ), ки ба талаботи банди 11.9 ё банди 11.9ФА ҷавобгӯй мебошад;
- (в) уҳдадорӣ гирифтани қарзе, ки:
 - (i) тибқи он нетто – ҳисоббаробарино наметавон тавассути воситаҳои пулӣ анҷом дод; ва
 - (ii) эҳтимол ҷой дорад, ки ба талаботи банди 11.9 мутобиқ хоҳад буд.
- (г) сармоягузорӣ дар саҳмияҳои ғайримубодилавии имтиёзнок ва **саҳмияҳои один** бидуни ҳуқуқи фурӯши баръакс ё саҳмияҳои имтиёзнок.

- 11.9 Воситаи қарзие, ки ба тамоми шартҳои дар зер дарҷгардидаи зербандҳои (а) – (г) ҷавобгӯй мебошад, бояд тибқи Қисмати 1 Қисми 11 ба эътибор гирифта шавад:

- (а) даромади соҳиби восита (ба қарзидҳанда/кредитор), ки аз рӯйи асъори нисбат ба воситаҳои қарзӣ бартаридошта, ё:
 - (i) маблағи собитшудаи даромад;
 - (ii) даромад бо миқдори маблағи собитшуда дар муддати муҳлати амали восита;
 - (iii) даромад бо меъёри тағйирёбандае, ки дар муддати муҳлати амали восита бо миқдори маблағи ягонаи нархгузоришуда ё мушоҳидашудаи подошпулӣ (ба монанди Меъёри «намунавии» фоиз дар бозори асъории стерлинг - МНФБАС/SONIA) баробар мебошад; ё
 - (iv) баъзе равишҳо, ба монанди миқдори маблағи собитшуда ва тағйирёбанда, бо ин шарт, ки миқдори маблағи собитшуда ва тағйирёбанда мусбат бошад (масалан, свопи фоизнок бо миқдори маблағи собитшудаи мусбати подошпулӣ ва миқдори маблағи тағйирёбандаи манфии подошпулӣ ба меъёри мазкур ҷавобгӯй намебошад).

Барои даромади дорои миқдори маблағи собитшуда ва тағйирёбандаи подошпулӣ подошпулӣ бо роҳи зарб намудани миқдори маблағи фоизнок дар давраи мавриди баррасӣ барои маблағи асосии пардохтнашудаи ҳамон давра ҳисоб карда мешавад.

- (б) дар шартномаҳои дахлдор ягон гуна талаботе вучуд надорад, ки шартҳои он битавонанд боиси ин омил гарданд, ки доранда маблағи асосӣ ва фоизҳои барои давраи дахлдор ва давраҳои қаблӣ ҳисобшударо аз даст медиҳад. Он далел, ки воситаи қарзӣ дар робита ба дигар воситаҳои қарзӣ воситаи тобеъ маҳсуб меёбад, намунаи чунин талаботи шартномавӣ ба ҳисоб намеавад. Ҳангоми пеш аз муҳлат бекор кардани шартнома яке аз тарафҳо метавонад ҷуброни дахлдорро пардохт кунад ё ба даст оварад ва дар баробари ин, шартҳои мазкурро иҷро наояд;

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (в) муқаррароти шартномавие, ки ба эмитент иҷозат медиҳанд ё аз ӯ талаб мекунанд, то воситаи қарзиро пардохт кунад ё ба доранда (қарздиҳанда) иҷозат медиҳанд ё аз ӯ талаб мекунанд, то онро то фарорасии муҳлати пардохт ба эмитент баргардонад (яъне пардохт талаб карда мешавад) ва ин ҳолат, ки фақат ҳимояи мавридҳои дар зер овардашуда ба ҳисоб меравад, аз рӯйдодҳои минбаъда вобаста намебошад:
- (i) ҳимояи доранда аз тағйирёбии ҳавфи қарзи эмитент ё восита (масалан, муфлисшавӣ, коҳишёбии рейтинг қарзӣ ё ғайри нагардидани шартномаи қарзӣ) ё тағйирёбии ҳолати **назорати** эмитент; ё
 - (ii) аз муҳолифати доранда ё эмитент алайҳи тағйирёбии низоми андозбандӣ ё қонунгузории дахлдор.
- (г) дар қисмати даромадноқӣ ё пардохт муқаррароти шартӣ вучуд надорад, ба истиснои муқаррароти шартномавӣ дар бораи миқдори маблағи тағйирёбандаи даромадноқӣ, ки дар зербанди (а) ёдоварӣ шудааст ва муқаррарот дар бораи пардохти пеш аз муҳлат, ки дар зербанди (в) дарҷ гардидааст.
- 11.9ФА Воситаи қарзие, ки ба тамоми талаботи банди 11.9(а)–(г) мувофиқ намебошад, бояд тибқи қисми Қисмати I Қисми 11 ба эътибор гирифта шавад, агар талаботи шартномавии ин восита дар санаҳои муайян боиси бавучудони **гардиши воситаҳои пулӣ** гарданд, ки бевосита ва қомилан пардохти маблағи асосӣ ва фоизҳои маблағи асосии пардохтнашударо ифода мекунанд. Воситаи қарзие, ки талаботи шартномавии он ҳолати дучоршавӣ ба ҳавфи ғайриалоқаманд ё ноустуворӣ, масалан, тағйирёбии нархи саҳмияҳо ё нархи ашёи хомро пешбинӣ мекунанд, эҳтимоли қонеъ кардани ин талаботро надорад. Дар асоси мақсадҳои талаботи дар ин банд муқарраргардида «фоизҳо» ҷаброни мантиқии арзиши муваққатии пул, ҳавфи қарзӣ ва дигар ҳавфҳои асосӣ, ҳароҷоти марбут ба қарздиҳиро (ба монанди ҳавфи бозоргирӣ, ҳароҷоти маъмурии марбут ба нигоҳдории восита ва маржаи фоидаи қарздиҳанда) дар бар мегирад, ки ба нақшаи асосии қарздиҳӣ мувофиқ мебошанд.
- 11.9А Намунаҳои воситаҳои қарзие, ки маъмулан ба талаботи дар банди 11.9(а)(iv) дарҷгардида мутобикат менамоянд, инҳо мебошанд:
- (а) қарзи бонкии дорони меъёри фоизноки собитшуда дар давраи аввал, ки дар мавриди фарорасии ин давра бо меъёри фоизноки тағйирпазири қобили мубодила ва мушоҳида бармегардад; ва
 - (б) қарзи бонкие, ки фоизҳои он аз рӯи меъёри фоизноки тағйирпазири қобили мубодила ва мушоҳида ҳамроҳ бо меъёри собитшудаи муддати тамоми муҳлати амали қарз падохта мешаванд, масалан МНФБАС чамъ бо 200 банди фоизӣ.
- 11.9Б Намунаи воситаи қарзие, ки ба талаботи банди 11.9(б)–(в) мутобикат менамояд, қарзи бонкие мебошад, ки ба қарзгиранда имконият фароҳам меорад ба таври фаврӣ шартномаро қатъ кунад, ҳатто агар барои қарзгиранда ҷиҳати пардохтани ҷарима уҳдадорӣ мавҷуд бошад, то ин, ки ба бонк ҳароҷоти аз ҷониби қарзгиранда ба таври фаврӣ қатъ гардидани шартномаро ҷаброн кунад.
- 11.10 Намунаҳои дигари воситаҳои қарзие, ки маъмулан ба талаботи дар банди 11.9 дарҷгардида мутобикат менамоянд, инҳо мебошанд:
- (а) суратҳисобҳои тичоратӣ ва векселҳо дар мавриди дарёфт ва пардохт, инчунин қарз аз бонкҳо ва дигар тарафҳои сеюм;
 - (б) қарзи кредиторӣ бо асъори хориҷӣ. Новобаста аз ин, бояд қайд намуд, ки ҳама гуна тағйирот дар мавриди қарзи кредиторӣ бинобар тағйирёбии қурби

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
мубодилаи асъор дар асоси муқаррароти банди 30.10 дар таркиби **фоиди ҷ зарар**
инъикос карда мешавад;

- (в) қарзхое, ки ба қорхонаҳои фарӣ ва иттиҳодияҳо дода мешаванд ва қарзхое, ки ҷунин қорхонаҳо тибқи талаб бояд пардохта намојанд;
- (г) қарзе, ки тибқи он ба таври фаврӣ, дар ҳолати аз тарафи эмитент иҷро нагардидани уҳдадории пардохти фоизҳо ӯ маблағи асосии қарз қарзи дебиторӣ ба миён меояд (ҷунин муқаррарот талаботи дар банди 11.9 дарҷгардидаро вайрон намекунад).

11.11 Намунаҳои воситаҳои молиявие, ки ба талаботи бандҳои 11.9 ӯ 11.9ФА (ва мутаносибан ба доираи татбиқи Қисмати II Қисми 11 дохил мешаванд) мутобикат намекунад, аз инҳо иборатанд:

- (а) сармоягузори дар воситаҳои ҳиссагии дигар қорхона, ба истиснои саҳмияҳои ғайримубодилавии имтиёзнок ва саҳмияҳои оддӣ ва имтиёзноки ғайриқобили ҷойгиркунӣ (ниг. ба банди 11.8(г));
- (б) свопи фоизноке, ки дар заминаи он гардиши мусбат ӯ манфии воситаҳои пулӣ ӯ шартномаи форвардии вобаста ба хариди ягон гуна мол ӯ воситаи молиявӣ ҷой дорад, ки метавонад тавассути воситаҳои пулӣ пардохта шуда, ҳангоми пардохт эҳтимолан гардиши мусбат ӯ манфии воситаҳои пулиро ба миён орад, зеро ҷунин свопо ва шартномаҳои форвардӣ ба талаботи дар банди 11.9(а) дарҷгардида мутобикат намекунад;
- (в) опсионҳо ва шартномаҳои форвардӣ, азбаски даромаде, ки дорандаи онҳо ба даст меоварад, даромади собит набуда, мутаносибан, талаботи дар банди 11.9(а) дарҷгардида иҷро намегардад; ва
- (г) сармоягузори дар қарзи қобили мубодила, азбаски даромаде, ки доранда ба даст меоварад, метавонад бо тағйирёбии нархи воситаҳои ҳиссагии эмитент, вале на танҳо бо тағйирёбии меъёрҳои фоизноки бозорӣ, иваз гарданд.

11.11А Қорхона набояд **гурӯҳбандӣ** кардани воситаи молиявиро пас аз **этирофи** аввалия мавриди бозбинӣ қарор диҳад.

Этирофи аввалияи дороиҳо ва уҳдадориҳои молиявӣ

11.12 Қорхона бояд дорои молиявӣ ӯ уҳдадорӣ молиявиро танҳо ҳамак вақт этироф намојд, ки дар қаламрави қорхона муқаррароти шартномавии восита мавриди амал қарор гирифта бошанд.

Арзёбии аввалия

11.13 Агар дорои молиявӣ ӯ уҳдадорӣ молиявӣ маротибаи нахустин мавриди этироф қарор гирад, қорхона бояд онро аз рӯи нархи шартнома арзёбӣ кунад (аз ҷумла, **харочоти амалиётӣ**, ба ғайр аз арзёбии аввалияи дороиҳо ва уҳдадориҳои молиявие, ки аз рӯи арзиши одилона тавассути фоиди ӯ зарар арзёбӣ карда мешаванд), агар танҳо шартҳо амалиёти маблағгузорию муайян накунад, ба истиснои ҳолатҳои, ки агар:

- (а) дороӣ қарзи дебитории тижоратӣ бошад (ниг. ба банди 11.13А); ӯ

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (б) созишнома мохияти амалиёти маблағгузорӣ ба корхона (нисбат ба уҳдадорӣ молиявӣ) ё ба контрагентро (нисбат ба дорои молиявӣ) дошта бошад (ниг. ба банди 11.13Б).

11.13А Қарзи дебитории тиҷоратӣ бояд дар ибтидо аз рӯи маблағе эътироф карда шавад, ки тибқи Қисми 23 муқаррар шудааст, агар фақат шартнома аслан як амалиёти маблағгузорию бевосита ифода накунад ва барои чунин шартномаҳо корхона қарзи дебиторию тибқи банди 11.13Б арзёбӣ кунад.

11.13Б Дар сурате, ки пардохтҳо фаротар аз доираи шартҳои муқаррарии пешбурди тиҷорат ба таъхир гузошта мешаванд, шартнома амалиёти маблағгузорию ифода мекунад, ба монанди пешниҳоди қарзи бефоиз ба харидор барои фуруши мол ё аз рӯи фоизе маблағгузорӣ карда мешавад, ки фоизи бозорӣ намебошад, масалан, қарзи бефоиз ё қарзи дорои меъёри фоизноки пасттар аз меъёри бозор, ки ба корманд пешниҳод мегардад. Агар шартнома амалиёти маблағгузорию ифода кунад, корхона бояд дорой ё уҳдадорӣ молиявиро аз рӯи **арзиши чорин** пардохти минбаъда, ки тибқи меъёри бозорӣ фоизи воситаи қарзии ҳаммонанд мавриди тахфиф қарор гирифтааст, дар асоси талаботи ҳангоми эътирофи аввалия муайяншуда, арзёбӣ кунад.

Намунаҳо – дороиҳои молиявӣ

- 1 Барои қарзи дарозмуддат, ки ба дигар корхона дода шудааст, қарзи дебиторӣ аз рӯи арзиши мавҷудайи воситаҳои пулии аз ин корхона дарёфтшаванда (аз ҷумла, пардохти фоизҳо ва пардохти қарзи асосӣ) эътироф карда мешавад.
- 2 Барои молҳои ба харидор дар асоси қарзи кӯтоҳмуддат фурухташуда қарзи дебиторӣ аз рӯи маблағи тахфифнашудаи воситаҳои пулии аз ин корхона дарёфтшаванда тибқи Қисми 23 эътироф карда мешавад, ки маъмулан нархи ҳисоб маҳсуб меёбад.
- 3 Барои моли ба харидор бо қарзи дусолаи бефоиз фурухташуда қарзи дебиторӣ аз рӯи нархи мавҷудайи фуруши моли мазкур дар асоси ҳисоббаробарии нақдӣ эътироф карда мешавад. Агар нархи мавҷудайи фуруш дар асоси ҳисоббаробарии нақдӣ номалум бошад, он метавонад ҳамчун арзиши мавҷудайи воситаҳои пулии тахфифшуда бо истифода аз миқдори маблағи афзалиятдори фоизноки бозорӣ, ки ба қарзи дебиторӣ шабоҳат дорад, ба эътибор гирифта шавад.
- 4 Барои хариди саҳмияҳои одии дигар корхона бо пули нақд сармоягузорӣ дар асоси маблағи воситаҳои пулие, ки барои ба даст овардани ин саҳмияҳо пардохт шудаанд, эътироф карда мешавад.

Намунаҳо – Уҳдадориҳои молиявӣ

- 1 Барои қарзи аз бонк гирифташуда уҳдадорӣ дар ибтидо аз рӯи арзиши мавҷудайи пардохт ба бонк эътироф карда мешавад (масалан, ҳамроҳ бо пардохти фоизҳо ва қарзи асосӣ).
- 2 Барои молҳои аз тахвилкунанда дар асоси қарзи кӯтоҳмуддат харидашуда қарзи кредиторӣ аз рӯи маблағи тахфифнашудае, ки ба тахвилкунанда пардохта шуда, маъмулан нархи ҳисоб маҳсуб меёбад, эътироф карда мешавад.

Арзёбии минбаъда

11.14 Дар охири ҳар як **давраи ҳисоботӣ** корхона бояд воситаҳои молиявиро бо усулҳои дар зер овардашуда, бидуни ягон гуна тарҳкунии хароҷоти марбут ба шартнома, ки корхона метавонад хангоми фурӯш ё дар мавриди ташкили фурӯши чунин воситаҳо сарф кунад, арзёбӣ намояд:

- (а) воситаҳои қарзие, ки ба талаботи банди 11.8(б) ҷавобгӯй мебошанд, бояд аз рӯйи **арзиши истеҳлоқ** бо истифода аз **усули меъёри фоизи самаранок** арзёбӣ карда шаванд. Дар бандҳои 11.15–11.20 вобаста ба муайянсозии арзиши истеҳлоқ, бо истифода аз усули меъёри фоизи самаранок дастур пешниҳод шудааст. Воситаҳои қарзие, ки ҳамчун дороиҳои кутӯҳмуддат ё **ухдадорихо** кутӯҳмуддат гурӯҳбандӣ мегарданд, бояд аз рӯйи маблағи тахфифнашудаи воситаҳои пулӣ ё дигар ҷубронпулӣҳое, ки ҳатман пардохта ё гирифта мешаванд (яъне беқурбшавии соф, ниг. ба бандҳои 11.21–11.26), арзёбӣ карда шаванд, ба истиснои шартномае, ки бевосита ба таври воқеӣ амалиёти маблағгузорию пешниҳод менамояд (ниг. ба бандҳои 11.13 ва 11.13Б). Қарзи дебитории тичоратии ҳамчун дороиҳои гардон гурӯҳбандишаванда бояд аз рӯйи маблағи тахфифнашудаи воситаҳои пулӣ ё дигар подошпулии интизорбуда (яъне тарҳи беқурбшавӣ) арзёбӣ гардад, ба истиснои ҳолатҳое, ки созишнома моҳиятан амалиёти маблағгузорию дар бар гирад ва корхона муқаррароти дар банди 23.38. пешбинигардида татбиқ накунад.
- (б) ухдадорихо дар бораи гирифтани қарзе, ки шартҳои банди 11.8(в)-ро қонеъ месозанд, бояд аз рӯйи арзиши асли (баъзан ба сифр баробар аст) тарҳи беқурбшавӣ арзёбӣ гарданд;
- (в) сармоягузорӣ ба саҳмияҳои ғайримубодилавии имтиёзнок, саҳмияҳои одии бидуни ҳуқуқи фурӯши баръакс ва саҳмияҳои имтиёзноки бидуни ҳуқуқи фурӯши баръакс, ки ба талаботи банди 11.8 (г) ҷавобгӯй мебошанд, бояд ба таври зерин арзёбӣ карда шаванд (дар Қисми 12 дастур барои арзёбии арзиши одилона оварда шудааст):
 - (i) агар саҳмияҳо дар бозори қушод гардиш кунанд ё арзиши одилонаи онҳоро метавон ба таври бозътимод ва бидуни хароҷоту кӯшишҳои иловагӣ арзёбӣ намуд, пас сармоягузорӣ бояд аз рӯйи арзиши одилона бо инъикоси тағйирот дар арзиши одилона, дар таркиби фоида ё зарар, арзёбӣ карда шаванд; ва
 - (ii) тамоми дигар сармоягузориҳои ҳаммонанд бояд аз рӯйи арзиши асли бо тарҳи беқурбшавӣ арзёбӣ карда шаванд.

Беқурбшавӣ ё қарзи бозътимоди марбут ба воситаҳои молиявӣ бояд тибқи бандҳои (а), (б) ва (в)(ii) арзёбӣ гарданд, ки дар боло нишон дода шудааст. Дар бандҳои 11.21–11.26 дастури дахлдор оварда шудааст.

11.14А **Суди саҳмияҳо** дар таркиби фоида ё зарар дар ҳолатҳои зерин эътироф карда мешавад:

- (а) ҳуқуқи корхона барои гирифтани пардохт муқаррар шуда бошад;
- (б) **эҳтимолият** ҷой дошта бошад, ки манфиатҳои иқтисодии бо суди саҳмияҳо алоқаманд ба корхона ворид мешаванд; ва
- (в) маблағи суди саҳмия метавонад бозътимод арзёбӣ гардида бошад.

Арзиши истехлокшуда ва усули меъёри самаранокӣ фоиз

- 11.15 **Арзиши истехлоки дорой ё уҳдадорӣ молиявӣ** барои ҳар кадом **санаи ҳисоботӣ** маблағи софи бузургҳои зерин маҳсуб меёбад:
- (а) маблағе, ки дар асоси он дороии молиявӣ ё уҳдадорӣ молиявӣ ҳангоми эътирофи аввалия арзёбӣ карда мешавад;
 - (б) бо тарҳи маблағи пардохти маблағи асосии қарз;
 - (в) дар доираи коҳишёбӣ ё зиёдшавии маблағи ҷамъшуда, бо истифода аз усули миқдори малағи самаранокӣ фоизи **истехлоки** фарқиати байни арзиши аввалия ва маблағи пардохт;
 - (г) бо тарҳи маблағи коҳишёбӣ (ба таври мустақим ё бо роҳи истифода аз ҳисоби захираи арзёбишаванда) барои беқурбшавӣ ё қарзи безъитимод.
- Дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявие, ки миқдори маблағи номиналии фоизро надоранд ва ҳамчун дороиҳои кутӯҳмуддат ва уҳдадориҳои кутӯҳмуддат гурӯҳбандӣ карда мешаванд, дар ибтидо тибқи банди 11.13 бо маблағи тахфифнашаванда арзёбӣ карда мешаванд. Аз ин рӯ, зербанди дар боло дарҷгардидаи (в) нисбати онҳо татбиқ намегардад.
- 11.16 Усули меъёри фоизи самаранок ин усули баҳисобигирии арзиши истехлоки дорой ё уҳдадорӣ молиявӣ (ё гурӯҳи дороии молиявӣ ё уҳдадорӣ молиявӣ) ва тақсими **даромади** фоизнок ё **харочоти** фоизнок дар давраи дахлдор мебошад. **Меъёри фоизи самаранок** ин меъёрест, ки дар мавриди тахфифи дақиқи маблағ ё воридоти пулии минбаъдаи тахминӣ, дар муддати давраи эҳтимолии мавҷудияти воситаи молиявӣ ё дар замони мувофиқи давраи бештар кутӯҳтар, то ҳадди **арзиши тавозунии** дороии молиявӣ ё уҳдадорӣ молиявӣ мавриди истифода мебошад. Меъёри фоизи самаранок дар асоси арзиши тавозунии дороии молиявӣ ё уҳдадорӣ молиявӣ, ҳангоми эътирофи аввалия, муқаррар карда мешавад. Усули меъёри фоизи самаранок инҳоро дар бар мегирад:
- (а) арзиши истехлоки дороии (уҳдадорӣ) молиявӣ, ки арзиши ҷорӣ даромади (пардохтҳо) минбаъдаи воситаҳои пулии аз рӯи меъёри фоизи самаранок тахфифшуда маҳсуб меёбад; ё
 - (б) харочоти фоизнок (даромади фоизнок)-и баробар ба ҳосили арзиши тавозунии уҳдадорӣ (дорой) молиявӣ дар аввали давра ва меъёри фоизи самаранокӣ давра.
- 11.17 Ҳангоми ҳисоббаробарии меъёри фоизи самаранок корхона бояд гардиши воситаҳои пулиро бо назардошти тамоми шартҳои шартномаи воситаҳои молиявӣ ба эътибор гирад (масалан, ҳуқуқ барои пардохти пеш аз муҳлат, опсион барои харид ва опсионҳои ҳаммонанд) ва бояд аз талафоти қарзӣ огоҳ бошад, валекин набояд талафоти қарзи минбаъдаро ба эътибор гирад.
- 11.18 Ҳангоми ҳисоббаробарии меъёри фоизи самаранок корхона бояд тамоми кормуздох (комиссия) марбута, харочоти молиявии пардохташуда ё қабулгардида (ба мисли «маблағҳои дигар»), харочоти марбут ба шартнома ва дигар мукофотпулиҳо ё тахфифи дар давраи эҳтимолии мавҷудияти восита ҳосилшударо, ба истиснои мавридҳои зерин, мавриди истехлок қарор диҳад. Корхона бояд давраи кутӯҳро истифода барад, агар он даврае маҳсуб ёбад, ки ба он подошпулиҳо, харочоти молиявии пардохташуда ё қабулгардида, харочоти шартнома, мукофот ё тахфиф мансуб бошанд. Чунин вазъият дар сурате ба вучуд меояд, агар тағйирёбандае, ки ба он подошпулиҳо ва харочоти молиявии пардохташуда ё қабулгардида, харочоти шартнома, мукофотпулӣ ё тахфиф мансуб мебошанд, то интиҳои муҳлати эҳтимолии амали восита аз рӯи меъёрҳои бозорӣ аз нав арзёбӣ карда шавад. Дар ин маврид давраи мувофиқи истехлок - давра то санаи дигари бозбинии нарх маҳсуб меёбад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

11.19 Вобаста ба дороии молиявӣ ва уҳдадории молиявии дорои меъёри фоизноки тағйирёбанда азнаварзёбии давраинаи воситаҳои пулӣ, ки бо мақсади инъикоси тағйироти меъёри фоизноки бозорӣ анҷом дода мешавад, боиси тағйирёбии меъёри фоизи самаранок мегардад. Агар дороии молиявӣ ӯ уҳдадории молиявии дорои меъёри фоизноки тағйирёбанда дар ибтидо ба маблағи асосӣ, ки ҳангоми фарорасии муҳлат ба андозаи баробар ба даст оварда ӯ пардохт карда мешавад, эътироф карда шавад, пас азнаварзёбии пардохти фоизноки минбаъда маъмулан ба аризиши тавозунии дорой ӯ уҳдадорӣ таъсири ҷиддӣ намерасонанд.

11.20 Агар корхона маблағи ҳисоббаробарии пардохтҳо ӯ воридотро мавриди бозбинӣ қарор диҳад, пас он бояд аризиши тавозунии дороии молиявӣ ӯ уҳдадории молиявиро (ӯ гурӯҳи воситаҳои молиявӣ) бо мақсади инъикос намудани воситаҳои пулии ҳисоббаробарии воқеӣ ва бозбининашуда тасҳеҳ намояд. Корхона бояд аризиши тавозуниро бо роҳи ҳисоббаробарии аризиши мавҷудани гардиши эҳтимолии минбаъдаи воситаҳои пулӣ, дар асоси меъёри фоизи самаранокӣ аввалияи воситаи молиявӣ, мавриди азнавҳисобкунӣ қарор диҳад. Корхона бояд тасҳеҳотро дар таркиби ғоида ӯ зарар ҳамчун даромад ӯ хароҷот дар санаи амалишавии бозбинӣ эътироф намояд.

Намунаи муайянсозии аризиши истеҳлоки қарзи дорои муҳлати панҷсола тавассути усули меъёри фоизи самаранок

Ба санаи 1 январи соли 20X0, корхона вомбаргҳоро бо нархи 900 в.п. харидааст, ки хароҷоти шартнома 50 в. п.-ро ташкил медиҳад. Подошпулии солони дар раванди 5 соли минбаъда аз 40 в.п. иборат мебошад (оғоз аз 31 декабри соли 20X0 то 31 декабри соли 20X4). Аризиши номиналии вомбаргҳо 1100 в.п. –ро ташкил медиҳад, ки бояд ба санаи 31 декабри соли 20X4 пардохт карда шавад.

Сол	Аризиши тавозунӣ дар аввали давра	Даромад дар намуди фоиз, аз рӯи меъёри фоизнокии 6.9584%*	Воридот и воситаҳо и пулӣ	Аризиши тавозунӣ дар охири давра
	В.П.	В.П.	В.П.	В.П.
20X0	950.00	66.11	(40.00)	976.11
20X1	976.11	67.92	(40.00)	1,004.03
20X2	1,004.03	69.86	(40.00)	1,033.89
20X3	1,033.89	71.94	(40.00)	1,065.83
20X4	1,065.83	74.17	(40.00)	1,100.00
			(1,100.00)	–

* Меъёри фоизи самаранок 6,9583 фоиз аст. Ин меъёрест, ки гардиши эҳтимолии воситаҳои пулии марбут ба вомбаргҳоро то ҳадди аризиши тавозунии аввалия тахфиф менамояд:

$$40 \div (1.069584)^1 + 40 \div (1.069584)^2 + 40 \div (1.069584)^3 + 40 \div (1.069584)^4 + 1,140 \div (1.069584)^5 = 950$$

Дар наشري мазкур маблағ бо «воҳиди пулӣ» (в.п.) ифода карда шудааст.

Бекурбшавии арзиши воситаҳои молиявие, ки тибқи арзиши асли ё арзиши истеҳлок арзёбӣ карда мешаванд

Эътироф

- 11.21 Дар охири ҳар як давраи ҳисоботӣ корхона бояд таҳлил кунад, ки оё далелҳои аслии бекурбшавии ҳар як дороии молиявие, ки арзиши он аз рӯи арзиши асли ё арзиши истеҳлок арзёбӣ карда мешавад, вуҷуд доранд ё надоранд. Дар ҳолати мавҷуд будани далелҳои аслии бекурбшавӣ корхона бояд фавран зарар аз бекурбшавиро дар таркиби фоида ё зарар эътироф намояд.
- 11.22 Тасдиқи аслии бекурбшавии дороии молиявӣ ё гурӯҳи дороиҳо далелҳои мушоҳидашудаеро дар бар мегирад, ки дар бораи рӯйдодҳои зерини ба зарар боисшуда ба соҳиби дорой маълум шудаанд:
- (а) мушкилоти ҷиддии молиявии эмитент ё қарз;
 - (б) риоя нагардидани шартнома, масалан, батаъхиргузори ё иҷро накардани уҳдадориҳои марбут ба пардохти фоизҳо ё маблағи асосии қарз;
 - (в) бо сабабҳои иқтисодӣ ё ҳуқуқии марбут бо мушкилоти молиявии қарзгиранда тавассути қарздиҳанда пешниҳод кардани ризоият барои канорагирӣ аз риоя накардани муқаррароти шартнома, ки ин ризоиятро қарздиҳанда шояд дар мавриди дигар ҳолатҳо пешниҳод накунад;
 - (г) муфлисшавӣ ё таҷдиди сохтори молиявии қарзгиранда бо ягон гунаи дигар **имкони** шудааст; ё
 - (д) мавҷудияти далелҳои мушоҳидашуда, ки дар бораи коҳишёбии маблағи воситаҳои минбаъдаи эҳтимолии пулии гурӯҳи дороиҳои молиявӣ пас аз эътирофи аввалияи чунин дороиҳо шаҳодат медиҳанд, ҳарчанд чунин коҳишёбиро ҳоло наметавон барои дороиҳои молиявии алоҳидаи гурӯҳ, масалан, дар мавриди шароити номусоиди иқтисодии давлат ё минтақа ё тағйироти номусоиди соҳавӣ муайян кард.
- 11.23 Гувоҳи бекурбшавӣ метавонад дигар омилҳо, аз ҷумла, тағйироти ҷиддии вобаста ба оқибатҳои манфӣ дар муҳити техникӣ, бозорӣ, иқтисодӣ ё муҳити меъёрӣ - ҳуқуқии эмитент бошанд.
- 11.24 Корхона бояд ба таври алоҳида дороиҳои молиявии зеринро барои бекурбшавӣ арзёбӣ намояд:
- (а) тамоми воситаҳои ҳиссавӣ, новобаста аз аҳамияти онҳо; ва
 - (б) дигар дороиҳои молиявие, ки ба таври алоҳида арзёбӣ карда мешаванд.
- Корхона бояд дигар дороиҳои молиявиро барои бекурбшавӣ ё ба таври алоҳида ё дар гурӯҳҳо, дар асоси мушаххасоти ҳаммонанди хавфи қарзӣ, арзёбӣ намояд.

Арзёбӣ

- 11.25 Корхона бояд зарар аз бекурбшавии воситаҳоеро, ки аз рӯи арзиши асли ё арзиши истеҳлок ба таври зерин арзёбӣ карда мешавад, мавриди арзёбӣ қарор диҳад:
- (а) нисбат ба он воситаҳои молиявие, ки аз рӯи арзиши истеҳлок, тибқи банди 11.14 (а), ба эътибор гирифта мешаванд, зарар аз бекурбшавӣ ба фарқияти байни арзиши тавозунии дорой ва арзиши мавҷудаи пешбинишудаи воситаҳои пулии аз рӯи меъёри фоизи самаранокӣ аввалияи дорой тахфифшуда баробар мебошад. Агар чунин воситаи молиявӣ дорой меъёри фоизноки тағйирёбандае бошад, ки тибқи шартнома муқаррар шудааст.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (б) нисбат ба он воситаҳое, ки аз рӯи арзиши асли бо тарҳи беқурбшавӣ, тибқи бандҳои 11.14 (б) ва (в)(ii) ба эътибор гирифта мешаванд, зарар аз беқурбшавӣ ба фарқияти байни арзиши тавозунии дорой ва беҳтарин арзёбии (хатман миқдори тақрибӣ хоҳад дошт) он маблағе (эҳтимолан ба сифр баробар хоҳад буд), ки корхона барои дорой ба даст меоварад, агар он дар анҷоми давраи ҳисоботӣ ғуруҳта шавад, баробар мешавад.

Барқароршавӣ

- 11.26 Агар дар давраи минбаъда доираи зарар аз беқурбшавӣ ихтисор гардида, ин ихтисоршавиро ба таври айнӣ метавон бо рӯйдодҳои пас аз эътирофи беқурбшавӣ содиргардида алоқаманд намуд (масалан, бо мурури баландшавии рейтинги имконияти қарзи дебитор), зарур аст, ки зарари аз беқурбшавии қаблан эътирофшуда бояд ё ба таври мустақим ё бо роҳи тасҳеҳи ҳисоби захираи арзёбишаванда барқарор карда шавад. Барқароршавии зарар аз беқурбшавӣ набояд боиси ин омил гардад, ки арзиши тавозунии дороии молиявӣ (бо тарҳи маблағи захираҳои арзёбишаванда) бештар аз арзиши тавозунии онро дар ин сурат, агар беқурбшавӣ қаблан эътироф нагардида бошад, ташкил диҳад. Корхона бояд дарҳол маблағи барқароршавиро дар таркиби ғоида ё зарар эътироф намояд.
- 11.27 [Соқит шудааст].
- 11.28 [Соқит шудааст].
- 11.29 [Соқит шудааст].
- 11.30 [Соқит шудааст].
- 11.31 [Соқит шудааст].
- 11.32 [Соқит шудааст].

Қатъёбии эътирофи дороиҳои молиявӣ

- 11.33 Эътирофи дороии молиявӣ тавассути корхона танҳо дар чунин маврид қатъ мегардад, ҳангоме, ки:
- (а) ҳуқуқҳои тавассути шартнома қайду шартшудаи гардиши воситаҳои пулии аз дороиҳои молиявии мазкур ҳосилшуда ба итмом мерасанд ё ба таври комил иҷро мешаванд;
- (б) корхона тамоми хавф ва манфиатҳои қобили таваҷҷуҳи марбут ба доштани дороии молиявиро ба тарафи дигар медиҳад; ё
- (в) новобаста аз он, ки корхона баъзе хавф ва манфиатҳои қобили таваҷҷуҳи марбут ба доштани моликиятро ҳифз менамояд, он назорати дороии мавҷударо ба тарафи дигар медиҳад ва тарафи дигар ба таври пурра дорои имконияти аслии ғуруҳи дороии мазкур ба ҳар кадом тараф мегардад, ки тарафи сеюм метавонад аз ин имконият бо тартиби якрафа, бидуни ғузоштани маҳдудиятҳои иловагӣ ба чунин ҳолати интиқол, истифода намояд. Дар чунин ҳолат корхона бояд:
- (i) эътирофи дороиро қатъ намояд; ва
- (ii) тамоми ҳуқуқ ва уҳдадориҳои дар ҷараёни интиқол эҷодшуда ё ҳифзгардидаро ба таври алоҳида эътироф намояд.

Арзиши тавозунии дороии интиқолёфта бояд байни ҳуқуқи уҳдадориҳои ҳифзшуда ва додашуда дар асоси арзиши одилонаи нисбии онҳо дар лаҳзаи интиқол тақсим карда шавад. Ҳуқуқи уҳдадориҳои тоза эҷодшуда хатман аз рӯи арзиши одилонаи онҳо дар ин сана арзёбӣ карда мешаванд. Фарқияти арзиши байни ҷуброни бадастомада ва арзиши

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

этирофшудаю арзише, ки этирофи он тибки банди мазкур қатъ гардидааст, дар давраи интиқол ба таркиби Ҷоида ё зарар ворид мегардад.

- 11.34 Бо он сабаб, ки корхона хавф ва манфиатҳои назарраси марбут бо ҳуқуқи доштани дороии интиқолёфта ҳифз намудааст ва дар робита ба он, агар интиқол боиси қатъёбии этироф нагардад, пас корхона этирофи дороии интиқолёфтаре ба таври комил идома дода, уҳдадории молиявии маблағи подоши бадастовардашударо этироф менамояд. Дарой ва уҳдадориҳои мавриди баҳисобгирӣ қарор намегиранд. Дар давраҳои минбаъда корхона бояд ҳама гуна даромади аз дороии интиқолёфта ва ҳама гуна хароҷоти аз уҳдадории молиявӣ ҳосилшударо этироф намояд.
- 11.35 Агар тарафи интиқолдиҳанда таъминоти ғайрипулиро (ба мисли воситаи қарзӣ ё ҳиссаӣ) ба тарафи қабулкунанда пешниҳод намояд, пас баҳисобгирӣ ин таъминот тавассути тарафҳои интиқолдиҳанда ва қабулкунанда аз ин омилҳо вобаста хоҳад буд, ки оё тарафи қабулкунанда ҳуқуқи фурӯши ин таъминотро дорад ё надорад ва оё тарафи интиқолдиҳанда уҳдадориҳои худро иҷро намудааст ё наамудааст. Тарафҳои интиқолдиҳанда ва қабулкунанда бояд чунин таъминотро ба таври зерин ба эътибор гиранд:
- (а) агар тарафи қабулкунанда ҳуқуқ дошта бошад, ки тибки шартнома ё таҷрибаи умумиэтирофшуда ин таъминотро фурӯшад ё тақрибан ба гарав гузорад, пас тарафи интиқолдиҳанда бояд чунин дороиро дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** ба таври алоҳида аз дигар дороиҳои мавриди азнавгурӯхбандӣ қарор диҳад (масалан, ба сифати дороии қарзи гирифташуда, ба гарави воситаҳои ҳиссаӣ ба гарав гузошташуда ё қарзи дебитории вобаста ба хариди баръакс);
 - (б) агар тарафи қабулкунанда таъминотро, ки ба ӯ ба сифати гарав дода шудааст, бифурӯшад, пас тарафи мазкур бояд даромад аз фурӯш ва уҳдадории аз рӯйи арзиши одилона арзёбишавандаро этироф карда, ин таъминотро бозпас диҳад;
 - (в) агар тарафи интиқолдиҳанда талаботи шартномаро иҷро накарда, ҳуқуқи бозпас гирифтани чунин таъминотро надошта бошад, пас он бояд этирофи чунин таъминотро қатъ намояд ва тарафи қабулкунанда уҳдадор аст ин таъминотро ба сифати дороии худ, ки дар ибтидо аз рӯйи арзиши одилона арзёбӣ шудааст, этироф намояд ё агар он ин таъминотро қаблан фурӯхта бошад, пас этирофи уҳдадории худро ҷиҳати бозпас додани ин таъминот қатъ менамояд; ва
 - (г) ба истиснои ҳолатҳои, ки дар зербанди (в) пешбинӣ шудаанд, тарафи интиқолдиҳанда бояд ҳамчун дороии худ ба эътибор гирифтани ин таъминотро идома дода, тарафи қабулкунанда набояд чунин таъминотро ҳамчун дарой ба эътибор гирад.

Намуна – Интиқоле, ки талаботи қатъии эътирофиро таъмин менамояд

Корхона гурӯҳи қарзи дебитории худро бо нархи камтар аз арзиши номиналии он ба бонк мефурӯшад. Корхона аз номи бонк дарёфти маблағи қарзро аз дебиторон, аз ҷумла, ирсоли ҳисоботи ҳармоҳаро идома медиҳад ва бонк ба корхона ҳақмузд аз рӯи меъёри фоидаҳои бозор барои хизматрасонии қарзи дебиторӣ пардохт менамояд. Корхона уҳдадор аст бидуни таъхир ба бонк ҳама гуна ва тамоми маҷмуи маблағи аз дебиторон дарёфтшударо ирсол намояд, аммо корхона барои пардохти ғайрисаривактӣ ё напардохтани қарз масъул намебошад. Дар ин маврид корхона ба бонк қисмати зиёди хавф ва манфиатҳои бо ҳуқуқи соҳибиёти қарзи дебиторӣ алоқамандро интиқол медиҳад. Дар баробари ин, корхона қарзи дебиториро аз ҳисоботи худ дар бораи ҳолати молиявӣ хориҷ намуда (яъне ин қарзро аз тавозуни худ соқит мекунад), нишон медиҳад, ки корхона дар робита ба даромади аз бонк дарёфтшуда масъулияти молиявӣ надорад. Корхона зарареро, ки ҳамчун фарқияти байни арзиши тавозуни қарзи дебиторӣ дар давраи фурӯш ва даромади аз бонк гирифташуда ба эътибор гирифта мешавад, эътироф менамояд. Корхона масъулиятро дар ҳама қисмате эътироф менамояд, ки он замон воситаҳои пулӣ аз дебиторон дарёфт намуда, вале ҳоло ба бонк интиқол накардааст.

Намуна – Интиқоле, ки талаботи қатъии эътирофиро таъмин наменамояд

Далелҳо, ба мисли далелҳои дар боло дарҷгардида, ба истиснои ин далел, ки корхона ризоият додааст аз бонк ҳар қадом қарзро, ки тибқи он дебитор бештар аз 120 рӯз ҳолати батаъхиргузори дорад, бихарад. Дар ин маврид корхона хавфи пардохти ғайрисаривактӣ ё тавассути дебиторон напардохтани қарз, махсусан хавфи асосии марбут ба қарзи дебиториро нигоҳ медорад. Мутаносибан, корхона қарзи дебиториро ҳамчун қарзи ба бонк фурӯхташуда баррасӣ намекунад ва баҳисобгирӣ онро қатъ намесозад. Бар ивази ин, корхона даромад аз бонкро ҳамчун қарзе, ки қарзи дебиториро таъмин мекунад, баррасӣ менамояд. Корхона ҳамчунон ба эътирофи қарзи дебиторӣ ҳамчун дорой идома медиҳад, дар ҳоле, ки то он дар марҳилаи ҷамъоварӣ ё ҳолати соқитшавӣ ҳамчун қарзи безътибор қарор дорад.

Қатъии эътирофи уҳдадориҳои молиявӣ

- 11.36 Ба корхона зарур аст уҳдадориҳои молиявӣ (ё қисмате аз уҳдадориҳои молиявӣ)-ро аз тавозун танҳо дар он маврид хориҷ намояд, ки он пардохт шудааст, яъне дар он маврид, ки уҳдадориҳои дар шартнома дарҷшуда иҷро гардидааст ё аз эътибор соқит шудааст ё муҳлати амали он сипарӣ гаштааст.
- 11.37 Мубодилаи байни қарзгирандаи мавҷуда ва қарздиҳандаи воситаҳои молиявӣ бо шартҳои ба таври назаррас фарқкунанда бояд тавассути корхонаҳо ҳамчун пардохти уҳдадориҳои молиявии аввалия ва эътирофи уҳдадориҳои молиявии нав ба эътибор гирифта шавад. Ба таври мушобех, корхона бояд тағйирёбии назарраси шартҳои уҳдадориҳои молиявии мавҷуда ё қисмати онро (новобаста аз он, ки ин тағйирот бо мушкилоти молиявии қарз алоқаманд мебошад ё намебошад) ҳамчун пардохти уҳдадориҳои молиявии аввалия ва эътирофи уҳдадориҳои молиявии нав ба эътибор гирад.
- 11.38 Фарқияти байни арзиши тавозуни уҳдадориҳои молиявии (ё қисмати уҳдадориҳои молиявӣ) ба тарафи дигар пардохтшуда ё интиқолёфта ва ҷаброни пардохтшуда, аз ҷумла, ҳама гуна доройҳои ғайрипулии интиқолёфта ё уҳдадориҳои қабулгардида, бояд тавассути корхона дар таркиби фоида ё зарар эътироф карда шавад.

Ифшои маълумот

- 11.39 Ифшои маълумоти дар зер пешниҳодшуда ба ифшои маълумот дар бораи уҳдадориҳои молиявӣ, ки аз рӯи арзиши одилона, тавассути фоида ё зарар, ба эътибор гирифта шудаанд, ишора менамоянд. Корхонаҳое, ки дорой танҳо воситаҳои асосии молиявӣ мебошанд (ва мутаносибан аз муқаррароти Қисми 12 истифода намеkunанд), ягон гуна

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
ухдадориҳои молиявие, ки аз рӯи арзиши одилона тавассути фоида ё зарар, ба эътибор гирифта мешаванд, нахоҳанд дошт ва барои онҳо зарурати чунин ифшои маълумот лозим намебошад.

Ифшои сиёсати баҳисобгирӣ барои воситаҳои молиявӣ

- 11.40 Банди 8.5 корхонаро ухдадор менамояд, ки дар маҷмӯи унсурҳои **муҳими** сиёсати баҳисобгирӣ **заминаҳои арзёбӣ** барои баҳисобгирии воситаҳои молиявӣ, инчунин дигар унсурҳои сиёсати баҳисобгирии мавриди истифода дар робита бо воситаҳои молиявӣ ва барои дарки ҳисоботи молиявӣ мувофиқро ифшо намояд.

Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ – гурӯҳҳои дороиҳои молиявӣ ва ухдадориҳои молиявӣ

- 11.41 Дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ё дар тавзеҳот корхона бояд маълумот дар бораи арзиши тавозунии ҳар кадоме аз гурӯҳҳои дар зер дарҷгардидаи дороиҳои молиявӣ ва ухдадориҳои молиявиро дар санаи ҳисоботӣ ифшо намояд:
- (а) дороиҳои молиявие, ки аз рӯи арзиши одилона, тавассути фоида ё зарар, ба эътибор гирифта мешаванд (банди 11.14 (в)(i) ва банди 11.54);
 - (б) дороиҳои молиявие, ки воситаи қарзӣ маҳсуб ёфта, аз рӯи арзиши истехлок арзёбӣ карда мешаванд (банди 11.14(а));
 - (в) дороиҳои молиявие, ки воситаи ҳиссавӣ маҳсуб ёфта, аз рӯи арзиши асли бо тарҳи беқурбшавӣ арзёбӣ карда мешаванд (банди 11.14(в)(ii) ва банди 11.54);
 - (г) ухдадориҳои молиявие, ки аз рӯи арзиши одилона тавассути фоида ё зарар арзёбӣ карда мешаванд (банди 11.54);
 - (ғ) ухдадориҳои молиявие, ки аз рӯи арзиши истехлок арзёбӣ карда мешаванд (банди 11.14(а)); ва
 - (д) ухдадориҳои қарзие, ки аз рӯи арзиши асли бо тарҳи беқурбшавӣ арзёбӣ карда мешаванд (банди 11.14(б)).
- 11.42 Корхона бояд он маълумотро ифшо намояд, ки ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявии корхона имкон фароҳам меорад то ҷи андоза муҳим будани таъсири воситаҳои молиявӣ ба **ҳолати молиявӣ** ва **натичаҳои** молиявии фаъолияти онро арзёбӣ кунанд. Масалан, дар сурати қарзи дарозмуддат чунин маълумот, маъмулан, шартҳои воситаҳои қарзиро (шартҳое, ба мисли миқдори маблағи подошпулӣ, муҳлати пардохт, ҷадвали пардохт ва маҳдудиятҳое, ки тавассути воситаҳои қарзӣ нисбат ба корхона ҷорӣ мегарданд) дар бар мегирад.
- 11.43 Корхона таҳлили давраи қарзи дебитории тичоратӣ ва дигар дороиҳои молиявиро, ки ба санаи ҳисоботӣ аз рӯи арзиши истехлолшуда ва муҳлати пардохт арзёбӣ мегарданд, дар алоҳидагӣ аз инҳо ифшо намояд:
- (а) арзиши истехлолшудаи дороиҳои молиявӣ то мавриди тасҳеҳ ба ҳама гуна камкунӣ (бевосита ё бо истифода аз ҳисобҳои захиравӣ) бинобар сабаби беқурбшавӣ ё ғайриимкон будани баргардонидани онҳо (ниг. ба банди 11.15(г)); ва
 - (б) ҳама гуна камкунӣ (бевосита ё бо истифода аз ҳисобҳои захиравӣ) нисбат ба беқурбшавӣ ё ғайриимкон будани баргардонидани онҳо (ниг. ба банди 11.15(г)).
- 11.43А Корхона бояд таҳлили муҳлати пардохти ухдадориҳои молиявиро ифшо намояд (ниг. ба банди 11.41(г)–(ғ)). Муҳлати пардохт бояд муҳлати боқимондаи пардохти шартномавиро дар бар гирад. Маблағи шартномавие, ки дар таҳлили муҳлати пардохт ифшо мегардад, воситаҳои пулии таҳфифнашуда ба ҳисоб меравад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

11.43Б Ҳангоми ифшои маълумоти бандҳои 11.43–11.43А корхона бояд аз нишондиҳандаҳои давравие, ки бештар муфид меҳисобад, истифода намояд. Масалан, барои банди 11.43 нишондиҳандаҳои давравӣ метавонанд инҳо ба ҳисоб раванд:

- (а) на дертар аз як моҳ;
- (б) дертар аз як моҳ, вале на дертар аз се моҳ;
- (в) дертар аз се моҳ, вале на дертар аз як сол;
- (г) дертар аз як сол, вале на дертар аз панҷ сол; ва
- (д) дертар аз панҷ сол.

11.44 Дар мавриди аз байн рафтани сарчашмаи маълумоти вобаста ба **арзёбии** бозътимоди арзиши одилонаи воситаи ҳиссавӣ, ки арзиши он аз рӯи арзиши одилона тавассути фонда ё зарар мутобиқи Стандарти мазкур арзёбӣ карда мешавад, корхона бояд далели мазкур, арзиши тавозунии чунин воситаҳои молиявии бо хароҷоти беасос алоқаманд (агар истисно ҷой дошта бошад), сабабҳое, ки арзёбии арзиши одилона харҷи беасосро талаб мекунад, ифшо намояд.

Дороиҳои молиявии интиқолшуда, ки ба меъёрҳои қатъи эътироф ҷавобгӯ намебошанд

11.45 Дар чунин маврид, агар корхона дороиҳои молиявиро ба тарафи дигар дар доираи амалиёте, ки, ки ба меъёрҳои қатъёбии эътироф мутобиқ намебошад, интиқол диҳад (ниг. ба бандҳои 11.33-11.35), пас барои ҳар кадом гурӯҳи чунин дороиҳо корхона маълумоти зеринро ифшо менамояд:

- (а) хусусияти дороиҳо;
- (б) хусусияти хавф ва манфиатҳои марбут ба ҳуқуқи моликияти, ки дар корхона боқӣ мондааст; ва
- (в) арзиши тавозунии дороиҳо ва тамоми уҳдадориҳои бо онҳо алоқаманд, ки корхона эътирофи онҳоро идома медиҳад.

Таъминот

11.46 Ҳангоме, ки корхона дороиҳои молиявиро ба сифати **таъмини уҳдадорӣ** ё **уҳдадориҳои шартӣ** интиқол медиҳад, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) арзиши тавозунии дороиҳои молиявии ба сифати таъминот интиқолшуда; ва
- (б) шарт ва муҳлати бо ғарави онҳо алоқаманд.

Иҷро нагардидани уҳдадориҳо ва пардохт нашудани қарзи кредиторӣ аз рӯи қарзҳо

11.47 Корхона бояд вобаста ба **қарзи пардохтшавандаи** ба санаи ҳисоботӣ эътирофгардида, ки тибқи он риоя нагардидани шартҳо ё иҷро нашудани уҳдадориҳои қисмати пардохти қарзи асосӣ, фонизҳо, фонди пардохти қарз ё шартҳои пардохти дар санаи ҳисоботӣ тасҳеҳнашуда ҷой дорад, маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) маълумот дар бораи риоя нагардидани ё иҷро нашудани уҳдадориҳо;
- (б) арзиши тавозунии қарзи кредиторӣ, ки ба санаи ҳисоботӣ муҳлати он гузаштааст; ва
- (в) маълумот дар бораи он, ки оё риоя нагардидани ё иҷро нашудани уҳдадориҳо ислоҳ шудаанд ё нашудаанд ё оё шартҳои пардохти қарз то он мавриде, ки ҳисоботи молиявӣ барои истифода тасдиқ шудааст, мавриди бозбинӣ қарор гирифтаанд ё нагирифтаанд.

Моддаҳои даромад, хароҷот, фоида ё зарар

11.48 Корхона бояд маълумоти марбут ба даромад, хароҷот, фоида ё зарари дар зер дарҷгардидаро ифшо намояд:

- (a) даромад, хароҷот, фоида ё зарар, аз ҷумла, тағйирот дар арзиши одилона, ки вобаста ба инҳо эътироф гардидаанд:
 - (i) дороиҳои молиявие, ки аз рӯйи арзиши одилона тавассути фоида ё зарар арзёбӣ карда мешаванд;
 - (ii) уҳдадориҳои молиявие, ки аз рӯйи арзиши одилона тавассути фоида ё зарар арзёбӣ карда мешаванд;
 - (iii) дороиҳои молиявие, ки аз рӯйи арзиши истехлок арзёбӣ карда мешаванд; ва
 - (iv) уҳдадориҳои молиявие, ки аз рӯйи арзиши истехлок арзёбӣ карда мешаванд.
- (б) маҷмуи даромад ва хароҷоти фоизноки (инҳо аз рӯйи усули миқдори маблағи фоизи самаранок ба эътибор гирифта мешаванд) дороиҳои молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявие, ки аз рӯйи арзиши одилона тавассути фоида ё зарар арзёбӣ карда намешаванд; ва
- (в) маблағи зарари бекурбшавии ҳар як гурӯҳи дороиҳои молиявӣ.

Қисмати II Қисми 11

Масъалаҳои бо дигар воситаҳои молиявӣ алоқаманд

Доираи татбиқи Қисмати II Қисми 11

- 11.49 Қисмати II Қисми 11 нисбат ба тамоми воситаҳои молиявӣ татбиқ мегардад, ба истиснои ин маврид:
- (а) он воситаҳое, ки дар Қисмати II Қисми 11 нишон дода шудаанд;
 - (б) сармоягузорӣ ба **корхонаҳои фаръӣ, иттиҳодияҳо** ва **созишномаҳои муштарак**, ки тибқи Қисми 9 «*Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида*», Қисми 14 «*Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо*» ё Қисми 15 «*Созишномаҳои муштарак*» ба эътибор гирифта мешавад;
 - (в) ҳуқуқ ва уҳдадориҳои корфармоён дар робита ба **нақшаи подошпулии кормандон** (ниг. ба Қисми 28 «*Подошпулӣ ба кормандон*»);
 - (г) ҳуқуқҳое, ки тибқи **шартномаҳои суғурта** ба вучуд меоянд, ба истиснои ҳолатҳое, ки шартномаи суғурта метавонад боиси бавучудоии зарар дар ҳар кадоме аз тарафҳо ҳамчун асари уҳдадориҳои шартномавии ғайримансуб ба инҳо гардад:
 - (i) тағйирот дар хавфи суғурташуда;
 - (ii) тағйирот дар қурби асъори хориҷӣ; ё
 - (iii) иҷро нагардидани уҳдадориҳои яке аз тарафҳои муқобил.
 - (ғ) воситаҳои молиявие, ки ба муқаррароти сармояи хусусии корхона мутобиқат мекунанд, аз ҷумла, ҷузъи ҳиссаи **воситаҳои молиявии воситаҳои молиявии мураккабе**, ки корхона баровардааст (ниг. ба Қисми 22 «*Уҳдадорӣ ва сармоя*»);
 - (д) **ичора** дар доираи Қисми 20 «Ичора». Мутаносибан Қисмати II Қисми 11 нисбат ба шартномаҳое татбиқ мегардад, ки боиси бавучудоии зарар ба ичорадиҳанда ё ичорагиранда гардад, ки бо инҳо алоқаманд намебошад:
 - (i) тағйирёбии нархи **дороне**, ки заминаи ичора махсуб меёбад;
 - (ii) тағйирёбии қурби асъори хориҷӣ;
 - (iii) иҷро нагардидани уҳдадориҳои яке аз тарафҳои муқобил; ё
 - (iv) муфлисшавии яке аз контрагентҳо.
 - (е) талабот нисбат ба арзёбии шартномаҳо дар бораи подошпулии шартӣ ҳангоми муттаҳидшавӣ татбиқ намегардад (ниг. ба Қисми 19 «*Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил*»), ки арзиши одилонаи онҳо ба санаи харид наметавонад бидуни ҳарочоту қўшишҳои иловагӣ арзёбӣ гардад (ниг. ба банди 19.27);
 - (ё) воситаҳои молиявӣ, шартномаҳо ва уҳдадориҳои марбут ба амалиёти **пардохт дар асоси саҳм**, ки нисбати онҳо Қисми 26 «*Пардохт дар асоси саҳм*» татбиқ мегардад;
 - (ж) дороиҳое, ки бояд ҷуброн гардида, тибқи Қисми 21 «*Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ*» ба эътибор гирифта мешаванд (ниг. ба банди 21.9);

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (з) ҳуқуқ ва уҳдадориҳое, ки ба доираи татбиқи Қисми 23 «Даромад аз фурӯши тибқи шартнома бо харидорон» мансубанд ва воситаи асосӣ ба ҳисоб мераванд, ба истиснои қарзи дебитории тичоратӣ, ки тибқи Қисмати I Қисми 11 ба эътибор гирифта намешавад;
- (и) **шартномаҳои кафолати молиявӣ**, ки дорои ҷуброни сифрӣ мебошанд, дар мавриде, ки дебитор ҳамчун корхонаи дигар дар ҳайати **гурӯҳ** ба ҳисоб равад (ниг. ба банди 21.1A). Қисмати II Қисми 11 нисбат ба дигар шартномаҳои кафолати молиявӣ татбиқ мегардад.
- 11.50 Дар аксар шартномаҳои хариду фурӯш дороиҳои ғайримолиявӣ, ба мисли мол, **захираҳои молию моддӣ** ва **воситаҳои асосӣ** аз доираи қисми мазкур хориҷ карда шудаанд, зеро онҳо воситаи молиявӣ махсуб намеёбанд. Аммо Қисмати II Қисми 11 нисбат ба тамоми шартномасҳое татбиқ мегардад, ки барои харидор ё фурӯшанда хавфро ба миён меоранд ва ин хавф барои шартномаҳои харид ё фурӯши дороиҳои ғайримолиявӣ хос намебошад. Масалан, Қисмати II Қисми 11 нисбат ба шартномасҳое татбиқ мегардад, ки метавонад бар асари шартҳои қарордодии бо тағйироти нархи моддаҳои ғайримолиявӣ, тағйирёбии қурби асъор ё иҷро нагардидани уҳдадориҳои яке аз контрагентҳо марбутнабуда боиси зарар ба харидор ё фурӯшанда гарданд.
- 11.51 Дар баробари шартномаҳои дар банди 11.50, Қисмати II Қисми 11 дарҷгардида қисми мазкур нисбат ба шартномаҳои харид ё фурӯши дороиҳои ғайримолиявӣ дар чунин маврид татбиқ мегардад, агар нетто – ҳисоббаробарӣ аз рӯи чунин шартномаҳо тавассути **воситаҳои пулӣ** ё дигар воситаҳои молиявӣ ё бо роҳи мубодилаи воситаҳои молиявӣ амалӣ гардад, гӯё ин шартномаҳо воситаҳои молиявӣ мебошанд, ба истиснои ин ҳолат: шартномасҳое, ки бо мақсади дарёфт ё тахвили моддаҳои ғайримолиявии тибқи талаботи эҳтимолии харид, фурӯш ё масрафи корхона ба тасвиб расида, нигоҳдори мешаванд, барои ҳадафҳои Қисми 11 воситаи ғайримолиявӣ махсуб намеёбанд.

Эътирофи аввалияи дороиҳо ва уҳдадориҳо

- 11.52 Корхона бояд дороиҳои молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявиро танҳо дар он маврид эътироф намояд, ҳангоме, ки дар корхона муқаррароти шартномавии восита мавриди амал қарор мегирад.

Арзёбии аввалия

- 11.53 Ҳангоми эътирофи аввалияи дороиҳои молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявӣ корхона бояд чунин дорой ва уҳдадориро аз рӯи **арзиши одилонаи** он арзёбӣ намояд, ки маъмулан арзиши амалиёт ба ҳисоб меравад.

Арзёбии минбаъда

- 11.54 Дар охири ҳар як **давраи ҳисоботӣ** корхона бояд тамоми воситаҳои молиявиро тибқи талаботи Қисми 12 аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ намуда, тағйироти арзиши одилона дар таркиби **фоида ё зарарро** эътироф кунад, ба истиснои ин, ки:
- (а) баъзе тағйироти арзиши одилонаи **воситаҳои хедчинамоӣ** дар доираи робитаҳои муайяни хедчинамоӣ бояд дар таркиби **дигар маҷмӯи даромад** тибқи банди банди 11.69 эътироф карда шаванд; ва
- (б) **сармояи дар бозори кушод гардишкунанда**, арзиши одилонаи онҳо бидуни хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ ба таври бозътимод муайян карда намешавад, инчунин шартномаҳои марбут ба чунин воситаҳо, ки дар сурати амалӣ гардидан боиси тахвили чунин воситаҳо мегарданд, бояд аз рӯи арзиши асли бо тарҳи беқурбшавӣ арзёбӣ карда шаванд.
- 11.55 **Суди саҳмия** дар таркиби фоида ё зарар дар ҳолатҳои зерин эътироф карда мешавад:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (а) хукуки корхона барои гирифтани пардохт муқаррар шуда бошад;
- (б) **эҳтимолӣ** ҷой дошта бошад, ки манфиатҳои иқтисодии бо суди саҳмияҳо алоқаманд ба корхона ворид мешаванд; ва
- (в) маблағи суди саҳмияро ба таври бозътимод арзёбӣ кардан мумкин бошад.
- 11.56 Агар ба таври бозътимод арзёбӣ намудани арзиши одилона барои воситаи ҳиссавие, ки дар бозори кушод дар гардиш қарор надошта, вале арзиши он аз рӯи арзиши одилона тавассути фоида ё зарар арзёбӣ карда мешавад, дигар қобили дастрасӣ набошад, арзиши одилонаи он дар санаи охирин, ҳангоме, ки ин восита ба таври бозътимод арзёбӣ карда шудааст, ҳамчун арзиши ин восита ба эътибор гирифта мешавад. Корхона бояд арзиши чунин воситаро аз рӯи арзиши мавҷуда бо тарҳи беқурбшавӣ, то он замоне, ки ба таври бозътимод арзёбӣ намудани арзиши одилона дастрас нагардад, арзёбӣ намояд.

Арзиши одилона

- 11.57 Корхона бояд дастури арзиши одилонаи дар Қисми 12 дарҷгардидаро нисбат ба арзёбии арзиши одилона тибқи Қисми 11 мавриди истифода қарор диҳад.
- 11.58 Арзиши одилонаи уҳдадорӣ молиявие, ки бояд дар асоси талабот пардохта шавад, аз маблағи тибқи талабот пардохтшавандае, ки аз санаи аввал тахфиф ёфта, бо он метавонад пардохти ин маблағ талаб карда шавад, кам намебошад.

Беқурбшавии арзиши воситаҳои молиявие, ки тибқи арзиши асли ё арзиши истеҳлоқ арзёбӣ карда мешаванд

- 11.59 Корхона бояд дастури беқурбшавии арзиши воситаҳои молиявии аз рӯи арзиши аслии дар бандҳои 11.21–11.26 дарҷгардида арзёбишавандаро нисбат ба воситаҳои молиявие, ки аз рӯи арзиши асли, бо тарҳи беқурбшавӣ арзёбӣ мешаванд, тибқи Қисмати II Қисми 11 мавриди истифода қарор диҳад.

Қаъи эътирофи дорой ё уҳдадорӣ молиявӣ

- 11.60 Корхона бояд талаботи марбут ба **қаъи эътирофи** дар бандҳои 11.33–11.38 дарҷгардидаро барои доройҳои молиявӣ ё уҳдадорӣ молиявӣ тибқи Қисми 11 татбиқ намояд.

Баҳисобгирӣ ҳеҷчинамой

- 11.61 Дар мавриди риоя гардидани меъёрҳои дарҷгардида корхона метавонад робитаи ҳеҷчинамоии байни воситаи ҳеҷчинамой ва **моддаи ҳеҷчишавандаро** тавре муайян намояд, ки ба талаботи баҳисобгирӣ ҳеҷчинамой ҷавобгӯ бошад. Фоида ё зарари марбут ба воситаи ҳеҷчинамой ва моддаи ҳеҷчишаванда метавонад ҳамзамон ба таркиби фоида ё зарар ворид карда шавад.
- 11.62 Барои ҷавобгӯ будани талаботи баҳисобгирӣ ҳеҷчинамой корхона бояд ба тамоми талаботи дар зер овардашударо тибқишад:
- (а) корхона ба мвҷудияти робитаҳои ҳеҷчинамой ишора карда, чунин робитаҳоро бо чунин тарз ҳуҷҷатгузорӣ менамояд, ки намуди хавфи ҳеҷчишаванда, омили ҳеҷчинамой ва воситаи ҳеҷчинамой ба таври возеҳ нишон дода шаванд ва хавф дар омили ҳеҷчинамой хавфи ҳеҷчишавандаи воситаи ҳеҷчинамой бошад;
- (б) хавфи ҳеҷчишаванда бояд яке аз намудҳои хавфи дар банди 11.63 дарҷгардида маҳсуб ёбад;
- (в) воситаи ҳеҷчинамой бояд ба талаботи дар банди 11.64 дарҷгардида мутобиқат намояд;
- (г) корхона интизор мешавад, ки воситаи ҳеҷчинамой дар мавриди суғуртакунии хавфи ҳеҷчишавандаи ишорагардида дорои самаранокӣ хеле баланд хоҳад буд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Самаранокии ҳедчинамой – ин сатҳе мебошад, ки дар он тағйироти арзиши одилона ё гардиши воситаҳои пулии моддаи ҳедчишавандаи мансуб ба хавфи ҳедчишаванда тавассути тағйирёбии арзиши одилона ё гардиши воситаҳои пулии воситаи ҳедчинамой ҷуброн карда мешаванд.

11.63 Стандарт мазкур баҳисобигии ҳедчинамоиро танҳо барои намудҳои зерини хавф иҷозат медиҳад:

- (а) хавфи фоизнок дар воситаи қарзие, ки аз рӯйи арзиши истеҳлок арзёбӣ карда мешавад;
- (б) хавфи асъор ё хавфи фоизнок дар **шартномаи устувор** ё дар **амалиёти пешбинишуда дар сатҳи эҳтимолияти хеле баланд**;
- (в) хавфи нарх дар моле, ки тавассути корхона, тахти шартномаи устувор ё амалиёти пешбинишуда дар сатҳи эҳтимолияти хеле баланди харид ё фурӯш хифз мешавад; ва
- (г) хавфи асъор дар маблағи софи сармоягузори дар **фаъолияти хориҷӣ**.

Хавфи асъор дар воситаҳои қарзие, ки аз рӯйи арзиши истеҳлок арзёбӣ карда мешавад, ба руйхати намудҳои хавфи дар боло овардашуда ворид намешавад, зеро баҳисобигии ҳедчинамой ба **ҳисоботи молиявӣ** таъсири назаррас намегузорад. Қарзи асосии дебиторӣ ва кредиторӣ марбут ба қарзҳо, ҳисобҳо ва векселҳо маъмулан аз рӯйи арзиши истеҳлок арзёбӣ карда мешавад (ниг. ба банди 11.5(г)). Ин қарзи дебиториеро дар бар мегирад, ки бо аъёри хориҷӣ ифода ёфтааст. Банди 30.10 талаб мекунад, ки ҳама гуна тағйирот дар **арзиши тавозунии** қарзи дебиторие, ки бар асари тағйирёбии қурби мубодилаи аъёри хориҷӣ ба вучуд омадааст, дар таркиби ғоида ё зарар эътироф карда шавад. Ҳамин тавр, тағйирот дар арзиши одилонаи воситаи ҳедчинамой (свопи аъёрий) ва тағйирот дар арзиши тавозунии қарзи дебиторӣ, ки ба тағйирёбии қурби мубодилаи аъёри хориҷӣ тааллуқ доранд, дар таркиби ғоида ё зарар эътироф карда шуда, бояд мавриди ҳисоббаробарӣ қарор дода шаванд, ба истиснои ин маврид, ҳангоме, ки байни қурби спот (қурбе, ки аз рӯйи он **уҳдадорӣ** арзёбӣ карда мешавад) ва қурби вобаста ба шартномаи фаврӣ (қурбе, ки аз рӯйи он своп арзёбӣ карда мешавад) фарқиат мавҷуд бошад.

11.64 Стандарт мазкур баҳисобигии ҳедчинамоиро иҷозат медиҳад, танҳо агар воситаи ҳедчинамой ба тамоми шартҳои дар зер дарҷгардида мутобиқат намояд:

- (а) восита ба таври бевосита свопи миқдори маблағи фоизнок, свопи аъёрий, шартномаи форвардии аъёрий ё шартномаи форвардии молиро ифода мекунад, ки эҳтиمولан дар мавриди сугуртакунии хавфи дар банди 11.63 дарҷгардида ва ҳамчун хавфи ҳедчишаванда ифодагардида дорои самарани хеле баланд хоҳад буд;
- (б) восита иштироки тарафери пешбинӣ менамояд, ки дар робита бо **корхонаи ҳисоботдиҳанда** тарафи беруна маҳсуб меёбад (яъне, дар робита ба **гурӯҳ**, сегмент ё корхонаи алоҳидае, ки вобаста ба онҳо ҳисобот таҳия карда мешавад, тарафи беруна мебошад);
- (в) **маблағи шартин** он ба маблағе баробар мебошад, ки дар моддаи ҳедчишаванда ҳамчун маблағи асосӣ ё шартӣ нишон дода шудааст;
- (г) он муҳлати ишорашудаи пардохтро доро мебошад, ки набояд дертар аз муҳлатҳои зерин пардохта шавад:
 - (i) муҳлати пардохти воситаи молиявии ҳедчинамой;

- СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
- (ii) санаи эҳтимолии иҷрои шартномаи харид ё фурӯши мол; ё
 - (iii) воқеъ гардидани амалиёти ҳедчинамоии пешбинишуда бо асъори хориҷӣ ё мол дар сатҳи эҳтимолияти хеле баланд.
 - (ғ) воситаи дорои муқаррароти пешпардохт, пардохти пеш аз муҳлат ё тамдиднок намебошад.

Ҳедчинамоии хавфи меъёри фоизноки собитшуда аз рӯи воситаи молиявии эътирофшуда ё хавфи нархи моли ҷифзшуда

- 11.65 Дар мавриде, ки шартҳои дар банди 11.62 пешбинишуда иҷро гардида, хавфи ҳедчишаванда таҳти хавфи миқдори маблағи фоизноки собитшудаи воситаи қарзие, ки аз рӯи арзиши истеҳлоқ арзёбӣ мешавад ё таҳти хавфи нархи моли тавассути корхона ҷифзшуда қарор мегирад, корхона бояд:
- (а) воситаи ҳедчинамоиро ҳамчун дорой ё уҳдадорӣ эътироф намуда, тағйирот дар арзиши одилонаи воситаи ҳедчинамоиро дар таркиби ғоида ё зарар мавриди эътироф қарор диҳад; ва
 - (б) тағйирот дар арзиши одилонаи омили ҳедчинамоиро, ки бо хавфи ҳедчишаванда марбут мебошад, дар таркиби ғоида ё зарар эътироф намуда, тасҳеҳоти дахлдори арзиши тавозунии омили ҳедчинамоиро анҷом диҳад.
- 11.66 Дар мавриде, ки хавфи ҳедчишаванда хавфи миқдори маблағи фоизноки собитшудаи воситаи қарзии аз рӯи арзиши истеҳлоқ арзёбишаванда бошад, корхона дар давраи мувофиқ он нетто – ҳисоббаробарино бо воситаҳои пулии таҳти свопи фоизноқ қарордошта, ки воситаи ҳедчинамой маҳсуб меёбад, бояд ба таркиби ғоида ё зарар ворид кунад.
- 11.67 Корхона бояд амалиёти вобаста ба баҳисобигии ҳедчинамоиро, ки дар банди 11.65 дарҷ гардидааст, қатъ намояд, агар:
- (а) муҳлати истифодаи воситаи ҳедчинамой сипарӣ гардида ё воситаи фурӯхта ё амалӣ шуда бошад;
 - (б) ҳедчинамой дигар меъёри баҳисобигии ҳедчинамоиро, ки дар банди 11.62 муқаррар гардидааст, таъмин накунад; ё
 - (в) корхона муайян намудани ҳедчинамоиро бекор намояд.
- 11.68 Дар ҳолати қатъи баҳисобигии ҳедчинамой моддаи ҳедчинамой бевосита дорой ё уҳдадорие маҳсуб меёбад, ки аз рӯи арзиши истеҳлоқ ба эътибор гирифта шуда, эътирофи он қатъ намегардад ва тамоми ғоида ё зарари ба сифати тасҳеҳи арзиши тавозунии моддаи ҳедчишаванда эътирофгардида аз ҳисоби ғоида ё зарар, бо истифода аз **усули меъёри фоизи самаранок**, дар муддати муҳлати боқимондаи амалии воситаи ҳедчинамой, мавриди истеҳлоқ қарор мегирад.

Ҳедчинамоии хавфи меъёри фоизноки тағйирёбандаи воситаи молиявии эътирофшуда, хавфи асъори хориҷӣ ё хавфи нархи шартномаи устувор ё амалиёти пешбинишудаи дорои сатҳи баланди эҳтимолият ё сармоягузори соф дар ғаъолияти хориҷӣ

- 11.69 Дар мавриде, ки талаботи дар банди 11.62 дарҷгардида мавриди иҷро қарор мегиранд, хавфи ҳедчинамой инҳо хоҳанд буд:
- (а) хавфи меъёри фоизноки тағйирёбанда аз рӯи воситаи қарзие, ки тибқи арзиши

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
истехлок арзёбӣ мегардад;

- (б) хавфи асъорӣ аз рӯйи шартномаи устувор ё амалиёти пешбинишудаи дорои сатҳи баланди эҳтимолият;
- (в) хавфи нарх аз рӯйи шартномаи устувор ё амалиёти пешбинишудаи дорои сатҳи баланди эҳтимолият; ё
- (г) хавфи асъорӣ аз рӯйи сармоягузори соф дар фаъолияти хориҷӣ,

махсуб ёфта, корхона бояд дар таркиби дигар маҷмуи даромад қисмати тағйирот дар арзиши одилонаи воситаи ҳедчинамоиро, ки ҳангоми сугуртакунии тағйирот дар арзиши одилона самаранок мебошад ё вобаста ба он гардиши воситаҳои пулӣ дар моддаи ҳедчинамой интизор мерафт, эътироф намояд. Корхона бояд дар таркиби фоида ё зарари ҳар як давра ҳама гуна барзиёдии (ба маблағи мутлақ) тағйироти умумии арзиши одилонаи воситаи ҳедчинамой нисбат ба тағйироти умумии арзиши одилонаи маҷмуи эҳтимолии пулии моддаи ҳедчинамоиро аз лаҳзаи оғози ҳедчинамой (баъзан «ғайрисамаранокӣ ҳедчинамой» номида мешавад) эътироф намояд. Фоида ё зарар аз ҳедчинамой, ки дар таркиби дигар маҷмуи даромад эътироф шудааст, ҳангоми дар таркиби фоида ё зарар эътироф гардидани моддаи ҳедчинамой, бо назардошти талаботи банди 11.71, дар таркиби фоида ё зарар мавриди азнавгурӯхбандӣ қарор мегирад. Бо вучуди ин, маблағи ҷамъшудаи фарқиятҳои қурби асъор, ки ба ҳедчинамоии сармоягузори соф дар корхонаи хориҷӣ мансуб буда, дар таркиби дигар маҷмуи даромад эътироф шудааст, набояд ҳангоми хориҷшавӣ ё қисман хориҷшавии корхонаи хориҷӣ дар таркиби фоида ё зарар мавриди азнавгурӯхбандӣ қарор дода шавад.

11.70 Агар хавфи ҳедчинамой хавфи тағйирёбии меъёри фоизи самаранокӣ воситаи қарзӣ махсуб ёбад, ки корхона онро аз рӯйи арзиши истеҳлок арзёбӣ мекунад, пас корхона бояд ҳисоббаробарии пулии софи сопи фоизнокро, ки воситаи ҳедчинамой ба ҳисоб меравад, дар ҳамаи даврае, ки ҳисоббаробарии пулии соф ҳисобу зам карда мешавад, дар таркиби фоида ё зарар эътироф намояд.

11.71 Корхона бояд баҳисобгирини ҳедчинамоиро, дар банди 11.69 дарҷ гардидааст, қатъ намояд, агар:

- (а) муҳлати истифодаи воситаи ҳедчинамой сипарӣ шуда ё восита фурӯхта шуда ё иҷро гардида бошад;
- (б) амалиёти ҳедчинамой дигар меъёрҳои дар банди 11.62 муқарраршударо қонун қарда натавонад;
- (в) дар мавриди ҳедчинамоии амалиёти пешбинишуда эҳтимолияти ин амалиёт дигар баланд набошад; ё
- (г) корхона эътирофи амалиётро ба сифати амалиёти ҳедчинамой қатъ намуда бошад.

Дар ҳамаи маврид, агар амалиёти пешбинишуда дигар имконпазир набошад ё дар ҳамаи маврид, агар эътирофи воситаи қарзӣ ҳедчинамоии аз рӯйи арзиши истеҳлок арзёбӣ гардида қатъ ёфта бошад, фоида ё зарари марбут ба воситаи ҳедчинамой, ки дар таркиби дигар маҷмуи даромад эътироф шудааст, бояд аз таркиби дигар маҷмуи даромад ба таркиби фоида ё зарар мавриди азнавгурӯхбандӣ қарор дода шавад.

Ифшои маълумот

11.72 Корхонае, ки қисми мазкурро мавриди татбиқ қарор додааст, бояд маълумотеро ифшо намояд, ки тавассути Қисмати I Қисми 11 бо муттаҳид сохтани воситаҳои молиявии дар доираи Қисмати II Қисми 11 баррасишаванда ва воситаҳои молиявии дар доираи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисмати I Қисми 11 талаб карда мешавад. Ба ғайр аз ин, агар корхона баҳисобгирии ҳедчинамоиро истифода барад, он бояд маълумоти иловагiero, ки тавассути бандҳои 11.73–11.75 талаб карда мешавад, ифшо намояд.

- 11.73 Корхона бояд маълумоти зеринро вобаста ба ҳедчинамоии ҳар кадом аз чор намуд хавфи дар банди 11.63 дарҷгардида ба таври алоҳида ифшо намояд:
- (а) тавсифи ҳедчинамой;
 - (б) тавсифи воситаҳои молиявие, ки ба сифати воситаҳои ҳедчинамой муайян шудаанд ва арзиши одилонаи онҳо дар **санаи ҳисоботӣ**; ва
 - (в) хусусияти намудҳои хавфи ҳедчишаванда, аз ҷумла, тавсифи моддаи ҳедчишаванда.
- 11.74 Агар корхона баҳисобгирии ҳедчинамоиро барои ҳедчинамоии хавфи меъёри фоизи собитшуда ё хавфи тағйирёбии нархи моли нигоҳдошташуда истифода намояд (ниг. ба бандҳои 11.65–11.68), пас бояд инҳоро ифшо намояд:
- (а) маблағи тағйирёбии арзиши одилонаи воситаи ҳедчинамоие, ки дар таркиби фоида ё зарари давра эътироф шудааст; ва
 - (б) маблағи тағйирёбии арзиши одилонаи объекти ҳедчинамоие, ки дар таркиби фоида ё зарари давра эътироф шудааст.
- 11.75 Агар корхона баҳисобгирии ҳедчинамоиро дар мавриди ҳедчинамоии хавфи меъёри фоизноки тағйирёбанда, хавфи асъори хоричӣ, хавфи нархи вобаста ба шартномаи устувор ё амалиёти дар сатҳи эҳтимолияти баланд пешбинишаванда ё аз рӯи сармоягузории соф дар амалиёти хоричӣ истифода намояд (бандҳои 11.69–11.71), корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) давраро, ки дар онҳо воридоти воситаҳои пулӣ имконпазир аст ва ҳангоме, ки эҳтимолан, ин воридшавӣ ба фоида ё зарар таъсир мерасонад;
 - (б) тавсифи тамоми амалиёти пешбинишаванда, ки дар робита ба онҳо қаблан баҳисобгирии ҳедчинамой истифода гардида, фарорасии онҳо ҳоло камэҳтимол ба ҳисоб меравад;
 - (в) маблағи тағйирот дар арзиши одилонаи воситаи ҳедчинамой, ки дар муддати давра дар таркиби сармоя эътироф гардидааст (банди 11.69);
 - (г) маблағе, ки аз таркиби дигар маҷмуи даромад ба таркиби фоида ё зарар интиқол дода шудааст (бандҳои 11.69 ва 11.71); ва
 - (ғ) маблағи ҳама гуна зиёдшавии арзиши одилонаи воситаҳои ҳедчинамой нисбат ба тағйирот дар арзиши одилонаи гардиши воситаҳои пулии эҳтимолӣ, ки дар таркиби фоида ё зарар эътироф карда шудаанд (банди 11.69).

Қисми 12 Арзёбии арзиши одилона

Доираи татбиқи қисми мазкур

- 12.1 Қисми мазкур дар мавриде татбиқ мешавад, ки дигар қисмҳо амалӣ намудани арзёбии **арзиши одилона** ё ифшои маълумотро дар бораи арзёбии арзиши одилона талаб менамоянд, ба истисноӣ:
- (а) **пардохт дар асоси саҳм**, дар доираи Қисми 26 «*Пардохт дар асоси саҳм*»; ва
 - (б) амалиёти марбут ба иҷора, тибқи Қисми 20 «*Иҷора*».
- 12.2 Маълумоте, ки тибқи Қисми мазкур бояд ифшо карда шавад, нисбат ба ҳолатҳои зерин ифшои он талаб карда намешавад:
- (а) **дороиҳои нақшавӣ**, ки аз рӯи арзиши одилона, тибқи Қисми 28 «*Подошпӯӣ ба кормандон*» арзёбӣ шудаанд; ва
 - (б) дороиҳое, ки **маблағи ҷуброншавандаи** онҳо тибқи Қисми 27 «*Беқурбшавии дороиҳо*» арзиши одилонаро бо тарҳи харочот барои фурӯш ифода менамояд.

Арзёбӣ

Мақсади арзёбии арзиши одилона

- 12.3 Мақсади усули арзёбии арзиши одилона дар он ифода мегардад, ки бо роҳи ҳисоббаробарӣ нархе муайян карда шавад, то аз рӯи он **амалиёти муқаррарӣ** (на амалиёти маҷбурӣ) вобаста ба фурӯши дорой ё интиқоли **ухдадорӣ** байни **иштирокчиёни бозор** дар санаи арзёбӣ, дар шароити кунунии бозор (нархи хориҷшавӣ ба санаи арзёбӣ), ба роҳ монда шавад.

Принсипҳои арзёбӣ

- 12.4 Арзиши одилона - нархе, ки ҳангоми фурӯши дорой ба даст оварда шудааст ё ҳангоми интиқоли ухдадорӣ, дар раванди амалиёти муқаррарӣ байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ, пардохт шудааст. Корхона бояд арзиши одилонаро бо истифода аз ҳамаи фарзияҳое, ки иштирокчиёни бозор метавонанд барои муқаррар намудани дорой ё ухдадорӣ истифода баранд, арзёбӣ намояд.
- 12.5 Ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилона корхона бояд хусусиятҳои ҷунин дорой ё ухдадориро ба эътибор гирад, агар иштирокчиёни бозор ҳамаи хусусиятҳои ҳангоми муайян намудани нархи ҳамаи дорой ё ухдадорӣ дар санаи арзёбӣ ба эътибор мегирифтанд. Ҷунин хусусиятҳои инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) ҳолат ва мавқеи ҷойгиршавии доройҳо; ва
 - (б) маҳдудиятҳо вобаста ба фурӯш ё истифодаи дорой, агар ҷунин мавҷуд бошад.
- 12.6 Корхона бояд тахмин намояд, ки амалиёти фурӯши дорой ё интиқоли ухдадорӣ дар кадом макон сурат мегирад, ё:
- (а) дар **бозори асосӣ**, барои дорой ё ухдадории дахлдор; ё
 - (б) дар **бозори бештар муфид** барои ҷунин дорой ё ухдадорӣ, дар сурати мавҷуд набудани бозори асосӣ.
- 12.7 Корхона бояд дар санаи арзёбӣ ба ҷунин бозори асосӣ (ё бештар муфидтар) дастрасӣ дошта бошад. Дар сурати мавҷуд набудани далелҳои баръакс, бозоре пешбинӣ карда

мешавад, ки дар он корхона одатан барои фурӯши дороиҳо ё интиқоли уҳдадориҳо амалиёт анҷом меёвад ва ҳамон бозори асосӣ маҳсуб меёвад ё дар сурати мавҷуд набудани бозори асосӣ бозори бештар муфидтар ба ҳисоб меравад. Дар мавриди мавҷуд набудани бозори мушоҳидашаванда, корхона бояд тахмин намояд, ки амалиёт ба санаи арзёбӣ, ҳамчун асос барои арзёбии арзиши одилона, ҷой дорад.

12.8 Барои арзёбии арзиши одилонаи дороӣ ё уҳдадорӣ корхона бояд **хароҷоти амалиётро** ҳангоми истифода дар бозори асосӣ (ё бозори бештар муфид) ба эътибор нагирад. Хароҷоти амалиётӣ хусусияти дороиҳо ё уҳдадориҳо маҳсуб намеёвад, балки он пеш аз ҳама барои амалиёт хос мебошад.

12.9 Агар ҷойгиршавӣ хусусияти дороӣ маҳсуб ёвад, пас корхона бояд арзиши хароҷот дар бозори асосиро (ё бозори бештар муфидро) тасҳеҳ намояд, агар чунин ҳолат ҷой дошта бошад, ки ҳама нақли дороӣ аз макони ҷойгиршавӣ ба чунин бозор хароҷотро талаб намояд.

Истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороиҳои ғайримолиявӣ

12.10 Корхона ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи дороии ғайримолиявӣ қобилияти иштирокчии бозорро ҷиҳати тавлидоти манфиатҳои иқтисодӣ тавассути истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороиҳо ё тавассути фурӯши он ба иштирокчии дигари бозор, ки эҳтимолан дороии мазкурро дар ғайриомолиявӣ худ ба таври **беҳтарин ва босамартарин** истифода мебарад, ба эътибор мегирад.

12.11 Барои истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороии ғайримолиявӣ чунин истифодаи дороӣ ба эътибор гирифта мешавад, ки аз ҷиҳати ҷисмонӣ имконпазир, аз нигоҳи қонунӣ мавриди иҷозат ва аз ҷиҳати молиявӣ имконпазир мебошад, ҷи тавре, ки дар поён дарҷ гардидааст:

- (а) истифодаи аз ҷиҳати ҷисмонӣ имконпазир бо назардошти хусусиятҳои воқеии дороиҳо муайян карда мешавад, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муқаррар намудани нарх барои чунин дороиҳо ба эътибор мегиранд (масалан, мавқеи ҷойгиршавӣ ё андозаи объекти амвол);
- (б) истифодаи аз нигоҳи қонунӣ мавриди иҷозат бо назардошти ҳама гуна маҳдудиятҳои ҳуқуқии истифодаи дороиҳо муайян карда мешавад, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муқаррар намудани нарх барои чунин дороиҳо ба эътибор мегиранд (масалан, қоидаҳои минтақабандӣ, ки нисбати объекти амвол татбиқ мешаванд); ва
- (в) истифодаи аз ҷиҳати молиявӣ имконпазир инро ба эътибор мегирад, ки оё истифодабарӣ **даромади кофӣ** ё **воситаҳои пулӣ** ба вуҷуд меорад, то ин, ки даромади сармоягузори таъмин гардад, ки иштирокчиёни бозор бояд онро аз сармоягузори ба дороии дарҷгардида бо чунин тарзи истифода талаб кунанд.

12.12 Корхона бояд муайян намояд, ки истифодаи ҷории дороии ғайримолиявӣ аз ҷониби он истифодаи беҳтарин ва босамартарини он ба ҳисоб меравад, агар омилҳои бозорӣ ё дигар омилҳо ба он ишора кунанд, ки истифодаи дигари дороии зерин аз ҷониби иштирокчиёни бозор арзиши онро ба ҳадди баланд зиёд менамояд.

12.13 Агар дороии ғайримолиявӣ арзиши ҳадди аксарро барои иштирокчиёни бозор, аз ҳисоби истифодабарӣ нисбат ба дигар дороиҳо (ё уҳдадориҳо) таъмин намояд, пас корхона бояд тахмин намояд, ки дороӣ ҳамроҳ бо дигар дороиҳо (ё уҳдадориҳо) истифода мебардад ва чунин дороиҳо (ё уҳдадориҳо) барои иштирокчиёни бозор дастрас мебошанд. Корхона бояд фарзияҳоро дар бораи истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороии ғайримолиявӣ

барои дигар дороиҳоро (истифодаи бехтарин ва босамартарини кадоме аз онҳо манфиатовар бошад) пайдарҳам ба роҳ монад.

Усули арзёбии арзиш

- 12.14 Ҳангоми ҷой надоштани мушоҳидаи нархи дорой ё уҳдадорӣ корхона бо истифода аз дигар усули арзёбӣ арзиши одилонро муқаррар мекунад. Корхона бояд аз усуле истифода намояд, ки ба ҳолати дахлдор мувофиқ буда, маълумоти кофӣ барои арзёбии арзиши одилона дар он ҷой дорад. Корхона маълумоти **мушоҳидашавандаи** дахлдорро бояд ба ҳадди аксар истифода намояд ва маълумоти **мушоҳиданашавандаро** коҳиш диҳад.
- 12.15 Се усули ба таври васеъ истифодашавандаи арзёбӣ - муносибати бозорӣ, муносибати серхарочот ва муносибати даромаднок мебошанд. Корхона бояд аз усули арзёбие истифода намояд, ки ба як ё якчанд аз муносибатҳои зерин мувофиқ бошад:
- (а) ҳангоми *муносибати бозорӣ* нархҳо ва дигар маълумоти мувофиқ истифода мегарданд, ки бо натиҷаи амалиёти бозорӣ асос ёфта, бо дороиҳо, уҳдадориҳои яхела ё муқоисашаванда (яъне ҳаммонанд) ё гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадориҳо, ба монанди **тиҷорат**, алоқаманд мебошанд. Масалан, дар усулҳои арзёбӣ, ки ба муносибати бозорӣ мувофиқанд, аксар вақт мултипликаторҳои бозориرو истифода мебаранд, ки дар асоси як гурӯҳи амалиёти муқоисапазир гирифта шудаанд.
 - (б) ҳангоми *муносибати серхарочот* маблағе инъикос мегардад, ки дар давраи дахлдор барои иваз кардани иқтидори истифодаи дорой талаб карда мешавад (баъзан «*арзиши ҷориш ивазкунӣ*» номида мешавад).
 - (в) *муносибати даромаднок* маблағи минбаъдаро (масалан, воситаҳои пулӣ ё даромад ва **харочот**) ба як маблағи ҷорӣ (яъне тахфифшаванда) мубаддал мегардонад. Усули арзёбии муносибати даромаднок дар бар мегирад:
 - (i) усулҳое, ки ба ҳисоббаробарии **арзиши ҷорӣ** асос ёфтаанд;
 - (ii) усули муайян намудани нархи опцион; ва
 - (iii) усули бисёрдавраи фоидаи изофӣ, ки барои арзёбии арзиши одилона баъзе **дориҳои ғайримоддӣ** истифода мешавад.
- 12.16 Корхона ислоҳоти дар натиҷаи тағйир додани усули арзёбӣ ё истифодаи он бавучудомадаро бояд ҳамчун тағйироти *арзёбии баҳисобгирӣ* муҳосибӣ дар мавриди баҳисобгирӣ тибқи Қисми 10 инъикос намояд. Бо вучуди ин, барои ислоҳҳое, ки дар натиҷаи тағйир додани усули арзёбӣ ё татбиқи он ба амал меоянд, зарурати ифшои маълумот дар бораи тағйироти арзёбии баҳисобгирӣ муҳосибӣ тибқи Қисми 10 ҷой надорад.
- 12.17 Дорой ё уҳдадорие, ки аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ карда мешавад, метавонад нархи дархост ва нархи пешниҳодро доро бошад (масалан, маълумот аз бозори даллолон). Дар ин ҳолат, корхона бояд арзиши одилонаи дорой ё уҳдадорию бо истифода аз нархи доираи спрэди барои хариду фурӯш пешбинишуда, ки ба таври возеҳ арзиши одилонро дар чунин ҳолатҳо инъикос мекунад, арзёбӣ кунад. Корхона бояд чунин нархро барои арзёбӣ кардани арзиши одилона истифода барад, новобаста аз он, ки корхона маълумоти аввалияи тартиби дараҷавии арзиши одилонро (Сатҳи 1, Сатҳи 2 ё Сатҳи 3; ниг. ба бандҳои 12.22–12.27) чӣ гуна гурӯҳбандӣ мекунад. Ба корхона иҷозат дода мешавад, аммо талаб карда намешавад, ки нархи талаботро барои мавқеияти дороиҳо ва нархи пешниҳодро барои мавқеияти уҳдадориҳо истифода барад. Қисми мазкур барои корхона истифода бурдани нархҳои миёнаи бозор ё дигар шартномаҳои нархномавию дар доираи

спрэди талабот ва пешниҳод, ки аз ҷониби иштирокчиёни бозор ҳамчун масъалаи амалӣ барои арзёбии арзиши одилона истифода мешаванд, манъ намекунад.

Арзёбии боэътимоди арзиши одилона

12.18 Чунин пешбинӣ карда мешавад, ки усули арзёбӣ барои дарёфти **арзёбии** боэътимоди арзиши одилона имкон фароҳам меорад, агар:

- (а) усул ба таври мантиқӣ инъикоскунандаи ҷигунагии интизории бозор барои арзёбии дорой бошад; ва
- (б) маълумоти аввалияи доираи усул ба таври мантиқӣ инъикоскунандаи интизориҳои бозор ва арзёбии омилҳои хавф ва даромаднокӣ ба дорой хос бошад.

12.19 Арзиши одилонаи сармоягузорӣ ба дороиҳое, ки дар **бозори ғайри** нархгузорӣ нашудаанд, метавонад ба таври боэътимод арзёбӣ карда шавад, агар:

- (а) ноустуворӣ дар доираи арзёбии мантиқии арзиши одилона барои дорои мазкур муҳим маҳсуб наёбад; ё
- (б) эҳтимолияти нишондиҳандаҳои гуногун дар ҳудуди доира метавонад ба таври мантиқӣ арзёбӣ гардида, ҷиҳати арзёбӣ қардани арзиши одилона истифода шаванд.

12.20 Дар аксар маврид тағйирёбии доираи арзиши одилонаи мантиқии дороиҳое, ки нархгузории бозорӣ надоранд, шояд муҳим набошад. Маълуман, қорхона метавонад арзиши одилонаи дороиеро, ки аз тарафи беруна ҳарида шудааст, арзёбӣ кунад. Аммо, агар доираи шумораи лозимаи арзиши одилона зиёд буда, эҳтимолияти шумораи гуногунро наметавон ба таври мантиқӣ арзёбӣ намуд, пас арзёбии боэътимоди арзиши одилона дастрас намебошад.

12.21 Агар арзёбии боэътимоди арзиши одилонаи дороие, ки аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ карда шудааст, дигар дастрас набошад (ё дар сурати пешбинӣ гардидани истисноӣ марбут ба хароҷот ё қўшишҳои ғайривокӣ бидуни хароҷот ё қўшишҳои иловагӣ дастрас набошад, масалан, нигаред ба бандҳои 11.14(в) ва 11.54(б)), қорхона бояд бар ивази ин **арзиши тавозуниро** дар санаи охирин, ҳангоме, ки дорой ба сифати арзиши нав ба таври боэътимод арзёбӣ гардида бошад, истифода барад. Қорхона бояд дороиро аз рӯи чунин арзиши аввалия бо тарҳ намудани **беқурбшавӣ**, то он мавриде, ки арзёбии боэътимоди арзиши одилона ба даст наояд (ё он бидуни хароҷот ё қўшишҳои иловагӣ ба даст оварда шавад, агар чунин истисно пешбинӣ шуда бошад), арзёбӣ кунад.

Тартиби дараҷавии арзиши одилона

12.22 Барои таъмин намудани пайдарҳамӣ ва мутобиқати арзёбии арзиши одилона ва ифшоӣ ба он марбута қорхона бояд тартиби дараҷавии арзиши одилонро тавассути гурӯҳбандӣ қардани маълумоти аввалия барои усулҳои арзёбие, ки дар доираи муайян қардани арзиши одилона дар се сатҳ – сатҳи 1, сатҳи 2 ва сатҳи 3 истифода бурда мешаванд, татбиқ кунад. Дар мавриди тартиби зерини дараҷаи арзиши одилона баландтарин афзалият ба нархгузории тасҳеҳнашудаи бозорҳои ғайри бозорҳои дороиҳо ё ҳададорҳои қорхона мутобиқ, дода мешавад (маълумоти аввалияи сатҳи 1) ва пасттарин афзалият ба маълумоти аввалияи ғайримӯшоҳидашаванда дода мешавад (маълумоти аввалияи сатҳи 3). Дар баъзе маврид қорхона метавонад маълумоти аввалияеро, ки барои арзёбӣ қардани арзиши одилонаи дороиҳо ё ҳададорҳои истифода мешавад, ба сатҳҳои гуногун тартиби дараҷавии арзиши одилона мансуб намояд. Дар чунин ҳолатҳо қорхона бояд тамоми ҳолатҳои арзёбии арзиши одилонро дар пасттарин сатҳи маълумоти аввалия, ки

барои тамоми ҳолатҳои арзёбӣ муҳим мебошад, ғуруҳбандӣ намояд.

Манбаи маълумоти Сатҳи 1

- 12.23 Манбаи маълумоти Сатҳи 1- нархгузори тасхешнашудаи бозорҳои ғайрибарон дорониҳо ё уҳдадорони яхела мебошад, ки корхона дар санаи арзёбӣ ба онҳо дастрасӣ дорад. Нархгузори бозори ғайрибарон далели хеле бозғайимии арзиши одилонро таъмин менамояд ва бояд барои арзёбии арзиши одилони бидуни тасхеш дар ҳама маврид истифода шавад. Корхона нархгузори бозори ғайрибарон бояд барои арзёбии ҳамаи ҳолатҳо, ҳангома, ки чунин нарх дастрас мебошад, истифода намояд.
- 12.24 Агар корхона дар робита бо дорой ё уҳдадори алоҳида дорой ягон мавқеъ бошад (аз ҷумла, мавқеи иборат аз миқдори зиёди дорониҳо ё уҳдадорони яхела, ба монанди басти **воситаҳои молиявӣ**) ва нисбат ба дорой ё уҳдадори мазкур дар бозори ғайрибарон амалиёт анҷом дода шавад, пас арзиши одилони он дорой ё уҳдадорӣ бо роҳи зарб задани нархгузори чунин дорой ё уҳдадорӣ ба миқдори дар ихтиёрдоштаи корхона арзёбӣ карда шавад. Арзёбии арзиши одилони дорой ё уҳдадорӣ тибқи Сатҳи 1 ғуруҳбандӣ карда мешавад.

Манбаи маълумоти Сатҳи 2

- 12.25 Манбаи маълумоти Сатҳи 2 - он манбаи маълумоте, ки ба таври мустақим ё ғайримустақим дар робита бо дорой ё уҳдадорӣ мушоҳидашаванда мебошад, ба истиснои нархгузори, ки ба Сатҳи 1 мансуб шудааст. Манбаи маълумоти Сатҳи 2 инҳоро дар бар мегирад:
- (а) нархгузори дар бозорҳои ғайрибарон дар робита бо дорониҳо ё уҳдадорони ҳаммонанд;
 - (б) нархгузори дар бозорҳои ғайрибарон дар робита бо дорониҳо ё уҳдадорони ҳаммонанд;
 - (в) манбаи маълумоти аз нархгузори фарқкунанда, ки нисбат ба дорониҳо ё уҳдадорони мушоҳидашаванда мебошад, масалан:
 - (i) меъёрҳои фоизнок ва даромаднокӣ қарздор, ки дар фосилаҳои стандартии нархгузоришаванда мушоҳида мешаванд;
 - (ii) ноустувории эҳтимоли; ва
 - (iii) спредҳои қарзӣ.
 - (г) манбаи маълумоти тавассути бозор тасдиқшуда.

- 12.26 Агар корхона тасхешоти манбаи маълумоти Сатҳи 2-ро муҳим шуморад ва барои манбаи маълумоти назарраси мушоҳидашаванда истифода кунад, пас бояд арзёбии ҳосилшудаи арзиши одилонро тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилони ба Сатҳи 3 мансуб гардонад.

Манбаи маълумоти Сатҳи 3

- 12.27 Манбаи маълумоти Сатҳи 3 - манбаи маълумоти мушоҳидашавандаро нисбат ба дорониҳо ё уҳдадорони ифода менамояд. Корхона бояд бо истифода аз тамоми маълумоти мавҷуда, ки метавонад маълумоти хусусии корхонаро дар бар гирад, манбаи маълумоти мушоҳидашавандаро ташаккул диҳад. Ҳангоми ташаккули манбаи маълумоти мушоҳидашаванда корхона метавонад маълумоти хусусии худро ҳамчун асос истифода барад, аммо ин маълумот бояд тасхеш карда шавад, агар маълумоти асоснокӣ дастрас нишон диҳад, ки дигар иштирокчиёни бозор маълумоти ғуногунро истифода

мебаранд ё нисбат ба корхона ягон махсусияте ҷой дорад, ки барои иштирокчиёни бозори дигар дастрас намебошад (масалан, манфиатҳои синергетикии барои корхона хос). Барои ба даст овардани маълумот дар бораи фарзияҳои иштирокчиёни бозор барои корхона зарурат вучуд надорад, ки қўшиши зиёдро ба харч диҳад. Аммо, корхона бояд тамоми маълумотро дар бораи фарзияҳои иштирокчиёни бозор, ки ба таври асоснок дастрас мебошанд, ба эътибор гирад.

Ифшои маълумот

- 12.28 Корхона бояд маълумот дар бораи ҳар як **гурӯҳи дорониҳо ва уҳдадорониҳо**, ки аз рӯйи арзиши одилона арзёбӣ мешаванд, дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ**, пас аз **эътирофи** аввалияи зерин, ифшо намояд:
- (а) арзиши тавозунӣ ба охири **давраи ҳисоботӣ**;
 - (б) сатҳи дараҷавии арзиши одилона, ки арзёбии арзиши одилона дар доираи он гурӯҳбандӣ мегардад (Сатҳи 1, Сатҳи 2 ё Сатҳи 3); ва
 - (в) шарҳи усул(ҳо)-и арзёбие, ки корхона барои арзёбии арзиши одилона ба дараҷаи арзиши одилонаи Сатҳи 2 ва Сатҳи 3 мансуббуда ва маълумоти заминавие, ки ҳангоми арзёбии арзиши одилона истифода гардидаанд, истифода намудааст.
- 12.29 Дар робита ба арзёбиҳои такроршавандаи арзиши одилона, ки тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба Сатҳи 3 мансуб карда шудаанд, корхона бояд бузургии умумии фоида ё зарари даврано ифшо намояд, ки дар таркиби инҳо эътироф шудаанд:
- (а) **фоида ё зарар** ва моддаҳои ҳисобот дар таркиби фоида ё зарар, ки тибқи онҳо чунин фоида ё зарар эътироф шудааст; ва
 - (б) **дигар маҷмуи даромад** ва моддаҳои ҳисобот дар таркиби дигар маҷмуи даромаде, ки тибқи онҳо чунин фоида ё зарар эътироф шудааст.
- 12.30 Корхона бояд гурӯҳҳои дахлдори дорониҳо ва уҳдадорихоро дар асоси инҳо муайян кунад:
- (а) хусусият, мушаххасот ва хавфи марбут ба дорой ё уҳдадорӣ; ва
 - (б) дараҷа дар тартиби дараҷавии арзиши одилона, ки арзёбии арзиши одилона ба он марбут мебошад.
- 12.31 Гурӯҳи дорониҳо ва уҳдадорихо аксар вақт тақсимои чузъиро нисбат ба моддаҳои ҳисоботӣ, ки дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ инъикос мешаванд, талаб менамояд; бо вучуди ин, корхона бояд маълумотро пешниҳод кунад, ки барои гузаронидани муқоиса бо моддаҳои дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ пешниҳодшуда кофӣ бошад.
- 12.32 Корхона бояд маълумоти микдориро, ки бандҳои 12.28–12.31 талаб менамоянд, дар шакли ҷадвал пешниҳод намояд, агар ягон шакли дигари бештар муфид мавҷуд набошад.

Қисми 13 Захираҳои молику моддӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 13.1 Қисми мазкур принципҳоро ҷиҳати эътироф ва арзёбии **захираҳои молику моддӣ** муқаррар менамояд. Захираҳои молику моддӣ **дороиҳое** мебошанд, ки:
- (а) дар қарағни фаъолияти муқаррарӣ барои тичорат пешбинӣ шудаанд;
 - (б) барои ҷунин тичорат дар раванди истеҳсолот қарор доранд; ё
 - (в) дар намуди ашё ё маводе қарор доранд, ки барои истифода дар раванди истеҳсолот ё хизматрасонӣ пешбинӣ шудаанд.
- 13.2 Қисми мазкур нисбат ба арзёбии захираҳои молику моддӣ татбиқ намегардад, ба истиснои:
- (а) [соқит шудааст];
 - (б) **воситаҳои молиявӣ** (ниг. ба Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*»); ва
 - (в) **дороиҳои биологӣ**, ки ба **фаъолияти кишоварзӣ** мансуб мебошанд ва **маҳсулоти кишоварзӣ** дар лаҳзаи ҷамъоварии он (ниг. ба Қисми 34 «*Фаъолияти маҳсул*»).
- 13.2А Талабот вобаста ба ифшои маълумоти Қисми мазкур нисбат ба дороиҳои баргاردонидашудаи ҳамчун захираи молику моддӣ гурӯҳбандишуда (ниг. ба банди 23А.24(в)) татбиқ мегардад. Дороиҳои баргاردонидашуда на тибқи Қисми мазкур, балки тибқи бандҳои 23А.23–23А.29 арзёбӣ ва эътироф карда мешаванд.
- 13.3 Қисми мазкур нисбат ба тамоми захираҳои молику моддӣ татбиқ мегардад, ба истиснои:
- (а) истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ ва маҳсулоти хоҷагии ҷангал, маҳсулоти кишоварзӣ пас аз ҷамъоварии он, инчунин канданиҳои ғоиданок ва маҳсулоти коркарди канданиҳои ғоиданок дар он сурат, ки онҳо аз рӯи **арзиши одилона** бо тарҳи хароҷоти фурӯш тавассути **фонда ё зарар**, арзёбӣ мешаванд; ё
 - (б) миёнаравон ва даллолон, ки захираҳои худро аз рӯи арзиши одилона бо тарҳи хароҷот барои фурӯши онҳо арзёбӣ мекунанд.

Арзёбии захираҳои молику моддӣ

- 13.4 Корхона захираҳои молику моддиро тибқи яке аз ин ду бузургӣ арзёбӣ мекунад: арзиши асли ва нархи тахминии фурӯш бо тарҳи хароҷоти корҳои анҷомдодашуда барои фурӯш.

Арзиши аслии захираҳои молику моддӣ

- 13.5 Корхона бояд ба арзиши аслии захираҳои молику моддӣ ҳамаи хароҷот барои харид, коркард ва дигар хароҷотро, ки барои дастраскунии захираҳои молику моддӣ ба мавқеи ҷойгиршавии кунунӣ ва ҳолати мавҷудаи онҳо сарф шудааст, ворид намояд.

Хароҷот барои харид

- 13.6 Хароҷот барои хариди захираҳои молику моддӣ нархи харид, боҷҳои воридотӣ ва дигар

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

андозҳо (ба истиснои он андозҳо, ки дар оқибат аз ҷониби корхона ба мақомоти андоз ҷуброн карда мешаванд), инчунин хароҷоти ҷамлу нақл, ҷобачокунӣ ва дигар хароҷотеро, ки бевосита ба хариди маҳсулоти тайёр, мавод ва хизматрасонӣ тааллуқдоранд, дар бар мегирад. Тахфифи тичоратӣ, имтиёзҳо ва дигар моддаҳои ҳаммонанд бояд ҳангоми муайян намудани хароҷот барои харид тарҳ карда шаванд.

- 13.7 Корхона метавонад захираҳои молиро моддиро бо шартҳои батаъхирандозӣ харидорӣ намояд. Дар баъзе маврид чунин созишнома масъалаҳои мувофиқашуда, масалан, фарқияти байни нархи харид бо шартҳои муқаррарии қарз ва маблағи ба таъхир гузоштани пардохтро дар бар намегирад. Дар чунин ҳолатҳо фарқият ҳамчун **хароҷоти** фоиз дар давраи маблағгузорӣ эътироф мегардад ва ба арзиши захираҳои молиро моддӣ илова карда намешавад.

Хароҷот барои коркард

- 13.8 Хароҷот барои коркард хароҷотеро фаро мегирад, ба мисли хароҷоти мустақими музди меҳнат, ки бевосита бо истеҳсоли маҳсулот алоқаманд мебошад. Чунин хароҷот ҳамзамон хароҷоти борхатии доимии истеҳсоли ба таври доимӣ ва тағйирёбанда тақсимишударо мунтазам дар бар мегирад, ки ҳангоми коркарди ашёи хом ба маҳсулоти тайёр ба вучуд омадааст. Хароҷоти доимии иловагии истеҳсолӣ - хароҷоте мебошад, ки новобаста аз ҳаҷми истеҳсолот нисбатан бетағйир боқӣ мемонад, масалан, **истеҳлок** ва хизматрасонии биноҳои истеҳсолӣ, таҷхизот ва доронҳо дар шакли ҳуқуқи истифода, ки дар раванди истеҳсолот истифода мешаванд, инчунин хароҷоти идоравӣ ва маъмурии бо истеҳсолот алоқаманд. Хароҷоти борхатии истеҳсоли тағйирёбанда - хароҷоти истеҳсоли ғайримустақим мебошад, ки дар тобеияти бевосита ё амалан мустақим аз ҳаҷми истеҳсолот, масалан, хароҷоти ғайримустақим барои ашёи хом ё хароҷоти ғайримустақим барои музди меҳнат, боқӣ мемонад.

Тақсими хароҷоти иловагии истеҳсолӣ

- 13.9 Корхона бояд хароҷоти доимии иловагии истеҳсолиро ба хароҷоти коркард, ки дар асоси иқтисодии муқаррарии қувваи истеҳсолӣ ба роҳ монда мешавад, тақсим намояд. Иқтисодии муқаррарӣ - ҳамон ҳаҷми истеҳсолотест, ки вобаста аз нишондодҳои миёнаи як қатор давраҳо ё мавсимҳои қорӣ дар шароити муқаррарӣ, бо назардошти талафот дар ҳосилнокии меҳнат дар робита бо хизматрасонии нақшавӣ, ба даст оварда мешавад. Ҳаҷми воқеии истеҳсолот метавонад дар сурате истифода бурда шавад, агар он тахминан ба ҳосилнокии муқаррарии меҳнат мувофиқат намояд. Маблағи хароҷоти борхатии доимӣ, ки ба як воҳиди маҳсулот мансуб мебошад, дар натиҷаи сатҳи истеҳсолот ё бозмониҳо намеафзояд. Хароҷоти борхатии доимии тақсимнашуда ба сифати хароҷот дар давраи бавучудой эътироф карда мешавад. Дар давраҳои ғайримуқаррарии сатҳи баланди истеҳсолот маблағи хароҷоти борхатии доимӣ, ки ба ҳар як воҳиди маҳсулот тақсим мегардад, тавре кам карда мешавад, ки захираҳои молиро моддӣ аз арзиши аслии зиёд арзёбӣ карда нашаванд. Хароҷоти борхатии доимии истеҳсоли тағйирёбанда ба ҳар як воҳиди маҳсулот, дар асоси истифодаи воқеии иқтисодии истеҳсолӣ, тақсим карда мешавад.

Маҳсулоти муштарак ва маҳсулоти дуҷумдараҷа

- 13.10 Дар раванди истеҳсолот метавонад дар як вақт бештар аз як маҳсулот истеҳсол карда шавад. Ин, масалан, ҳангоми истеҳсоли муштаракӣ маҳсулоти истеҳсолшаванда ё маҳсулоти асосӣ ва маҳсулоти дуҷумдараҷа ба вучуд меояд. Агар хароҷот барои коркарди

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

ҳар як маҳсулот алоҳида мушаххас карда шавад, пас он мутаносибан байни маҳсулот ба таври пайдарҳамӣ тақсим карда мешавад. Масалан, тақсимот метавонад дар асоси арзиши нисбии фурӯши ҳар як маҳсулот ё дар зинаи раванди истеҳсолот, ҷангоме, ки маҳсулот алоҳида мушаххас мегардад ё ҷангоми баанҷомрасии истеҳсолот, амалӣ карда шавад. Аксар маҳсулоти дуҷумдараҷа аз рӯйи табиати худ муҳим ба ҳисоб намераванд. Дар чунин ҳолатҳои монанд онҳо одатан аз рӯйи арзиши софи фурӯш арзёбӣ мегарданд ва ин арзиш аз арзиши аслии маҳсулоти асосӣ тарҳ карда мешавад. Дар натиҷа **арзиши тавозунии** маҳсулоти асосӣ ба таври **назаррас** аз арзиши аслии он фарқ намекунад.

Дигар хароҷоте, ки ба арзиши аслии захираҳои молию моддӣ дохил мешаванд

- 13.11 Корхона бояд дигар хароҷотро ба арзиши аслии захираҳои молию моддӣ ба он андозае, ки онҳо барои расонидан ба макони ҷойгиршавии воқеӣ ва ҳолати захираҳои молию моддӣ истифода шудаанд, дохил намояд.
- 13.12 Корхонае, ки банди 11.65(б)-ро татбиқ менамояд, бояд арзиши тавозунии моли нигоҳдоштгашударо (**объекти ҳедчинамой**) ба тағйироти **арзиши одилонаи** объекти ҳедчинамой, ки бо ҳавфи ҳедчинамой алоқаманд аст, тасҳеҳ кунад.

Хароҷоте, ки ба арзиши аслии захираҳои молию моддӣ дохил намешаванд

- 13.13 Намунаҳои хароҷот, ки ба арзиши аслии захираҳои молию моддӣ дохил намешаванд ва ба сифати хароҷот дар давраи бавучудой эътироф шудаанд, инҳо мебошанд:
- (а) талафоти аз меъёр зиёди ашёи хом, меҳнати сарфшуда ё дигар хароҷоти истеҳсолӣ;
 - (б) хароҷоти нигоҳдорӣ, агар танҳо дар раванди истеҳсолот барои гузаштан ба зинаи минбаъдаи истеҳсолот талаб карда нашавад;
 - (в) хароҷоти борхатии доимии маъмурӣ, ки барои расонидани захираҳои моддӣ ба макони ҷойгиршавии воқеӣ ва ба ҳолати захираҳои молию моддӣ онҳо мусоидат наменамояд; ва
 - (г) хароҷот барои фурӯш.
- 13.14 [Сокит шудааст].

Арзиши аслии маҳсулоти кишоварзии ҷамъоваришуда, ки аз дороиҳои биологӣ гирифта шудааст

- 13.15 Қисми 34 талаб менамояд, ки захираҳои молию моддӣ, ки маҳсулоти кишоварзиро фаро мегиранд ва корхона онҳоро аз ҳисоби дороиҳои биологӣ ба даст овардааст, ҷангоми **эътирофи** аввалия аз рӯйи арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти дахлдори фурӯш зимни ҷамъовариҳои ҳосил, арзёбӣ намояд. Барои татбиқи Қисми мазкур чунин арзиш – арзиши захираҳои молию моддӣ дар ҳамон сана ба ҳисоб меравад.

Усули арзёбии арзиш, ба монанди арзиши аслии муқаррарӣ, усули фурӯши чакана ва охири нархи харид

- 13.16 Корхона метавонад аз усулҳои арзёбии арзиши захираҳои молию моддӣ, ба мисли усули баҳисобгирӣ аз рӯйи хароҷоти меъёрӣ ё усули баҳисобгирӣ тибқи нархи чакана истифода

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

намояд, агар натиҷаҳои татбиқи онҳо тахминан ба арзиши асли баробар бошанд. Харочоти меъёрӣ дараҷаи муқаррарии истифодаи ашёи хом ва мавод, меҳнат, самаранокӣ ва ҳосилнокиро дар назар дорад. Онҳо ба таври мунтазам таҳлил карда мешаванд ва ҳангоми зарурат бо назардошти шароити ҷорӣ мавриди бозбинӣ қарор мегиранд. Ҳангоми истифодаи усули фурӯши чакана арзиши асли бо роҳи коҳиш додани захираҳои молию моддӣ ба фоизи маржаи умумии дахлдор, муқаррар карда мешавад.

Формулаҳои ҳисобкунии арзиши асли

- 13.17 Корхона бояд арзиши аслии моддаҳои захираҳои молию моддӣ, ки одатан байни ҳам ивазшаванда намебошанд, инчунин мол ва хизматрасоние, ки барои лоиҳаҳои мушаххас истеҳсол ва муқаррар шудаанд, аз рӯйи арзиши аслии ҳар як воҳид муайян кунад.
- 13.18 Корхона бояд арзиши аслии захираҳои молию моддӣ, дар баробари он захираҳои молию моддӣ, ки тибқи банди 13.17 арзёбӣ мегарданд, аз рӯйи формулаи «Хариди якум – фурӯши якум» (ХЯФЯ- FIFO) ё арзиши миёнавазн муайян кунад. Корхона бояд ҳамон формулаи ҳисоббаробарии арзиши аслиро барои ҳамаи захираҳои молию моддӣ, ки таркибу хусусияти ҳаммонанд доранд, истифода намояд. Татбиқи формулаҳои гуногуни ҳисоббаробарии арзиши асли нисбат ба захираҳои молию моддӣ дорои таркибу хусусияти ғайришабеҳ метавонад дуруст бошад. Стандарти мазкур истифодаи формулаи «Хариди охир – фурӯши якум» (ХОФЯ- FIFO) «Воридоти охир – барориши якум» (ВОБЯ-LIFO)-ро иҷозат намедихад.

Беқурбшавии захираҳои молию моддӣ

- 13.19 Тибқи бандҳои 27.2–27.4 корхона ба ҳар кадом **давраи ҳисоботӣ** бояд муайян намояд, ки оё захираҳои молию моддӣ беқурб шудаанд ё нашудаанд, яъне имкони ҷуброн кардани арзиши асли дар ҳаҷми пурра вучуд надорад (масалан, бо далели осебёбӣ, фарсудашавӣ ё коҳишёбии нархи фурӯш). Дар мавриде, ки моддаи (ё гурӯҳи моддаҳо) захираҳои молию моддӣ мавриди беқурбшавӣ қарор мегира(н)д, бандҳои дарҷгардида корхонаро уҳдадор менамоянд, ки захираҳои молию моддиро аз рӯйи нархи фурӯши онҳо бо тарҳи хароҷоти такмил ва фурӯш арзёбӣ карда, **зарар аз беқурбшавиро** эътироф намояд. Дар бандҳои мазкур инчунин ҳолатҳое тавсиф мегарданд, ки дар мавриди содиршавии онҳо арзиши захираҳои молию моддӣ беқурбшуда бояд барқарор карда шавад.

Эътироф ба сифати хароҷот

- 13.20 Пас аз фурӯши захираҳои молию моддӣ арзиши тавозунии онҳо бояд аз ҷониби корхона ба сифати хароҷот дар ҳамон даврае, ки **даромад аз фурӯши** дахлдор эътироф мешавад, мавриди эътироф қарор гирад.
- 13.21 Баъзе захираҳои молию моддӣ метавонад ба ҳисоби дигар дороиҳо, масалан, захираҳои молию моддӣ, ки ба сифати ҷузъи объектҳои ба таври мустақилона истеҳсолшудаи воситаҳои асосӣ истифода шудаанд, мансуб бошанд. Захираҳои молию моддӣ бо чунин тарз ба дигар дороиҳо тақсимгардида минбаъд тибқи қисми Стандарти мазкур, ки нисбат ба намуни мавҷудаи дороиҳо татбиқ мегардад, ба эътибор гирифта мешаванд.

Ифшои маълумот

- 13.22 Корхона бояд инҳоро ифшо намояд:
- (а) **спёсати баҳисобгирӣ** барои арзёбии захираҳои молию моддӣ қабулгардида,

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
аз ҷумла, тарзи истифодаи ҳисоббаробари арзиши аслии онҳо;

- (б) арзиши тавозунии умумии захираҳои молию моддӣ ва арзиши тавозунӣ дар **гурӯҳбандиҳое**, ки барои корхона мувофиқ мебошанд;
- (в) маблағи захираҳои молию моддӣ эътирофшуда ба сифати хароҷоти дар давра сарфгардида;
- (г) зарар аз беқурбшавии тибки Қисми 27 «Беқурбшавии дорониҳо» дар таркиби фоида ё зарар эътироф ё барқароршуда; ва
- (ғ) арзиши тавозунии умумии захираҳои молию моддӣ, ки ба сифати таъмини **ухдадорӣ** ба гарав гузошта шудаанд.

Қисми 14

Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 14.1 Қисми мазкур нисбат ба баҳисобгирӣ муҳосиби **иттиҳодияҳо**, ҳам дар **ҳисоботи молиявӣ маҷмӯӣ** ва ҳам дар **ҳисоботи молиявӣ** сармоягузор, ки корхонаи асосӣ ба ҳисоб намеравад, вале дар як ё якчанд иттиҳодияҳо сармоя дорад, татбиқ мегардад. Банди 9.26 талабот нисбат ба баҳисобгирӣ муҳосиби иттиҳодияҳо дар **ҳисоботи молиявӣ алоҳида** муқаррар менамояд.

Муқаррароти иттиҳодияҳо

- 14.2 Иттиҳодия – корхонаест, ки ба он сармоягузор таъсири назаррас мерасонад.
- 14.3 Таъсири назаррас – ҳуқуқи иштирок дар мавриди қабули қарорҳои марбут ба сиёсати молиявӣ ва амалиёти иттиҳодия буда, бевосита **назорат ё назорати муштараки** чунин сиёсатро ифода намекунад:
- (а) агар сармоягузор ба таври мустақим ё ғайримустақим (масалан, тавассути корхонаҳои фаръӣ) дорои 20 фоиз ё бештар аз он ҳуқуқи раъй дар иттиҳодияро дошта бошад, пас чунин ҳисобида мешавад, ки сармоягузор ба корхона таъсири назаррас дорад, ба истиснои дақиқ исбот нагардидани ҷой доштани чунин ҳолат;
 - (б) ва баръакс, агар сармоягузор ба таври мустақим ё ғайримустақим (масалан, тавассути корхонаҳои фаръӣ) дорои камтар аз 20 фоиз ҳуқуқи раъй дар иттиҳодия бошад, пас чунин ҳисобида мешавад, ки сармоягузор ба корхона таъсири назаррас надорад, ба истиснои ҳолате, ки мавҷудияти чунин таъсирро ба таври возеҳ нишон додан имконпазир бошад; ва
 - (в) ҳуқуқи раъйи бештар ё сахмияҳое, ки ба дигар сармоягузор тааллуқ дорад, сармоягузorro аз доштани таъсири назаррас маҳрум намекунад.

Арзёбӣ — интиҳоби сиёсати баҳисобгирӣ

- 14.4 Сармоягузор бояд сармоягузориҳои худро дар тамоми иттиҳодияҳо аз рӯйи яке аз усулҳои зерин ба эътибор гирад:
- (а) усули баҳисобгирӣ аз рӯйи хароҷоти асли, тибки банди 14.5;
 - (б) усули иштироки ҳиссавӣ, тибки банди 14.8; ё
 - (в) усули баҳисобгирӣ аз рӯйи **арзиши одилона**, тибки банди 14.9.

Усули баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти асли

- 14.5 Сармоягузор бояд сармоягузориҳои худро дар иттиҳодияҳо, ба ғайр аз он иттиҳодияҳо, ки дар онҳо нахгузори интишоршуда вучуд дорад (ниг. ба банди 14.7), аз рӯи арзиши асли бо тарҳи ҳама гуна зарари аз беқурбшавӣ чамъшуда, ки тибки Қисми 27 «Беқурбшавии дороиҳо» эътироф гардидааст, инъикос намояд.
- 14.6 Сармоягузор бояд суди саҳмияҳо ва дигар пардохти аз сармоягузорӣ бадастомадаро, новобаста аз он, ки оё тақсмот натиҷаи фоидаи чамъшудаи иттиҳодия, ки то санаи харид ё пас аз он ба вучуд омадааст, ба ҳисоб меравад ё намеравад, дар таркиби даромад эътироф намояд.
- 14.7 Сармоягузор бояд сармоягузориҳои худро дар иттиҳодияҳо, ки барон онҳо нахгузори интишоршуда вучуд дорад, бо истифода аз усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона инъикос намояд (ниг. ба банди 14.9).

Усули иштироки ҳиссавӣ

- 14.8 Ҳангоми истифодаи усули иштироки ҳиссавӣ сармоягузорӣ ба сармояи хусусӣ дар ибтидо дар асоси арзиши амалиёт (аз ҷумла, **хароҷоти амалиётӣ**) эътироф гардида, минбаъд бо мақсади инъикоси ҳиссаи сармоягузор дар таркиби **фоида ё зарар ва дигар маҷмун даромади** иттиҳодия, тасҳеҳ карда мешавад:
- (а) *пардохт ва дигар тасҳеҳот нисбат ба арзиши тавозунӣ.* Пардохте, ки аз иттиҳодия ба даст оварда шудааст, **арзиши тавозунии** сармоягузорию кам менамояд. Тасҳеҳот нисбат ба арзиши тавозунӣ метавонад инчунин бар асари тағйирот дар сармояи иттиҳодия, ки дар робита бо моддаҳои дигар маҷмун даромад ба вучуд омадааст, талаб карда шавад;
 - (б) *ҳуқуқи эҳтимолии раъӣ.* Ҳарчанд ҳуқуқи эҳтимолии раъӣ ҳангоми қабули қарор, дар ин бора, ки оё таъсири назаррас вучуд дорад ё надорад, баррасӣ карда мешавад, сармоягузор бояд ҳиссаи худ дар таркиби фоида ё зарари иттиҳодия ва дар тағйирот дар сармояи хусусии иттиҳодияро дар асоси ҳиссаи иштироки бевоситаи мавҷуда, арзёбӣ намояд. Арзёбии мазкур набояд фуруши имконпазир ё мубодилаи ҳуқуқи эҳтимолии раъӣро инъикос намояд;
 - (в) *гудвил дар назардоштишуда ва тасҳеҳоти арзиши одилона.* Зимни сармоягузорӣ ба иттиҳодия сармоягузор бояд ҳангоми баҳисобгирӣ ҳама гуна фарқиятҳои (ҳам фарқиятҳои мусбат ва ҳам фарқиятҳои манфӣ) байни арзиши харид ва ҳиссаи сармоягузор вучуддоштаро дар арзиши одилонаи **дориҳои** софи мушаххасшавандаи иттиҳодия, тибки бандҳои 19.22 – 19.24, инъикос намояд. Сармоягузор бояд ҳиссаи худ таркиби дар фоида ё зарари иттиҳодияро пас аз мавриди ба даст овардан тасҳеҳ намояд, то ин, ки **истеҳлоки** иловагии дороиҳои иттиҳодияро (аз ҷумла, **гудвил**) дар асоси зиёдшавии арзиши одилонаи онҳо нисбат ба арзиши тавозунии онҳо дар лаҳзаи ба даст овардани сармоягузорӣ ба эътибор гирад;
 - (г) *беқурбшавӣ.* Ҳангоми мавҷуд будани нишонаи беқурбшавии имконпазир сармоягузорӣ дар иттиҳодия сармоягузор бояд тамоми арзиши тавозунии сармоягузорию, аз ҷумла, **воситаҳои молиявӣ**, ки моҳиятан қисми сармоягузорию соф ба иттиҳодия маҳсуб меёбад, ҷиҳати беқурбшавӣ, тибки Қисми 27, ҳамчун дорои алоҳида, мавриди тестикунонӣ қарор диҳад. Воситаи молиявӣ, ки ҳисоббаробарӣ тибки он ба нақша гирифта нашудааст ва дар ояндаи наздик ба вучуд намеояд, моҳиятан қисми сармоягузорию софи сармоягузор (масалан саҳмияҳои имтиёздор, қарзи дебитории дарозмуддат ё қарзҳо) маҳсуб меёбад. Сармоягузор бояд Қисми 11-ро нисбат ба чунин воситаи молиявӣ, то лаҳзае, ки зербанди мазкур ё банди 14.8(ё)-ро татбиқ менамояд, мавриди татбиқ қарор диҳад. Ҳама гуна гудвиле, ки ба арзиши тавозунии сармоягузорӣ ба

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

иттиҳодия ворид карда шудааст, дар алоҳидагӣ аз беқурбшавӣ санчида намешавад, аммо дар маҷмӯъ қисми умумии санчиши беқурбшавӣ махсус меёбад;

- (ғ) *амалиёти сармоягузор бо иттиҳодияҳо.* Сармоягузор бояд фоида ва зарари татбиқнашудаи аз амалиёти «аз поён – ба боло» (аз иттиҳодия ба сармоягузор) ва аз амалиёти «аз боло – ба поён» (аз сармоягузор ба иттиҳодия) бадастомадаро дар ҳаҷми баробар бо ҳиссаи сармоягузор дар иттиҳодия, соқит кунад. Зарари татбиқнашуда аз ҷунин амалиёт метавонад ба сифати далели беқурбшавии дороии интиқолшуда хизмат расонад;
- (д) *санаи ҳисоботи молиявии иттиҳодияҳо.* Ҳангоми истифода намудани усули иштироки ҳиссавӣ сармоягузор бояд ҳисоботи молиявии иттиҳодияҳоро, ки дар ҳаҷмон санаи таҳияи ҳисоботи молиявии сармоягузор таҳия шудааст, истифода намояд, ба истиснои ҳолате, ки он амалан **имконнопазир** мебошад. Дар сурати амалан имконнопазир будани ҷунин ҳолат сармоягузор бояд ҳисоботи молиявии дар ҳаҷмон санаи охирин таҳияшудаи иттиҳодияҳоро, ки дорои тасҳеҳоти бо назардошти таъсири ҳама гуна амалиёт ё рӯйдодҳои муҳим анҷомёфтаи дар давраи байни санаи интиҳои давраи ҳисоботӣ рухдода мебошад, истифода намояд;
- (е) *сиёсати баҳисобгирии иттиҳодияҳо.* Агар иттиҳодия **сиёсати баҳисобгиринеро** истифода намояд, ки аз сиёсати баҳисобгирии сармоягузор фарқ менамояд, пас сармоягузор бояд ҳисоботи молиявии иттиҳодияро тасҳеҳ намояд, то ин, ки сиёсати баҳисобгирии худро бо мақсади истифода намудани усули иштироки ҳиссавӣ инъикос намояд, ба истиснои ҳолате, ки амалан имконнопазир бошад;
- (ё) *зараре, ки аз маблағи сармоягузорӣ бештар мебошад.* Агар ҳиссаи сармоягузор дар зарари иттиҳодия бо арзиши тавозунии сармоягузории он дар иттиҳодия баробар ё аз он бештар бошад, пас сармоягузор бояд эътирофи ҳиссаи худро дар зарари минбаъда қатъ намояд (ниг. ба банди 14.8(г)). Пас аз он, ки ҳиссаи сармоягузор то ҳадди сифр коҳиш меёбад, сармоягузор бояд зарари иловагиро бо бунёд намудани **захираи эҳтиётӣ** (ниг. ба Қисми 21 «Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадорихои шартӣ»), танҳо ба маблағи баробар бо маблағи **уҳдадорихои асоснок**и сармоягузор ё уҳдадорихои он, ки тавассути таҷрибаи ғуншуда қайду шарт шудааст ё маблағи пардохтхое, ки аз номи иттиҳодия анҷом пазируфтаанд, эътироф намояд. Агар иттиҳодия дар бораи фоида иттилоъ диҳад, пас сармоягузор бояд эътирофи ҳиссаи худро дар фоидаи мазкур танҳо пас аз он, ки ҳиссаи иттиҳодия дар фоида бо ҳисса дар зарари эътирофнашуда баробар мегардад, оғоз намояд;
- (ж) *қатъи истифодаи усули иштироки ҳиссавӣ.* Сармоягузор бояд истифодаи усули иштироки ҳиссавиро, аз оғози санае, ки ба он таъсири назаррас дорад, қатъ намояд:
 - (i) агар иттиҳодия ба **корхонаи фаръӣ** ё **корхонаи назораташ муштарак** мубаддал шавад, сармоягузор бояд ҳиссаи қаблан то арзиши одилона дар сармоя доштаи худро аз нав арзёбӣ намуда, дар сурати мавҷуд будан, фоида ё зарари дар натиҷа ҳосилшударо дар таркиби фоида ё зарар эътироф кунад.
 - (ii) ҳангоме, ки сармоягузор бар асари хориҷшавии пурра ё қисмани иттиҳодия таъсири назарраси худро аз даст медиҳад, он бояд эътирофи ҷунин иттиҳодияро қатъ намуда, аз як тараф фарқияти байни маблағи воридгардида бо ҷамъи арзиши одилонаи ҳар кадом ҳиссаи ҳифзшуда ва аз тарафи дигар, арзиши тавозунии сармоягузорӣ дар иттиҳодия дар ҳаҷмон санае, ки таъсири назарраси худро аз даст додааст, дар таркиби фоида ё зарар эътироф кунад. Дар ниҳоят сармоягузор бо истифода аз талаботи Қисми 11 «Воситаҳои молиявӣ» вобаста аз ҳолатҳо, бояд ҳама

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
гуна ҳиссаи ҳифзшударо ба эътибор гирад;

- (iii) агар сармоягузор таъсири назарраси худро бо сабабҳои дигар, вале на бар асари қисман хориҷшавии сармоягузори худ, аз даст бидиҳад, сармоягузор бояд арзиши тавозунии сармоягузори дар санаи нишондодашуда ҳамчун заминаи нави арзиши асли арзёбӣ карда, бояд сармоягузори бо истифода аз талаботи Қисми 11, вобаста аз ҳолатҳо, дар мавриди баҳисобгирӣ инъикос намояд.

Усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона

- 14.9 Ҳангоми эътирофи аввалияи сармоягузорӣ дар иттиҳодия сармоягузор бояд онро аз рӯи арзиши амалиёт арзёбӣ намояд. Арзиши амалиёт хароҷоти марбут ба шартнома ро дар бар намегирад.
- 14.10 Дар ҳар як **санаи ҳисоботӣ** сармоягузор бояд сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳоро аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ намуда, тағйирот дар арзиши одилоноро бо истифода аз дастури арзёбии арзиши одилона, ки дар Қисми 12 «*Арзёбии арзиши одилона*» пешниҳод шудааст, дар таркиби ғоида ё зарар эътироф кунад. Сармоягузоре, ки аз усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона истифода мебарад, бояд усули баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти аслиро дар робита ба ҳар қадам сармоягузорӣ ба иттиҳодия, ки арзиши одилонани онро амалан наметавон бидуни истифодабарии хароҷот ё қўшишҳои аз ҳад зиёд ба таври боэътиמוד арзёбӣ намуд, мавриди истифода қарор диҳад.

Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ

- 14.11 Сармоягузор сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳоро бояд ҳамчун дороиҳои дарозмуддат ғуруҳбандӣ намояд.

Ифшои маълумот

- 14.12 Корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) **сиёсати баҳисобгирии** худ дар робита ба сармоягузорӣ ба иттиҳодия;
 - (б) арзиши тавозунии сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо (ниг. ба банди 4.2(з)); ва
 - (в) арзиши одилонани сармоягузори худ ба иттиҳодияҳо, агар нархи бозории сармоягузорӣ нашр гардида бошад ва корхона иттиҳодияро бо истифода аз усули иштироки ҳиссавӣ ба эътибор гирифта бошад.
- 14.13 Дар робита ба сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо, ки аз рӯи усули баҳисобгирии хароҷоти воқеӣ ба эътибор гирифта мешавад, сармоягузор бояд маблағи суди саҳмияҳо ва дигар пардохти дар таркиби даромад эътирофшударо ифшо намояд.
- 14.14 Дар робита ба сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо, ки бо усули иштироки ҳиссавӣ ба эътибор гирифта мешавад, сармоягузор бояд маълумот дар бораи ҳиссаи худ дар таркиби ғоида ё зарари чунин иттиҳодияҳо ва маълумот дар бораи ҳиссаи худ дар ҳар қадам намуди **фаъолияти қатъгардидан** чунин иттиҳодияҳоро ба таври алоҳида ифшо намояд.
- 14.15 Дар робита ба сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо, ки аз рӯи усули баҳисобгирӣ бо арзиши одилона ба эътибор гирифта мешавад, сармоягузор бояд маълумотеро, ки тибқи бандҳои 11.41 – 11.44 талаб карда мешавад, ифшо намояд. Агар сармоягузор истисноӣ бо хароҷот ё қўшишҳои ғайриасоснок алоқамандро, ки дар банди 14.10 пешбинӣ гардидааст, нисбат ба иттиҳодия татбиқ кунад, он бояд чунин далел, сабабҳое, ки дар асоси онҳо арзёбӣ аз рӯи арзиши одилона хароҷот ё қўшишҳои ғайриасоснокро талаб мекунад ва арзиши тавозунии сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳоро, ки аз рӯи усули баҳисобгирии хароҷоти воқеӣ ҳисоб карда мешавад, ифшо намояд.

Қисми 15

Созишномаҳои муштарак

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 15.1 Қисми мазкур нисбат ба баҳисобигии **созишномаҳои муштарак** дар **ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ** ва дар **ҳисоботи молиявии** сармоягузор, ки корхонаи асосӣ маҳсуб наёфта, вале як ё якчанд созишномаҳои муштарак дорад, татбиқ мегардад. Ҳамзамон, Қисми мазкур талабот нисбат ба тарафери, ки дар созишномаи муштарак иштирок менамояд, вале **назорати муштарак**и онро надорад, муқаррар менамояд. Банди 9.26 талабот нисбат ба баҳисобигии **корхонаи назораташ муштарак**ро дар **ҳисоботи молиявии алоҳида** муқаррар намудааст.

Муқаррароти созишномаҳои муштарак

- 15.2 **Созишномаи муштарак** – созишномае, ки тибқи он ду ва зиёда тарафҳо назорати муштаракро амалӣ менамоянд. Назорати муштарак – ба таври муштарак амалӣ намудани **назорати** тибқи созишнома мувофиқашуда, танҳо дар мавриде вучуд дорад, ки қарорҳои стратегияи молиявӣ ва амалиёти мансуб ба **фаъолияти дахлдор** ризоияти яқдилонаи тарафҳои назораткунандаро (тарафҳо) талаб намоянд.
- 15.2А Корхонае, ки тарафи шартнома мебошад, бояд муқаррар намояд, ки оё шартномаи байни тарафҳо назорати дастаҷамъонаи соҳибкории муштаракро барои ҳама тарафҳо ё ягон гурӯҳи тарафҳо пешбинӣ менамояд. Ҳама тарафҳо ё гурӯҳи тарафҳо назорати дастаҷамъонаро аз болои соҳибкории муштарак амалӣ менамоянд, агар онҳо ҳатман ҳангоми идоракунии фаъолият яқдигарро огоҳ намоянд, ки ба даромад аз фаъолият (яъне ба фаъолияти дахлдор) таъсири назаррас мегузорад. Агар муқаррар карда шавад, ки ҳама тарафҳо ё гурӯҳи тарафҳо назорати дастаҷамъонаро аз болои соҳибкории муштарак иҷро менамоянд, назорати муштарак танҳо дар сурате вучуд хоҳад дошт, ки қарор дар бораи фаъолияти муҳим розигии яқдилонаи тарафҳоеро, ки назорати дастаҷамъонаро аз болои фаъолият амалӣ менамоянд, талаб намояд.
- 15.3 Созишномаҳои муштарак метавонанд шакли амалиёти назораташ муштарак, дороиҳои назораташон муштарак ё корхонаҳои назораташон муштаракро доро бошад.

Амалиёти ба таври муштарак назоратшаванда

- 15.4 Амалкарди баъзе намудҳои созишномаҳои муштарак истифодаи дороиҳо ва дигар захираҳои молиро моддии тарафи созишномаи муштаракро бидуни таъсиси иттиҳодия, шарикӣ ё дигар корхона ё сохтори молиявии нисбат ба тарафҳо мустақил дар бар мегирад. Ҳар кадом тараф **воситаҳои асосии** хусусии худро истифода намуда, дорои **захираҳои молиро моддии** хусусии худ мебошад. Он инчунин барои **харочоти** хусусии худ масъул буда, захираҳои молиро моддии молиявии хусусиро, ки бевосита **ухдадорҳои** хусусии онро инъикос мекунанд, ташаккул медиҳад. Амалкарди созишномаи муштарак метавонад аз ҷониби кормандони тарафҳои ҳаммонанд анҷом дода шавад. Шартнома дар бораи созишномаи муштарак маъмулан тарзери пешбинӣ менамояд, ки тавассути он **даромад аз фурӯши** маҳсулоти муштарак ва ҳама гуна харочоти ба таври муштарак сарфшуда байни тарафҳо тақсим мегарданд.
- 15.5 Дар робита ба ҳиссаи иштироки худ дар амалиёти ба таври муштарак назоратшаванда ҳар як тараф дар ҳисоботи молиявии худ бояд инҳоро эътироф намояд:
- (а) дороиҳои тавассути иштирокчиҳои корхонаи муштарак назоратшаванда ва уҳдадорҳои мавҷудаи он; ва
 - (б) харочоти сарфгардида ва ҳиссаи хусусии ҳар як тараф дар даромаде, ки дар натиҷаи фурӯши мол ё хизматрасонӣ тавассути созишномаи муштарак ба даст оварда шудааст.

Дороиҳои назораташон муштарак

- 15.6 Баъзе намудҳои созишномаҳои муштарак назорати муштарак ва махсусан, амволи муштарак тарафи созишномаи муштаракро барои як ё якчанд дороиҳо, ки бо мақсади созишномаи муштарак ворид карда ё ба даст оварда шудаанд ва барои мақсадҳои созишномаи муштарак пешбинӣ гардидаанд, дар бар мегиранд.
- 15.7 Дар робита ба ҳиссаи иштироки худ дар дороиҳои назораташон муштарак тарафи дахлдор бояд дар ҳисоботи молиявии худ инҳоро инъикос намояд:
- (а) ҳиссаи худ дар дороиҳои назораташон муштарак, ки тибқи хусусияти дороиҳо гурӯҳбандӣ карда мешавад;
 - (б) уҳдадориҳои қабулнамудаи онҳо;
 - (в) ҳиссаи худ дар ҳама гуна уҳдадорие, ки ба таври муштарак бо дигар тарафҳо, дар робита ба созишномаи муштарак, қабул гардидааст;
 - (г) даромад аз фурӯш ё истифода аз ҳиссаи хусусии маҳсулот, ки аз созишномаи муштарак ҳамроҳ бо хароҷоти ҳиссаи хусусии дар созишномаи муштарак сарфшуда ба даст оварда шудааст; ва
 - (ғ) хароҷоте, ки он дар робита ба ҳиссаи иштироки худ дар созишномаи муштарак сарф намудааст.

Корхонаҳои назораташон муштарак

- 15.8 Корхонаи назораташ муштарак – ин созишномаи муштарак мебошад, ки таъсиси иттиҳодия, шарикӣ ё дигар корхонаро пешбинӣ намуда, ҳар як тараф дар он ҳиссаи иштироки худро дорад. Корхона ба мисли дигар корхонаҳо фаъолиятро ба таври дақиқ пеш мебарад, ба истиснои он, ки қарордоди шартномавии байни тарафҳо назорати муштарак фаъолияти хоҷагидорӣ корхонаро муқаррар менамояд.

Арзёбӣ — интиҳоби сиёсати баҳисобгирӣ

- 15.9 Ҳар як тараф иштироки худро дар корхонаҳои назораташон муштарак тавассути яке аз усулҳои дарҷгардида ба эътибор мегирад:
- (а) усули баҳисобгирӣ аз рӯйи хароҷоти асли, тибқи банди 15.10;
 - (б) усули иштироки ҳиссавӣ, тибқи банди 15.13; ё
 - (в) усули баҳисобгирӣ аз рӯйи **арзиши одилона**, тибқи банди 15.14.

Усули баҳисобгирӣ аз рӯйи хароҷоти асли

- 15.10 Ҳар як тарафе, ки назорати муштаракро анҷом медиҳад, сармоягузориҳои худро дар объектҳои сармоягузорӣ арзёбӣ менамояд, ба истиснои сармоягузориҳои, ки барои онҳо аз рӯйи хароҷоти асли бо тарҳи **зарари аз бекурбшавӣ** ҷамъшудаи тибқи Қисми 27 «*Бекурбшавии дороиҳо*» эътирофгардида нархгузориҳои интишоршуда вучуд дорад (ниг. ба банди 15.12).
- 15.11 Тарафе, ки назорати муштаракро доро мебошад, бояд пардохти аз сармоягузорӣ бадастомадаро ба сифати даромад, новобаста аз он, ки онҳо то санаи харид ё пас аз он ба вучуд омадаанд ва ғайраи ҷамъшудаи корхонаи назораташ муштарак маҳсуб меёбанд ё намеёбанд, эътироф намояд.
- 15.12 Дар мавриди татбиқи усули баҳисобгирӣ аз рӯйи хароҷоти асли, ки дар банди 15.10 ифода гардидааст, тарафи дорои ҳуқуқи назорати муштарак бояд сармоягузорӣ ба корхонаҳои назораташон муштаракро арзёбӣ намояд, ки барои онҳо нархгузорӣ бо истифода аз усули арзиши одилона мавҷуд аст (ниг. ба банди 15.14).

Усули иштироки ҳиссавӣ

- 15.13 Тарафе, ки назорати муштаракро амалӣ менамояд бояд сармоягузориҳои худро дар корхонаҳои назораташон муштарак аз рӯи усули иштироки ҳиссавӣ, бо истифода аз расмиёти дар банди 14.8 дарҷгардида (бо иваз кардани ифодаи «таъсири назаррас»-и қисми мазкур ба ифодаи «назорати муштарак») арзёбӣ намояд.

Усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона

- 15.14 Ҳангоми эътирофи аввалияи сармоягузорӣ ба корхонаи назораташ муштарак тарафи назорати муштарак бояд онро аз рӯи нархи шартнома арзёбӣ намояд. Арзиши амалиёт **хароҷоти амалиётро** ба эътибор намегирад.
- 15.15 Дар ҳар кадом **санан ҳисоботӣ** тарафи назорати муштарак бояд тамоми сармоягузориҳои худро дар корхонаҳои назораташон муштарак аз рӯи арзиши одилона, дар заминаи эътироф намудани тағйирёбии арзиши одилона дар таркиби **фонда ё зарар**, бо истифода аз дастури арзёбии арзиши одилона, ки дар Қисми 12 «*Арзёбии арзиши одилона*» дарҷ гардидааст, арзёбӣ намояд. Тарафе, ки аз усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона истифода мебарад, бояд усули баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти аслиро дар робита ба ҳама гуна сармоягузорӣ ба корхонаи назораташ муштарак, ки арзёбӣ намудани арзиши одилонаи он бидуни хароҷот ё қўшишҳои иловагӣ имконнопазир мебошад, истифода намояд.

Амалиёти байни тарафи созишномаи муштаракӣ дорои назорати муштарак ва тарафи созишномаи муштарак

- 15.16 Ҳангоми аз тарафи созишномаи муштарак, ки назорати муштаракро амалӣ менамояд, дороиҳо ба тарафи созишномаи муштарак гузошта ё фурӯхта мешаванд, **эътирофи** ҳама гуна қисми фонда ё зарари аз чунин амалиёт ҳосилшуда бояд моҳияти чунин амалиётро инъикос намояд. То он мавриде, ки дороиҳо дар созишномаи муштарак боқӣ мемонанд ва бо шарт он, ки тарафи созишномаи муштарак хавфи ҷиддӣ ва манфиатҳои бо ҳуқуқи соҳибмӯлкӣ алоқамандро интиқол намудааст, тарафи дахлдор бояд танҳо он қисмати фонда ё зарарро эътироф намояд, ки ба ҳиссаи дигар тараф тааллуқ дорад. Тарафи дахлдор маблағи ҳама гуна зарарро, ҳатто агар ҳисса ё фурӯш аз мавҷудияти зарар аз беқурбшавӣ гувоҳӣ диҳанд, пурра эътироф намояд.
- 15.17 Ҳангоми хариди дороиҳо аз созишномаи муштарак тарафи назорати муштарак набояд ҳиссаи худро дар фондаи аз чунин амалиёт ҳосилшудаи созишномаи муштарак, то он замоне, ки чунин дороиҳоро ба як тарафи мустақил нафурӯшад, эътироф намояд. Тарафи созишномаи муштарак бояд ҳиссаи зарари худро, ки бар асари чунин шартномаҳо, бо ҳамон тартибе, ки фонда ба вучуд омадааст, бо он фарқияте, ки зарар бояд дарҳол, дар сурати инъикос кардани **зарар аз беқурбшавӣ**, эътироф карда шавад, мавриди эътироф қарор диҳад.

Агар тараф ҳуқуқи назорати муштаракро доро набошад

- 15.18 Тарафе, ки иштирокчиҳои амалиёти муштарак маҳсуб меёбад, вале назорати муштаракӣ корхонаи назораташ муштаракро доро намебошад, бояд ҳиссаи иштироки худро тибқи Қисми 11 «*Воситаи молиявӣ*» дар созишнома инъикос намояд, агар чунин тараф ба дороиҳо ҳуқуқ дошта бошад ва аз рӯи уҳдадориҳои марбут бо амалиёти муштарак масъулият дошта бошад, ба истинои ҳолатҳое, ки он ба корхонаи назораташ муштарак таъсири бештар дорад, пас дар ин маврид бояд ҳиссаи иштироки худро тибқи Қисми 14 «*Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо*» ба эътибор гирад.
- 15.18А Тарафе, ки иштирокчиҳои корхонаи муштарак маҳсуб меёбад, вале ҳуқуқи назорати муштаракро надорад, ҳиссаи иштироки худро дар чунин фаъолият тибқи банди 15.5 ба эътибор мегирад.
- 15.18Б Тарафе, ки иштирокчиҳои дорони назораташ муштарак маҳсуб меёбад, вале ҳуқуқи назорати муштаракро надорад, ҳиссаи иштироки худро дар чунин дорой тибқи банди 15.7. ба эътибор мегирад.

Ифшои маълумот

- 15.19 Корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) **сиёсати баҳисобгирӣ**, ки онро барои эътирофи ҳиссаи иштироки худ дар корхонаҳои назоратшон муштарак истифода мебарад;
 - (б) **арзиши тавозунии** сармоягузори ба корхонаҳои назоратшон муштарак (ниг. ба банди 4.2(и));
 - (в) арзиши одилонаи сармоягузори ба корхонаҳои назоратшон муштарак бо истифода аз усули иштироки ҳиссавӣ инъикосёфта, ки барои онҳо нархгузори инъоншуда мавҷуд аст; ва
 - (г) маблағи умумин уҳдадорихон хусусии марбут ба корхонаҳои назоратшон муштарак, аз ҷумла, ҳисса дар уҳдадорихон дорон хусусияти сармоягузори, ки ба таври муштарак бо дигар иштирокчиёни корхонаи муштарак қабул гардидааст, инчунин ҳисса дар уҳдадорихон дорон хусусияти сармоягузори корхонаи муштарак ба таври мустақим.
- 15.20 Дар робита ба корхонаҳои назоратшон муштарак, ки баҳисобгирӣ онҳо аз рӯи усули иштироки ҳиссавӣ анҷом мепазирад, тарафи назорати муштарак бояд инчунин маълумотро, ки дар асоси талаботи банди 14.14, барои сармоягузориҳое, ки аз рӯи усули иштироки ҳиссавӣ ба эътибор гирифта мешаванд, ифшо намояд.
- 15.21 Дар робита ба корхонаҳои назоратшон муштарак, ки баҳисобгирӣ онҳо аз рӯи усули арзиши одилона анҷом мепазирад, тарафи назорати муштарак бояд маълумотро, ки тибқи Қисми 12 талаб карда мешавад, ифшо намояд. Агар корхонаи назоратш муштарак истисноӣ бо хароҷот ё қўшишҳои ғайриасоснок алоқамандро, ки дар банди 15.15 пешбинӣ гардидааст, дар робита ба ҳама гуна корхонаи назоратш муштарак татбиқ намояд, он бояд чунин далел, сабабҳоеро, ки тибқи онҳо арзиши одилона хароҷот ё қўшишҳои ғайриасоснокро талаб мекунад ва арзиши тавозунии сармоягузори ба корхонаҳои назоратшон муштаракро, ки дар асоси модели хароҷот ба эътибор гирифта мешавад, ифшо намояд.

Қисми 16

Амволи сармоягузорӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 16.1 Қисми мазкур баҳисобигии сармоягузорию дар қитъаи замин ё биноҳое, ки бо муқаррароти **амволи сармоягузорию** дар банди 16.2 дарҷгардида мутобикат менамоянд, инчунин баҳисобигии баъзе ҳиссаҳои амволи ғайриманқулро, ки тибқи шартномаи **ичораи амалиётӣ** ба ичорагиранда тааллуқ дошта (ниг. ба банди 16.3), ҳамчун амволи сармоягузорӣ баҳогузорию мешаванд, баррасӣ мекунад. Тибқи қисми мазкур дар асоси **арзиши одилона**, ки тағйирёбии он дар таркиби **фонда ё зарар** инъикос мегардад, танҳо амволи сармоягузорию, ки арзиши одилонаи он метавонад дар ҳар замон бидуни хароҷот ва қўшишҳои иловагӣ ба таври бозғаймӣ арзёбӣ гардад, ба эътибор гирифта мешавад. Тамоми амволи сармоягузорию дигар дар таркиби воситаҳои асосӣ бо истифода аз усули баҳисобигии хароҷоти аслӣ (арзиши аслӣ) бо тарҳи истеҳлок ва беқурбшавии дар Қисми 17 «Воситаҳои асосӣ» тавсифшуда ба эътибор гирифта шуда, дар доираи Қисми 17 боқӣ мемонанд, магар ин, ки ба таври бозғаймӣ **арзёбӣ** гардидани арзиши одилона имконпазир гардида, интизор намеравад, ки арзиши одилона дар ҳар маврид ба таври бозғаймӣ арзёбӣ шавад.

Муқаррарот ва эътирофи аввалияи амволи сармоягузорӣ

- 16.2 Амволи сармоягузорӣ – моликият (қитъаи замин ё бино ва ё ҳам ин ва ҳам он) махсус меёбад, ки дар тасарруфи соҳибмӯлк ё ичорагирандае, ки дар асоси шартномаи **ичораи молиявӣ** бо мақсади ба даст овардани ичорапулӣ ё зиёдшавии арзиши сармоя ё ҳам ин ва ҳам он амал мекунад, тааллуқ дорад, аммо на бо мақсади:
- (а) истифодабарӣ дар истеҳсолот ё дар мавриди таҳвили мол, пешниҳоди хизматрасонӣ ё бо ҳадафҳои маъмурӣ; ё
 - (б) фуруш дар раванди фаъолияти маъмулии тижоратӣ.
- 16.3 Ҳиссаи амволи ғайриманқуле, ки тибқи шартномаи ичораи амалиётӣ ба ичорагиранда тааллуқ дорад, метавонад дар мавриди баҳисобигӣ, тибқи Қисми мазкур, танҳо ба он шарт, ки чунин амволи ғайриманқул дар тамоми мавриди боқимонда ба муқаррароти амволи сармоягузорӣ мутобикат намуда, ичорагиранда метавонад дар ҳар замон арзиши одилонаи ҳиссаи амволи ғайриманқулро бидуни хароҷот ё қўшишҳои иловагӣ ба таври бозғаймӣ арзёбӣ намояд, ҳамчун амволи сармоягузорӣ гурӯҳбандӣ ва инъикос карда шавад. Чунин гурӯҳбандии ҷойгузин метавонад нисбат ба объектҳои алоҳидаи амволи ғайриманқул истифода бурда шавад.
- 16.3А Корхона бояд ҳангоми муқаррар намудани он, ки оё тибқи Қисми 19 «*Муттаҳидсозии тижорат ва гудвил*» харида амволи сармоягузорӣ харида **дорой** ё гурӯҳи дорой ё **муттаҳидсозии тижорат** ба ҳисоб меравад, аз мулоҳизаи худ истифода намояд. Муқаррар намудани он, ки оё амалиёти дахлдор ба муқаррароти тижорат мутобикат менамояд, чӣ тавре, ки он дар Қисми 19 ифода гардидааст ва оё амволи сармоягузорию дар бар мегирад, чӣ тавре, ки дар Қисми мазкур ифода гардидааст, татбиқи алоҳидаи ҳар ду қисмро талаб менамояд.
- 16.4 Амволи ғайриманқуле, ки ба таври омехта истифода бурда мешавад, бояд байни амволи сармоягузорӣ ва **воситаҳои асосӣ** тақсим гардад. Аммо, агар арзиши одилонаи ҷузъи амволи сармоягузорию наметавон бидуни хароҷот ё қўшишҳои иловагӣ ба таври бозғаймӣ арзёбӣ намуд, тамоми амволи ғайриманқул бояд тибқи Қисми 17 дар таркиби воситаҳои асосӣ ба эътибор гирифта шавад.

Арзёбӣ ҳангоми эътирофи аввалия

- 16.5 Ҳангоми эътирофи аввалия корхона бояд амволи сармоягузорино аз рӯи арзиши асли **эътироф** намояд. Арзиши аслии амволи сармоягузорино бадастовардашуда нархи харид ва хароҷотро дар бар мегирад, ки бевосита ба чунин амволи ғайриманкул мансуб мебошад, ба монанди кормузи ҳуқуқшиносон ва миёнаравон, андозӣ марбут ба интиқоли амволи ғайриманкул ва дигар **хароҷоти амалиётӣ**. Агар давраи батаъхиргузорино пардохт бештар аз муҳлати маъмулӣ бошад, **арзиши асли** арзиши воқеии тамоми пардохти минбаъда маҳсуб меёбад. Корхона бояд арзиши аслии амволи сармоягузорино ба таври мустақилона бунёдгардидаро тибқи бандҳои 17.10–17.14 муқаррар намояд.
- 16.6 Арзиши аввалияи ҳиссаи амволи ғайриманкуле, ки тибқи **ичора** дар тасарруфи корхона қарор дошта, ҳамчун амволи сармоягузорӣ гурӯҳбандӣ мегардад, тавре, ки тибқи банди 20.9 барои ичораи молиявӣ муайян мегардад, муқаррар карда мешавад, ҳатто агар ичора дар ғайри ин ҳолат ҳамчун ичораи амалиётӣ гурӯҳбандӣ мешавад, агар он дар доираи татбиқи Қисми 20 «Ичора» қарор мегирифт. Ба тариқи дигар, дорой бояд ҳадди ақалл тавассути ин ду арзиш: арзиши одилонаи амволи ғайриманкул ва арзиши воқеии **пардохти ҳадди ақалли ичора** эътироф карда шавад. Маблағи ҳамарзиши он бояд тибқи банди 20.9 ҳамчун **ухдадорӣ** мавриди эътироф қарор гирад.

Арзёбӣ пас аз эътироф

- 16.7 Амволи сармоягузорино, ки арзиши одилонаи онро метавон бидуни хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ ба таври бозътимод арзёбӣ намуд, бояд дар ҳар **санаи ҳисоботӣ** аз рӯи арзиши одилона бо инъикос қардани тағйирёбии арзиши одилона дар таркиби фоида ё зарар арзёбӣ карда шавад. Агар ҳиссаи амволи ғайриманкуле, ки тибқи шартномаи ичора дар тасарруфи корхона қарор дорад, ҳамчун амволи сармоягузорӣ гурӯҳбандӣ карда шавад, пас он моддае, ки аз рӯи арзиши одилона ба эътибор гирифта мешавад, на амволи ғайриманкули асосӣ, балки ҳамин ҳиссаи доништа мешавад. Дар Қисми 12 «*Арзёбии арзиши одилона*» вобаста ба арзёбӣ намудани арзиши одилона дастур пешниҳод гардидааст. Корхона бояд тамоми амволи сармоягузорино дигарро тибқи Қисми 17 дар таркиби воситаҳои асосӣ бо истифода аз усули баҳисобгирӣ хароҷоти асли бо тарҳи истеҳлок ва беқурбшавӣ ба эътибор гирад.

Интиқол

- 16.8 Агар арзёбии бозътимоди арзиши одилонаи объекти амволи сармоягузорӣ, ки бо истифода аз усули баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ карда мешавад, бидуни хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ дигар имконнопазир бошад, пас корхона бояд чунин объектро тибқи Қисми 17 дар таркиби воситаҳои асосӣ, то он замоне, ки ба таври бозътимод имконияти арзёбӣ қардани арзиши одилона пайдо намегардад, ба эътибор гирад. **Арзиши тавозунии** амволи сармоягузорӣ ба ин сана тибқи Қисми 17 ба арзиши аслии он табдил меёбад. Банди 16.10(ғ)(iii) ифшои маълумоти марбут ба ин тағйирёбию талаб менамояд. Ин тағйирот на тағйироти сиёсати баҳисобгирӣ, балки тағйирёбии ҳолатҳо мебошад.
- 16.9 Ба истисноии ҳолатҳои дар банди 16.8 тавсифгардида корхона бояд амволи ғайриманкулро ба гурӯҳи амволи сармоягузорӣ гузаронад ё аз гурӯҳи амволи сармоягузорӣ танҳо дар он маврид хориҷ намояд, ки объекти амволи ғайриманкул ба муқаррароти амволи сармоягузорӣ мутобикат менамояд (ё дигар мутобикат намекунад).

Ифшои маълумот

- 16.10 Корхона бояд маълумоти зеринро дар робита ба тамоми амволи сармоягузорӣ, ки аз рӯи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

арзиши одилона ба эътибор гирифта шуда, тағйирёбии ин арзиш дар таркиби фоида ё зарар инъикос мегардад, ифшо намояд (ниг. ба банди 16.7):

- (a) [соқит шудааст];
- (б) сатҳе, ки дар он арзиши одилонаи амволи сармоягузорӣ (он тавр, ки дар ҳисоботи молиявӣ арзёбӣ шудааст ё ифшо гардидааст) бо арзёбии тавассути баҳогузори мустақил анҷомёфта, ки дорои таҳассуси касбии эътирофшуда ва мувофиқ, инчунин дорои таҷрибаи тозаи арзёбии амволи сармоягузори ҳамагон гурӯҳ ва ҳамагон мавқеи ҷойгиршавии объекти мавриди арзёбӣ мебошад, асоснок шудааст. Далели вуҷуд надоштани арзёбии ба ин монанд бояд ифшо карда шавад;
- (в) мавҷудияти маҳдудият ва мизони он дар робита ба имконияти фуруши амволи сармоягузорӣ ё интиқоли **даромад** ва маблағи аз хориҷшавӣ воридгардида;
- (г) уҳдадорихон шартномавин марбут ба харид, бунёд ё таҷдиди амволи сармоягузорӣ ё вобаста ба таъмир, хизматрасонии ҷорӣ ё беҳсозӣ;
- (ғ) муқоисаи арзиши тавозунии амволи сармоягузорӣ дар ибтидо ва дар интиҳои давра, тавассути ба таври алоҳида инъикос намудани инҳо:
 - (i) воридоти маблағ, тавассути ба таври алоҳида ифшо намудани воридоти маблағе, ки натиҷаи хариди бо роҳи муттаҳидсозии тиҷорат ҳосилшуда мебошад;
 - (ii) фоидаи соф ё зараре, ки тавассути тасҳеҳоти арзиши одилона ба миён омадааст;
 - (iii) интиқол ба амволи сармоягузорӣ ва аз амволи сармоягузорӣ, ки аз рӯйи арзиши аввалия бо тарҳи **истеҳлоки** ҷамъшуда ва **беқурбшавӣ** ба эътибор гирифта мешавад (ниг. ба банди 16.8);
 - (iv) интиқол аз гурӯҳи **захираҳои молия** **моддӣ** ба гурӯҳи амволи ғайриманқул, ки дар тасарруфи соҳибмулк мебошад ва баръакс; ва
 - (v) тағйироти дигар.

Зарурати пешниҳоди муқоисаи мазкур барои давраҳои қаблӣ вуҷуд надорад.

16.11

Дар асоси талаботи Қисми 20 соҳиби амволи сармоягузорӣ тибқи талаботи ифшои маълумот барои иҷорадиҳандагон маълумот дар бораи шартномаҳои ба тасвиб расидаи иҷораро ифшо менамояд. Корхонае, ки тахти шартҳои шартномаи иҷораи молиявӣ ё амалиётӣ амволи сармоягузорино дар ихтиёр дорад, маълумот дар бораи шартномаҳои ба тасвиб расидаи иҷораро тибқи талаботи ифшои маълумоти иҷорагирандагон барои иҷораи молиявӣ ва иҷорадиҳандагон барои иҷораи амалиётӣ ифшо менамояд.

Қисми 17

Воситаҳои асосӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 17.1 Қисми мазкур дар мавриди баҳисобигии **воситаҳои асосӣ** ва **амволи сармоягузорӣ**, ки **арзиши одилонан** онро наметавон дар ҳар замон бидуни хароҷот ё қўшишҳои иловагӣ арзёбӣ намуд, татбиқ карда мешавад. Қисми 16 «*Амволи сармоягузорӣ*» ҳангоми баҳисобигии амволи сармоягузорӣ татбиқ карда мешавад, ки арзиши одилонан онро наметавон бидуни хароҷот ё қўшишҳои иловагӣ ба таври боэътимод арзёбӣ намуд.
- 17.2 Воситаҳои асосӣ - **доронҳои** моддие мебошанд, ки:
- (а) барои истифода дар истеҳсолот, таҳвили мол ё хизматрасонӣ, барои ба дигар шахсон ба иҷора додан ё барои ҳадафҳои маъмури пешбинӣ шудаанд; ва
 - (б) эҳтимолан дар муддати якчанд давра истифода бурда шаванд.
- 17.3 Воситаҳои асосӣ инҳоро дар бар намегиранд:
- (а) **доронҳои биологӣ** марбут ба **фаъолияти кишоварзӣ** (ниг. ба Қисми 34 «*Фаъолияти маҳсус*»). Аммо, Қисми мазкур нисбат ба **зироати ҳосилдиҳандае**, ки ҳангоми **эътирофи** аввалия наметавонанд ҳам дар ибтидо ва ҳам доимӣ, дар алоҳидагӣ аз маҳсулоти аз онҳо омодашуда арзёбӣ мешаванд, татбиқ мегардад. Қисми мазкур ба чунин зироати ҳосилдиҳанда тааллуқ дорад, на ба маҳсулоте, ки аз онҳо омода гардидаанд.
 - (б) ҳуқуқи истифода аз сарватҳои зеризаминӣ ва захираи канданиҳои фойданок, ба монанди нафт, газӣ табиӣ ва манбаъҳои табиӣ шабеҳи таҷдиднопазир.

Эътироф

- 17.4 Корхона арзиши объекти воситаҳои асосиро ба сифати дорой танҳо дар ҳолатҳои зерин эътироф менамояд:
- (а) **эҳтимолӣ**е вучуд дошта бошад, ки манфиатҳои минбаъдаи иқтисодии марбут бо объект тавассути корхона ба даст оварда мешаванд; ва
 - (б) арзиши объект ба таври боэътимод арзёбӣ карда шавад.
- 17.5 Чунин объектҳо, ба мисли қисмҳои эҳтиётӣ, таҷҳизоти захиравӣ ва таҷҳизоти доираи хизматрасонӣ тибқи қисми мазкур эътироф карда мешаванд, агар онҳо ба муқаррароти воситаҳои асосӣ мувофиқат кунанд. Дар акси ҳол чунин объектҳо ба сифати **захираҳои молию моддӣ** мавриди гурӯҳбандӣ қарор мегиранд.
- 17.6 Унсурҳои баъзе объектҳои воситаҳои асосӣ наметавонад мунтазам иваз карданро талаб намоянд (масалан, болопӯши бино). Дар ин сурат, агар корхона интизор бошад, ки иваз кардани унсурҳои объектҳои воситаҳои асосӣ чароғи ба корхона воридшавии манфиатҳои минбаъдаи иқтисодиро зиёд менамоянд, пас арзиши чунин ивазкунӣ бояд дар мавриди эътирофи хароҷоти марбут ба ивазкунии унсур ба **арзиши тавозунии** объект илова карда шавад. Дар чунин маврид эътирофи арзиши тавозунии унсурҳои ивазшаванда тибқи бандҳои 17.27–17.30 қатъ карда мешавад. Агар Корхона арзиши тавозунии қисмати ивазшавандаро муайян карда наметавонад, он наметавонад арзиши ивазкуниро ҳамчун нишондиҳандаи ин омил, ки арзиши қисмати ивазшаванда дар мавриди харид ё эҷоди он чӣ гуна буд, истифода барад. Банди 17.16 ба ин омил ишора мекунад, ки агар унсурҳои муҳими объекти воситаҳои асосӣ дорой моҳияти гуногуни (то ҳадди қобили қабул) истифодабарии манфиатҳои иқтисодӣ бошанд, корхона бояд

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

маблағи дар ибтидо дар робита ба объекти воситаҳои асосӣ эътирофгардидаро ба қисматҳои назарраси он тақсим намуда, ҳар кадоме аз чунин қисматҳоро ба таври алоҳида дар муддати **муҳлати истифодаи муфиди** он мавриди **истехлоқ** қарор диҳад.

- 17.7 Шартҳои идомаи истифодабарии объекти воситаҳои асосӣ (масалан, автобус) метавонад ба таври мунтазам анҷом додани муоинаи техникии микёсӣ бошад, ки дар заминаи ошкор намудани нуқсонҳо иҷро мегардад, новобаста аз он, ки оё дар ин маврид унсурҳои объект иваз карда мешаванд ё намешаванд. Ҳангоми иҷрои ҳар як муоинаи техникийи микёсӣ ҳароҷоти бо он алоқаманд дар арзиши тавозунии объекти воситаҳои асосӣ ба сифати ивазкунӣ, бо шартҳои риояи меъёрҳои эътироф, эътироф карда мешавад. Ҳама гуна маблағи ҳароҷоти марбут ба муоинаи техникийи қаблӣ (дар фарқият аз қисмҳои эҳтиётӣ), ки дар арзиши тавозунии бокӣ мондааст, таҳти қатъи эътироф қарор мегирад. Ин новобаста аз ин омил, ки ҳароҷоти марбут ба муоинаи техникийи қаблӣ дар амалиёти вобаста ба харид ва эҷоди объект нишон дода шудааст ё нашудааст, руҳ медиҳад. Дар мавриди зарурат маблағи арзёбии пешакии ҳароҷоти марбут ба муоинаи техникийи ҳаммонанди пешбинишуда метавонад нишондиҳандаи маблағи ҳароҷоти марбут ба муоинаи техникийи бошад, ки ба таркиби арзиши тавозунии объект аз лаҳзаи харидорӣ шудан ё эҷод гардидани он ворид гардидааст.
- 17.8 Қитъаи замин ва бино дороиҳои ҷудогона ба ҳисоб рафта, ҳатто дар мавриди якҷоя харидорӣ шудани онҳо ба таври алоҳида ба эътибор гирифта мешаванд.

Арзёбӣ ҳангоми эътироф

- 17.9 Ҳангоми эътирофи аввалияи объекти воситаҳои асосӣ корхона бояд объекти мазкурро аз рӯйи арзиши асли арзёбӣ намояд.

Унсурҳои арзиши асли

- 17.10 Арзиши аслии объекти воситаҳои асосӣ инҳоро дар бар мегирад:
- (а) нархи хариди он, аз ҷумла, кормузди ҳуқуқшиносон ва миёнаравҳо, бочи содиротӣ ва андозҳои ғайриҷуброншавандаи харид бо тарҳи гузаштҳои тиҷоратӣ ва таҳфифҳо;
 - (б) ҳар кадом ҳароҷоти мустақими марбут ба таҳвили дорой ба маҳалли мавриди назар ва ба ҳолате, ки имконияти истифода аз онро фароҳам мекунад, ки тибқи майли роҳбарияти корхона зарур мебошад; Чунин ҳароҷот метавонад аз ҳароҷоти таҳия намудани мавқеи насби объект, ҳароҷоти марбут ба таҳвили он ва ҳамлу нақл, корҳои насбу васлкунӣ ва танзиму роҳандозӣ таркиб ёбад;
 - (в) арзёбии пешакии ҳароҷоти марбут ба таҷзия ва ҳазф намудани объекти воситаҳои асосӣ ва барқарорсозии захираҳои молию моддии табиӣ дар минтақаи ишғолнамудаи он, ки дар робита ба онҳо корхона бевосита ё ҳангоми ба даст овардани ин объект ё бар асари истифодаи он дар давраи муайян, бо ҳадафҳои ғайримарбут бо эҷоди захираҳои молию моддӣ дар муддати ин давра, уҳдадорӣ қабул мекунад.
- 17.11 Ҳароҷоти дар зер овардашуда ҳароҷоти ба арзиши аслии объекти воситаҳои асосӣ воридкардашуда маҳсуб намеёбад ва бояд тавассути корхона ба сифати **ҳароҷот**, дар ҳолате, ки он сарф шудааст, эътироф карда шавад:
- (а) ҳароҷоти марбут ба боз кардани маҷмааи нави истеҳсолӣ;
 - (б) ҳароҷоти марбут ба ҷорӣ намудани мол ё хизматрасонии нав (аз ҷумла, ҳароҷоти марбут ба таблиғ ва ҷорабиниҳои вобаста ба инъикоси онҳо);
 - (в) ҳароҷоти марбут ба пешбурди фаъолияти тиҷоратӣ дар мавқеи нав ё бо гурӯҳи

(г) хароҷоти маъмурӣ ва дигар хароҷоти умумии иловагӣ; ва

(ғ) **хароҷоти қарзӣ** (ниг. ба Қисми 25 «*Хароҷоти қарзӣ*»).

- 17.12 **Даромад** ва хароҷоти бо чунин даромад алоқаманд, ки зимни сохтмон ё коркарди объекти воситаҳои асосӣ аз амалиёти ғайриасосӣ ба вучуд меоянд, дар таркиби **фонда ё зарар** эътироф карда мешавад, агар чунин амалиёт барои интиқоли объект ба ҷойи истифодабарии тахминӣ ва ба ҳолати қарор овардани он муҳим набошад.

Арзёбии арзиши асли

- 17.13 Арзиши аслии объекти воситаҳои асосӣ бевосита ҳамарзиши нарх ба шартӣ пардохти фаврӣ дар санаи инъикос дар ҳисобдорӣ мебошад. Дар ин сурат, агар пардохт барои муддате беш аз шароити маъмулии қарзгирӣ ба таъхир афтад, пас арзиши аслии объектро метавонад **арзиши ҷорӣ** тамоми пардохти минбаъда ташкил диҳад.

Мубодилаи дороиҳо

- 17.14 Ба даст овардани як объекти воситаҳои асосӣ ё бештар аз он дар мубодила бо дороиҳои ғайрипулӣ ё дороиҳо ё дар мубодила бо дороиҳои аз дороиҳои пулӣ ё ғайрипулӣ таркибёфта имконпазир мебошад. Арзиши аслии объекти воситаҳои асосӣ аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ мегардад, ба ғайр аз ҳолате, ки: (а) амалиёти мубодила моҳияти тичоратӣ надорад ё (б) на арзиши одилонаи дорои ба дастовардашуда, на арзиши одилонаи дорои интиқолиёфта тахти арзёбии бозғаймӣ қарор намегиранд. Дар ин ҳолат арзёбии арзиши аслии дороӣ дар асоси арзиши тавозунии дорои интиқолиёфта анҷом мепазирад.

Арзёбӣ пас аз эътирофи аввалия

- 17.15 Корхона бояд ба сифати сиёсати баҳисобгирӣ ё усули баҳисобгирӣ аз рӯи азнаварзёбиро, ки дар банди 17.15Б тавсиф шудааст, интихоб карда, ин сиёсатро нисбат ба тамоми гурӯҳҳои воситаҳои асосӣ татбиқ намояд. Корхона бояд усули баҳисобгирии хароҷоти аслиро нисбат ба амволи сармоягузорӣ, ки арзиши одилонаи онро наметавон бидуни арзиши одилонаи тавассути фонда ё зарар ҳосилшуда ба таври бозғаймӣ намуд, татбиқ кунад. Корхона бояд хароҷоти марбут ба хизматрасонии ҷорӣ объектҳои воситаҳои асосиро дар таркиби фонда ё зарари ҳамон даврае, ки дар муддати он хароҷот сарф шудааст, эътироф намояд.

Усули баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти асли

- 17.15А Корхона бояд объекти воситаҳои асосиро пас аз эътирофи аввалия аз рӯи арзиши аввалия бо тарҳи **истеҳлоки** ҷамъшуда ва **зарари аз бекӯрбшавӣ** ҷамъшуда арзёбӣ кунад.

Усули азнаварзёбӣ

- 17.15Б Корхона бояд объекти воситаҳои асосиро, ки арзиши одилонаи онро наметавон ба таври бозғаймӣ аз рӯи арзиши азнаварзёбишудае муайян намуд, ки бевосита арзиши одилонаи онро дар санаи азнаварзёбӣ бо тарҳи ҳама гуна истеҳлоки минбаъдаи ҷамъшуда ва зарари минбаъдаи аз бекӯрбшавӣ ҷамъшуда ифода мекунад, мавриди арзёбӣ қарор диҳад. Бо ин сабаб, ки арзиши тавозунӣ аз он арзише, ки дар заминаи арзиши одилона дар интиҳои **давраи ҳисоботӣ** муайян гардидааст, ба таври **назаррас** фарқ накунад, азнаварзёбӣ бояд ба таври қарорӣ ва мунтазам анҷом дода шавад. Қисми 12

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

«Арзёбии арзиши одилона» вобаста ба муайян кардани арзиши одилона дорои дастур мебошад. Агар объекти воситаҳои асосӣ мавриди азнаварзёбӣ қарор дода шавад, пас тамоми ғуруҳи воситаҳои асосие, ки ба он дорои мазкур мансуб мебошад, аз нав арзёбӣ карда мешавад.

- 17.15В Агар арзиши тавозунии дорой бар асари азнаварзёбӣ зиёд шавад, пас чунин зиёдшавӣ дар таркиби **дигар маҷмӯи даромад** эътироф карда шуда, дар **сармоя** ҳамчун «даромад аз азнаварзёбӣ» ҷамъ мегардад. Аммо зиёдшавӣ дар таркиби ғоида ё зарар ба он дараҷае эътироф карда мешавад, ки дар ҳамон сатҳ он коҳишёбии арзиши ҳамон дорои бар асари азнаварзёбии қаблан дар таркиби ғоида ё зарар эътирофшударо барқарор менамояд.
- 17.15Г Агар арзиши тавозунии дорой бар асари азнаварзёбӣ коҳиш ёбад, чунин коҳишёбӣ бояд дар таркиби ғоида ё зарар эътироф карда шавад. Вале коҳишёбӣ дар таркиби дигар маҷмӯи даромад дар ҳудуди ҳама гуна бақияи қарзӣ, ки дар бақияи мусбии азнаварзёбии марбут ба ин дорой ҷой дорад, эътироф карда мешавад. Коҳишёбии дар таркиби дигар маҷмӯи даромад эътирофшуда маблағи дар сармояи ҳамчун «Даромад аз азнаварзёбӣ» ҷамъшударо коҳиш медиҳад.

Истеҳлоқ

- 17.16 Агар ҷузъҳои асосини объекти воситаҳои асосӣ моҳиятан аз модели истифодаи манфиатҳои иқтисодӣ фарқ дошта бошанд, корхона бояд арзиши аввалияи дороиро байни ҷузъҳои асосини он тақсим намуда, ҳар яке аз чунин ҷузъҳоро дар муҳлати истифодаи муфиди он ба таври алоҳида мавриди истеҳлоқ қарор диҳад. Дигар дороиҳо бояд дар муддати муҳлати мувофиқи истифодаи муфид ҳамчун дороиҳои ягона мавриди истеҳлоқ қарор гиранд. Қитъаи замин муҳлати истифодаи муфидро доро мебошад ва бо ҳамин далел дар асоси баъзе истисноҳои мавриди истеҳлоқ қарор намегирад, ба монанди конҳои сангу шағал ва қитъаҳои замин, ки барои ғӯр кардани партовҳо истифода бурда мешаванд.
- 17.17 Ба ҳисса ҷудо кардани истеҳлоқ барои ҳар як давра бояд дар таркиби ғоида ё зарар эътироф карда шавад, ба истиснои ҳолате, ки ягон қисми дигари Стандарти мазкур ба арзиши аслии ягон гуна дорой ворид намудани чунин ҳиссаҷудокуниро талаб накунад. Масалан, истеҳлоқи биноҳо ва таҷҳизоти истеҳсолӣ ба арзиши аслии захираҳои молино моддӣ ворид карда мешавад (ниг. ба Қисми 13 «Захираҳои молино моддӣ»).

Арзиши истеҳлоқ ва давраи истеҳлоқ

- 17.18 Корхона бояд **арзиши истеҳлоқии** дороиро тибқи низоми асоснокшуда, дар муддати муҳлати истифодаи муфиди он тақсим намояд.
- 17.19 Чунин омилҳо, ба мисли тағйирёбии тарзи истифодаи дорой, ба таври назаррас ва пешбининашаванда фарсудашавии воқеӣ, коркардҳои нави технологӣ ва тағйирёбии нархи бозор метавонад ба ин омил ишора кунанд, ки **арзиши бақиявӣ** ё муҳлати истифодаи муфиди дорой дар давраи қабл аз **санаи ҳисоботии** охирини солони тағйир ёфтааст. Агар чунин нишонаҳо ҷой дошта бошанд, корхона бояд арзёбии қаблии худро мавриди бозбинӣ қарор диҳад ва агар дурнамои мавҷуда аз чунин арзёбӣ фарқ дошта бошад, ба арзиши бақиявӣ, усули истеҳлоқ ё муҳлати истифодаи муфиди дорой тасҳеҳот ворид карда шавад. Корхона бояд тағйирот дар арзиши бақиявӣ, усули истеҳлоқ ё муҳлати истифодаи муфидро тибқи Қисми 10 «Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва ҳатоҳо» ҳамчун тағйирот дар **арзёбии баҳисобгирии муҳосибӣ** ба эътибор гирад.
- 17.20 Истеҳлоқи дорой дар чунин маврид оғоз мешавад, ҳангоме, ки он барои истифода дастрас мегардад, яъне мавқеи ҷойгиршавӣ ва ҳолати он имкон фароҳам меорад, ки

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

истифода намудани дорой тибки майли роҳбарият анҷом пазирада. Ҳисобу замкунии истеҳлоки дорой оғоз аз санаи қатъ гардидани эътирофи дорой қатъ мегардад. Ҳисобу замкунии истеҳлок дар сурати аз қор бозмондани дорой ё қатъ шудани истифодаи фаъоли дорой қатъ намегардад, ба истиснои ҳолате, ки дорой ба таври комил мавриди истеҳлок қарор гирифта бошад. Бо вучуди ин, ҳангоми татбиқ намудани усулҳои истеҳлок дар асоси истифодаи дорой маблағи ҳиссачудокунӣ истеҳлок метавонад ба сифр баробар гардад, агар дорой дар раванди истеҳсолот истифода нашавад.

17.21 Ҳангоми муайянсозии муҳлати истифодаи муфиди дорой қорхона бояд тамоми омилҳои дар зер дарҷгардидаҳо ба эътибор гирад:

- (а) тарзи истифодаи (боргирӣ) мавриди интизор аз дорой. Боргирӣ бо назардошти тавонии мавриди интизор ё амалқарди воқеии дорой арзёбӣ қарда мешавад.
- (б) фарсудаҷавии воқеии мавриди интизор, ки аз омилҳои истеҳсолӣ, ба мисли миқдори бастҳо, ки тавассути дороии мазкур истифода мешавад, нақшаи таъмир ва хизматрасонии ҷорӣ, инчунин шароити нигоҳдорӣ ва хизматрасонии дорой ҳангоми аз қор бозмондани дорой вобаста мебошад.
- (в) бартарафсозии техникӣ ё тичоратӣ, ки дар натиҷаи тағйирёбии талабот ва тақмили бозор ё дар натиҷаи дарҳости бозор ба маҳсулот ё хизматрасоние, ки бо истифода аз ин дорой дарёфт мегардад, ба вучуд меояд. Интизории ояндаи паст гардидани нархи фурӯши маҳсулоте, ки бо истифода аз чунин дорой истеҳсол шудааст, метавонад ба бартарафсозии интизоршавандаи техникӣ ё тичоратии ҳамин дорой ифода намояд.
- (г) маҳдудиятҳои ҳуқуқӣ ё ҳаммонанд вобаста ба истифодаи дороиҳо, ба монанди гузаштани муҳлати шартномаҳои дахлдори **ичора**.

Усули истеҳлок

- 17.22 Қорхона бояд чунин усули истеҳлокеро интихоб намояд, ки моҳияти манфиатҳои минбаъдаи иқтисодии аз дорой ҳосилшударо инъикос мекунад. Усулҳои истеҳлок - усули росхатта, усули камҷавии бақия ва усули истифодаи заминавӣ, ба монанди усули истеҳсоли воҳиди маҳсулотро дар бар мегирад. Истифодаи усулҳои истеҳлоке, ки ба **даромад аз фурӯш** асос ёфта, аз фаъолият ба даст оварда шудаанд ва истифодаи дороиро фаро мегиранд, ба мақсад мувофиқ намебошанд.
- 17.23 Дар ин сурат, агар дар моҳияти манфиатҳои минбаъдаи иқтисодии аз дорой ҳосилшуда, ки интизор меравад қорхона масраф намояд, дар муқоиса бо санаи ҳисоботи солони қаблӣ тағйироти ҷиддӣ ба амал омада бошад, қорхона бояд усули истеҳлоки ҷорӣ худро аз нав дида барояд ва агар интизории мавҷуда тағйир ёбад, пас қорхона бояд усули истеҳлокро бо мақсади инъикос намудани моҳияти нави истифодабарӣ тағйир диҳад. Қорхона бояд чунин тағйиротро ҳамчун тағйирёбии арзёбии баҳисобгирии муҳосиби тибки Қисми 10 инъикос қарда шавад.

Беқурбшавӣ

Эътироф ва арзёбии беқурбшавӣ

- 17.24 Дар ҳар қадам санаи ҳисоботи қорхона бояд ҷорабиниҳоеро анҷом диҳад, ки тавассути Қисми 27 «Беқурбшавии дороиҳо» бо мақсади ошкор намудани беқурбшавии эҳтимолии объект ё гурӯҳи объектҳои воситаҳои асосӣ, пешбинӣ гардидаанд ва агар беқурбшавӣ воқеъ гардида бошад, пас бояд тартиби эътироф ва арзёбии зарар аз беқурбшавиро муайян намояд. Қисми мазкур ин омилро шарҳ медиҳад, ки дар қадам маврид ва бо

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
кадом тарз корхона арзиши тавозунии дороиҳои худро мавриди бозбинӣ қарор медиҳад,
корхона чӣ гуна **маблағи чуброншавандаи** дороиро муқаррар менамояд ва дар кадом
маврид корхона зарар аз беқурбшавиро эътироф ё барқарор мекунад.

Чуброни беқурбшавӣ

- 17.25 Корхона бояд ба таркиби ғоида ё зарар маблағи чубронеро ворид намояд, ки дар робита ба объектҳои воситаҳои асосии беқурбшуда, гумшуда ё интиқолифта, танҳо дар ҳолате, ки чунин чуброн барои қабул намудан ба эътибор гирифта мешавад, аз ҷониби шахсони сеюм қабул гардидааст.

Воситаҳои асосии барои фурӯш пешбинигардида

- 17.26 Банди 27.9(д) баён мекунад, ки бегонакунии тарҳрезшудаи дорой қабл аз санаи мавриди интизори қаблӣ нишонаи беқурбшавие махсус меёбад, ки барои натиҷаи ҳисоби маблағи чуброншавандаи дорой, бо мақсади муайянсозии ин омил, ки оё дорой ба беқурбшавӣ дучор шудааст ё нашудааст, асос мебошад.

Қаъи эътироф

- 17.27 Корхона эътирофи объекти воситаҳои асосиро дар чунин маврид қаъи менамояд:
- (а) дар сурати хориҷшавии объект; ё
 - (б) ҳангоме, ки аз истиғода ё хориҷшавии он ягон гуна манфиати минбаъдаи иқтисодӣ дар назар гирифта намешавад.
- 17.28 Корхона бояд ғоида ё зарари аз қаъи объектҳои воситаҳои асосӣ ҳосилшударо дар таркиби ғоида ё зарар дар мавриди **қаъи эътирофи** объектҳо эътироф намояд (агар Қисми 20 «Иҷора» дар робита ба фурӯш бо иҷораи баръакс дорой талаботи дигар набошад). Корхона набояд чунин ғоидаро ҳамчун даромад аз фурӯш гурӯҳбандӣ намояд.
- 17.29 Ҳангоми муайянсозии санаи хориҷшавии объект корхона бояд меъёри эътирофи даромад аз фурӯши молро, ки дар бандҳои 23.57–23.61 дарҷ гардидааст, татбиқ намояд. Қисми 20 нисбат ба хориҷшавӣ дар сурати фурӯш бо иҷораи баръакс татбиқ карда мешавад.
- 17.30 Ғоида ё зараре, ки ҳангоми қаъи эътирофи объекти воситаҳои асосӣ ба вучуд меояд, тавассути корхона ҳамчун фарқияти байни воридоти маблағи соф аз хориҷшавӣ, агар чунин фарқият мавҷуд бошад ва арзиши тавозунии объект муайян карда мешавад.

Ифшои маълумот

- 17.31 Корхона бояд маълумоти зеринро вобаста ба ҳар як гурӯҳи воситаҳои асосии корхона, аз ҷумлаи он воситаҳои асосие, ки дар банди 4.11(а) дарҷ шудаанд, инчунин амволи сармоягузори аз рӯи арзиш бо тарҳи истеҳлоки ҷамъшуда ва беқурбшударо ифшо намояд:
- (а) заминаи арзёбӣ, ки барои муайянсозии арзиши тавозунии умумӣ истиғода мешавад;
 - (б) усулҳои мавриди истиғодаи ҳисобу замкунии истеҳлок;
 - (в) муҳлати қобили татбиқи истиғодаи муфид ё меъёрҳои истеҳлок;
 - (г) арзиши тавозунии умумӣ ё истеҳлоки ҷамъшуда (дар маҷмӯъ бо зарари аз беқурбшавӣ ҷамъшуда) дар ибтидо ва интиҳои давра; ва
 - (д) муқоисаи арзиши тавозунӣ дар ибтидо ва интиҳои давра, ки инҳоро нишон

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
медихад:

- (i) воридот;
- (ii) хориҷшавӣ;
- (iii) хариде, ки тавассути **муттаҳидсозии тичорат** анҷом мепазирад;
- (iv) зиёдшавӣ ё коҳишёбие, ки тибқи бандҳои 17.15Б–17.15Г бар асари азнаварзёбӣ ҳосил шудааст ва зарар аз беқурбшавӣ, ки тибқи Қисми 27 дар таркиби дигар маҷмуи даромад эътироф ё барқарор шудааст;
- (v) интиқоли амволи сармоягузорӣ ба ғурӯҳи воситаҳои асосӣ, агар ба таври бозътимод арзёбӣ намудани арзиши одилона имконнопазир гардад (ниг. ба банди 16.8);
- (vi) зарар аз беқурбшавӣ, ки тибқи Қисми 27 дар таркиби фоида ё зарар эътироф ё барқарор гардидааст;
- (vii) истехлок; ва
- (viii) дигар тағйирот.

Дар робита ба давраҳои қаблӣ барои пешниҳод кардани чунин муқоиса зарурат вучуд надорад.

17.32 Корхона инчунин бояд инҳоро ифшо намояд:

- (a) мавҷудият ва доираи маҳдудиятҳои ҳуқуқи моликият ба воситаҳои асосӣ, инчунин воситаҳои асосие, ки ба сифати таъмини иҷрои **уҳдадорӣ** ба гарав гузошта шудаанд;
- (б) маблағи уҳдадориҳои шартномавӣ барои харидорӣ намудани воситаҳои асосӣ; ва
- (в) агар корхона дорои амволи сармоягузориёе бошад, ки арзиши одилонаи онро наметавон дар таркиби фоида ё зарар ба таври бозътимод арзёбӣ намуд, он бояд чунин далел ва сабабҳоеро ифшо намояд, ки тибқи онҳо арзёбӣ кардани арзиши одилонаи ин объектҳои амволи сармоягузорӣ хароҷот ё қўшишҳои иловагиро талаб мекунад.

17.33 Агар объектҳои воситаҳои асосӣ аз рӯйи арзиши азнаварзёбишуда инъикос карда шаванд, корхона бояд инҳоро ифшо кунад:

- (a) санаи эътибор пайдо кардани азнаварзёбӣ;
- (б) оё баҳогузори мустақил ҷалб шудааст ё нашудааст;
- (в) [соқит шудааст];
- (г) барои ҳар як ғурӯҳи азнаварзёбишудаи воситаҳои асосӣ арзиши тавозуниёе, ки дар сурати аз рӯйи усули арзиши аслий шояд эътироф мегардид; ва
- (ғ) бақияи мусбӣи азнаварзёбӣ, ки нишондиҳандаи тағйироти давра ва ҳама гуна маҳдудият дар тақсимои бақия байни саҳҳомон мебошад.

Қисми 18

Дороиҳои ғайримоддӣ, ба истиснои гудвил

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 18.1 Қисми мазкур дар робита ба баҳисобигии тамоми **дороиҳои ғайримоддӣ**, ба истиснои **гудвил** (ниг. ба Қисми 19 «Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил») ва дороиҳои ғайримоддӣ корхона, ки барои фурӯш дар чараёни фаъолияти муқаррарӣ пешбинӣ шудааст (ниг. ба Қисми 13 «Захираҳои молию моддӣ» ва Қисми 23 «Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон») татбиқ мегардад.
- 18.2 Дороиҳои ғайримоддӣ ин **дороиҳои** ғайрипулии қобили мушаххаскунӣ мебошад, ки шакли воқеӣ надорад. Чунин дорой қобили мушаххаскунӣ мебошад, ҳангоме, ки он:
- (а) чудапазир бошад, яъне онро метавон аз корхона чудо намуд ё тақсим кард ё онро метавон ба таври алоҳида ё ҳамроҳ бо шартномаҳои дахлдор, дорой ё **ухдадорӣ** мавриди фурӯш, интиқол, иҷозатномадихӣ, иҷора ё мубодила қарор дод; ё
 - (б) бар асари ҳуқуқҳои шартномавӣ ё дигар ҳуқуқҳои қонунӣ, новобаста аз он, ки метавон ин ҳуқуқҳоро интиқол намуд ё аз корхона ё аз дигар ҳуқуқ ухдадориро чудо кард, ба вучуд меояд.
- 18.3 Қисми мазкур инҳоро дар бар намегирад:
- (а) **дороиҳои молиявӣ**; ё
 - (б) ҳуқуқ барои қарқардӣ манбаъҳои зеризаминӣ, ба мисли нафт, гази табиӣ ва дигар манбаъҳои таҷдиднопазири ҳаммонанд.

Эътироф

Принсипҳои умумии эътирофи дороиҳои ғайримоддӣ

- 18.4 Корхона бояд дороиҳои ғайримоддиро ба сифати дорой танҳо дар он маврид эътироф намояд, агар:
- (а) **эҳтимол** ҷой дошта бошад, ки манфиатҳои минбаъдаи иқтисодии мавриди интизор, ки ба ин дорой мансубанд, ба корхона ворид мешаванд;
 - (б) арзиши дороиро метавон ба таври бозътимод арзёбӣ кард; ва
 - (в) дорой бевосита натиҷаи хароҷоти дар робита бо ташкили моддаи ғайримоддӣ тавассути корхона сарфшуда маҳсуб наёбад⁴.
- 18.5 Корхона бояд эҳтимоли манфиатҳои минбаъдаи иқтисодии мавриди интизорро бо истифода аз фарзияҳои асоснок ва фарзияҳои қобили қабул арзёбӣ намояд, ки ин фарзияҳо **нишондиҳандаи** бехтарин арзёбиҳои роҳбарият ҷиҳати ҳисоббаробарии шартҳои иқтисодии дар муддати **муҳлати истифодаи муфиди** дорой мавҷудбуда мебошанд.

4. Дар Қисми мазкур истилоҳи «дорой» бо ин маъно истифода бурда мешавад, ки дар баъзе ҷанбаҳо аз муқаррароти дар банди 2.44 ва Вожаноме овардашуда фарқ мекунад. Дар робита ба мақсади Қисми мазкур дорой бевосита захираеро ифода мекунад, ки бар асари рӯйдодҳои қаблӣ аз ҷониби корхона таҳти назорат қарор гирифта, эҳтимол вучуд дорад, ки тавассути он дар оянда манфиатҳои иқтисодии мансуб ба корхона ворид шавад.

- 18.6 Корхона чихати муқаррар намудани дараҷаи итминон аз воридоти манфиатҳои иқтисодии минбаъдаи марбут ба истифодаи дорой, дар асоси маълумоти дар санаи **этирофи** аввалия ҷойдошта, бо назари этибори бештар ба маълумоти беруна, аз мулоҳизаи худ истифода мебарад.
- 18.7 Меъёри этирофи дар банди 18.4(а) ҷойдошта, ки бо эҳтимолият асоснок гардидааст, барои доройҳои ғайримоддӣ ба таври алоҳида дарёфтшуда ҳамеша қонунанда маҳсуб меёбад.

Харид ҳамчун қисме аз муттаҳидсозии тиҷорат

- 18.8 Доройи ғайримоддӣ, ки ҳангоми **муттаҳидсозии тиҷорат** дарёфт мегардад, маъмулан ҳамчун дорой этироф карда мешавад, зеро **арзиши одилонаи** ин доройро метавон дар сатҳи кофӣ ба таври бозътимод арзёбӣ намуд.

Арзёбии аввалия

- 18.9 Корхона бояд доройи ғайримоддиро аз рӯйи арзиши аслии он арзёбӣ намояд.

Хариди алоҳида

- 18.10 Арзиши аслии доройи ғайримоддӣ ба таври алоҳида дарёфтшуда инҳоро дар бар мегирад:
- (а) нархи хариди он пас аз тарҳ намудани гузаштҳои тиҷоратӣ ва тахфифҳо, аз ҷумла, бочҳои содиротӣ ва андозҳои ғайриҷуброншаванда барои харид; ва
 - (б) ҳама гуна хароҷоти мустақими мансуб ба омодагии дорой барои истифода аз рӯйи таъинот.

Харид дар доираи муттаҳидсозии тиҷорат

- 18.11 Дар ин маврид, агар доройи ғайримоддӣ ҳангоми муттаҳидсозии тиҷорат ба даст оварда шавад, арзиши аслии ин доройи ғайримоддӣ дар санаи харид арзиши одилонаи он маҳсуб меёбад.

Харид тавассути грантҳои давлатӣ

- 18.12 Дар ин маврид, агар доройи ғайримоддӣ тавассути **гранти давлатӣ** харидорӣ шавад, арзиши аслии ин доройи ғайримоддӣ арзиши одилонаи он дар санаи харид ё дар санаи дарёфти хатмӣ грант маҳсуб меёбад, ки тибқи Қисми 24 «*Грантҳои давлатӣ*» пешбинӣ шудааст.

Мубодилаи доройҳо

- 18.13 Доройи ғайримоддӣ метавонад тавассути мубодила ба доройи ғайрипулӣ ё доройҳо ё таркибе аз доройҳои пулӣ ва ғайрипулӣ харидорӣ шавад. Арзиши аслии чунин доройи ғайримоддӣ бояд тавассути корхона дар асоси арзиши одилона арзёбӣ карда шавад, ба истиснои ҳолате, ки (а) дар амалиёти мубодила муҳтавои тиҷорат ба таври кофӣ таъмин набошад ё (б) арзиши одилонаи ҳам доройи харидашуда ва ҳам доройи интиқолгардидаро наметавон ба таври бозътимод арзёбӣ намуд. Дар ин маврид арзиши дорой аз рӯйи **арзиши тавозунии** доройи бар иваз додашуда арзёбӣ карда мешавад.

Дороиҳои ғайримоддӣ ба таври мустақил бунёдшуда

- 18.14 Корхона хароҷоти дар робита бо моддаи ғайримоддӣ ба таври мустақил сарфшударо бо назардошти тамоми хароҷоти дар раванди корҳои дар рафти **тадқиқот** ва **коркард** сарфгардида, ба сифати **хароҷоти** ҳамон замоне, ки масраф шудааст, эътироф менамояд, ба истиснои он хароҷоте, ки ба арзиши аслии дигар дороии тибқи меъёрҳои эътирофи дар Стандарти мазкур ҷойдошта ворид карда мешавад.
- 18.15 Ба сифати намунаҳои татбиқи банди қаблӣ дар зер моддаҳои оварда шудаанд, ки тибқи онҳо корхона бояд хароҷотро эътироф намуда, набояд чунин хароҷотро ба таркиби дороиҳои ғайримоддӣ дохил намояд:
- (а) хароҷоти марбут ба тамғаҳои тичоратӣ, логотипҳо, ҳукуки интишор, феҳрасти муштариён ва мавридҳои ҳаммонанд;
 - (б) хароҷот дар робита бо оғози фаъолият (яъне хароҷоти аввалия), ки хароҷоти таъсисотиро дар бар мегиранд, ба мисли хароҷот барои ҳуқуқшиносон ва котибот; хароҷоти хангоми таъсиси шахси ҳуқуқӣ сарфшуда, хароҷоти ифтитоҳи объект ё тичорати нав (яъне хароҷоти қабл аз роҳандозӣ); хароҷот дар оғози фаъолияти амалиёти нав, роҳандозии истеҳсоли маҳсулот ё равандҳои нав (яъне хароҷоти қабл аз самарагирӣ);
 - (в) хароҷоти марбут ба фаъолияти бо омӯзиши кормандон алоқаманд;
 - (г) хароҷоти марбут ба таблиғ ва фаъолияти вобаста ба ривоч додани мол;
 - (ғ) хароҷот барои ҷобачогузорӣ ё таҷдиди сохтори бахшҳо ё тамоми корхона; ва
 - (д) гудвилӣ ба таври мустақил эҷодшуда.
- 18.16 Банди 18.15 имконияти эътирофи пешпардохтро ба сифати дорой дар ин сурат, агар пардохти марбут ба тахвилӣ мол ё хизматрасонӣ то мавриди тахвилӣ мол ё пешниҳоди хизматрасонӣ анҷом пазируфта бошад, истисно намекунад.

Хароҷоти қаблие, ки ба сифати дорой эътироф намегардад

- 18.17 Хароҷоти марбут ба моддаи ғайримоддӣ, ки дар ибтидо ба сифати хароҷот эътироф гардидааст, набояд дар оқибат ҳамчун қисме аз арзиши аслии дорой эътироф карда шавад.

Арзёбӣ пас аз эътироф

- 18.18 Корхона бояд дороии ғайримоддиро аз рӯи арзиши аслӣ бо тарҳи ҳама гуна **истехлоки** чамъшуда ва зарари аз беқурбшавӣ чамъшуда арзёбӣ намояд. Талаботи марбут ба арзёбии истеҳлок дар Қисми мазкур муқаррар шудааст. Талаботи марбут ба эътирофи беқурбшавӣ дар Қисми 27 «Беқурбшавии дороиҳо» муқаррар гардидааст.

Муҳлати истифодаи муфид

- 18.19 Барои ноил гардидан ба ҳадафҳои Стандарти мазкур тамоми дороиҳои ғайримоддӣ бояд бо назардошти муҳлати истифодаи муфид баррасӣ карда шаванд. Муҳлати истифодаи муфиди дороии ғайримоддӣ, ки натиҷаи ҳуқуқҳои шартномавӣ ё дигар ҳуқуқҳои қонунӣ маҳсуб меёбад, набояд аз муҳлати амали ин ҳуқуқҳо бештар бошад, аммо метавонад вобаста аз он даврае, ки дар муддати он корхона истифодаи дороии мазкурро пешбинӣ менамояд, камтар бошад. Агар ҳуқуқҳои шартномавӣ ё дигар ҳуқуқҳои қонунӣ ба муҳлати маҳдуде, ки метавонад барқарор гардад, гузаранд, пас хангоми муайянсозии муҳлати истифодаи муфиди ин дороии ғайримоддӣ муҳлати барқароршавӣ бояд танҳо дар чунин маврид ба эътибор гирифта шавад, агар далеле вучуд дошта бошад, ки корхона

бидуни хароҷоти иловагӣ тамдид намудани қарордодро ба даст оварда метавонад.

- 18.20 Агар корхона барои пешниҳоди арзёбии бозғимоди муҳлати истифодаи муфиди дороии ғайримоддӣ имкон надошта бошад, пас ин муҳлат бояд 10 солро ташкил диҳад.

Давраи истеҳлок ва усули ҳисобу замкунии истеҳлок

- 18.21 Корхона бояд **арзиши истеҳлоки** дороии ғайримоддиро ба таври мунтазам дар муддати муҳлати истифодаи муфиди он тақсим намояд. Истеҳлоки барои ҳар қадам давра ҳисобу замшуда бояд дар таркиби зарар эътироф карда шавад, ба истиснои ҳолате, ки ҳамин қисми Стандарти мазкур эътирофи онро ҳамчун қисмате аз арзиши дорой, ба мисли **захираҳои молияи моддӣ ё воситаҳои асосӣ**, талаб менамояд.
- 18.22 Истеҳлок бояд аз он лаҳзае оғоз гардад, ки ин дорой барои истифода қобили дастрасӣ мешавад, яъне мавқеи ҷойгиршавӣ ва ҳолати он имкон фароҳам меорад, ки истифода намудани дорой тибқи майли роҳбарият анҷом пазирад. Истеҳлок, ҳангоме, ки дорой аз тавозун хориҷ карда мешавад, бояд қатъ карда шавад. Корхона бояд чунин усули истеҳлокеро интихоб намояд, ки моҳияти манфиатҳои минбаъдаи иқтисодии аз дорой ҳосилшударо, ки интизор меравад корхона масраф намояд, инъикос мекунад. Дар ҳолате, ки корхона моҳияти истифодаи мавриди интизорро ба таври бозғимод арзёбӣ карда натавонад, корхона бояд усули ростхатаро мавриди истифода қарор диҳад.
- 18.22А Эҳтимол вучуд дорад, ки усули истеҳлоки бо **даромад аз фурӯш** асосёфтаи аз фаъолияти фарогири истифодаи дороиҳои ғайримоддӣ дарёфтшуда ғайримувофиқ мебошад. Аммо, корхона метавонад ин фарзияро рад карда, усули истеҳлоки бо даромад аз фурӯш асосёфтаи аз фаъолияти фарогири истифодаи дороиҳои ғайримоддӣ дарёфтшударо танҳо дар мавриди чунин ҳолатҳои маҳдуд татбиқ кунад:
- (а) агар дороии ғайримоддӣ ба сифати меъёри даромад аз фурӯш **арзёбӣ** карда шавад (яъне, ҳангоме, ки ҳуқуқи истифодаи дороии ғайримоддӣ дар намуди маблағи собитшудаи даромад аз фурӯше, ки ба даст оварда мешавад, муайян мегардад); ё
 - (б) агар метавон нишон дод, ки даромад аз фурӯш ва истифода намудани манфиатҳои иқтисодии минбаъдае, ки аз дороиҳои ғайримоддӣ ҳосил мешаванд, ба таври назаррас бо ҳам ҳамбастагӣ доранд.

Арзиши бақиявӣ

- 18.23 Корхона бояд фарз кунад, ки **арзиши бақиявии** дороии ғайримоддӣ бояд ҳамеша ба сифр баробар бошад, ба истиснои ҳолате, ки:
- (а) ҷиҳати хариди дороии мазкур дар интиҳои муҳлати истифодаи муфиди он барои шахси сеюм уҳдадорӣ ҷой дорад; ё
 - (б) барои ин дорой **бозори ғайри** мавҷуд буда:
 - (i) арзиши бақиявино метавон бо истифода аз маълумоти ин бозор муайян намуд; ва
 - (ii) эҳтимолияти баланд вучуд дорад, ки чунин бозор дар интиҳои муҳлати истифодаи муфиди дороии мазкур вучуд хоҳад дошт.

Таҳлили муҳлати истеҳлок ва усули ҳисобу замкунии истеҳлок

- 18.24 Омилҳои тағйирёбии истифодабарии дороии ғайримоддӣ ва пешрафти техника, тағйирот дар нархи бозор метавонанд ба он ишора кунанд, ки арзиши бақиявӣ ё муҳлати истифодаи муфид аз замони **санани ҳисоботи** солони охири тағйир ёфтаанд. Дар сурати мавҷуд будани чунин нишондодҳо корхона бояд санҷиши арзёбиҳои қаблии худро анҷом

диҳад ва агар натиҷаҳои мавҷуда фарқ дошта бошанд, корхона бояд ба арзиши бақиявӣ, дар усули ҳисобу замкунии истеҳлок ё дар муҳлати истифодаи муфид тағйирот ворид намояд. Корхона бояд дар арзиши бақиявӣ, дар усули ҳисобу замкунии истеҳлок ё дар муҳлати истифодаи муфид тағйиротро тибқи *Қисми 10 «Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва хатоҳо»* ҳамчун тағйирот дар **арзёбии баҳисобгирии муҳосибӣ** инъикос намояд.

Љубронпазирии арзиши тавозунӣ – зарар аз беқурбшавӣ

- 18.25 Барои муқаррар кардани ин омил, ки оё беқурбшавии дорой воқеъ гардидааст ё нагардидааст, корхона муқаррароти дар Қисми 27 ҷойдоштаро татбиқ менамояд. Ин қисм шарҳ медиҳад, ки дар кадом маврид ва бо кадом тарз корхона арзиши тавозунии доронҳои худро мавриди бозбинӣ қарор медиҳад, он **маблағи ҷуброншавандаи** доронхоро ҷӣ тавр муқаррар кардааст ва дар кадом маврид он зарар аз беқурбшавиро эътироф ё барқарор менамояд.

Қаъ намудани истифода ва хориҷшавӣ

- 18.26 Корхона бояд эътирофи дорони ғайримоддиро қаъ намуда, уҳдадор аст даромад ё хароҷотро дар таркиби **фоида ё зарар** дар ҳолатҳои зерин эътироф намояд:
- (а) ҳангоми хориҷшавии дорой; ё
 - (б) дар ҳолате, ки аз истифода ё фурӯши дорони мазкур ягон гуна манфиати минбаъдаи иқтисодӣ дар назар дошта нашудааст.

Ифшои маълумот

- 18.27 Корхона бояд маълумоти зеринро вобаста ба ҳар як гурӯҳи доронҳои ғайримоддӣ ифшо намояд:
- (а) барои истифодаи муфид ё меъёри истеҳлок муҳлат ҷӣ гуна татбиқ мегардад;
 - (б) усулҳои ҳисобу замкунии истеҳлоки мавриди истифода;
 - (в) арзиши тавозунии умумӣ ва ҳама гуна истеҳлоки ҷамъшуда (ҳамроҳ бо зарари аз беқурбшавӣ ҷамъшуда) дар ибтидо ва интиҳои **давраи ҳисоботӣ**;
 - (г) моддаи (моддаҳои) **ҳисобот дар бораи маҷмӯи даромад** (ва дар сурати мавҷуд будан, **ҳисобот дар бораи фоида ва зарар**), ки ба он ҳама гуна истеҳлоки доронҳои ғайримоддӣ дохил мешавад; ва
 - (ғ) муқоисаи арзиши тавозунӣ дар ибтидо ва интиҳои давраи ҳисоботӣ тавассути ба таври алоҳида нишон додани инҳо:
 - (i) воридот;
 - (ii) хориҷшавӣ;
 - (iii) харид дар доираи муттаҳидшавии тичорат;
 - (iv) истеҳлок;
 - (v) зарар аз беқурбшавӣ, ки дар таркиби фоида ё зарар тибқи Қисми 27 эътироф ё барқарор шудаанд; ва
 - (vi) тағйироти дигар.

Дар робита ба давраҳои қаблӣ барои пешниҳод кардани чунин муқоиса зарурат вучуд надорад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 18.28 Корхона инчунин бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) тавсиф, арзиши тавозунӣ ва давраи боқимондаи ҳисобу замкунии истеҳлоки марбут ба ҳар кадом дороии ғайримоддии алоҳида, ки барои **ҳисоботи молиявии** корхона **муҳим** маҳсуб меёбад;
 - (б) қобили татбиқ нисбат ба дороиҳои ғайримоддии тавассути гранти давлатӣ харидашуда, ки дар ибтидо аз рӯи арзиши одилона эътироф гардидаанд (ниг. ба банди 18.12):
 - (i) арзиши одилонае, ки тибки он чунин дороиҳо дар ибтидо эътироф шуда буданд; ва
 - (ii) арзиши тавозунии онҳо.
 - (в) мавҷудият ва арзиши тавозунии дороиҳои ғайримоддӣ, ки дар робита ба ҳукуки моликият нисбат ба онҳо маҳдудиятҳои муайян амал мекунанд, инчунин арзиши тавозунии дороиҳои ғайримоддӣ, ки ба сифати таъмини уҳдадорӣ ба гарав гузошта шудаанд; ва
 - (г) маблағи уҳдадорихое, ки тибки шартнома барои ба даст овардани дороиҳои ғайримоддӣ пазируфта шудаанд.
- 18.29 Корхона бояд маблағи умумии хароҷоти марбут ба тадқиқот ва коркард, ки дар давра ба сифати хароҷот эътироф шудааст, ифшо намояд (яъне маблағи хароҷоте, ки бар асари тадқиқот ва коркард ба миён омада, ҳамчун қисмати маблағе аз дороии дигари ба меъёрҳои эътирофи Стандарти мазкур ҷавобгӯй сармоягузори нашудааст).

Қисми 19

Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 19.1 Қисми мазкур нисбат ба амалиёт ё дигар рӯйдоде, ки ба муқаррароти **муттаҳидсозии тиҷорат** мутобикат менамоянд, татбиқ мегардад. Дар он талаботе шарҳ дода шудааст, ки чӣ гуна **харидор** дар ҳисоботи молиявии худ инҳоро арзёбӣ ва инъикос намояд:
- (а) мушаххасоти **дориҳои** харидоришуда, **ухдадориҳои** қабулгардида ва ҳама гуна **ҳиссаи иштироки назоратнашаванда** дар **корхонаи харидоришуда**; ва
 - (б) **гудвил** харидоришуда ё фоида аз хариди манфиатнок.
- 19.2 Қисми мазкур нисбат ба инҳо татбиқ намегардад:
- (а) муттаҳидсозии корхонаҳо ё **тиҷорат**, ки таҳти **назорати** умумӣ қарор дорад. Назорати умумӣ чунин ифода меёбад, ки ҳамаи корхонаҳо ё тиҷорати муттаҳидшуда дар интиҳо аз ҷониби ҳамон як тараф ё тарафҳо, ҳам то муттаҳидшавӣ ва ҳам пас аз муттаҳидшавӣ, назорат карда мешавад ва чунин назорат муваққатӣ ба ҳисоб намеравад.
 - (б) таҳияи **созишномаи муштарак** дар ҳисоботи молиявии танзими созишномаи муштарак;
 - (в) хариди дорой ё гурӯҳи доройҳое, ки тиҷоратро ташкил намедиханд.

Муқаррароти муттаҳидсозии тиҷорат

- 19.3 Корхона бояд муайян кунад, ки оё амалиёт ё рӯйдоди дигар ба муқаррароти муттаҳидсозии тиҷорат мутобикат мекунад ё намекунад. Муттаҳидсозии тиҷорат ин амалиёт ё рӯйдоди дигаре мебошад, ки дар натиҷаи он корхона (тарафи харидор) назорати як ё якчанд корхонаҳоро (объектҳои мавриди харид) ба даст меорад. Бандҳои 19A.1–19A.10 ҷиҳати муайян кардани ин омил, ки оё амалиёт ё рӯйдоди дигар муттаҳидсозии тиҷорат мебошад ё намебошад, дастур пешниҳод мекунанд. Агар доройҳои дарёфтшуда ва ухдадориҳои қабулгардида ҳолати тиҷоратро ташкил надиханд, **корхонаи ҳисоботдиҳанда** бояд амалиёт ё рӯйдоди дигарро ҳамчун ҳолати хариди дорой ба эътибор гирад.
- 19.4 Харидор метавонад назорати объекти харидро ба тарзҳои зиёд ба даст оварад, масалан тавассути:
- (а) интиқоли **воситаҳои пулӣ, ҳамаарзиши воситаҳои пулӣ** ё дигар доройҳо (аз ҷумла, доройҳои соф, ки тиҷоратро ташкил медиҳанд);
 - (б) тавассути қабули ухдадорӣ;
 - (в) барориши ҳиссаҳои сармоя; ё
 - (г) пешниҳоди бештар аз як ҷуброн.
- 19.5 Муттаҳидсозии тиҷорат метавонад бо тарзҳои гуногун тавассути омилҳои ҳуқуқӣ, андозбандӣ ё дигар сабабҳо амалӣ гарданд. Намунаи чунин муттаҳидшавӣ амалиёт ё дигар рӯйдодҳо ба ҳисоб мераванд, ки дар онҳо:
- (а) як ё якчанд тиҷорат ба корхонаҳои фаръии харидор мубаддал мегарданд ё доройҳои софи як ё якчанд тиҷорат ба харидор муттаҳид карда мешаванд;
 - (б) як корхонаи муттаҳидшуда доройҳои софи худро интиқол медиҳад ё **соҳибмулкони** он ҳиссаи худро ба сармояи дигар корхонаи муттаҳидшуда ё соҳибмулкони он интиқол менамоянд;

- (в) хама корхонаҳои муттаҳидшуда дороиҳои софи худро интиқол медиҳанд ё соҳибмулкони чунин корхона ҳиссаи худро ба сармояи корхонаи нав ташаккулёфта интиқол менамоянд; ё
- (г) гурӯҳи соҳибмулкони қаблии яке аз корхонаҳои муттаҳидшуда назорати корхонаҳои муттаҳидшударо ба даст меорад.

Баҳисобигири муттаҳидсозии тичорат ва гудвил

- 19.6 Корхона бояд ҳолатҳои муттаҳидсозии тичоратро бо истифода аз усули харид ба эътибор гирад.
- 19.7 Истифода аз усули харид марҳилаҳои зеринро дар бар мегирад:
 - (а) муайян намудани харидор;
 - (б) муайян намудани санаи харид;
 - (в) эътироф ва арзёбӣ намудани мушаххасоти дороиҳои харидашуда, уҳдадорихои қабулгардида ва дигар ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар корхонаи харидоришаванда; ва
 - (г) эътироф ва арзёбӣ намудани гудвил ё даромад аз хариди фондаовар.

Муқаррар кардани харидор

- 19.8 Барои ҳар як тичорати муттаҳидшуда, яке аз корхонаи муттаҳидшуда бояд ҳамчун харидор муқаррар карда шавад.
- 19.9 Қисми 9 «*Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида*» бояд барои муайян кардани харидор истифода бурда шавад, яъне барои мушаххас кардани корхонае, ки раванди назоратро нисбат ба корхонаи дигар ба даст меоварад.
- 19.10 Агар корхонае, ки Қисми 9-ро татбиқ мекунад, ба таври возеҳ муайян карда натавонад, ки кадоме аз корхонаҳои муттаҳидшуда харидор мебошад, он бояд барои анҷом додани муқаррароти марбут ба харидор омилҳои дар бандҳои 19A.11–19A.15 баёншударо мавриди баррасӣ қарор диҳад.

Муқаррар кардани санаи харид

- 19.11 Харидор бояд санаи харид, яъне санаеро муайян кунад, ки дар он харидор назорати корхонаи харидоришавандаро ба даст меорад.

Эътироф ва арзёбии дороиҳои харидашудаи қобили мушаххаскунӣ, уҳдадорихои қабулгардида ва ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар корхонаи харидашуда

Принсипи эътироф

- 19.12 Дар санаи харид харидор бояд дороиҳои харидашудаи қобили мушаххаскунӣ, уҳдадорихои қабулгардида ва тамоми ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар корхонаи харидашударо, ба истиснои ҳолатҳои дар бандҳои 19.16–19.21 баёнгардида, ба таври алоҳида аз гудвил эътироф кунад. Харидор бояд дороиҳои харидашудаи қобили мушаххаскунӣ, уҳдадорихои қабулгардида танҳо дар ин сурат эътироф намояд, агар онҳо:
 - (а) ба муқаррароти дороиҳо ва уҳдадорихои дар Қисми 2 «*Консепсияҳо ва принсипҳои асосӣ*»-и овардашуда ба санаи харид мувофиқат кунанд; ва
 - (б) қисмате аз он омил ба ҳисоб раванд, ки харидор ва корхонаи харидашуда (ё соҳибмулкони собиқи корхонаи харидашуда) на дар натиҷаи амалиёти алоҳида,

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

балки дар мавриди муттаҳидсозии тичорат мубодила кардаанд (ниг. ба банди 19.32). Харидор ва корхонаи харидашуда метавонанд пеш ва ё пас аз мавриди гуфтушуниди марбут ба муттаҳидсозии тичорат, ки қисмате аз он омили дар раванди муттаҳидсозии тичорат мубодилашаванда маҳсуб намеёбад, ба таври алоҳида шартнома банданд. Чунин қарордоди алоҳида бояд тибқи қисмҳои татбиқкунандаи Стандарти мазкур ба эътибор гирифта шаванд.

Принсипи арзёбӣ

- 19.13 Харидор бояд дороиҳои харидашудаи қобили мушаххаскунӣ ва уҳдадориҳои қабулгардидаро дар санаи харид аз рӯйи арзиши одилонаи онҳо арзёбӣ кунад, ба истиснои ҳолатҳои, ки дар бандҳои 19.16–19.21 баён шудаанд.
- 19.14 Барои ҳар як ҳолати муттаҳидсозии тичорат харидор бояд дар санаи харид ҳама гуна ҳиссаи иштироки назоратнашавандаи дар корхонаи харидашуда мавҷудбударо дар заминаи ҳиссаи мутаносиби ҳиссаи иштироки назоратнашавандаи маблағҳои эътирофшудаи дороиҳои софи қобили мушаххаскунии корхонаи харидашуда арзёбӣ кунад.

Истисноҳо аз принципҳои эътироф ва арзёбӣ

- 19.15 Бандҳои 19.16–19.21 истисноҳоро барои принципҳои **эътироф** ва арзёбӣ пешбинӣ мекунанд, ки дар бандҳои 19.12–19.14 баён гардидаанд ва ҳам моддаҳоро нишон медиҳанд, ки барои онҳо истисноҳо пешбинӣ гардида, ҳам хусусияти ин истисноҳоро мушаххас мекунанд.
- 19.16 Харидор бояд **дорои ғайримоддиеро** эътироф кунад, ки дар мавриди муттаҳидсозии тичорат дарёфт шудааст, агар дороӣ ба принципҳои эътирофи дар Қисми 18 «*Дороиҳои ғайримоддӣ ва ғудвил*» мувофиқат карда, арзиши одилонаи онро метавон бидуни хароҷот ё савъю кӯшиши иловагӣ дар санаи харид ба таври бозътимод арзёбӣ намуд.
- 19.17 Агар харидор дар мавриди муттаҳидсозии тичорат уҳдадорӣ ё **уҳдадориҳои шартӣ** қабул кунад, ки чунин уҳдадорӣ ё уҳдадориҳои шартӣ дар доираи татбиқи Қисми 21 «*Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ*» қарор гирад, агар харидор онро ба таври алоҳида қабул намуда бошад, харидор бояд барои муайян кардани ин омил, ки оё уҳдадориҳои шартӣ дар санаи харид бар асари рӯйдодҳои қаблӣ харид ҷой дорад ё надорад, банди 21.6-ро татбиқ намояд.
- 19.18 Агар харидор тибқи банди 19.17 муайян кунад, ки уҳдадориҳои шартӣ ҷой дорад, харидор бояд уҳдадориҳои шартиро дар санаи харид эътироф кунад, агар:
- (а) уҳдадориҳои шартӣ тибқи банди 21.12 ба муқаррароти уҳдадориҳои шартӣ мувофиқат кунад; ва
 - (б) арзиши одилонаи уҳдадориҳои шартӣ метавонад бозътимод арзёбӣ гардад.
- 19.19 Ҳамин тариқ, харидор уҳдадориҳои шартии ҳангоми муттаҳидсозии тичорат дарёфтшударо дар санаи харид эътироф мекунад, ҳатто агар чунин **эҳтимол** вучуд надошта бошад, ки харидор бояд манфиатҳои иқтисодиро барои мурағаб кардани уҳдадориҳои мазкур интиқол диҳад. Корхонаи харидор нисбат ба эътирофи дар бандҳои 21.4(б) ва 21.12 баёншуда, ки ба уҳдадориҳои шартии ҳангоми муттаҳидсозии тичорат қабулшуда марбут мебошад, талабот татбиқ намекунад.
- 19.20 Харидор бояд тибқи Қисми 29 «*Андоз аз даромад*» **дороӣ ё уҳдадориҳои андозии батаъхиргузошгашударо**, ки дар робита ба дороиҳо ва уҳдадориҳои дар мавриди муттаҳидсозии тичорат бадастомада ба миён меояд, эътироф ва арзёбӣ кунад.
- 19.21 Харид бояд тибқи Қисми 28 «*Подопулӣ ба кормандон*» уҳдадориҳои (ё дар сурати мавҷуд

будан, дороии) марбут бо созишномаҳои **подошпулӣ ба кормандони** корхонаи харидашударо эътироф ва арзёбӣ кунад.

Эътироф ва арзёбии гудвил ё фоида аз хариди муфид

19.22 Корхонаи харидор бояд дар санаи харид гудвилеро эътироф кунад, ки ҳамчун зиёдшавии маблағи зербанди (а) аз маблағи зербанди (б) муайян шудааст:

- (а) маблағи:
 - (i) подошпулии интиқолиёфтае, ки тибқи банди 19.25 арзёбӣ шудааст;
 - (ii) маблағи ҳама гуна ҳиссаи иштироки назоратнашаванда дар корхонаи харидашуда, ки тибқи банди 19.14 арзёбӣ карда шудааст; ва
 - (iii) арзиши одилона дар санаи хариди ҳиссаи сармояи корхонаи харидашудаи қаблан мутааллиқ ба харидор, ки дар мавриди ба таври марҳилавӣ муттаҳидсозии тижорат ҳосил шудааст (ниг. ба бандҳои 19.29–19.30).
- (б) маблағи софи дороиҳои қобили мушаххаскунии харидашуда ва уҳдадориҳои қабулгардида дар санаи харид, ки тибқи бандҳои 19.13–19.21 ҳисоб карда шудааст.

Хариди муфид

19.23 Дар баъзе маврид харидор хариди муфид - муттаҳидсозии тижоратро анҷом медиҳад, ки ҳангоми он маблағи дар банди 19.22(б) дарҷгардида аз маблағи дар банди 19.22(а) баёнгардида зиёд мебошад. Агар пас аз тавассути тарафи харидор татбиқ намудани банди 19.24 барзиёдӣ боқӣ монад, тарафи харидор бояд дар таркиби **фоида ё зарари** дар санаи харид ҳосилшуда фоидаи дарёфтгардидаро эътироф кунад. Фоида бояд ба ҳисоби харидор инъикос гардад.

19.24 Қабл аз он, ки фоида аз хариди муфид эътироф карда шавад, харидор бояд тақрибан ин омилро арзёбӣ кунад, ки оё он тамоми дороиҳои дарёфтшуда ва уҳдадориҳои қабулгардидаро ба таври сахт муайян кардааст ё накардааст ва бояд ҳама гуна дороиҳо ё уҳдадориҳои иловагиро, ки дар чараёни чунин арзёбии тақрибӣ муайян шудаанд, эътироф кунад. Минбаъд харидор бояд расмиёти қобили истифодаи арзёбии маблағеро, ки дар санаи харид бояд эътироф карда шавад, дар робита ба инҳо тақрибан мавриди баррасӣ қарор диҳад:

- (а) дороиҳои мушаххаси харидашуда ва уҳдадориҳои қабулшуда;
- (б) ҳиссаи сармояи корхонаи харидашудаи қаблан мутааллиқ ба харидор, ки дар мавриди ба таври марҳилавӣ муттаҳидсозии тижорат ҳосил шудааст; ва
- (в) подошпулии интиқолшуда.

Интиқоли подош

19.25 Харидор бояд подошпулиеро, ки дар мавриди муттаҳидсозии тижорат интиқол ёфтааст, аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ кунад. Харидор бояд подошпулии интиқолшударо ҳамчун маблағи арзиши одилонаи дороиҳое, ки тавассути харидор дар санаи харид интиқол шудаанд, уҳдадориҳои харидор, ки дар робита бо соҳибмулкони корхонаи харидашуда ба миён омадаанд ва воситаҳои ҳиссавие, ки тавассути харидор бароварда шудаанд, ба эътибор гирад. Намунаҳои подошпулиҳо воситаҳои пулӣ, дигар дороиҳо, тижорат ё корхонаи фаръии харидор, подошпулии шартӣ, воситаҳои ҳиссавии муқаррарӣ ё имтиёзнок, опсионҳо ва варрантҳо мебошанд.

Подоши шартӣ

- 19.26 Подошпулие, ки тавассути харидор ба ивази корхонаи харидашуда интиқол ёфтааст, ҳама гуна дороиҳо ё уҳдадориҳоеро дар бар мегирад, ки бар асари шартнома дар бораи подошпулии шартӣ ба вучуд омадаанд (ниг. ба банди 19.25). Харидор бояд арзиши одилонаи подошпулии шартиро дар санаи харид ҳамчун як қисмати подошпулие, ки бар ивази корхонаи харидашуда интиқол ёфтааст, эътироф кунад, агар арзиши одилонаи подошпулии шартиро метавон бидуни хароҷот ё саъю кӯшиши иловагӣ ба таври бозғатимод арзёбӣ намуд.
- 19.27 Агар харидор наметавонад арзиши одилонаи подошпулии шартиро дар санаи харид бидуни хароҷот ё саъю кӯшиши иловагӣ арзёбӣ намояд, он бояд подошпулии шартиро дар санаи харид бо истифода аз маблағи бештар имконпазири подошпулӣ арзёбӣ кунад. Дар ниҳоят харидор набояд ба таври такрорӣ арзёбии ин омилро, ки оё арзёбии арзиши одилонаи подошпулии шартӣ бо хароҷот ё саъю кӯшиши ғайримантиқӣ алоқаманд мебошад ё намебошад, анҷом диҳад (ниг. ба банди 19.37(б)).
- 19.28 Харидор бояд Қисми 22 «*Уҳдадорӣ ва сармоя*»-ро барои гурӯҳбандӣ кардани уҳдадориҳои марбут ба пардохти подошпулии шартӣ, ки **воситаи молиявӣ** маҳсуб меёбад, ҳам ба сифати **уҳдадориҳои молиявӣ** ё ҳам ба сифати **сармоя** татбиқ кунад. Ҳуқуқи бозпардохтани подошпулии қаблан интиқолшударо харидор бояд ҳамчун дорой гурӯҳбандӣ кунад. Дар бандҳои 19.36–19.37 дар робита ба баҳисобигии подошпулии шартӣ талабот муқаррар гардидааст.

Муттаҳидсозии тиҷорат, ки марҳила ба марҳила анҷом меёбад

- 19.29 Дар баъзе маврид харидор назорати объекти харидро қабул менамояд, ки дар он ҳисса дар сармоя бевосита пеш аз санаи харид ба ӯ тааллуқ дошт. Харидор бояд ҳиссаи сармояро, ки қаблан ба он дар объекти харид тибқи арзиши одилона дар санаи харид доро буд, арзёбӣ намояд ва фоида ё зарареро, ки дар ин маврид дар таркиби фоида ё зарари давра, агар мавҷуд бошад, эътироф намояд.
- 19.30 Агар як тарафи созишномаи муштарак назорати тиҷоратеро, ки амалиёт ё дорои ба таври муштарак назоратшаванда маҳсуб меёбад, ба таври мустақим қабл аз санаи харид ба даст оварад, пас чунин амалиёт муттаҳидсозии тиҷоратро ифода мекунад, ки марҳила ба марҳила (хариди марҳилавӣ) анҷом мепазирад. Харидор бояд тибқи банди 19.29 талабот нисбат ба муттаҳидсозии тиҷорат, аз ҷумла, азнаварзёбии тамоми ҳиссаи қаблан дар корхона ё дорои ба таври муштарак назоратшаванда ба ӯ мансуббударо ба таври марҳилавӣ татбиқ намояд.

Давраи арзёбӣ

- 19.31 Агар тавассути харидор баҳисобигии аввалияи муттаҳидсозии тиҷорат дар интиҳои **давраи ҳисоботӣ**, ки дар ин давра муттаҳидсозӣ воқеъ мегардад, ба анҷом нарасида бошад, харидор бояд дар **ҳисоботи молиявӣ** худ маблағи пешпардохти моддаҳои, ки тибқи онҳо баҳисобигӣ анҷом наёфтааст, инъикос кунад. Дар муддати дувоздаҳ моҳ пас аз санаи харид харидор бояд ба таври гузаштанигарӣ маблағи пешпардохти ба сифати дорой ва уҳдадорӣ эътирофнамудаи худро тасҳеҳ карда, ҳама гуна дороиҳо ва уҳдадориҳои иловагиро бо назардошти маълумоти нави марбут ба тамоми далелҳо ва ҳолатҳои дахлдори дар санаи харид мавҷудбуда, ки дарёфт намудааст, эътироф кунад. Ҳама гуна тасҳеҳот ба гудвили дарёфтшуда ё фоидаи аз хариди муфид ҳосилшуда таъсир мерасонанд. Пас аз сипарӣ шудани бештар аз дувоздаҳ моҳ аз санаи харид харидор бояд тасҳеҳоти баҳисобигии аввалияи муттаҳидсозии тиҷоратро танҳо дар сурати тасҳеҳ намудани **хатоҳо**, тибқи Қисми 10 «*Сиёсати баҳисобигӣ, арзёбӣ ва хатоҳо*», эътироф

кунад.

Хароҷоти марбут ба харид

- 19.32 Хароҷоте, ки бо харид вобаста мебошад, хароҷоте аст, ки харидор ҳангоми амалӣ гардидани муттаҳидсозии тичорат харч намудааст. Харидор бояд дар баҳисобгирӣ хароҷоти марбут ба харидро ҳамчун хароҷот дар давраҳое, ки сарф шуда ва хизматрасонӣ қабул гардидааст, бо ду истисно инъикос намояд: харидор бояд хароҷот барои барориши уҳдадориҳои қарзиро тибқи Қисми 11 «Воситаҳои молиявӣ» ва хароҷот барои барориши қоғазҳои қиматноки қарзӣ ва ҳиссавиро тибқи Қисми 22 ба эътибор гирад.

Арзёбии минбаъда ва баҳисобгирӣ

- 19.33 Харидор бояд пас аз эътирофи аввалия дастуроти муқаррарнамудани қисмҳои Стандарти мазкурро нисбат ба дорониҳои харидоришуда, уҳдадориҳои қабулгардида ё бавучудода, инчунин воситаҳои ҳиссавии нашрнамуда, дар доираи муттаҳидсозии тичорат татбиқ намояд. Пас аз эътирофи аввалия дастуроти бандҳои 19.34–19.37 нисбат ба инҳо татбиқ мегарданд:
- (а) гудвил;
 - (б) уҳдадориҳои шартӣ, ки дар санаи харид эътироф шудаанд; ва
 - (в) подоши шартӣ.

Гудвил

- 19.34 Пас аз эътирофи аввалияи гудвиле, ки бар асари муттаҳидсозии тичорат дарёфт гардидааст, харидор бояд онро аз рӯи арзиши аввалия бо тарҳи **истеҳлоки** чамъшуда ва **зарари аз беқурбшавӣ** ҳосилгардида арзёбӣ кунад. Харидор бояд инҳоро татбиқ кунад:
- (а) бандҳои 18.19–18.24 дар робита ба истеҳлоки гудвил. Агар харидор дақиқан **муҳлати истифодаи муфиди** гудвилро муайян карда натавонад, он бояд барои ин муҳлат беҳтарин арзёбии худро истифода барад, вале ин арзёбӣ набояд аз даҳ сол бештар бошад.
 - (б) Қисми 27 «*Беқурбшавии дорониҳо*» барои эътироф ва арзёбии беқурбшавии гудвил.

Уҳдадориҳои шартӣ

- 19.35 Пас аз эътирофи аввалия ва то он маврид, ки уҳдадорӣ танзим нашудааст, бекор нагардидааст ё муҳлати он нагузаштааст, харидор бояд уҳдадориҳои шартиро, ки ҳангоми муттаҳидсозии тичорат эътироф шудааст, тибқи андозаи бештар аз маблағи зерин арзёбӣ намояд:
- (а) маблағе, ки харидор онро тибқи Қисми 21 эътироф намудааст; ё
 - (б) маблағи аввалияи эътирофшуда, дар мавриди зарурӣ, бо тарҳи маблағи чамъшудаи **даромад**, тибқи талаботи Қисми 23 «*Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон*».

Подоши шартӣ

- 19.36 Тағйироте, ки дар натиҷаи рӯйдодҳои пас аз санаи харид ба амал меояд, (ба монанди ноил гардидан ба нишондиҳандаи мақсадноки даромад, ноил гардидан ба нархи дахлдори саҳмия ё натиҷаи фосилавӣ дар лоиҳаҳои марбут ба **таҳқиқот** ва **коркард**), тасҳеҳоти давраи арзёбӣ маҳсуб намеёбад — ба истиснои тағйирот дар маблағи подоши шартӣ, ки тибқи банди 19.31 тасҳеҳоти давра ба ҳисоб меравад. Харидор бояд тағйирот дар маблағи подоши шартиро ба эътибор гирад, ки тибқи банди 19.37 тасҳеҳоти давраи арзёбӣ ба ҳисоб намеравад.

19.37 Агар подоши шартӣ:

- (а) ҳамчун сармояи хусусӣ гурӯҳбандишуда набояд аз нав арзёбӣ гардад ва пардохти минбаъдаи он бояд дар таркиби сармояи хусусӣ ба эътибор гирифта шавад;
- (б) дигар подоши шартӣ, ки:
 - (i) арзиши одилонаи онро дар санаи харид метавон ба таври бозътимод бидуни хароҷот ё саъю кӯшиши иловагӣ арзёбӣ намуд - харидор бояд чунин подошпулии шартиро аз рӯи арзиши одилона дар ҳар як **санаи ҳисоботӣ** арзёбӣ карда, тамоми тағйироти арзиши одилонаро дар таркиби фоида ё зарар эътироф кунад;
 - (ii) арзиши одилонаи онро дар санаи харид наметавон ба таври бозътимод бидуни хароҷот ё саъю кӯшиши иловагӣ арзёбӣ намуд (ниг. ба банди 19.27)— харидор бояд чунин подошпулии шартиро дар ҳар як санаи ҳисоботӣ мавриди бозбинӣ қарор дода, онро бо мақсади инъикоси арзёбии ҷории маблағи бештар имконпазири подошпулии шартӣ дар ин санаи ҳисоботӣ тасхёф кунад. Харидор бояд дар таркиби фоида ё зарар тамоми тасхёхоти маблағи қаблан эътирофшударо эътироф кунад.

Ифшои маълумот

Барои муттаҳидсозии тиҷорати дар раванди давраи ҳисоботӣ воқеъгардида

19.38 Дар робита ба ҳар кадом ҳолати муттаҳидсозии тиҷорат, ки дар давра анҷом мепазирад, корхона – харидор бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (а) ном ва тавсифи фаъолияти тиҷоратӣ;
- (б) санаи харид;
- (в) ҳиссаи фоизи воситаҳои бадастомадан дорон ҳуқуқи раӣ;
- (г) арзиши одилонаи маблағи умумии ҷуброни интиқолшуда дар санаи харид ва тавсифи ҷузъҳои чунин ҷуброн (ба мисли воситаҳои пулӣ, воситаҳои ҳиссавӣ ва воситаҳои қарзӣ);
- (ғ) барои созишномаҳо дар бораи подоши шартӣ:
 - (i) маблағи дар санаи харид эътирофшуда;
 - (ii) шарҳи созишномае, ки барои муқаррар намудани маблағи пардохт асос мегардад; ва
 - (iii) агар татбиқшаванда бошад, он омиле, ки харидор наметавонад арзиши одилонаи подоши шартиро ба санаи харид бо ҳарчу кушиши зиёд бозътимод арзёбӣ намояд (ниг. ба банди 19.27).
- (д) маблағе, ки дар санаи харид вобаста ба ҳар як гурӯҳи дороиҳо, уҳдадориҳо ва уҳдадорони шартин тавассути корхона бадастовардашуда, эътироф карда шудааст;
- (е) маблағи ҳама гуна зиёдшавии дар таркиби фоида ё зарар тибқи банди 19.23 ва моддаи ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад (дар сурати мавҷуд будан, инчунин дар **ҳисобот дар бораи фоида ва зарар**) эътирофгардида, ки дар он зиёдшавии мазкур мавриди эътироф қарор гирифтааст;
- (ё) тавсифи сифатии омилҳое, ки бо эътирофи гудвил қайд шудаанд, ба

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

монанди самарои синергетикии мавриди интизор аз муттаҳид гардидани амалиёти корхонаи бадастовардашуда ва корхона-харидор, дороиҳои ғайримоддӣ ё дигар моддаҳои тибки банди 19.16 эътирофнашуда; ва

- (ж) маълумоте, ки банди 21.15 барои ҳар як уҳдадории шартӣ талаб менамояд, ки тарафи харидор тибки банди 19.18 эътироф намекунад (зеро арзиши одилонаи он наметавонад бозътимод арзёбӣ гардад).

Барои тамоми ҳолатҳои муттаҳидсозии тиҷорат

19.39 Тарафи харидор бояд муҳлати истифодаи муфидро, ки барои истеҳлоки гудвил истифода шудааст ва муқоисаи **арзиши тавозунии** гудвилро дар ибтидо ва интиҳои давраи ҳисоботӣ ифшо намояд. Тарафи харидор бояд чунин маълумотро ба таври алоҳида ифшо кунад:

- (а) гудвили иловагӣ, ки дар давраи ҳисоботӣ эътироф шуда, бар асари ҳолатҳои нави муттаҳидсозии тиҷорат ба миён омадааст;
- (б) зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшуда, ки тибки Қисми 27 дар давраи ҳисоботӣ эътироф шудааст;
- (в) гудвиле, ки ба корхонаҳои қаблан харидашуда мансуб буда, эътирофи он дар давраи ҳисоботӣ қатъ гардидааст; ва
- (г) дигар тағйирот.

19.40 Барои давраҳои қаблӣ пешниҳод кардани муқоисаи дар банди 19.39 овардашуда зарурат вучуд надорад.

Барои давраҳои ҳисоботӣ пас аз санаи харид

19.41 Барои ҳар як давраи ҳисоботии пас аз санаи харид, то он муддате, ки корхона ҳуқуқ ба дороиро дарёфт кунад, бифурӯшад ё бо ягон тарзи дигар ҳуқуқ ба дороиро тибки подоши шартӣ аз даст диҳад ё то он муддате, ки корхона уҳдадориро тибки ҷуброни шартӣ танзим намояд ё чунин уҳдадорӣ бекор гардад ё муҳлати он фаро расад, корхона бояд маълумотро дар бораи **муҳимияти** муттаҳидсозии тиҷорат ва маҷмуи муттаҳидсозии тиҷорат, ки ба таври алоҳида муҳим маҳсуб наёбад ҳам, вале дар маҷмӯъ муҳим мебошад, ифшо намояд:

- (а) ҳама гуна тағйирот дар маблағи эътирофшудаи подоши шартӣ, аз ҷумла, ҳама гуна фарқияте, ки ҳангоми танзим ба вучуд омадааст; ва
- (б) модели арзёбӣ ва маълумоти ибтидоии асосӣ, ки барои арзёбии подоши шартӣ тавассути модели мувофиқ истифода мешавад.

Замима ба Қисми 19 - Дастур дар бораи истифода

Замима қисми ҷудонопазири Қисми 19 маҳсуб меёбад.

Муқаррароти тичорат (татбиқи банди 19.3)

- 19А.1 Тичорат маҷмуи фаъолият ва дороиҳои шабехоро ифода мекунад, ки бо мақсади пешниҳод мол ё хизматрасонӣ ба муштариён (харидорон), ба даст овардани даромади сармоявӣ (масалан, суди саҳмия ё фоиз) ё ба даст овардани дигар даромад аз фаъолияти муқаррарӣ идора карда мешавад. Тичорат аз амонатҳо ва равандҳои нисбати амонатҳои мазкур татбиқшаванда таркиб ёфтааст, ки метавонанд барои самарадиҳӣ мусоидат намоянд. Се унсури тичорат ва муқаррароти онҳо инҳоянд:
- (а) *амонат*, ҳама гуна захираи иқтисодӣ, ки самара меоварад ё барои бунёди он дар натиҷаи татбиқ намудани як ё якчанд равандҳо нисбат ба он мусоидат менамояд. Ба сифати намунаҳои амонат метавон дороиҳои ғайригардишӣ, дороиҳои ғайримоддӣ, моликияти зеҳнӣ ва имконияти қабули дастрасӣ ба маводи зарурӣ ё ҳуқуқро номбар намуд;
 - (б) *раванд*, ҳама гуна низом, стандарт, парванда, созишнома ё қоидае, ки ҳангоми татбиқ нисбат ба амонат ё амонатҳо самарадиҳиро ба вучуд меоваранд ё метавонанд ҷиҳати бавучудоии самарадиҳӣ мусоидат кунанд. Дар миёни намунаҳо метавон равандҳои идоракунии стратегӣ, равандҳои амалиётӣ ва равандҳои вобаста ба идораи захирахоро номбар намуд;
 - (в) *самарадиҳӣ*, натиҷаи амонатҳо ва равандҳои нисбати чунин амонатҳо истифодашаванда, ки мол ё хизматрасониро ба харидорон пешниҳод намуда, даромади сармоявиро ҳосил менамояд (ба мисли суди саҳмия ё фоизҳо) ё дигар даромадро аз фаъолияти муқаррарӣ ба вучуд меоварад.

Тести иловагӣ ҷиҳати муқаррар намудани тамаркузи арзиши одилона

- 19А.2 Дар банди 19А.3 тести ғайриҳатмӣ (тести муқаррар намудани тамаркузи арзиши одилона) тавсифи шуда, гузаронидани таҳлили содакардашударо, дар ин бора, ки маҷмуи бадастовардашудаи намудҳои фаъолият ва дороиҳо тичорат маҳсуб меёбанд, имкон медиҳад. Корхона метавонад чунин қарорро тибқи ҳар як амалиёт ё дигар рӯйдод алоҳида қабул намояд. Агар тести ихтиёрӣ:
- (а) гузаронида шуда бошад, пас ҳулоса бароварда мешавад, ки маҷмуи зерини намуди фаъолият ё дороиҳо тичорат ба ҳисоб намеравад; ё
 - (б) гузаронида нашуда бошад ё агар корхона ба қароре ояд, ки тести мазкур истифода карда нашавад, пас корхона бояд таҳлилро, ки дар бандҳои 19А.4–19А.10 оварда шудааст, гузаронад.
- 19А.3 Тест ҷиҳати муқаррар намудани тамаркуз гузаронидашуда ҳисобида мешавад, агар тамоми арзиши одилонаи дороиҳои умумии харидашуда амалан ба як дороии мушаххаси ягона ё гурӯҳи дороиҳои мушаххаси ҳаммонанд, муттаҳид карда шуда бошанд. Барои мақсади тест ҷиҳати мавҷудияти якҷоянамоӣ (тамаркуз) зарур аст:
- (а) аз таркиби дороиҳои умумии харидоришуда воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши воситаҳои пулӣ, дороиҳои мавқуфгузошташудаи андозбандишаванда ва гудвил, ки дар натиҷаи эътирофи уҳдадориҳои мавқуфгузошташудаи андозбандишаванда ба вучуд омадааст, хориҷ карда мешаванд;
 - (б) арзиши одилонаи дороиҳои умумии харидоришуда бояд ҷуброни интиқолёфтаро

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

(ҷамъи арзиши одилонаи ҳиссаи иштироки назоратнашаванда ва арзиши одилонаи ҳиссаи иштироки қаблан ҷойдошта) дар қисмати аз арзиши одилонаи дороиҳои софи мушаххаси бадастовардашуда барзиёд дар бар гирад;

- (в) дороии мушаххасшавандаи ягона –ҳама гуна дорой ё гурӯҳи дороиҳо мебошанд, ки дар доираи муттаҳидсозии тичорат ҳамчун дороии мушаххасшавандаи ягона эътироф ва арзёбӣ мегарданд;
- (г) агар дороии моддӣ, бидуни сарфи хароҷоти муҳим ё хоҳиши назарраси фонданокӣ ё арзиши одилонаи яке аз ду дороиҳо (масалан, замин ва бино), ба дигар дороии моддӣ пайваст гардида бошад ва ба таври воқеӣ наметавонад алоҳида қарор гирифта, алоҳида тавассути чунин дороии моддӣ дигар истифода гардад, пас чунин дороиҳо бояд дороии мушаххаси ягона ҳисобида шаванд; ва
- (ғ) хусусияти ҳар яке аз дороии мушаххаси ягона ва хавфхоро (хавфҳои бо идоракунии ва самарадиҳӣ аз дороиҳо алоқаманд) ҷиҳати арзёбии дороиҳои ҳаммонанд махсуб ёфтани онҳо, баррасӣ намояд.

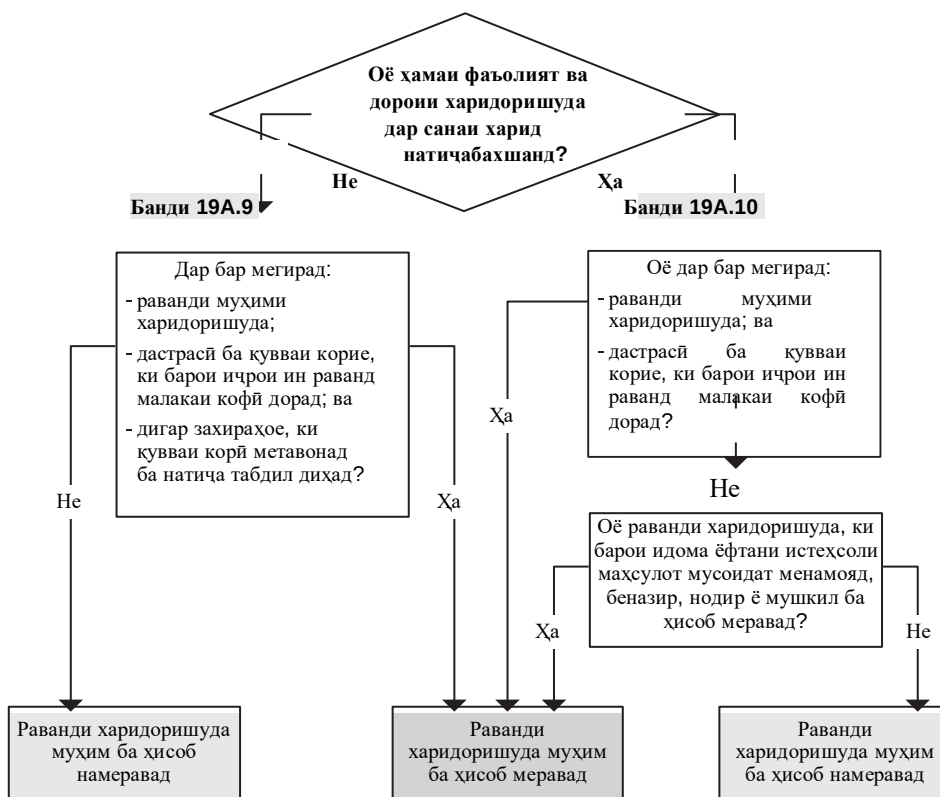
Унсурҳои тичорат

- 19A.4 Новобаста аз он, ки тичорат тибқи талабот бо самарадиҳӣ марбут мебошад, мавҷудияти самарадиҳӣ, ба он хотир, ки маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳои муттаҳидшуда ҳамчун тичорат мавриди гурӯҳбандӣ қарор гиранд, омили ҳатмӣ махсуб намеёбад. Агар маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳо иқтисодӣ амал намуданро дошта бошанд ва барои дастрасӣ ба мақсаде, ки дар муқаррароти тичорат дарҷ шудааст, онро метавонад идора намояд, маҷмуи ду унсури муҳим–амонатҳо ва равандҳо, ки нисбати чунин амонатҳо татбиқ мегарданд, зарур мебошанд. Ин омил ҳатмӣ намебошад, агар тичорат ҳама амонатҳо ва равандҳоеро фаро гирад, ки фурушанда ҳангоми пешбурди чунин тичорат истифода бурдааст. Вале, барои он, ки тичорат ба эътибор гирифта шавад, маҷмуи муттаҳидшудаи намудҳои фаъолият ва дороиҳо бояд ба ҳадди ақалл амонат ва раванди муҳиму асосиро, ки ҳамроҳ бо андозаи муайян метавонанд ба бунёди самарадиҳӣ мусоидат намоянд, фаро гиранд. Бо қадом тарз таҳлил намудани ин омил, ки оё раванд асосан муҳим махсуб меёбад ё намеёбад, дар бандҳои 19A.7–19A.10 тавсиф шудааст.
- 19A.5 Агар маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳои бадастовардашуда самара диҳанд, воридшавии давомноки **даромад аз фуруш** худ аз худ ба он ишора наменамад, ки ҳам пасандоз ва ҳам асосан раванди муҳим ба даст оварда шудааст.
- 19A.6 Дар ҳолате, ки агар барои харидор маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳои мушаххас тичорат махсуб ёбанд, бояд бар он асос ёбад, ки оё иштирокчиҳои бозор метавонад чунин маҷмуи намудҳои фаъолиятро амалӣ карда, дороиҳоро ҳамчун тичорат идора намояд. Далели идораи чунин маҷмуъ ҳамчун тичорат аз ҷониби фурушанда ё нияти харидор, ҷиҳати идораи чунин маҷмуъ ҳамчун тичорат, аҳамият надорад.

Арзёбии муҳимияти раванди ба даст овардашуда

- 19A.7 Дар бандҳои 19A.8–19A.10 дарҷ гардидааст, ки чӣ гуна арзёбӣ метавонад муайян намояд, ки раванди бадастовардашуда муҳим махсуб меёбад ё намеёбад, дар ҳолате, ки агар маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳои бадастовардашуда самара надиҳад (ниг. ба банди 19A.9) ё дар ҳолате, ки агар он самара диҳад (ниг. ба банди 19A.10). Дар Намунаи тасвири 19 чӣ тавр аз ҷониби қарорхона муайян кардани муҳимияти раванди харидоришуда оварда шудааст.

Намунаи тасвири 19.1— Чӣ тавр корхона муҳим будани раванди харидоришударо муайян мекунад

19А.8 Намунаи маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳои бадастовардашуда, ки аз санаи харид самара намедиханд, корхонаи дар марҳилаи барқароршавӣ қарордошта маҳсуб меёбад, ки гирифтани даромад аз фурӯшро оғоз накардааст. Агар маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳои бадастовардашуда аз санаи харид ғайриҷараёни оварад, чунин ба ҳисоб меравад, ки ин маҷмуъ дар санаи дарҷгардида самара овардааст. Маҷмуи харидоришуда дорои маҳсулот мебошад, ҳатто агар он минбаъд аз харидорони беруна даромад наорад, масалан, бар асари он, ки аз ҷониби харидор таъдид мегардад.

19А.9 Агар маҷмуи намудҳои фаъолият ва дороиҳо аз санаи харид самаранок набояд, пас раванди бадастовардашуда (ё гурӯҳи равандҳо)-ро метавон дар ин маврид асосан муҳим ҳисоб намуд, танҳо агар:

- он имконияти коркард намуданро доро бошад ё захираҳои бадастовардашударо ба натиҷа таъсир диҳад; ва
- захираҳои бадастовардашуда ҳам қувваи кори муттаҳидшуда, ки маҳорати зарурӣ, дониш ё таҷриба барои иҷрои чунин равандро (ё гурӯҳи равандҳо) доро мебошад, ҳам дигар захираҳоеро, ки қувваи кори муттаҳидшуда метавонад барои самарадиҳӣ таъсир диҳад ё дигаргун созад, дар бар гирад. Захираҳои дигар метавонанд инҳоро фаро гиранд:

- (i) моликияти зехнӣ, ки метавонад ҳангоми истеҳсоли мол ё иҷрои хизматрасонӣ истифода гардад;
 - (ii) дигар захираҳои иқтисодӣ, масалан, технология ё амволе, ки метавонад барои истеҳсоли маҳсулот истифода гардад;
 - (iii) ҳуқуқи дастрасӣ ба маводи зарурӣ ё ҳуқуке, ки ба истеҳсоли маҳсулоти минбаъда имкон фароҳам меорад.
- 19A.10 Агар дар санаи харид маҷмӯъ ё намудҳои фаъолият ва дороиҳо натиҷабархш бошад, пас раванди бадастовардашуда (ё гурӯҳи равандро) муҳим ба ҳисоб меравад, агар ҳангоми татбиқ нисбат ба амонат ё амонатҳои бадастовардашуда он:
- (a) аҳамияти ҳалкунанда барои имкони идома додани истеҳсоли маҳсулотро доро бошад ва маҳсулоти бадастовардашуда дастрасӣ ба қувваи кории муттаҳидшударо дар бар гирад, ки он маҳорати зарурӣ, дониш ё таҷриба ҷиҳати иҷрои чунин равандро (ё гурӯҳи равандро) дошта бошад;
 - (б) дар сатҳи зарурӣ ба идома додани истеҳсоли маҳсулот мусоидат наояд:
 - (i) беназир ё нодир ҳисобида шавад; ё
 - (ii) бидуни хароҷоти муҳим, кӯшиш ва имконияти бетаъҳири идомаи идома додани истеҳсоли маҳсулотро иваз намудани он имконнопазир бошад.

Муқаррароти харидор (татбиқи бандҳои 19.8–19.10)

- 19A.11 Ҳангоми муттаҳидсозии тиҷорат, ки пеш аз ҳама тавассути интиқоли воситаҳои пулӣ ё дороиҳои дигар ё бо роҳи қабули уҳдадориҳо амалӣ мешавад, харидор, ки тибқи қоида корхона мебошад, воситаҳои пулӣ ё дороиҳои дигарро интиқол медиҳад ё уҳдадориҳоро қабул менамояд.
- 19A.12 Дар мавриди муттаҳидсозии тиҷорат, ки асосан тавассути мубодилаи воситаҳои ҳиссавӣ анҷом мепазирад, тарафи харидор маъмулан корхонае мебошад, ки воситаҳои ҳиссавии худро содир кардааст. Корхона дигар далелҳо ва ҳолатҳои дахлдорро барои муайян кардани тарафи харидор дар мавриди муттаҳидсозии тиҷорат, ки тавассути мубодилаи воситаҳои ҳиссавӣ анҷом мепазирад, баррасӣ мекунад. Масалан, тарафи харидор маъмулан корхонае мебошад, ки чунин муттаҳидсозиро анҷом медиҳад:
- (a) соҳибмулкони он ҳамчун як гурӯҳ пас аз мавриди муттаҳидсозии тиҷорат шумораи бештари ҳуқуқи раёро дар мавриди муттаҳидсозии тиҷорат ҳифз ё дарёфт мекунанд;
 - (б) соҳибмулки ягона ё гурӯҳи муташаккили соҳибмулкони дорандаи ҳиссаи раёӣ бештари ақалиятҳо дар корхонаи муттаҳидшуда бошад, агар дигар соҳибмулк ё гурӯҳи соҳибмулкони дорои ҳиссаи назарраси раёӣ набошанд;
 - (в) соҳибмулкони он дорои имконияти интиҳоб ё таъин ё соқит намудани аъзои бештари мақоми идораи корхонаи муттаҳидшуда бошанд;
 - (г) роҳбарият (қаблӣ) дар ҳайати роҳбарияти корхонаи муттаҳидшуда ҳукмфармо бошад; ё
 - (ғ) бештар аз арзиши одилонаи ҳисса дар сармоя то муттаҳид шудани дигар корхонаҳои муттаҳидшаванда ё ҷамъи корхона мукофотро зиёдтар пардохт менамояд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 19A.13 Тибқи талабот, ба ҳайси харидор корхонаи муттаҳидшудае баромад менамояд, ки ҳаҷми нисбии он (ченшаванда, масалан, аз рӯйи дорой, даромад аз фурӯш ё фоида) аз ҳаҷми дигар корхонаи муттаҳидшаванда ё ҷамъи корхонаҳо нисбатан зиёд мебошад.
- 19A.14 Ҳангоми муттаҳидсозии тиҷорат, ки дар он зиёда аз ду корхона иштирок менамоянд, харидорро корхонае муқаррар менамояд, ки дар баррасии масъалаи муттаҳидсозӣ ташаббус зоҳир кардааст ва ҳаҷми нисбии корхонаи муттаҳидшавандаро фаро мегирад.
- 19A.15 Корхонаи нав, ки бо мақсади амалӣ намудани муттаҳидсозии тиҷорат таъсис ёфтааст, зарур нест, ки харидор ба ҳисоб равад. Агар корхонаи нав барои фурӯши воситаҳои ҳиссаӣ бо мақсади амалӣ намудани муттаҳидсозии тиҷорат таъсис ёфта бошад, пас тибқи банди 19.10 ва бандҳои 19A.11–19A.14 харидор яке аз корхонаҳои муттаҳидшудае ба ҳисоб меравад, ки то муттаҳидсозии тиҷорат амал мекард. Баръакс, корхонаи нава, ки воситаҳои пулӣ ё дороиҳои дигарро интиқол менамояд ё уҳдадорихоро ба сифати ҷуброн қабул менамояд, метавонад харидор ба ҳисоб равад.

Қисми 20

Иҷора

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 20.1 Қисми мазкур баҳисобигии тамоми намудҳои иҷораро дар бар мегирад, ба истиснои:
- (а) шартномаҳои иҷораи марбут ба иктишоф ё истифодаи канданиҳои фойданок, нафт, газ, табиӣ ва захираҳои молино моддии табиӣ татқиқнопазири ҳаммонанд (ниг. ба Қисми 34 «*Фаъолияти маҳсус*»);
 - (б) шартномаҳои иҷозатномадихӣ барои чунин объектҳо, ба мисли кинофилмҳо, наворсабтҳо, намоишномаҳо, нусхаҳои дастнавис, ҳаққи сабти ихтироъ ва ҳуқуқи муаллифӣ (ниг. ба Қисми 18 «*Дороиҳои ғайримоддӣ, ба истиснои гудвил*»);
 - (в) арзёбии амволи ғайриманкул, ки тавассути иҷорагиранда истифода гардида, ҳамчун **амволи сармоягузорӣ** ба эътибор гирифта мешавад ва арзёбии амволи сармоягузорие, ки тибқи шартномаҳои **иҷораи амалиётӣ** тавассути иҷорадиҳандагон пешниҳод карда мешавад (ниг. ба Қисми 16 «*Амволи сармоягузорӣ*»);
 - (г) арзёбии **дороиҳои биологӣ**, ки тибқи **иҷораи молиявӣ** тахти тасарруфи иҷорагиранда қарор доранд ва дороиҳои биологӣ, ки тибқи шартномаҳои иҷораи амалиётӣ тавассути иҷорадиҳанда пешниҳод карда мешаванд (ниг. ба Қисми 34);
 - (ғ) шартномаҳои иҷора, ки метавонанд боиси бавучудоии зарар ба иҷорадиҳанда ё иҷорагиранда гарданд ва ин зарар бар асари иҷрои талаботи шартномаҳои ба тағйирёбии нархи **дороиҳо** мансубнабуда, ки заминаи иҷора маҳсуб меёбанд, воқеъ мегардад, инчунин боиси тағйирёбии қурби мубодилаи асъор ё иҷро нагардидани уҳдадориҳо аз ҷониби яке аз тарафҳо мегарданд (ниг. ба банди 11.49(д)); ва
 - (д) шартномаҳои иҷораи амалиётӣ, ки мушкilotро ба миён меоранд.
- 20.2 Қисми мазкур дар робита шартномасоҳе татбиқ мегардад, ки интиқоли ҳуқуқро барои истифодаи дороиҳо пешбинӣ менамояд, ҳатто, новобаста аз он, ки истифодабарии чунин дороиҳо метавонад аз иҷорадиҳанда хизматрасонии муҳими марбут ба хизматрасонии техникӣ дороиҳои мазкурро талаб намояд. Қисми мазкур дар робита ба шартномаҳои соҳаи хизматрасонӣ, ки интиқолёбии ҳуқуқро барои истифодаи дороиҳо аз як тарафи шартнома ба тарафи дигари он пешбинӣ наменамоиянд, татбиқ намегардад.
- 20.3 Баъзе шартномаҳо, ба мисли шартномаҳо дар бораи ҷалб намудани пудратчиёни беруна, шартномаҳо дар бораи соҳаи телемуҳобиротӣ, ки ҳуқуқи доираи дахлдорро инъикос мекунанд ё шартномаҳои ба истилоҳ «қабул кун ё пардохт намо» аз рӯйи шакли ҳуқуқии худ шартномаҳои иҷора маҳсуб намеёбанд, вале ҳуқуқи истифодаи дороиҳоро бар ивази пардохти маблағ интиқол медиҳанд. Чунин мувофиқат дар муҳтавои шартномаи иҷораи дорой ҷой дорад ва бояд тибқи Қисми мазкур ба эътибор гирифта шавад.

Гуруҳбандии иҷора

- 20.4 Агар дар доираи иҷора амалан интиқоли тамоми хавф ва манфиатҳои бо соҳибияти дорой алоқаманд воқеъ гардад, иҷора ҳамчун иҷораи молиявӣ гуруҳбандӣ карда мешавад. Агар дар доираи иҷора амалан интиқоли тамоми хавф ва манфиатҳои бо соҳибияти дорой алоқаманд воқеъ нагардад, иҷора ҳамчун иҷораи амалиётӣ гуруҳбандӣ карда мешавад.
- 20.5 Гуруҳбандии иҷора ба сифати иҷораи молиявӣ ё иҷораи амалиётӣ на аз шакли шартнома, балки аз муҳтавои амалиёт вобаста мебошад. Дар зер намунаи рӯйдодҳои оварда шудаанд, ки дар мавриди алоҳида ё дар маҷмӯъ маъмулан боиси гуруҳбандии иҷораи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

молиявӣ мегарданд:

- (a) шартномаи иҷора интиқоли ҳуқуқи соҳибмӯлкӣ дороиро ба иҷорагиранда дар интиҳои муҳлати иҷора пешбинӣ менамояд;
- (б) иҷорагиранда ҳуқуқи хариди дороиро аз рӯи нарҳе, ки эҳтимолан дар санаи татбиқ шудани ин ҳуқуқ аз **арзиши одилона** хеле паст хоҳад буд, дорад, ки дар санаи оғози робитаҳои иҷоравӣ татбиқ шудани ин ҳуқуқро ба таври мантиқӣ интизор шудан метавонад ;
- (в) муҳлати **иҷора**, ҳатто бидуни интиқоли ҳуқуқи моликият, барои қисмати қобили таваҷҷуҳе аз муҳлати аз нигоҳи иқтисодии хизматрасонии дорой идома меёбад;
- (г) дар санаи оғози робитаҳои иҷоравӣ **арзиши ҷорӣ** пардохти **ҳадди ақалли иҷора** амалан бо арзиши одилонаи дорое, ки заминаи иҷора махсуб меёбад, баробар мебошад; ва
- (ғ) дороиҳои ба иҷора супоридашуда дорой чунин хусусияти махсусе мебошанд, ки танҳо иҷорагиранда метавонад онро бидуни тағйирдиҳии ҷиддӣ истифода барад.

20.6 Дар зер нишонаҳое оварда шудаанд, ки мавҷудияти онҳо дар мавриди алоҳида ё дар маҷмӯъ метавонанд боиси гурӯҳбандии иҷораи молиявӣ гарданд:

- (a) дар сурати ба таври фаврӣ қатъ гардидани иҷора тавассути иҷорагиранда тамоми зарари иҷорадиҳанда, ки бо чунин қатъи фаврӣ алоқаманд мебошад, ба иҷорагиранда вогузор мегардад;
- (б) ғоида ё зарари аз ноустувории **арзиши бақиявии** дороиҳо ҳосилшуда, ки заминаи иҷора махсуб меёбад, дар интиҳои муҳлати иҷора ба иҷорагиранда мансуб мешавад (масалан, дар шакли гузашт аз пардохти иҷора, ки ба қисмати бештари маблағи дар интиҳои муҳлати иҷора аз фурӯш воридшуда баробар мебошад); ва
- (в) иҷорагиранда дорой имконияти тамдиди муҳлати иҷора мебошад, зеро маблағи пардохти иҷора дар давраи тамдидшуда ба таври назаррас аз арзиши бозорӣ паст хоҳад буд.

20.7 Намунаҳо ва нишонаҳои дар бандҳои 20.5 ва 20.6 баёншуда на ҳамеша дорой хусусияти бидуни баҳс мебошанд. Агар дигар омилҳо ба таври возеҳ аз мавҷуд набудани интиқоли амалан тамоми хавф ва манфиатҳои бо соҳибмӯлкони дорой алоқаманд шаҳодат диҳанд, иҷора ҳамчун иҷораи амалиётӣ гурӯҳбандӣ карда мешавад. Масалан, ин метавонад дар ин маврид воқеъ гардад, агар дорой дар интиҳои муҳлати иҷора бар ивази пардохти ғайрисобити баробар бо арзиши одилонаи дорой дар ҳама лаҳзаи вақт барои моликият интиқол дода шавад ё агар пардохти шартии иҷора пешбинӣ шуда бошад, бар асари ин ҳолат ба иҷорагиранда амалан тамоми чунин хавф ва манфиатҳои бо соҳибмӯлкони дорой алоқаманд интиқол дода намешавад.

20.8 Гурӯҳбандии иҷора дар санаи оғози робитаҳои иҷоравӣ анҷом пазируфта, дар муддати муҳлати иҷора тағйир намеёбад, ба истиснои ҳолате, ки иҷорагиранда ва иҷорадиҳанда барои тағйир додани талаботи шартномаи иҷора ба мувофиқа меоянд (ба истиснои тамдиди маъмулии он); дар чунин ҳолат гурӯҳбандии иҷора бояд мавриди бозбинӣ қарор гирад.

Ҳисоботи молиявии иҷорагирандагон – иҷораи молиявӣ

Эътирофи аввалия

20.9 Дар санаи оғози муҳлати иҷора иҷорагиранда бояд ҳуқуқи истифода ва **ухдадорӣ** дар асоси иҷораи молиявӣ бавучудомадаро дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** ба

сифати дорой ва уҳдадорӣ, бо маблағи баробар бо арзиши одилонаи амволе, ки заминаи ичора маҳсуб меёбад ё арзиши воқеии (агар ин маблағ камтар бошад) пардохти ҳадди ақалли ичораи дар санаи оғози робитаҳои ичоравӣ муайяншуда, эътироф намояд. Ҳама гуна хароҷоти аввалияи мустақими ичорагиранда (хароҷоти иловагӣ, ки бевосита ба раванди таҳия ва тасвиби шартномаи ичора тааллуқ дорад) ба маблағи ба сифати дорой эътирофгардида зам карда мешавад.

- 20.10 Арзиши воқеии пардохти ҳадди ақалли ичора бояд бо истифода аз **меъёри афзоиши фонзи сармояи қарзии ичора** ба эътибор гирифта шавад. Агар муайян кардани он имконнопазир бошад, зарур аст **меъёри афзоиши фонзи сармояи қарзӣ тибқи шартномаи ичора** истифода гардад.

Арзёбии минбаъда

- 20.11 Ичорагиранда бояд пардохти ҳадди ақалли ичораро байни хароҷоти марбут ба маблағгузорӣ ва хоҳишҳои уҳдадорӣ иҷронашуда, бо истифода аз **усули меъёри фонзи самаранок** тақсим намояд (ниг. ба бандҳои 11.15–11.20). Хароҷоти марбут ба маблағгузорӣ бояд байни тамоми давраҳо дар муддати муҳлати ичора ончунон тақсим карда шавад, ки меъёри фонзи доимии давра аз рӯйи бақияи уҳдадорӣ иҷронашуда ҳосил шавад. Ичорагиранда бояд пардохти ичораи шартиро ба **хароҷоти** давраҳои бавучудони онҳо мансуб кунад.
- 20.12 Ичорагиранда бояд дороиеро, ки дар асоси шартномаи ичораи молиявӣ, тибқи қисмҳои Стандарти мазкур барои ин намуди дорой, масалан Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*» ё Қисми 18 ҳифз карда шудааст, истехлок намояд. Агар дар ин бора итминони комил вучуд набошад, ки дар интиҳои муҳлати ичора ичорагиранда ҳуқуқ ба моликиятро ба даст меоварад, пас дорой бояд ба таври пурра дар раванди камтарини ду муҳлат мавриди истехлок қарор гирад: муҳлати ичора ё **муҳлати истифодаи муфид**. Ичорагиранда, инчунин бояд дар интиҳои ҳар кадом **санаи ҳисоботӣ** арзёбӣ намояд, ки оё нишонаҳои беқурбшавии дороии тибқи ичораи молиявӣ ҳифзшуда чой доранд ё надоранд (ниг. ба Қисми 27 «*Беқурбшавии дороиҳо*»).

Ифшои маълумот

- 20.13 Ичорагиранда бояд маълумоти зеринро дар робита ба ичораи молиявӣ ифшо намояд:
- (а) вобаста ба ҳар кадом **гурӯҳи дороиҳо, арзиши тавозунии** софи дар интиҳои **даврани ҳисоботӣ** мавҷудбуда;
 - (б) маблағи умумии пардохти ҳадди ақалли минбаъдаи ичора дар интиҳои даврани ҳисоботӣ вобаста ба ҳар кадоме аз давраҳои дар зер овардашуда:
 - (i) то як сол;
 - (ii) аз як сол то панҷ сол; ва
 - (iii) бештар аз панҷ сол.
 - (в) тавсифи умумии шартномаҳои муҳими ичора, аз ҷумла, масалан, маълумот дар бораи музди шартин ичора, имконияти барқарорсозии ичора ё хариди дороиҳо, қайду шартҳо дар бораи нархҳои тағйирпазир, зеричора ва маҳдудиятҳои тибқи шартномаҳои ичора муқарраргардида.
- 20.14 Ба ғайр аз ин, ичорагирандагон бояд маълумотро тибқи қисмҳои 17, 18, 27 ва 34 дар робита ба дороиҳои ифшо намоянд, ки заминаи ичораи молиявӣ маҳсуб меёбанд.

Ҳисоботи молиявии ичорагирандагон – ичораи амалиётӣ

Эътироф ва арзёбӣ

- 20.15 Ичорагиранда бояд пардохти ичоравии марбут ба ичораи амалиётиро (ба истиснои Фонди СБҲМ

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

харочоти хизматрасонӣ, ба мисли суғуртакунӣ ва хизматрасонӣ) дар асоси усули ростхатта ба сифати хароҷот этироф намоёнд, ба истиснои ин ҳолатҳо, ҳангоме, ки:

- (а) дигар равиши мунтазам, ҳатто агар пардохтҳо аз рӯи дигар асос анҷом пазиранд, инъикоси муносибтари ҷадвале, ки тавассути истифодабаранда гирифтани манфиатро таъмин менамояд; ё
- (б) пардохт ба иҷорадиҳанда тавре сохта шудааст, ки мутобиқ бо муфлисшавии умумии мавриди интизор (дар асоси шохисҳо ва маълумоти оморӣ интизоршуда), барои ҷуброни интизорбудаи зиёдшавии хароҷоти муфлисшавии иҷорадиҳанда, афзоиш меёбад.

Агар пардохт ба иҷорадиҳанда бо далели омилҳое, ки аз муфлисшавии умумӣ фарқ мекунанд, тағйирпазир бошад, пас шарт дар зербанди (б) ҷойдошта иҷро намегардад.

Намунаи истифодаи банди 20.15(б):

Корхонаи Х фаъолияти худро тибқи қонунгузорие амалӣ менамояд, ки дар он мувофиқи дурнамои бонкҳои маҳаллӣ шохиси сатҳи умумии нархҳои интизорнамудаи давлат, дар муддати 5 соли минбаъда, ба ҳисоби миёна дар ҳадди 10 фоизи солоне зиёд мегардад. Корхонаи Х биноҳои идоравиро аз корхонаи Ҳ ба муҳлати 5 сол ҳамчун иҷораи амалиётӣ ба иҷора гирифтааст. Пардохти иҷора бо далели инъикоси қардани зиёдшавии эҳтимолии ҳадди 10 фоизи муфлисшавии умумӣ, ки барои муддати 5 соли давраи иҷора пешбинӣ гардидааст, бо чунин тарз ташақкул ёфтааст

Соли 1	100,000 в.п.
Соли 2	110,000 в.п.
Соли 3	121,000 в.п.
Соли 4	133,000 в.п.
Соли 5	146,000 в.п.

Корхонаи Х хароҷоти ҳарсолаи иҷораро, чӣ тавре, ки дар боло нишон дода шудааст, бо маблағе, ки тавассути иҷорадиҳанда пардохта мешавад, этироф менамояд. Дар ин маврид, агар пардохтҳои қобили зиёдшавӣ ҷиҳати ба иҷорадиҳанда ҷуброн намудани зиёдшавии эҳтимолии хароҷоти муфлисшавӣ, ки дар асоси нишондиҳандаҳо ва маълумоти оморӣ ҷой дорад, ба таври дақиқ ташақкул нагардида бошанд, корхонаи Х хароҷоти ҳарсолаи иҷораро аз рӯи усули ростхатта этироф менамояд: ҳар сол ба андозаи 122 000 в.п. (маблағи тамоми пардохти иҷора дар муддати панҷ сол ҳосил шудааст).

Ифшои маълумот

20.16 Иҷорагиранда бояд маълумоти зеринро дар робита ба иҷораи амалиётӣ ифшо намоёнд:

- (а) маблағи умумии пардохти ҳадди ақалли минбаъдаи иҷора аз рӯи шартномаҳои иҷораи амалиётӣ қатънашуда барои давраҳои зерин:
 - (i) то як сол;
 - (ii) аз як то панҷ сол ; ва
 - (iii) зиёда аз панҷ сол .
- (б) пардохти иҷора, ки ба сифати хароҷот этироф шудаанд; ва
- (в) тавсифи умумии шартномаҳои муҳими иҷора, аз ҷумла, масалан, маълумот дар бораи пардохти шартӣ иҷора, имконияти барқарорсозии иҷора ё харидаи дорой, шартҳо дар бораи нархи ноустувор, зеричора ва маҳдудиятҳои тибқи

шартномаҳои иҷора муқарраргардида.

Ҳисоботи молиявии иҷорадиҳандагон – иҷораи молиявӣ

Эътироф ва арзёбии аввалия

- 20.17 Иҷорадиҳанда бояд дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявии худ дороиҳоеро эътироф намояд, ки аз рӯи шартномаи иҷораи молиявӣ таҳти тасарруфи ӯ қарор доранд ва онро бо маблағи баробар ба **сармоягузориҳои софи иҷора** ба сифати қарзи дебиторӣ пешниҳод намояд. Сармоягузориҳои софи иҷора ин **сармоягузориҳои умумии иҷора** ба иҷорадиҳанда мебошанд, ки бо истифода аз меъёри фоизи дар шартномаи иҷора ифодагардида тахфиф ёфтаанд. Сармоягузориҳои умумии иҷора баробар аст ба маҷмуи:
- (а) пардохти ҳадди ақалли иҷора, ки тибқи шартномаи иҷораи молиявӣ тавассути иҷорадиҳанда ба даст оварда мешавад; ва
 - (б) арзиши бақиявии тазминнашуда (бидуни кафолат), ки ба иҷорадиҳанда ҳисобу зам шудааст.
- 20.18 Ҳангоми иҷораи молиявӣ, ки дар ин маврид иҷорадиҳанда истехсолкунанда ё миёнарав махсуб намеёбад, хароҷоти мустақими аввалия (хароҷоте, ки бевосита ба таҳия ва тасвиби шартномаи иҷора алоқаманд мебошад) ба арзёбии аввалияи қарзи дебиторӣ иҷораи молиявӣ дохил карда мешавад ва маблағи **даромади** дар муддати муҳлати иҷора эътирофшударо коҳиш медиҳад.

Арзёбии минбаъда

- 20.19 **Эътирофи** даромади молиявӣ бояд бар асоси чадвале сурат гирад, ки ба таври ҳамеша меъёри даромаднокии даврано аз рӯи сармоягузориҳои софи иҷорадиҳанда дар иҷораи молиявӣ инъикос менамояд. Пардохти иҷоравии ба давраи дахлдор мансуббуда, ба истиснои хароҷоти хизматрасонӣ, бо мақсади кам кардани ҳам маблағи асосӣ ва ҳам даромади молиявии дарёфтнашуда, нисбати сармоягузориҳои умумӣ ба иҷора татбиқ мегардад. Ҳангоми мавҷуд будани ин нишона, ки арзёбии ҳисоббаробарии арзиши бақиявии таъминнагардида, ки дар мавриди ҳисоббаробарии сармоягузориҳои умумии иҷорадиҳанда дар иҷора истифода шудааст, хеле тағйир ёфтааст, тақсимои даромади дар муддати муҳлати иҷора ҳосилшуда дар таркиби **фонда ё зарар**, дар заминаи эътирофи билофосилаи коҳишёбии маблағи қаблан ҳисобу замшуда, мавриди бозбинӣ қарор мегирад.

Иҷорадиҳандагоне, ки истехсоқунанда ё миёнарав махсуб меёбанд

- 20.20 Истехсолкунандагон ё миёнаравон ба таври пайваста ба муштариён ҳуқуқи интихобро байни харид ва иҷораи дорой пешниҳод менамоянд. Тавассути иҷорадиҳанда, инчунин иҷорадиҳандаи ба сифати истехсолкунанда ё миёнарав амалкунанда ба иҷораи молиявӣ пешниҳод намудани дорой боиси бавучудоии ин ду намуди даромад мегардад:
- (а) **фонда ё зарари** ҳамаарзиш бо **фонда ё зарари** аз фурӯши фаврии дорои таҳти заминаи иҷора қароргирифта ҳосилшуда, бо нархи фурӯши маъмулӣ, бо назардошти тахфифҳои фурӯш тичоратин қобили татбиқ; ва
 - (б) даромади молиявии муддати муҳлати иҷора.
- 20.21 **Даромад аз фурӯше**, ки дар оғози муҳлати иҷораи иҷорадиҳанда – истехсолкунанда ё иҷорадиҳанда – миёнарав эътироф шудааст, арзиши одилонани дорой ё арзиши воқеии (агар ин арзиш аз арзиши одилона пасттар бошад) пардохти ҳадди ақалли иҷора мебошад, ки ба иҷорадиҳанда ҳисобу зам гардида, бо меъёри фоизноки бозор ҳисоб карда мешаванд. Арзиши аслии фурӯш, ки дар оғози муҳлати иҷора эътироф шудааст, бевосита арзиши аслии ё арзиши тавозунии (агар он аз арзиши аслии фарқ дошта бошад)

амволи тахти заминаи ичора қарордоштаро бо тарҳи арзиши воқеии арзиши бақиявии тазминнашуда (бидуни кафолат) инъикос менамояд. Фарқияти байни даромад аз фурӯш ва арзиши аслии фурӯш даромад аз фурӯшро ташкил медиҳад, ки тибқи сиёсати баҳисобигии корхона, дар робита ба фурӯши маъмулӣ, эътироф карда мешавад.

- 20.22 Агар меъёрҳои фоизноки ба таври сунъӣ поён овардашуда эълон гардида бошанд, фонда аз фурӯш бояд бо маблағе маҳдуд карда шавад, ки ҳангоми истифода аз меъёри фоизнокии бозор ба даст меомад. Харочоти марбут ба таҳия ва тасвиби шартномаи ичора, ки тавассути иҷорадиҳандаи ба сифати истехсолкунанда ё миёнарав амалкунанда сарф шудааст, бояд ҳангоми эътирофи фонда аз фурӯш, ҳамчун харочот эътироф карда шавад.

Ифшои маълумот

- 20.23 Иҷорадиҳанда дар робита ба иҷораи молиявӣ бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) муқоисаи сармоягузории умумӣ ба иҷора дар интиҳои давраи ҳисоботӣ бо арзиши воқеии пардохти ҳадди ақалли иҷора, ки барои дар интиҳои давраи ҳисоботӣ дарёфт намудан ҳисоб карда мешаванд. Ба ғайр аз ин, иҷорадиҳанда бояд маълумот дар бораи сармоягузории умумӣ ба иҷора ва арзиши воқеии пардохти ҳадди ақалли иҷораро, ки барои дар интиҳои давраи ҳисоботӣ дарёфтшуда ҳисоб карда мешаванд, дар робита ба ҳар як давраҳои дар зер овардашуда ифшо намояд:
 - (i) то як сол;
 - (ii) аз як то панҷ сол; ва
 - (iii) зиёда аз панҷ сол.
 - (б) даромади молиявии дарёфтнашуда.
 - (в) арзиши бақиявии тазминнашуда (бидуни кафолат), ки ба манфиати иҷорадиҳанда ҳисобу зам гардидааст.
 - (г) захираҳои молино моддии ҷамъшудаи қобили арзёбӣ, ки аз рӯйи пардохти ҳадди ақалли иҷора барои дарёфт намудан ҳисоб карда шуда, рӯёнидани ин пардохтҳо ғайриимкон мебошад;
 - (ғ) пардохти шартии иҷора, ки дар давраи ҳисоботӣ ба сифати даромад эътироф шудааст;
 - (д) тавсифи умумии шартномаҳои муҳими иҷора, аз ҷумла, масалан, маълумот дар бораи пардохти шартии иҷора, имконияти барқарорсозии иҷора ё хариди дорой, қайду шартҳо дар бораи нархҳои тағйирпазир, зеричора ва маҳдудиятҳои тибқи шартномаҳои иҷора муқарраргардида.

Ҳисоботи молиявии иҷорадиҳандагон – иҷораи амалиётӣ

Эътироф ва арзёбӣ

- 20.24 Иҷорадиҳанда бояд доройҳои ба иҷораи амалиётӣ интиқолёфтaro дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявии** худ, тибқи хусусияти ҷунин дорой пешниҳод намояд.
- 20.25 Иҷорадиҳанда бояд даромади иҷораи аз иҷораи амалиётӣ ҳосилшударо (ба истиснои харочоти марбут ба хизматрасонӣ, ба монанди сугуртакунӣ ва хизматрасонӣ) дар таркиби фонда ё зарар, дар асоси усули ростхатта, дар муддати муҳлати иҷора эътироф намояд, ба истиснои ҷунҳолате, ки:
- (а) равиши мунтазам инъикоси ҷадвали дарёфти манфиатҳои иҷорадиҳандаро аз доройе, ки заминаи иҷора маҳсуб меёбад, ба таври дақиқтар таъмин намекунад, ҳатто агар пардохтҳо дар ин замина анҷом нападиранд; ё
 - (б) пардохтҳо ба иҷорадиҳанда ба гунае ташаккул ёфтааст, ки тибқи муфлисшавии умумии мавриди интизор зиёд гарданд (дар асоси нишондиҳандаҳо ва оморӣ

интишорёфта), то ин, ки ба иҷорадиҳанда зиёдшавии харочоти муфлисшавии мавриди интизор ҷуброн карда шавад.

Агар пардохтҳо ба иҷорадиҳанда бо далели ғайр аз муфлисшавии умумӣ тағйир ёбад, пас ин ба талаботи зербанди (б) ҷавобгӯӣ намебошад.

- 20.26 Иҷорадиҳанда бояд чунин харочот, аз ҷумла, **истехлокро**, ки дар мавриди дарёфти даромад аз иҷора ба вучуд омадааст, ба сифати харочот эътироф намояд. Сиёсати ҳисобу замкунии истеҳлоки марбут ба дороиҳои қобили истеҳлоки ба иҷора супоридашуда бояд ба сиёсати истеҳлоки муқаррарии иҷорадиҳанда барои дороиҳои ҳаммонанд мутобикат намояд.
- 20.27 Тамоми харочоти мустақими аввалия, ки хангоми таҳия ва тасвиби шартномаи иҷораи амалиётӣ сарф шудааст, бояд тавассути иҷорадиҳанда ба арзиши тавозунии дорои ба иҷора супоридашуда илова карда шуда, ба сифати харочоти дар муддати муҳлати иҷора сарфшуда, дар ҳама заминаи марбут ба даромад аз иҷора, мавриди эътироф қарор гирад.
- 20.28 Барои муайян кардани ин омил, ки оё беқурбшавии дорои таҳти заминаи иҷора қарордошта воқеъ гардидааст ё нагардидааст, иҷорадиҳанда бояд Қисми 27-ро татбиқ намояд.
- 20.29 Иҷорадиҳандагоне, ки истеҳсолкунанда ё миёнарав маҳсуб меёбанд, дар мавриди тасвиби шартномаи иҷораи амалиётӣ фоида аз фурӯшро эътироф намеkunанд, зеро он бо фурӯш ҳамаарзиш намебошад.

Ифшои маълумот

- 20.30 Иҷорадиҳанда бояд маълумоти зеринро вобаста ба иҷораи амалиётӣ ифшо намояд:
- (а) пардохти минбаъдаи ҳадди ақалли иҷора аз рӯи шартномаҳои иҷораи амалиётӣ бидуни ҳукуқи қатъи пеш аз муҳлат дар робита ба ҳар кадоме аз давраҳои дар зер овардашуда:
 - (i) то як сол;
 - (ii) аз як то панҷ сол; ва
 - (iii) зиёда аз панҷ сол.
 - (б) маблағи умумии пардохти иҷора, ки ба сифати даромад эътироф шудааст; ва
 - (в) тавсифи умумии шартномаҳои муҳими иҷора, аз ҷумла, масалан, маълумот дар бораи пардохти шартии иҷора, имконияти барқарорсозии иҷора ё хариди дорой, қайду шартҳо дар бораи нархҳои тағйирпазир, зеричора ва маҳдудиятҳои тибқи шартномаҳои иҷора муқарраргардида.
- 20.31 Ба ғайр аз ин, талаботи ифшо намудани маълумот дар бораи дороиҳои тибқи қисмҳои 17, 18, 27 ва 34 нисбати иҷорадиҳандагон вобаста дороиҳое, ки тибқи шартномаи иҷораи амалиётӣ пешниҳод шудаанд, татбиқ мегардад.

Амалиёти фурӯш бо иҷораи баръакс

- 20.32 Амалиёти фурӯш бо иҷораи баръакс фурӯши дороиро бо иҷораи минбаъдаи баръакс ифода мекунад. Пардохти иҷора ва нархи фурӯш маъмулан бо ҳамдигар алоқаманд мебошанд, зеро мутобикати онҳо дар маҷмӯъ амалӣ мегардад. Тартиби баҳисобигии амалиёти фурӯш бо иҷораи баръакс аз намуни иҷора вобаста мебошад.

Амалиёти фурӯш бо иҷораи баръакс, ки боиси иҷораи молиявӣ мегардад

- 20.33 Агар амалиёти фурӯш бо иҷораи баръакс боиси иҷораи молиявӣ гардад, пас зиёдшавии даромад аз фурӯш нисбат ба арзиши тавозунӣ набояд аз ҷониби фурӯшанда – иҷорагиранда фавран ба сифати даромад эътироф карда шавад. Бар ивази ин фурӯшанда

– ичорагиранда бояд эътирофи чунин зиёдшавиро ба таъхир гузошта, онро дар муддати муҳлати ичора мавриди истехлок қарор диҳад.

Амалиёти фурӯш бо ичораи баръакс, ки боиси ичораи амалиётӣ мегардад

- 20.34 Агар амалиёти фурӯш бо ичораи баръакс боиси ичораи амалиётӣ гардад ва возеҳ бошад, ки амалиёт аз рӯйи арзиши одилона анҷом мепазирад, ҳар кадоме аз фоида ё зарари ҳосилшуда бояд аз ҷониби фурӯшанда – ичорагиранда фавран мавриди эътироф қарор гирад. Агар нархи фурӯш пасттар аз арзиши одилона бошад, пас ҳар кадоме аз фоида ё зарари ҳосилшуда бояд аз ҷониби фурӯшанда – ичорагиранда фавран мавриди эътироф қарор гирад, ба истиснои ҳолате, ки зарар тавассути пардохти минбаъдаи ичора аз рӯйи нархи пасттар аз нархи бозор ҷуброн мегардад. Дар чунин маврид фурӯшанда – ичорагиранда бояд чунин зарарро ба таъхир гузорад ва онро ба андозаи пардохти ичора, мутаносибан дар давраи пешбинишудаи истифодаи дорой, мавриди истехлок қарор диҳад. Агар нархи фурӯш баландтар аз арзиши одилона бошад, пас фурӯшанда – ичорагиранда бояд зиёдшавии нисбат ба арзиши одилона рухдодаро ба таъхир гузорад ва онро дар муддати муҳлати пешбинишудаи истифодаи дорой мавриди истехлок қарор диҳад.

Ифшои маълумот

- 20.35 Талаботи ифшои маълумот барои ичорагирандагон ва ичорадиҳандагон нисбат ба амалиёти фурӯш бо ичораи баръакс ба таври баробар татбиқ мегардад. Тавсифи қобили талаби шартномаҳои муҳими ичора тавсифи нодир ё ғайриоддии муқаррароти шартнома ё шартҳои амалиёти фурӯш бо ичораи баръаксро дар бар мегирад.

Қисми 21

Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 21.1 Талаботи қисми мазкур нисбат ба тамоми **захираҳои эҳтиётӣ** (яъне уҳдадорӣ, ки аз нуқтаи назари маблағ номуайян ё муҳлати номуайяни иҷрошавиро доро мебошанд), **уҳдадориҳои шартӣ** ва **дорониҳои шартӣ** татбиқ мегардад, ба истиснои мавридҳои, ки дар дигар қисмҳои Стандарти мазкур баррасӣ мегарданд. Чунин захираҳои эҳтиётӣ инҳоро дар бар мегиранд⁵:
- (а) **ичора** (Қисми 20 «Ичора»). Аммо қисми мазкур **ичоран амалиётноро** баррасӣ менамояд, ки мушкил гардидааст.
 - (б) **даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон** (Қисми 23 «Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон»). Аммо, дар Қисми мазкур шартномаҳо бо харидороне мавриди баррасӣ қарор мегиранд, ки шартномаҳои мушкил мебошанд;
 - (в) уҳдадориҳо вобаста ба **подошпулии кормандон** (Қисми 28 «Подошпулӣ ба кормандон»);
 - (г) **андоз аз даромад** (Қисми 29 «Андоз аз даромад»);
 - (ғ) **подошпулиҳои шартии харидор** ҳангоми **муттаҳидсозии тичорат** (Қисми 19 «Муттаҳидсозии тичорат ва гудвил»).
- 21.1А Қисми мазкур нисбат ба **шартномаҳои кафолати молиявии** бидуни ҷуброн содиршудае татбиқ мешавад, ки дебитори дарҷгардида корхонаи дигари таркиби **гурӯҳ** мебошад. Дигар шартномаҳои кафолати молиявии содиршуда ба доираи татбиқи Қисмати II Қисми 11 «Воситаҳои молиявӣ» мансуб мебошанд.
- 21.2 Талаботи қисми мазкур нисбат ба **шартномаҳои иҷрошаванда** татбиқ намегардад, ба истиснои ҳолатҳои, ки агар чунин шартномаҳо **шартномаҳои мушкил** махсус наёбанд. Шартномаҳои иҷрошаванда қарордошта инҳо шартномаҳои мебошанд, ки тибқи онҳо ягон тараф ягон уҳдадори худро иҷро накардааст ё ҳарду тараф уҳдадориҳои худро ба андозаи баробар қисман иҷро намудаанд.
- 21.3 Вожаи «захираи эҳтиётӣ» баъзан дар матни чунин моддаҳо, ба мисли **истеҳлоқ**, бекурбшавии **дорониҳо** ва қарзи дебиторие, ки баргардонида намешаванд, истифода бурда мешавад. Моддаҳои нишондодашуда нисбат ба **эътирофи** уҳдадориҳо, қабл аз ҳама тасҳеҳоти **арзиши тавозунии** дорониҳо махсус меёбанд ва аз ин лиҳоз ба доираи татбиқи Қисми мазкур дохил намешаванд.

Эътирофи аввалия

- 21.4 Корхона бояд захираи эҳтиётӣ арзёбишавандаро танҳо дар ин маврид эътироф наояд, ҳангоме, ки:
- (а) корхона дар **санан ҳисоботӣ** дорон уҳдадори муҳиме бошад, ки бар асари рӯйдоди қаблӣ ба миён омадааст;
 - (б) **эҳтимол** вучуд дорад, ки (яъне нисбат ба ғайримакон будан бештар имконпазир аст) ҷиҳати иҷрои уҳдадорӣ ба корхона зарур аст манфиатҳои иқтисодиро интиқол диҳад; ва
 - (в) маблағи уҳдадори метавон ба таври бозғатимод арзёбӣ намуд.

5 Дар Қисми мазкур истилоҳи «уҳдадорӣ» бо чунин маъно истифода бурда мешавад, ки дар баъзе ҷанбаҳо аз муқаррароти дар банди 2.49 ва Вожанома овардашуда фарқ мекунад. Дар робита ба мақсади Қисми мазкур уҳдадорӣ бевосита уҳдадори дар давраи қарор мавҷудан корхонаро ифода мекунад, ки бар асари рӯйдодҳои қаблӣ ба миён омада, мурағбат намудани он эҳтимолан боиси аз корхона хориҷшавии захираҳои мегардад, ки манфиатҳои иқтисодиро дар бар мегиранд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 21.5 Корхона бояд дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** захираҳои эҳтиётро ҳамчун уҳдадорӣ эътироф намуда, инчунин дар таркиби ғоида ё зарар ба андозаи маблағи баробар ба андозаи захираи эҳтиётӣ хароҷотро эътироф кунад, агар он ғайри тибқи талаботи ягон қисмати дигари Стандарти мазкур қисмате аз хароҷоти ба арзиши аслии дороиҳо воридгардида, ба мисли **захираҳои молияи моддӣ ё воситаҳои асосӣ**, махсус наёбад.
- 21.6 Шартӣ дар банди 21.4(а) ҷойдошта (уҳдадорие, ки дар санаи ҳисоботӣ бар асари рӯйдодҳои қаблӣ ҷой дорад) ин омилро мефаҳмонад, ки дар корхона ҷойгузини воқеии иҷроии уҳдадорӣ вучуд надорад. Чунин уҳдадорӣ метавонад дар чунин маврид ба вучуд ояд, ҳангоме, ки корхона дорои **уҳдадорӣ асоснок** мебошад, ки тавассути таҷрибаи ҷамъшуда қайду шарт шудааст ва ин уҳдадорӣ дар натиҷаи рӯйдоди қаблӣ ба миён омада (метавонад амали бевоситаи корхона бошад), дар тарафҳои дигар интизори асоснокеро эҷод кардааст, ки корхона уҳдадорӣ худро иҷро менамояд. Уҳдадорӣ, ки дар корхона дар натиҷаи рӯйдодҳои оянда (яъне ғайри молияи минбаъдаи иқтисодӣ) ба вучуд омадаанд, шартҳои дар банди 21.4(а), изҳоршударо қонеъ намеkunанд, новобаста аз он, ки то ҷӣ андоза бавучудоии онҳо имконпазир мебошад, ҳатто дар ин сурат, агар онҳо уҳдадорӣ шартномавӣ ҳам махсус ёбанд. Масалан, тахти фишори вазъӣ бозор ё бо далели талаботи қонунгузорӣ корхона метавонад ният намояд ё барои он зарурати сарфи хароҷоте пеш ояд, ки дар оянда ғайри молияи худро ба таври муайян ба роҳ монанд (масалан, насб кардани воситаҳои полатишӣ дӯдбарои навъи муайян дар корхона). Ҳарчанд корхона аз хароҷоти минбаъда, тавассути иҷроии ягон гуна амалиёти минбаъда, масалан, тавассути тағйир додани усули пешбурди амалиёт ё ба ғуруш гузоштани корхона қанорагирӣ кунад ҳам, он дар робита ба ин хароҷоти минбаъда уҳдадорӣ воқеӣ набошад, вобаста ба он ягон гуна захираи эҳтиётӣ эътироф карда намешавад.
- 21.6А Таҷдиди сохтор ин барномаест, ки тавассути роҳбарият ба нақша гирифта шуда, назорат карда мешавад ва моҳиятан доираи ғайри молиятеро, ки корхона анҷом медиҳад ё тарзи пешбурди ин ғайри молиятро тағйир медиҳад. Намунаҳои рӯйдодҳои, ки метавонанд тахти муқаррароти таҷдиди сохтор қарор гиранд, инҳо мебошанд:
- (а) ғуруш ё қатъ намудани ғайри молияи яке аз самтҳои тичорат;
 - (б) бастанӣ мавқеи пешбурди ғайри молия дар дохили кишвар ё минтақа ё ҷойивазкунии ғайри молия аз як кишвар ё минтақа ба дигар кишвар ё минтақа;
 - (в) тағйир додани сохтори идоракунии, масалан, барҳам додани як сатҳи идоракунии; ва
 - (г) таҷдиди бунёди сохтор, ки ба моҳият ва самти ғайри молияи корхона таъсир мерасонад.
- 21.6Б Уҳдадорӣ асоснокӣ таҷдиди сохтор танҳо дар ин сурат ба миён меояд, агар корхона:
- (а) нақшаи муфассали расмӣ таҷдиди сохторро доро бошад, ки дар он ҳадди ақалл инҳо дарҷ ёфта бошанд:
 - (i) навъи тичорат ё як қисмате аз навъи тичорат, ки нисбат ба он таҷдиди сохтор паҳн мегардад;
 - (ii) мавқеъҳои асосие, ки нисбат ба онҳо таҷдиди сохтор таъсирмерасонад;
 - (iii) мавқеи ҷойгиршавӣ, вазифаҳо ва шумораи тахминӣ қормандоне, ки дар мавриди қатъ гардидани муносибатҳои меҳнатӣ подошпулӣ дарёфт меkunанд;
 - (iv) хароҷоте, ки сарф хоҳад шуд; ва
 - (v) муҳлати иҷроии нақша.
 - (б) байни шахсони даҳлатдор эҳтимолияи асоснокӣ эҷод карда бошад, ки он тавассути оғози таҷдиди нақша ё эълон қардани муқаррароти асосии он ба

Арзёбии аввалия

21.7 Корхона бояд захираи эҳтиётро дар асоси бехтарин арзёбии маблағе, ки барои пардохти уҳдадории дар санаи ҳисоботӣ мавҷудбуда зарур мебошад, арзёбӣ намояд. Бехтарин арзёбӣ бевосита маблағро ифода менамояд, ки корхона ба таври мантиқӣ бояд барои иҷрои уҳдадории дар **давран ҳисоботӣ** мавҷудбуда ё барои дар вақти ишорашуда интиқол намудани он ба шахси сеюм сарф намояд:

- (а) агар захираи эҳтиётӣ якҷанд моддаҳоро фаро гирад, пас арзёбии маблағ тамоми натиҷаҳои имконпазирро аз рӯи эҳтимолияти онҳо инъикос мекунад. Агар доираи бефосилаи имконпазирии натиҷа мавҷуд бошад ва ҳар як нукта дар ин доира эҳтимолияти якхела дошта бошад, пас меъёри миёнаи доира истифода мегардад;
- (б) агар захираи эҳтиётӣ дар робита ба яке аз уҳдадорӣ ба вучуд ояд, пас натиҷаи бештар имконпазир метавонад ба сифати арзёбии бехтарини маблағи барои пардохти уҳдадорӣ зарур хизмат намояд. Аммо, ҳатто дар чунин маврид низ корхона бояд дигар натиҷаҳои имконпазирро баррасӣ менамояд. Агар дигар натиҷаҳои имконпазир аз натиҷаҳои бештар имконпазир баландтар ё пасттар бошанд, бехтарин маблағ ҳамоне ба ҳисоб меравад, ки натиҷаҳои бештар имконпазир баландтар ё пасттар хоҳад буд.

Ҳангоме, ки таъсири арзиши муваққатии пул **мӯҳим** ба ҳисоб меравад, маблағи захираи эҳтиётӣ бояд ба **арзиши ҷорӣ** маблағе, ки эҳтимолан барои пардохти уҳдадорӣ талаб мегардад, баробар бошад. Меъёри (ё меъёрҳо) тахфиф бояд меъёри (ё меъёрҳо) то андозбандӣ бошад, то ин ки арзёбии ҷорӣ бозори арзиши муваққатии пулро инъикос намояд(н). Хавфҳои ба уҳдадорӣ хос бояд ё дар меъёри тахфиф ё дар маблағи барои пардохти уҳдадорӣ зарур, вале на дар ҳарду ҳолат, инъикос карда шавад.

21.8 Корхона бояд даромади тавассути хориҷшавии доронҳои мавриди интизор аз арзёбии захираи эҳтиётӣ ҳосилшударо истисно кунад.

21.9 Агар ин эҳтимол вучуд дошта бошад, ки хароҷот ё қисмати барои танзими захираи эҳтиётӣ зарур ба дигар тараф ҷуброн мегардад (масалан, дар асоси даъвои сугурта), ҷуброн бояд танҳо дар он маврид эътироф мегардад, агар дақикан шубҳа вучуд надошта бошад, ки дар сурати тавассути корхона пардохт шудани уҳдадориҳои худ ҷуброн дарёфт мешавад. Маблағе, ки дар робита ба чунин ҷуброн эътироф шудааст, набояд аз маблағи захираи эҳтиётӣ дахлдор бештар бошад. Ҷуброни тахти дарёфт қарордошта бояд дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ҳамчун дорой пешниҳод гардида, набояд дар муқобили захираи эҳтиётӣ дахлдор ба эътибор гирифта шавад. Дар **ҳисобот дар бораи маҷмӯи даромад** корхона метавонад ба ҳисобгирии ҷубронро, ки дар муқобили хароҷоти мансуб ба захираи эҳтиётӣ тавассути тарафи дигар дарёфт шудааст, анҷом диҳад.

Арзёбии минбаъда

21.10 Корхона бояд захираи эҳтиётро танҳо дар муқобили он захираи эҳтиётӣ аз эътибор соқит намояд, ки барои чунин захираи эҳтиётӣ аз ибтидо эътироф гардидааст.

21.11 Корхона бояд захираҳои эҳтиётро дар ҳар кадом санаи ҳисоботӣ мавриди бозбинӣ қарор дода, барои инъикоси бехтарин арзёбии маблағе, ки ҳақиқати иҷрои уҳдадорӣ дар санаи ҳисоботи мавриди баррасӣ зарур мебошад, тасҳеҳоти онҳоро анҷом диҳад. Ҳама гуна тасҳеҳоти маблағи қаблан эътирофшуда бояд дар таркиби **фонда ё зарар** эътироф

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
карда шавад, ба истиснои ҳолате, ки захираи эҳтиётӣ дар ибтидо ҳамчун қисмате аз харочоти ба арзиши аслии дорой воридгардида эътироф гардида буд (ниг. ба банди 21.5). Агар захира дар асоси арзиши воқеии маблағе, ки эҳтимолан барои иҷрои ухдадорӣ зарур мебошад, арзёбӣ карда шавад, пас «тағйир додани» меъёри тахфиф бояд ҳамчун харочоти марбут ба маблағгузорӣ дар таркиби фоида ё зарар дар заминаи ба вучуд омадани он инъикос карда шавад.

Ухдадориҳои шартӣ

- 21.12 **Ухдадорӣ шартӣ** ин ухдадорие мебошад, ки ё имконпазир буда, вале номуайян аст ё ухдадорӣ мавҷудае мебошад, ки метавонад онро бо сабаби қонёе накардани яке аз шартҳои дар зербандҳои (б) ва (в)-и банди 21.4 ҷойдошта ё қонёе накардани ин ҳарду шарт наметавон эътироф намуд. Корхона набояд ухдадорӣ шартиро ба сифати ухдадорӣ эътироф намояд, ба истиснои ҳолате, ки ухдадориҳои шартӣ ҳангоми муттаҳидсозии тичорат тавассути корхонаи бадастовардашуда эътироф мегарданд (ниг. ба банди 19.19). Банди 21.15 ифшои маълумотро дар бораи ухдадорӣ шартӣ талаб менамояд, ба истиснои ҳолате, ки эҳтимолияти хориҷшавии захираҳои молиро моддӣ наонқадар назаррас мебошад. Агар корхона ҷиҳати иҷрои ухдадорӣ масъулияти муштарак ё инфиродӣ дошта бошад, пас қисмати ухдадорие, ки иҷрои он аз дигар тараф дар назар аст, бояд ҳамчун ухдадорӣ шартӣ ба эътибор гирифта шавад.

Дороиҳои шартӣ

- 21.13 Корхона набояд дорои шартиро ҳамчун дорой эътироф намояд. Тибқи банди 21.16 ифшои маълумот дар бораи дорои шартӣ талаб карда мешавад, агар имкони зиёдшавии манфиатҳои иқтисодӣ ҷой дошта бошад. Аммо, ҳангоме, ки имкони зиёдшавии манфиатҳои иқтисодии минбаъда дақиқан ғайриқобили шубҳа бошад, пас дорои мавҷуда дорои шартӣ маҳсуб намеёбад ва эътирофи он қобили қабул мебошад.

Ифшои маълумот

Ифшои маълумот дар бораи захираҳои эҳтиётӣ

- 21.14 Барои ҳар як гурӯҳи захираи эҳтиётӣ корхона бояд инҳоро ифшо намояд:
- (а) муқоисаи нишондиҳандаи инҳо:
 - (i) арзиши тавозунӣ дар ибтидо ва интиҳои давра;
 - (ii) зиёдшавии захираҳои молиро моддӣ дар давра, аз ҷумла, тасҳеҳоте, ки бар асари тағйирот дар арзёбии маблағи тахфифёфта воқеъ гардидааст;
 - (iii) маблағи ба захираи эҳтиётӣ давра мансубшуда; ва
 - (iv) маблағи истифоданашудае, ки дар давоми давра барқарор шудааст.
 - (б) тавсифи мухтасари моҳияти ухдадориҳо, маблағи мавриди интизор ва замони хориҷшавии захираҳои молиро моддӣ бо онҳо алоқаманд;
 - (в) нишон додани аломатҳои номуайянии маблағ ва муҳлати хориҷшавии эҳтимолии захираҳои молиро моддӣ; ва
 - (г) маблағи ҳама гуна подоши мавриди интизор бо нишон додани маблағи ҳама гуна дороие, ки дар робита ба чунин подоши мавриди интизор эътироф гардидааст.
- Дар робита ба давраҳои қаблӣ маълумоти муқоисавӣ талаб карда намешавад.

Ифшои маълумот дар бораи ухдадориҳои шартӣ

21.15 Ба истиснои ҳолате, ки эҳтимолияти ягон ҳолати хориҷшавии захираҳои молию моддӣ дар натиҷаи пардохт воқеъгардида ночиз бошад, барои ҳар кадоме аз гурӯҳҳои ухдадориҳои шартӣ дар санаи ҳисоботӣ корхона бояд тавсифи мухтасари моҳияти ухдадориҳои шартиро, дар сурати амалан имконпазир будани ин ҳолатҳо, ифшо намояд:

- (а) арзёбӣ намудани таъсири он ба нишондиҳандаҳои молиявӣ тибқи принципҳои арзёбие, ки тавассути банди 21.7–21.11 муқаррар гардидаанд;
- (б) нишон додани аломатҳои номуайянии маблағ ва муҳлати хориҷшавии эҳтимолии захираҳои молию моддӣ; ва
- (в) эҳтимолияти ягон гуна ҷуброн.

Агар анҷом додани як ё якчанд ҳолатҳои дарҷгардидаи ифшо амалан **ғайриимкон** бошад, чунин далел бояд мавриди ифшо қарор гирад.

Ифшои маълумот дар бораи дороиҳои шартӣ

21.16 Агар эҳтимоли воридоти манфиатҳои иқтисодӣ ҷой дошта (нисбат ба ғайриимкон будан бештар имконпазир бошад), вале дақиқан қатъӣ маҳсуб намеёбад, корхона бояд тавсифи мухтасари моҳияти дороиҳои шартиро дар интиҳои давраи ҳисоботӣ пешниҳод намояд, агар он хароҷот ё кӯшишҳои иловагиро талаб накунад, корхона бояд арзёбии таъсири онҳо ба нишондиҳандаҳои молиявиро тибқи принципҳои арзёбии дар банди 21.7–21.11. муқарраршуда инъикос намояд. Агар ифшо намудани маълумоти мазкур дақиқан ғайриимкон бошад, пас чунин далел бояд мавриди ифшо қарор гирад.

Ифшое, ки метавонад боиси зарар гардад

21.17 Дар баъзе ҳолатҳо ифшои пурра ё қисмати маълумоте, ки бандҳои 21.14–21.16 талаб мекунад, метавонад ба мавқеи корхона дар мубоҳиса бо тарафҳои дигар дар мавзӯи захираи эҳтиётӣ, ухдадориҳои шартӣ ё дороиҳои шартӣ таъсири ҷиддӣ расонад. Дар чунин ҳолат корхона метавонад чунин маълумотро ифшо накунад, аммо бояд хусусияти умумии баҳс, инчунин далел ва сабабҳои ифшо накардани маълумотро ифшо намояд.

Ифшои маълумот дар бораи шартномаҳои кафолати молиявӣ

21.18 Корхона дар доираи татбиқи Қисми мазкур маълумот дар бораи шартномаҳои кафолати молиявӣ содиршударо ифшо мекунад (ниг. ба банди 21.1А):

- (а) моҳият ва мақсади ин шартномаҳо;
- (б) нишон додани номуайянии, ки бо маблағ ё муҳлати ҳама гуна ҳолатҳои хориҷшавии захираҳо алоқаманд мебошад; ва
- (в) маблағи ҳадди аксаре, ки корхона ухдадор аст ҳангоми талаби иҷрои кафолатҳо бипардозад.

21.19 Корхона инчунин маълумотро, ки тибқи Қисми 33 «Ифшои маълумот дар бораи тарафҳои алоқаманд» талаб карда мешавад ва агар қобили қабул бошад, маълумотро, ки тибқи бандҳои 21.14 ва 21.15 талаб карда мешаванд, ифшо мекунад.

Замима ба Қисми 21

Намунаҳои тасвирӣ

Замимаи мазкур илова ба Қисми 21 маҳсуб ёфта, аммо қисмати онро таъшиқ намедиҳад. Намунаҳо ҳолати татбиқ шудани талаботи Қисми 21-ро ҳангоми эътироф ва арзёбии захираҳои эҳтиётӣ нишон медиҳанд.

Тамоми корхонаҳое, ки дар намунаҳои ин замиа оварда шудаанд, санаи ҳисоботи онҳо 31 декабр маҳсуб меёбад. Дар ҳама маврид пешбини карда мешавад, ки ба таври бозғатимод арзёбии намудани тамоми ҳолатҳои хориҷшавии мавриди интизор метавонад. Дар баъзе намунаҳо ҳолатҳои тавсифшуда метавонад боиси бекурбшавии дороиҳо шаванд, ки ин ҷанба дар намунаҳо баррасӣ карда намешавад. Истинод ба «арзёбии беҳтарин» ба маблағе дар мавриди арзиши ҷорӣ, ҳангоме, ки таъсири замони гардиши пул муҳим аст, тааллуқ дорад.

Намунаи 1. Зарар аз амалиёти минбаъда

21A.1 Корхона муқаррар мекунад, ки эҳтимолан яке аз қисмати фаъолияти он дар муддати якҷанд сол ба зарари амалиётӣ дучор мегардад.

Корхона муқаррар мекунад, ки эҳтимолан яке аз қисмати фаъолияти он дар муддати якҷанд сол ба зарари амалиётӣ дучор мегардад.

Уҳдадорин ҷорин дар натиҷаи рӯйдоди қаблӣ бавучудодада, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ мегардад - ҳеҷ рӯйдоди қаблӣе вуҷуд надорад, ки корхонаро барои пардохт намудани захираҳо водор кунад.

Хулоса - корхона захираи эҳтиётиро барои зарари амалиётӣ оянда эътироф намекунад. Зарари интизорбудаи минбаъда ба муқаррароти уҳдадорӣ мувофиқат намекунад. Зарари интизорбудаи минбаъда метавонад нишонҳои бекурбшавии як ё якҷанд дороиҳо бошад — ниг. ба Қисми 27 «Бекурбшавии дороиҳо».

Намунаи 2. Шартномаҳои мушқил

21A.2 Шартномаи мушқил - шартномаест, ки тибқи он хароҷоти ногузир барои иҷрои уҳдадориҳои шартнома аз манфиатҳои иқтисодие, ки мебоист аз он ба даст оварда мешуд, бештар аст. Хароҷоти ногузир шартномавӣ камтарин хароҷоти софи хориҷшавӣ аз шартномаро инъикос мекунад, ки камтар аз ин ду бузургӣ мебошад: хароҷот барои иҷрои шартнома ва ҳама гуна ҷуброн ё ҷаримае, ки дар натиҷаи иҷро накардани шартнома ба миён меоянд. Масалан, тибқи шартномаи иҷораи амалиётӣ корхона метавонад уҳдадор бошад, ки барои иҷораи дороӣ маблағи иҷораро пардохт намояд, ҳол он ки дигар аз он истифода намекунад.

Уҳдадорин ҷорин дар натиҷаи рӯйдоди қаблӣ бавучудодада, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ мегардад - корхона уҳдадор аст захираҳое тибқи шартнома пардохт кунад, ки аз онҳо фоидаи мутаносиб ба даст намеорад.

Хулоса - агар корхона шартномаи мушқилро доро бошад, пас уҳдадорин ҷорин шартномавиро ҳамчун захираи эҳтиётӣ эътироф ва арзёбии мекунад.

Намунаи 3. Таҷдиди сохтор

21A.3 [Сокит шудааст].

Намунаи 4. Кафолат

21A.4 Истеҳсолкунанда дар мавриди фурӯш ба харидорон дар робита ба маҳсулоти худ кафолат пешниҳод мекунад. Тибқи талаботи шартномаи хариду фурӯш истеҳсолкунанда уҳдадор аст нуксонҳои мавриди истеҳсолро, ки дар муддати се соли пас аз ҳолати фурӯш ба миён

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

меоянд, бо роҳи таъмир ё иваз кардани маҳсулот бартараф кунад. Тибқи таҷриба, эҳтимол вучуд дорад, ки (яъне бо эҳтимоли бештар) вобаста ба кафолат баъзе даъвоҳо пешниҳод гарданд.

Уҳдадорӣ чорӣ дар натиҷаи рӯйдодӣ қаблӣ бавучудода, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ мегардад - рӯйдод, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ гардидааст, ин фуруши маҳсулоти дорӣ кафолат мебошад, ки барои бавучудои уҳдадорӣ ҳуқуқӣ асос фароҳам меорад.

Хориҷшавии захирахое, ки манфиатҳои иктисодиро ҳангоми ҳисоббаробарӣ дар бар мегиранд, дар маҷмӯъ барои пешниҳоди кафолат имконпазир мебошад.

Хулоса - корхона захираи эҳтӣро чихати арзёбии бехтарини хароҷот барои иҷрои кафолати маҳсулоти то санаи ҳисоботӣ фурухташуда эътироф мекунад.

Намунаи ҳисоббаробарӣ:

Дар соли 20X0 маҳсулот бо нархи 1.000.000 в.п. фурухта мешавад. Таҷриба нишон медиҳад, ки 90% маҳсулоти фурухташуда таъмири кафолатнокро талаб намекунад; 6% маҳсулоти фурухташуда таъмири ночизро талаб мекунад, ки арзиши он 30% нархи фурушро ташкил медиҳад ва 4% маҳсулоти фурухташуда таъмири асосӣ ё ивазкуниро талаб мекунад, ки арзиши он 70% нархи фуруш мебошад. Ҳамин тариқ, хароҷоти ҳисоббаробарӣ барои кафолат дар бар мегирад:

1,000,000 в.п. × 90% × 0	= 0 в.п.
1,000,000 в.п. × 6% × 30%	= 18,000 в.п.
1,000,000 в.п. × 4% × 70%	= 28,000 в.п.
Ҳамагӣ	= 46,000 в.п.

Хароҷоти таъмири кафолатнок ва ивазкунии маҳсулоти дар соли 20X0 фурухташуда андозаи 60% дар соли 20X1, 30% дар соли 20X2 ва 10% дар соли 20X3 дар ҳар маврид, дар интиҳон давра пешбинӣ карда мешавад. Азбаски гардиши эҳтимолии воситаҳои пулӣ аз аввал эҳтимолияти пардохти воситаҳои пулиро инъикос мекунад ва бо назардошти ин омил, ки хавф ё номуайянии дигаре, ки бояд инъикос карда шавад, вучуд надорад, корхона барои муайян кардани арзиши воқеии чунин гардиши воситаҳои пулӣ аз меъёри «бидуни хавф»-и тахфифи бо вомбаргҳои давлатӣ асосёфта, ки бо пардохти эҳтимолии воситаҳои пулӣ ҳамон як муҳлати пардохтро доро мебошанд, истифода мебарад (6% барои вомбаргҳои яқсола, 7% барои вомбаргҳои дузола ва сесола). Ҳисоббаробарии арзиши воқеии гардиши эҳтимолии воситаҳои пулӣ, ки дар интиҳон соли 20X0 анҷом пазируфта, бо кафолати маҳсулоти дар соли 20X0 фурухташуда марбут мебошад, дар зер оварда шудааст:

Сол		Маблағи пардохти интизорбуда (ВГ)	Меъёри тахфифи	Шохиси тахфиф	Арзиши чорӣ (ВГ)
1	60% × 46,000 в.п.	27,600	6%	0.9434 (6% барои 1 сол)	26,038
2	30% × 46,000 в.п.	13,800	7%	0.8734 (7% барои 2 сол)	12,053
3	10% × 46,000 в.п.	4,600	7%	0.8163 (7% барои 3 сол)	3,755
Ҳамагӣ					41,846

Корхона уҳдадорӣ вобаста ба кафолатро ба андозаи 41,846 в.п. дар интиҳон соли 20X0, дар заминаи маҳсулоти дар соли 20X0 фурухташуда, эътироф мекунад.

Намунаи 5. Сиёсати баргардонидани маблағ

21A.5 [Сокит шудааст].

Намунаи 6. Басташавии воҳиди сохторӣ - то интиҳои давраи ҳисоботӣ амалӣ нагардидани фурӯш

21A.6 Дар санаи 12 декабри соли 20X0 шурои директорони корхона дар бораи басташавии воҳиди сохторӣ қарор қабул кардааст. Қарор то интиҳои давраи ҳисоботӣ (31 декабри соли 20X0) ба диққати шахсони манфиатдор расонида нашуда, ҷиҳати татбиқ намудани он ягон иқдом амалӣ нагардидааст.

Бавучудоии уҳдадорӣ чорӣ дар натиҷаи рӯйдоде, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ дар гузашта гаштааст – рӯйдоде ба ҳисоб меравад, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ гаштааст, вале ба амал наомадааст, аз ин илҳоз уҳдадорӣ дар чунин маврид вучуд надорад. Хулоса – корхона захираи эҳтиётро эътироф намекунад.

Намунаи 7. Басташавии воҳиди сохторӣ— иртибот ва фурӯш то интиҳои давраи ҳисоботӣ

21A.7 Дар санаи 12 декабри соли 20X0 шурои директорони корхона дар бораи басташавии воҳиди сохторӣ, ки маҳсулоти муайяно истеҳсол мекунад, қарор қабул кардааст. Дар таърихи 20 декабри соли 20X0 шурои директорон нақшаи муфассали басташавии воҳиди сохториро тасдиқ карда, ба муштариён бо огоҳ намудани зарурати дарёфти манбаи ҷойгузини мол мактуб ирсол намудааст ва кормандони корхонаро дар бораи аз кор озод намудани онҳо огоҳ кардааст.

Уҳдадорӣ чорӣ дар натиҷаи рӯйдоде қаблӣ бавучудомада, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ мегардад - рӯйдоде, ки боиси ба вучуд омадани уҳдадорӣ мегардад ин огоҳ намудани муштариён ва кормандон дар бораи қабули қароре мебошад, ки аз ҳамон сана барои ба вучуд омадани уҳдадорӣ асоснок замина мегардад, зеро интизории асоснокеро ба миён меорад, ки воҳиди сохторӣ баста хоҳад шуд.

Хориҷшавии захираҳое, ки манфиатҳои иқтисодиро ҳангоми ҳисоббаробарӣ дар бар мегиранд - эҳтимол дорад.

Хулоса — корхона захираи эҳтиётро ба санаи 31 декабри соли 20X0, ба андозаи арзиши беҳтарини хароҷоте, ки барои бастанӣ воҳиди сохторӣ истифода мегардад, эътироф мекунад.

Намунаи 8. Бозомӯзии кормандон бар асари тағйирёбии низомӣ андоз аз даромад

21A.8 Ҳукумат ба низомӣ андоз аз даромад тағйирот ворид мекунад. Дар натиҷаи ин тағйирот, корхонае, ки дар бахши хизматрасонии молиявӣ фаъолият мекунад, бояд як қисми зиёди кормандони соҳаи маъмурӣ ва тичоратии худро ба бозомӯзӣ фаро гирад, то ин, ки дар оянда риояи қонунгузории андозро таъмин кунад. Дар интиҳои давраи ҳисоботӣ давраи бозомӯзии кормандон гузаронида нашудааст.

Уҳдадорӣ чорӣ дар натиҷаи рӯйдоде қаблӣ бавучудомада, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ мегардад - тағйирот дар қонунгузории андоз ба зиммаи корхона уҳдадорӣ бозомӯзии кормандонро намегузорад. Рӯйдоде, ки боиси пайдоиши захираи эҳтиётӣ мегардад (бевоқоф ҳолати бозомӯзӣ), амалӣ нашудааст.

Хулоса – корхона захираи эҳтиётро эътироф намекунад.

Намунаи 9. Баҳси судӣ

21A.9 Муштарӣ нисбат ба корхонаи Х ҷиҳати талаби ҷуброни зараре, ки гӯё дар натиҷаи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

истифодаи маҳсулоти тавассути корхонаи Х фурӯхташуда расонида шудааст, даъво пешниҳод кардааст. Корхонаи Х масъулияти худро дар он асос дуруст шуморидааст, ки муштарӣ аз дастури тарзи истифодаи маҳсулот пайгирӣ накардааст. Дар санаи тавассути роҳбарият тасдиқ гардидани ҳисоботи молиявии солона, ки санаи 31 декабри соли 20X1 ба интиҳо мерасад, ҳуқуқшиносони корхона изҳор карданд, ки эҳтимолан корхона ҷавобгар нахоҳад буд. Бо вучуди ин, ҳангоми таҳияи ҳисоботи молиявии солона, ки санаи 31 декабри соли 20X2 ба интиҳо мерасад, ҳуқуқшиносони корхона изҳор намуданд, ки бинобар пешбурди парванда эҳтимолият ҷой дорад, ки корхона ҷавобгар доништа мешавад:

(а) ба санаи 31 декабри соли 20X1

Уҳдадорӣ ҷорӣ дар натиҷаи рӯйдоди қаблӣ бавучудодада, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ мегардад - дар асоси далелҳое, ки ба ҳолати тасдиқи ҳисоботи молиявӣ ҷой доранд, уҳдадорӣ дар натиҷаи рӯйдодҳои қаблӣ бавучудодада ҷой надорад.

Хулоса - захираи эҳтиётӣ эътироф карда намешавад. Маълумоти мазкур ҳамчун уҳдадорӣ шартӣ ифшо карда мешавад, ба истиснои ҳолате, ки эҳтимоли ҳама гуна ҳолатҳои хориҷшавии захираи эҳтиётӣ назаррас набояд.

(б) ба санаи 31 декабри соли 20X2

Уҳдадорӣ ҷорӣ дар натиҷаи рӯйдоди қаблӣ бавучудодада, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ мегардад - дар асоси далелҳои мавҷуда уҳдадорӣ ҷорӣ вучуд дорад. Рӯйдоде, ки боиси пайдоиши уҳдадорӣ гардидааст, фурӯши маҳсулот ба харидор мебошад.

Хориҷшавии захираҳои молию моддӣ, ки дар мавриди ҳисоббаробарӣ манфиатҳои иқтисодиро дар бар мегиранд - имконпазир мебошад.

Хулоса - захираи эҳтиётӣ ба андозаи арзёбии беҳтарини маблағе, ки барои пардохти уҳдадорӣ зарур мебошад, эътироф карда шуда, хароҷот дар таркиби фонди ё зарар мавриди эътироф қарор мегирад. Ин тасҳеҳи хатоҳои дар соли 20X1 содиршуда маҳсуб намеёбад, зеро дар асоси далелҳои дар мавриди тасдиқи ҳисоботи молиявии соли 20X1 мавҷудбуда захираи эҳтиётӣ набояд дар он замон мавриди эътироф қарор мегирифт.

Қисми 22

Уҳдадорӣ ва сармоя

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 22.1 Қисми мазкур барои гурӯҳбандии *воситаҳои молиявӣ* ё уҳдадорӣ ё ба сифати **сармоя** принципҳои муқаррар намуда, инчунин баҳисобгирии воситаҳои ҳиссагии барои шахсони воқеӣ ё дигар шахсони дар воситаҳои ҳиссагӣ ба сифати сармоягузор (яъне ба мисли **соҳибмӯлкони**) амалкунанда таъиншударо баррасӣ мекунад. Дар Қисми 26 «*Пардохт дар асоси саҳм*» баҳисобгирии амалиёте баррасӣ карда мешавад, ки дар мавриди анҷом пазируфтани ин амалиёт корхона мол ё хизматрасониро (аз ҷумла, хизматрасонӣ ба ҳайати кормандон) барои воситаҳои ҳиссагии худ (аз ҷумла, саҳмияҳо ё опсионҳо барои саҳмия) аз кормандон ва дигар таҳвилдиҳандагони мол, ки ба сифати таҳвилдиҳандагони мол ва хизматрасонӣ амал менамоянд, ба сифати ҷуброн дарёфт мекунад.
- 22.2 Қисми мазкур ҳангоми гурӯҳбандии тамоми намудҳои воситаҳои молиявӣ татбиқи мегардад, ба истиснои инҳо:
- (а) ҳиссаи иштирок дар **корхонаҳои фаръӣ, иттиҳодияҳо** ё дар **созишномаҳои муштарақ**, ки тибқи Қисми 9 «*Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида*», Қисми 14 «*Сармоягузорӣ ба корхонаҳои муштарақ*» ё Қисми 15 «*Созишномаҳои муштарақ*» ба эътибор гирифта мешавад;
 - (б) ҳуқуқ ва уҳдадориҳои корфармоён дар асоси **нақшаи подошпулӣ ба кормандон**, ки нисбат ба онҳо Қисми 28 «*Подошпулӣ ба кормандон*» татбиқи мегардад;
 - (в) [соқит шудааст];
 - (г) воситаҳои молиявӣ, шартномаҳо ва уҳдадориҳои бар асари **амалиёти пардохт дар асоси саҳм** бавучудода, ки нисбати онҳо Қисми 26 татбиқи мегардад, ба истиснои бандҳои 22.3–22.6 ин қисм, ки бояд нисбат ба саҳҳомони **саҳмияҳои хусусии** бозхаридашуда, харидашуда, фурухташуда, баровардашуда ё соқитшуда, дар робита бо нақшаи опсионҳо барои саҳмияҳои кормандон, нақшаҳои харидаи саҳмияҳо барои кормандон ва тамоми дигар **амалиёти пардохт дар асоси саҳм**, татбиқи карда шаванд.

Гурӯҳбандии воситаҳои молиявӣ ба сифати уҳдадорӣ ё сармоя

- 22.3 Сармоя ин ҳисса дар дорониҳои корхона маҳсуб ёфта, пас аз тарҳи тамоми уҳдадориҳои боқӣ мемонад. Уҳдадорӣ ин уҳдадориҳои мавҷудани корхона маҳсуб ёфта, дар асоси рӯйдодҳои қаблӣ ба миён меояд, ки эҳтимолан бонси хориҷшавии захираҳои молиро моддии дорони манфиатҳои иқтисодии корхона мегардад. Сармоя аз амонатҳои соҳибмӯлкони корхона таркиб ёфта, ба он зиёдшавии ин амонатҳо аз ҳисоби фаъолияти даромаднок ва зиёдшавии амонатҳои дар раванди фаъолияти амалиётӣ барои истифода боқимонда, ихтисори амонатҳои соҳибмӯлкони бар асоси фаъолияти зарарнок ва пардохт ба соҳибмӯлкони илова мегардад.
- 22.3А Корхона бояд воситаи молиявиро ҳамчун **уҳдадориҳои молиявӣ** ё сармоя дар асоси на танҳо шакли ҳуқуқии шартнома, балки моҳияти таъвофуқ дар шартнома ва тибқи муқаррароти уҳдадориҳои молиявӣ ва воситаи ҳиссагӣ гурӯҳбандӣ намояд.

Агар корхона ҳуқуқи бидуни қайд шарт интиқол накардани **воситаҳои пулӣ** ё дигар **дорони молиявиро** барои пардохт кардани уҳдадориҳои шартномавӣ надошта бошад, чунин уҳдадорӣ ба муқаррароти уҳдадориҳои молиявӣ мувофиқ буда, ҳамчун уҳдадориҳои

молиявӣ гурӯҳбандӣ карда мешавад, ба истиснои воситаҳое, ки тибқи банди 22.4. ҳамчун воситаҳои ҳиссаи мавриди гурӯҳбандӣ қарор мегиранд.

22.4 Баъзе воситаҳои молиявӣ, ки ба муқаррароти уҳдадорӣ мутобикат мекунад, ҳамчун сармоя гурӯҳбандӣ карда мешаванд, зеро ин воситаҳо ҳиссаи бақиявиро дар дороиҳои софи сармоя нишон медиҳанд:

- (a) восита бо ҳуқуқи фурӯши баръакс ин воситаи молиявӣ махсус мебошад, ки ба соҳибмӯлк ҳуқуқи ба таври баръакс ба эмитенти он бар ивази воситаҳои пулӣ фурӯхтани чунин воситаро фароҳам меорад ё дигар дорои молиявӣ ё воситае мебошад, ки ба таври худкор пардохта мешавад ё тавассути эмитент ба таври баръакс, ҳангоми бавучудони ягон гуна рӯйдоди номуайян дар оянда, ғавт ё ба истёфода рафтани соҳиби восита бозхарида мешавад. Восита бо ҳуқуқи фурӯши баръаксе, ки дарон тамоми ҳусусиятҳои зерин мебошад, ба сифати воситаи ҳиссаи гурӯҳбандӣ карда мешавад:
 - (i) Ба соҳибмӯлк ҳуқуқи ҳиссаи мутаносиби дороиҳои софи корхонаро дар сурати барҳамшавии он муҳайё мекунад. Дороиҳои софи корхона инҳо дороиҳое мебошанд, ки пас аз тарҳ гардидани тамоми дигар талаботи марбут ба дороиҳои он боқӣ мемонанд.
 - (ii) Восита ба гурӯҳи воситаҳое мансуб мебошад, ки ин гурӯҳ дар робита бо тамоми дигар гурӯҳҳои воситаҳо тобеъ мебошад.
 - (iii) Тамоми воситаҳои молиявии гурӯҳе, ки дар робита бо тамоми дигар гурӯҳҳои воситаҳо тобеъ мебошад, мушаххасоти яхела доранд.
 - (iv) Дар баробари уҳдадории шартномавии эмитент вобаста ба харидаи баръакс ё бозхаридаи восита бар ивази воситаҳои пулӣ ё дигар дорои молиявӣ воситаи мазкур ягон гуна уҳдадории шартномавии дигарро ҷиҳати таҳвил додани воситаи пулӣ ё дигар дорои молиявӣ ба корхонаи дигар ё аз рӯйи мубодилаи дороиҳои молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявӣ бо дигар корхона дар асоси шартҳои эҳтимолии барои корхона номусоид дар бар намегирад; воситаи мазкур қарордодеро ҳам дар бар намегирад, ки аз ҳисоби воситаҳои ҳиссаи ҳусусии корхона мураттаб шавад ё мураттаб хоҳад шуд.
 - (v) Гардиши умумии мавриди интизори воситаҳои пулӣ мансуб ба восита дар муддати муҳлати амали восита асосан аз **фонда ё зарар**, тағйирот дар дороиҳои софи эътирофшуда ё тағйирот дар **арзиши одилонаи** дороиҳои софи дар муддати муҳлати амали восита эътирофшуда ё эътирофнашудаи корхона вобаста мебошад (ба истиснои ҳама гуна оқибатҳое, ки воситаи мазкур боис мешавад).
- (б) воситаҳо ё ҷузъҳои воситаҳое, ки дар робита ба тамоми дигар гурӯҳҳои воситаҳо тобеъ мебошанд, ҳамчун сармоя гурӯҳбандӣ карда мешаванд, агар онҳо ба корхона уҳдадории таҳвили ҳиссаи мутаносиби дороиҳои софи корхонаро танҳо ҳангоми барҳамшавӣ ба тарафи дигар ба воғузор кунанд.

22.5 Дар зер намунаҳои воситаҳое пешниҳод шудаанд, ки қабл аз ҳама, нисбат ба сармоя ҳамчун уҳдадорӣ гурӯҳбандӣ карда мешаванд:

- (a) восита ҳамчун уҳдадорӣ гурӯҳбандӣ карда мешавад, агар тақсимои дороиҳои соф дар замони барҳамшавӣ тобеи ҳадди аксари маблағ (ҳадди ниҳии маблағ) бошад. Масалан, агар дар замони барҳамшавӣ соҳибмӯлкони воситаҳо ба таври мутаносиб ҳиссаи дороиҳои софро дарёфт кунанд, вале ин маблағ то ҳадди ниҳии маблағ маҳдуд гардида, зиёдшавии дороиҳои соф ба Корхонаи хайриявӣ ё давлатӣ тақсим карда шавад, пас чунин восита ҳамчун сармоя гурӯҳбандӣ

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

карда намешавад; ва

- (б) восита бо ҳукуки фурӯши баръакс ҳамчун сармоя гурӯҳбандӣ карда мешавад, агар ҳангоми татбиқ намудани опсион барои фурӯш соҳибмӯлк ба таври мутаносиб ҳиссаи дороиҳои софи корхонаро, ки тибқи Стандарти мазкур арзёбӣ гардидааст, ба даст оварад. Аммо, агар соҳибмӯлк ҳукуки дарёфти маблағеро, ки бо дигар асос (масалан, ПУБМ-и маҳаллӣ) арзёбӣ гардидааст, дошта бошад восита ҳамчун уҳдадорӣ гурӯҳбандӣ карда мешавад.
 - (в) восита ҳамчун уҳдадорӣ гурӯҳбандӣ карда мешавад, агар он корхонаро уҳдадор намояд, ки пардохтро ба соҳибмӯлки восита то мавриди барҳамшавӣ, ба сифати суди ҳатмин саҳмия анҷом диҳад.
 - (г) восита бо ҳукуки фурӯши баръакс, ки дар ҳисоботи молиявии корхонаи фаръӣ ҳамчун сармоя гурӯҳбандӣ карда мешавад, дар гурӯҳи маҷмуи **ҳисоботи молиявӣ** ҳамчун уҳдадорӣ мавриди гурӯҳбандӣ қарор мегирад.
 - (ғ) саҳмияҳои имтиёзноке, ки тавассути эмитент бар ивази маблағи собитшуда ё муқарраргардида дар оянда ба таври ҳатмӣ бояд ҳарида шаванд ё ин саҳмияҳо ба соҳибмӯлк ҳуқуқ фароҳам меоранд, ки аз эмитент бозхаридани воситаро то санаи муайян ё пас аз он бо маблағи собитшуда ё муқарраргардида талаб намояд, уҳдадории молиявӣ маҳсуб меёбанд.
- 22.6 Ҳиссаи иштирокчиён дар корхонаҳои кооперативӣ ва воситаҳои ҳаммонанд сармоя маҳсуб меёбанд, агар:
- (а) корхона ҳукуки бидуни қайд шартӣ рад намудани пардохти ҳиссаи иштирокчиёно дошта бошад; ё
 - (б) пардохт тибқи қонунгузори маҳаллӣ, тартибот ё ойинномаи дастурии корхона манъ гардида бошад.

Барориши аввалияи саҳмияҳо ё дигар воситаҳои ҳиссавӣ

- 22.7 Корхона бояд барориши саҳмияҳо ё дигар воситаҳои ҳиссавӣ дар сармояро замоне эътироф намояд, ки он воситаҳои мазкурро интишор мекунад ва дигар тараф бошад уҳдадор аст воситаҳои пулӣ ё дигар захираҳои молиро моддиро ҷиҳати мубодила ба инҳо пешниҳод намояд:
- (а) агар воситаҳо, қабл аз он, ки корхона воситаҳои пулӣ ё дигар захираҳои молиро моддиро дарёфт мекунад, интишор шаванд, корхона бояд маблағи дарёфтшавандаро ба сифати ҳисоби мутақобил дар сармоя, дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ**, на ҳамчун дорой пешниҳод намояд;
 - (б) агар воситаҳои пулӣ ё дигар захираҳои молиро моддӣ тавассути корхона то мавриди барориши воситаҳо дарёфт гардида, аз корхона талаби баргашти воситаҳои пулӣ дарёфтшуда ва дигар захираҳои молиро моддӣ иҷозат набошад, пас ба корхона зарур аст зиёдшавии сармояи хусусиро ба андозаи баробар бо маблағи захираҳои молиро моддӣ дарёфтшуда эътироф намояд; ва
 - (в) корхона набояд он қисмати маблағеро, ки бо он воситаҳо қабул гардида, вале барои онҳо пардохт дар намуди воситаҳои пулӣ ё дигар захираҳои молиро моддӣ пазируфта нашудааст, ҳамчун зиёдшавии сармоя эътироф намояд.
- 22.8 Корхона бояд воситаҳои ҳиссавиро аз рӯи арзиши одилонаи воситаҳои пулӣ ё дигар захираҳои молиро моддӣ дарёфтшуда ё қобили дарёфт, бо тарҳи **хароҷоти амалиётӣ** барои барориши воситаҳои ҳиссавӣ сарфшуда арзёбӣ намояд, ба истиснои воситаҳои ҳиссавие, ки дар доираи **муттаҳидсозии тижорат** бароварда ё тибқи бандҳои 22.13–22.15Б ба эътибор гирифта шудаанд. Агар пардохт бо таъхиргузори анҷом пазируфта,

таъсири арзиши муваққатии пул **назаррас** бошад, пас арзёбии аввалия бояд дар асоси **арзиши чорӣ** анҷом дода шавад.

- 22.9 Корхона бояд харочоти марбут ба амалиёт бо воситаҳои ҳиссавиро ҷиҳати хоҳишҳои сармоя ба эътибор гирад. **Андоz аз даромаде**, ки бо харочоти амалиётӣ алоқаманд аст бояд тибқи Қисми 29 «*Андоz аз даромад*» ба эътибор гирифта шавад.
- 22.10 Тартиби дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ инъикос ёфтани зиёдшавии сармояи бар асари барориши саҳмияҳо ё дигар воситаҳои ҳиссавӣ баамаломата тибқи қонунгузории амалкунанда муқаррар карда мешавад. Масалан, метавонад ба таври алоҳида пешниҳод гардидани арзиши номиналии (ё дигар арзиши номиналӣ) саҳмияҳо ё маблағи бештар аз арзиши номиналӣ пардохтшуда талаб карда шавад.

Фуруши опсионҳо, варрантҳо ва ҳуқуқҳои дигар

- 22.11 Корхона бояд принципҳои дар бандҳои 22.7–22.10 дарҷгардидаро нисбат ба сармояе, ки тавассути фуруши опсионҳо, ҳуқуқҳо, варрантҳо ва дигар воситаҳои ҳиссавӣ ҳаммонанд бароварда шудааст, татбиқ намояд.

Сармоягузорӣ ё интишори саҳмияҳои ҷоизавӣ ва таҷзияи саҳмияҳо

- 22.12 Сармоягузорӣ ё барориши саҳмияҳои ҳавасмандкунанда (баъзан саҳмгузор номида мешавад, ки дар шакли саҳмия пардохт мешаванд) – ин барориши саҳмияҳои нав барои сармоягузори мутаносиб бо ҳиссаи ҷории онҳо мансуб меёбад. Масалан, корхона метавонад ба сармоягузори як саҳмияи ҳавасмандкунандаро барои ҳар панҷ саҳмия пешниҳод намоянд, ки алақай онҳоро дар даст доранд. Саҳмияи ба қисмат ҷудошуда – ин тақсими саҳмияҳои мавҷудан корхона (як саҳмия ба якчанд саҳмияҳо) мансуб меёбад. Масалан, ҳангоми саҳмияҳоро ба қисмат ҷудо намудан, ҳар як сармоягузор метавонад як саҳмияи иловагиро барои ҳар як саҳмияи дар даст доштааш соҳибӣ намояд. Дар баъзе ҳолатҳо саҳмияҳои дар гардишбуда бекор карда мешаванд ва бо саҳмияҳо нав иваз мегарданд. Сармоягузорӣ ё барориши саҳмияҳои ҳавасмандкунанда ва саҳмияҳои ба қисмат ҷудошуда маблағи сармояи хусусиро тағйир намедиханд. Корхона бояд азнавгурӯҳбандии маблағҳоро дар таркиби сармоя тибқи қонунгузории мутаносиб амалӣ гардонад.

Воситаҳои қарзии қобили мубодила ё воситаҳои молиявии мураккаби ҳаммонанд

- 22.13 Ҳангоми барориши воситаҳои қарзии мубодилашаванда ё **воситаҳои молиявии мураккаби** ҳаммонанд, ҳамчун ҷузъи уҳдадорӣ, ва ҳамчун ҷузъи сармоя дар бар мегирад, корхона бояд маблағи дохилшударо байни ҷузъҳои уҳдадорӣ ва сармоя тақсим намояд. Барои гузаронидани чунин тақсими корхона аввал бузургии ҷузъҳои уҳдадориро дар асоси арзиши одилонаи уҳдадориҳои ҳаммонанд муқаррар менамояд, ки барои мубодила дар нархи қоғазҳои ҳиссавӣ ё чунин алоқамандиро бо ҷузъҳои сармоя ҳуқуқ надоранд. Корхона бояд маблағи бақиявиро ба ҷузъҳои сармоя дохил намояд. Харочотҳо барои шартномаҳо бояд байни ҷузъҳои қарзӣ ва ҷузъҳои сармоя дар асоси арзиши одилонаи мутаносиб тақсим карда шавад.
- 22.14 Корхона набояд тақсимодро дар давраҳои минбаъда мавриди бозбинӣ қарор диҳад.
- 22.15 Дар давраҳои пас аз барориши воситаҳо, корхона бояд ҷузъи уҳдадориро ба таври зерин ҳисоб кунад:
- (а) тибқи Қисмати I Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*», агар ҷузъи уҳдадорӣ ба шартҳои дар банди 11.9 ё банди 11.9ФА мувофиқат кунад. Дар ин маврид,

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Корхона бояд ҳама гуна фарқияти байни ҳуҷҷаи уҳдадорӣ ва маблағи асосии пас аз муҳлат баргардонидашавандаро ҳамчун **хароҷоти** фоиизии иловагӣ бо истифода аз **усули меъёри фоиизи самаранок** эътироф намояд (ниг. ба бандҳои 11.15–11.20).

- (б) тибқи Қисмати II Қисми 11, агар ҳуҷҷаи уҳдадорӣ ба шартҳои банди 11.9 ё банди 11.9ФА ҷавобгӯ набояд.

Пардохти уҳдадориҳои молиявӣ тавассути воситаҳои ҳиссаӣ

- 22.15А Корхона метавонад шартҳои уҳдадориҳои молиявиро бо кредитори субъект аз нав баррасӣ кунад, ки дар натиҷа субъект бо додани воситаҳои саҳҳомӣ ба кредитор пурра ё қисман уҳдадориро қатъ мекунад. Тибқи банди 11.38 барориши воситаҳои саҳҳомӣ маблағи пардохташаванда мебошад. Корхона бояд воситаҳои саҳҳомии баровардашударо бо арзиши одилонаи онҳо чен кунад. Аммо, агар арзиши одилонаи воситаҳои саҳҳомии баровардашуда бе хароҷот ё саъю кӯшиши зиёдагӣ ба таври мӯътамад чен карда нашаванд, воситаҳои саҳҳомӣ бояд аз рӯйи арзиши одилонаи уҳдадориҳои молиявии баргарафшуда чен карда шаванд. Муассиса уҳдадориҳои молиявӣ ё як қисми уҳдадориҳои молиявиро мутобиқи бандҳои 11.36–11.38 қатъ мекунад.
- 22.15Б Агар як қисми подошпулии пардохташуда ба тағйир додани шартҳои қисми боқимондаи уҳдадорӣ дахл дошта бошад, Корхона бояд подошпулии пардохташударо байни қисми иҷрошудаи уҳдадорӣ ва қисми пардохтнашуда тақсим кунад. Чунин тақсимои бояд асоснок ва оқилона сурат гирад. Агар уҳдадориҳои боқимонда ба таври назаррас тағйир дода шуда бошад, корхона бояд чунин тағйиротро ҳамчун пардохти уҳдадориҳои аввала ва эътирофи уҳдадориҳои нав мутобиқи талаботи банди 11.37 инъикос намояд.
- 22.15В Корхона набояд бандҳои 22.15А–22.15Б-ро дар ҳолатҳои зерин нисбат ба амалиёт татбиқ намояд:
- (а) кредитор инчунин саҳмдори мустақим ё ғайримустақим ба ҳисоб рафта, ба сифати саҳмдори мустақим ё ғайримустақими мавҷуда амал мекунад;
 - (б) кредитор ва корхона то мавриди амалиёт ва пас аз он тавассути ҳамон як тараф ё тарафҳо назорат карда шуда, муҳтавои амалиёт аз ҷониби корхона тақсим намудани сармоя ё мушорикат дар сармояи корхонаро дар бар мегирад; ё
 - (в) мураттаб намудани уҳдадориҳои молиявӣ тавассути барориши воситаҳои сармоя ба шартҳои аввалияи уҳдадориҳои молиявӣ мувофиқат мекунад (ниг. ба бандҳои 22.13–22.15).

Саҳмияҳои хусусии аз саҳҳомон харидоришуда

- 22.16 **Саҳмияҳои хусусии аз саҳҳомон харидоришуда** бевосита воситаҳои ҳиссаии корхонаро инъикос менамоянд, ки тавассути корхона интишор ёфтаанд ё минбаъд аз нав харидорӣ шудаанд. Корхона бояд аз сармоя арзиши одилонаи ҷубронеро, ки барои саҳмияҳои хусусии аз саҳҳомон харидоришуда пардохт шудааст, тарҳ намояд. Корхона набояд дар таркиби фоида ё зарар фоида ё зарареро, ки ҳангоми харид, фурӯш, интишор ё соқит шудани саҳмияҳои хусусии аз саҳҳомон харидоришуда ба миён меояд, эътироф намояд.

Тақсимои дороиҳо ба манфиати соҳибмулкони

- 22.17 Корхона бояд сармояи хусусиро ба андозаи маблағи пардохт ба соҳибмулкони худ (дорандагони саҳмия) коҳиш диҳад. Андоз аз даромади мансуб ба пардохт ба

соҳибмулкони бояд тибқи Қисми 29 ба эътибор гирифта шавад.

- 22.18 Дар баъзе маврид корхона дороиҳоеро, ки дороии пулӣ (дороии ғайрипулӣ) махсуб намеёбанд, ба манфиати соҳибмулконе, ки ба ин сифат баромад мекунад, ба сифати суди сахмия тақсим менамояд. Ҳангоме, ки корхона чунин тақсимодро эълон мекунад ва чихати ба манфиати соҳибмулкони он тақсим намудани дороиҳои ғайрипулӣ дорои уҳдадорӣ мебошад, корхона бояд уҳдадориро эътироф намояд. Корхона бояд уҳдадориро аз рӯи арзиши одилонаи дороиҳои тақсимшуда арзёбӣ кунад, агар он шартҳои дар мавҷудбударо қонеъ насозад. Дар интиҳои ҳар **давраи ҳисоботӣ** ва дар санаи пардохт корхона бояд **арзиши тавозунии** суди сахмияҳои қобили пардохтро чихати инъикос намудани тағйирёбии арзиши одилонаи дороиҳо, ки таҳти тақсимои қарор мегиранд, мавриди бозбинӣ ва тасҳеҳ қарор диҳад, ки дар ин маврид ҳама гуна тағйирот дар таркиби сармоя ҳамчун тасҳеҳи маблағи тақсимои инъикос меёбанд. Ҳангоме, ки корхона қарзи марбут ба суди сахмияро пардохт мекунад, он бояд дар таркиби фоида ё зарар ҳама гуна фарқиати байни арзиши тавозунии дороиҳои тақсимшаванда ва арзиши тавозунии суди сахмияҳои қобили пардохтро эътироф намояд.
- 22.18А Агар арзиши одилонаи дороиҳоеро, ки бояд мавриди тақсимои қарор гиранд, наметавон бидуни хароҷот ё саъю кӯшиши иловагӣ ба таври боэътимод арзёбӣ намуд, уҳдадорӣ аз рӯи арзиши тавозунии дороиҳо, ки бояд мавриди тақсимои қарор гиранд, арзёбӣ карда мешавад. Агар то мавриди ҳисоббаробарии арзиши одилонаи дороиҳо, ки бояд мавриди тақсимои қарор гиранд, бидуни хароҷот ё саъю кӯшиши иловагӣ ба таври боэътимод муайян намудан имконпазир бошад, уҳдадорӣ аз рӯи арзиши одилона бо тасҳеҳоти мувофиқи маблағи тақсимои тақрибан арзёбӣ карда шуда, тибқи ба эътибор гирифта мешавад.
- 22.18Б Бандҳои 22.18–22.18А нисбат ба тақсимои дороии ғайрипулӣ, ки дар ниҳоят аз ҷониби ҳамагон як тараф ё тарафҳо то мавриди тақсимои ва пас аз он назорат карда мешавад, таъбиқ намегарданд. Ин истисно нисбат ба ҳисоботи молиявии алоҳида, инфиродӣ ва **ҳисоботи молиявии маҷмӯи** корхонае, ки тақсимодро анҷом медиҳад, истифода бурда мешавад.
- 22.19 [Соқит шудааст].

Ифшои маълумот

- 22.20 Агар арзиши одилонаи дороиҳоеро, ки бояд тақсим шаванд, ҷӣ тавре, ки дар бандҳои 22.18–22.18А тавзеҳ шудааст, наметавон ба таври боэътимод ва бидуни хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ арзёбӣ намуд, корхона бояд чунин далел ва сабабҳоеро ифшо намояд, ки тибқи онҳо ба таври боэътимод арзёбӣ кардани арзиши одилона хароҷот ё кӯшишҳои иловагиро талаб мекунад.

Замима ба Қисми 22

Намунаи тасвирии баҳисобгирии қарзи мубодилашаванда аз ҷониби эмитент

Замимаи мазкур Қисми 22-ро ҳамроҳӣ менамояд, вале ҷузъи он ба ҳисоб намеравад. Замима дастур дар бораи татбиқи бандҳои 22.13–22.15-ро дар бар мегирад.

Дар санаи 1 январи соли 20X5 корхона 500 вомбаргро барои гардиш нашр намуд. Вомбаргҳо бо арзиши номиналии 100ВП барои як вомбарг, бо муҳлати пардохти панҷсола бе назардошти хароҷоти амалиётӣ, бароварда шудаанд. Маблағи умумии даромад аз барориши вомбаргҳо 50 000 ВП-ро ташкил медиҳад. Фоизҳо ҳамасола дар анҷоми сол тибқи меъёри 4% пардохта мешаванд. Ҳар як вомбарг метавонад бо хоҳиши нигоҳдорандаи он ба 25 саҳмияҳои оддӣ, дар ҳама маврид то пардохти он, мубодила карда шавад. Дар лаҳзаи барориши вомбаргҳо меъёри фоизи бозорӣ аз рӯи уҳдадориҳои қарзии ҳаммонанд, ки опсиони мубодилашавандаро доро намебошад, 6% -ро ташкил медиҳад.

Ҳангоми барориши восита сараввал бояд ҷузъҳои уҳдадорӣ арзёбӣ гардад, фарқият байни маблағи умумии даромад аз наشري вомбарг (арзиши одилонаи воситаро дар маҷмӯъ инъикос менамояд) ва арзиши одилонаи ҷузъи уҳдадорӣ бошад бояд ба ҷузъи сармояи хусусӣ бурда мешавад. Арзиши одилонаи ҷузъи уҳдадорӣ бо роҳи муқаррар намудани арзиши ҷории он, бо истифодаи меъёри тахфиф дар ҳаҷми 6%, ҳисоб карда мешавад. Чунин ҳисоб ва муқотиботи муҳосибӣ ба таври зерин инъикос мегардад:

	ВП
Даромад аз наشري вомбаргҳо (А)	50,000
Арзиши ҷории маблағи асосӣ ба охири панҷ сол (арзиши асли)	37,363
Арзиши ҷории фоизҳо, ки бояд ҳамасола дар анҷоми сол, дар муддати панҷ сол пардохта шаванд	8,425
Арзиши ҷории уҳдадориҳо, ки арзиши одилонаи ҷузъи уҳдадориро инъикос менамояд (Б)	45,788
Арзиши бақиявӣ, ки арзиши одилонаи ҷузъи сармояи хусусиро инъикос менамояд (А) – (Б)	4,212

Эмитенти вомбаргҳо ҳангоми наشر ба ҳолати 1 январи соли 20X5 муқотиботи зеринро анҷом медиҳад:

Дт Воситаҳои пулӣ	50,000 в.п.
Кт Уҳдадориҳои молиявӣ – Вомбаргҳои мубодилашаванда	45,788 в.п.
Кт Сармояи хусусӣ	4,212 в.п.

4,212 ВП тахфифро ҳангоми барориши вомбаргҳо инъикос менамояд, аз ин лиҳоз сабт метавонад ҳамчун «брутто» ифода гардад:

Дт Воситаҳои пулӣ	50,000 в.п.
Дт Тахфифи вомбарг	4,212 в.п.
Кт Уҳдадориҳои молиявӣ – Вомбаргҳои мубодилашаванда	50,000 в.п.
Кт Сармояи хусусӣ	4,212 в.п.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Пас аз нашр эмитент тахфифи вомбаргхоро тибки чадвали зерин истеҳлок менамояд:

	(а)	(б)	(в)	(г)	(ғ)
	Пардохти фоиз	Фоизи хароҷоти умумӣ	Истеҳлоки тахфифи вомбарг	Тахфифи вомбарг	Уҳдадориҳои соф
	(ВП)	(ВП) = 6% × (ғ)	(ВП) = (б) - (а)	(ВП) = (г) - (в)	(ВП) = 50,000 - (г)
1/1/20X5				4,212	45,788
31/12/20X5	2,000	2,747	747	3,465	46,535
31/12/20X6	2,000	2,792	792	2,673	47,327
31/12/20X7	2,000	2,840	840	1,833	48,167
31/12/20X8	2,000	2,890	890	943	49,057
31/12/20X9	2,000	2,943	943	0	50,000
Ҳамагӣ	10,000	14,212	4,212		

Дар анҷоми соли 20X5 эмитент мукотиботи зеринро анҷом медиҳад:

Дт Хароҷоти фоиз	2,747 в.п.
Кт Тахфифи вомбарг	747 в.п.
Кт Воситаҳои пулӣ	2,000 в.п.

Ҳисоббаробарӣ

Арзиши ҷории маблағи асосӣ дар ҳаҷми 50,000 в.п. бо меъёри 6%

$$50,000 \text{ в.п.} / (1.06)^5 = 37,363 \text{ в.п.}$$

Арзиши ҷории аннуитет аз рӯйи фоиз дар ҳаҷми 2,000 в.п. (= 50,000 в.п. × 4%), ки бояд дар охири ҳар як панҷсола пардохт шавад

Пардохти фоизи ҳарсола дар ҳаҷми 2,000 в.п. аннуитетеро инъикос менамояд, ки гардиши воситаҳои пулӣ бо миқдори маҳдудӣ (п) пардохти давравӣ (С), дар санаҳои аз 1 то (п) бояд ба даст оварда шаванд. Барои ҳисоби арзиши ҷории чунин аннуитет пардохти минбаъда тибки меъёри фоизи давравӣ (i) бо истифода аз формулаи зерин тахфиф карда мешавад:

$$PV = \frac{C}{i} \times \left[1 - \frac{1}{(1+i)^n} \right]$$

$$\text{Аз ин рӯ, арзиши ҷории пардохти фоиз дар ҳаҷми 2,000 в.п. } (2,000/0.06) \times [1 - [(1/1.06)^5]] = 8,425$$

В.п.-ро ташкил медиҳад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Маблағи болозикр ба маблағи арзиши ҷории панҷ пардохти алоҳидаи 2,000 в.п. мутобиқат менамояд, чӣ гунае, ки дар зер оварда шудааст:

	ВП
Арзиши ҷории пардохти фоиз ба 31 декабри 20X5 = $2,000/1.06$	1,887
Арзиши ҷории пардохти фоиз ба 31 декабри 20X6 = $2,000/1.06^2$	1,780
Арзиши ҷории пардохти фоиз ба 31 декабри 20X7 = $2,000/1.06^3$	1,679
Арзиши ҷории пардохти фоиз ба 31 декабри 20X8 = $2,000/1.06^4$	1,584
Арзиши ҷории пардохти фоиз ба 31 декабри 20X9 = $2,000/1.06^5$	1,495
Ҳамагӣ:	8,425

Тарзи дигари ҳисоб намудан – истифода намудани ҷадвали арзиши ҷории аннуитети оддӣ бо батаъхирандозии пардохт, панҷ давра бо меъёри 6% барои давра, ба ҳисоб меравад. (Чунин ҷадвалҳо аз Интернет ба осонӣ дарёфт карда мешаванд.) Зариби арзиши ҷорӣ 4,2124 в.п.-ро ташкил медиҳад. Бо зарб задани ин маблағ ба пардохти аннуитет дар ҳаҷми 2000 в.п. арзиши ҷории 8425 в.п.-ро ҳосил менамоем.

Қисми 23

Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 23.1 Қисми мазкур нисбат ба ҳама **шартномаҳо бо харидорон** татбиқ мегардад, ба истиснои:
- (а) шартномаҳои **ичора** дар доираи Қисми 20 «*Ичора*»;
 - (б) **шартномаҳои суғурта**;
 - (в) **воситаҳои молиявӣ** ва дигар ҳуқуқу уҳдадорихои шартномавӣ, ки ба доираи татбиқи Қисми 9 «*Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида*», Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*», Қисми 14 «*Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо*» ё Қисми 15 «*Созишномаҳои муштарақ*» ворид мешаванд; ва
 - (г) мубодилаи ғайрипулии маҳсулот байни корхонаҳое, ки бо мақсади мусоидат ба савдои муштариён дар ҳамакнун як соҳа фаъолият мекунанд.
- 23.2 Шартнома бо муштариён метавонад дар баъзе маврид ба доираи татбиқи Қисми мазкур ва дар баъзе мавриди дигар ба доираи татбиқи масъалаҳои дигари дар банди 23.1 баёнгардида ворид шавад. Агар дар яке аз қисмҳои дигар дарҷ гардида бошад, ки кадом яке аз қисматҳои шартномаро дар ибтидо чӣ гуна метавон арзёбӣ кард, пас корхона бояд аввалан талаботи арзёбиро, ки дар чунин қисм ҷой дорад, татбиқ намояд. Дар акси ҳол, корхона бояд Қисми мазкурро барои арзёбии аввалияи ин қисмҳои шартнома истифода барад.

Моделҳои эътирофи даромад аз фурӯш

- 23.3 Дар Қисми мазкур модели эътирофи **даромад аз фурӯш** тавсиф шудааст, ки корхона бояд онро барои баҳисобгирии даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон истифода барад. Татбиқи ин модел аз корхона эътирофи маблағи даромад аз фурӯшero талаб мекунад, ки мол ё хизматрасонии тавассути корхона ба муштариён интиқолёфта ва маблағero инъикос менамояд, ки корхона интизор аст бар ивази ин мол ё хизматрасонӣ дарёфт кунад. Корхона бояд чунин моделро дар панҷ марҳила татбиқ:
- (а) Марҳилаи 1— Мушаххаскунии шартнома (шартномаҳо) бо харидорон (бандҳои 23.6–23.13);
 - (б) Марҳилаи 2— Мушаххаскунии паймонҳои шартномавӣ (ниг. ба бандҳои 23.14–23.22);
 - (в) Марҳилаи 3— Муқаррар кардани **арзиши амалиёт** (ниг. ба бандҳои 23.23–23.38);
 - (г) Марҳилаи 4— Тақсим кардани арзиши амалиёт байни паймонҳои шартномавӣ (ниг. ба банди 23.39–23.48); ва
 - (ғ) Марҳилаи 5— Эътироф кардани даромад аз фурӯш, ҳангоме, ки (ё ба он андозае, ки) корхона паймонро иҷро мекунад (ниг. ба бандҳои 23.49–23.67).
- 23.4 Корхона бояд Қисми мазкурро нисбат ба шартномаҳое бо мушаххасоти ҳаммонанд ва дар ҳолатҳои ҳаммонанд татбиқ намояд.

- 23.5 Қисми мазкур тарзи баҳисобигии шартномаи алоҳида бо харидорро мушаххас мекунад. Корхона метавонад ин қисмро нисбат ба маҷмуаи (портфели) шартномаҳои (ё паймонҳои) ҳаммонанд татбиқ намояд, агар корхона мантиқан интизори он бошад, ки натиҷаи чунин татбиқот аз натиҷаи татбиқи Қисми мазкур нисбат ба ҳар як шартномаи (ё паймони) алоҳида ба таври **назаррас** фарқ намекунад.

Марҳилаи 1—Муқаррар намудани шартнома бо муштарӣ

- 23.6 Шартнома - созишномаи байни ду ё зиёда тарафҳо, ки ҳуқуқ ва уҳдадориҳои қонуни ҳифзшударо ба вучуд меорад. Ҳуқуқ ва уҳдадориҳои қонуни ҳифзшудаи шартнома тибқи қонунгузорӣ таъмин карда мешавад.
- 23.7 Корхона бояд шартнома бо харидорро, ки ба доираи татбиқи Қисми мазкур дохил мешавад, танҳо дар сурате ба эътибор гирад, ки тамоми меъёрҳои дар зер дарҷгардида қомилан риоя шаванд:
- (а) тарафҳои шартнома онро тасдиқ намуда уҳдадор мешаванд уҳдадориҳои тибқи шартнома пешбинишударо иҷро кунанд;
 - (б) корхона метавонад дар робита ба мол ё хизматрасоние, ки интиқол дода мешавад, ҳуқуқҳои ҳар як тарафро мушаххас намояд;
 - (в) корхона метавонад шартҳои пардохти мол ё хизматрасонии интиқолшавандаро мушаххас намояд;
 - (г) шартнома дорои моҳияти тиҷоратӣ бошад; ва
 - (ғ) гирифтани подоше, ки корхона ҳуқуқи ба даст овардани онро дорад, аз **эҳтимол** дур набошад.
- 23.8 Агар шартнома бо харидор дар мавриди тасвиби он ба меъёрҳои дар банди 23.7 баёнгардида мувофиқат кунад, корхона мутобикати шартнома бо ин меъёрҳо танҳо дар ин сурат, агар далелҳо ва ҳолатҳои дахлдор ба таври назаррас тағйир ёфта бошанд, мавриди бозбинӣ қарор медиҳад.
- 23.9 Агар шартнома бо харидор ба меъёрҳои дар банди 23.7 баёнгардида мувофиқат накунад, корхона шартномаро то мавриди бо ин меъёрҳо мутобикат пайдо кардани он мавриди бозбинӣ қарор медиҳад.
- 23.10 Агар шартнома бо харидор ба меъёрҳои дар банди 23.7 баёнгардида мувофиқат накунад, корхона бояд тамоми подошҳои аз муштарӣ дарёфтшударо ба сифати **ухдадорӣ** эътироф кунад. Агар подош қобили баргардонидан набошад, корхона бояд эътирофи уҳдадориро қатъ карда, ин подошро ҳамчун даромад аз фурӯш эътироф кунад, ҳангоме, ки:
- (а) шартнома иҷро гардида, корхона тамоми подош ё дақиқан ҳамаи онро, ки тавассути муштарӣ паймон шудааст, ба даст оварда бошад; ё
 - (б) амали шартнома қатъ гардида бошад.
- 23.11 Баъзе шартнома бо харидор метавонад муҳлати собитшудаи амал надошта бошад ё ба таври худкор ба муҳлати муайян метавонад тамдид гардад. Корхона Қисми мазкурро нисбат ба муҳлати шартномае, ки дар доираи амали он тарафҳои шартнома дорои ҳуқуқи уҳдадориҳои қобили иҷро мебошанд, татбиқ менамояд.
- 23.12 Дар сурати тағйирёбии шартнома корхона бояд тағйироти шартномаро бо истифода аз бандҳои 23A.2–23A.4 ба эътибор гирад.

Муттаҳидсозии шартномаҳо

- 23.13 Корхона бояд ду ё зиёда шартномаҳоеро муттаҳид созад, ки дар як вақт ё қариб дар як давра ва ҳамзамон бо ҳамон як харидор (ё тарафҳои бо харидор алоқаманд) баста шудаанд ва чунин шартномаҳо дар сурати риояи як ё якчанд меъёрҳои зерин ҳамчун як шартномаи ягона ба эътибор гирад:
- (а) шартномаҳо ҳамчун як бастаи дорон як ҳадафи тичоратӣ мувофиқа карда шуданд;
 - (б) маблағи подоши пардохташаванда тибқи шартнома аз нарх ё иҷрои талаботи шартномаи дигар вобаста аст; ё
 - (в) мол ё хизматрасонии тибқи шартнома паймоншуда (ё баъзе аз молҳо ё хизматрасониҳое, ки дар заминаи ҳар як шартнома паймон шудаанд) тибқи Марҳилаи 2 уҳдадорӣ иҷрошавандаро ифода мекунад.

Марҳилаи 2 — Муқаррар кардани паймон дар шартнома

- 23.14 Паймон - уҳдадорӣ тахвили мол ё хизматрасонӣ (ё маҷмуаи ҷудогонаи мол ё хизматрасонӣ) маҳсуб меёбад. Шартнома бо харидор метавонад дорон бештар аз як паймон бошад. Дар оғози шартнома корхона бояд мол ва хизматрасонии дар шартнома паймоншударо муайян намуда, муқаррар кунад, ки кадом мол ё хизматрасонӣ хусусияти ҷудогонаро доро мебошад.
- 23.15 Корхона метавонад ба муштарӣ мол ё хизматрасонии алоҳидаеро тахвил кунад, ки асосан якхела буда, вале дар лаҳзаҳои гуногуни замон тахвил мешаванд (яъне тахвил кардани силсилаи мол ё хизматрасониҳои алоҳида). Корхона бояд чунин мол ё хизматрасониҳо ҳамчун як паймони ягона ба эътибор гирад, агар:
- (а) ҳар як мол ё хизматрасонии алоҳида дар ин радиф ба меъёриҳое, ки корхона паймон медиҳад ва барои давраи муайян иҷрошаванда ба ҳисоб меравад (ниг. ба банди 23.54); ва
 - (б) корхона барои арзёбии пешрафти худ ҷиҳати ба харидор тахвил намудани мол ё хизматрасонии алоҳида аз ҳамон як усул истифода барад (ниг. ба бандҳои 23.62–23.67).
- 23.16 Дар шартнома бо харидор одатан мол ё хизматрасониҳое ба таври мустақим нишон дода мешаванд, ки корхона паймон кардааст онро тахвил диҳад. Бо вучуди ин, паймонҳо метавонанд дар амалияи муқаррарии ҷаъолияти корхона, дар сиёсат ё изҳороти мушаххаси интишорёфтаи он ифода карда шаванд, агар онҳо барои муштарӣ интизории мантикиеро эҷод кунанд, ки корхона ба он мол ё хизматрасониҳо тахвил мекунад.
- 23.17 Паймон амалҳоеро дар бар намегирад, ки корхона бояд онҳоро барои иҷрои қарордод истифода барад, ба монанди қорҳои омодагӣ ё масъалаҳои маъмурий, ба истиснои он мавридҳои, ки ин амалҳо боиси тахвили мол ё хизматрасонӣ ба харидор мегарданд. Подоши ҷуброннашаванда, ки дар оғози амали шартнома ё фавран пас аз тасвиби шартнома аз муштарӣ рӯнида мешавад, аксар вақт бо ҷаъолияте алоқаманд мебошад, ки тахвили мол ё хизматрасониҳо ба муштарӣ пешбинӣ намекунад ва бинобар ин ҳолати мазкур паймон маҳсуб намеёбад. Дар чунин маврид пешпардохти ҷуброннашаванда ба арзиши амалиёт дохил карда шуда, тибқи марҳилаҳои 3 ва 4 байни паймонҳои шартномавӣ тақсим карда мешавад.

Мол ва хизматрасонии фарқкунанда

- 23.18 Мол ё хизматрасониҳое, ки дар сурати риоя гардидани ин ду меъёри зерин фарқкунанда маҳсуб меёбанд:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (a) харидор метавонад ё ба таври алоҳида ё ҳамроҳ бо дигар захирахое, ки харидор ба онҳо дастрасии озод дорад, аз мол ё хизматрасонӣ истифода барад. Мол ё хизматрасоние, ки корхона мунтазам ба таври алоҳида мефурӯшад, намунаи мол ё хизматрасоние махсуб меёбад, ки ба чунин меёр мувофиқ бошад;
 - (б) уҳдадорин корхона ҷиҳати таҳвили мол ё хизматрасонии ба харидор аз дигар уҳдадориҳои шартномавӣ ҷудо бошад.
- 23.19 Агар мол ё хизматрасонии барои муштарӣ паймоншуда мол ё хизматрасонии алоҳида набошад, корхона бояд чунин мол ё хизматрасонино бо дигар мол ё хизматрасонии дар шартнома баёнгардида, то он ҳолате, ки гурӯҳи мол ё хизматрасонии алоҳида муқаррар карда нашавад, муттаҳид мекунад. Дар баъзе маврид корхона тамоми мол ё хизматрасонии дар шартнома баёнгардидаро ҳамчун як уҳдадорин ягона ба ҳисоб мегирад.
- 23.20 Бо мақсади татбиқи меёрҳои дар банди 23.18(а) баёнгардида захирахое, ки барои муштарӣ ба таври осон дастрас мебошанд, инҳо махсуб меёбанд:
- (a) мол ё хизматрасоние, ки тавассути корхона ё муассисаи дигар ба таври алоҳида фурӯхта мешавад; ё
 - (б) мол ё хизматрасоние, ки муштарӣ қаблан аз корхона дарёфт кардааст, аз ҷумла, мол ё хизматрасоние, ки тибқи шартнома ба харидор таҳвил шудааст ё онро тавассути дигар амалиёт ё рӯйдод дарёфт кардааст.
- 23.21 Бо мақсади татбиқи намудани меёрҳои дар банди 23.18(б) баёнгардида омилҳои ба он ишоракунанда, ки уҳдадорин корхона вобаста ба таҳвили мол ё хизматрасонӣ аз дигар уҳдадориҳои доираи шартнома ҷудо намебошад, инҳоро дар бар мегиранд:
- (a) якҷояшавии мол ё хизматрасонӣ дар шартнома ба он тавре, ки онҳо ба як натиҷаи (ё натиҷаҳои) таркибӣ табдил ёфта, барои он (онҳо) ин мол ё хизматрасонӣ маводи аввалия махсуб мегардад. Масалан, шартномаи сохтмон ва тибқи он корхона хизматрасонии роҳбарии шартномаро, ки мол ё хизматрасонии гуногунро тавре якҷоя мекунад, ки онҳо ба дорой ё дорониҳои тобеи сохтмон табдил меёбанд, пешниҳод мекунад.
 - (б) мол ё хизматрасонӣ тавассути мол ё хизматрасонии дигар дар шартнома ба андозае, ки дар он тағйири шакл мекунад, тағйир ё мутобиқ карда мешавад. Масалан, шартномае, ки тибқи он корхона пешниҳод кардани нармафзори мавҷуда ва мутобиқ сохтани онро мавриди паймон қарор медиҳад, агар хизматрасонии марбут ба мутобиқсозӣ нармафзорро тағйир диҳад.
 - (в) мол ё хизматрасоние, ки тибқи шартнома ба таври назаррас аз дигар мол ё хизматрасонӣ вобаста аст, иртиботи наздике ба он дорад ё ба таври назаррас ба он таъсир мегузорад. Масалан, дар баъзе маврид ду ва ё зиёда мол ё хизматрасонӣ ба таври назаррас аз ҳамдигар вобаста мебошанд, зеро корхона наметавонад уҳдадорини худро тавассути таҳвили ҳар як мол ё хизматрасонии алоҳида иҷро кунад.
- 23.22 Мол ё хизматрасониҳои алоҳида метавонанд аз инҳо таркиб ёбанд:
- (a) кафолат (ниг. ба бандҳои 23A.5–23A.7);
 - (б) опсионҳо барои дарёфти мол ё хизматрасонии иловагӣ (ниг. ба бандҳои 23A.8–23A.13);
 - (в) ташкили таҳвили мол ё хизматрасонӣ ба муштарӣ тавассути тарафи дигар, хангоме, ки корхона ба сифати агент амал мекунад (ниг. ба бандҳои 23A.14–

Марҳилаи 3 — Муқаррарсозии арзиши амалиёт

- 23.23 Арзиши амалиёт - маблағи ҷубронест, ки ҳуқуқ ба онро корхона метавонад бар ивази таҳвили мол ё хизматрасонии паймоншуда ба харидор, ба истиснои маблағи аз ҷониби тарафи сеюм гирифташуда (масалан, андоз аз фурӯш), ба даст оварад.
- 23.24 Корхона бояд арзиши амалиётро дар асоси талаботи шартнома ва амалияи муқаррарии худ дар пешбурди тичорат муайян кунад. Ҳангоми муайян кардани арзиши амалиёт корхона бояд фарз кунад, ки мол ё хизматрасонӣ тибқи талаботи шартнома ба муштарӣ дода мешавад. Корхона бояд дар назар дошта бошад, ки шартнома қатъ ё тамдид намегардад ва тағйир намеёбад.
- 23.25 Агар подошпулие, ки тариқи паймон ба муштарӣ ваъда шудааст, дар шакли аз **воситаҳои пулӣ** фарқкунанда қарор дошта бошад, корхона бояд подоши ғайрипулиро бо истифода аз бандҳои 23A.21–23A.23 арзёбӣ кунад.

Подоши тағйирёбанда

- 23.26 Подоши тавассути муштарӣ паймоншуда бо далели чунин омилҳо, ба монанди тахфиф, ҷуброн, ҷарима ё мукофотпулӣ барои натиҷабахшӣ метавонад тағйир ёбад.
- 23.27 Агар подош маблағи тағйирёбандаро дар бар гирад, корхона бояд маблағи подоши тағйирёбандаро, ки ба арзиши амалиёт дохил карда шудааст, тавассути ин роҳҳо арзёбӣ кунад:
- (а) арзёбии маблағи подоши тағйирёбанда (ниг. ба бандҳои 23.28–23.29); ва
- (б) маҳдуд кардани ин арзёбӣ (ниг. ба банди 23.30).
- 23.28 Корхона бояд маблағи подоши тағйирёбандаро бо истифода аз ду усули зерин арзёбӣ намояд:
- (а) усули маблағи (арзиши) эҳтимолӣ - маҷмуи маблағи подоши мавриди интизор аз доираи миқдори имконпазири он мебошад. Ин метавонад усули мувофиқи маблағи подоши тағйирёбанда ба ҳисоб равад, агар корхона миқдори зиёди шартномаҳои ҳаммонандро доро бошад.
- (б) усули маблағи аз ҳама муносиб - маблағи ягонаи аз ҳама муносиби ҷуброн аз доираи миқдори имконпазири он (яъне ягона натиҷаи аз ҳама муносиби шартнома) ба ҳисоб меравад. Ин метавонад усули мувофиқи маблағи подоши тағйирёбанда бошад, агар шартнома танҳо ду натиҷаи имконпазир дошта бошад (масалан, корхона метавонад подоши иловагӣ бигирад ё нагирад).
- 23.29 Корхона бояд як усули арзёбии маблағи подоши тағйирёбандаро дар тамоми муддати муҳлати амали шартнома истифода барад.
- 23.30 Корхона бояд ба арзиши амалиёт маблағи подоши тағйирёбандаро, ки тибқи банди 23.28 арзёбӣ карда шудааст, дохил кунад, танҳо дар он сатҳ, агар **эҳтимолӣ зӣёд** вучуд дошта бошад, ки корхона ҳуқуқ ба ин маблағро дар мавриди дар ниҳоят бартараф гардидани номуайянии марбут ба подоши тағйирёбанда дарёфт мекунад.
- 23.31 Дар интиҳои ҳар як **давраи ҳисоботӣ** корхона бояд маблағи подоши тағйирёбандаро, ки ба арзиши амалиёт дохил карда шудааст, таҷдид кунад, то ин, ки тамоми тағйироти дахлдори ҳолатҳо инъикос ёбанд. Корхона бояд тамоми тағйироти минбаъдаи арзиши амалиётро байни уҳдадорихи шартнома, дар ҳамон асосе, ки дар оғози шартнома

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

истифода шудааст, тақсим кунад. Корхона бояд маблағи барои уҳдадорихои иҷрошуда тақсимшударо дар ҳамаи даврае, ки дар он тағйирёбии арзёбӣ мушоҳида мешавад, ҳамчун даромад аз фурӯш (ё коҳишёбии даромад аз фурӯш) эътироф намояд.

- 23.32 Корхона бояд банди 23A.37-ро барои баҳисобгирии пардохти дар шакли роялтии бар фурӯш ё истифода асосёфта, ки бар ивази иҷозатномаи моликияти зехнӣ дарёфт шудааст, татбиқ намояд.

Уҳдадорӣ нисбат ба баргардонидани маблағ

- 23.33 Агар корхона аз муштарӣ маблағ ба даст орад ва интизор бошад, ки қисмати ин маблағ ё тамоми маблағро ба муштарӣ бармегардонад, пас корхона бояд уҳдадориро вобаста ба баргардонидани маблағ эътироф кунад.
- 23.34 Корхона бояд уҳдадорӣ вобаста ба баргардонидани маблағро дар ибтидо бо истифода аз бандҳои 23.27–23.30 барои арзёбӣ кардани маблағи подоши тағйирёбандае, ки ба арзиши амалиёт дохил карда шудааст, мавриди арзёбӣ қарор диҳад. Сипас корхона маблағро, ки бар ивази мол ё хизматрасонии таҳвилшудаи ба арзиши амалиёт вориднагардида дарёфт шудааст (ё қобили дарёфт мебошад), ба сифати уҳдадорӣ вобаста ба баргардонидани маблағ эътироф мекунад. Дар интиҳои ҳар як давраи ҳисоботӣ корхона арзёбии уҳдадорӣ вобаста ба баргардонидани маблағро таҷдид мекунад, то ин, ки маблағи дарёфтшуда (ё қобили дарёфт), мол ё хизматрасонии таҳвилшуда, инчунин тағйирёбии арзиши амалиётро тибқи банди 23.31 инъикос намояд.
- 23.35 Ба сифати истисноӣ банди 23.34 корхона бояд бандҳои 23A.23–23A.27-ро барои баҳисобгирии подоши тағйирёбанда ва уҳдадорӣ вобаста ба баргардонидани маблағ аз фурӯш, ки бо ҳуқуқи баргардонидан алоқаманд аст, татбиқ кунад.

Пардохти ба таъхир гузошташуда

- 23.36 Агар пардохт ба таъхир гузошта шуда, шартнома бевосита амалиёти молиявиро ифода кунад (ниг. ба банди 11.13Б), корхона бояд маблағи паймоншудаи подошро аз рӯи меъёри фоизноки бозор барои воситаи қарзии ҳаммонанд, ки дар оғози муҳлати амали шартнома муайян шудааст, тахфиф кунад. Фарқи байни подошпулии паймоншуда ва арзиши тахфифшудаи ин маблағ тибқи **усули меъёри фонзи самаранок** бояд ба сифати даромади фоизнок эътироф карда шавад (ниг. ба банди 11.15–11.20).
- 23.37 Корхона бояд даромади фоизнокро дар алоҳидагӣ аз даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидор пешниҳод намояд.
- 23.38 Дар ин сурат, агар дар оғози амали шартнома корхона интизор бошад, ки муштарӣ мол ё хизматрасониро дар муддати як сол пас аз гузариши ҳуқуқи моликият ба мол ё гузариши ҳуқуқи истифодаи хизматрасонӣ пардохт мекунад, корхона метавонад бандҳои 23.36–23.37-ро татбиқ кунад.

Марҳилаи 4 — Тақсимои арзиши амалиёт байни паймонҳои шартнома

- 23.39 Корхона бояд арзиши амалиётро байни ҳар як паймоне, ки дар шартнома тавассути корхона муайян гардидааст, тибқи бандҳои 23.40–23.48 тақсим кунад.
- 23.40 Агар корхона тамоми паймонҳои шартномаро иҷро кунад, марҳилаи 4 татбиқ намегардад:
- (а) дар ҳамаи давраи ҳисоботие, ки амали шартнома оғоз гардидааст; ё
 - (б) дар ҳамаи лаҳзаи вақт, тибқи банди 23.58.

- 23.41 Агар шартнома танҳо як уҳдадориро дар бар гирад, марҳилаи 4 татбиқ намегардад. Аммо, корхона бояд банди 23.48-ро татбиқ кунад, агар он тибқи банди 23.15 як қатор мол ё хизматрасонии алоҳидаро ҳамчун уҳдадории ягона ба эътибор гирад ва арзиши амалиёт маблағи подоши тағйирёбандаро дар бар гирад.

Тақсимоат дар асоси нархи фурӯши мустақил

- 23.42 Дар оғози шартнома корхона нархи ҷудогонаи фурӯши мол ё хизматрасонии алоҳидаро (ё маҷмуи алоҳидан мол ё хизматрасонию) дар ҳар як уҳдадории шартномавӣ муайян мекунад. Корхона арзиши амалиётро ба таври мутаносиб ба ин нархҳои алоҳидан фурӯш (яъне дар асоси нархи нисбии алоҳидан фурӯш) тақсим мекунад. Корхона набояд арзиши амалиётро бо мақсади инъикос намудани тағйирёбии нархҳои алоҳидан фурӯш пас аз ба тасвиб расидани шартнома тақсирон тақсим кунад.
- 23.43 «Нархи фурӯши мустақил» ин нархе мебошад, ки дар асоси он корхона метавонад мол ё хизматрасонию ба таври алоҳида фурӯшад. Бехтарин далели нархи алоҳидан фурӯш ин нархи қобили мушоҳидаи мол ё хизматрасонӣ мебошад, ки корхона чунин мол ё хизматрасонию ба таври алоҳида дар шароити ҳаммонанд ва ба муштарӣ яхела мефурӯшад.
- 23.44 Агар нархи фурӯши мустақил ба таври мустақим қобили мушоҳида набояд, корхона бояд чунин нархро арзёбӣ кунад. Корхона бояд тамоми маълумотро ба эътибор гирад, ки барои он ба таври асоснок дастрас мебошад, аз ҷумла, маълумот дар бораи шартҳои бозор, омилҳои барои корхона ҳос ва маълумот дар бораи муштарӣ ё гурӯҳи муштарӣ. Корхона бояд усулҳои арзёбиро дар ҳолатҳои ҳаммонанд ба таври пайваста истифода барад. Усулҳои мувофиқи арзёбӣ метавонанд истифодаи нархи рақибони корхонаро нисбат ба мол ё хизматрасонии ҳаммонанд ё хароҷоти эҳтимоли, ки барои мол ё хизматрасонӣ бо иловаи изофаҳо сарф мешавад, дар бар гиранд.
- 23.45 Ба сифати истисноӣ банди 23.42 корхона метавонад бо истифода аз усули ҷойгузин тахфиф ё подоши тағйирёбандаро тақсим кунад (бандҳои 23.46–23.48).

Тақсими тахфиф ва подоши тағйирёбанда

- 23.46 Дар шартнома:
- (а) муштарӣ тахфиф ба даст меорад, агар маблағи нархи фурӯши мустақили мол ё хизматрасонии дар шартнома паймоншуда аз подоши паймоншуда бештар бошад; ё
 - (б) арзиши амалиёт метавонад маблағи подоши тағйирёбандаро дар бар гирад (ниг. ба бандҳои 23.26–23.32).
- 23.47 Корхона бояд байни ҳар як паймони шартнома, дар асоси нархи нисбии алоҳидан фурӯш тахфиф ё маблағи тағйирёбандаро тақсим кунад. Аммо, агар тақсимоати тахфиф ё маблағи тағйирёбанда, ки дар ин асос анҷом мепазирад, маблағи подошро, ки корхона интизор аст бар ивази иҷрои ҳар як паймони шартнома дарёфт кунад, инъикос накунад, корхона бояд усули дигари тақсимоати тахфиф ё маблағи тағйирёбандаро истифода барад. Масалан, корхона метавонад тахфиф ё маблағи тағйирёбандаро ба як ё якчанд паймонҳои шартнома тақсим кунад.
- 23.48 Агар корхона тибқи банди 23.15 як қатор мол ё хизматрасонии алоҳидаро ҳамчун як паймони ягона ба эътибор гирад, он бояд маблағи тағйирёбандаро ба ҳар як мол ё хизматрасонии алоҳида дар асоси нархи нисбии фурӯши алоҳида тақсим кунад. Аммо, агар тақсимоати маблағи тағйирёбанда, ки дар ин асос анҷом мепазирад, маблағи подошро, ки корхона интизор аст бар ивази тахвили ҳар як мол ё хизматрасони

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

алоҳидаи тавассути уҳдадорӣ пешбинишуда дарёфт кунад, инъикос нанамояд, корхона бояд усули дигари тақсимои маблағи тағйирёбандаро истифода барад. Масалан, корхона метавонад маблағи тағйирёбандаро ба як ё якчанд мол ё хизматрасонии алоҳидаи тавассути уҳдадорӣ пешбинишуда тақсим кунад.

Марҳилаи 5 — Эътирофи даромад аз фурӯш, ҳангоме (ё ба андозае), ки корхона уҳдадориро иҷро мекунад

- 23.49 Ҳангоме, ки (ба андозае, ки) корхона уҳдадориро иҷро мекунад, даромад аз фурӯшро эътироф менамояд. Корхона уҳдадориро тавассути ба муштарӣ гузашт намудани назорати мол ё хизматрасонии алоҳидаи дар уҳдадорӣ дарҷгардида иҷро мекунад.
- 23.50 Мол ва хизматрасонӣ **дорой** махсуб меёбанд, ҳатто, агар онҳо дар як мавриди кутӯҳ ҳам дарёфт ва ҳам истифода гардида бошанд. Корхона назорати дороиро ҳангоме гузашт менамояд, агар муштарӣ имконияти идоракунии дороиро дошта бошад, манфиатҳои иқтисодиёро, ки эҳтимолан аз он ба вучуд меоянд, дарёфт кунад, корхона назорати дороиро гузашт менамояд.
- 23.51 Дар мавриди арзёбии ин омил, ки оё муштарӣ назорати дороиро дарёфт мекунад ё намекунад, корхона бояд тамоми шартномаҳои бозхарида дороиро ба эътибор гирад. Агар корхона дорои ҳуқуқи уҳдадорӣ бозхарида дорой (форвард) ё ҳуқуқи бозхарида дорой (колл- опсион) бошад, муштарӣ назорати дороиро дарёфт намекунад.
- 23.52 Дар оғози шартнома корхона муайян мекунад, ки оё он назорати мол ё хизматрасонии алоҳидаро тариқи паймон ба муштарӣ интиқол медиҳад ё намедиҳад:
- (а) дар муддати давраи муайян, дар ин маврид корхона тибқи бандҳои 23.54–23.56 паймони худро иҷро мекунад (ва даромад аз фурӯшро эътироф мекунад); ё
 - (б) дар лаҳзаи мушаххаси вақт, дар ин маврид корхона тибқи бандҳои 23.57–23.61 дар лаҳзаи мушаххаси вақт паймони худро иҷро мекунад (ва даромад аз фурӯшро эътироф мекунад).
- 23.53 Агар шартнома бо харидор иҷозатномаеро дар бар гирад, ки аз дигар мол ё хизматрасонии дар шартнома баёнгардида фарқ мекунад, корхона бояд бандҳои 23A.28–23A.36-ро барои муайян кардани ин омил, ки оё паймони пешниҳоди иҷозатнома дар муддати давраи муайян ё дар лаҳзаи мушаххаси вақт иҷро мегардад ё намегардад, татбиқ кунад.

Паймонҳое, ки дар муддати давраи муайян иҷро мегарданд

- 23.54 Корхона назорати мол ё хизматрасонии алоҳидаро дар муддати давраи муайян интиқол намуда, дар баробари ин паймонро дар муддати давраи муайян иҷро мекунад, агар яке аз шартҳои дар зер баёншуда мавриди иҷро қарор гирад:
- (а) муштарӣ манфиатҳои аз фаъолияти корхона ҳосилшударо дар ҳамон мавриди иҷро гардидани хизматрасонӣ дарёфт карда, онҳоро фавран истифода барад (масалан, хизматрасонии тамизкунии доимӣ ё даврай);
 - (б) муштарӣ дороиро дар ҳамон мавриди тавассути корхона эҷод ё тақмил гардидани он мавриди назорат қарор диҳад (масалан, шартномаи сохтмон, ки дар он муштарӣ истеҳсолоти нотамоми назорат мекунад); ё
 - (в) дороие, ки дар натиҷаи фаъолияти корхона эҷод шуда, онро наметавон ба осонӣ ба муштарӣ дигар интиқол намуд (ниг. ба банди 23.55) ва муштарӣ аввалия уҳдадор аст ба корхона барои иҷрои қоре, ки то замони охир иҷро шудааст,

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

маблағ пардохт кунад (ниг. ба банди 23.56) (масалан, шартномаи хизматрасоние, ки тибки он корхона ба муштарӣ мулоҳизаи касбии бо далелу ҳолатҳои барои муштарии мазкур хосро пешниҳод карда, уҳдадор аст барои ташкили кори то замони охир иҷрошуда маблағ пардохт намояд).

- 23.55 Дорониҳоро наметавон ба осонӣ ба муштарии дигар интиқол намуд, агар:
- (а) корхона дорони таҳияшударо ба дигар муштарӣ тибки нархи хеле пасттар аз он нархе, ки ба муштарии аввалия пешниҳод гардида буд, фурӯхта бошад ё хароҷоти қобили таваҷҷуҳро дар муқоиса бо арзиши дорой дар мавриди тақмили дорони барои фурӯш таҳияшуда сарф карда бошад (масалан, агар дорой ба таври назаррас барои муштарии хос мутобик гардониди шуда бошад); ё
 - (б) маҳдудиятҳои шартномавии муҳим ба корхона фурӯши доройро ба дигар муштарӣ дар ҳамон мавриди таҳия гардидани он ё ҳолати тақмилёбии он манъ кунанд (масалан, агар корхона тибки қонун уҳдадор бошад, ки самаранотамомиро ба муштарӣ бифурӯшад).
- 23.56 Муштарӣ метавонад бо далели шартҳои мушаххаси шартнома ё қонунҳое, ки нисбат ба чунин шартнома татбиқ мешаванд, чиҳати ба корхона пардохт намудани маблағи корҳои то давраи дахлдор иҷрошуда уҳдадор бошад. Муштарӣ уҳдадор аст ба корхона корҳои то давраи дахлдор иҷрошударо пардохт кунад, агар корхона:
- (а) ҳуқуқи бечунучарои пардохти корҳои то давраи дахлдор иҷрошударо дошта бошад; ё
 - (б) ҳуқуқи қобили иҷрои барои талаб ва ҳифз намудани пардохти корҳои то давраи дахлдор иҷрошуда дар ин сурат дошта бошад, агар шартнома то мавриди интиҳои муҳлати он бо ҳама гуна сабабҳо қатъ карда шавад, ба ғайр аз сабаби тибқи талаботи шартнома тавассути корхона иҷро нагардидани уҳдадориҳои худ.

Паймонҳое, ки дар лаҳзаи мушаххаси вақт иҷро шудаанд

- 23.57 Агар корхона назорати мол ё хизматрасонии алоҳидаро дар лаҳзаи мушаххаси вақт гузашт накунад, пас назорати мол ё хизматрасонию дар як лаҳзаи замони муайян интиқол медиҳад ва дар баробари ин паймонро дар ҳамин лаҳзаи замони муайян иҷро мекунад.
- 23.58 Аз рӯи ҳар як паймоне, ки корхона дар як лаҳзаи муайяни замон иҷро мекунад, корхона даромад аз фурӯшро дар лаҳзаи муайяни замон, ҳангоме, ки муштарӣ назорати мол ё хизматрасонии алоҳидаро дарёфт мекунад, мавриди эътироф қарор медиҳад. Барои муайян кардани чунин лаҳзаи мушаххаси вақт корхона бояд нишонаҳои гузариши назоратро ба эътибор гирад, ки инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) корхона ҳуқуқ дорад пардохт барои доройро ба даст орад;
 - (б) ҷой доштани ҳуқуқи қонунии муштарӣ барои моликият ба дорой;
 - (в) ҷой доштани ҳолати воқеии соҳибиёти дорой аз ҷониби муштарӣ;
 - (г) мавҷудияти хавф ва манфиатҳои мансуб ба муштарӣ, ки бо ҳуқуқи моликият ба дорой алоқаманд аст; ва
 - (ғ) тавассути муштарӣ қабул гардидани дорой (ниг. ба бандҳои 23.60–23.61).
- 23.59 Нишондиҳандаҳои дар банди 23.58 овардашуда на ҳамаи нишондиҳандаҳои ниҳой мебошанд. Аз ин рӯ, мавҷуд набудани ягон гуна нишондиҳанда тавассути муштарӣ дарёфт гардидани назорати доройро истисно намекунад. Агар аз дигар мушаххасоти амалиёт возеҳ бошад, ки муштарӣ дорой имконияти ҷории идора кардани дорой ва дарёфти манфиатҳои иқтисодие мебошад, ки бар асари истифодаи он ба вучуд меоянд,

муштарӣ назорати дороиро дарёфт мекунад.

Вазъи қабул тавассути муштарӣ

- 23.60 Муқаррарот дар бораи вазъи қабул тавассути муштарӣ ба ӯ имкон медиҳад шартнома ро қатъ кунад ё аз корхона қабули чораҳои ислоҳи вазъро талаб кунад, агар мол ё хизматрасонӣ ба мушаххасоти мувофиқашуда мутобиқат накунад.
- 23.61 Агар шартнома дорои муқаррарот дар бораи вазъи қабул тавассути муштарӣ бошад ва корхона дар асоси маълумоти дар назди он мавҷудбуда муайян карда натавонад, ки оё мол ё хизматрасонӣ ба мушаххасоти қайду шартшуда мутобиқат мекунад ё намекунад, корхона бояд қабл аз ин хулоса, ки муштарӣ назорати мол ё хизматрасонию дарёфт кардааст, тавассути муштарӣ қабул гардидани мол ё хизматрасонию интизор шавад.

Арзёбии пешрафт дар мавриди иҷрои паймон

- 23.62 Барои ҳар як паймоне, ки тибқи бандҳои 23.54–23.56 дар муддати давраи муайян иҷро мешавад, корхона бояд чунин омилро ба эътибор гирад, ки кадом маблағи даромад аз фурӯш бояд дар ҳар кадом давраи ҳисоботӣ, тавассути арзёбӣ кардани пешрафти дар интиҳои давра иҷро гардидани ин паймон, мавриди эътироф қарор дода шавад.
- 23.63 Корхона бояд усули арзёбии рафти иҷроишро интихоб кунад, ки натиҷаҳои фаъолияти корхонаро вобаста ба интиқоли назорати мол ё хизматрасонии ба муштарӣ паймоншуда инъикос намояд. Корхона як усули арзёбии рафти иҷроишро барои ҳар кадом паймоне, ки дар муддати давраи муайян қобили иҷро мебошад, истифода мебарад ва ин усулро ба таври пайваста нисбат ба паймонҳои ҳаммонанд ва дар ҳолатҳои яхела татбиқ мекунад.
- 23.64 Бо ин далел, ки корхона тамоми ҳолатҳои тағйирёбии шароитро инъикос мекунад, корхона уҳдадор аст дар интиҳои ҳар як давраи ҳисоботӣ сатҳи иҷрои уҳдадорихоро мавриди азнаварзёбӣ қарор диҳад. Корхона тағйирот дар арзёбии сатҳи иҷрои уҳдадорихоро тибқи Қисми 10 «*Сӯсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва хатоҳо*» ҳамчун тағйирёбӣ дар **арзёбии баҳисобгирии муҳосибӣ** ба эътибор мегирад.
- 23.65 Ҳангоми интиҳоби усули арзёбии пешрафт корхона бояд хусусияти мол ё хизматрасонию, ки ба муштарӣ тахвил медиҳад, ба эътибор гирад. Усулҳои мувофиқи арзёбии пешрафт усулҳоеро дар бар мегиранд, ки тибқи онҳо даромад аз фурӯш дар ин асос эътироф карда мешавад:
- (а) арзиши мол ё хизматрасоние, ки дар санаи ҳисоботӣ барои муштарӣ тахвил шудааст, нисбат ба арзиши мол ё хизматрасоние, ки тибқи шартнома барои тахвил намудан боқӣ мондааст («усули арзёбии натиҷа»); ва
 - (б) қўшиш ё хароҷоти корхона вобаста ба иҷрои уҳдадорихои марбут ба хароҷоти умумии мавриди интизори иҷроиши уҳдадорихо («усули арзёбии захира»).
- 23.66 Усулҳо ва ҳолатҳои умумие, ки метавонанд қобили татбиқ бошанд, инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) усули арзёбии натиҷае, ки бо доираи корҳои иҷрошуда асос ёфтааст, агар доираи корҳои иҷрошуда арзёбии воқеии натиҷаҳои фаъолияти корхонаро то замони охири фароҳам оварад;
 - (б) усули арзёбии натиҷае, ки бо воҳидҳои тахвилшуда асос ёфтааст, агар ҳар кадом воҳид дар мавриди тахвил ба муштарӣ арзиши баробарро тахвил диҳад;
 - (в) усули арзёбии натиҷае, ки бо давраи сипаришуда асос ёфтааст, агар назорати мол ё хизматрасонӣ дар муддати давра ба таври баробар тахвил ёбад;

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (г) усули арзёбии захирае, ки бо замони сипаришуда асос ёфтааст, агар қўшиш ё хароҷоти корхона дар муддати давраи иҷро ба таври баробар тақсим гардад;
 - (ғ) усули арзёбии захирае, ки бо вақти сарфшудаи кор асос ёфтааст, агар вақти сарфшудаи кор ва ба муштарӣ тахвил ёфтани назорати мол ё хизматрасонӣ бо ҳамдигар алоқаманд бошанд; ва
 - (д) усули арзёбии захирае, ки бо хароҷоти сарфшуда асос ёфтааст, ба истиснои хароҷоте, ки ба пешрафти корхона дар мавриди иҷрои уҳдадорӣ мусоидат намекунад ё бо он мутаносиб намебошад (масалан, ғайрисамаранокӣ ва маводи ба таври беҳуда исрофшуда ё маводи насбнашуда).
- 23.67 Агар корхона дорои ҳуқуқи дарёфти подош аз муштарӣ ба маблағе бошад, ки бевосита бо арзиши кори то давраи дахлдор анҷомдодаи муштарӣ вобаста аст (масалан, шартномаи хизматрасоние, ки корхона дар асоси он маблағи собитшударо барои ҳар як соати хизматрасонӣ ҳисоб мекунад), корхона метавонад даромад аз фурӯширо бо ҳамон маблағе эътироф кунад, ки нисбат ба он ҳуқуқи пешниҳоди ҳисобро дорад.

Хароҷоти марбут ба тасвиби шартнома

Хароҷоти марбут ба дарёфти шартнома

- 23.68 Корхона бояд хароҷоти марбут ба тасвиби шартнома бо харидорро ҳангоми бавучудоии он ба сифати хароҷот эътироф намояд, агар қисми дигари Стандарти мазкур эътирофи чунин хароҷотро дар таркиби арзиши дорой талаб накунад.

Хароҷоти марбут ба иҷрои шартнома

- 23.69 Корхона бояд хароҷоти барои иҷрои шартнома бо харидор сарфшударо тибқи қисми дахлдори Стандарти мазкур, ки ба ин хароҷот марбут аст, ба эътибор гирад (масалан, Қисми 13 «Захираҳои молиро моддӣ», Қисми 17 «Воситаҳои асосӣ» ё Қисми 18 «Дороиҳои ғайримоддӣ, ба истиснои гудвил»).
- 23.70 Агар хароҷот барои иҷрои шартнома сарфшуда таҳти амали қисми дигари Стандарти мазкур қарор нагирад, корхона бояд чунин хароҷотро ба сифати дорой эътироф кунад, агар:
- (а) хароҷот бевосита ба шартнома (аз ҷумла, шартномаҳои минбаъда) тааллуқ дошта бошад, ки корхона битавонад онро ба таври хос мушаххас кунад (масалан, хароҷоти мансуб ба шартномаи мушаххасе, ки то ҳол ба тасвиб нарасидааст) (ниг. ба банди 23.71);
 - (б) хароҷот захираҳои барои корхона эҷод ё такмил кунад, ки корхона онро барои мураттаб кардани уҳдадориҳои минбаъдаи худ истифода хоҳад кард; ва
 - (в) корхона ҷуброн гардидани хароҷотро интизор бошад.
- 23.71 Хароҷоте, ки бевосита ба шартнома тааллуқ дорад, хароҷоти мустақими музди меҳнат, хароҷоти мустақими маҳсулот ва тақсими хароҷотро дар бар мегирад, ки бевосита ба шартнома ё ба фаъолияти шартномавӣ мансуб мебошад.
- 23.72 Хароҷоти умумӣ ва маъмурӣ маъмулан ба меъёрҳои дар банди 23.70 баёнгардида мувофиқат намеkunанд ва бинобар ин дар мавриди ба вучуд омадан ба сифати хароҷот эътироф карда мешаванд.
- 23.73 Корхона бояд хароҷоти марбут ба уҳдадориҳои иҷрошударо (ё қисман иҷрошударо) дар мавриди ба вучуд омадан ба сифати хароҷот эътироф намояд, зеро ин хароҷот ба

натичаҳои ғайриқонунии қаблӣ дахл дорад.

Арзёбӣ пас аз эътироф

- 23.74 Пас аз **эътирофи** аввалия қорхона бояд дороиҳоеро, ки аз хароҷоти бар асари иҷрои шартнома ҳосилшуда ба вуҷуд меоянд, тибқи банди 23.70 аз рӯи арзиши аввалия, бо тарҳ намудани **истеҳлоки** ғуншуда ва ҳама гуна **зарари аз беқурбшавӣ** ҷамъшуда арзёбӣ намояд:
- (а) қорхона дороиро дар асоси хусусияти таҳвили мол ё хизматрасоние, ки дорой ба он мансуб аст, мавриди истеҳлок қарор медиҳад;
 - (б) қорхона бояд талаботи Қисми 27 «*Беқурбшавии дороиҳо*»-ро ҷиҳати эътироф ва арзёбӣ намудани беқурбшавии дорой пайгирӣ кунад. Аммо қорхона бояд барои арзёбӣ қардани **маблағи ҷуброншавандаи** дорой бар ивази бандҳои 27.11–27.20 аз бандҳои 23.75–23.76 истифода кунад.
- 23.75 Бо мақсади арзёбӣ намудани зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшуда маблағи ҷуброншавандаи дорой, ки аз хароҷоти марбут ба иҷрои шартнома ҳосил мешавад, бо маблағи дар зер овардашуда баробар аст:
- (а) маблағи бақияи подоше, ки қорхона интизор аст бар ивази мол ё хизматрасонии фарогири дорой дарёфт кунад (ниг. ба банди 23.76); тарҳи
 - (б) бақияи хароҷоти марбут ба пешниҳоди ин мол ё хизматрасоние, ки ҳанӯз сарф нашудааст.
- 23.76 Ҳангоми арзёбӣ намудани маблағи бақияи подош ба ин маблағ танҳо подоше дохил қарда мешавад, ки дарёфт қардани он аз эҳтимол дур намебошад.

Бақия аз рӯи шартномаҳо

- 23.77 Дар ин сурат, агар яке аз тарафҳои шартнома уҳдадорҳои худро иҷро намуда бошад, қорхона бояд шартномаро дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ** бар асоси кулли шартнома ҳамчун **дорой ё уҳдадории шартномавӣ** инъикос намояд. Бар асоси шартнома инъикос қардани бақия аз робитаи байни ин омилҳо вобаста мебошад:
- (а) дар доираи таҳвили мол ё хизматрасонӣ ба муштарӣ, ки дар шартнома паймон шудааст, тавассути қорхона иҷро намудани уҳдадорҳои худ; ва
 - (б) анҷоми пардохт тавассути муштарӣ.
- 23.78 Агар қорхона то мавриди таҳвили мол ё хизматрасонӣ ба муштарӣ подош ба даст оварда бошад (ё аз рӯи амалиёти фурӯш қарзи дебиторӣ дошта бошад), қорхона бояд уҳдадории шартномавиро ҳангоми пардохт ё фарорасии муҳлати пардохт, вобаста аз ин омил, ки кадоме аз онҳо барвақтар фаро мерасад, эътироф кунад. Уҳдадории шартномавӣ ин уҳдадории қорхона ҷиҳати таҳвили мол ё хизматрасонӣ ба муштарӣ мебошад, ки бар ивази он қорхона аз муштарӣ подош (ё маблағе, ки бояд пардохта шавад) дарёфт мекунад. Ҳангоме, ки (ё ба он андозае, ки) қорхона мол ё хизматрасонию ба муштарӣ таҳвил мекунад, қорхона бояд эътирофи уҳдадории шартномавиро (ё як қисмати онро) қатъ қарда, тибқи Марҳилаи 5 даромад аз фурӯшро эътироф кунад.
- 23.79 Агар қорхона мол ё хизматрасонию ба муштарӣ то он ҳолате, ки муштарӣ пардохтро анҷом медиҳад (ё қабл аз фаро расидани муҳлати пардохт) таҳвил кунад, қорхона барои подош ҳуқуқ дорад. Қорхона бояд чунин ҳуқуқро тавассути истисно қардани ҳама гуна маблағи ба сифати қарзи дебиторӣ инъикосёфта ба сифати дороии шартномавӣ эътироф кунад (ниг. ба банди 23.80). Қорхона бояд дороии шартномавиро дар заминаи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

беқурбшавӣ арзёбӣ карда, ҳама гуна зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшударо тибқи Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*» эътироф ва арзёбӣ кунад.

- 23.80 Қарзи дебиторӣ ҳуқуқи бидуни қайду шартӣ корхонаро нисбат ба подош ифода мекунад. Ҳуқуқ ба подош дар ин сурат бидуни қайду шарт аст, агар барои дарёфти ин подош танҳо мурури замон лозим бошад. Корхона метавонад нисбат ба подош ҳуқуқи бидуни қайду шарт дошта бошад, ҳатто агар дар оянда барои он зарурати ҷуброн кардани подош лозим бошад (масалан, дар мавриди мавҷуд будани ҳуқуқи баргардонидан). Дар чунин маврид корхона метавонад қарзи дебиторӣ ва уҳдадорӣ вобаста ба баргардонидани маблағро эътироф намояд. Корхона бояд қарзи дебиторӣ аз рӯи амалиёти фурӯшро тибқи Қисми 11 ба эътибор гирад. Корхона бояд дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ қарзи дебиторӣ аз рӯи амалиёти фурӯшро аз дороиҳо ва уҳдадориҳои шартномавӣ ба таври алоҳида пешниҳод намояд.
- 23.81 Корхона метавонад дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ барои «дориҳои шартномавӣ» ва «уҳдадориҳои шартномавӣ» аз тавсифоти гуногун истифода кунад. Агар корхона барои «дориҳои шартномавӣ» аз тавсифи дигар истифода кунад, корхона бояд ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ ба таври кофӣ маълумотеро пешниҳод кунад, то онҳо битавонанд қарзи дебитории тичоратиро аз дороиҳои шартномавӣ фарқ кунанд.

Ифшои маълумот

- 23.82 Корхона бояд даромад аз фурӯшро тибқи шартнома бо харидорон, бо истифода аз гурӯҳҳои бар асоси мушаххасоти даромад аз фурӯш, шартномаҳо ё муштариёни корхона, ки барои донишмандони натиҷаҳои молиявии он муҳим мебошад, тақсим намояд. Намунаҳои гурӯҳҳои, ки метавонад муносиб бошанд, аз инҳо иборатанд:
- (а) навъи мол ё хизматрасонӣ (масалан, гурӯҳҳои асосии маҳсулот);
 - (б) минтақаи ҷуғрофӣ (масалан, кишвар ё минтақа);
 - (в) бозор ё навъи муштариён (масалан, муштариёни бахши **давлатӣ** ва бахши **ғайридавлатӣ**);
 - (г) навъи шартнома (масалан, шартнома бо нархи собитшуда ва шартнома бо пардохт аз рӯи замон ва маҳсулот);
 - (ғ) муҳлати шартнома (масалан, шартномаҳои кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат);
 - (д) муҳлати таҳвили мол ё хизматрасонӣ (масалан, даромади аз мол ё хизматрасонӣ бадастомада, ки дар лаҳзаи мушаххаси вақт ба муштариён таҳвил шудааст ва даромади аз мол ё хизматрасонӣ бадастомада, ки дар муддати давраи муайян ба муштариён таҳвил шудааст); ва
 - (е) моҳияти паймон (масалан, даромади аз фаъолият бадастомада ба сифати принципал ва даромади аз фаъолият бадастомада ба сифати агент).
- 23.83 Агар маълумоти дар зер овардашуда ба таври алоҳида пешниҳод ё ифшо нагардида бошад, корхона бояд онро ифшо кунад:
- (а) бақияи ибтидоӣ ва ниҳони қарзи дебитории марбут ба амалиёти тичоратӣ ва дороиҳои шартномавӣ ба таври алоҳида; ва
 - (б) маҷмуи зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшуда, ки дар робита ба қарзи дебитории марбут ба амалиёти тичоратӣ ва дороиҳои шартномавӣ дар давраи ҳисоботӣ тибқи Қисми 11 эътироф гардидааст.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 23.84 Корхона бояд чунин малумотро ифшо намояд:
- (а) бақияи ибтидоӣ ва ниҳони уҳдадориҳои шартномавӣ, агар ин бақия ба таври алоҳида пешниҳод ё ифшо нагардида бошад; ва
 - (б) даромад аз фурӯше, ки дар давраи ҳисоботӣ эътироф гардида, дар ибтидои давра ба бақияи уҳдадориҳои шартномавӣ дохил нагардида бошад.
- 23.85 Корхона бояд маълумот дар бораи уҳдадориҳои худ аз рӯи шартномаҳо бо харидоронро ифшо кунад, аз ҷумла, тавсифи:
- (а) муҳлате, ки корхона маъмулан дар муддати он уҳдадориҳои худро иҷро мекунад (масалан, ҳангоми ҳамлу нақл, ҳангоми таҳвил, ба андозаи хизматрасонӣ ё пас аз ба итмом расидани хизматрасонӣ);
 - (б) шартҳои асосии пардохт (масалан, дар кадом маврид одатан пардохт амалӣ мешавад, оё шартнома амалиёти молиявӣ маҳсуб меёбад ё намеёбад ва ё маблағи тағйирёбандаро дар бар гирифтани подошпулӣ);
 - (в) хусусияти мол ё хизматрасоние, ки корхона уҳдадор аст ба муштариён таҳвил кунад, бо нишон додани ҳама гуна уҳдадориҳои корхона ҷиҳати таҳвили мол ё хизматрасонӣ ба тарафи дигар, агар корхона агент маҳсуб ёбад;
 - (г) уҳдадориҳо дар мавриди баргардонидан, ҷуброн ва дигар уҳдадориҳои ҳаммонанд; ва
 - (ғ) намудҳои кафолат ва уҳдадориҳои ба он алоқаманд.
- 23.86 Корхона усулҳои ифшо мекунад, ки барои арзёбӣ намудани пешрафт дар самти иҷрои паймонҳои дар муддати давраи муайян иҷрошуда истифода кардааст (масалан, тавсифи усулҳои арзёбии натиҷаҳо ё хароҷоти тавассути корхона сарфшуда ва тавсифи ин омил, ки ин усулҳо чӣ гуна татбиқ шудаанд).
- 23.87 Корхона ҳама гуна мулоҳизоти анҷомдодаи худро, ки ба маблағи дар ҳисоботи молиявӣ эътирофнамудаи корхона таъсири назаррас гузоштаанд, дар мавридҳои дар зер овардашуда ифшо мекунад:
- (а) муқаррарсозии арзиши амалиёт; ва
 - (б) тақсмоти арзиши амалиёт байни уҳдадориҳои дар шартнома баёнгардида.
- 23.88 Корхона бақияи ниҳони дорониҳоро, ки бар асари хароҷоти барои иҷрои шартнома сарфшуда ба вучуд меоянд (тибқи банди 23.70), дар заминаи гурӯҳҳои асосии дорониҳо (масалан, хароҷоти то мавриди тасвиби шартнома сарфшуда ва хароҷоти барои таҳия сарфшуда) ифшо мекунад.
- 23.89 Агар корхона тасмим гирад, ки аз ҳуқуқи дар банди 23.38 истифода намуда, даромади фоизнокро аз даромади тибқи шартнома бо харидор ҳосилшуда ба таври алоҳида ба эътибор намегирад, он бояд чунин далелро ифшо кунад.
- 23.90 Агар корхона имкони ба таври бидуни хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ ба сифати уҳдадориҳои алоҳида ба эътибор гирифтани опсиони хариди мол ё хизматрасонии иловагиро, ки ба меъёрҳои дар банди 23A.9(а) ҷойдошта мувофиқат мекунад, надошта бошад, он бояд чунин далел ва сабабҳоро, ки тибқи онҳо баҳисобгирии опсион ба сифати уҳдадориҳои алоҳида шояд боиси хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ мегардад, ифшо намояд.

Замима ба Қисми 23 Дастур барои татбиқ

Замимаи мазкур қисми ҷудоназири Қисми 23 махсуб меёбад.

- 23А.1 Дастури мазкур баъзе ҷузъиёти шартномаҳо бо харидорро инъикос мекунад. Дастур мавридҳои зеринро дар бар мегирад:
- (а) тағйирдиҳии (модификасияи) шартнома (ниг. ба банди 23А.2–23А.4);
 - (б) кафолатҳо (ниг. ба банди 23А.5–23А.7);
 - (в) опсиони харидор дар робита бо мол ё хизматрасонии иловагӣ (ниг. ба бандҳои 23А.8–23А.13);
 - (г) нақши принципал ё агент (ниг. ба банди 23А.14–23А.20);
 - (ғ) подоши ғайрипулӣ (ниг. ба банди 23А.21–23А.22);
 - (д) фурӯш бо ҳуқуқи баргардонидан (ниг. ба банди 23А.23–23А.27); ва
 - (е) иҷозатномадиҳӣ (ниг. ба банди 23А.28–23А.37).

Тағйирдиҳии шартнома

- 23А.2 Тағйирдиҳии (модификасияи) шартнома - тағйир додани мавзӯ ё нархи шартнома (ё ҳарду) мебошад, ки аз ҷониби тарафҳои шартнома тасдиқ карда шудааст. Тағйирдиҳии шартнома метавонад шартҳои онро тағйир диҳад ё шартҳои навро ба вучуд оварад.
- 23А.3 Корхона бояд тағйирёбии шартномаро ҳамчун шартномаи алоҳида ба эътибор гирад, агар:
- (а) мол ё хизматрасонии иловагӣ, ки аз мол ё хизматрасонии дар шартномаи аввалия баёнгардида тафовут дорад, мавриди паймон қарор гирифта бошад; ва
 - (б) нархи шартномаи аввалия ба андозаи маблағе зиёд гардад, ки нархи алоҳидаи фурӯши мол ё хизматрасониҳои иловагӣ, инчунин ҳама гуна ҳолатҳои тағйирёбии ин нархро бо назардошти ҳолатҳои шартномаи тағйирёфта инъикос мекунад.
- 23А.4 Дар сурати тағйирёбии шартномае, ки тибқи банди 23А.3 шартномаи алоҳида махсуб намеёбад, корхона бояд тағйироти шартномаро бо яке аз ду равиш ҳисоб кунад. Агар мол ё хизматрасоние, ки корхона пас аз тағйирёбии шартнома таҳвил мекунад, ин мол ё хизматрасонӣ мебошад:
- (а) мол ё хизматрасоние, ки аз мол ё хизматрасонии то мавриди тағйирёбии шартнома тавассути корхона таҳвилшуда *фарқ мекунад*, корхона бояд тағйирёбии шартномаро тавре ҳисоб кунад, ки гӯё шартномаи аввалия бекор карда шуда, шартномаи нав ба тасвиб расида бошад. Арзиши амалиёт дар асоси шартномаи нав баробар аст ба маблағи:
 - (i) подоше, ки ба арзёбии арзиши амалиёти шартномаи аввалия, ки корхона ба сифати даромад аз фурӯш эътироф накардааст, дохил карда шудааст; ва
 - (ii) ҳама гуна ҳолати зиёдшавӣ ё коҳишёбии подоше, ки дар доираи тағйироти шартнома паймон шудааст.
 - (б) мол ё хизматрасоние, ки аз мол ё хизматрасонии то мавриди тағйирёбии шартнома тавассути корхона таҳвилшуда *фарқ намекунад*, корхона бояд тағйирёбии шартномаро ба он тавре ҳисоб кунад, ки гӯё он ҳамеша як қисмати шартномаи аввалия будааст. Корхона тағйирёбии арзиши амалиёт ва арзёбии пешрафтро дар самти иҷрои уҳдадорӣ дар санаи тағйирёбии шартнома ба сифати

тасҳеҳи даромад аз фурӯш (яъне дар асоси ҳисобу замкунии иловагии кумулятивӣ) эътироф мекунад.

Кафолат

- 23A.5 Корхона метавонад мол ё хизматрасониро бо кафолат бифурӯшад.
- 23A.6 Агар муштарӣ имкони хариди мол ё хизматрасониро бо кафолат ё бидуни кафолат дошта бошад, кафолат уҳдадории алоҳида маҳсуб меёбад. Дар чунин маврид корхона кафолатро ҳамчун уҳдадории алоҳида ба эътибор гирифта, як қисми арзиши амалиётро ба ин уҳдадорӣ мансуб мекунад.
- 23A.7 Агар муштарӣ имкони хариди мол ё хизматрасониро бидуни кафолат надошта бошад, кафолат уҳдадории алоҳида маҳсуб намеёбад. Дар чунин маврид корхона кафолатро тибқи Қисми 21 «Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ» ба эътибор мегирад.

Опционҳои марбут бо мол ё хизматрасонии иловагӣ, ки ба харидор пешниҳод гардидаанд

- 23A.8 Корхона метавонад барои муштарӣ имконияти хариди мол ё хизматрасонии иловагиро ба таври ройгон ё бо тахфиф фароҳам оварад. Чунин имконият ташвиқ намудани фурӯш, имтиёзи баҳодор (холҳо) ба муштарӣ, имконияти тамдиди шартнома ё дигар тахфифҳоро барои мол ё хизматрасонии минбаъда дар бар мегирад.
- 23A.9 Корхона бояд имконияти ба сифати уҳдадории алоҳида харидорӣ намудани мол ё хизматрасонии иловагиро ба эътибор гирад, агар:
- (a) ин имконият барои муштарӣ ҳуқуқи муҳимро фароҳам оварад ва он:
 - (i) танҳо барои муштарӣ дастрас бошад, ки шартнома ба имзо расонидааст; ва
 - (ii) ба муштарӣ имкон фароҳам меоварад, ки мол ё хизматрасонии иловагиро тавассути тахфифи нархи фурӯши алоҳидаи он дарёфт кунад; ва
 - (б) имкони ҳамчун уҳдадории алоҳидаи бидуни хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ ба эътибор гирифтани опсиноро дошта бошад.
- 23A.10 То ин, ки опсион ҳамчун уҳдадории алоҳида ба эътибор гирифта шавад, корхона бояд:
- (a) як қисме аз арзиши амалиётро ба уҳдадорӣ мансуб кунад (ниг. ба бандҳои 23A.11–23A.13); ва
 - (б) ҳангоме, ки корхона ин мол ё хизматрасонии минбаъдаро тахвил медиҳад ё дар мавриди ба интиҳо расидани муҳлати опсион даромад аз фурӯшро эътироф кунад.
- 23A.11 Тибқи марҳилаи 4 корхона бояд арзиши амалиётро байни ҳар яке аз паймонҳои дар шартнома дарчшуда дар асоси нархи нисбии фурӯши алоҳида тақсим кунад. Агар нархи фурӯши алоҳида бевосита қобили мушоҳида набошад, корхона бояд чунин нархро арзёбӣ кунад. Арзёбии нархи фурӯши алоҳидаи опсион бояд тахфифро инъикос намояд, ки муштарӣ эҳтимолан дар сурати фурӯши опсион дарёфт мекунад ва барои мавридҳои зерин тасҳеҳ мешавад:
- (a) ҳама гуна тахфифҳое, ки муштарӣ эҳтимолан бидуни фурӯши опсион дарёфт мекунад; ва
 - (б) эҳтимоли ин, ки муштарӣ опсиноро ба фурӯш мегузорад.
- 23A.12 Корхона метавонад барои муштарӣ опсиноро ҷиҳати тамдид намудани шартномаи тахти шартҳои ҳаммонанд қарордошта пешниҳод кунад. Агар корхона ҷиҳати тамдид намудани шартнома опсиноро ба сифати уҳдадории алоҳида ба эътибор гирад, он дар

асоси подоши умумии мавриди интизори ба маҷмуи мол ё хизматрасонии тақсимёфта, ки мунтазири таҳвили он аст, арзиши амалиётро ба опсион тақсим мекунад. Корхона бояд муҳлати эҳтимолии тамдидро ҳангоми арзёбӣ намудани миқдори умумии мол ё хизматрасоние, ки корхона мунтазири таҳвили он аст ва подоши умумии дахлдори мавриди интизор дарҷ кунад.

23A.13 Маблағи арзиши амалиёти мансуб ба опсиони тамдид бевосита фарқияти байни инҳоро ифода мекунад:

- (а) арзиши амалиёт аз рӯи шартномаи асли; ва
- (б) маблағи умумии подоши мавриди интизори мансуб ба мол ё хизматрасоние, ки таҳти шартномаи асли таҳвил карда мешавад.

Нақши принципал ё агент

23A.14 Ҳангоме, ки тарафи дигар дар пешниҳоди мол ё хизматрасонӣ ба харидор иштирок мекунад, корхона бояд муқаррар намояд, ки моҳияти паймони он аз чӣ иборат аст: оё корхона уҳдадор аст худ ин мол ё хизматрасонию пешниҳод намояд (яъне корхона принципал мебошад) ё он уҳдадор аст худ пешниҳоди ин мол ё хизматрасонию ташкил кунад (яъне корхона ба сифати агент амал мекунад).

23A.15 Барои муқаррар намудани принципал ё агент маҳсуб ёфтани корхона, он бояд:

- (а) мол ё хизматрасонии қайду шартшударо, ки бояд ба муштарӣ пешниҳод карда шавад, муқаррар намояд (ниг. ба банди 23A.16); ва
- (б) арзёбӣ намояд, ки оё он ҳар кадом мол ё хизматрасонии қайду шартшударо то мавриди таҳвил ёфтани мол ё хизматрасонии мазкур ба харидор назорат мекунад ё намекунад (ниг. ба банди 23A.18).

23A.16 Мол ё хизматрасонии қайду шартшуда ин мол ё хизматрасонии фарқкунанда (ё бастаи мол ё хизматрасонии фарқкунанда) мебошад, ки бояд ба харидор пешниҳод карда шавад. Ҳуқуқ ба хизматрасонии минбаъда, ки тавассути тарафи дигар пешниҳод карда мешавад, метавонад мол ё хизматрасонии алоҳида бошад (масалан, чиптае, ки ба муштарӣ ҳуқуқи парвозро тавассути хатсайри мушаххас фароҳам мекунад).

23A.17 Агар корхона мол ё хизматрасонии қайду шартшударо то мавриди таҳвил ёфтани мол ё хизматрасонии мазкур ба харидор назорат кунад, он принципал маҳсуб меёбад.

23A.18 Корхона мол ё хизматрасонии мушаххасро мавриди назорат қарор медиҳад, агар он дорои имконияти мавҷудае бошад, ки ин мол ё хизматрасонию таҳти тасарруф гирифта, аз он манфиати иқтисодӣ ба даст оварад. Нишондиҳандаҳое, ки корхона мол ё хизматрасонии қайду шартшударо пеш аз таҳвили он ба харидор назорат мекунад (ва аз ин рӯ, принципал маҳсуб меёбад), аз ҷумла, инҳоро дар бар мегиранд:

- (а) корхонае, ки ҷиҳати иҷрои паймони таҳвили мол ё хизматрасонии дарҷгардида дорои масъулияти асосӣ мебошад. Ин масъулият одатан масъулияти қабули мол ё хизматрасонии мушаххасро дар бар мегирад;
- (б) корхонае, ки то мавриди таҳвили мол ё хизматрасонии дарҷгардида ба муштарӣ ё баъд аз он хавфи захираи мавҷударо ба дӯш мегирад (масалан, агар корхона уҳдадор бошад мол ё хизматрасонию қабл аз фурӯштани он дарёфт кунад ё масъулияти моли зарардида ё баргардонидашударо ба дӯш гирад);
- (в) корхонае, ки ҳуқуқи муқаррар кардани нархро барои мол ё хизматрасонии дарҷгардида дошта бошад.

23A.19 Принципал бояд маблағи умумии даромад аз фурӯшро, ки интизор аст бар ивази таҳвили мол ё хизматрасонии дарҷгардида дарёфт кунад, ҳангоме, ки (ё ба андозае, ки) корхона назорати мол ё хизматрасонию ба муштарӣ таҳвил медиҳад, эътироф кунад.

- 23A.20 Корхонае, ки агент маҳсуб меёбад, мол ё хизматрасонии қайду шартшударо, ки тавассути тарафи дигар пешниҳод шудааст, то он ҳолате, ки чунин мол ё хизматрасонӣ ба харидор таҳвил дода нашавад, назорат намекунад. Агент маблағи подош ё маблағи комиссияро, ки интизор аст бар ивази ташкили ба тарафи дигар пешниҳод кардани мол ё хизматрасонии мушаххас дарёфт кунад, ба сифати даромад аз фурӯш эътироф мекунад, зеро агент уҳдадорӣ худро вобаста ба ташкили таҳвили ин мол ё хизматрасонӣ иҷро мекунад.

Подоши ғайрипулӣ

- 23A.21 Подоше, ки тавассути муштарӣ паймон шудааст, метавонад шакли ғайрипулӣ, ба мисли мол ё хизматрасонию дошта бошад. Ба сифати намуна метавонад мубодилаи мол, ки дар доираи як амалиёти мубодилавӣ анҷом мепазирад, хизмат кунад.
- 23A.22 Корхона бояд подоши ғайрипулиро аз рӯи **арзиши одилона** арзёбӣ кунад, ба истиснои ҳолате, ки ба таври мантиқӣ арзёбӣ кардани арзиши одилона ғайриимкон мебошад. Агар корхона арзиши одилонаи подоши ғайрипулиро ба таври мантиқӣ арзёбӣ карда натавонад, корхона бояд подошро дар асоси нархи алоҳидаи фурӯши мол ё хизматрасоние, ки ба муштарӣ бар ивази подош паймон кардааст, арзёбӣ кунад.

Фурӯш бо ҳуқуқи баргардонидан

- 23A.23 Корхона метавонад маҳсулотро фурӯшад ва ба муштарӣ ин ҳуқуқро фароҳам орад, ки маҳсулотро бар ивази ҳар таркибе аз мавридҳои зерин баргардонад:
- (а) ба таври пурра ё қисман бозпардохт кардани ҳама гуна маблағ;
 - (б) тарҳе, ки метавонад нисбат ба маблағи ҳоси корхона ё маблағе, ки бояд ба корхона пардохта мешавад, истифода шавад; ё
 - (в) дигар маҳсулот.
- 23A.24 Барои баҳисобгирии маҳсулоте, ки бо ҳуқуқи баргардонидан фурӯхта шудааст, корхона бояд инҳоро эътироф кунад:
- (а) даромад аз фурӯше, ки аз подоши бар ивази маҳсулоти таҳвилшуда дарёфт шудааст ё қобили дарёфт буда, корхона интизор аст, ки он баргардонида намешавад;
 - (б) уҳдадорӣ баргардонидани подоше, ки бар ивази маҳсулоти таҳвилшуда дарёфт шудааст ё қобили дарёфт буда, корхона интизор аст, ки он баргардонида мешавад; ва
 - (в) дороии марбут ба баргардонидани маҳсулоти таҳвилшуда, ки корхона интизор интизор аст, ки он баргардонида мешавад (ва тасҳеҳи дахлдори арзиши аслии фурӯш), ҳамчун захираҳои молияи моддӣ гуруҳбандӣ карда шуда, тибқи бандҳои 23A.26–23A.27 мавриди арзёбӣ қарор мегирад.
- 23A.25 Маҳсулоте, ки корхона интизор аст, ки он баргардонида шавад, инҳоро дар бар намегирад:
- (а) маҳсулоте, ки эҳтимоли баргардонидан ва ба дигар навъи маҳсулот, сифат, ҳолат ва нарх иваз кардани он ҷой дорад (масалан, маҳсулоти якранга ё андоза ба дигар маҳсулот); ва
 - (б) маҳсулоти ноқисе, ки интизор меравад баргардонида шавад ва ба маҳсулоти қоромад иваз карда шавад.
- 23A.26 Дар ибтидо корхона дороии баргардонидашавандаро аз рӯи **арзиши тавозунии** қаблии маҳсулоте, ки корхона баргардонидани онро пешбинӣ мекунад, бо тарҳ намудани инҳо мавриди арзёбӣ қарор медиҳад:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (а) ҳама гуна хароҷоти мавриди интизор, ки барои баргардонидани чунин маҳсулот сарф мешавад; ва
 - (б) ҳама гуна захирае, ки барои коҳишёбии эҳтимолии арзиши чунин маҳсулот пешбинӣ мегардад (масалан, бинобар сабаби вайроншавӣ, фарсудашавӣ ё коҳиш ёфтани нархи фурӯш).
- 23A.27 Дар интиҳои ҳар як давраи ҳисоботӣ корхона уҳдадорихоро бо роҳи баргардонидани воситаҳои пулӣ ва доронхоро бо роҳи баргардонидани маҳсулот, бо назардошти тағйирёбии интизороти худ дар мавриди маҳсулоте, ки баргардонида мешавад, тасҳеҳ мекунад. Корхона тасҳеҳоти инхоро эътироф мекунад:
- (а) уҳдадорихои баргардонидани воситаҳои пулӣ - дар таркиби даромад аз фурӯш; ва
 - (б) доронҳои баргардонидани маҳсулот - ба сифати хароҷот.

Иҷозатномадихӣ

- 23A.28 Иҷозатнома ба муштарӣ ҳуқуқи дастрасӣ ба моликияти зеҳнии корхонаро (ба монанди нармафзор, технология, тамғаҳои молӣ, патентҳо, франшизаҳо, мусиқӣ ва филмҳо) фароҳам меорад.
- 23A.29 Агар шартнома бо харидор иҷозатнома (ё иҷозатномаҳо) ва дигар мол ё хизматрасониҳо дар бар гирад, корхона бояд марҳилаи 2-ро барои муайян кардани ҳар яке аз паймонҳои дар шартнома баёншуда истифода барад. Агар иҷозатнома аз дигар мол ё хизматрасониҳои шартномавӣ ҷудонопазир бошад, корхона бояд марҳилаи 5-ро истифода барад, то муайян кунад, ки паймони пешниҳоди иҷозатнома дар муддати давраи муайян ё дар лаҳзаи мушаххаси вақт иҷро мешавад ё намешавад. Агар иҷозатнома аз дигар мол ё хизматрасониҳои шартномавӣ ҷудонопазир бошад, корхона бояд бандҳои 23A.30–23A.36-ро татбиқ намояд, то муайян кунад, ки паймони пешниҳоди иҷозатнома дар муддати давраи муайян ё дар лаҳзаи мушаххаси вақт иҷро мешавад ё намешавад.
- 23A.30 Барои муайян кардани ин омил, ки оё паймони пешниҳоди иҷозатнома дар муддати давраи муайян ё дар лаҳзаи мушаххаси вақт иҷро мешавад ё намешавад, корхона бояд чунин омилро баррасӣ кунад, ки оё иҷозатнома барои муштарӣ чунин ҳуқуқхоро фароҳам меорад ё намеорад:
- (а) ҳуқуқи дастрасӣ ба моликияти зеҳнии корхона дар ҳама шакле, ки он дар муддати муҳлати пурраи амали иҷозатнома мавҷуд аст ва дар ин маврид корхона дар муддати давраи муайян паймонро иҷро мекунад (ва даромад аз фурӯшро эътироф мекунад); ё
 - (б) ҳуқуқи истифодаи моликияти зеҳнии корхона дар ҳама шакле, ки он дар лаҳзаи пешниҳоди иҷозатнома мавҷуд аст ва дар ин маврид корхона дар лаҳзаи мушаххаси вақт паймонро иҷро мекунад (ва даромад аз фурӯшро эътироф мекунад).
- 23A.31 Иҷозатнома ба муштарӣ ҳуқуқи дастрасӣ ба моликияти зеҳнии корхонаро муҳайё мекунад, агар корхона интизори анҷом пазируфтани чунин намудҳои фаъолиятро бошад:
- (а) фаъолият, ки ба таври муҳим ба фоидаи муштарӣ, ки аз моликияти зеҳнӣ тавассути тағйир додани моҳияти он ҳосил мешавад, таъсир хоҳад гузошт (ниг. ба банди 23A.33); ё
 - (б) фаъолият, ки ба таври муҳим ба фоидаи муштарӣ, ки аз моликияти зеҳнӣ тавассути ба таври мустақим ба ҳар гуна оқибатҳои мусбат ё манфӣ ин фаъолият ҳосил мешавад таъсир расонида метавонад (ниг. ба банди 23A.34).
- 23A.32 Фаъолияти минбаъд интизорбудаи корхона метавонад ба талаботи шартнома дохил карда шавад ё фаъолиятро ифода кунад, ки муштарӣ онро ба таври асоснок аз корхона

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

интизор аст. Бо мақсади татбиқи меъёрҳои дар банди 23A.31 баёнгардида корхона фаъолиятро истисно мекунад, ки боиси таҳвили мол ё хизматрасонӣ ба муштарӣ мегардад.

- 23A.33 Фаъолияти, ки тавассути корхонае анҷом пазируфта, моҳияти моликияти зехнро тағйир медиҳад, фаъолиятро дар бар мегирад, ки тарҳ, муҳтаво ё имконияти моликияти зехнро ҷиҳати иҷрои вазифа ё масъала дигаргун месозад (масалан, фаъолияти марбут ба таҳия, ки муҳтавоеро, ки муштарӣ ба он ҳуқуқ дорад, тағйир медиҳад).
- 23A.34 Фаъолияти, ки тавассути корхона анҷом пазируфта, бевосита муштариро ба таъсироти мусбӣ ё манфӣ дучор мекунад, анҷом медиҳад, фаъолиятро дар бар мегирад, ки арзиши моликияти зехнро дастгирӣ ё ҳифз менамояд (масалан, фаъолияти ҷорие, ки аз арзиши тамғаи тичоратии (бренди) мутаалиқ ба муштарӣ пуштибонӣ мекунад).
- 23A.35 Агар яке аз меъёрҳои дар банди 23A.31 дарҷгардида татбиқ карда шавад, паймони пешниҳоди иҷозатнома дар муддати давраи муайян иҷро мегардад. Дар акси ҳол паймон дар як замони муайян иҷро мегардад.
- 23A.36 Агар паймони пешниҳод кардани иҷозатнома дар муддати давраи муайян иҷро гардад, корхона бояд бандҳои 23.62–23.67-ро барои интиҳоби усули қобили қабули арзёбии пешрафт дар самти иҷрои ин паймон татбиқ кунад. Агар паймони пешниҳоди иҷозатнома дар як замони муайян иҷро шавад, корхона бояд бандҳои 23.57–23.61-ро барои муайян кардани замони муайяне, ки иҷозатнома ба муштарӣ таҳвил меёбад, истифода барад, ки ин метавонад зудтар аз замоне набошад, ки муштарӣ метавонад аз иҷозатнома истифода кунад ва аз он самара гирад.

Роялти, ки ба ҳаҷми фурӯш ё истифодабарӣ асос ёфтааст

- 23A.37 Корхона метавонад иҷозатномаи моликияти зехнро дар иваз ба роялти, ки ба ҳаҷми фурӯш ё истифода асос ёфтааст, пешниҳод кунад. Агар иҷозатнома заминаи ягона ё асосие маҳсуб ёбад, ки ба он роялти тааллуқ мепазирад, корхона бояд даромади аз фурӯши роялти бадастомадаро дар мавриди (ба андозаи) фарорасии рӯйдоди дертар аз ин ду рӯйдод эътироф кунад:
- (а) иҷро гардидани (ё қисман иҷро гардидани) уҳдадорие, ки ба он як қисмат ё тамоми роялти мансуб гардидааст; ё
 - (б) фурӯш ё истифодаи минбаъда.

Қисми 24

Грантҳои давлатӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 24.1 Қисми мазкур тартиби баҳисобирии тамоми **грантҳои давлатиро** муқаррар менамояд. Гранти давлатӣ ин кумаки давлатие мебошад, ки дар шакли захира ба корхона бар ивази дар гузашта ё дар оянда иҷро гардидани шартҳои муайяни мансуб ба фаъолияти амалиёти корхона дода мешавад.
- 24.2 Ба гранти давлатӣ чунин шаклҳои кумаки давлатӣ, ки наметавонанд ба таври асоснок арзёбӣ карда шаванд, ҳамзамон амалиёте, ки бо иштироки давлат сурат гирифта, аз амалиёти тичоратии маъмулии корхона фарқ намеkunанд, мансуб намебошанд.
- 24.3 Қисми мазкур грантҳои давлатиеро дар бар намегирад, ки ҳангоми муқаррар кардани **фондан андозбандишаванда** ё зарар аз андозро дар шакли имтиёз ё дар шакли имтиёзи бар асоси маблағи уҳдадориҳои марбут ба андоз аз даромад муайянгардида ё маҳдудшуда ба корхона пешниҳод мегардад. Танаффус дар мавриди андозбандӣ, қарзи сармоягузории қобили андозбандӣ, рухсат барои **истехлоки** босуръат ва хоҳиш додани меъёрҳои андоз аз даромад метавонанд аз намунаҳои ин ҳолат бошанд. Қисми 29 «Андоз аз даромад» баҳисобирии андоз аз ҳисоби **даромадро** дар бар мегирад.

Эътироф ва арзёбӣ

- 24.4 Корхона бояд грантҳои давлатиро ба таври зерин эътироф наояд:
- (а) грантҳое, ки тавассути дарёфткунанда иҷро гардидани шартҳои ноил гардидан ба натиҷаро дар оянда пешбинӣ намеkunанд, дар ҳамон замоне, ки маблағ аз грант ба даст меояд, эътироф карда мешаванд;
 - (б) грантҳое, ки тавассути дарёфткунанда шартҳои ноил гардидан ба натиҷаро дар оянда пешбинӣ мекунанд, дар ҳамон замоне, ки шартҳои ноил гардидан ба натиҷа иҷро мегарданд, эътироф карда мешаванд; ва
 - (в) грантҳое, ки то замони иҷро гардидани меъёрҳои **эътирофи даромад аз фурӯш** дарёфт шудаанд, ҳамчун **уҳдадорӣ** эътироф карда мешаванд.
- 24.5 Корхона бояд грантро аз рӯи **арзиши одилонаи дороне**, ки дарёфт шудааст ё бояд дарёфт шавад, арзёбӣ наояд.

Ифшои маълумот

- 24.6 Корхона бояд маълумоти зеринро дар бораи грантҳои давлатӣ ифшо наояд:
- (а) моҳият ва маблағи грантҳои давлатӣ, ки дар **ҳисоботи молиявӣ** эътироф шудаанд;
 - (б) шартҳои иҷронагардида ва дигар рӯйдодҳои шартӣ, ки ба грантҳои давлатии ба сифати даромад эътирофнашуда мансуб мебошанд; ва
 - (в) дигар шаклҳои кумаки давлатӣ, ки дар натиҷаи он корхона бевосита манфиат ба даст меоварад.
- 24.7 Кумаки давлатӣ ин чорае аз ҷониби ҳукумат мебошад, ки барои ба корхона ё гурӯҳи корхонаҳои дорои масъулияти муайян пешниҳод кардани манфиатҳои иқтисодӣ равона гардидааст. Бо мақсади ифшои маълумоте, ки тибқи банди 24.6(в) талаб карда мешавад, намунаи он метавонад машварати ройғони техникӣ ё масъалаҳои маркетинг ва пешниҳоди кафолат бошад.

Қисми 25 Хароҷоти қарзӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 25.1 Қисми мазкур баҳисобгирии **хароҷоти қарзиро** танзим мекунад. Хароҷоти қарзӣ ин хароҷоти фоизнок ва дигар хароҷоте мебошад, ки тавассути корхона дар робита бо дарёфти воситаҳои қарзӣ сарф шудааст. Хароҷоти қарзӣ инҳоро дар бар мегирад:
- (а) **хароҷоти** фоизноке, ки тибқи Қисми 11 «Воситаҳои молиявӣ» аз рӯи **усули меъёри фоизи самаранок** ба эътибор гирифта мешавад;
 - (б) хароҷоти молиявии марбут ба **ичораи молиявӣ**, ки тибқи Қисми 20 «Иҷора» ба эътибор гирифта мешавад; ва
 - (в) фарқиятҳои қурби асъор, ки бар асари бо асъори хориҷӣ дарёфт намудани қарз, ба он андозае, ки дар он ин фарқиятҳо тасхеҳи хароҷот барои пардохти фоизҳо ба ҳисоб мераванд, ба вуҷуд омадааст.

Эътироф

- 25.2 Корхона бояд тамоми хароҷоти қарзиро ҳамчун хароҷот дар таркиби **фоида ё зарари** ҳамон даврае, ки дар муддати он сарф шудааст, эътироф намояд.

Ифшои маълумот

- 25.3 Банди 5.5(б) ифшои маълумот дар бораи хароҷоти марбут ба маблағгузорию талаб менамояд. Банди 11.48(б) ифшои маълумот дар бораи хароҷоти фоизноки умумиро (аз рӯи усули меъёри фоизи самаранок) дар робита бо **ухдадорихи молиявие**, ки дар асоси **арзиши одилонаи** тавассути фоида ё зарар ҳосилшуда ба эътибор гирифта намешаванд, талаб мекунад. Қисми мазкур ифшои маълумоти иловагиро талаб наменамояд.

Қисми 26

«Пардохт дар асоси саҳм»

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 26.1 Қисми мазкур тартиби баҳисобигии тамоми **амалиёти пардохт дар асоси саҳм**, аз ҷумла, амалиёте, ки ҳисоббаробарӣ аз рӯи онҳо тавассути воситаҳои ҳиссавӣ ё воситаҳои пулӣ анҷом мепазиранд, инчунин амалиёте, ки шартҳои онҳо имконияти интихобро байни ҳисоббаробарӣ тавассути **воситаҳои пулӣ** (ё **дороиҳои дигар**) ё барориши **воситаҳои ҳиссавӣ** пешбинӣ мекунанд, муқаррар мекунанд.
- 26.1A Амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм метавонад тавассути дигар корхонаи гурӯҳ (ё саҳҳоми ҳама гуна корхонаҳои **гурӯҳ**) аз номи корхонаи дарёфткунандаи мол ё хизматрасонӣ танзим карда шавад. Қисми мазкур инчунин нисбат ба ин корхонаҳо татбиқ мегардад:
- (а) корхонае, ки дар дигар корхонаи ҳамон гурӯҳ (ё саҳҳоми ҳама гуна корхонаҳои гурӯҳ) уҳдадории танзими амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳмро доро мебошад, мол ё хизматрасониро ба даст меорад; ё
 - (б) корхонае, ки дар дигар корхонаи ҳамон гурӯҳ мол ё хизматрасониро ба даст меорад, уҳдадории танзими амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳмро доро мебошад,
- ба истиснои ин ҳолат, агар амалиёт нисбат ба пардохти мол ё хизматрасоние, ки ба корхонаи дарёфткунанда пешниҳод шудааст, ба таври возеҳ мақсади дигар дошта бошад.
- 26.1B Дар сурати ба таври мушаххас мавҷуд набудани мол ё хизматрасонии қобили мушаххаскунӣ ҳолатҳои дигар метавонанд ба ин омил ишора кунанд, ки мол ё хизматрасонӣ дарёфт шудааст (ё дарёфт хоҳад шуд) ва дар ин маврид Қисми мазкур татбиқ мегардад (ниг. ба банди 26.17).
- 26.1B Қисми мазкур нисбат ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки дар доираи онҳо корхона моли дар таркиби дороиҳои софи дар ҷунин мавридҳо харидашударо дарёфт мекунанд, татбиқ намегардад:
- (а) **муттаҳидсозии тичорат**, ки дар Қисми 19 «*Муттаҳидсозии тичорат ва гудвил*» муқаррар шудааст;
 - (б) муттаҳидсозии **тичорат** ё корхонаҳое, ки тибқи талаботи дар банди 19.2 тавсифшуда таҳти **назорати** умумӣ қарор доранд; ё
 - (в) саҳми тичорат дар мавриди таъсиси **корхонаи назораташ муштарак** чӣ тавре, ки дар Қисми 15 «*Созишномаҳои муштарак*» муқаррар шудааст.
- Ҳамин тариқ, воситаҳои ҳиссавие, ки дар мавриди муттаҳидсозии тичорат бар ивази назорати **корхонаи харидоришуда** бароварда шудаанд, таҳти таъсири амали Қисми мазкур қарор намегиранд. Аммо воситаҳои ҳиссавие, ки ба кормандони корхонаи бадастовардашуда ба сифати корманди он пешниҳод гардидаанд (масалан, бар ивази идомаи фаъолият), таҳти таъсири амали Қисми мазкур қарор мегиранд. Ба ҳамин тартиб бекор кардан, иваз намудан ё дигар тағйироти **амалиёти пардохт дар асоси саҳм**, ки дар натиҷаи муттаҳидсозии тичорат ё дигар усули таҷдиди сохтори сармояи саҳмдорон ба вучуд омадаанд, бояд тибқи Қисми мазкур ба эътибор гирифта шаванд.
- 26.1Г Дар Қисми мазкур истилоҳи «арзиши одилона» тавре истифода бурда мешавад, ки муқаррароти он дар баъзе ҷанбаҳо аз муқаррароти дар Вожанома ва дигар қисмҳои Стандарти мазкур овардашуда фарқ мекунанд. Ҳангоми татбиқи Қисми мазкур корхона бояд муқаррароти арзиши одилонаро, ки дар банди 26.1F оварда шудааст, истифода

бурда, арзиши одилонро тибки ин қисм, на дар заминаи Қисми 12 «*Арзёбии арзиши одилона*» арзёбӣ кунад.

- 26.1F Циҳати татбиқи мақсадҳои Қисми мазкур арзиши одилона ин маблағе мебошад, ки бо он метавон дороиро иваз ва **ухдадориро** мураттаб кард ё воситаи ҳиссагии пешниҳодшударо байни тарафҳои ба таври лозима огоҳ ва дорои тамоюли анҷом додани амалиёт, ки тарафҳои аз ҳамдигар мустақил маҳсуб меёбанд, табдил намуд.
- 26.2 **Пардохти саҳм дар шакли пул**, ки ҳисоббаробарии онҳо тавассути воситаҳои ҳиссагии анҷом мепазирад, ҳукуки дарёфти манфиат аз зиёдшавии арзиши саҳмияҳоро дар бар мегиранд. Масалан, корхона метавонад ба кормандон ҳукуки дарёфти манфиат аз зиёдшавии арзиши саҳмияҳоро ҳамчун қисмате аз бастанӣ подошпулии онҳо пешниҳод намояд, ки бар асари ин рӯйдод кормандон ҳукуки дар оянда ба даст овардани воситаҳои пулиро (вале на воситаҳои ҳиссагии) пайдо мекунанд, ки маблағи онҳо дар асоси зиёдшавии нархи саҳмияҳои корхона дар муқоиса бо сатҳи муайяни дар давраи муайяни замон ҷойдошта ба эътибор гирифта мешавад. Корхона инчунин метавонад ба кормандони худ ҳукуки дарёфти пардохти пулиро дар оянда тавассути аз ҷониби онҳо пешниҳод гардидани ҳуқуқ ба саҳмияҳо (аз ҷумла, саҳмияҳое, ки вобаста ба иҷроиши опционҳо барои саҳмияҳо бароварда мешаванд) пешниҳод **намояд**, ки ин саҳмияҳо метавонанд ё бо тартиби хатмӣ (масалан, ҳангоми аз кор озод шудан) ё тариқи интиҳоби корманд хотима ёбанд.

Эътироф

- 26.3 Корхона бояд мол ё хизматрасонии бар асари амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм дарёфтшуда ё харидашударо ҳангоми қабул намудани мол ё хизматрасонӣ эътироф намояд. Корхона бояд зиёдшавии мувофиқи сармояи хусусиро эътироф намояд, агар мол ё хизматрасонии бар асари **амалиёти пардохти саҳмияҳо дар асоси воситаҳои ҳиссагии**, дарёфт шуда бошанд ё ухдадорӣ, агар мол ё хизматрасонии бар асари пардохти саҳм дар шакли пул, ки ҳисоббаробарии он тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазирад, харида шуда бошанд.
- 26.4 Агар мол ё хизматрасонии бар асари амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм дарёфтшуда ё харидашуда ба сифати дорой ба меъёрҳои **эътироф** ҷавобгӯӣ набошанд, пас корхона бояд онҳоро ба сифати **хароҷот** эътироф намояд.

Эътироф ҳангоми мачуд будани шартҳои гузариши ҳуқуқ

- 26.5 Агар пардохти қобили пешниҳоди бо саҳмия асосёфта фавран, қабл аз он, ки корманд ҳукуки бидуни қайду шартӣ пардохт дар асоси саҳмро ба даст меорад, таҳвил ёбанд, аз корманд ба интиҳо расидани давраи муайяни хизматрасонӣ талаб карда намешавад. Ҳангоми мавҷуд набудани далелҳои ҳилофи он корхона бояд чунин фарзиро, ки хизматрасонии тавассути корманд ба сифати ҷуброни пардохти қобили пешниҳоди бо саҳмия асосёфта дарёфт шудаанд, қабул намояд. Дар ин ҳолат, дар **санаи грант** корхона бояд хизматрасонии ба таври комил дарёфтшуда, инчунин зиёдшавии мувофиқи сармоя ё ухдадорихоро эътироф намояд.
- 26.6 Агар ҳуқуқ ба пардохти қобили пешниҳоди бо саҳмия асосёфта, то он замоне, ки контрагент давраи муайяни хизматрасониро ба интиҳо нарасонад, ба контрагент нагузарад, дар ин маврид корхона бояд ба ин фарзия, яъне хизматрасоние, ки қарор аст тавассути контрагент ба сифати ҷуброн барои ин пардохтҳо пешниҳод гардад, дар оянда, дар **давраи гузариши ҳуқуқ** ба ин воситаҳо дарёфт хоҳад шуд. Корхона бояд чунин хизматрасониро ба он андозае, ки тавассути контрагент пешниҳод мегардад, дар давраи гузариш ба эътибор гирифта, дар ин маврид зиёдшавии мувофиқи сармоя ё ухдадорихоро эътироф намояд.

Арзёбии пардохти амалиётӣ, ба сахмияҳо асоснокшуда, ки ҳисоббаробарии онҳо бо воситаҳои ҳиссаи амалӣ мегарданд

Принсипҳои арзёбӣ

- 26.7 Барои амалиёти марбут ба пардохт дар асоси сахм, ки ҳисоббаробарии онҳо тавассути воситаҳои ҳиссаи анҷом мепазирад, корхона бояд мол ва хизматрасонии дарёфтшуда ва зиёдшавии мувофиқи сармояро аз рӯи арзиши одилонаи мол ва хизматрасонии дарёфтшуда арзёбӣ намояд, ба истиснои ҳолате, ки ин арзиши одилонаро наметавон ба таври бозътимод арзёбӣ намуд. Агар корхона арзиши одилонаи мол ва хизматрасонии дарёфтшударо ба таври бозътимод арзёбӣ карда натавонад, он бояд чунин арзиши одилона ва зиёдшавии мувофиқи сармояро дар асоси арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссаи пешниҳодгардида арзёбӣ намояд. Барои татбиқ намудани талаботи мазкур нисбат ба амалиёт бо кормандон ва дигар шахсоне, ки хизматрасонии ҳаммонандро пешниҳод мекунанд, корхона бояд арзиши одилонаи хизматрасонии дарёфтшударо дар асоси арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссаи пешниҳодшуда арзёбӣ намояд, зеро маъмулан ба таври бозътимод ба эътибор гирифтани арзиши одилонаи хизматрасонии дарёфтшуда ғайриимкон мебошад.
- 26.8 Барои амалиёт бо кормандон (аз ҷумла, дигар шахсоне, ки хизматрасонии ҳаммонандро⁶ анҷом медиҳанд) арзиши одилонаи ин воситаҳои ҳиссаи бояд дар санаи пешниҳоди онҳо арзёбӣ карда шавад. Барои амалиёт бо тарафҳое, ки корманд махсуб намеёбанд (ва шахсоне, ки хизматрасонии ҳаммонандро анҷом медиҳанд), санаи арзёбӣ санае махсуб меёбад, ки дар он корхона молро дарёфт мекунад ва контрагент хизматрасониро анҷом медиҳад.
- 26.9 Пешниҳоди воситаҳои ҳиссаи метавонад ба ин омил, яъне бо иҷро гардидани **шартҳои гузариши ҳуқуқ** вобаста бошад, ки марбут ба хизматрасонӣ ё натиҷаҳои фаъолият буда, аз ҷониби кормандон амалӣ мегарданд. Намунаи **шартҳои хизматрасонӣ** ин пешниҳоди сахмия ё опсион ба сахмияҳо ба корманд буда, бо ин шарт воқеъ мегардад, ки корманд дар корхона дар муддати давраи муайян ба ҳайси узви ҳайати корӣ боқӣ мемонад. Намунаи **шартҳои ноил гардидан ба натиҷа** ҳолатҳое мебошанд, ки пешниҳоди сахмия ё опсион ба сахмияҳо аз давраи муайяни фаъолият ва ноил гардидани корхона ба афзоиши муайяни фоида (**шартҳои ғайрибозории гузариши ҳуқуқ**) ё зиёдшавии муайяни нархи сахмияҳои корхона (**шартҳои бозории гузариши ҳуқуқ**) вобаста мебошад. Шартҳои гузариши ҳуқуқ ва шартҳое, ки гузариши ҳуқуқ ба ҳисоб намераванд (**шартҳои ба гузариши ҳуқуқ алокаманднабуда**) ба таври зерин ба назар гирифта мешаванд:
- (а) шартҳои хизматрасонӣ ё шартҳои ғайрибозории гузариши ҳуқуқ бояд ҳангоми арзёбии миқдори воситаҳои ҳиссавие, ки тибқи онҳо эҳтимоли тақсими ваколат ҷой дорад, ба эътибор гирифта шавад. Дар ниҳоят корхона дар ин сурат бояд чунин арзёбиро мавриди бозбинӣ қарор диҳад, агар маълумоти нав ба он ишора намояд, ки миқдори воситаҳои ҳиссавие, ки дар робита ба онҳо эҳтимоли тақсими ваколат ҷой дорад, аз арзёбиҳои қаблӣ фарқ доранд. Дар санаи тақсими ваколатҳо корхона бояд арзёбиро мавриди бозбинӣ қарор диҳад, то ин, ки он бо миқдори воситаҳои ҳиссавие, ки тибқи онҳо дар ниҳоят ваколатҳо фаро расидаанд, мусовӣ бошад. Шартҳои хизматрасоние, ки ба хизмати корманд ё шартҳои ғайрибозории гузариши ҳуқуқ марбут мебошанд, набояд ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи сахмияҳо, опсионҳо ба сахмияҳо ва дигар воситаҳои ҳиссаи дар санаи арзёбӣ ба эътибор гирифта шаванд;

6 Дар қисмати боқимондаи Қисми мазкур ҳамаи истинод ба «кормандон» дигар шахсоне, ки хизматрасонии ҳаммонандро амалӣ менамоянд, дар бар мегирад.

- (б) тамоми шартҳои бозорӣ ё ғайрибозории гузариши ҳуқуқ бояд ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи саҳмияҳо, опсионҳо ба саҳмияҳо ва дигар воситаҳои ҳиссавӣ дар санаи арзёбӣ, бидуни тасҳеҳоти минбаъдаи арзиши одилонаи қобили арзёбӣ, новобаста аз натиҷаи иҷроиши шартҳои бозорӣ ё ғайрибозории гузариши ҳуқуқ, бо ин шарт, ки дигар шартҳои боқимондаи гузариши ҳуқуқ иҷро гардидаанд, ба эътибор гирифта шаванд.

Саҳмияҳо

- 26.10 Корхона бояд арзиши одилонаи саҳмияҳоро (ва мол ё хизматрасонии марбутаи дарёфтшуда) бо истифода аз тартиби дараҷавии арзёбии сесатҳаи зерин арзёбӣ намояд:
- (а) агар нархи мушоҳидашавандаи бозор барои воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшуда дастрас бошад, ин нарх истифода бурда мешавад.
- (б) агар нархи мушоҳидашавандаи бозор барои воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшуда дастрас бошад, маълумоти доираи бозор, ки барои корхона хос мебошад, истифода бурда мешавад, ба мисли инҳо:
- (i) амалиёти охирин бо саҳмияҳои корхона; ё
- (ii) охирин арзёбии одилонаи мустақили корхона ё дороиҳои асосии он.
- (в) Агар нархи мушоҳидашавандаи бозор дастрас буда, дарёфти арзёбии боэътимоди арзиши одилонаи дар зербанди (б) дарҷгардида **ғайримқон** бошад, арзиши одилонаи саҳмияҳо ё ҳуқуқи дарёфти манфиат аз зиёдшавии арзиши саҳмияҳо, ба таври ғайримустақим, бо истифода аз усуле арзёбӣ карда шавад, ки ба таври лозим аз маълумоти бозорие истифода мекунад, ки ҷиҳати арзёбӣ кардани ин масъала, яъне нархи ин воситаҳои ҳиссавӣ дар лаҳзаи тасвиби амалиёти пешбинишудаи бомароми байни тарафҳои огоҳ ва мувофиқ қобили татбиқ аст. Роҳбарияти корхона бояд мулоҳизаи худро ҷиҳати истифодаи усули бештар мувофиқи арзёбии муайян кардани арзиши одилонаи истифода намояд. Ҳама гуна усулҳои арзёбии қобили истифода бояд ба усулҳои арзёбии ба таври умумӣ қабулгардида, ки барои воситаҳои ҳиссавӣ пешбинӣ шудаанд, мутобикат намоянд.

Опцион ба саҳмия ва ҳуқуқ барои ба даст овардани фоида аз зиёдшавии арзиши саҳмия

- 26.11 Корхона бояд арзиши одилонаи опсионҳо барои саҳмия ва ҳуқуқи дарёфти манфиат аз зиёдшавии арзиши саҳмияҳоро (инчунин (ва мол ё хизматрасонии марбутаи дарёфтшуда) бо истифода аз низоми арзёбии сесатҳаи зерин, ки мувофиқи тартиби дараҷавӣ амалӣ мешавад, арзёбӣ намояд:
- (а) агар нархи мушоҳидашавандаи бозор барои воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшуда дастрас бошад, ин нарх истифода бурда мешавад.
- (б) агар нархи мушоҳидашавандаи бозор дастрас набошад, арзёбии арзиши одилонаи опсионҳо ба саҳмияҳо ва ҳуқуқи дарёфти манфиат аз зиёдшавии арзиши саҳмияҳо, бо истифода аз маълумоти бозории барои корхона хос, ба мисли маълумоти зербанди (а), ки барои амалиёти охирин бо опсионҳо ба саҳмияҳо пешбинӣ шудааст.
- (в) Агар нархи мушоҳидашавандаи бозор дастрас буда, дарёфти арзёбии боэътимоди арзиши одилонаи дар зербанди (б) дарҷгардида **ғайримқон** бошад, арзиши одилонаи опсионҳо ба саҳмияҳо ё ҳуқуқи дарёфти манфиат аз зиёдшавии арзиши саҳмияҳо бо истифода аз модели арзёбии опсионҳо ба таври

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

ғайримустақим арзёбӣ карда шавад. Маълумоти марбут ба модел (ба мисли нархи миёнавазнии саҳмия, нархи иҷроиши опсион, ноустувории эҳтимолӣ, муҳлати опсион, суди саҳмияҳои мавриди интизор ва меъёри фоизноки бидуни хавф) бояд то ҳадди имкон бо маълумоти бозор асос ёфта бошанд. Банди 26.10 вобаста ба муайян кардани арзиши одилонаи саҳмияҳо дастуреро муқаррар менамояд, ки барои муайян намудани нархи миёнавазнии саҳмияҳо истифода бурда мешавад. Корхона бояд ноустувории эҳтимолиро тибқи арзёбии равишшиносии арзёбие, ки барои муайян кардани арзиши одилонаи саҳмияҳо истифода бурда мешавад, мавриди арзёбӣ қарор диҳад.

Тағйирёбии шартҳое, ки тавассути онҳо воситаҳои ҳиссавӣ пешниҳод гардидаанд

26.12 Корхона метавонад шартҳои пешниҳоди воситаҳои ҳиссавиро ба он тавре тағйир диҳад, ки ин ҳолат барои корманд муфид бошад, масалан, тавассути коҳиш додани нархи иҷроиши опсион ё ихтисор кардани давраи тақсими ваколатҳо ё бо роҳи бекор кардани шартӣ ноил гардидан ба натиҷа. Корхона метавонад ба сифати ҷойгузин шартҳоро ба он тавре тағйир диҳад, ки барои корманд муфид набошад, масалан, тавассути зиёд намудани давраи тақсими ваколатҳо ё илова кардани шартҳои ноил гардидан ба натиҷа. Корхона бояд шартҳои гузариши ҳуқуқи тағйирёфтaro дар мавриди баҳисобири амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм ба таври зерин ба эътибор гирад:

- (а) агар тағйирот арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшударо, ки бевосита то мавриди тағйирот ё пас аз он арзёбӣ гардидаанд, зиёд намояд (ё миқдори воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшударо зиёд намояд), пас корхона бояд арзиши одилонаи иловагии пешниҳодшударо ба арзёбии маблағе, ки дар робита ба хизматрасонии ба сифати ҷуброни бар ивази воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшуда дарёфтгардида эътироф шудааст, ворид кунад. Арзиши одилонаи иловагии пешниҳодшуда фарқияти байни арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссавии тағйирёфта ва арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссавии аввалия маҳсуб ёфта, ҳар кадоме аз онҳо дар санаи тағйирёбӣ мавриди арзёбӣ қарор мегирад. Агар тағйирот дар давраи гузариш воқеъ гардад, пас арзиши одилонаи иловагии пешниҳодшуда ба арзёбии маблағе ворид карда мешавад, ки дар робита ба хизматрасонии дар давра дарёфтшуда, яъне аз санаи тағйирот то санаи гузариши ҳуқуқ ба воситаи ҳиссавии тағйирёфта, барилова ба маблағе, ки бо арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссавии аввалия дар санаи пешниҳод асос ёфта, дар муддати муҳлати боқимондаи давраи гузариши аввалия мавриди эътироф қарор мегирад, эътироф шудааст;
- (б) агар тағйирот арзиши одилонаи умумии шартнома дар бораи пардохт дар асоси саҳро коҳиш диҳад ё ба таври возеҳ барои корманд ягон гуна манфиат ҳосил накунад, пас корхона бояд ба эътибор гирифтани хизматрасонииро идома диҳад, ки ба сифати подош бар ивази воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшуда дарёфт шудааст, ба гунае, ки гуё тағйирот рух нақодааст.

Талаботи банди мазкур дар заминаи амалиёти марбут ба пардохтҳо ба кормандон, ки бо саҳмия асос ёфтаанд, баён шудааст. Талабот инчунин нисбат ба амалиёти марбут ба пардохтҳо ба тарафҳои ғайр аз кормандон, ки бо саҳмия асос ёфтаанд, татбиқ мегардад, агар ин амалиёт аз рӯи арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссавии пешниҳодшуда арзёбӣ гардида, истинод ба санаи пешниҳод ба санае ишора кунад, ки дар он корхона мол ё хизматрасониро аз ҷониби контрагент дарёфт мекунад.

Бекорсозӣ ва хотимаи пардохт

26.13 Корхона бояд бекор кардан ё хотима додани подошпулиҳои марбут ба пардохт дар асоси

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
сахро ба эътибор гирад, ки дар асоси онҳо ҳисоббаробарӣ тавассути воситаҳои ҳиссаӣ ҳамчун тезонидани гузариш анҷом мепазирад ва бинобар ин бояд ғавран маблағро, ки дар ғайри ин сурат, дар робита ба хизматрасонии дар муддати муҳлати боқимондаи давраи гузариш дарёфтгардида эътироф мешавад, мавриди эътироф қарор диҳад.

Амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм, ки ҳисоббаробарии онҳо тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазирад

- 26.14 Барои амалиёте, ки пардохт дар асоси саҳро пешбинӣ намуда, асоснокшуда ҳисоббаробарӣ тибқи онҳо тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазирад, корхона бояд мол ё хизматрасонии дарёфтшуда ва уҳдадорин бавучудомадаро аз рӯи арзиши одилонаи уҳдадорӣ аст арзёбӣ намояд. То он ҳолате, ки уҳдадорӣ пардохт намешавад, корхона бояд арзиши одилонаи уҳдадориро дар интиҳои ҳар як **санаи ҳисоботӣ**, инчунин дар санаи ҳисоббаробарии уҳдадорӣ, бо эътироф намудани тағйирёбии арзиши одилонаи уҳдадорӣ дар таркиби **фонда ё зарари** ин давра, мавриди азнаварзёбӣ қарор медиҳад.
- 26.14А Амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки тавассути воситаҳои пулӣ ҳисоббаробарӣ карда мешаванд, метавонад бо иҷроиши шартҳои гузариши ҳуқуқ, ки бо хизматрасонӣ ё натиҷаҳои фаъолият алоқаманд мебошанд, мавриди қайду шарт қарор гиранд. Шартҳои гузариши ҳуқуқ ва шартҳои, ки гузариши ҳуқуқ маҳсуб намеёбанд (шартҳои бо пешниҳоди ҳуқуқ алоқаманднабуда), ба таври зерин ба эътибор гирифта мешаванд:
- (а) шартҳои хизматрасонӣ ва шартҳои ғайрибозории гузариши ҳуқуқ ҳангоми арзёбии миқдори подошпулӣ, ки тибқи онҳо эҳтимоли пешниҳоди ҳуқуқ ва тасҳеҳи минбаъдаи миқдори подошпулӣ ба арзёбии уҳдадориҳои бар асари амалиёт бавучудомеда воридкардашуда вучуд дорад, ба эътибор гирифта мешаванд. Корхона бояд дар ибтидо маблағи мол ё хизматрасонии дар давраи пешниҳоди ҳуқуқ дарёфтшударо дар асоси миқдори подошпулӣ, ки дар робита ба онҳо эҳтимоли пешниҳоди ҳуқуқ ҷой дорад, эътироф намояд. Корхона бояд чунин арзёбиро мавриди бозбинӣ қарор диҳад, агар маълумоти нав ба он ишора кунад, ки миқдори подошпулӣ, ки дар робита ба онҳо эҳтимоли пешниҳоди ҳуқуқ ҷой дорад, аз арзёбии қаблӣ фарқ мекунад. Дар санаи пешниҳоди ҳуқуқ корхона бояд арзёбиро мавриди бозбинӣ қарор диҳад, то он ба миқдори подошпулӣ, ки дар ниҳоят тааллуқ мегирад, баробар шавад. Ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазиранд, дар санаи арзёбӣ набояд шартҳои хизматрасонӣ ва шартҳои ғайрибозории гузариши ҳуқуқ ба эътибор гирифта шаванд.
 - (б) шартҳои бозории гузариши ҳуқуқ ва шартҳои ғайрибозории гузариши ҳуқуқ ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи амалиёти пардохти пешниҳодгардидаи бо саҳмия асосёфта, ки тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазиранд ва дар мавриди азнаварзёбии арзиши одилонаи уҳдадориҳо, ки дар интиҳои ҳар як **давраи ҳисоботӣ** ва дар санаи мурағаб гардидани онҳо иҷро мегардад, ба эътибор гирифта мешаванд.
- 26.14Б Дар натиҷаи татбиқи банди 26.14А, маблағи ғуншудае, ки дар ниҳоят дар робита ба мол ё хизматрасонии ба сифати ҷуброни пардохт дар асоси саҳм, ки тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазиранд, эътироф шудааст, ба маблағи воситаҳои пулӣ пардохташуда баробар мебошад.

Амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм ҷойгузини воситаҳои пулӣ

- 26.15 Баъзе амалиёти пардохт дар асоси саҳм ё ба корхона ё ба контрагент интихоберо пешниҳод менамоянд, ки мувофиқи он корхона ҳисоббаробарии амалиётро тавассути воситаҳои пулӣ (ё бо дигар дороиҳо) ё бо роҳи таҳвил намудани воситаҳои ҳиссаӣ анҷом медиҳад. Дар ин ҳолат корхона набояд чунин амалиётро ҳамчун амалиёти пешбиникунадани пардохт дар асоси саҳм ба эътибор гирад, ки ҳисоббаробарӣ тибқи онҳо тавассути воситаҳои пулӣ анҷом менамояд, дар ҳолате, ки:
- (а) дар корхона таҷрибаи пардохт аз ҳисоби барориши воситаҳои ҳиссаӣ мавҷуд мебошад;
 - (б) опсион муҳтавои тичоратӣ надорад, яъне ҳисоббаробарии маблағи пулӣ нисбат ба он муносибат надорад ва шояд арзиши он нисбат ба арзиши одилонаи воситаи ҳиссаӣ пасттар бошад; ё
 - (в) интихоби тарзи ҳисоббаробарӣ танҳо ба имконияти ҳисоббаробарии соф (ниг. ба банди 26.15А) мансуб мебошад ва амалиёт ба шартҳои банди 26.15Б мувофиқат мекунад.
- Дар ҳолатҳои дар зербандҳои (а) ва (б) ҷойдошта корхона бояд амалиётро ҳамчун амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки тавассути воситаҳои ҳиссаӣ анҷом менамояд, тибқи бандҳои 26.7–26.13 ба эътибор гирад. Дар ҳолатҳои дар зербанди (в) ҷойдошта корхона бояд амалиётро тибқи бандҳои 26.15Б–26.15Г ба эътибор гирад.

Амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм бо хусусияти ҳисоббаробарии соф дар заминаи андоз аз манбаи пардохт

- 26.15А Қонунгузорӣ ё дигар санадҳои меъёрии андоз метавонад корхонаро уҳдадор намоянд, то маблағи ҳисоби уҳдадориҳои андозии кормандро, ки бо пардохт дар асоси саҳм алоқаманд мебошад, нигоҳ дорад ва ин маблағро, ки маъмулан дар шакли воситаи пулӣ ифода меёбад, аз номи корманд ба мақомоти андоз таҳвил диҳад. Амалиёти пардохт дар асоси саҳм дорои вазифаи ҳисоббаробарии соф мебошад, агар шартҳои амалиёт аз корхона талаб кунанд ё ба он иҷоза диҳанд, ки миқдори воситаҳои ҳиссаӣ бо арзиши пулии уҳдадориҳои андозии корманд баробарро аз миқдори умумии воситаҳои ҳиссаӣ, ки шояд дар мавриди анҷом додани пардохт дар асоси саҳм (ё дар мавриди пешниҳоди ҳуқуқ) ба корманд дода мешуданд, нигоҳ дорад.
- 26.15Б Амалиёти пардохт дар асоси саҳме, ки дар банди 26.15А тавсиф шудаанд, бояд ҳамчун амалиёти пардохт дар асоси саҳме, ки тавассути воситаҳои ҳиссаӣ ҳисоббаробарӣ мешаванд, гурӯҳбандӣ карда шаванд, агар:
- (а) он дар сурати мавҷуд набудани вазифаи ҳисоббаробарии соф ба ин тартиб гурӯҳбандӣ карда мешуд; ва
 - (б) тибқи қонунгузорӣ ё санадҳои меъёрии андоз корхона уҳдадор бошад маблағи барои пардохт кардани уҳдадориҳои андозии корманд пешбинишударо, ки бо пардохти мавҷудаи бо саҳмия асосёфта алоқаманд мебошад, нигоҳ дорад.
- 26.15В Дар ин сурат, агар амалиёте, ки ба талаботи шартҳои банди 26.15Б мувофиқат мекунад, корхона бояд маблағи ба мақомоти андоз пардохташударо ҳамчун тарҳ аз сармояи воситаҳои ҳиссаӣ нигоҳдоришуда ба эътибор гирад, ба истиснои ҳолате, ки пардохт аз арзиши одилона дар санаи нетто-ҳисоббаробарии воситаҳои ҳиссаӣ нигоҳдоришуда бештар.
- 26.15Г Банди 26.15Б нисбат ба ҳеҷ гуна воситаҳои ҳиссаӣ, ки корхона беш аз арзиши пулии уҳдадориҳои андозии корманд, ки бо пардохт дар асоси саҳм алоқаманд мебошад, нигоҳ медорад, татбиқ намегардад. Чунин зиёдшавии саҳмияҳои қобили нигоҳдорӣ бояд ҳамчун пардохти бо саҳмия асосёфтае, ки тавассути воситаҳои пулӣ ҳисоббаробарӣ мешавад, ҳангоме, ки ин маблағ ба корманд дар шакли воситаҳои пулӣ (ё дороиҳои

Нақшаҳои гурӯҳӣ

- 26.16 Агар подошпулиҳои марбут ба пардохт дар асоси саҳм тавассути корхона ба кормандони як ё якчанд корхонаҳои гурӯҳ пешниҳод гардида, гурӯҳ ҳисоботи молиявии маҷмуиро бо истифодаи Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ ё **шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобгирии СБҲМ** пешниҳод намояд, пас ба корхонаҳои гурӯҳ иҷозат дода мешавад ба сифати ҷойгузини равиши дар бандҳои 26.3–26.15 баёншуда хароҷоти пардохт дар асоси саҳмро дар заминаи тақсимои мантикии хароҷот барои гурӯҳ арзёбӣ намоянд.

Мол ва хизматрасонии ғайриқобили мушаххаскунӣ

- 26.17 Агар подошпулии қобили мушаххаскунии дарёфтшуда пасттар аз арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссагии пешниҳодшуда ё уҳдадорӣ бамиёномада бошад, чунин ҳолат одатан ба он ишора мекунад, ки подошпулии дигаре (яъне мол ё хизматрасонии ғайриқобили мушаххаскунӣ) дарёфт шудааст (ё дарёфт хоҳад шуд). Масалан, дар баъзе мавридҳои қонунгузорӣ барномаҳои мавҷуданд, ки тибқи онҳо **соҳибмӯлкдон** (масалан, кормандон) метавонанд воситаҳои ҳиссавиро бидуни пешниҳоди мол ё хизматрасоние, ки метавонад комилан мушаххас бошанд, дарёфт кунанд (ё тавассути пешниҳоди мол ё хизматрасоние, ки ба таври возеҳ пасттар аз арзиши одилонаи воситаҳои ҳиссагии пешниҳодшуда мебошанд). Ин ба он ишора мекунад, ки подошпулии дигаре дарёфт шудааст ё дарёфт хоҳад шуд (масалан, хизматрасонии қаблӣ ё ояндаи корманд). Корхона бояд мол ё хизматрасонии ғайриқобили мушаххаскунии дарёфтшударо (ё дарёфтшаванда) ҳамчун фарқияти байни арзиши одилонаи пардохт дар асоси саҳм ва арзиши одилонаи ҳама гуна мол ё хизматрасонии қобили мушаххаскунии дарёфтшуда (ё дарёфтшаванда), ки дар санаи пешниҳод арзёбӣ гардидаанд, мавриди арзёбӣ қарор диҳад. Барои амалиёте, ки ҳисоббаробарӣ аз рӯйи онҳо тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазирад, уҳдадорӣ бояд дар интиҳои ҳар як давраи ҳисоботӣ, то мавриди тибқи банди 26.14 пардохта шудани он, мавриди азнаварёбӣ қарор дода шавад.

Ифшои маълумот

- 26.18 Корхона бояд маълумоти зеринро дар бораи моҳият ва миқёси он амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм, ки дар давра ҷой доштанд, ифшо намояд:
- (а) тафсифи ҳар як намуди амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм, ки дар давра ҷой доштанд, аз ҷумла, шартҳои умумии ҳар як амалиёт, ба монанди талаботи гузариш, муҳлати ҳадди аксари опсионҳои пешниҳодшуда ва тарзи ҳисоббаробарӣ (масалан, воситаҳои пулӣ ё воситаҳои ҳиссавӣ). Корхонае, ки то ҳадди қобили қабул дорои намудҳои амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм мебошад, метавонад маълумоти марбут ба онҳоро муттаҳид кунад.
 - (б) миқдор ва нархи миёнавазнии иҷрои опсионҳо барои саҳмия вобаста ба ҳар кадоме аз гурӯҳҳои опсионҳои зерин:
 - (i) опсионҳои дар ибтидои давра иҷронашуда;
 - (ii) опсионҳои дар давра пешниҳодшуда;
 - (iii) опсионҳои дар давра мансӯхшуда;
 - (iv) опсионҳои дар давра иҷрошуда;
 - (v) опсионҳои, ки дар давра муҳлаташон сипарӣ шудааст;
 - (vi) опсионҳои, ки дар интиҳои давра иҷро нашудаанд; ва
 - (vii) опсионҳои, ки дар интиҳои давра метавонад ҳанӯз иҷро шаванд.

- 26.19 Барои шартномаҳои марбут ба пардохт дар асоси саҳм, ки ҳисоббаробарии онҳо

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

тавассути воситаҳои ҳиссаи анҷом мепазирад, корхона бояд маълумот дар бораи ҷӣ тавр аз ҷониби корхона арзёбӣ шудани арзиши одилонаи мол ва хизматрасонии дарёфтшуда ё арзиши воситаи ҳиссаи пешниҳодгардидаро ифшо намояд. Агар дар ин маврид усули арзёбӣ истифода шуда бошад, корхона бояд маълумот дар бораи усул ва далели интиҳоби онро ифшо намояд.

- 26.20 Барои шартномаҳои марбут ба пардохт дар асоси саҳм, ки ҳисоббаробарии онҳо тавассути воситаҳои пулӣ анҷом мепазирад, корхона бояд маълумот дар бораи ҷӣ тавр арзёбӣ шудани ухдадориро ифшо намояд.
- 26.21 Барои шартномаҳои марбут ба пардохт дар асоси саҳм, ки дар давра мавриди тағйир қарор гирифтаанд, корхона бояд ҳангоми ифшои маълумот шарҳи чунин тағйиротро баён кунад.
- 26.22 Агар корхона як қисмати аз нақшаи гурӯҳи пардохт дар асоси саҳм маҳсуб ёфта, хароҷоти худро вобаста ба пардохт дар асоси саҳм, дар асоси тақсими мантиқии хароҷоти барои гурӯҳ эътирофшуда, эътироф ва арзёбӣ кунад, корхона бояд чунин далел ва сабабҳои интиҳоби чунин усулро ифшо намояд (ниг. ба банди 26.16).
- 26.23 Корхона бояд маълумоти зерин дар бораи таъсири амалиёти пардохт дар асоси саҳм ба фоида ё зарари дар давра ҳосилшудаи корхона ва ба **ҳолати молиявӣ** онро ифшо намояд:
- (а) маблағи умумии хароҷоте, ки дар таркиби фоида ё зарари дар давра ҳосилшуда эътироф шудааст; ва
 - (б) **арзиши тавозуни** умумӣ барои ухдадорӣ, ки дар интиҳоби давра бар асари амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм ба миён омадаанд.

Қисми 27

Бекурбшавии дороиҳо

Мақсад ва доираи татбиқи қисми мазкур

- 27.1 **Бекурбшавии дороиҳо** дар чунин маврид воқеъ мегардад, ҳангоме, ки **арзиши тавозунии дорой аз маблағи ҷуброншавандаи** он бештар бошад. Қисми мазкур бояд ҳангоми баҳисобгирии бекурбшавии тамоми дороиҳо татбиқ гардад, ба истиснои дороиҳои зерине, ки дар робита ба бекурбшавии онҳо талаботи қисмҳои дигари Стандарти мазкур амал мекунад:
- (а) **дориҳои андози батаъхиргузашташуда** (ниг. ба Қисми 29 «*Андоз аз даромад*»);
 - (б) дороиҳое, ки бар асари **подошпулӣ ба кормандон** ба вучуд омадаанд (ниг. ба Қисми 28 «*Подошпулӣ ба кормандон*»);
 - (в) **дориҳои молиявӣ** дар доираи Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*»;
 - (г) **сармоягузорӣ ба амволи ғайриманқуле**, ки аз рӯи **арзиши одилона** арзёбӣ карда мешаванд (ниг. ба Қисми 16 «*Амволи сармоягузорӣ*»);
 - (ғ) **дориҳои биологӣ**, бо **фаъолияти кишоварзӣ** алоқаманд буда, аз рӯи арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти барои фуруш пешбинишуда арзёбӣ карда мешаванд (ниг. ба Қисми 34 «*Фаъолияти маҳсус*»); ва
 - (д) **дориҳои шартномавӣ** ва дороиҳое, ки аз ҳисоби хароҷоти иҷрои шартнома бо харидорон мувофиқи банди 23.70 ба вучуд меоянд.

Бекурбшавии захираҳои молию моддӣ

Нархи фуруш бо тарҳи хароҷоти такмил ва фуруш

- 27.2 Дар ҳар кадом **санаи ҳисоботӣ** корхона бояд **захираҳои молию моддиро** дар заминаи бекурбшавӣ мавриди арзёбӣ қарор диҳад. Корхона бояд чунин арзёбиро тавассути муқоисаи арзиши тавозунии ҳар кадом моддаи захираҳои молию моддӣ (ё ғуруҳи моддаҳои ҳаммонанд — ниг. ба банди 27.3) бо нархи фуруши он, тавассути тарҳ намудани хароҷоти такмил ва фуруш анҷом диҳад. Агар моддаи захираҳои молию моддӣ (ё ғуруҳи моддаҳои ҳаммонанд) бекурб гардида бошад, корхона бояд арзиши тавозунии захираҳои молию моддиро (ё ғуруҳи захираҳои молию моддӣ) дар робита ба нархи фуруши худ бо тарҳ намудани хароҷоти такмил (азнавқардқунӣ) ва фуруш ихтисор намояд. Чунин коҳишбӣ зарар аз бекурбшавӣ ба ҳисоб рафта, зуд дар таркиби **фоида ё зарар** инъикос карда мешавад.
- 27.3 Агар муайян кардани нархи фуруш бо тарҳи хароҷоти такмил ва фуруш барои захираҳои молию моддӣ бар асоси ҳар модда амалан **имконнопазир** бошад, корхона метавонад моддаҳои захираҳои молию моддӣ мансуб ба ҳамон як навъи маҳсулоти дорой ҳамон як таъинот ё истифодаи ниҳоиро, ки дар як минтақаи географӣ, бо мақсади арзёбӣ намудани бекурбшавӣ истеҳсол ва фурухта мешавад, ғуруҳбандӣ намояд.

Ба ҳолати акс баргардонидани бекурбшавӣ

- 27.4 Корхона бояд арзёбӣ намудани нархи фурушро бо тарҳи хароҷоти такмил ва фуруш дар ҳар кадом санаи ҳисоботии минбаъда ба таври такрорӣ анҷом диҳад. Агар ҳолатҳое, ки қаблан боиси бекурбшавии захираҳои молию моддӣ гардидаанд, дигар мавҷуд набоянд

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

ё зиёдшавии нархи фурӯш бо тарҳи хароҷоти беқурбшавии бар асари тағйироти шароити иқтисодӣ воқеъгардида ба таври возеҳ маълум шавад, корхона бояд маблағи беқурбшавиро (яъне маблағи баргаштпазир бо маблағи зарари аввалия аз беқурбшавӣ ҳосилшуда маҳдуд карда шудааст) тавре, ки арзиши тавозунии нав ҳадди ақал аз ин ин ду бузургӣ: арзиши асли ва нархи фурӯши бо тарҳи хароҷоти тақмил ва фурӯш бозбинишуда иборат бошад, ба ҳолати акс баргардонад.

Беқурбшавии дороиҳо ба ғайр аз захираҳои молию моддӣ

Принсипҳои асосӣ

- 27.5 Агар ва танҳо ҳангоме, ки маблағи ҷуброншавандаи дорой нисбат ба арзиши тавозунии он камтар бошад, корхона бояд арзиши тавозунии дороиро то ҳадди маблағи ҷуброншавандаи он коҳиш диҳад. Чунин коҳишҳои зарар аз беқурбшавӣ номида мешавад. Дар бандҳои 27.11–27.20 вобаста ба арзёбии маблағи ҷуброншаванда дастур мавҷуд мебошад.
- 27.6 Корхона бояд зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшударо фавран дар таркиби фоида ё зарар эътироф кунад, ба истиснои ҳолате, ки дорой тибқи модели азнаварзёбӣ, ки дар Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*» оварда шудааст, аз рӯйи арзиши азнаварзёбишуда ба эътибор гирифта мешавад. Ҳама гуна зарар аз беқурбшавии дорои азнаварзёбишуда бояд тибқи банди 17.15Г ҳамчун коҳишҳои арзиши азнаварзёбӣ баррасӣ карда шавад.

Аломатҳои беқурбшавӣ

- 27.7 Дар ҳар кадом санаи ҳисоботӣ корхона бояд мавҷудияти ҳар кадом аломатҳоеро арзёбӣ намояд, ки ба беқурбшавии эҳтимолии дорой ишора мекунанд. Дар сурати мавҷуд будани ҳар кадоме аз чунин аломатҳо корхона бояд арзёбии маблағи ҷуброншавандаи дороиро анҷом диҳад. Агар нишонаи беқурбшавӣ мавҷуд набошад, пас арзёбӣ намудани маблағи ҷуброншаванда талаб карда намешавад.
- 27.8 Дар ин сурат, агар арзёбӣ намудани маблағи ҷуброншавандаи дорои алоҳида ғайримикон бошад, корхона бояд маблағи ҷуброншавандаи **воҳиди тавлидкунандан** **воситаҳои пулиро** (воҳиди тавлидкунандан), ки ба он дорой мансуб мебошад, арзёбӣ кунад. Ин метавонад дуруст бошад, зеро арзёбӣ намудани маблағи ҷуброншаванда пешбини гардиши воситаҳои пулиро талаб менамояд ва баъзан як дорои алоҳида ба таври мустақил гардиши воситаҳои пулиро тавлид намекунад. Воҳиди тавлидкунандан воситаҳои пулӣ (воҳиди тавлидкунандан) ин хурдтарин гурӯҳи қобили мушаххаскунии дороиҳо мебошад, ки бевосита дороиро дар бар гирифта, гардиши воситаҳои пулии то ҳадди назаррас аз гардиши воситаҳои пулии аз дигар дороиҳо ё гурӯҳи дороиҳо вобаста набударо тавлид менамояд.
- 27.9 Ҳангоми санҷиши мавҷудияти нишонаҳои, ки ба беқурбшавии эҳтимолии дорой ишора мекунанд, корхона бояд, ҳадди ақал, нишонаҳои зеринро баррасӣ намояд:

Сарчашмаи маълумоти беруна

- (а) Дар давра арзиши бозории дорой ба андозаи қобили таваҷҷуҳ, каме бештар аз он чӣ, ки дар фосилаи замон ё дар натиҷаи истифодаи муқаррарӣ дар назар гирифта шудааст, коҳиш ёфтааст.
- (б) Тағйироти ҷиддие, ки ба корхона таъсири номусоид мерасонад, дар давраи воқеъ гардидааст ё дар ояндаи наздик дар шароити технологӣ, бозорӣ, иқтисодӣ ё ҳуқуқӣ, ки дар он корхона фаъолият мекунад ё дар бозоре, ки барои

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

он дорой пешбинӣ гардидааст, чунин тағйирот дар назар дошта шудааст.

- (в) меъёрҳои фоизноки бозор ё дигар меъёрҳои бозории даромаднокии сармоягузорӣ дар давра зиёд гардида, чунин зиёдшавӣ, эҳтимолан, ба таври ҷиддӣ ба меъёри тахфифе, ки ҳангоми ҳисоббаробарии арзиши дорой истифода бурда мешавад, таъсири **назаррас** гузорад ва **арзиши одилонаи** онро бо тарҳи хароҷоти марбут ба фурӯш коҳиш намояд.
- (г) арзиши тавозунии доройҳои софи корхона нисбат ба арзиши одилонаи арзёбишудаи корхона дар умум бештар бошад (яъне арзёбӣ метавонад қаблан анҷом пазируфта бошад, масалан, дар робита ба фурӯши қобили имкони қисме аз корхона ё тамоми он).

Манбаъҳои маълумоти дохила

- (ғ) далели фарсудаашавӣ ё осеби ҷисмонии дорой мавҷуд бошад.
- (д) тағйироти ҷиддие дар сатҳ ё тарзи истифода ё истифодаи мавриди интизори дорой, ки ба корхона таъсири номусоид мерасонад, дар давра воқеъ гардидааст ё дар ояндаи наздик воқеъ мегардад. Ин тағйирот бекор мондани дорой, барномарезии қатъи фаъолият ё таҷдиди сохтори фаъолият, ки дорой ба он тааллуқ дорад ё барномарезӣ барои фурӯши дорой то санаи эҳтимолии қаблӣ ва эътирофи муҳлати истифодаи муфиди доройи маҳдудшударо, ки қаблан ҳамчун доройи ғайримаҳдуд арзёбӣ карда шудааст, фаро мегирад.
- (е) ҳисоботи дохила аз он шаҳодат медиҳад, ки нишондиҳандаҳои иқтисодии ҷорӣ ё ояндаи дорой бадтар аз ҳадди интизор мебошанд. Дар ин замина нишондиҳандаҳои иқтисодӣ натиҷаҳои амалиёт ва гардиши воситаҳои пулиро дар бар мегиранд.

- 27.10 Агар ин нишона вучуд дошта бошад, ки дорой метавонад беқурб гардад, пас ин метавонад аз он шаҳодат диҳад, ки барои корхона зарур аст боқимонда **муҳлати истифодаи муфид**, усули **истеҳлоқ** ё **арзиши бақиявии** дороиро мавриди бозбинӣ қарор дода, онҳоро тибқи қисми нухси мавҷуда ва пешакии стандарте, ки нисбат ба доройи мазкур татбиқ мегардад (масалан, Қисми 17 ва Қисми 18 «*Дороиҳои ғайримоддӣ, ба истиснои гудвил*»), тасҳеҳ намояд, ҳатто агар вобаста ба ин дорой ягон гуна ҳолати зарар аз беқуршавӣ эътироф карда нашавад.

Арзёбии маблағи ҷуброншаванда

- 27.11 Маблағи ҷуброншавандаи дорой ё воҳиди тавлидкунанда воҳиди бештар аз арзиши одилонаи он бо тарҳи хароҷоти марбут ба фурӯш ва арзиши истифодаи он маҳсуб меёбад. Дар ин сурат, агар арзёбӣ кардани маблағи ҷуброншавандаи доройи алоҳида ғайримикон бошад, истинод ба доройи дар бандҳои 27.12–27.20 дарҷгардида, дар баробари ин истинод, воҳиди тавлидкунанда ба ҳисоб меравад.
- 27.12 Дар мавриди муайян намудани ҳам арзиши одилонаи дорой бо тарҳи хароҷоти марбут ба фурӯш ва ҳам арзиши истифода на ҳамеша зарурат вучуд дорад. Агар ҳар як аз ин маблағ аз арзиши тавозунии дорой бештар бошад, дорой беқурб намегардад ва зарурат барои арзёбии дигар маблағ боқӣ намонда.
- 27.13 Агар далеле мавҷуд набошад, ки арзиши истифодаи дорой аз арзиши одилонаи он бо тарҳи хароҷот барои фурӯш, ба таври назаррас бештар бошад, пас арзиши одилонаи дорой бо тарҳи хароҷот барои фурӯш метавонад ба сифати маблағи ҷуброншавандаи он истифода гардад. Ин аксаран барои доройҳои мебошад, ки бо мақсади фурӯш нигоҳ

Арзиши одилона бо тарҳи харочоти фурӯш

- 27.14 Арзиши одилона бо тарҳи харочоти фурӯш ин маблағе маҳсуб меёбад, ки метавонад даромад аз фурӯши дороиро ифода кунад ва дар натиҷаи амалиёти байни тарафҳои мустақил, огоҳ ва дорои тамоюли тасвиби шартнома дар доираи Қисми 12 «*Арзёбии арзиши одилона*», харочот аз хориҷшавиро тарҳ намояд.

Арзиши истифода

- 27.15 Арзиши истифода ин **арзиши воқеии** гардиши минбаъдаи воситаҳои пулӣ маҳсуб меёбад, ки эҳтимолан аз дороиҳо дарёфт мешавад. Арзёбии арзиши истифодаи дороӣ марҳилаҳои зеринро дар бар мегирад:

- (а) арзёбии воридшавии минбаъдаи воситаҳои пулӣ ва хориҷшавии воситаҳои пулӣ, ки бо идомаи истифодаи дороӣ ва хориҷшавии минбаъдаи он алоқаманд мебошад; ва
- (б) истифодаи меёри мувофиқи тахфиф дар робита бо чунин гардиши минбаъдаи воситаҳои пулӣ.

- 27.16 Ҳангоми ҳисоббаробарии арзиши истифодаи дороӣ унсурҳои зерин инъикос мегарданд:

- (а) арзёбии гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулӣ, ки корхона интизор аст аз истифодаи дороӣ дарёфт кунад;
- (б) интизорӣ дар мавриди тағйирёбии эҳтимолии маблағ ва тақсимот дар заамони чунин гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулӣ;
- (в) арзиши муваққати пул, ки тавассути меёри фоизноки мавҷудаи бидуни хавфи бозор нишон дода мешавад;
- (г) нархи марбут бо номуайяние, ки ба дороии мазкур хос мебошад; ва
- (ғ) дигар омилҳо, ба мисли бозоргирӣ, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муайянсозии миқдори гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулӣ инъикос менамоянд ва воридшавии онҳоро корхона аз дороиҳо дар оянда интизор аст.

- 27.17 Ҳангоми арзёбии арзиши истифода дар арзёбии ҳисоббаробарии гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулӣ ин омилҳо бояд ба эътибор гирифта шаванд:

- (а) дурнамои воридоти воситаҳои пулӣ аз идомаи истифодаи дороӣ;
- (б) дурнамои хориҷшавии воситаҳои пулӣ, ки бевосита ҳангоми таъмини гардиши воситаҳои пулӣ аз идомаи истифодаи дороӣ воқеъ мегардад (аз ҷумла, хориҷшавии воситаҳои пулӣ ҷиҳати барои истифода таҳия намудани дороӣ), ки метавонад ба як дороӣ мансуб карда шавад ё дар заминаи мантиқӣ ва пайдарҳамӣ тақсим карда шавад; ва
- (в) воситаҳои пули соф, агар мавҷуд бошад, ки интизор меравад аз ҳисоби хориҷшавии дороӣ дар интиҳои муҳлати истифодаи муфиди он, тибқи қарордоди байни тарафҳои алоқаманд дар шароити бозор басташуда, ба даст оварда шавад (ё пардохта шавад).

Корхона метавонад маълумоти бӯчаи молиявии охири он ё дурнамои арзёбии гардиши воситаҳои пулиро истифода намояд, агар чунин маълумот дастрас бошад. Бо ин далел, ки

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

арзёбии ояндабинии гардиши воситаҳои пулӣ дар мавриди анҷомёбии давраи дар буча ва дурнамои охири инъикосёфта таҳия карда шавад, корхона метавонад арзёбии ояндабиниро идома диҳад, ки бо истифода аз нишондиҳандаи доимӣ ё коҳишёбии сатҳи нарх барои солҳои минбаъда дар буча ва дурнамо асос ёфтааст, агар фақат истифодаи нишондиҳандаи зиёдшавии сатҳи нарх қобили таваҷҷуҳ бошад.

27.18 Дар мавриди арзёбии ҳисоббаробарии гардиши минбаъдаи воситаҳои пул набояд инҳо ба эътибор гирифта шаванд:

- (а) даромад ва хароҷоти воситаҳои пулии дар натиҷаи фаъолияти молиявӣ ҳосилшуда; ё
- (б) даромад ва хароҷоти воситаҳои пулие, ки бо **андоз аз даромад** алоқаманд мебошанд.

27.19 Гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулии дорой дар ҳолати мавҷуд будани он арзёбӣ карда мешавад. Дар мавриди арзёбии ҳисоббаробарии гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулӣ набояд маълумоти ҳисоббаробарӣ дар бораи даромад ва хароҷоти воситаҳои пулӣ, ки эҳтимолан бар асари инҳо дарёфт шаванд, ба эътибор гирифта шавад:

- (а) таҷдиди минбаъдаи сохтор, ки дар робита ба он корхона ҳанӯз уҳдадорӣ қабул накардааст; ё
- (б) беҳсозӣ ё баланд бардоштани самаранокии истифодаи дорой.

27.20 Меъёри (меъёрҳо) тахфифе, ки ҳангоми ҳисоббаробарии арзиши воқеӣ истифода мешавад, бояд меъёре (меъёрҳо) бошад, ки то мавриди андозбандӣ татбиқ гардида, арзёбии ҷории бозорро инъикос намояд:

- (а) арзиши муваққатии пул; ва
- (б) ҳавфи барои доройи мазкур хос, ки тибқи он тасҳеҳоти арзёбии ҳисоббаробарии гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулӣ анҷом напасируфтааст.

Меъёри (меъёрҳо) тахфифе, ки барои арзёбии арзиши истифодаи дорой анҷом мепазирад, набояд ҳавфери инъикос намояд, ки бо назардошти арзёбии ҳисоббаробарии гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулӣ тасҳеҳ шудааст, то ин, ки аз баҳисобгирӣ дубора канорагирӣ шавад.

Эътироф ва арзёбии зарар аз беқурбшавии воҳиди тавлидкунанда

27.21 Зарар аз беқурбшавӣ барои воҳиди тавлидкунанда танҳо дар он сурат эътироф карда мешавад, агар маблағи ҷуброншавандаи воҳид пасттар аз арзиши тавозунии воҳид бошад. Зарар аз беқурбшавӣ ба коҳишёбии арзиши тавозунии доройҳои воҳиди тавлидкунанда ба тарзи зерин равона гардидааст:

- (а) дар ибтидо ба коҳишёбии арзиши тавозунии ҳама гуна **гудвил**, ки ба воҳиди тавлидкунанда мансуб мебошад; ва
- (б) баъдан ба дигар доройҳои воҳид (гурӯҳи воҳидҳо) мутаносиб ба арзиши тавозунии ҳар як доройи воҳиди тавлидкунанда.

27.22 Аммо корхона набояд арзиши тавозунии доройро пасттар аз маблағи баландтарини ин арзишҳо коҳиш диҳад:

- (а) арзиши одилонаи дорой бо тарҳи хароҷоти марбут ба фурӯш (агар онро муайян кардан имконпазир бошад);

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (б) арзиши истифодаи дорой (агар онро муайян кардан имконпазир бошад); ва
- (в) ҳадди сифр.

27.23 Ҳама гуна зиёдшавии маблағи зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшударо, ки онро наметавон ба дорой мансуб намуд, бар асари маҳдудиятҳои дар банди 27.22 ҷойдошта, бояд мутаносиб бо арзиши тавозунии дороиҳо ба дигар дороиҳои воҳид мансуб кард.

Талаботи иловагӣ барои беқурбшавии гудвил

27.24 Гудвилро наметавон ба таври алоҳида ба ғуруш гузошт. Инчунин он маҷмуи воситаҳои пулиро, ки аз маҷмуи воситаҳои пулии марбут ба дигар дороиҳо вобаста намебошад, тавлид намекунад. Бар асари ин арзёбӣ кардани арзиши одилонаи гудвил ба таври мустақим имконнопазир мебошад. Дар натиҷа арзиши одилонаи гудвил тавассути арзёбӣ гардидани арзиши одилонаи воҳиди (воҳидҳо) тавлидкунанда, ки гудвил қисмати он маҳсуб меёбад, муайян мегардад.

27.25 Бо мақсади санҷиши беқурбшавӣ гудвили бар асари **муттаҳидсозии тичорат** бадастовардашуда бояд аз санаи ба даст овардан ба тамоми воҳидҳои тавлидкунандаи **харидороне**, ки интизор меравад, ба таври мутаносиб аз синергияи дар натиҷаи муттаҳидшавӣ ҳосилшуда манфиат бардоранд, новобаста аз он, ки оё дигар дороиҳо ё **ухдадорҳои** тавассути тарафҳо **бадастовардашуда** ба воҳидҳои мазкур мансуб гардидаанд ё нагардидаанд, тақсим карда шавад.

27.26 Қисмате аз маблағи ҷуброншавандаи воҳидҳои тавлидкунанда гудвили **ҳиссаи иштироки назоратнашаванда** марбут мебошад. Бо мақсади санҷиши беқурбшавии воҳидҳои тавлидкунанда, ки дар моликияти нопурра бо гудвил қарор доранд, арзиши тавозунии ин воҳидҳо ба таври мутлақ, то он замоне, ки бо маблағи ҷуброншавандаи он муқоиса анҷом мепазирад, тавассути азнавҳисобкунии арзиши тавозунии гудвили ба воҳид тақсимшуда, бо мақсади ворид намудани гудвили мансуб ба ҳиссаи иштироки назоратнашаванда, тасҳеҳ карда мешавад. Чунин арзиши тавозунии ба таври мутлақ тасҳеҳшуда баъдан бо маблағи ҷуброншавандаи воҳид, бо мақсади муқаррар намудани ин омил, ки оё воҳиди тавлидкунанда беқурб шудааст ё нашудааст, мавриди муқоиса қарор мегирад.

27.27 Агар гудвилро наметавон ба таври асоснок ба воҳидҳои тавлидкунандаи алоҳида (ё ба ғуруҳи воҳидҳои тавлидкунанда) тақсим намуд, пас барои он, ки гудвил мавриди арзёбӣ қарор гирад, корхона бояд ҳолати беқурбшавии гудвилро бо роҳи муайян намудани маблағи ҷуброншаванда ё бо истифода аз усули (а) ё усули (б) мавриди санҷиш қарор диҳад:

- (а) корхонаи харидоришуда, агар гудвил ба он тааллуқ дошта бошад ва муттаҳид нагардида бошад (корхонаи муттаҳиднагардида – чунин ифода мегардад, ки корхонаи харидоришуда аз нав ташаккул ёфтааст ё ба **корхонаи ҳисоботдиҳанда** ё дигар **корхонаи фаръӣ** табдил дода шудааст); ё
- (б) тамоми ғуруҳҳои корхонаҳо, ба истиснои он корхонаҳое, ки ба муттаҳидшавӣ дучор нашудаанд, агар гудвил ба корхонае мансуб бошад, ки он ба муттаҳидшавӣ дучор шудааст.

Ҳангоми татбиқ намудани банди мазкур барои корхона зарур аст гудвилро ба гудвили мансуб ба корхонаҳое, ки ба муттаҳидшавӣ дучор шудаанд ва ба гудвили мансуб ба корхонаҳое, ки ба муттаҳидшавӣ дучор нагардидаанд, тақсим намояд. Инчунин корхона бояд аз талаботи барои воҳидҳои тавлидкунанда пешбинишуда, ки дар Қисми мазкур

Барқарорсозии зарар аз беқурбшавӣ

- 27.28 Зарари аз беқурбшавии дар робита ба гудвил эътирофшуда дар давраи минбаъда барқарор карда намешавад.
- 27.29 Барои тамоми дороиҳо, ба истиснои гудвил, дар ҳар қадам санаи ҳисоботи корхона бояд ҷиҳати мавҷуд будани ин омил, ки зарар аз беқурбшавии дар давраҳои қаблӣ эътирофшуда дигар вучуд надорад ё хоҳиш ёфтааст, арзёбиро анҷом диҳад. Нишонаҳои ин омил, ки зарар аз беқурбшавӣ метавонад хоҳиш ёбад ё дигар вучуд надошта бошад, ба талаботи банди 27.9. дохил намегарданд. Дар сурати мавҷуд будани ҳама гуна чунин нишонаҳо корхона бояд маблағи ҷуброншавандаи ин дороиро арзёбӣ намояд. Расмиёти чунин муайянсозӣ аз ин омил вобаста мебошад, ки оё зарари қаблӣ аз беқурбшавӣ ҳосилшудаи дорой бар асоси мавридҳои зерин ба миён омадааст ё наомадааст:
- (а) маблағи ҷуброншавандаи дороии алоҳида (ниг. ба банди 27.30); ё
 - (б) маблағи ҷуброншавандаи воҳиди тавлидкунанда, ки ба он ин дорой тааллуқ дорад (ниг. ба банди 27.31).

Барқарорсозии зарар дар ҳолате, ки маблағи ҷуброншавандаи дороии алоҳидаи ба беқурбшавӣ дучоршуда арзёбӣ гардидааст

- 27.30 Агар зарар аз беқурбшавии қаблан эътирофшуда ба маблағи ҷуброншавандаи дороии алоҳидаи ба беқурбшавӣ дучоршуда асос ёфта бошад, нисбат ба он талаботи зерин татбиқ мегардад:
- (а) корхона бояд маблағи ҷуброншавандаи дороиро дар санаи ҳисоботи чорӣ арзёбӣ намояд.
 - (б) агар маблағи ҷуброншавандаи дорой аз арзиши тавозунии он зиёд бошад, пас корхона бояд арзиши тавозуниро, бо назардошти маҳдудияти дар зербанди (в) овардашуда, то маблағи ҷуброншаванда зиёд намояд. Чунин зиёдкунӣ барқароркунии зарар аз беқурбшавӣ маҳсуб меёбад. Корхона бояд барқароркуниро зуд дар таркиби фоида ё зарар эътироф намояд, агар дорой тибқи модели азнаварзёбии дар банди 17.15Б овардашуда аз рӯи арзиши азнаварзёбишуда ба эътибор гирифта нашуда бошад. Ҳама гуна барқароркунии зарар аз беқурбшавии дороии арзёбишуда бояд ҳамчун зиёдшавии арзиши азнаварзёбӣ тибқи банди 17.15В баррасӣ гардад.
 - (в) барқарорсозии зарар аз беқурбшавӣ набояд аз арзиши тавозунии дорой зиёд бошад, нисбати арзиши тавозуниро, ки муқаррар мегардид (бо тарҳи ҳисобу замкунии истеҳлоқӣ), агар ягон гуна зарар аз беқурбшавӣ барои дороии мазкур нисбати солҳои гузашта инъикос нагардида бошад.
 - (г) пас аз эътирофи барқарор намудани зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшуда корхона бояд хароҷоти истеҳлоқи дороиро дар давраҳои минбаъда, бо назардошти бозбинии арзиши тавозунии дорой, бо тарҳи арзиши бақиявии он (дар сурати бавучудоии чунин арзиш), ба таври мунтазам, дар муддати муҳлати истифодаи муфиди он, тасҳех намояд.

Барқарорсозии зарар дар ҳолате, ки маблағи ҷуброншавандаи воҳиди тавлидкунанда арзёбӣ

гардидааст

- 27.31 Агар зарари аввалияи аз бекурбшавӣ ҳосилшуда ба маблағи ҷуброншавандаи воҳиди тавлидкунанда, ки ба он дорой мансуб аст, асос ёфта бошад, пас талаботи зерин мавриди татбиқ қарор мегирад:
- (а) корхона бояд маблағи ҷуброншавандаи воҳиди тавлидкунандаро дар санаи ҳисоботии қорӣ арзёбӣ намояд.
 - (б) агар арзёбии маблағи ҷуброншавандае, ки воситаҳои пулиро тавлид мекунад, аз арзиши тавозунии он зиёд бошад, пас чунин зиёдшавӣ ҳолати барқарор гардидани зарари аз бекурбшавӣ ҳосилшуда махсуб меёбад. Корхона бояд маблағи чунин барқароршавиро ба доройҳои воҳид тақсим кунад, ба истиснои гудвил, мутаносиб бо арзиши тавозунии чунин доройҳо, бо назардошти маҳдудиятҳои дар зербанди (в) тавсифшуда. Зиёдшавии арзиши тавозунӣ ҳамчун барқарор гардидани зарари аз бекурбшавӣ ҳосилшудаи доройҳои алоҳида баррасӣ гардида, ғавран дар таркиби ғоида ё зарар эътироф карда мешавад, ба истиснои ҳолате, ки дорой тибқи модели азнаварзёбии дар банди 17.15Б баёншуда дар асоси арзиши азнаварзёбӣ ба эътибор гирифта мешавад. Барқарор гардидани зарари аз бекурбшавӣ ҳосилшудаи доройи азнаварзёбишуда бояд тибқи банди 17.15В ҳамчун зиёдшавии азнаварзёбӣ баррасӣ карда шавад
 - (в) ҳангоми тақсимои барқарорсозии зарар аз бекурбшавӣ нисбат ба воҳиди тавлидкунанда барқароршавӣ набояд аз арзиши тавозунии ҳама гуна дорой ба маблағе, ки аз маблағи камтарин мавридҳои зерин бештар аст, зиёд бошад:
 - (i) маблағи ҷуброншавандаи он; ва
 - (ii) арзиши тавозуние, ки шояд муайян мегардид (бо тарҳи хароҷоти истехлок), агар дар давраҳои қаблӣ дар робита ба ин дорой ягон зарар аз бекурбшавӣ эътироф нагардида бошад.
 - (г) ҳама гуна зиёдшавии арзиши барқарор намудани зарари аз бекурбшавӣ ҳосилшуда, ки онро наметавон ба дорой мансуб кард, бар асари маҳдудиятҳои дар боло, дар зербанди (в) дарҷгардида, бояд ба таври мутаносиб ба дигар доройҳои воҳидҳои тавлидкунанда, ба истиснои гудвил, мансуб бошад.
 - (ғ) пас аз эътирофи барқарор намудани зарари аз бекурбшавӣ ҳосилшуда, агар қобили татбиқ бошад, корхона бояд хароҷоти истехлоки ҳар як дорой дар воҳиди тавлидкунандаро дар давраҳои минбаъда, бо назардошти бозбини арзиши тавозунии дорой, бо тарҳи арзиши бақиявии он (дар сурати бавучудоии чунин арзиш), ба таври мунтазам, дар муддати муҳлати истифодаи муфиди он, тасҳех намояд.

Ифшои маълумот

- 27.32 Барои ҳар як **гурӯҳи доройҳои** дар банди 27.33 муайяншуда корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) маблағи зарари аз бекурбшавӣ ҳосилшуда, ки дар таркиби ғоида ё зарари давра эътироф шудааст ва моддаи (моддаҳо) **ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад** (ва дар сурати мавҷуд будан, **ҳисобот дар бораи ғоида ё зарар**), ки дар он маълумоти марбут ба зарар аз бекурбшавӣ инъикос мегардад; ва
 - (б) маблағи барқарорсозии зарари аз бекурбшавӣ ҳосилшуда, ки дар таркиби ғоида ё зарари давра эътироф шудааст ва моддаи (моддаҳо) **ҳисобот дар бораи маҷмуи**

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
даромад (ва дар сурати мавҷуд будан, ҳисобот дар бораи фоида ё зарар), ки дар
он маълумоти марбут ба зарар аз беқурбшавӣ барқарор гардидааст.

27.33 Барои ҳар яке аз намудҳои зерини дорониҳо корхона бояд маълумотро тибқи талаботи
банди 27.32 ифшо намояд:

- (а) захираҳои молино моддӣ;
- (б) **воситаҳои асосӣ** (аз ҷумла, амволи сармоягузори, ки аз рӯи хароҷоти асли ба
этибор гирифта мешавад);
- (в) гудвил;
- (г) **дорониҳои ғайримоддӣ**, ба истиснои гудвил;
- (ғ) сармоягузорӣ ба **иттиҳодияҳо**; ва
- (д) сармоягузорӣ ба **корхонаҳои назоратшавандаи муштарак**.

Қисми 28

Подошпулӣ ба кормандон

Доираи татбиқи Қисми мазкур

28.1 Подошпулӣ ба кормандон ин тамоми шаклҳои ҷубронпулӣ мебошад, ки корхона бар ивази хизматрасонии тавассути кормандон, аз ҷумла, директорон ва роҳбарон анҷомёфта ба кормандон пешниҳод менамояд. Қисми мазкур нисбат ба тамоми подошпулӣ ба кормандон, ба истиснои **амалиёти пардохт дар асоси саҳм**, ки дар Қисми 26 «*Пардохт дар асоси саҳм*» баррасӣ мешаванд, татбиқ мегардад. Қисми мазкур нисбат ба ҷор гурӯҳи подошпулӣ ба кормандон татбиқ мегардад:

- (а) подошпулӣ кутӯҳмуддат ба кормандон - подошпулӣ (ба истиснои **ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат**), ки дар ҳаҷми пурра дар муддати дувоздаҳ моҳ пас аз интиҳои даврае, ки дар он кормандон хизматрасонии дахлдорро анҷом медиҳанд, бояд ба кормандон пардохта шавад;
- (б) пардохт пас аз қатъи ғайолияти меҳнатӣ - подошпулӣ (ба истиснои ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат), ки ҳангоми қатъи ғайолияти меҳнатӣ бояд ба кормандон пардохта шавад;
- (в) дигар **подошпулӣҳои дарозмуддат ба кормандон** - подошпулӣҳо (ба истиснои подошпулӣҳо ҳангоми қатъи ғайолияти меҳнатӣ ва ҷубронпулӣҳо барои рӯзҳои истироҳат), ки дар муддати дувоздаҳ моҳ пас аз интиҳои даврае, ки дар он кормандон хизматрасонии дахлдорро анҷом медиҳанд, дар ҳаҷми пурра пардохт карда намешавад; ва
- (г) ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат, ки ҷиҳати подош ба кормандон бар асари ҳолатҳои зерин бояд пардохта шавад:
 - (i) қарори корхона ҷиҳати қатъ кардани шартномаи меҳнатӣ бо корманд то мавриди фаро расидани синни ниҳии нафақа; ё
 - (ii) қарори корманд дар бораи бо хоҳиши худ аз кор озод шудан ҳангоми ихтисори ҳаёти қарӣ бар ивази ҷунин нави подошпулӣ.

28.2 Подошпулӣ ба кормандон ҳамзамон метавонад шакли пардохт дар асоси саҳмро дар бар гирад, ки дар заминаи онҳо кормандон воситаҳои ҳиссавиро (ба мисли саҳмияҳо ё опсионҳо ба саҳмияҳо) ба даст меоранд ё дар шакли **воситаҳои пулӣ** ё дигар дорониҳои корхона ба маблағе, ки ба нархи саҳмияҳои корхона ё дигар воситаҳои ҳиссавии корхона асос ёфтаанд, фаро гирад. Корхона ҳангоми баҳисобгирии амалиёти пардохт дар асоси саҳм бояд Қисми 26 «*Пардохт дар асоси саҳм*»-ро татбиқ намояд.

Принсипи умумии эътироф барои тамоми намудҳои подошпулӣ ба кормандон

28.3 Корхона бояд хароҷоти марбут ба тамоми подошпулӣ ба кормандонро, ки нисбат ба онҳо кормандон дар **давраи ҳисоботӣ** бар асари пешниҳоди хизматрасонӣ ба корхона ҳуқуқ дарёфт кардаанд, эътироф намояд:

- (а) ба сифати **ухдадорӣ**, пас аз тарҳи маблағе, ки бевосита ба кормандон пардохта ё дар шакли аъзоҳаққӣ ба фонди подошпулӣ ба кормандон дода шудааст. Агар маблағи аъзоҳаққи пардохтшуда аз маблағи ухдадориҳои барои хизматрасонии то **санаи ҳисоботӣ** ҳисобшуда бештар бошад, корхона бояд ҷунин зиёдшавиро ба сифати дорӣ, дар ҳаҷми қисмате, ки ин пешпардохт ба хоҳишҳои пардохти

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

минбаъда ё баргардонидани воситаҳои пулӣ боис мегардад, эътироф намояд.

- (б) ба сифати **харочот**, агар танҳо дигар қисми Стандарти мазкур ба сифати арзиши аслии дорой, ба мисли **захираҳои молино моддӣ** ё **воситаҳои асосӣ** эътироф гардидани харочотро талаб накунад.

Подошпулии кутоҳмуддат ба кормандон

Намунаҳо

- 28.4 Подошпулиҳои кутоҳмуддат ба кормандон бевосита чунин моддаҳоро дар бар мегиранд, ба мисли:
- (а) музди меҳнати кормандон, хизматчиён ва пардохти таъминоти иҷтимоӣ;
 - (б) подошпулии кутоҳмуддат барои ҳузури надоштан дар кор (ба мисли рухсатии ҳарсолаи музднок ва рухсатӣ барои корношоямӣ) дар чунин маврид, агар ҳузури надоштан дар кор дар муддати дувоздаҳ моҳ пас аз интиҳои даврае, ки дар он кормандон хизматрасонии дахлдорро пешниҳод намудаанд, пешбинӣ гардида бошад;
 - (в) иштирок дар фонда ва мукофоте, ки дар муддати дувоздаҳ моҳ пас аз интиҳои даврае, ки дар он кормандон хизматрасонии дахлдорро пешниҳод намудаанд, бояд пардохта шаванд; ва
 - (г) подошпулӣ дар шакли ғайрипулӣ (ба мисли хизматрасонии тиббӣ, таъмини манзили зист ва воситаи нақлиёт, ба таври ройгон ё бо нархи имтиёзнок пешниҳод намудани мол ва хизматрасонӣ) ба кормандони дар давраи ҷорӣ фаъолиятдошта.

Арзёбии подошпулиҳои кутоҳмуддат ба кормандон

- 28.5 Агар корманд ба корхона дар давраи **ҳисоботӣ** хизматрасонию анҷом дода бошад, корхона бояд он маблағро арзёбӣ намояд, ки аз рӯи маблағи тахфифнаёфтаи подошпулиҳои кутоҳмуддати бар ивази ин хизматрасониҳои ба кормандон пардохтшаванда тибқи банди 28.3 эътироф шудааст.

Эътироф ва арзёбӣ – пардохти кутоҳмуддат ҳангоми ҳузури надоштан дар кор

- 28.6 Корхона метавонад бо далелҳои гуногун дар кор ҳузури надоштанро, ки намунаи онҳо рухсатии ҳарсола ва рухсатии корношоямӣ мебошад, ба кормандон пардохт намояд. Баъзе ҳолатҳои дар кор ҳузури надоштан, ки кутоҳмуддат ва қобили пардохт мебошанд, метавонад ғун шуда, ба давраҳои минбаъда гузаронидани онҳо имконпазир аст ва эҳтимолан дар давраҳои минбаъда мавриди истифода қарор гиранд, агар корманд ҳуқуқи истифодаи онҳоро дар давраи дахлдор ба таври пурра татбиқ накарда бошад. Намунаҳо рухсатии ҳарсола ва рухсатии корношоямиро дар бар мегиранд. Корхона бояд хароҷоти эҳтимолиро аз рӯи **рухсатиҳои захиравии ҷуброншаванда**, ҳангоме, ки кормандон хизматрасонию амалӣ менамоянд, ки ҳуқуқи онҳоро нисбат ба рухсатиҳои захиравии ҷуброншаванда зиёд менамояд, эътироф кунад. Корхона бояд хароҷоти эҳтимолии маблағи дар кор ҳузури надоштанро, ки қобили ғуншавӣ ва пардохт мебошад, ҳамчун маблағи иловагӣ арзёбӣ намояд, ки уҳдадор аст онро ба корманд дар мавриди ҳолати истифоданашудаи дар кор ҳузури надоштан, ки дар интиҳои давраи ҳисоботӣ ғун шудааст, пардохт намояд. Корхона бояд чунин маблағро ба сифати уҳдадорӣ ҷорӣ дар санаи ҳисоботӣ пешниҳод намояд.

- 28.7 Корхона бояд харочотро аз рӯи дигар ҳолатҳои дар кор ҳузури набоштан (ҷаброннашаванда), ки қобили пардохт мебошад, эътироф намояд, ҳангоме, ки ҳолатҳои дар кор ҳузури набоштан ҷой дошта бошанд. Корхона бояд харочоти рухсатиҳои захиравии ҷаброннашавандаро, ки ғайриқобили ғуншавӣ ва қобили пардохт мебошад, дар асоси маблағи ғайритаҳфифии музди меҳнат, ки барои давраи дар кор ҳузури набоштан пардохта шудааст ё бояд пардохта шавад, арзёбӣ намояд.

Эътироф – нақшаҳои иштирок дар ғоида ва подош

- 28.8 Корхона бояд харочоти эҳтимолии марбут ба пардохти ҳиссаи ғоида ва подошпулиро танҳо дар ин сурат эътироф намояд, агар:
- (а) корхона дар давраи ҷорӣ уҳдадорӣ асоснок ё уҳдадориро доро мебошад, ки тавассути таҷрибаи ҷамъшуда ҷунин пардохтхоро дар робита бо рӯйдодҳои гузашта амалӣ намояд (ин ҷунин маъно дорад, ки корхона ба истиснои анҷом додани пардохт ягон гуна ҷойгузини воқеии дигар надорад); ва
 - (б) уҳдадорӣ ба таври бозътимод арзёбӣ карда шавад.

Нақшаҳои подош пас аз қатъи ғайриқобили меҳнатӣ: фарқиати байни нақшаҳои аъзоҳаққии муқарраргардида ва нақшаҳои пардохти муқарраргардида

- 28.9 Подошпулиҳои пас аз қатъи ғайриқобили меҳнатӣ, ҳамчун мисол, инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) пардохти нафақаӣ, ба мисли нафақа; ва
 - (б) дигар подошпулиҳои давраи қатъи ғайриқобили меҳнатӣ, ба мисли суғуртаи ҳаёт ва хизматрасонии тиббии пас аз қатъи ғайриқобили меҳнатӣ.

Шартномае, ки мутобиқат бо он корхона подошпулиҳои пас аз анҷоми ғайриқобили меҳнатиро пешниҳод менамояд, **нақшаи подошпулӣ пас аз қатъи ғайриқобили меҳнатӣ номида мешавад**. Корхона бояд қисми мазкурро нисбат ба тамоми шартномаҳои монанд, новобаста аз он, ки онҳо таъсис намудани корхонаи алоҳидаро ҷиҳати дарёфти аъзоҳаққӣ ва маблағи подошпулӣ пешбинӣ мекунанд ё намекунанд, таъбиқ кунад. Дар баъзе маврид ҷунин шартномаҳо на дар натиҷаи амалиёти корхона, балки тавассути қонунгузорӣ муқаррар мегарданд. Дар дигар маврид ҷунин шартномаҳо, ҳатто дар сурати мавҷуд набудани нақшаи расмӣ ё ҳуҷҷатӣ, бар асари амалиёт корхона ба миён меоянд.

- 28.10 Нақшаҳои подошпулиҳои пас аз қатъи ғайриқобили меҳнатӣ дар робита ба муҳлат ва шартҳо ба **нақшаҳои дорои аъзоҳаққии муқарраргардида** ё **нақшаҳои дорои пардохти муқарраргардида** ҷудо мешаванд:
- (а) Нақшаҳои дорои аъзоҳаққии муқарраргардида инҳо нақшаҳои подошпулиҳои пас аз қатъи ғайриқобили меҳнатӣ буда, тибқи онҳо корхона аъзоҳаққии собитшударо ба корхонаи алоҳида (фонд) пардохт менамояд ва дар ин маврид дорои ягон гуна уҳдадорӣ асоснок ё уҳдадорҳои пардохти аъзоҳаққии иловагӣ, ки тавассути таҷрибаи ҷамъшуда қайду шарт шудааст ё пардохти бевоситаи подошпулӣ ба қарбдорро надорад, агар фонд барои пардохти тамоми подошпулиҳо ба қарбдор, ки мансуб ба хизматрасонии давраҳои ҷорӣ ва қаблӣ қарбдор мебошад, ба таври қайи дорои набошта бошад. Ҳамин тавр, маблағи подошпулиҳои пас аз қатъи ғайриқобили меҳнатӣ дарёфтнамудаи қарбдор тавассути маблағи аъзоҳаққии муқаррар мегардад, ки аз ҷониби корхона (ва эҳтимолан инҷунин тавассути қарбдор) ба нақшаи подошпулиҳои

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ ё ширкати суғуртавӣ, дар маҷмӯъ бо даромади сармоягузорӣ, ки дар асоси аъзоҳаққиҳо ба миён омадааст, пардохта шудааст.

- (б) Нақшаҳои дорои пардохти муқарраргардида инҳо, ба истиснои нақшаҳои нафақавии дорои аъзоҳаққиҳои муқарраргардида, нақшаҳои подошпулиҳои пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ, махсус меёбанд. Тибқи нақшаҳои дорои пардохти муқарраргардида уҳдадорӣ корхона бо таъмини подошпулии дорои андозаи қаблан қайду шартшуда ба кормандони амалкунанда ва собиқ чамъбасти гардида, хавфи актуарӣ (хавфи ин омил, ки хароҷоти пардохти подошпулӣ аз ҳолати мавриди интизор зиёд ё кам хоҳад буд) ва хавфи сармоягузорӣ (хавфи ин омил, ки даромади дороиҳои дар фонди подошпулӣ гузошташуда аз ҳолати мавриди интизор фарқ хоҳад дошт) асосан ба корхона тааллуқ мепазираанд. Агар таҷрибаи актуарӣ ё сармоягузори мавриди назар бадтар аз ҳадди интизор бошад, пас уҳдадориҳои корхона метавонад зиёд гардида ва баръакс, агар таҷрибаи актуарӣ ё сармоягузори мавриди назар хубтар аз ҳадди интизор бошад, пас уҳдадориҳо метавонад коҳиш ёбанд.

Нақшаҳои нафақавии корфармоён ва нақшаҳои нафақавии давлатӣ

- 28.11 **Нақшаҳои нафақавии корфармоён** ва нақшаҳои нафақавии давлатӣ дар асоси шартҳои нақша, аз ҷумла, тамоми уҳдадориҳои асоснокӣ тавассути таҷрибаи ғуншуда қайду шартгардида, ки аз доираи шартҳои расмӣ берун мебароянд, ҳамчун нақшаи дорои аъзоҳаққиҳои муқарраргардида ё нақшаи дорои пардохти муқарраргардида ғуруҳбандӣ карда мешаванд. Аммо, агар маълумоти мавҷуда барои истифода аз усули баҳисобгирӣ, ки барои нақшаҳои дорои пардохти муқарраргардида, дар робита ба нақшаи нафақавии корфармоён татбиқ мегардад, нокифоя бошад, корхона бояд нақшаро тибқи банди 28.13 ба эътибор гирад, ба мисле, ки он нақшаи дорои аъзоҳаққиҳои муқарраргардида буда, ифшои маълумотро тибқи банди 28.40 пешниҳод мекунад.

Подошпулиҳои суғурташуда

- 28.12 Корхона метавонад аъзоҳаққиҳои суғуртавино барои маблағгузориҳои нақшаи подошпулии пас аз интиҳои фаъолияти меҳнатӣ пардохт намояд. Корхона бояд чунин нақшаро ҳамчун нақшаи дорои аъзоҳаққиҳои муқарраргардида баррасӣ намояд, ба истиснои ҳолате, ки корхона уҳдадорӣ асоснок ё уҳдадорӣ тавассути таҷрибаи ғуншуда қайду шартгардидаро доро бошад, ё ин ки:

- (а) подошпулӣ ба кормандонро ба таври мустақим дар мавриди фаро расидани муҳлати пардохти он, пардохт кунад; ё
- (б) пардохт намудани маблағи иловагӣ дар чунин маврид, агар суғуртакунанда тамоми подошпулиҳои минбаъдаи мансуб ба хизматрасонии кормандонро, ки дар давраи дахлдор ва давраҳои қаблӣ анҷом пазируфтааст, ба кормандон пардохт накунад.

Уҳдадорӣ асоснок метавонад ба таври ғайримустақим дар асоси шартҳои нақша, механизми муқаррар намудани мукофотпулии минбаъда ё дар натиҷаи робита бо суғуртакунанда ба ҳайси **тарафи алоқаманд** ба миён ояд. Агар дар корхона чунин навъи уҳдадорӣ ҳуқуқӣ ё уҳдадорӣ асоснок боқӣ монад, он бояд нақшаро ҳамчун нақшаи дорои пардохти муқарраргардида баррасӣ намояд.

Подошпулӣ пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ: нақшаҳои нафақавии аъзоҳаққиҳои муқарраргардида

Эътироф ва арзёбӣ

- 28.13 Корхона аъзоҳаққиеро, ки зарур аст дар давоми давра пардохта шавад, бояд эътироф намояд:
- (а) ба сифати уҳдадорӣ пас аз тарҳи тамоми маблағҳои қаблан пардохтшуда. Агар маблағи аъзоҳаққиҳо аз маблағи аъзоҳаққиҳое, ки барои пардохти хизматрасониҳои то мавриди санаи ҳисоботӣ пешниҳодшуда ҳисоб шудааст, бештар бошад, корхона бояд чунин зиёдшавиро ба сифати дорой эътироф намояд.
 - (б) ба сифати харочот, агар танҳо дигар қисмати Стандарти мазкур талаб накунад, ки арзиш ҳамчун қисмати арзиши дорой, ба мисли арзиши захираҳо ё воситаҳои асосӣ эътироф карда шавад.

Пошпулӣ пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ: нақшаҳои нафақавии пардохти муқарраргардида

Эътироф

- 28.14 Ҳангоми татбиқи принципҳои умумии **эътироф**, ки дар банди 28.3 баён гардидаанд, нисбат ба нақшаҳои нафақавии дорой пардохти муқарраргардида корхона бояд инҳоро эътироф намояд:
- (а) уҳдадорӣ марбут ба уҳдадорӣҳои нақшаи нафақавии дорой пардохти муқарраргардида бо тарҳи **нақшаи доройҳои соф – «уҳдадорӣҳои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда»** (ниг. ба бандҳои 28.15–28.23); ва
 - (б) эътироф кардани тағйироти ҳолиси қарзи мазкур дар давраи мавҷуда ҳамчун харочоти нақшаи нафақавии дорой пардохти муқарраргардида дар муддати ин давра (ниг. ба бандҳои 28.24–28.27).

Арзёбии уҳдадорӣҳои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда

- 28.15 Корхона бояд уҳдадорӣҳои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршударо дар робита ба уҳдадорӣҳои худ аз рӯи нақшаи нафақавии дорой пардохти муқарраргардида ба андозаи маблағи софи арзишҳои зерин арзёбӣ намояд:
- (а) **арзиши воқеии уҳдадорӣҳои худ аз рӯи нақшаи нафақавии дорой пардохти муқарраргардида** дар санаи ҳисоботӣ (дар бандҳои 28.16–28.22 вобаста ба арзёбии уҳдадорӣҳо дастур мавҷуд аст); тарҳи
 - (б) арзиши одилонаи **доройҳои нақша** дар санаи ҳисоботӣ (агар чунин мавҷуд бошад), ки бевосита барои иҷрои уҳдадорӣҳо пешбинӣ гардидаанд. Дар Қисми 12 “*Арзёбии арзиши одилона*” вобаста ба муайян намудани арзиши одилонаи доройҳои нақша, ки доройҳои молиявӣ махсус меёбанд, талабот баён шудааст.

Ба эътибор гирифтани имтиёзҳои пешбинишуда ва пешбининашуда

- 28.16 Арзиши воқеии уҳдадорӣҳои корхона дар санаи ҳисоботӣ дар асоси нақшаи дорой пардохти муқарраргардида бояд маблағи ҳисоббаробарии подошпулиҳоеро инъикос намояд, ки ба кормандон барои хизматрасониҳои давраи дахлдор ва қаблии онҳо ҳисоб шудааст, аз ҷумла, он подошпулиҳое, ки бо назардошти таъсири усулҳои ҳисоббаробарии подошпулиҳое, ки тибқи онҳо ба кормандон барои солҳои дертари

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

хизмат подошпулии калон ҳисобу зам мегардад, то ҳол **кафолат** надоранд (ниг. ба банди 28.26). Аз ин лиҳоз, корхона бояд андозаи подошпулиҳои барои давраҳои қорӣ ва қаблӣ ҳисобшударо муайян карда, дар робита ба тағйирёбандаҳои демографӣ (ба монанди азкорравӣ ва ғавти кормандон) ва тағйирёбандаҳои молиявӣ (ба монанди зиёдшавии минбаъдаи музди меҳнат ва хароҷоти хизматрасонии тиббӣ), ки ба маблағи хароҷоти марбут ба подошпулиҳо таъсири худро мегузоранд, арзёбии ҳисоббаробариро анҷом диҳад (фарзияи актуарӣ барорад). Фарзияи актуарӣ бояд бетарафона (на бепарвоёна, вале на аз ҳад зиёд муҳофизакорона), мувофиқ ва бо чунин тарз интиҳоб шуда бошад, ки ҷиҳати дарёфти арзёбии бехтарини гардиши минбаъдаи воситаҳои пул пулии мансуб ба нақшаи нафақавии дорон пардохти муқарраргардида имконият фароҳам орад.

Тахфиф

- 28.17 Корхона бояд уҳдадорӣ марбут ба пардохти муқарраргардидаро дар асоси арзиши воқеии тахфифёфта арзёбӣ намояд. Корхона бояд меъёри барои тахфифи пардохти минбаъда қобили истифодаро дар асоси даромаднокии бозории дар санаи ҳисоботӣ ҷойдоштаи вомбаргҳои корпоративии баландсифат муайян намояд. Дар кишварҳое, ки бозори чунин навъи вомбаргҳо ба таври кофӣ тавсеа наёфтааст, корхона бояд аз даромаднокии бозории вомбаргҳои давлатӣ (дар санаи ҳисоботӣ) истифода намояд. Асёр ва муҳлати вомбаргҳои корпоративӣ ё давлатӣ бояд бо асёр ва муҳлати ҳисоббаробарии пардохти минбаъда мутобикат намојанд.

Усули арзёбии актуарӣ

- 28.18 Агар корхона дар ҳолате қарор дошта бошад, ки бидуни хароҷот ё кӯшишҳои иловагӣ аз **усули дурнамон (баҳисобгирии) воҳиди шартӣ** ҷиҳати арзёбӣ қардани уҳдадорӣ ва хароҷоти хусусии марбут ба нақшаи нафақавии дорон пардохти муқарраргардида истифода бурда метавонад, корхона бояд чунин усулро мавриди истифода қарор диҳад. Агар пардохти муқарраргардида ба андозаи музди меҳнати минбаъда асос ёфта бошанд, усули дурнамон воҳиди шартӣ ин омилро пешбинӣ менамојанд, ки корхона бояд уҳдадорӣҳои худро аз рӯи нақшаи нафақавии дорон пардохти муқарраргардида, дар заминаи инъикоси зиёдшавии эҳтимолии музди меҳнати минбаъда арзёбӣ намојанд. Ба ғайр аз ин, усули дурнамон (баҳисобгирии) воҳиди шартӣ ин омилро пешбинӣ менамојанд, ки корхона ҳангоми арзёбии уҳдадорӣи марбут ба нақшаи нафақавии дорон пардохти муқарраргардида, аз ҷумла, меъёри тахфиф, меъёри даромаднокии эҳтимолий аз доронҳои нақшаи нафақавӣ, меъёри зиёдшавии эҳтимолии музди меҳнат, азкорравии кормандон, ғавт ва (аз рӯи нақшаи нафақавии дорон пардохти барои хизматрасонии тиббӣ муқарраргардида) тамоюли тағйирёбии хароҷоти хизматрасонии тиббӣ фарзияҳои гуногуни актуариро дар назар бигирад.
- 28.19 Агар корхона дар чунин ҳолате набошад, ки бидуни хароҷот ва кӯшишҳои иловагӣ, ҷиҳати арзёбӣ намудани уҳдадорӣ ва хароҷоти хусусии марбут ба нақшаи нафақавии дорон пардохти муқарраргардида, аз усули дурнамон воҳиди шартӣ истифода намојанд, ба корхона иҷозат дода мешавад, ки соддагардонҳои зеринро ҳангоми арзёбии уҳдадорӣи марбут ба пардохти муқарраргардидаи худ дар робита ба кормандони мавҷуда анҷом диҳад:
- (a) фарзияи он, ки ҳамаи кормандон ба санаи ҳисоботӣ фаъолиятро қатъ намојанд ва инкори:
 - (i) зиёдшавии минбаъдаи арзёбии музди меҳнатро ба эътибор нагирад.
 - (ii) хизматрасонӣҳои минбаъдаро ба эътибор нагирад.
 - (iii) ғавти эҳтимолии кормандони мавҷударо байни санаи ҳисоботӣ ва ҳамон

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

сана, яъне замони оғози аз чониби кормандон пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ дарёфт намудани подошпулӣ ба эътибор нагирад (яъне пешбинӣ мегардад, ки тамоми кормандони мавҷуда пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ подошпулӣ дарёфт мекунад). Бо ин ҳол пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ замони фавт (яъне муддати ҳаёт) бояд ба эътибор гирифта шавад.

(б) чунин уҳдадорихоро тахфиф накунад.

Корхонае, ки усули соддакардашудаи арзёбии болозикрро истифода мебарад, минбаъд низ ҳангоми арзёбии уҳдадорихои худ дар бораи нақшаҳои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда, **имтиёзҳои пешбинишуда** ва пешбинишударо ба эътибор гирад.

28.20 Ин масъала, ки корхона актуарҳои мустақилро ҷиҳати гузаронидани арзёбии актуарии умумии барои ҳисоб кардани уҳдадорихои нақшавӣ дар бораи нафақаи муқарраршуда зарурро ҷалб менамояд, тавассути Стандарти мазкур талаб карда намешавад. Стандарти мазкур инчунин ба таври ҳарсола гузаронидани чунин арзёбии актуарии умумиро талаб намекунад. Дар давраҳои байни арзёбиҳои актуарии умумӣ уҳдадорихои марбут ба пардохти муқарраргардида метавонанд тавассути тасҳеҳи арзёбии давраҳои қаблӣ барои тағйироти демографии кормандон, масалан, миқдори кормандон ва сатҳи музди меҳнати онҳо, арзёбӣ карда шаванд, агар фарзияҳои актуарии асосӣ ба тағйироти ҷиддӣ дучор нашуда бошанд.

Бунёд, тағйирот, маҳдудсозӣ ва ҳисоббаробарии нақшаи нафақавӣ

28.21 Агар нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраргардида дар давраи дахлдор эҷод шуда ё тағйир ёфта бошад, корхона бояд қарзи худро аз рӯи уҳдадорихои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда барои инъикоси тағйироти мазкур зиёд намура ё коҳиш дода, зарур аст зиёдшавии (камшавии) онро дар мавриди арзёбии **фонда ё зарар** ҳамчун хароҷот (**даромад**) эътироф намояд. Баръакс, агар нақша ба маҳдудсозӣ дучор гардида бошад (яъне подошпулӣ ё гурӯҳи кормандони шомили нақша коҳиш ёфта бошад) ё вобаста ба он ҳисоббаробарии ниҳой дар давраи дахлдор анҷом пазируфта бошад (уҳдадории корманд ба таври пурра мураттаб гардида бошад), уҳдадории марбут ба нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраргардида бояд коҳиш дода ё аз баҳисобгирӣ соқит карда шавад ва корхона бояд фонда ё зарари ҳосилшударо дар таркиби фонда ё зарари давраи дахлдор эътироф намояд.

Дороиҳои марбут ба нақшаҳои нафақавӣ бо пардохти муқарраргардида

28.22 Агар арзиши воқеии уҳдадории марбут ба нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраргардида дар санаи ҳисоботӣ камтар аз арзиши одилонаи дороиҳои нақша дар ҳамаи сана бошад, пас дар доираи нақшаи мазкур барзиёдии воситаҳо ҷой дорад. Корхона бояд барзиёдии нақшаро ҳамчун дороии бо нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраргардида алоқаманд, танҳо дар ҳамаи қисмате, ки он имкони ҷуброн кардани барзиёдии мазкурро ё тавассути ихтисори аъзоҳаққиҳои минбаъда ё дар шакли баргاردонидани воситаҳо аз нақшаи нафақавӣ дорад, эътироф кунад.

Хароҷоти марбут ба нақшаҳои нафақавӣ бо пардохти муқарраргардида

28.23 Корхона бояд тағйироти ҳолиси қарзи худро аз рӯи уҳдадорихои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршударо дар давра эътироф намояд, ба истиснои ҳамаи қисмати тағйироте, ки ба подошпулиҳои ба кормандон пардохтшуда ё ба аъзоҳаққиҳои тавассути корфармо анҷомшуда, ҳамчун хароҷоти марбут ба нақшаҳои нафақавии дорои пардохти

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

муқарраргардида он дар давраи мазкур тааллуқ дорад. Ин хароҷот дар таркиби фоида ё зарар ба сифати хароҷот ба таври комил ё қисман ҳамчун моддаи **дигар маҷмӯи даромад** (ниг. ба банди 28.24) эътироф карда мешавад агар дигар қисмати Стандарти мазкур ҳамчун қисмати арзиши аслии дорой, масалан, захираҳо ё воситаҳои асосӣ, эътироф шудани хароҷотро талаб накунад.

Эътироф - интиҳоби сиёсати баҳисобгирӣ

28.24 Корхона бояд тамоми фоида ва зарари актуарио дар ҳамон даврае, ки онҳо ба миён меоянд, эътироф намояд. Корхона бояд:

(а) тамоми фоида ва зарари актуарио дар таркиби фоида ё зарар эътироф намояд; ё

(б) тамоми фоида ва зарари актуарио дар таркиби дигар маҷмӯи даромад.

ҳамчун интиҳоби сиёсати баҳисобгирӣ эътироф намояд. Корхона бояд сиёсати баҳисобгирии интиҳобнамударо ба таври пайдарҳам нисбат ба тамоми нақшаҳои нафақавии дорой пардохти муқарраргардида ва нисбат ба тамоми фоида ва зарари актуарӣ татбиқ намояд. Фоида ва зарари актуарие, ки дар таркиби дигар маҷмӯи даромад эътироф шудаанд, бояд дар **ҳисобот дар бораи маҷмӯи даромад** пешниҳод гарданд.

28.25 Тағйироти ҳолиси қарзи марбут ба уҳдадорихои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда, ки ҳамчун хароҷоти марбут ба нақшаи нафақавии дорой пардохти муқарраргардида эътироф шудааст, инҳоро дар бар мегирад:

(а) тағйироти марбут ба уҳдадорихои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда, ки бар асари хизматрасонии дар давраи ҳисоботӣ анҷомдодаи кормандон ба миён омадааст;

(б) фоизҳои уҳдадорӣ марбут ба нақшаи нафақавии дорой пардохти муқарраргардида дар давраи ҳисоботӣ;

(в) даромади доройҳои нақша ва тағйироти ҳолиси арзиши одилонаи ҳуқуқҳои барои ҷуброн эътирофшуда (ниг. ба банди 28.28) дар давраи ҳисоботӣ;

(г) фоида ва зарари актуарие, ки дар давраи ҳисоботӣ ба миён омадаанд;

(ғ) зиёдшавӣ ё коҳишёбии уҳдадорихои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда, ки бар асари эҷоди нақшаи нав ё тағйирёбии шартҳои қаблан мавҷуда, дар давраи ҳисоботӣ ба миён омадааст (ниг. ба банди 28.21); ва

(д) коҳишёбии уҳдадорихои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда, ки бар асари маҳдудсозӣ ё ҳисоббаробарии ниҳони нақшаи дар давраи ҳисоботӣ мавҷудбуда ба миён омадааст (ниг. ба банди 28.21).

28.26 Ҳатто дар ин сурат ҳам хизматрасонии кормандон боиси бавучудоии уҳдадорихои марбут ба нақшаҳои нафақавии дорой пардохти муқарраргардида мешавад, агар подошпулӣ аз хизматрасонии минбаъда вобаста бошад (ба ибораи дигар, ҳангоме, ки он кафолат надорад). Хизматрасонии корманд то мавриди бавучудоии ҳуқуқи дарёфти маблағи кафолатноки нафақа уҳдадорихои тавассути таҷрибаи ҷамъшуда қайду шартшударо ба миён меоварад ва онҳо дар робита ба чунин масъала пайдо мешаванд, яъне дар ҳар қадам санаи ҳисоботиҳои минбаъда доираи хизматрасоние, ки корманд бояд то мавриди ба даст овардани ҳуқуқи дарёфти подошпулӣ анҷом диҳад, коҳиш меёбад. Ҳангоми арзёбии уҳдадорихои марбут ба нақшаҳои нафақавии дорой пардохти муқарраргардида корхона эҳтимолияти ин омилро ба эътибор мегирад, ки баъзе кормандон метавонанд шартҳои дарёфти кафолатноки нафақаро қонунан наомоянд. Ба ин

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

тариқ, новобаста аз он, ки баъзе намудҳои подошпулиҳои пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ (масалан, таъминоти тиббӣ) танҳо ҳангоми фарорасии рӯйдодҳои муайяне, ки корманд аллакай дар корхона фаъолият намекунад (масалан, бо сабаби беморӣ), пардохта мешаванд, уҳдадорӣ дар мавриди аз ҷониби корманд анҷом пазируфтани хизматрасоние, ки ҳукуки онро ҳангоми фарорасии рӯйдодҳои муайян барои ба даст овардани подошпулӣ таъмин менамояд, ташаккул меёбад. Эҳтимолияти ба миён омадани рӯйдодҳои муайян ба арзёбии уҳдадорӣ таъсир мерасонад, вале бевосита далели мавҷудияти уҳдадориро муайян наменамояд.

28.27 Агар пардохти муқарраргардида бо маблағе, ки тибқи нақшаи давлатӣ пардохта мешавад, кам карда шаванд, корхона бояд уҳдадориҳои худро аз рӯи нақшаҳои нафақавии дорои пардохти муқарраргардида бар асосе арзёбӣ намояд, ки таъсири подошпулиҳои тибқи нақшаҳои давлатӣ пардохтшавандаро инъикос менамояд, вале ҷаҳат агар:

- (а) ин нақшаҳо то санаи ҳисоботӣ ҷорӣ гардида бошанд; ё
- (б) таҷрибаи қаблӣ ё дигар далели бозғаймӣ ба он ишора кунад, ки ин подошпулиҳои давлатӣ бо ягон тарзи қобили пешбинӣ тағйир меёбанд, масалан, тағйироти минбаъдаи ба ин монанди сатҳи умумии нарх ё сатҳи умумии музди меҳнат.

Чуброн

28.28 Ҳангоме, ки дар корхона боварии комил вуҷуд дошта бошад, ки тарафи дигар тамоми хароҷоти барои мураттаб кардани уҳдадориҳои марбут ба нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраргардида лозима ё қисмате аз онро чуброн менамояд, корхона бояд ҳуқуқҳои худро барои дарёфти чуброн ба сифати дорои алоҳида эътироф намояд. Корхона бояд дорои мазкурро аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ кунад. Дар ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад (ё дар сурати мавҷуд будан, дар **ҳисобот дар бораи фоида ё зарар**) хароҷоти марбут ба нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраргардида метавонад тавассути тарҳ намудани маблағи барои чуброн эътирофшуда пешниҳод карда шавад.

Дигар подошпулиҳои дарозмуддат ба кормандон

28.29 Ба дигар подошпулиҳои дарозмуддат ба кормандон, масалан инҳо тааллуқ доранд:

- (а) ба таври дарозмуддат дар кор ҳузури надостан, ки қобили пардохт аст, ба монанди рухсатии қобили пардохт ба кормандоне, ки собиқаи зиёди корӣ доранд ё ба рухсатии эҷодӣ баромадаанд;
- (б) дигар подошпулиҳои барои хизмати дарозмуддат;
- (в) кумақпулии дарозмуддати вобаста ба корношоямӣ;
- (г) иштирок дар фоида ё подоше, ки пас аз дувоздаҳ моҳ ё бештар аз он, пас аз анҷомёбии даврае, ки дар он кормандон хизматрасонии муносибро пешниҳод намудаанд, бояд пардохта шавад; ва
- (ғ) чубронпулии ба таъхир гузошташуда, ки пас аз дувоздаҳ моҳ ё бештар аз он, пас аз анҷомёбии даврае, ки дар он ин маблағ дарёфт шудааст, пардохта мешавад.

28.30 Корхона бояд уҳдадорӣ аз рӯи дигар подошпулиҳои дарозмуддат ба кормандонро, ки дар асоси маблағи софи умумӣ арзёбӣ гардидааст, эътироф намояд:

- (а) арзиши воқеии уҳдадориҳои марбут ба нақшаҳои нафақавии дорои пардохти муқарраргардида дар санаи ҳисоботӣ; тарҳи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (б) арзиши одилонаи дар санаи ҳисоботӣ мавҷудаи дороиҳои нақша (агар чунин мавҷуд бошад), ки бевосита барои мурағаб кардани уҳдадориҳо пешбинӣ шудааст.

Корхона бояд тағйирёбии ҳолиси давраи уҳдадориҳо, ба истиснои тағйироти марбут ба подошпулиҳои давра ба кормандон ё аъзоҳаққиҳои корфармо, ҳамчун арзиши дигар подошпулиҳои дарозмуддат ба кормандон эътироф намояд. Ин арзиш қомилан дар таркиби ғоида ё зарар ҳамчун хароҷот эътироф карда мешавад, агар фақат қисми дигари Стандарти мазкур дар таркиби арзиши дороӣ, ба монанди захира ё воситаҳои асосӣ эътироф намудани онро талаб накунад.

Чубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат

- 28.31 Кумакпулиҳо барои рӯзҳои истироҳат ё натиҷаи қарори корхона дар бораи қатъ намудани шартнома бо корманд ё натиҷаи қарори корманд дар бораи қабул намудани пешниҳод вобаста ба чубронпулии бар ивази қатъ гардидани шартномаи меҳнатӣ додашуда ба ҳисоб меравад. Шакли чубронпулӣ он омилро, ки оё чубронпулӣ бар ивази хизматрасонӣ ё бар ивази қатъ намудани шартномаи меҳнатӣ бо корманд пешниҳод мегардад, муқаррар наменамояд. Баъзе кумакпулиҳо барои рӯзҳои истироҳат тибқи шартҳои пешбиниамудани барномаи подошпулӣ пешниҳод мегарданд. Масалан онҳо метавонанд бо санади қонунгузорӣ, шартномаи меҳнатӣ ё дастаҷамъӣ, ё ин ки аз таҷрибаи пешинаи корфармо аз рӯйи пардохти подошпулиҳои ҳаммонанд, пешбинӣ гарданд. Подошпулиҳо ба кормандон, ки тибқи шартҳои пешбиниамудани барномаи подошпулӣ пешниҳод мегарданд, кумакпулиҳо барои рӯзҳои истироҳатро дар бар мегиранд, агар онҳо дар натиҷаи аз ҷониби корхона қабул намудани қарор дар бораи қатъ намудани шартномаи меҳнатӣ бо корманд пардохта шаванд ва аз хизматрасонӣ дар оянда вобаста набошанд.

Эътироф

- 28.32 Азбаски чубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат корхонаро бо ягон гуна манфиати минбаъдаи иқтисодӣ таъмин намекунад, корхона бояд онро бевосита дар таркиби ғоида ё зарар ба сифати хароҷот эътироф намояд.
- 28.33 Дар мавриди тавассути корхона эътироф намудани чубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат метавонад зарурати татбиқи баҳисобгирии ихтисори хароҷоти подошпулиҳои марбут ба анҷомёбии фаъолияти меҳнатӣ ё дигар подошпулиҳо ба кормандон ба миён ояд.
- 28.34 Корхона бояд чубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳатро ба сифати уҳдадорӣ ё хароҷот танҳо дар чунин маврид эътироф намояд, ҳангоме, ки расман уҳдадор аст:
- (а) санае, ки корхона наметавонад пешниҳод дар бораи подошпулиҳои мазкурро бекор намояд; ва
- (б) ҳангоме, ки корхона хароҷоти таҷдиди сохторро эътироф менамояд, ки ба доираи татбиқи Қисми 21 «Захираҳои ҳутиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ» мансуб буда, пардохти кумакпулиҳо барои рӯзҳои истироҳатро пешбинӣ менамояд.
- 28.34А Нисбати кумакпулиҳо барои рӯзҳои истироҳат, ки дар натиҷаи қарори корманд ҷиҳати қабули пешниҳоди подошпулӣ бар ивази қатъ намудани шартномаи меҳнатӣ бояд пардохта шавад, корхона ҳуқуқи бекор намудани пардохти кумакпулиҳо барои рӯзҳои истироҳатро ба санаҳои зерин аз даст медиҳад:
- (а) санаи аз ҷониби корманд қабул гардидани пешниҳод; ва
- (б) санаи мавриди амал қарор гирифтани маҳдудият (масалан, талаботи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

пешбининомудан қонунгузорӣ, мақоми танзимкунанда, шартнома ё дигар маҳдудият) нисбати имконияти корхона дар бораи бекор намудани пешниҳод – пас дар лаҳзаи манзури пешниҳод, санаи он санаи пешниҳод ба ҳисоб меравад.

28.34Б Дар робита бо кумакпулӣ барои рӯзҳои истироҳат, ки дар натиҷаи аз ҷониби корхона қабул гардидани қарор дар бораи қатъ кардани муносибати меҳнатӣ бо корманд бояд пардохт гардад, корхона ҳуқуқи худро ҷиҳати бекор кардани дархост пас аз огоҳ намудани кормандони дахлдор дар бораи нақшаи қатъ кардани шартномаи меҳнатӣ гум мекунад, ба шарт, ки ҳама меъёрҳои дар зер овардашуда риоя шаванд:

- (а) амалҳое, ки барои анҷомёбии барнома талаб карда мешаванд, ба он эҳтимолияти кам ишора мекунанд, ки ба нақша тағйироти назаррас ворид карда хоҳад шуд;
- (б) нақша шумораи кормандонро, ки шартномаи меҳнатӣ бо онҳо қатъ карда мешавад, мансаб, вазифа ва мавқеи ҷойгиршавии онҳо (дар ин маврид барнома набояд дорои ному насаби ҳар як корманди ҷудогона бошад) ва санаи эҳтимолии анҷомёбии иҷрои нақшаро мушаххас менамояд; ва
- (в) нақша ба таври возеҳ кумакпулӣ барои рӯзҳои истироҳатро, ки кормандон мегиранд, бо ҳамин тарз тавсиф менамояд, то онҳо намуд ва маблағи кумакпулиро, ки пас аз қатъ ёфтани шартномаи меҳнатӣ дарёфт мекунанд, муайян карда тавонанд.

28.35 [Соқит шудааст].

Арзёбӣ

28.36 Корхона бояд ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳатро дар асоси бехтарин арзёбии баҳисобгирӣ хароҷоти дар санаи ҳисоботӣ мурағбат кардани уҳдадорӣ зарурбуда арзёбӣ намояд. Дар сурати тақлифе, ки тибқи ризоияти ихтиёрӣ аз кор озодшавиро вобаста ба ихтисори ҳаёти қарорӣ тарғиб мекунад, асос барои арзёбии миқдори ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат бояд миқдори кормандоне бошад, ки эҳтимолан ба тақлиф ризоият медиҳанд.

28.37 Ҳангоме, ки ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат бояд дар муҳлати бештар аз дувоздаҳ моҳ пас аз санаи ҳисоботӣ пардохта шавад, пас бояд аз рӯи арзиши воқеии тахфифшуда арзёбӣ карда шавад.

Нақшаҳои гурӯҳӣ

28.38 Агар **корхонаи асосӣ** пардохтхоро ба кормандони як ё якчанд **корхонаҳои фаръӣ** дар як **гурӯҳ** пешниҳод намояд, инчунин дар ин маврид **ҳисоботи молиявии мачмури** бо истифода аз Стандарти баҳисобгирӣ *СБҲМ барои КХМ* ё **шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобгирӣ СБҲМ** пешниҳод кунад, пас чунин корхонаҳои фаръӣ метавонанд хароҷоти марбут ба подошпулӣ ба кормандонро дар асоси тақсимои мантиқии хароҷоти барои гурӯҳ эътирофшуда эътироф ва арзёбӣ намоянд.

Ифшои маълумот

Ифшои маълумот дар бораи подошпулӣҳои кутохмуддат ба кормандон

28.39 Қисми мазкур ифшои маълумоти муайяно дар бораи подошпулӣҳои кутохмуддат ба кормандон талаб намекунад.

Ифшои маълумот дар бораи нақшаҳои нафақавии дорои аъзоҳаққи муқарраргардида

- 28.40 Корхона бояд маблағеро, ки дар таркиби ғоида ё зарар ба сифати хароҷоти марбут ба нақшаи дорои аъзоҳаққи муқарраршуда эътироф шудааст, ифшо намояд. Агар корхона нақшаи нафақавии корфармоён ё давлатиро, бо ин далел, ки маълумоти мавҷуда ҷиҳати истифодаи усули истифодаи баҳисобигии нақшаҳо бо пардохти муқарраршуда нокифоя мебошад, ҳамчун нақшаи нафақавии дорои пардохти муқарраргардида баррасӣ намояд (ниг. ба банди 28.11), пас корхона бояд чунин далелро ифшо намояд, ки ин нақшаи нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда мебошад, инчунин сабабҳо ифшо намояд, ки чаро он ҳамроҳ бо дигар маълумоти дастрас дар бораи барзиёдӣ ва қаср дар нақша ва оқибатҳо ҳамчун нақшаи нафақавӣ бо аъзоҳаққи муқарраршуда ба эътибор гирифта шудааст, агар чунин ҳолат барои корхона вучуд дошта бошад.

Ифшои маълумот дар бораи нақшаҳои нафақавии дорои пардохти муқарраргардида

- 28.41 Ба истиснои ҳар нақшаи дорои пардохти муқарраршудаи барои якҷанд корфармо пешбинишуда ё нақшаи давлатие, ки тибқи банди 28.11 (ва ҳамон нақшае, ки нисбат ба он банди 28.40 татбиқ карда мешавад) ҳамчун нақшаи дорои аъзоҳаққиҳои муқарраршуда ба эътибор гирифта мешавад, корхона бояд маълумоти зеринро дар бораи нақшаҳои дорои пардохти муқарраршуда ифшо кунад:

- (а) тавсифи умумии навъи нақша, аз ҷумла, сиёсати **маблағгузорӣ**;
- (б) сиёсати баҳисобигии корхона вобаста ба эътирофи ғоида ва зарари актуарӣ (ё дар таркиби ғоида ё зарар ё дар таркиби дигар маҷмуи даромади) ва маблағи ғоида ва зарари актуарие, ки дар давоми давра эътироф шудааст;
- (в) агар корхона банди 28.19-ро дар мавриди арзёбии уҳдадорихои худ вобаста ба нақшаҳои дорои пардохти муқарраршуда истифода кунад, он бояд инҳоро ифшо кунад:
 - (i) далели мазкур;
 - (ii) далелҳое, ки чаро истифодаи усули дурнамон (баҳисобигии) воҳиди шартӣ барои арзёбӣ кардани уҳдадорихо ва хароҷоти нақшаҳои дорои пардохти муқарраршуда саъю кӯшиши иловагиро талаб мекунад; ва
 - (iii) фарзияҳои хусусӣ дар мавриди арзёбии уҳдадорихои худ;
- (г) санаи охири арзёбии ҳамаҷонибаи актуарӣ ва агар дар санаи ҳисоботӣ чунин арзёбӣ иҷро нашуда бошад, тавсифи тасҳеҳоте, ки дар санаи ҳисоботӣ барои арзёбии уҳдадорихои нақшаҳои дорои пардохти муқарраршуда иҷро шудаанд;
- (ғ) муқоисаи бақияҳои уҳдадорихои нақшаҳои дорои пардохти муқарраршуда дар ибтидо ва интиҳои давраи ҳисоботӣ, ки дар ҳолати қобили қабул инҳоро ба таври алоҳида нишон медиҳанд:
 - (i) тағйирёбии уҳдадорихои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда, ки бар асари фаъолияти кормандон дар давраи ҳисоботӣ ба миён меояд;
 - (ii) ғоизҳои марбут ба уҳдадорихои нақшаи дорои пардохти муқарраршуда дар давраи ҳисоботӣ;
 - (iii) ғоида ва зарари актуарие, ки дар давраи ҳисоботӣ ба вучуд меоянд;
 - (iv) тағйироте, ки дар натиҷаи ҷорӣ гардидани нақшаи нав ё тағйирёбии нақшаи мавҷуда дар давраи ҳисоботӣ ба миён меояд;

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (v) кумақпулиҳои пардохташуда; ва
 - (vi) тамоми тағйироти дигар;
 - (д) муқоисаи бақияи дороиҳои нақша дар ибтидо ва интиҳои давраи ҳисоботӣ, инчунин бақияи ҳама гуна ҳуқуқҳое, ки ба ҷаброн тааллуқ дошта, ҳамчун дорой эътироф шудаанд, дар ибтидо ва интиҳои давраи ҳисоботӣ ва дар ҳолати қобили қабул инҳоро ба таври алоҳида нишон медиҳанд:
 - (i) аъзоҳаққӣ;
 - (ii) кумақпулиҳои пардохташуда;
 - (iia) даромаднокии дороиҳои нақша ва тағйирёбии софи арзиши одилонаи ҳуқуқҳои барои ҷаброн эътирофшуда (ниг. ба банди 28.28) дар давраи ҳисоботӣ; ва
 - (iii) дигар ҳолатҳои тағйирёбии дороиҳои нақша;
 - (е) [соқит шудааст];
 - (ё) аз рӯйи ҳар як гурӯҳи асосии дороиҳои нақша, ки махсусан воситаҳои ҳиссавӣ, воситаҳои қарзӣ, амвол ва тамоми дороиҳои дигар, фоиз ё маблағро, ки ҳар як гурӯҳи асосии дороиҳои нақша аз арзиши одилонаи тамоми дороиҳои нақша дар санаи ҳисоботӣ ташкил медиҳад, дар бар мегирад;
 - (ж) маблағе, ки ба арзиши одилонаи дороиҳои нақша барои инҳо ворид карда шудааст:
 - (i) ҳар кадом гурӯҳи **воситаҳои молиявӣ** хусусии корхона; ва
 - (ii) ҳама гуна моликияти, ки дар тасарруфи корхона қарор дорад ё дигар дороиҳое, ки тавассути корхона истифода бурда мешавад;
 - (з) [соқит шудааст];
 - (и) фарзияҳои асосии актуарии истифодашуда, аз ҷумла, дар ҳолате, ки инҳо қобили қабул мебошанд:
 - (i) меъёрҳои тахфиф;
 - (ii) меъёрҳои мавриди интизори ғоида барои ҳама гуна дороиҳои нақшаи давраҳои дар **ҳисоботи молиявӣ** пешниҳодшуда;
 - (iii) суръати интизорбудаи афзоиши музди меҳнат;
 - (iv) суръати афзоиши хароҷоти тиббӣ; ва
 - (v) ҳама гуна дигар фарзияҳои **муҳими** актуарӣ; ва
 - (й) аъзоҳаққиҳои мавриди интизор ба нақшаи дорой пардохти муқарраршуда барои давраи ҳисоботи солонаи минбаъда.
- 28.41А Барои давраҳои қаблӣ пешниҳод кардани ҳолатҳои муқоисаи дар бандҳои 28.41(ғ) ва 28.41(д) овардашуда зарурат вучуд надорад
- 28.41Б Агар корхона бештар аз як нақшаи пардохти муқарраршударо доро бошад, ба он иҷозат дода мешавад, ки ифшои маълумоти талабнамудаи банди 28.41-ро ба таври алоҳида барои ҳар як нақша, ё дар ҷунин гурӯҳҳое, ки корхона онҳоро бештар муфид мешуморад, тартиб диҳад.
- 28.41В Агар корхона дар барнома бо пардохти муқарраршуда иштирок кунад, ки хавфро байни корхонаи таҳти назорати умумӣ қарордошта тақсим мекунад, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) шартнома ё сиёсати изҳоршударо нисбат ба тақсими хароҷоти софи барнома бо пардохти муқарраршуда ё далели мавҷуд набудани ҷунин сиёсат;

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (б) сиёсати муайянсозии андозаи аъзоҳаққӣ, ки бояд аз ҷониби корхона гузаронида шавад; ва
- (в) агар корхона тақсими хароҷоти софи барнома бо пардохти муқарраршударо тибқи банди 28.38 нишон диҳад, ҳама маълумотро дар бораи барнома тибқи талаботи банди 28.41 пурра инъикос менамояд.
- 28.41Г Маълумоте, ки тавассути банди 28.41В(в) талаб карда мешавад, метавонад ба воситаи иртиботи мутақобил ба маълумоте, ки дар ҳисоботи молиявии дигар корхона ифшо гардидааст, мавриди ифшо қарор гирад, агар:
- (а) ҳисоботи молиявии зерини корхонаи ҷудогонаи гурӯҳ ба таври алоҳида маълумотро, ки нисбат ба барномаи мазкур талаб карда мешавад, мушаххас ва ифшо кунад; ва
- (б) ҳисоботи молиявии зерини корхонаи ҷудогонаи гурӯҳ барои истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ бо ҳамон шартҳое, ки ҳисоботи молиявии корхонаи мазкур ва ҳамон муҳлате, ки ҳисоботи молиявии корхонаи мазкур ӯ муҳлати пештар муяссар аст, дастрас бошад.
- 28.41Г Дар ҳолати талабнамудани Қисми 21, корхона маълумот дар бораи уҳдадорихои шартiero, ки бо подошпулӣ барои қатъи фаъолияти меҳнатӣ алоқаманд аст, ифшо менамояд.

Ифшои маълумот дар бораи дигар подошпулиҳои дарозмуддат ба кормандон

- 28.42 Барои ҳар кадом гурӯҳи подошпулиҳои дигари дарозмуддат ба кормандон, ки корхона ба кормандони худ пешниҳод менамояд, корхона бояд моҳияти подошпулӣ, маблағи уҳдадорӣ ва андозаи **маблағгузорию** дар санаи ҳисоботӣ ифшо намояд.

Ифшои маълумот дар бораи ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат

- 28.43 Барои ҳар кадом гурӯҳи ҷубронпулиҳо барои рӯзҳои истироҳат, ки корхона ба кормандони худ пешниҳод менамояд, корхона бояд моҳияти подошпулӣ, сиёсати баҳисобигии худ, маблағи уҳдадорӣ ва андозаи маблағгузорию дар санаи ҳисоботӣ ифшо намояд.
- 28.44 [Соқит шудааст].

Қисми 29

Андоз аз даромад

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 29.1 Барои ҳадафҳои Стандарти мазкур **андоз аз даромад** тамоми андозҳои миллий ва хориҷиеро дар бар мегирад, ки аз **фоидаи андозбандишаванда** ситонида мешавад. Андоз аз даромад инчунин андозхоеро дар бар мегирад, ки дар манбаъҳо нигоҳ дошта шуда, тавассути корхонаҳои фаръӣ, **игтиҳодияҳо ё созишномаҳои муштарак** бо маблағи ба манфиати **корхонаи ҳисоботдиҳанда** тақсимшаванда пардохта мешаванд.
- 29.2 Қисми мазкур тартиби баҳисобиғии андоз аз даромадро муайян менамояд. Ин қисм талаб мекунад, ки корхона оқибатҳои амалиёти андозбандии ҳозираю оянда ва дигар рӯйдодхоеро, ки дар **ҳисоботи молиявӣ** инъикос гардидаанд, ба эътибор гирад. Ин маблағи эътирофшудаи андоз бевосита **андози қорӣ** ва **андози батаъхиргузошташударо** дар бар мегирад. Андози қорӣ ин андозе мебошад, ки дар робита ба фоидаи андозбандишаванда (зарари андозбандишаванда) барои давраи дахлдор ё давраҳои қаблӣ бояд пардохта шавад (бояд баргардониди шавад). Андоз ба таъхир гузошташуда ин андозе мебошад, ки дар давраҳои минбаъда, маъмулан бар асари тавассути корхона ҷуброн ё пардохт кардани дороиҳои ва **ухдадориҳои он** аз рӯи **арзиши тавозунии** қорӣ онҳо, инчунин оқибатҳои бар асари тахвили зарари андозии истифоданашудаи қорӣ ва қарзҳои андозии давраҳои минбаъда ҳосилшудаи андоз, пардохта мешавад.
- 29.3 Дар Қисми мазкур усулҳои баҳисобиғии **грантҳои давлатӣ** баррасӣ карда намешаванд (ниг. ба Қисми 24 «*Грантҳои давлатӣ*»). Аммо дар Қисми мазкур баҳисобиғии **фарқиятҳои муваққатие**, ки метавонад дар робита бо чунин грантҳо ба миён оянд, баррасӣ карда мешаванд.
- 29.3А Қисми мазкур нисбат ба андоз аз даромаде, ки дар натиҷаи амалан қорӣ намудани қонунгузори андоз ба амал меояд ва бо мақсади амалӣ намудани Модели идоракунии «Пиллар 2» (Pillar Two model rules - Ислоҳоте, ки мақсади он аз муқаррар намудани ҳадди ақалли меъёри андозии собитшуда иборат мебошад), ки аз ҷониби Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд (СҲИР/OECD) нашр гардидааст, татбиқ мегардад. Чунин қонунгузори андоз ва андоз аз даромад, ки аз натиҷаи татбиқи ҳамин модел ба вуҷуд меояд минбаъд «Қонунгузори Пиллар 2» ва «Пиллар 2 Андоз аз даромад» номида мешавад. Ба сифати истисно аз талаботи Қисми мазкур, корхона набояд дороиҳову ухдадориҳои батаъхиргузоштаи андозиро, ки бо Пиллар 2 Андоз аз даромад алоқаманд аст, эътироф намояд, инчунин маълумот, дар акси ҳол метавонад тибқи бандҳои 29.39–29.40 талаб гарданд, дар бораи дороиҳову ухдадориҳои батаъхиргузоштаи андозиро, ки бо «Пиллар 2 Андоз аз даромад» алоқаманд аст, ифшо накунад.

Эътироф ва арзёбии андозии қорӣ

- 29.4 Корхона бояд ухдадори андозии қориро барои давраҳои қорӣ ва қаблӣ дар робита ба фоидаи андозбандишаванда эътироф намояд. Агар маблағи қаблан пардохташудаи марбут ба давраҳои қорӣ ва қаблӣ аз маблағи барои ин давраҳо пардохташаванда бештар бошад, пас корхона бояд маблағи бештар ҳосилшударо ба сифати дорои андозии қорӣ эътироф намояд.
- 29.5 Корхона бояд дорои андозии қориро ба андозаи манфиатҳои зарар аз андозе, ки метавонад ҷиҳати ҷуброн намудани андозии барои давраи қаблӣ пардохташуда ба давраи қаблӣ гузаронида шавад, эътироф намояд.

- 29.6 Корхона бояд уҳдадории (дорой) андози чорира ба андозаи маблағе, ки барои пардохт намудан (чуброн кардан) пешбинӣ шудааст, бо истифода аз меъёрҳои андоз ва конунгузории андоз, ки амал мекунанд ё асосан дар **давран ҳисоботӣ** қобили амал мебошанд, арзёбӣ намояд. Агар рӯйдодҳои минбаъдае, ки дар раванди қабули меъёри андоз пешбинӣ шудаанд, аз назари таърихӣ ба натиҷа таъсир нагузоштаанд ва аз эҳтимол дур аст, ки таъсир гузоранд, корхона бояд меъёрҳои андозро ҳамчун меъёрҳои андозе, ки моҳиятан қабул шудаанд, баррасӣ намояд. Дар бандҳои 29.32–29.33 вобаста ба арзёбӣ дастуроти иловагӣ оварда шудааст.

Эътирофи андози батаъхиргузошташуда

Принсипи эътирофи умумӣ

- 29.7 Далели бевоситаи **эътирофи** дорой ё уҳдадорӣ инро ифода менамояд, ки корхонаи ҳисоботдиҳанда чуброн ё пардохт намудани арзиши тавозунии ин дорой ё уҳдадориро мунтазир мебошад. Агар **эҳтимолият** вучуд дошта бошад, ки чуброн ё пардохти ин арзиши тавозунӣ дар муқоиса бо маблағе, ки муайян шудааст, боиси афзоиш (қоҳиш ёбӣ)-и маблағи пардохти андози оянда мегардад, ба шарте, ки чунин чуброн ё пардохт ягон оқибати андозиро ба миён наорад, Қисми мазкур талаб менамояд, ки корхона бо яқинанд истисноҳои маҳдуд **уҳдадории андозии батаъхиргузошташуда (дорони андозии батаъхиргузошташуда)**-ро мавриди эътироф қарор диҳад. Ҳангоме, ки корхона чуброни арзиши тавозунии дорой ё пардохти арзиши тавозунии уҳдадориро бидуни таъсир ба андоз аз даромад интизор аст, фоидаи андозбандишаванда дар робита ба ин дорой ё уҳдадорӣ ба вучуд намеояд.
- 29.8 Корхона бояд дорой ё уҳдадории андози батаъхир гузошташударо барои андозҳои қобили рӯёнидан ё пардохтан дар давраҳои минбаъда дар натиҷаи амалиёт ё рӯйдодҳои қаблӣ эътироф намояд. Чунин андоз аз фарқиятҳои байни арзиши тавозунии дороиҳо ва уҳдадориҳои корхона дар **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ**, инчунин маблағи марбут ба ин дороиҳо ва уҳдадорӣ, ки тавассути мақомоти андоз муайян шудааст (чунин фарқиятҳо «фарқияти муваққатӣ» номида мешаванд) ва ба давраҳои минбаъда тахвил ёфтани зарари андози истифоданашуда ва қарзи андоз ба вучуд меояд.

Манбаъҳои андоз ва фарқиятҳои муваққатӣ

- 29.9 Арзиши андозии дорой маблағеро ифода менамояд, ки бо мақсади андозбандӣ бояд аз ҳама гуна манфиатҳои иқтисодии андозбандишаванда, ки ҳангоми чуброни арзиши дороии мазкур ба корхона ворид мегардад, тарҳ карда шавад. Агар манфиатҳои иқтисодии дарчгардида мавриди андозбандӣ қарор нагиранд, арзиши андозии дороии дахлдор бо арзиши тавозунии он баробар ҳисобида мешавад.
- 29.10 Арзиши андозии уҳдадорӣ ба арзиши тавозунии он баробар буда, ба андозаи ҳамон маблағе кам карда шудааст, ки дар давраҳои оянда барои мақсадҳои андоз, дар робита ба уҳдадории мазкур, тарҳ карда хоҳад шуд. Дар мавриди **даромаде**, ки тавассути пешпардохт гирифта шудааст, арзиши андозии дар натиҷаи уҳдадорӣ бавучудномада бо арзиши тавозунӣ, бо тарҳ намудани ҳама гуна маблағи даромади дахлдор, ки тибқи он даромади мазкур дар давраҳои оянда мавриди андозбандӣ қарор намегирад, баробар мебошад.
- 29.11 Баъзе воситаҳои арзиши андозӣ доранд, аммо дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ҳамчун дороиҳо ё уҳдадорӣ эътироф карда намешаванд. Масалан, хароҷот барои **тадқиқот** ва **таҳия**, ки ба сифати **хароҷот** дар муайян намудани **фонди баҳисобгирӣ** **муҳосибӣ** барои давраи дар он сарфшуда эътироф карда мешавад, вале онро метавон ҳангоми муайян намудани фонди андозбандишаванда (зарари андоз) дар давраи оянда

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

тарҳ намуд. Фарқияти байни манбаи андозии харочот барои тадқиқот ва таҳия (коркард), маблағеро инъикос менамояд, ки мақомоти андоз ҷиҳати дар давраҳои оянда тарҳ намудани он иҷозат медиҳанд ва арзиши тавозунии ба сифр баробар, ки **фарқияти муваққатии тарҳшаванда** ба ҳисоб рафта, ба пайдоиши дорони андозии батаъхиргузошташуда боис мегарданд.

- 29.12 Фарқиятҳои муваққатӣ – фарқиятҳои байни арзиши тавозунии дорой ё уҳдадорӣ ва арзиши андозии ин дорой ё уҳдадорӣ дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ. Дар **ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ** фарқиятҳои муваққатӣ бо роҳи муқоиса намудани арзиши тавозунии дорониҳо ва уҳдадориҳои дар ин ҳисоботи молиявии маҷмӯишуда бо маблағи дахлдори андоз муайян карда мешаванд. Дар он мавридҳои қонунгузорӣ, ки эълонияи андози маҷмӯишуда пешниҳод карда мешавад, арзиши андозии ишорашуда дар асоси ҳамон эълония муайян карда мешавад. Дар дигар мавридҳои қонунгузорӣ арзиши андоз дар асоси эълонияҳои андози ҳар як корхонаи алоҳида ба **гурӯҳ** дохилшуда муайян карда мешавад.
- 29.13 Намунаҳои ҳолатҳои, ки дар мавриди онҳо фарқиятҳои муваққатӣ ба миён меояд, инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) дорониҳои қобили мушаххаскунии дарёфтшуда ва уҳдадориҳои дар мавриди **муттаҳидсозии тиҷорат** қабулшуда тибқи Қисми 19 «*Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил*» аз рӯи **арзиши одилона** онҳо эътироф карда мешаванд, аммо барои мақсадҳои андозбандӣ ягон гуна тасҳеҳоти дахлдор анҷом дода намешавад (масалан, манбаи андози дорой метавонад дар сатҳи арзиши аввалияи соҳибмӯлки қаблӣ боқӣ монад). Бар асари ин дорой ё уҳдадориҳои андози ба таъхир гузошташуда ба маблағи **гудвили** тавассути корхона эътирофшуда таъсир мерасонад.
 - (б) дорониҳо мавриди азнаварзёбӣ қарор мегиранд, аммо барои мақсадҳои андозбандӣ ягон гуна тасҳеҳоти дахлдор анҷом дода намешавад. Масалан, Стандарти мазкур азнаварзёбии дорониҳои муайяно аз рӯи арзиши одилона ё азнаварзёбии онҳо иҷозат медиҳад ё талаб мекунад (масалан, Қисми 16 «*Амволи сармоягузорӣ*» ва Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*»);
 - (в) гудвил дар натиҷаи муттаҳидсозии тиҷорат ба вучуд меояд, масалан, манбаи андози гудвил ба сифр баробар ҳоҳад буд, агар мақомоти андоз **истеҳлоқ** ё **беқурбшавии** гудвилро ҳамчун хароҷоти тарҳшаванда ҳангоми муайян кардани фоидаи андозбандишаванда иҷозат надиханд ва нагузоранд, ки арзиши гудвил ҳамчун хароҷоти тарҳшаванда дар мавриди хоричшавии корхонаи фаръӣ ба эътибор гирифта шавад.
 - (г) манбаи андози дорой ё уҳдадорӣ ҳангоми эътирофи аввалия аз арзиши тавозунии аввалияи он фарқ мекунад.
 - (ғ) арзиши тавозунии сармоягузорӣ дар корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо ва иттиҳодияҳо ё ҳиссаи иштирок дар созишномаҳои муштарак нисбат ба манбаи андози сармоягузорӣ ё ҳиссаи иштирок тафовутро ба миён орад.

На ҳамаи ин фарқиятҳои муваққатӣ боиси пайдоиши дорониҳо ва уҳдадориҳои андози ба таъхир гузошташуда мегарданд (ниг. ба бандҳои 29.14 ва 29.16).

Фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванда

- 29.14 Уҳдадориҳои андозии батаъхиргузошташуда бояд дар робита ба тамоми **фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванда** эътироф карда шавад, ба истиснои ҳолате, ки уҳдадориҳои андозии батаъхиргузошташуда бар асари инҳо ба миён меояд:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (а) эътирофи аввалияи гудвил; ё
- (б) эътирофи аввалияи дорой ё уҳдадорӣ дар амалиёте, ки:
 - (i) муттаҳидсозии тичорат маҳсуб намеёбад; ва
 - (ii) дар мавриди ба анҷом расидан он на ба фоидаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва на ба фоидаи андозбандишаванда (зарари андоз) таъсир намерасонад.

Бо вучуди ин, дар робита ба фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванда, ки бо сармоягузориҳо ба корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо, иттиҳодияҳо ва ҳиссаи иштирок дар созишномаҳои муштарак алоқаманданд, тибқи банди 29.25 уҳдадории андозии батаъхиргузошташуда эътироф карда мешавад.

29.15 Баъзе фарқиятҳои муваққатӣ ҳангоме ба вучуд меоянд, ки **даромад** ё хароҷот дар як давра ба фоидаи баҳисобгирии муҳосибӣ, вале дар давраи дигар ба фоидаи андозбандишаванда дохил карда мешаванд. Чунин фарқиятҳо аксар вақт **«фарқиятҳои муваққатӣ»** номида мешаванд. Дар зер намунаҳои чунин фарқиятҳои муваққатӣ оварда шудаанд, ки фарқиятҳои муваққатии андозбандишавандаро ташкил медиҳанд ва аз ин рӯ, боиси бавучудоии уҳдадориҳои андозии батаъхиргузошташуда мегарданд:

- (а) даромади фойзнок дар асоси тақсимои мутаносиби муҳлат ба фоидаи баҳисобгирии муҳосибӣ дохил карда мешавад, аммо дар баъзе мавридҳои конунгузорӣ, ҳангоми гирифтани воситаҳои пулӣ, метавонад ворид кардани он ба фоидаи андозбандишаванда пешбинӣ карда шавад. Арзиши андозӣ ҳама гуна қарзҳои дебиторӣ, ки дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дар робита ба чунин даромад эътироф шудаанд, ба сифр баробар мебошад, зеро даромад то гирифтани воситаҳои пулӣ ба фоидаи андозбандишаванда таъсир намерасонад.
- (б) **истеҳлоке**, ки ҳангоми муайян кардани фоидаи андозбандишаванда (зарари андоз) истифода мешавад, метавонад аз он истеҳлоке, ки ҳангоми муайян кардани фоидаи баҳисобгирии муҳосибӣ истифода мешавад, фарқ намояд. Фарқияти муваққатӣ фарқияти байни арзиши тавозунии дороии дахлдор ва арзиши андозии он мебошад, ки бо арзиши аввалияи дорой, бо назардошти ҳама тарҳуниҳои марбут ба ин дорой, ки мақомоти андоз ҳангоми муайян кардани фоидаи андозбандишавандаи давраи дахлдор ва давраҳои қаблӣ иҷозат медиҳанд, баробар мебошад. Ҳангоми истеҳлоки андозии фаврӣ фарқияти муваққатии андозбандишаванда ба вучуд меояд, ки боиси уҳдадории андозии батаъхиргузошташуда мегардад, агар меёри истеҳлоки андоз аз меёри истеҳлоки баҳисобгирии муҳосибӣ камтар бошад, пас фарқияти муваққатии тарҳшаванда ба вучуд меояд, ки боиси бавучудоии дороии андозии батаъхиргузошташуда мегардад (ниг. ба банди 29.16).

Фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда

29.16 Дороии андозии батаъхиргузошташуда барои ҳамаи фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда ба он дараҷае эътироф карда мешавад, ки дар он мавҷудияти фоидаи андозбандишаванда имконпазир буда, дар муқобили он метавонад фарқияти муваққатии тарҳшаванда истифода шавад, ҳангоме, ки ин дороии андозии батаъхиргузошташуда дар натиҷаи эътирофи аввалияи дорой ё уҳдадорӣ бар асари амалиёте ба вучуд ояд, ки:

- (а) муттаҳидсозии тичорат маҳсуб намеёбад; ва
- (б) дар лаҳзаи ба амал омадан, он на ба фоидаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва на ба фоидаи андозбандишаванда (зарари андоз), таъсир намерасонад.

Бо вучуди ин, дар робита ба фарқиятҳои муваққатии тарҳшавандаи марбут ба сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо, иттиҳодияҳо ва ҳиссаи иштирок дар

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

созишномаҳои муштарак дорои андозии батаъхиргузошташуда тибқи банди 29.26. эътироф карда мешавад.

29.16А Ҳангоми татбиқ намудани банди 29.16 корхона ин омилро ба эътибор мегирад, ки оё конунгузори андоз манбаъҳои фоидаи андозбандишавандаро, ки дар робита ба он фарқияти муваққатии тарҳшаванда эҳтимолан истифода шудааст, маҳдуд мекунад ё намекунад.

29.17 Дар зер намунаҳои фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда оварда шудаанд, ки боиси пайдоиши дороиҳои андозии батаъхиргузошташуда мегарданд:

- (а) хароҷоти марбут ба барномаҳои нафақавӣ метавонад ҳангоми муайян кардани фоидаи баҳисобирии муҳосибӣ вобаста ба хизматрасонӣ аз ҷониби корманд тарҳ карда шавад, аммо ҳангоми муайян кардани фоидаи андозбандишаванда танҳо дар ин маврид тарҳ карда мешавад, ки корхона ба фонди нафақа аъзоҳаққӣ месупорад ё ба кормандон нафақа пардохт менамояд. Байни арзиши тавозунии уҳдадорӣ ва арзиши андозии он фарқияти муваққатӣ вучуд дорад. Арзиши андозии ҷунин уҳдадорӣ одатан ба сифр баробар мебошад. Ҷунин фарқияти муваққатии тарҳшаванда боиси бавучудоии дороиҳои андозии батаъхиргузошташуда мегардад, зеро корхона ҳангоми пардохтани аъзоҳаққӣ ё пардохти нафақавӣ манфиатҳои иқтисодиро дар шакли тарҳкунӣ аз фоидаи андозбандишаванда ба даст меорад;
- (б) баъзе дороиҳо метавонанд бо арзиши одилона арзёбӣ карда шаванд ё бидуни тасҳеҳоти ҳаммонанд ба арзиши онҳо барои мақсадҳои андоз мавриди азнаварзёбӣ қарор гиранд. Фарқияти муваққатии тарҳшаванда ба вучуд меояд, агар арзиши андози ҷунин дорой аз арзиши тавозунии он зиёд бошад.

29.18 Инъикоси баръакси фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда ҳангоми муайян намудани фоидаи андозбандишавандаи оянда боиси тарҳкунӣ мегардад. Эҳтимол меравад фоидаи андозбандишаванда вучуд дорад, ки фарқияти муваққатии тарҳшаванда метавонад нисбати он истифода гардад, агар ба таври кофӣ фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванда ҷой дошта, ба ҳамон як мақомоти андоз ва ба ҳамон корхонаи андозсупоранда мансуб бошанд, ки эҳтимолан баръакс инъикос карда мешаванд:

- (а) дар ҳамон даврае, ки дар он фарқияти муваққатии тарҳшаванда эҳтимолан барқарор шавад; ё
- (б) дар даврахое, ки эҳтимолан зарари андоз, ки дар робита ба он дороиҳои андозии батаъхиргузошташуда эътироф шудааст, аз даврахои қаблӣ ё даврахои оянда тахвил дода шавад.

Дар ҷунин шароит дороиҳои андозии батаъхиргузошташуда дар даврае эътироф карда мешавад, ки дар он фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда ба вучуд меоянд.

29.19 Дар сурати мавҷуд набудани ҳаҷми кофии фарқиятҳои муваққатии андозбандишавандаи мансуб ба ҳамон як мақомоти андоз ва ҳамон як корхонаи дорои амалиёти андозбандишаванда дороиҳои андозии батаъхиргузошташуда ба андозае эътироф карда мешавад, ки дар он:

- (а) ба таври эҳтимол тавассути корхона қабул гардидани фоидаи андозбандишавандаи мансуб ба ҳамон як мақомоти андоз ва ба ҳамон як корхонаи дорои амалиёти андозбандишаванда, дар ҳамон даврае, ки дар муддати он барқарорсозии фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда анҷом мепазирад, ҷой дорад (ё дар даврахое, ки дар муддати онҳо эҳтимолан зарари андоз, ки дар робита ба он дороиҳои андозии батаъхиргузошташуда эътироф шудааст, аз даврахои қаблӣ ё оянда тахвил ёбад). Ҳангоми арзёбии дурнамои ба даст

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

овардани фоидаи андозбандишаванда дар давраҳои оянда корхона:

- (i) фарқиятҳои муваққатии тарҳшавандаро бо фоидаи андозбандишавандаи оянда муқоиса мекунад, ки тарҳҳои андозии фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда қайду шартшударо истисно мекунад. Чунин муқоиса дараҷаеро нишон медиҳад, ки дар он фоидаи андозбандишавандаи оянда қифоя хоҳад буд, то корхона маблағеро тарҳ кунад, ки бо ин фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда қайду шарт шудааст; ва
 - (ii) маблағи андозбандишавандаеро ба эътибор намегирад, ки аз фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда ба вуҷуд омада, бавучудоии он дар давраҳои оянда дар назар аст, зеро ин дорони андозии батаъхиргузашташуда, ки аз фарқиятҳои муваққатии тарҳшавандаи мазкур ба вуҷуд меояд, барои истифодаи он фоидаи андозбандишавандаи ояндаро талаб менамояд.
- (б) корхона дорони имконияти банақшагирии андоз мебошад, ки дар давраҳои дахлдор мавҷудияти фоидаи андозбандишавандаро таъмин мекунад.
- 29.19А Арзёбии эҳтимолии фоидаи андозбандишавандаи оянда метавонад ҷуброни баъзе дорониҳои корхонаро бо маблағе пешбинӣ намояд, ки аз арзиши тавозунии онҳо бештар бошад, агар барои эҳтимолияти гирифтани он тавассути корхона далели кофӣ мавҷуд бошад.
- 29.20 Агар корхона дар гузаштаи наздик зарар дида бошад, пас бояд ҳамчун дастур аз бандҳои 29.21–29.22. истифода намояд.

Зарар ва имтиёзҳои андозии истифоданашуда

- 29.21 Дорони андозии батаъхиргузашташуда бояд дар робита ба зарари андозии истифоданашуда ва имтиёзҳои андозии истифоданашуда ба ҳамон дараҷае эътироф карда шавад, ки дар он мавҷудияти фоидаи андозбандишавандаи оянда, ки дар муқобили он метавон ин зарари андозии истифоданашуда ва имтиёзҳои андозии истифоданашударо ба эътибор гирифт, имконпазир бошад. Ҳангоми арзёбии эҳтимолияти мавҷудияти фоидаи андозбандишаванда, ки дар муқобили он метавон зарари андозии истифоданашуда ва имтиёзҳои андозии истифоданашударо ба эътибор гирифт, корхона меъёрҳои зеринро ба эътибор мегирад:
- (а) оё корхона дорони фарқиятҳои муваққатии кофии андозбандишавандаи мансуб ба ҳамон як мақомоти андоз ва ҳамон як корхонаи дорони амалиёти андозбандишаванда мебошад, ки боиси ба вуҷуд омадани маблағи андозбандишаванда гардида, дар муқобили он метавон зарари андозии истифоданашуда ва имтиёзҳои андозии истифоданашударо то ба охир расидани муҳлати онҳо ба эътибор гирифт;
 - (б) оё эҳтимол дорад, ки дар корхона то мавриди ба охир расидани муҳлати зарари андозии истифоданашуда ё имтиёзҳои андозии истифоданашуда фоидаи андозбандишаванда ба вуҷуд ояд;
 - (в) оё зарари андозии истифоданашуда сабабгори нишонаҳои мушаххасе мебошад, ки тақроран ба вуҷуд омадани он эҳтимолияти кам дорад; ва
 - (г) оё корхона имконияти банақшагирии андозро дорад, ки метавонад боиси бавучудоии фоидаи андозбандишаванда дар ҳамон даврае гардад, ки дар он зарари андоз ё имтиёзҳои андозии истифоданашударо метавон ҳисоб намуд.

То он дараҷае, ки мавҷудияти фоидаи андозбандишаванда, ки бар муқобили он зарари андозии истифоданашуда ё имтиёзҳои андозии истифоданашуда ҳисоб карда мешавад,

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

имконнопазир мебошад, дороии андозии батаъхиргузошташуда эътироф карда намешавад.

- 29.22 Бо вучуди ин, мавҷудияти зарари андозии истифоданашуда далели кавии он мебошад, ки ғоидаи андозбандишавандаи оянда эҳтимолан дастрас набошад. Аз ин рӯ, агар корхона дар гузаштаи наздик зарар дида бошад, он дороии андозии батаъхиргузошташударо барои зарар ё имтиёзҳои андозии истифоданашуда танҳо ба андозае эътироф менамояд, ки корхона дорои фарқиятҳои муваққатии кофии андозбандишаванда бошад ё дигар далели боварибахше мавҷуд бошад, ки дар оянда ғоидаи кофии андозбандишаванда ба вучуд омада, дар муқобили он корхона метавонад зарар ва имтиёзҳои андозии истифоданашударо ба эътибор гирад.

Арзёбии такрории дороиҳои андозии батаъхиргузошташудаи эътирофнагардида

- 29.23 Дар охири ҳар як **давраи ҳисоботӣ** корхона такроран дороиҳои андозии батаъхиргузошташудаи эътирофнашударо арзёбӣ менамояд. Корхона дороии андозии батаъхиргузошташудаи қаблан эътирофнашударо ба ҳамон андоза эътироф менамояд, ки ғоидаи андозбандишавандаи оянда имкон фароҳам меорад ин дороии андозии батаъхиргузошташуда ҷуброн карда шавад.

Сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо, иттиҳодияҳо ва ҳиссаи иштирок дар созишномаҳои муштарак

- 29.24 Фарқиятҳои муваққатӣ ҳангоме ба вучуд меоянд, ки арзиши тавозунии сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо, иттиҳодияҳо ё ҳиссаи иштирок дар созишномаҳои муштарак (аз ҷумла, ҳиссаи **корхонаи асосӣ** ё сармоягузор дар дороиҳои софи корхонаи фаръӣ, филиал, иттиҳодия ё объекти сармоягузорӣ, аз ҷумла, арзиши тавозунии гудвил) аз арзиши андозии сармоягузори мазкур (аксаран ба арзиши аввалия баробар аст) ё ҳиссаи иштирок фарқ мекунад. Чунин фарқиятҳо метавонанд дар як қатор ҳолатҳои гуногун ба миён оянд, масалан:

- (а) дар сурати мавҷуд будани ғоидаи тақсимнашудаи корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо, иттиҳодияҳо ё созишномаҳои муштарак;
- (б) дар сурати тағйир ёфтани қурби асъор, ҳангоме, ки корхонаи асосӣ ва корхонаҳои фаръии он дар кишварҳои гуногун ҷойгиранд; ва
- (в) ҳангоме, ки арзиши тавозунии сармоягузорӣ дар иттиҳодия то ҳадди **маблағи ҷуброншавандан** он коҳиш меёбад.

Сармоягузорӣ метавонад дар **ҳисоботи молиявии алоҳидаи** корхонаи асосӣ ва ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ба таври гуногун ба эътибор гирифта шавад ва дар чунин ҳолат фарқияти муваққатии бо чунин сармоягузорӣ алоқаманд ҳам метавонад тафовут дошта бошад. Масалан, дар ҳисоботи молиявии алоҳидаи корхонаи асосӣ арзиши тавозунии корхонаи фаръӣ аз сиёсати баҳисобгирии дар банди 9.26 интиҳобшуда вобаста хоҳад буд.

- 29.25 Корхона бояд уҳдадории андозии батаъхиргузошташударо барои ҳамаи фарқиятҳои муваққатии андозбандишавандаи вобаста ба сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо, иттиҳодияҳо ва ҳиссаи иштирок дар созишномаҳои муштарак эътироф намояд, агар ин ду шартӣ зерин иҷро шаванд:

- (а) ин корхона, ки корхонаи асосӣ, сармоягузор, иштирокчи созишномаи муштарак ё иштирокчи амалиёти муштарак маҳсуб меёбад, қодир бошад муҳлати барқарорсозии фарқияти муваққатии дахлдорро назорат намояд; ва

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (б) эҳтимол вучуд дорад, ки ин фарқияти муваққатӣ дар ояндаи наздик барқарор нагардад.
- 29.26 Корхона бояд дорои андозии батаъхиргузошташударо барои ҳамаи фарқиятҳои муваққатии андозбандишавандаи вобаста ба сармоягузорӣ ба корхонаҳои фаръӣ, филиалҳо, иттиҳодияҳо ва ҳиссаи иштирок дар созишномаҳои муштарак эътироф намояд, агар ин ду шарт зерин иҷро шаванд:
- (а) фарқиятҳои муваққатӣ дар ояндаи наздик бартараф карда мешаванд; ва
- (б) фоидаи андозбандишаванда ба даст оварда мешавад, ки нисбати он фарқиятҳои муваққатӣ метавонанд истифода гарданд.

Арзёбии андози батаъхиргузошташуда

- 29.27 Корхона бояд уҳдадории (дорои) андози батаъхиргузошташударо бо истифода аз меъёрҳои андоз ва қонунгузори андозе, ки асосан дар санаи ҳисоботӣ қабул шудаанд ё дар ин сана эътибор пайдо кардаанд, арзёбӣ кунад. Агар марҳилаҳои боқимондаи раванди қабул ба натиҷаҳои қаблӣ таъсир нарасониданд ва дар гумон аст, ки дар оянда таъсир расонанд, корхона бояд меъёрҳои андоз ва қонунгузори андози асосан мавриди эътибор қароргирифтаре баррасӣ кунад.
- 29.28 Агар нисбат ба сатҳҳои гуногуни фоидаи андозбандишаванда меъёрҳои гуногуни андоз татбиқ шаванд, корхона бояд уҳдадориҳои (дороҳои) андози батаъхиргузошташударо бо истифода аз меъёрҳои миёнаи қабулшуда ё воқеан қабулшуда арзёбӣ кунад ва чӣ тавре, ки корхона интизор аст, ин меъёрҳо нисбат ба фоидаи андозбандишаванда (зарари андози) давраро, ки дар онҳо мураттаб гардидани уҳдадории андозии батаъхиргузошташударо (фурӯхта шудани дорои андозии батаъхиргузошташударо) мунтазир мешавад, татбиқ мегарданд.
- 29.29 Арзёбии уҳдадориҳо ва дороиҳои андози ба таъхир гузошташуда бояд оқибатҳои андозро инъикос намояд, ки шояд бар асари ин омил, яъне корхона интизор аст дар санаи ҳисоботӣ арзиши тавозунии дороиҳо ва уҳдадориҳои дахлдорро ҷуброн ё пардохт кунад, ба миён оянд. Мутаносибан, корхона уҳдадориҳо ва дороиҳои андози ба таъхир гузошташударо бо истифода аз меъёр ва манбаи андоз, ки ба тарзи мавриди интизори ҷуброн ё пардохт мувофиқат мекунанд, арзёбӣ мекунанд. Масалан, агар фарқияти муваққатӣ бар асари даромаде ба миён ояд, ки эҳтимолан ба сифати даромад аз афзоиши сармоя дар давраи минбаъда мавриди андозбандӣ қарор мегирад, **харочоти андози батаъхиргузошташуда** бо истифода аз меъёри андоз аз зиёдшавии сармоя ва манбаи андозе, ки ба барқароршавии арзиши тавозунӣ тавассути фурӯш мувофиқат мекунанд, арзёбӣ карда мешавад.
- 29.30 Агар уҳдадорӣ ё дорои андозии батаъхиргузошташуда нисбат ба амволи сармоягузорӣ ба миён ояд, ки бо истифода аз тарҳи баҳисобгирии арзиши одилони мутобиқи Қисми 17 арзёбӣ карда мешавад, пас фарзияи радшаванда дар ин бора ҷой дорад, ки арзиши тавозунии **амволи сармоягузорӣ** тавассути фурӯш барқарор карда мешавад. Аз ин рӯ, агар ин фарзия рад карда нашавад, арзёбии уҳдадорӣ ё дорои андозии батаъхиргузошташуда бояд оқибатҳои андозро инъикос намояд, ки дар сурати ҷуброни арзиши тавозунии амволи сармоягузорӣ танҳо тавассути фурӯш ҷой дорад. Ин фарзия рад карда мешавад, агар объекти дахлдори амволи сармоягузорӣ истехлоқшаванда буда, дар доираи тарҳи тичорат нигоҳ дошта шавад, ки ҳадафи он амалӣ намудани тамоми манфиатҳои иқтисодии моликияти сармоягузорӣ тавассути истифода бурдани он дар муддати муайян, на бо роҳи фурӯш мебошад. Агар ин фарзия рад карда шавад, пас талаботи банди 29.29 бояд риоя карда шавад.

- 29.31 Арзиши тавозунии дороии андозии батаъхиргузошташуда бояд дар охири ҳар як давраи ҳисоботӣ мавриди азнаварзёбӣ қарор гирад. Корхона бояд арзиши тавозунии дороии андозии батаъхиргузошташударо ба дараҷае кам кунад, ки дар он дигар эҳтимолияти қабули фоидаи андозбандишаванда боқӣ намонад, ки имкон фароҳам меорад тамоми фоидаи марбут ба дороии андозии батаъхиргузошташуда ё як қисмати он истифода шавад. Ҳар як коҳишёбӣ бояд ба андозае барқарор шавад, ки эҳтимолияти дастрас намудани фоидаи андозбандишаванда имконпазир гардад.

Арзёбии андози чорӣ ва ба таъхир гузошташуда

- 29.32 Корхона набояд дороиҳо ва уҳдадориҳои андози чорӣ ё ба таъхир гузошташударо тахфиф кунад.
- 29.33 Дар баъзе мавридҳои қонунгузорӣ андоз аз даромад бо меъёрҳои баландтар ё пасттар пардохта мешаванд, агар як қисмати фоидаи соф ё тақсимнашуда ё тамоми он ҳамчун суди саҳмия ба саҳмдорони корхона пардохт карда шавад. Дар дигар мавридҳои қонунгузорӣ андоз аз даромад метавонад ё аз бучет баргардонида шавад ё ба бучет пардохта шавад, агар як қисмати фоидаи соф ё тақсимнашуда ё тамоми он ҳамчун суди саҳмия ба саҳмдорони корхона пардохт карда шавад. Дар ҳарду маврид корхона бояд андози чорӣ ва ба таъхир гузошташударо аз рӯи меъёри андозе, ки нисбат ба фоидаи тақсимнашуда татбиқ мешавад, то он ҳолате, ки корхона уҳдадори пардохти суди саҳмияҳоро эътироф намекунад, арзёбӣ кунад. Ҳангоме, ки корхона уҳдадори пардохти суди саҳмияҳоро эътироф мекунад, он бояд уҳдадори (дорои) андози чорӣ ё ба таъхир гузошташуда ва хароҷоти (даромади) андози дахлдори дар ин натиҷа ҳосилшударо эътироф кунад.

Рӯёнидани андоз аз суди саҳмия

- 29.34 Ҳангоме, ки корхона суди саҳмияҳоро ба саҳҳомони худ пардохт менамояд, он метавонад аз онҳо талаб кунад, ки як қисмати суди саҳмияҳо аз номи саҳҳомон ба мақомоти андоз пардохта шавад. Чунин маблағи ба мақомоти андоз пардохтшуда ё пардохтшаванда ҳамчун қисмате аз суди саҳмияҳо ба **сармоя** тааллуқ дорад.

Номуайяӣ нисбат ба андозбандии андоз аз даромад

- 29.34А Метавонад мушаххас набошад, ки қонунгузори андоз нисбат ба амалиёт ё ҳолати мушаххас чӣ гуна татбиқ мешавад. Андозбандии номуайян - андозбандие мебошад, ки қобили қабул будани он барои мақомоти дахлдори андоз тибқи қонунгузори андоз номуайян аст.
- 29.34Б Корхона бояд чунин омилро муайян кунад, ки оё зарур аст ҳар кадом андозбандии номуайян ба таври алоҳида ё ҳамроҳ бо як ё якчанд андозбандиҳои номуайяни дигар, бар асоси ин, ки кадом равиш ҳалли номуайяниро ба таври беҳтар пешгӯӣ мекунад, баррасӣ карда шавад.
- 29.34В Корхона бояд ба чунин ҳулоса ояд, ки мақомоти андоз дар мавриди анҷом додани санҷиш маблағеро месанҷад, ки ҳуқуқи санҷидани онро дорад ва вобаста ба тамоми масъалаҳои марбута дорои маълумоти комил мебошад. Агар корхона ба чунин ҳулоса ояд, ки:
- (а) дар сурати эҳтимоли зиёд мақомоти андоз низоми андозии номуайянро қабул кунад, пас корхона фоидаи андозбандишаванда (зарари андоз), манбаъҳои андоз, зарари андозии истифоданашуда, қарзи андозии истифоданашуда ё меъёрҳои андозро тибқи низоми андозе, ки дар эъломияҳои андозии он истифода мешавад

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

ё ба нақша гирифта шудааст, муайян мекунад; ё

- (б) дар сурати эҳтимоли зиёд мақомоти андоз низоми андози номуайяно қабул кунад, пас корхона бояд таъсири номуайяно дар мавриди муайян кардани фоидаи андозбандишавандаи дахлдор (зарари андоз), манбаъҳои андоз, зарари андози истифоданашуда, қарзи андози истифоданашуда ё меъёрҳои андоз, бо истифода аз яке аз усулҳои зерин, вобаста аз ин омил, ки кадоме аз онҳо ҳалли номуайяно ба таври беҳтар пешгӯӣ мекунад, инъикос намояд:
- (i) маблағи дорон эҳтимолияти бештар - ин ягона маблағи дорон эҳтимолияти бештар дар доираи натиҷаҳои эҳтимолӣ мебошад; ё
- (ii) арзиши мавриди интизор - ин маҷмуи маблағи бар асоси эҳтимол баркашидашуда дар доираи натиҷаҳои эҳтимолӣ мебошад.

29.34Г Корхона бояд таъсири тағйирёбии далелҳо ва ҳолатҳои дахлдор ё маълумоти навро тавассути истифода аз Қисми 10 «*Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва ҳамоҳангӣ*» бар мулоҳиза ё арзёбии худ дар робита бо низоми андози номуайян ба сифати тағйирот дар **арзёбии баҳисобгирӣ** муҳосибаи инъикос намояд.

Пешниҳод

Тақсирот дар таркиби маҷмуи даромад ва сармоя

29.35 Корхона бояд хароҷоти андозро дар ҳамаи як қушӣ **ҷамъи маҷмуи даромад** (яъне аз ҷаъолияти давомнок, **ҷаъолияти қатъгардида** ё **дигар маҷмуи даромад**) ё сармоя, ҳамаҷун амалиёт ё дигар рӯйдоде, ки боиси хароҷоти андоз гардидааст, эътироф намояд.

Тақсирот аз рӯйи принципи қутоҳмуддат/дарозмуддат

29.36 Агар корхона дороиҳои қутоҳмуддат ва дарозмуддат, уҳдадориҳои қутоҳмуддат ва дарозмуддатро дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявии худ ҳамаҷун гурӯҳҳои алоҳида пешниҳод намояд, корхона набояд дороиҳои (уҳдадориҳо) андози ба таъхир гузошташударо ҳамаҷун дороиҳои (уҳдадориҳо) қутоҳмуддат **гурӯҳбандӣ** намояд.

Ҳисоббаробарӣ

29.37 Корхона бояд ҳисоббаробарии дороиҳо ва уҳдадориҳои ҷорӣ андоз ё ҳисоббаробарии дороиҳо ва уҳдадориҳои андози ба таъхир гузошташударо танҳо дар он маврид аҷном диҳад, ҳағгоме, ки корхона дорои ҳуқуқи қонунӣ баҳисобгирӣ маблағро дошта, ният дорад ҳисоббаробариро таҳти нетто – асос аҷном диҳад ё фуруши дороӣ ва иҷрои уҳдадориҳо ҳамаҷамои татбиқ кунад.

29.37А Корхона бояд ҳисоббаробарии дороиҳо ва уҳдадориҳои андози батаъхиргузошташударо танҳо дар ин сурат аҷном диҳад, агар:

- (а) корхона ҷиҳати баҳисобгирӣ дороиҳои андози ҷорӣ дар муқобили уҳдадориҳои андози ҷорӣ дорои ҳуқуқи тибқи қонун ҳифзшуда бошад; ва
- (а) дороиҳо ва уҳдадориҳои андози батаъхиргузошташуда ба андоз аз даромаде мағсуб мебошанд, ки аз ҷониби ҳамаи як мақомоти андоз ситонида мешавад:
- (i) аз ҳамаи як корхонае, ки амалиёти он мавриди андозбандӣ қарор мегирад; ё
- (ii) аз корхонаҳои гуногуне, ки амалиёти онҳо мавриди андозбандӣ қарор мегиранд ва ният доранд ҳисоббаробариро аз рӯйи уҳдадориҳо ва дороиҳои андози ҷорӣ бо нетто - асос аҷном диҳанд ё фуруши дороӣ ва пардохти уҳдадориҳо ба ҳар як давраи оянда якҷоя ба роҳ моғанд, ки дар он интизор меавад пардохт ё ҷуброни маблағи назаарраси дороиҳо ва

Ифшои маълумот

- 29.38 Корхона маълумотеро ифшо мекунад, ки ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявии он имкон фароҳам меорад хусусият ва натиҷаҳои молиявии оқибатҳои андозии қорӣ ва ба таъхир гузошташудаи амалиёт ва дигар рӯйдодҳои эътирофшударо (аз ҷумла, қабул гардидан ё ба таври воқеӣ эътибор пайдо кардан меъёрҳои андоз ва қонунгузории андоз, ба монанди «Қонунгузории Пиллар 2») арзёбӣ кунанд.
- 29.39 Корхона бояд ҷузъҳои асосии хароҷот (даромад)-и марбут ба андозро ба таври алоҳида ифшо намояд. Чунин ҷузъҳои хароҷоти (даромад) марбут ба андоз инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) хароҷот (даромад)-и марбут ба андозии қорӣ;
 - (б) ҳама гуна тасҳеҳоти андозии қорӣи давраҳои қаблӣ, ки дар давраи ҳисоботӣ мавриди эътироф қарор гирифтаанд;
 - (в) маблағи хароҷот (даромад)-и марбут ба андозии ба таъхир гузошташуда, ки ба мавриди бавучудой ва барқароршавии фарқиятҳои муваққатӣ мансуб мебошад;
 - (г) маблағи хароҷот (даромад)-и марбут ба андозии ба таъхир гузошташуда, ки ба мавриди тағйирёбии меъёри андоз ё қорӣ гардидани андозҳои нав мансуб мебошад;
 - (ғ) маблағи фоидаи бар асари зарари қаблан эътирофнашудаи андоз, қарзи андоз ё фарқияти муваққатии давраи қаблӣ бавучудомеда, ки ҷиҳати хоҳиш додани хароҷоти андоз истифода бурда мешавад;
 - (д) тасҳеҳоти хароҷоти марбут ба андозии ба таъхир гузошташуда, ки бар асари тағйирёбии вазъияти андоз дар корхона ё саҳҳомони он ба вучуд омадааст;
 - (е) хароҷот (даромад)-и марбут ба андозии ба таъхир гузошташуда, ки бар асари аз ҳисоб соқит кардан ё барқарор намудани аз ҳисоб соқитшавии қаблии дороии андозии тибқи банди 29.31 батаъхиргузошташуда ба вучуд омадааст; ва
 - (ё) маблағи хароҷот (даромад)-и андозии мансуб ба он тағйироти **сиёсати баҳисобгирӣ** ва **хатоҳо**, ки тибқи Қисми 10, ба таркиби **фоида ё зарар** ворид карда мешавад, зеро онҳоро наметавон ба таври гузаштанигарӣ ба эътибор гирифт.
- 29.40 Корхона бояд маълумоти зеринро ба таври алоҳида ифшо намояд:
- (а) андозии ҳамроҳшудаи қорӣ ва ба таъхир гузошташудаи мансуб ба ба моддаҳое, ки ҳамчун моддаҳои дигар маҷмӯи даромад эътироф карда шудаанд;
 - (б) андозии маҷмӯи қорӣ ва ба таъхир гузошташудаи мансуб ба моддаҳое, ки бевосита ба сармоя тааллуқ доранд;
 - (в) тавзеҳи ҳама гуна фарқиятҳои ҷиддии байни хароҷот (даромад)-и андоз ва фоидаи баҳисобгирии муҳосибӣ, ки ба меъёри андозии мавриди истифода зарб карда шудааст. Масалан, чунин фарқиятҳо метавонад бар асари чунин амалиёт, ба монанди даромад аз фурӯше, ки набояд мавриди андозбандӣ қарор гирад ё хароҷоте, ки ҳангоми муайян кардани фоидаи андозбандишаванда (зарари андоз) набояд тарҳ карда шавад, ба вучуд оянд.
 - (г) тавзеҳи тағйирот дар меъёр(ҳо)-и андозии мавриди истифода дар муқоиса бо давраи ҳисоботии қаблӣ.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (ғ) барои ҳар кадом намуди фарқиятҳои муваққатӣ ва ҳар кадом намуди зарару қарзҳои истифоданашудаи андоз:
- (i) маблағи доронҳои андози ба таъхир гузошташуда, уҳдадорҳои андози ба таъхир гузошташуда ва захираҳои молию моддии мавриди арзёбӣ дар анҷоми даврани ҳисоботӣ; ва
- (ii) таҳлили тағйироти уҳдадорҳои андози ба таъхир гузошташуда, доронҳои андози ба таъхир гузошташуда ва захираҳои молию моддии мавриди арзёбӣ дар давра.
- (д) маблағи (дар сурати мавҷуд будан, санаи итмоми муҳлати амал) фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда, зарари андози истифоданашуда ва қарзҳои андози истифоданашуда, ки аз рӯйи онҳо доронии андози ба таъхир гузошташуда дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ эътироф карда намешавад.
- (е) дар ҳолатҳои дар банди 29.33 тавсифшуда тавзеҳи моҳияти оқибатҳои имконпазир барои андоз аз даромад, ки метавонад бар асари ба саҳҳомон пардохт намудани суди саҳмияҳо ба миён оянд.

29.41 [Соқит шудааст].

Ислоҳоти байналмилалӣ андоз — Модели идоракунии «Пиллар 2»

- 29.42 Корхонае, ки таҳти амали «Қонунгузории Пиллар 2» қарор гирифтааст, бояд чунин маълумотро ифшо кунад, ки он истисноро аз доираи талаботи эътироф ва ифшои маълумот дар бораи доронҳо ва уҳдадорҳои андози ба таъхир гузошташудаи марбут ба «Пиллар 2 Андоз аз даромад» истифода кардааст (ниг. ба банди 29.3А).
- 29.43 Корхона бояд хароҷоти (даромади) андози ҷории худро, ки бо «Пиллар 2 Андоз аз даромад» алоқаманд аст, ба таври алоҳида ифшо намояд.

Қисми 30

Интиқоли амалиёт бо асъори хориҷӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 30.1 Корхона метавонад амалиёти хориҷиро ба ду тарз иҷро намояд. Он метавонад **амалиёти хориҷиро** амалӣ намояд ё фаъолиятро дар хориҷа анҷом диҳад. Ба ғайр аз ин, корхона метавонад **ҳисоботи молиявӣ** худро бо асъори хориҷӣ пешниҳод намояд. Қисми мазкур тарзи инъикоси амалиёт бо асъори хориҷӣ ва амалиёти доираи фаъолияти хориҷӣ дар ҳисоботи молиявӣ корхона, инчунин тарзи табилии ҳисоботи молиявӣ ба **асъори пешниҳодро** муқаррар мекунад. Баҳисобгирии **воситаҳои молиявӣ** бо асъори хориҷӣ ифодаёфта ва баҳисобгирии амалиёти ҳедчинамоии моддаҳо бо асъори хориҷӣ дар Қисмати II Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*» баррасӣ гардидаанд.

Асъори амалкунанда

- 30.2 Ҳар як корхона бояд **асъори амалкунандаи** худро муқаррар намояд. Асъори амалкунандаи корхона ин асъори мавриди истифода дар муҳити асосии иқтисодие маҳсуб меёбад, ки дар он корхона фаъолияти худро амалӣ менамояд.
- 30.3 Муҳити асосии иқтисодие, ки дар он корхона фаъолияти худро амалӣ менамояд, ин муҳити иқтисодие маҳсуб меёбад, ки дар он корхона даромад ба даст оварда, қисмати асосии воситаҳои пулии худро истифода мебарад. Бинобар ин корхона дар мавриди муайянсозии асъори амалкунандаи худ бояд чунин омилҳоро ба эътибор гирад:
- (а) асъори:
 - (i) беш аз ҳама ба нархи мол ва хизматрасонӣ таъсиргузор (аксаран чунин аъсор аъсоре маҳсуб меёбад, ки бо он нарх муқаррар гардида, барои фуруши мол ва хизматрасонии он пардохта мешавад); ва
 - (ii) мансуб ба кишварҳое, ки шароити рақобат ва низоми меъёрии онҳо асосан нархи фуруши мол ва хизматрасониро муқаррар менамоянд.
 - (б) аъсоре, ки асосан хароҷоти музди меҳнат, молу мавод ва дигар хароҷоти марбут ба пешниҳоди мол ва хизматрасонии корхонаро муқаррар мекунад (аксаран чунин аъсор аъсоре маҳсуб меёбад, ки бо он чунин хароҷот муқаррар гардида, тавассути он ҳисоббаробарӣ анҷом дода мешавад).
- 30.4 Дар зер омилҳое оварда шудаанд, ки метавонад инчунин ҳангоми муайянсозии аъсори амалкунандаи корхона ба эътибор гирифта шаванд:
- (а) аъори воситаҳое, ки аз фаъолияти марбут ба маблағгузорӣ қабул мегарданд (масалан, аз эмиссияи воситаҳои қарзӣ ва **ҳиссавӣ** (сармоя)); ва
 - (б) аъсоре, ки бо он воситаҳои пулии аз фаъолияти амалиётӣ ҳосилшуда ҳифз карда мешаванд.
- 30.5 Ҳангоми муайянсозии аъори амалкунандаи амалиёти хориҷӣ ва ин омил, ки оё он бо аъори амалкунандаи корхонаи ҳисоботдиҳанда мувофиқат менамояд ё наменамояд (корхонаи ҳисоботдиҳанда дар ин замина корхонае маҳсуб меёбад, ки дар қолаби **корхонаи фаръӣ**, шуъба, **иттиҳодия** ё **созишномаҳои муштарак** амалиёти хориҷиро доро мебошад), зарур аст, ки омилҳои иловагии зарин ба эътибор гирифта шаванд:
- (а) оё амалиёти хориҷӣ танҳо тавсеаи амалиёти корхонаи ҳисоботдиҳанда маҳсуб меёбад ё ки он бо мизони қобили таваҷҷуҳ ба таври мустақил анҷом мепазирад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Намунаи тавсеаёбии амалиёти корхонаи ҳисоботдиҳанда метавонад ин ҳолат бошад, ҳангоме, ки амалиёти хориҷӣ танҳо бо фурӯши моли аз корхонаи ҳисоботдиҳанда воридшаванда ва ба он интиқол намудани даромад аз фурӯш машғул бошад. Намунаи қобили таваҷҷуҳи фаъолияти мустақилона метавонад ин ҳолат бошад, ҳангоме, ки амалиёти хориҷӣ бо ҷамъоварӣ шудани воситаҳои пулӣ ва дигар **моддаҳои пулӣ**, сарфи хароҷот, ба даст овардани **даромад** ва ҷалб намудани воситаҳои қарзӣ, асосан бо асёри миллӣ, вобаста бошад;

- (б) оё ҳаҷми амалиёт бо корхонаи ҳисоботдиҳанда қисмати бузурге (ё хурде) аз ҳаҷми умумии амалиёти хориҷиро нишон медиҳад ё намедиҳад;
- (в) оё гардиши воситаҳои пулии амалиёти хориҷӣ ба гардиши воситаҳои пулии корхонаи ҳисоботдиҳанда таъсири мустақим мегузоранд ё намегузоранд, инчунин оё воситаҳои пулие вучуд доранд, ки бояд ба манфиати корхонаи ҳисоботдиҳанда гузаронида шаванд;
- (г) оё гардиши воситаҳои пулии амалиёти хориҷӣ бидуни ҷалби воситаҳои корхонаи ҳисоботдиҳанда барои хизматрасонии уҳдадорихоӣ қарзии мавҷуда ва асосноки қобили интизор кифоя мебошад ё намебошад.

Арзёбии қурби мубодилавии спот дар ҳолате, ки асёр набояд мубодила шавад (ниг. ба банди 30A.12–30A.18)

- 30.5A Агар дар санаи арзёбӣ асёр бо асёри дигар қобили мубодила набошад (чӣ тавре, ки дар бандҳои 30A.2–30A.11 тавсиф шудааст), корхона бояд қурби мубодилаи спотро дар ин сана арзёбӣ кунад. Мақсади корхона дар мавриди арзёбии қурби мубодилаи спот ин инъикос кардани қурбе мебошад, ки тибқи он дар санаи арзёбӣ шояд амалиёти муқаррари мубодила байни иштирокчиёни бозор дар шароити мавҷудаи иқтисодӣ сурат гирад.

Инъикоси амалиёт бо асёри хориҷӣ дар асёри амалкунанда

Эътирофи аввалия

- 30.6 Амалиёт бо асёри хориҷӣ ин амалиёте махсуб меёбад, ки бо асёри хориҷӣ ифода ёфтааст ё ҳисоббаробарио бо асёри хориҷӣ пешбинӣ мекунад, аз ҷумла, амалиёте, ки корхона дар ҷунин маврид анҷом медиҳад:
- (а) мавриди харид ё фурӯши мол ё хизматрасоние, ки нарх барои онҳо бо асёри хориҷӣ муқаррар карда шудааст;
 - (б) мавриди қарз ё пешниҳоди воситаҳо, агар маблағи пардохт ё дарёфтшаванда бо асёри хориҷӣ муқаррар гардида бошад; ё
 - (в) дигар мавриди воридшавӣ ё хориҷшавии **дорониҳо** ё қабул намудани **уҳдадорихо** бо асёри хориҷӣ.
- 30.7 Ҳангоми **эътирофи аввалия** амалиёт бо асёри хориҷӣ бо асёри амалкунандае ба эътибор гирифта мешавад, ки он нисбат ба маблағи асёри хориҷӣ бо қурби мубодилавии дар санаи анҷом пазируфтани амалиёт мавҷудаи байни асёри хориҷӣ ва асёри амалкунанда истифода мегардад.
- 30.8 Санаи амалиёт санае махсуб меёбад, ки дар он аввалин маротиба меёриҳои эътирофи амалиёт тибқи Стандарти мазкур татбиқ карда мешаванд. Дар таҷриба аксаран қурби мубодилавие истифода бурда мешавад, ки дақиқан бо қурби аслии дар санаи амалиёт вучуддошта баробар мебошад: масалан, қурби миёна дар муддати ҳафта ё дар муддати моҳ метавонад нисбат ба ҳама амалиёти бо тамоми асёри хориҷӣ иҷрошаванда, ки дар

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

давраи дахлдор анҷом мепазиранд, истифода бурда шавад. Аммо, агар қурби мубодилаи асёр ба таври ҷиддӣ тағйирпазир бошад, истифода бурдани қурби миёнаи давра ғайримаксаднок мебошад.

- 30.8А Ҳангоме, ки корхона бо асёри хориҷӣ подошро дар шакли пешпардохт пардохт ё дарёфт мекунад, он дорои ғайрипулӣ ё ухдадорихон ғайрипулиро эътироф мекунад. Қурби мубодилаи асёр, ки зарур аст дар мавриди баҳисобгирии дороӣ, харочот ё даромади дахлдор (ё як қисмате аз онҳо) истифода шавад, қурби мубодилаи асёр дар ҳамаи санаи мебошад, ки дар он замон корхона дар ибтидо дорои ғайрипулӣ ё ухдадори ғайрипулии бар асари пардохт ё дарёфт намудани пешпардохт бавучудомадаро эътироф кардааст. Агар пешпардохт дар якҷанд марҳила пардохт ё дарёфт шуда бошад, корхона бояд санаи амалиёти ҳар як марҳилаи пардохт ё дарёфт гардидани пешпардохтро муайян кунад.

Ҳисобот дар охири давраҳои ҳисоботи минбаъда

- 30.9 Дар охири ҳар қадам **давраи ҳисоботӣ** корхона бояд:
- (а) моддаҳои пулӣ бо асёри хориҷиро аз рӯи **қурби охири давра** аз нав ҳисоб кунад;
 - (б) моддаҳои ғайрипулиро, ки аз рӯи арзиши таърихӣ бо асёри хориҷӣ арзёбӣ мегарданд, бо истифода аз қурби мубодила ба санаи амалиёт аз нав ҳисоб кунад; ва
 - (в) моддаҳои ғайрипулиро, ки аз рӯи **арзиши одилона** бо асёри хориҷӣ арзёбӣ мегарданд, бо истифода аз қурби мубодила ба санаи муқаррар намудани арзиши одилона, аз нав ҳисоб кунад.
- 30.10 Корхона бояд фарқиятҳои пайдошудаи қурби асёро ро ҳангоми ҳисоббаробарии ниҳони моддаҳои пулӣ ё дар мавриди табдили моддаҳои пулӣ аз рӯи қурби асёри фарқкунанда аз он қурби асёре, ки дар заминаи он моддаҳои пулӣ ҳангоми эътирофи аввалия, дар давра ё дар давраҳои қаблӣ, табдил шудаанд, дар таркиби **фоида ё зарар**, дар ҳамаи даврае, ки онҳо ба вучуд омадаанд, эътироф намояд, ба истиснои ҳолатҳои, ки дар банди 30.13 тавсиф гардидаанд.
- 30.11 Дар мавриди мавҷуд будани талаботи дигар қисми Стандарти мазкур дар ин бора, ки фоида ё зарари моддаи ғайрипулӣ дар таркиби **дигар маҷмуи даромад** эътироф карда шавад, корхона бояд ҳар як ҷузъи ҷунин фоида ё зарарро, ки бо тағйирёбии қурби асёр вобаста мебошад, дар таркиби дигар маҷмуи даромад мавриди эътироф қарор диҳад. Ва баръакс, агар фоида ё зарари моддаи ғайрипулӣ дар таркиби фоида ё зарар мавриди эътироф қарор гирад, корхона бояд ҳар як ҷузъи ҷунин фоида ё зарарро, ки бо тағйирёбии қурби асёр вобаста мебошад, дар таркиби фоида ё зарар эътироф намояд.

Маблағи софи сармоягузорӣ ба амалиёти хориҷӣ

- 30.12 Дар корхона метавонад моддаи пулие вучуд дошта бошад, ки аз амалиёти хориҷӣ ба даст оварда ё пардохта шавад. Моддае, ки ҳисоббаробарии ниҳой аз рӯи он дар ояндаи наздик ба нақша гирифта нашудааст ё аз эҳтимол дур мебошад, моҳиятан қисме аз маблағи софи сармоягузори корхона дар ин амалиёти хориҷӣ маҳсуб ёфта, тибқи банди 30.13 ба эътибор гирифта мешавад. Ҷунин моддаҳои пулӣ метавонад қарзи дебитории дарозмуддат ё қарзхоро дар бар гиранд. Онҳо қарзи дебитории тичоратӣ ё қарзи кредитории тичоратиро дар бар намегиранд.
- 30.13 Фарқиятҳои қурби асёр, ки дар робита бо моддаи пулии иборат аз қисми сармоягузори

софи корхонаи ҳисоботдиҳанда ба амалиёти хориҷӣ ба вучуд омадаанд, дар таркиби фоида ё зарар дар **ҳисоботи молиявии алоҳидаи** корхонаи ҳисоботдиҳанда ё дар ҳисоботи молиявии алоҳидаи фаъолияти хориҷӣ (вобаста аз ҳолатҳои мушаххас) мавриди эътироф қарор мегирад. Дар ҳисоботи молиявие, ки фаъолияти хориҷӣ ва корхонаи ҳисоботдиҳандаро дар бар мегирад (масалан, дар **ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ**, агар корхонаи хориҷӣ корхонаи фаръӣ маҳсуб ёбад), чунин фарқиатҳои қурби аъсор дар ибтидо дар таркиби дигар маҷмӯи даромад эътироф гардида, ҳамчун ҷузъи сармоя пешниҳод карда мешаванд. Онҳо набояд дар таркиби фоида ё зарар ҳангоми хориҷшавии маблағи софи сармоягузори тақрибан эътироф карда шаванд.

Тағйирёбии аъсори амалкунанда

- 30.14 Дар сурати тағйирёбии аъсори амалкунанда корхона бояд расмиёти зарурии мубодиларо, ки бо аъсори нави амалкунанда алоқаманд мебошад, ба таври оянданигарӣ аз санаи чунин тағйирёбӣ мавриди татбиқ қарор диҳад.
- 30.15 Чӣ тавре, ки дар бандҳои 30.2–30.5 қайд гардидааст, аъсори амалкунандаи корхона амалиёт, рӯйдодҳо ва ҳолатҳои асосиро инъикос менамояд, ки ба корхона тааллуқ доранд. Ҳамин тавр, пас аз муайянсозии аъсори амалкунанда онро метавон танҳо дар мавриди бавучудоии тағйирот дар чунин амалиёт, рӯйдодҳо ва ҳолатҳои асосӣ иваз намуд. Масалан, тағйирёбии аъсоре, ки ба нархи фурӯши мол ва хизматрасонӣ таъсири ҷиддӣ мегузорад, метавонад боиси тағйирёбии аъсори амалкунандаи корхона гардад.
- 30.16 Таъсири тағйирёбии аъсори амалкунанда ба таври оянданигарӣ ба эътибор гирифта мешавад. Ба таври дигар, корхона тамоми моддаҳоро дар заминаи қурби мубодилаи аъсор, оғоз аз санаи тағйирёбӣ, ба аъсори нави амалкунанда табдил медиҳад. Арзиши моддаҳои ғайрипулӣ, ки бар асари чунин табдилдиҳӣ дарёфт шудааст, арзиши таърихӣ онҳо ба ҳисоб меравад.

Истифода аз аъсори пешниҳод, ки аз аъсори амалкунанда фарқ менамояд

Табдилдиҳӣ ба аъсори пешниҳод

- 30.17 Корхона метавонад ҳисоботи молиявии худро бо ҳар гуна аъсор пешниҳод намояд. Агар аъсори пешниҳод аз аъсори амалкунандаи корхона фарқ намояд, пас он бояд натиҷаҳои фаъолияти худ ва **ҳолати молиявиро** ба аъсори пешниҳод табдил диҳад. Масалан, агар ба таркиби **гурӯҳ** корхонаҳое ворид шаванд, ки дорои аъсори амалкунандаи гуногун мебошанд, натиҷаҳои фаъолият ва ҳолати молиявии ҳар кадоме аз онҳо бо аъсори ягона нишон дода мешаванд, то ин, ки пешниҳод намудани ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ имконпазир гардад.
- 30.18 Корхонае, ки аъсори амалкунандаи он аъсори иқтисодӣ дорои таваррумӣ шадид маҳсуб намеёбад, бояд натиҷаҳои фаъолият ва ҳолати молиявиро бо истифода аз расмиёти зерин ба дигар аъсори пешниҳод табдил диҳад:
- (а) дороиҳо ва уҳдадорӣҳои дар ҳар як **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявии** пешниҳодшуда (яъне, аз ҷумла, маблағи муқоисавӣ) бояд аз рӯи қурби санаи ҳамоно ҳисобот дар бораи бораи ҳолати молиявӣ аз нав ҳисоб карда шаванд;
 - (б) даромаду хароҷот дар ҳар як **ҳисобот дар бораи маҷмӯи даромад** (яъне, аз ҷумла, маълумоти муқоисавӣ) бояд аз рӯи қурби мубодилавӣ дар санаи амалиёт аз нав ҳисоб карда шаванд; ва

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (в) тамоми фарқиятҳои бавучудодаи қурби асёр бояд дар таркиби дигар маҷмӯи даромад эътироф гардида, ҳамчун қисми сармоя инъикос карда шаванд. Онҳо минбаъд дар таркиби фонда ё зарар азнавгурӯхбандӣ намегарданд.
- 30.19 Тибқи мулоҳизаҳои дар таҷриба ҳосилшуда корхона метавонад қурби асёроеро истифода намояд, ки дар санаи амалиёт дақиқан ба қурби мубодилавии асёр баробар мебошад, масалан, қурби миёнаи асёри давра барои табдил намудани моддаҳои даромад ва хароҷот. Аммо, ҳангоми тағйирёбии ҷиддии қурби мубодилавии асёр истифода аз қурби миёнаи асёри давра иҷозат дода намешавад.
- 30.20 Фарқиятҳои қурби асёр, ки дар банди 30.18(в) баён шудаанд, бар асари инҳо ба вучуд меоянд:
- (а) табдили даромад ва хароҷот аз рӯи қурби мубодилавии асёр дар санаи амалиёт ва табдили дороиҳо ва уҳдадориҳо аз рӯи қурби охири асёр; ва
- (б) табдили маблағи воридшудаи софи дороиҳо аз рӯи қурби охири асёр, ки аз аз рӯи қурби қаблӣ охири асёр фарқ менемояд.
- Агар фарқияти қурби асёр ба ғайри қурби хориҷӣ, ки муттаҳид гардида, вале ба таври комил соҳибмӯлк махсус намеёбад, дахлат қунад, фарқиятҳои ҷамъшудаи қурби асёр, ки ҳангоми табдилдиҳӣ ба вучуд омада, ба **ҳиссаи иштироки назоратнашаванда** тааллуқ доранд, дар ҳисоботи маҷмӯи дар бораи ҳолати молиявӣ ҳамчун ҷузъи ҳиссаи иштироки назоратнашаванда ба эътибор гирифта шуда, мавриди эътироф қарор мегиранд.
- 30.21 Корхонае, ки асёри амалкунандаи он асёри иқтисодӣ дорои таварруми шадид махсус меёбад, бояд натиҷаҳои ғайри қурби асёр ва ҳолати молиявиро тавассути истифода аз расмиёти дар Қисми 31 «*Таварруми шадид*» баёншуда ба дигар асёри пешниҳод табдил диҳад.

Табдил додани амалиёти хориҷӣ ба асёри пешниҳодгардидаи сармоягузор

- 30.22 Ҳангоми муттаҳидсозии дороиҳо, уҳдадориҳо, даромад ва хароҷоти амалиёти хориҷӣ бо дороиҳо, уҳдадориҳо, даромад ва хароҷоти қурбонаи ҳисоботдиҳанда, қурбона бояд тибқи қоидаи муқаррарии муттаҳидсозӣ, аз ҷумла, бартараф намудани бақияҳои дохилигурӯҳӣ ва амалиёти дохилигурӯҳии қурбонаи фаръӣ (*ниг. ба Қисми 9 «Ҳисоботи молиявии маҷмӯи ва алоҳида»*) ва расмиёти азнавҳисобкунӣ, ки дар бандҳои 30.17–30.21 оварда шудаанд, амал намояд. Дар ин маврид дороӣ (ё уҳдадорӣ)-и пулӣ дохилигурӯҳӣ, хоҳ қутоҳмуддат ё дарозмуддат, наметавонад дар муқобили уҳдадорӣ ё дороии дахлдори дохилигурӯҳӣ, бидуни нишон додани натиҷаи тағйирёбии асёр дар ҳисоботи молиявии маҷмӯи, ҳазф шавад. Ин бо он алоқаманд мебошад, ки моддаи пулӣ уҳдадорӣ табдилдиҳии як асёр ба дигар асёро пешбинӣ менамояд, ки бар асари тағйирёбии асёр қурбонаи ҳисоботдиҳанда метавонад даромад ба даст биёрад ё зарар бинад. Мутаносибан дар ҳисоботи молиявии маҷмӯи қурбонаи ҳисоботдиҳанда чунин фарқияти қурби асёр мисли пештара дар таркиби фонда ё зарар эътироф карда мешавад ё агар он дар мавриди ҳолатҳои дар банди 30.13 баёншуда ба вучуд ояд, қурбона бояд чунин фарқиятро бевосита дар сармоя гурӯхбандӣ намояд.
- 30.23 **Гудвиле**, ки ҳангоми ба даст овардани амалиёти хориҷӣ ба вучуд омадааст, инчунин ҳама гуна тасҳеҳоти арзиши одилона, ки дар робита ба **арзиши тавозунии** дороиҳо ва уҳдадориҳои бар асари дарёфти чунин амалиёти хориҷӣ бавучудода ҳосил шудаанд, ҳамчун дороиҳо ва уҳдадориҳои амалиёти хориҷӣ баррасӣ карда мешаванд. Мутаносибан, онҳо бояд бо асёри амалкунандаи амалиёти хориҷӣ ифода гардида, тибқи банди 30.18 ба қурби охири асёр табдил дода шаванд.

Ифшои маълумот

- 30.24 Дар бандҳои 30.26 ва 30.27 истинод ба «асъори амалкунанда» дар мавриди як гурӯҳ нисбат ба асъори амалкунандаи **корхонаи асосӣ** истифода бурда мешавад.
- 30.25 Корхона бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) маблағи фарқиятҳои қурби асър, ки дар таркиби фоида ё зарари давра эътироф карда мешавад, ба истиснои он фарқиятҳо, ки дар заминаи воситаҳои молиявӣ, аз рӯйи арзиши одилона, тавассути фоида ё зарар, тибқи Қисми 11 “*Воситаҳои молиявӣ*” арзёбишаванда ба вучуд меоянд; ва
 - (б) маблағи фарқиятҳои қурби асър, ки дар давра ба вучуд омада, дар чузъи алоҳидаи сармоя дар интиҳои давра гурӯҳбандӣ карда мешаванд.
- 30.26 Корхона бояд маълумот дар бораи асъреро, ки ҳисоботи молиявӣ тибқи он пешниҳод мегардад, ифшо намояд. Дар ин маврид, агар асъори пешниҳод аз асъори амалкунанда фарқ намояд, барои корхона зарур аст, ки далели мазкурро ҳамроҳ бо ифшои маълумот дар бораи асъори амалкунанда ва сабабҳои истифодаи дигар асъори пешниҳод нишон диҳад.
- 30.27 Дар сурати тағйирёбии асъори амалкунандаи корхонаи ҳисоботдиҳанда ё амалиёти хориҷӣ корхона бояд далели мазкур ва сабаби тағйирёбии асъори амалкунандаро ифшо намояд.
- 30.28 Агар корхона қурби мубодилаи спотро арзёбӣ кунад, ҳарчанд асър бо асъори дигар қобили мубодила набошад (ниг. ба банди 30.5А), корхона ин маълумотро ифшо мекунад:
- (а) асър ё шарҳи маҳдудиятҳо, ки бар асари онҳо асър бо асъори дигар қобили мубодила намебошад;
 - (б) тавсифи амалиёти дахлдор;
 - (в) арзиши тавозунии дороиҳо ё уҳдадорӣҳои дахлдор;
 - (г) қурби мубодилаи асъори споти мавриди истифода ва оё ин қурб чунин аст:
 - (i) қурби мубодилаи мушоҳидашавандаи бидуни тасҳех (бандҳои 30А.13–30А.17); ё
 - (ii) қурби мубодилаи спот, ки бо истифода аз усули дигари арзёбӣ ба назар шудааст (ниг. ба банди 30А.18); ва
 - (ғ) маълумот дар бораи раванди арзёбӣ, аз ҷумла, маълумоти сифатӣ ва миқдорӣ дар бораи маълумоти аввалия ва фарзияҳои мавриди истифода.
- 30.29 Агар асъори амалкунандаи воҳиди сохтории хориҷӣ бо асъори пешниҳоди ҳисоботи корхона қобили мубодила набошад ё асъори пешниҳод бо асъори амалкунандаи воҳиди сохтории хориҷӣ қобили мубодила набошад, корхона бояд маълумоти зеринро ифшо кунад:
- (а) номи воҳиди сохтории хориҷӣ;
 - (б) оё воҳиди сохтории хориҷӣ корхонаи фаръӣ, корхонаи назораташ муштарак, иттиҳодия ё филиал маҳсуб меёбад ё намеёбад;
 - (в) макони асосии фаъолияти воҳиди сохтории хориҷӣ;
 - (г) маълумоти ҷамъбасти молиявӣ дар бораи воҳиди сохтории хориҷӣ; ва
 - (ғ) хусусият ва шартҳои ҳама гуна созиши шартномавӣ, ки метавонад аз корхона дастгирии молиявӣ воҳиди сохтории хориҷиро талаб кунанд, аз ҷумла, рӯйдодҳо ё ҳолатҳо, ки метавонад корхонаро ба хавфи зарар дучор кунанд.

Замима ба Қисми 30 Дастур дар бораи татбиқ

Замимаи мазкур ҷузъи ҷудонопазири Қисми 30 маҳсуб меёбад.

Имконияти мубодила

- 30A.1 Мақсади Дастури мазкур аз он иборат аст, ки ба корхонаҳо ҷиҳати арзёбӣ намудани мубодилашаванда маҳсуб ёфтани асъор (ниг. ба банди 30A.2–30A.11) ва арзёбӣ намудани қурби мубодилавии спот, ҳангоме, ки асъор мубодилашаванда ба ҳисоб наравад, қумак наояд (бандҳои 30A.12–30A.18).

Марҳилаи 1—Арзёбии имконпазир будани мубодилаи асъор

- 30A.2 Дар ин сурат, агар корхона битавонад дар муддати давраи муайяне, ки таъхироти маъмурии муқаррариро имконпазир мекунад ва тавассути бозор ё механизми мубодила, ки дар он амалиёти мубодила ҳуқуқ ва уҳдадорихои қонунии ҳифзшударо эҷод менамояд, аъсори дигарро дарёфт кунад, як асъор ба аъсори дигар қобили мубодила мебошад. Корхона имконияти мубодилаи як асъор ба аъсори дигарро дар чунин маврид арзёбӣ мекунад:

- (а) дар санаи арзёбӣ; ва
- (б) барои мақсади мушаххас.

- 30A.3 Агар дар санаи арзёбӣ корхона битавонад аъсори дигарро барои мақсади муайян бо маблағи ночиз ба даст орад, ин асъор ба аъсори дигар қобили мубодила намебошад.

- 30A.4 Корхона метавонад муайян кунад, ки асъор ба аъсори дигар қобили мубодила намебошад, ҳатто агар ин аъсори дигар ба самти муқобил метавонад қобили мубодила бошад. Масалан, корхона метавонад муайян кунад, ки аъсори харид нисбат ба аъсори маҳаллӣ қобили мубодила намебошад, ҳатто агар аъсори маҳаллӣ нисбат ба аъсори харид қобили мубодила аст.

Муҳлат

- 30A.5 Қурби мубодилаи спот ин қурби мубодила барои таҳвили фаврӣ мебошад. Аммо амалиёти мубодила бо сабаби талаботи қонунгузорӣ ё санадҳои меъёрӣ, инчунин вобаста бо далелҳои воқеӣ, ба мисли ҷашнҳои давлатӣ на ҳамеша ба таври зуд анҷом мепазирад. Аз нигоҳи маъмурий ва таври муқаррарӣ ба таъхир афтодани дарёфти аъсори дигар имконияти мубодилаи як асъор ба аъсори дигарро истисно намекунад. Он омиле, ки боиси таъхири муқаррарии маъмурий мегардад, аз далел ва ҳолатҳои марбут ба амалиёти мубодила вобаста мебошад.

Имконияти ба даст овардани аъсори дигар

- 30A.6 Ҳангоми арзёбии имконияти мубодилаи як асъор ба аъсори дигар корхона бояд имконияти ҳудро ҷиҳати дарёфти аъсори дигар (ба таври мустақим ё ғайримустақим), на тамоюл ё нияти ҳудро дар ин бора, ба назар гирад. Масалан, бо назардошти дигар талаботи дар бандҳои 30A.2–30A.11 баёнгардида, новобаста аз он, ки оё корхона дорои тамоюли дарёфти аъсори харид мебошад ё намебошад ё оё чунин ниятро дорад ё надорад, аъсори маҳаллӣ бояд бо аъсори харид мубодила шавад, агар корхона метавонад ё (ба таври мустақим) аъсори маҳаллиро ба аъсори харид мубодила кунад ё (ба таври ғайримустақим) аъсори маҳаллиро ба аъсори хориҷӣ мубодила карда, минбаъд аъсори

хориҷиро ба асъори харид табдил диҳад.

Бозор ё воситаи мубодила

- 30A.7 Ҳангоми арзёбии имконияти мубодилаи як асъор ба асъори дигар корхона бояд ҳамоно бозор ё механизмҳои мубодиларо ба назар гирад, ки дар онҳо амалиёти мубодилаи як асъор ба асъори дигар аз нигоҳи қонунӣ ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои ҳифзшударо эҷод мекунад. Амалиномаи масъалаи қонунгузорӣ ба ҳисоб меравад. Ин масъала, ки оё амалиёти мубодила дар бозор ё дар механизми мубодила ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои қонуниро эҷод мекунад ё намекунад, аз далелу ҳолатҳои ҳамоҳанг бо амалиёти мубодила вобаста мебошад.

Мақсади ба даст овардани асъори дигар

- 30A.8 Қурби мубодилаи асъор вобаста ба тарзи истифода намудани асъор метавонад тафовут дошта бошад. Масалан, мақомоти салоҳиятдори соҳаи қонунгузорӣ метавонанд қурби имтиёзҳои мубодилаи аъсорро барои воридоти молҳои муайян ва қурби «ҷаримаҳои» мубодилаи аъсорро барои пардохти суди саҳмияҳо дар дигар мавридҳои қонунгузорӣ муқаррар кунанд.
- 30A.9 Мутаносибан, имконияти мубодилаи як асъор ба асъори дигар метавонад аз мақсаде вобаста бошад, ки бо он корхона аъсори дигарро ба даст меорад (ё шояд ба таври фарзӣ ба даст овардани он лозим бошад). Ҳангоми арзёбии имконияти мубодилаи аъсор корхона бояд ба ин натиҷа бирасад, ки мақсад аз дарёфти аъсори дигар инҳо мебошанд:
- (а) таҳқиқ ё ҳисоббаробарии амалиёти алоҳида бо аъсори хориҷӣ, дороиҳо ё уҳдадорӣҳо, ҳангоме, ки корхона амалиёт бо аъсори хориҷиро дар аъсори амалкунандаи худ инъикос мекунад (ниг. ба бандҳои 30.6–30.11 ва 30.14–30.16);
 - (б) фурӯштан ё мураттаб намудани дороиҳо ё уҳдадорӣҳои софи худ, ҳангоме, ки корхона аъсори пешниҳодиеро, ки аз аъсори амалкунандаи он фарқ мекунад, истифода мебарад (ниг. ба банди 30.17–30.21). Дороиҳои софи корхона метавонад фурӯхта шаванд, масалан, тавассути пардохти суди саҳмияҳо ба саҳмдорони худ ё бо ихтиёрдории сармоягузори дар корхона тавассути саҳмдорони он;
 - (в) барои фурӯш ё мураттаб намудани сармоягузориҳои софи худ дар корхонаи хориҷӣ, ҳангоме, ки корхона натиҷаҳо ва ҳолати молиявии корхонаи хориҷиро бо аъсори пешниҳоди ҳисобот аз нав ҳисоб мекунад (ниг. ба банди 30.22–30.23). Сармоягузориҳои софи корхона дар корхонаи хориҷӣ метавонад фурӯхта шаванд, масалан, тавассути дарёфти суди саҳмияҳо аз корхонаи хориҷӣ ё ихтиёрдории сармоягузори дар корхонаи хориҷӣ.
- 30A.10 Корхона бояд арзёбӣ кунад, ки оё як аъсор ба таври алоҳида барои ҳар яке аз мақсадҳои дар банди 30A.9 баёнгардида ба аъсори дигар қобили мубодила мебошад ё намебошад.

Имконияти ба даст овардани танҳо миқдори маҳдуди аъсори дигар

- 30A.11 Агар корхона барои мақсадҳои дар банди 30A.9 баёнгардида битавонад беш аз маблағи ночизе аз аъсори дигар дарёфт кунад, аъсори дар санаи арзёбӣ ҷойдошта ба аъсори дигар қобили мубодила намебошад. Масалан, корхонаи дорои аъсори амалкунандаи аъсори маҳаллӣ дорои уҳдадорие мебошад, ки бо аъсори хориҷӣ ифода шудааст. Корхона арзёбӣ мекунад, ки оё маблағи умумии аъсори хориҷӣ, ки метавонад онро барои мураттаб кардани ин уҳдадорӣҳо дарёфт кунад, дар муқоиса бо маблағи умумии (маҷмуи) бақияи уҳдадорӣҳои бо аъсори хориҷӣ ифодагарда бештар аз маблағи ночиз мебошад ё намебошад.

Марҳилаи 2— Арзёбии қурби мубодилавии спот, ҳангоме, ки асър қобили мубодила намебошад (ниг. ба банди 30.5А)

30А.12 Стандарт мазкур ин омилро, ки чӣ гуна тавассути корхона қурби мубодилаи спот, ҳангоме, ки асър қобили мубодила намебошад, арзёбӣ мегардад, муайян намекунад. Ҳангоми арзёбии қурби спот барои дарёфти мақсади дар банди 30.5А баёнгардида корхона метавонад аз инҳо истифода барад:

- (а) қурби мубодилаи асъри мушоҳидашаванда бидуни тасҳеҳ (бандҳои 30А.13–30А.17); ё
- (б) усули дигари арзёбӣ (ниг. ба банди 30А.18).

Истифода аз қурби мубодилаи асъри мушоҳидашаванда бидуни тасҳеҳ

30А.13 Намунаҳои қурби мубодилаи асъри мушоҳидашавандаи бидуни тасҳеҳ инҳоро дар бар мегиранд:

- (а) қурби мубодилаи спот барои мақсадҳои ғайр аз он мақсаде, ки корхона барои онҳо имконияти мубодиларо арзёбӣ мекунад (ниг. ба бандҳои 30А.14–30А.15); ва
- (б) қурби нахустини мубодилаи асър, ки тибқи он корхона метавонад барои мақсади дарҷгардида пас аз барқарорсозии имконияти мубодилаи асър асъри дигарро ба даст орад (қурби нахустини минбаъдаи мубодилаи асър) (ниг. ба бандҳои 30А.16–30А.17).

Истифодаи қурби мубодилаи асъри мушоҳидашаванда барои дигар мақсадҳо

30А.14 Асъреро, ки барои як мақсад ба асъри дигар наметавон мубодила намуд, метавонад ба ин асър барои мақсади дигар қобили мубодила бошад. Масалан, корхона метавонад асърро барои воридоти молҳои муайян, вале барои пардохти суди саҳмияҳо, дарёфт кунад. Дар чунин ҳолатҳо корхона метавонад ба ҳулосае ояд, ки қурби мубодилаи асъри мушоҳидашаванда барои мақсади дигар, бо мақсади дар банди 30.5А тавсифшуда, мувофиқат мекунад.

30А.15 Қурби мубодилаи асъри қобили мушоҳида барои мақсадҳои дигар метавонад шаронти иқтисодии мавҷударо инъикос накунад, масалан, ҳангоме, ки:

- (а) қурб ҳолатҳои «ҳавасмандкунӣ» ё «ҷаримабандӣ»-ро дар бар гирад, ки барои ҳавасманд кардан ё боздоштани корхонаҳо аз дарёфти асъри дигар барои мақсадҳои мушаххас муқаррар шудааст;
- (б) корхона метавонад асъри дигарро танҳо бо мақсадҳои маҳдуд ба даст орад (масалан, барои воридоти молҳои эҳтиёҷоти аввал);
- (в) қурб тавассути даҳолати мунтазами мақомоти дахлдор муқаррар карда мешавад; ё
- (г) қурб дар давраи муайян бетағйир боқӣ монда, ҳамарӯза (ё ба таври пайваста) тағйир намеёбад.

Истифода аз қурби нахустини минбаъдаи мубодила

30А.16 Асъре, ки дар санаи арзёбӣ ба асъри дигар бо мақсади муайян қобили мубодила намебошад, метавонад дар ниҳоят барои ин мақсад бо ин асър қобили мубодила гардад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Дар чунин маврид корхона метавонад ба хулосае ояд, ки қурби нахустини минбаъдаи мубодилаи асъор ба мақсадҳои дар банди 30.5А тавсифшуда мувофиқат мекунад.

30А.17 Қурби нахустини минбаъдаи мубодилаи асъор метавонад шароити иқтисодии мавҷударо инъикос накунад, масалан, ҳангоме, ки:

- (а) санаи барқарорсозии имконияти мубодила хеле дертар аз санаи арзёбӣ фаро расад; ё
- (б) иқтисодиёт ба таварруми шадид ё таварруми сатҳи баланд дучор гардида, нархҳо аксаран босуръат, шояд дар як рӯз якчанд маротиба тағйир меёбанд.

Истифода аз дигар усули арзёбӣ

30А.18 Корхонае, ки дигар усули арзёбиро истифода мебарад, метавонад ҳар гуна қурби мубодилаи асъори мушоҳидашаванда, аз ҷумла, қурби амалиёти мубодила дар бозорҳо ё дар механизмҳои мубодиларо, ки ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои аз ҷиҳати қонунӣ ғифзшударо ба вучуд намеоранд, истифода бурда, дар мавриди зарурат ин қурбро барои дарёфти мақсадҳои дар банди 30.5А тавсифшуда тасҳеҳ кунад.

Қисми 31 Таварруми шадид

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 31.1 Қисми мазкур нисбат ба корхонае татбиқ мегардад, ки **асъори амалқунандаи** он асъори кишваре бо иқтисоди дорои таварруми шадид маҳсуб меёбад. Чунин корхона бояд **ҳисоботи молиявиро** ба он тарз таҳия намояд, ки дар он тасҳеҳоти марбут бо оқибатҳои таварруми шадид анҷом пазируфта бошад.

Иқтисоди дорои таварруми шадид

- 31.2 Қисми мазкур арзиши мутлақеро, ки дар мавриди он иқтисодиёт иқтисоди дорои таварруми шадид ҳисобида шавад, муқаррар намекунад. Корхона бояд тавассути баррасӣ намудани тамоми маълумоти дастрас, аммо бо нишондиҳандаҳои эҳтимолии зерини таварруми шадид маҳдуд нашуда, тасмими худро интиҳоб кунад:
- (а) қисмати асосии аҳолии ҳифзи амонатҳои худро бо **доронҳои** ғайрипулӣ ё бо асъори хориҷии мутаносибан устувор бехтар мешуморанд. Маблағи бо асъори миллии мавҷудбуда дарҳол барои ҳифзи имконияти харидорӣ сармоягузори карда мешавад;
 - (б) қисмати асосии аҳолии маблағи пулиро на бо асъори миллии, балки бо асъори хориҷии мутаносибан устувор ҳисоб мекунад. Нархҳо метавонанд бо ин асъори хориҷӣ ифода карда шаванд;
 - (в) фуруш ва харид бо таъхирёбии пардохт аз рӯйи нархҳои анҷом мепазиранд, ки ба таври эҳтимолии қошқабии имкониятҳои харидориро дар раванди давраи таъхирёбии пардохт ҷуброн менамояд, ҳатто агар ин давраи кӯтоҳмуддат маҳсуб ёбад;
 - (г) меъёрҳои фоизнок, музди меҳнат ва нархҳои, ки бо шохиси нарх алоқаманд мебошанд;
 - (ғ) сатҳи умумии таваррум дар муддати се сол ба 100 % наздик мешавад ё аз ин сатҳ зиёд мегардад.

Воҳиди андозагирӣ дар ҳисоботи молиявӣ

- 31.3 Ҳисоботи молиявии корхонае, ки асъори амалқунандаи он асъори кишваре бо иқтисоди дорои таварруми шадид маҳсуб меёбад, бояд бо воҳиди андозагирӣ пешниҳод карда шавад, ки дар интиҳои **давраи ҳисоботӣ** қобили амал мебошад. Маълумоти муқоисавии марбут ба давраи қаблӣ, ки тавассути банди 3.14 талаб карда мешавад ва ҳама гуна маълумоти мансуб ба давраҳои нахустини қаблӣ ҳам бояд бо воҳиди андозагирӣ, ки дар **санаи ҳисоботӣ** қобили амал мебошад, пешниҳод карда шаванд.
- 31.4 Тибқи қисми мазкур анҷом додани азнавҳисобкунии ҳисоботи молиявӣ истифодаи шохиси умумии нархро, ки тағйироти имконияти харидорӣ умумиро инъикос менамояд, талаб мекунад. Дар аксар кишварҳо шохиси умумии эътирофшудаи нарх вучуд дорад, ки маъмулан тавассути ҳукумати ҳамон кишвар муқаррар гардида, онро корхонаҳои ин кишвар ҷонибдорӣ мекунанд.

Расмиёти азнавҳисобкунии ҳисоботи молиявӣ дар асоси арзиши таърихӣ

Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ

- 31.5 Нишондиҳандаҳои **ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ**, ки бо воҳидҳои андозагирии то интиҳои давраи ҳисоботӣ амалкунанда ифода наёфтаанд, бо истифода аз шохиси умумии нарх аз нав ҳисоб карда мешаванд.
- 31.6 **Моддаҳои пулӣ** аз нав ҳисоб карда намешаванд, зеро онҳо қаблан бо воҳидҳои пулӣ то интиҳои давраи ҳисоботӣ амалкунанда ифода ёфтаанд. Моддаҳои пулӣ бевосита воситаҳои пулии мавҷуда, инчунин моддаҳои, ки бояд дар шакли пулӣ ба даст оварда ё пардохта шаванд, пешбинӣ менамоянд.
- 31.7 Дороиҳо ва **ухдадориҳои** аз рӯи талаботи шартнома бо тағйирёбии нарх алоқаманд, масалан, вомбаргҳо ва қарзҳои қобили шохис, тибқи шартнома тасҳеҳ гардида, дар ҳисоботи азнавҳисобшуда дар бораи ҳолати молиявӣ дар асоси чунин маблағи тасҳеҳшуда пешниҳод карда мешаванд.
- 31.8 Тамоми дигар дороиҳо ва ухдадориҳо ғайрипулӣ маҳсуб меёбанд:
- (а) баъзе моддаҳои ғайрипулӣ дар асоси маблағе ба эътибор гирифта мешаванд, ки дар интиҳои давраи ҳисоботӣ муайян карда шудаанд, ба мисли арзиши софи эҳтимолии фурӯш ва **арзиши одилона**, ва аз ин сабаб онҳо аз нав ҳисоб карда намешаванд. Тамоми дигар дороиҳо ва ухдадориҳои ғайрипулӣ аз нав ҳисоб карда мешаванд.
 - (б) аксар моддаҳои ғайрипулӣ аз рӯи арзиши асли ё аз рӯи арзиши асли бо тарҳи **истеҳлоқ** ба эътибор гирифта мешаванд, яъне онҳо бо маблағе ифода ёфтаанд, ки дар санаи харид муайян гардидааст. Арзиши аслии азнавҳисобшуда ё арзиши асли бо тарҳи истеҳлоқи ҳар кадом модда бо роҳи зарб намудани арзиши таърихӣ ва истеҳлоқи ҷамъшудаи он ба зариби тағйирёбии шохиси умумии нарх аз санаи харид то санаи интиҳои давраи ҳисоботӣ муайян карда мешавад.
 - (ба) баъзе моддаҳои ғайрипулӣ дар санаҳои ғайр аз санаи харид ё дар санаи ҳисоботӣ аз рӯи арзиши чорӣ инъикос карда мешаванд, масалан, **воситаҳои асосие**, ки дар ягон санаи хеле барвақт аз нав арзёбӣ шуда бошанд. Дар чунин маврид **арзиши тавозуни** аз санаи азнаварзёбӣ аз нав ҳисоб карда мешавад.
 - (в) арзиши моддаи ғайрипулии азнавҳисобшуда тибқи Қисми 27 «*Беқурбшавии дороиҳо*» коҳиш меёбад, агар он аз **маблағи ҷуброншаванда** бештар шавад.
- 31.9 Дар ибтидои давраи нахустини ҳисоботӣ, ки дар он Қисми мазкур татбиқ мегардад, ҷузъҳои **сармоя**, ба истиснои фоидаи тақсимнашуда, бо истифода аз шохиси умумии нарх аз санаи воридшавии воситаҳо ба сармоя ё дигар ҳолати бавучудони ҷузъҳо аз нав ҳисоб карда мешаванд. Фоидаи тақсимнашудаи азнавҳисобшуда дар асоси тамоми маблағҳои боқимонда дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ҳамчун маблағи бақия муайян карда мешавад. Ҳама гуна барзиёдӣ аз азнаварзёбӣ, ки дар давраҳои қаблӣ ба вучуд омадааст, соқит карда мешавад. Фоидаи тақсимнашудаи азнавҳисобшуда дар асоси тамоми маблағҳои боқимонда дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ҳамчун маблағи бақия муайян карда мешавад.
- 31.10 Дар интиҳои давраи нахустини ҳисоботӣ ва дар давраҳои ҳисоботи минбаъда тамоми **ҷузъҳои** сармоя бо истифода аз шохиси умумии нарх аз оғози давра ё аз санаи воридшавӣ ба сармоя аз нав ҳисоб карда мешаванд, агар ин сана дертар фаро расад.

Тағйирёбии сармоя дар давраи ҳисоботӣ бояд тибқи Қисми 6 «*Ҳисобот дар бораи тағйирот дар сармоя*», «*Ҳисобот дар бораи фоида ва зарар*» ва «*Ҳисобот дар бораи фоидаи тақсимнашуда*» ифшо карда шавад.

Ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад ва ҳисобот дар бораи фоида ва зарар

- 31.11 Тамоми моддаҳо дар **ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад** (ва дар сурати мавҷуд будан, дар **ҳисобот дар бораи фоида ӯ зарар**) бояд бо воҳидҳои андозагирии дар интиҳои давраи ҳисоботӣ амалкунанда ифода карда шаванд. Мутаносибан, тамоми маблағ бояд бо истифода аз тағйирот дар шохиси умумии нарх, аз санае, ки дар он моддаҳои **даромад** ва **хароҷот** аз ибтидо дар ҳисоботи молиявӣ эътироф гардида буданд, мавриди азнавҳисобкунӣ қарор дода шавад. Агар таварруми умумӣ дар давра дақиқан яхела буда, моддаҳои даромад ва хароҷот дар муддати тамоми давра ба таври баробар ба вучуд оянд, истифода намудани меъёри миёнаи таваррум метавонад имконпазир гардад.

Ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ

- 31.12 Корхона бояд тамоми моддаҳоро дар **ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ** бо воҳидҳои андозагирӣ дар интиҳои давраи ҳисоботӣ амалкунанда ифода кунад.

Фоида ӯ зарар аз рӯйи мавқеи софи пулӣ

- 31.13 Дар давраи таваррум корхонае, ки нисбат ба уҳдадорҳои пулӣ дорониҳои пулии барзиёдӣ дорад, имконияти харидориро гум мекунад, вале корхонае, ки нисбат ба дорониҳои пулӣ уҳдадорҳои пулии барзиёдӣ дорад, имконияти харидориро ба он ҳадде зиёд менамояд, ки дорониҳо ва уҳдадорҳои дарҷгардида ба сатҳи нарх вобаста набошанд. Корхона бояд ба таркиби даромад ӯ хароҷот **фоида ӯ зарарро** аз рӯйи мавқеи софи пулӣ дохил намояд. Корхона бояд тасҳеҳоти дорониҳо ва уҳдадорҳои марбут ба шартномаи тағйирёбии нархи тибқи банди 31.7 анҷомёфтаре ба ҳисоби фоида ӯ зарари аз рӯйи мавқеи софи пулӣ ҳосилшуда ворид намояд.

Иқтисодиёте, ки аз давраи таварруми шадид берун омадааст

- 31.14 Ҳангоме, ки иқтисодиёт аз давраи таварруми шадид берун омада, корхона таҳия ва пешниҳоди ҳисоботи молиявиро тибқи талаботи Қисми мазкур қатъ мекунад, он бояд маблағи бо воҳидҳои андозагирӣ ифодаёфтаре, ки дар интиҳои давраи ҳисоботии қаблӣ қобили амал буданд, ба сифати заминаи майянсозии **асъори пешниҳод** дар ҳисоботи молиявии давраҳои ҳисоботии минбаъда истифода намояд.

Ифшои маълумот

- 31.15 Корхонае, ки дар он талаботи Қисми мазкур қорӣ мегардад, бояд маълумоти зеринро ифшо намояд:
- (а) он далел, ки ҳисоботи молиявӣ ва нишондиҳандаҳои дахлдори давраҳои қаблӣ бо назардошти тағйирёбии имконияти харидории умумии асъори амалкунанда мавриди азнавҳисобкунӣ қарор гирифтаанд;
 - (б) номгӯй ва сатҳи шохиси нарх дар интиҳои давраи ҳисоботӣ, инчунин тағйирот дар давраи ҳисоботии қорӣ ва давраи ҳисоботии қаблӣ; ва
 - (в) маблағи фоида ӯ зарар аз рӯйи моддаҳои пулӣ.

Қисми 32

Рӯйдодҳо пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 32.1 Қисми мазкур муқаррароти рӯйдодҳои пас аз интиҳои **давраи ҳисоботӣ** содиршударо пешбинӣ карда, приспҳои эътироф, арзёбӣ ва ифшои маълумоти марбут ба чунин рӯйдодҳоро муайян менамояд.

Муқаррароти рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ содиршуда

- 32.2 Рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ содиршуда инҳо рӯйдодҳои ҳам мусоид ва ҳам номусоиде мебошанд, ки дар давраи байни интиҳои давраи ҳисоботӣ ва санаи барои интишор тасдиқ намудани **ҳисоботи молиявӣ** анҷом мепазиранд. Ду навъе аз чунин рӯйдодҳо вучуд доранд:
- (а) рӯйдодҳое, ки шартҳои дар санаи ҳисоботӣ мавҷудбударо тасдиқ мекунанд (рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳшаванда); ва
 - (б) рӯйдодҳое, ки дар бораи ҳолатҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ бамиёномада шаҳодат медиҳанд (рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳнашаванда).
- 32.3 Ба рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ содиршуда тамоми рӯйдодҳое мансуб мебошанд, ки қомилан то санаи барои интишор тасдиқ шудани ҳисоботи молиявӣ анҷом пазируфтаанд, ҳатто агар ин рӯйдодҳо пас аз наشري маълумот дар бораи **фонда ва зарар** ё дигар маълумоти молиявии интиҳобӣ содир шуда бошанд.

Эътироф ва арзёбӣ

Рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳшаванда

- 32.4 Корхона бояд маблағи дар ҳисоботи молиявӣ эътирофшуда, аз ҷумла, ифшои маълумоти дахлдорро барои инъикоси рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳшаванда мавриди тасҳеҳ қарор диҳад.
- 32.5 Дар зер намунаи рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳшаванда оварда шудааст, ки корхона уҳдадор аст ё бо роҳи тасҳеҳи маблағи дар ҳисоботи молиявӣ эътирофшуда ё тавассути эътирофи моддаҳои қаблан дар ҳисобот эътирофнагардида ба эътибор гирад:
- (а) танзими баҳси судӣ, ки пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ анҷом пазируфта, дар қараёни он далели дар корхона дар санаи ҳисоботӣ мавҷуд будани уҳдадорӣ дахлдор тасдиқ шудааст. Корхона **захираи эҳтиётӣ** қаблан эътирофшуда ва мансуб ба баҳси судии мазкурро тибқи Қисми 21 «*Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ*» тасҳеҳ менамояд. Барои корхона танҳо ифшои **уҳдадорӣ шартӣ** кофӣ намебошад. Шояд бар асари баровардани қарор аз рӯи парвандаи судӣ далелҳои иловагӣ ба миён оянд, ки зарур аст захираи эҳтиётӣ пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ, тибқи Қисми 21 эътироф карда шавад;
 - (б) пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ ба даст овардани маълумоте, ки ё аз беқурбшавии дорой дар санаи ҳисоботӣ ё дар бораи зарурати тасҳеҳи зарар аз

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
беқурбшавии дорони мазкур, ки қаблан дар ҳисобот эътироф шудааст, шаҳодат медиҳад. Масалан:

- (i) муфлисшавии харидор, ки пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ анҷом пазируфтааст, маъмулан дар санаи ҳисоботӣ мавҷудияти зарарро аз рӯи қарзи дебитории тичоратӣ ва зарурати тавассути корхона тасҳеҳ намудани **арзиши тавозунии** қарзи дебитории тичоратиро тасдиқ мекунад; ва
 - (ii) фурӯши **захираҳои молию моддӣ**, ки пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ анҷом пазируфтааст, метавонад гувоҳи имконпазири арзиши софи фурӯши ин захираҳои молию моддӣ дар санаи ҳисоботӣ бошад.
- (в) пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ муқаррар намудани арзиши доронҳои то интиҳои давраи ҳисоботӣ харидашуда ё даромад аз фурӯши доронҳои то интиҳои давраи ҳисоботӣ фурӯхташуда;
- (г) пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ муқаррар намудани маблағи қобили пардохт аз рӯи нақшаи иштирок дар ғоида ё подош, агар дар интиҳои давраи ҳисоботӣ корхона дорон уҳдадорӣ ҳуқуқӣ ё **уҳдадорӣ асоснок** бошад, ки чунин пардохтҳо дар робита бо рӯйдодҳои то интиҳои давраи ҳисоботӣ содиршуда анҷом диҳад (ниг. ба Қисми 28 «*Подошпулӣ ба қормандон*»);
- (ғ) ошкор намудани далелҳои тақаллубкорӣ ё хатоҳое, ки нодуруст будани ҳисоботи молиявиро тасдиқ менамоянд.

Рӯйдодҳои пас аз анҷоми давраи ҳисоботӣ тасҳеҳнашаванда

- 32.6 Корхона набояд маблағи дар ҳисоботи молиявӣ эътирофшударо барои инъикоси рӯйдодҳои баъд аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳнашаванда тасҳеҳ намояд.
- 32.7 Ба сифати намунаи рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳнашаванда метавон инҳоро номбар намуд:
- (а) қоҳишҳои арзиши бозории сармоягузорӣ ба давраи байни санаи интиҳои давраи ҳисоботӣ ва санаи барои интишор тасдиқ намудани ҳисоботи молиявӣ. Қоҳишҳои арзиши бозорӣ асосан ҳолатҳоеро инъикос менамояд, ки дар давраи минбаъда ба вучуд омада, ба ҳолати сармоягузориҳои санаи ҳисоботӣ вобаста намебошад. Аз ин сабаб корхона маблағи чунин сармоягузориҳои дар ҳисоботи молиявӣ эътирофгардидаро тасҳеҳ намекунад. Ба ин монанд, корхона маълумот дар бораи арзиши сармоягузориҳои дар санаи ҳисоботӣ дар ҳисоботи молиявӣ ифшогардидаро мавриди таҷдид қарор намедиҳад, ҳарчанд барои корхона тибқи банди банди 32.10 эҳтимолан ифшо намудани маълумоти иловагӣ пеш меояд;
 - (б) маблағе, ки бар асари қарори мусонди суд ё дар натиҷаи парвандаи судӣ пас аз **санаи ҳисоботӣ**, вале то санаи интишори ҳисоботи молиявӣ ба даст оварда мешавад. Дар санаи ҳисоботӣ чунин маблағ шояд як **дорони шартӣ** хоҳад буд (ниг. ба банди 21.13), ки дар робита ба он метавонад тибқи банди 21.16 ифшои маълумот талаб карда шавад. Аммо тавофуқ дар бораи маблағи ҷуброни зарар тавассути қарори суд то санаи ҳисоботӣ ҳосил шуда, аммо қаблан эътироф нагардида буд, зеро наметавон ин маблағро ба таври бозътимод арзёбӣ намуд ва он метавонад як рӯйдоди тасҳеҳшударо ифода кунад.

Суди саҳмия

- 32.8 Агар корхона суди сахмияҳоро ба дорандагони воситаҳои **ҳиссавӣ** пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ эълон намояд, корхона набояд чунин суди сахмияҳоро ба сифати **ухдадорӣ** дар интиҳои давраи ҳисоботӣ эътироф намояд. Маблағи суди сахмияҳо метавонад ҳамчун ҷузъи алоҳидаи ғоидаи тақсимнашуда дар интиҳои давраи ҳисоботӣ пешниҳод карда шавад.

Ифшои маълумот

Санаи тасдиқ барои интишор

- 32.9 Корхона бояд санаи барои интишор тасдиқ намудани ҳисоботи молиявӣ ва номи мақомеро, ки ҳисоботи молиявиро барои интишор тасдиқ намудааст, ифшо кунад. Дар ин маврид, агар **соҳибмӯлкони** корхона ё дигар шахсон дорои ҳуқуқи пас аз интишор ворид намудани ислоҳот ба ҳисоботи молиявӣ бошанд, корхона уҳдадор аст далели мазкурро ифшо намояд.

Рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳнашаванда

- 32.10 Корхона бояд маълумоти зеринро барои ҳар гурӯҳе аз рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳнашаванда ифшо намояд:

- (а) моҳияти рӯйдод; ва
- (б) арзёбии таъсири он ба нишондиҳандаҳои молиявӣ ё изҳорот дар бораи имконнопазир будани чунин арзёбӣ.

- 32.11 Дар зер намунаҳои рӯйдодҳои пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ тасҳеҳнашуда оварда шудаанд, ки дар заминаи онҳо маълуман ифшои маълумот талаб карда мешавад; ифшо маълумотеро инъикос хоҳад кард, ки он пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ, вале то санаи барои интишор тасдиқ намудани ҳисоботи молиявӣ маълум мегардад:

- (а) ба таври умда **муттаҳидсозии тичорат** ё бо ҳамин тарз хориҷшавии **корхонаи фаръӣ**;
- (б) эълони нақшаи қатъи фаъолият;
- (в) ба таври умда харид намудани дороиҳо, хориҷшавии дороиҳо ё нақшаи хориҷшавии дороиҳо ё тавассути давлат тасарруф намудани қисми зиёде аз дороиҳо;
- (г) нобуд кардани иқтидори бузурги истеҳсолии корхона бар асари сухтор;
- (ғ) эълони таҷдиди сохтор ба таври умда ё шурӯи иҷрои он;
- (д) эмиссия ё бозхаридани воситаҳои қарзӣ ё ҳиссавии корхона;
- (е) ба таври умда тағйирёбии ғайримаълумии арзиши дороиҳо ё қурби мубодилавии асъор;
- (ё) тағйирёбии меъёрҳои андоз ё қонунгузории андозӣ қабулшуда ё эълоншуда, ки ба дороиҳо ва уҳдадориҳои андозӣ ҷорӣ ва ба таъхир гузошташуда таъсири ҷиддӣ мегузорад;
- (ж) қабули уҳдадориҳои муҳим ё уҳдадориҳои шартӣ, масалан, ҳангоми пешниҳоди кафолати муҳим; ва
- (з) огози даъвои аслии судие, ки бо рӯйдодҳои махсуси пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ содиршуда алоқаманд мебошад.

Қисми 33

Ифшои маълумот дар бораи тарафҳои алоқаманд

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 33.1 Қисми мазкур талаб менамояд, то корхона дар **ҳисоботи молиявӣ** худ ифшои маълумоти лозимро чиҳати ҷалби таваҷҷуҳ ба ин эҳтимол, ки ба **ҳолати молиявӣ** ва **фоиди ӯ зарар** метавонад мавҷудияти **тарафҳои алоқаманд**, инчунин амалиёт ва бақияи амалиёт бо ҷунин тарафҳо таъсир гузоранд, ворид намояд.

Муқаррароти тарафҳои алоқаманд

- 33.2 **Тарафҳои алоқаманд** ин шахси воқеӣ ӯ корхонае мебошад, ки ба **корхонаи ҳисоботдиҳанда** мансуб аст:
- (а) **шахс ӯ ҳешованди наздики оилаи ин шахс**, ки бо корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқаманд мебошад, агар ин шахс:
 - (i) ба ҳайати кормандони роҳбарикунандаи олии корхонаи ҳисоботдиҳанда ӯ **корхонаи асосии** корхонаи ҳисоботдиҳанда дохил гардад;
 - (ii) ҳуқуқи **назорат ӯ назорати муштаракро** нисбат ба корхонаи ҳисоботдиҳанда доро бошад; ӯ
 - (iii) нисбат ба корхонаи ҳисоботдиҳанда дорон таъсири ҷиддӣ бошад.
 - (б) корхона бо корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқаманд маҳсуб меёбад, агар ҳар яке аз ин шартҳо риоя гарданд:
 - (i) корхона ва корхонаи ҳисоботдиҳанда ба ҳамон як **гурӯҳ** мансуб бошанд (ин ҷунин маънӣ дорад, ки корхонаи асосӣ, **корхонаи фаръӣ** ӯ дигар корхонаи фаръии ҳамон як корхонаи асосӣ бо дигар корхонаҳо алоқаманд мебошанд);
 - (ii) корхона **иттиҳодия ӯ корхонаи назораташ муштарак** дигар корхона (ӯ иттиҳодия ва корхонаи назораташ муштарак узви гурӯҳе, ки он ба дигар корхона мансуб мебошад) маҳсуб ёбад;
 - (iii) ҳарду корхона корхонаҳои назораташон муштарак корхонаи сеюм маҳсуб ёбанд;
 - (iv) корхона корхонаи назораташ муштарак корхонаи сеюм маҳсуб ёбад ва корхонаи дигар иттиҳодияи корхонаи сеюм ба ҳисоб равад;
 - (v) корхона **нақшаи пардохт пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ** нисбат ба кормандони корхонаи ҳисоботдиҳанда ӯ корхонаи бо корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқаманд маҳсуб ёбад. Агар корхонаи ҳисоботдиҳанда бевосита ҷунин нақша маҳсуб ёбад, пас корфармоёни сарпараст низ бо корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқамандбуда ба ҳисоб мераванд;
 - (vi) корхона тавассути тарафи дар зербанди (а) ишорашуда назорат карда шавад ӯ ба таври муштарак мавриди назорат қарор дода шавад;
 - (vii) корхона ӯ ягон узви гурӯҳе, ки қисми он мебошад, ба корхона ӯ корхонаи асосии он хизматрасонии ҳайати калидии роҳбарикунандаи корхонаи ҳисоботдиҳандаро анҷом медиҳад;
 - (viii) тарафе, ки дар зербанди (а)(i) нишон дода шудааст, ба корхона таъсири назаррас дорад ӯ узви ҳайати калидии роҳбарикунандаи корхона (ӯ

корхонаи асосии он) мебошад.

- 33.3 Ҳангоми баррасии ҳар кадом мавриди робита корхона бояд на танҳо шакли ҳуқуқии робитаҳо, балки моҳияти чунин робитаҳоро арзёбӣ намояд.
- 33.4 Дар матни Стандарти мазкур тарафҳои зерин метавонанд тарафҳои алоқаманд махсуб наёбанд:
- (а) ду корхона, махсусан ба ин далел, ки онҳо дорон роҳбари умумӣ ё дигар узви ҳайати роҳбарикунандаи олий мебошанд;
 - (б) ду иштирокчии соҳибкории муштарак махсусан ба ин далел, ки онҳо нисбат ба корхонаи назораташ муштарак назорати муштаракро анҷом медиҳанд;
 - (в) ҳар кадом аз тарафҳои зерин махсусан дар заминаи муносибати муқаррарии онҳо бо корхона (ҳатто, агар онҳо тавонанд ба озодии фаъолияти корхона таъсир расонанд ё дар раванди қабул намудани қарор иштирок намоянд):
 - (i) тарафҳое, ки захираҳои молиро моддии молиявиро пешниҳод менамоянд;
 - (ii) иттифокҳои касаба;
 - (iii) хадамоти коммуналӣ; ё
 - (iv) муассиса ва идораҳои давлатӣ.
 - (г) харидори алоҳида, таҳвилкунандаи мол, тарафе, ки аз рӯи шартнома дар бораи франшиза ҳуқуқи имтиёзнок дорад, дистрибутор ё агенти умумӣ, ки бо онҳо корхона танҳо бо далели вобастагии иқтисодӣ ворида ҳаҷми зиёде аз амалиёт мегардад.

Ифшои маълумот

Ифшои маълумот дар бораи робитаҳои байни корхонаҳои асосӣ ва фаръӣ

- 33.5 Маълумот дар бораи робитаҳои байни корхонаи асосӣ ва корхонаи фаръӣ он, новобаста аз он, ки **амалиёт байни ин тарафҳои алоқаманд** анҷом пазируфтааст ё напазируфтааст, бояд ифшо карда шавад. Корхона бояд номи корхонаи асосии худ ва тарафҳои дорон ҳуқуқи асосии назоратро ифшо намояд, агар чунин тарафҳои корхонаи асосӣ махсуб наёбад. Агар на корхонаи асосӣ ва на тарафҳои дорон ҳуқуқи асосии назорат ҳисоботи молиявиро ба доираи васеи истифодабарандагон пешниҳод наkunанд, пас барои нишон додани унвони аз рӯи тартиби дараҷавӣ бештар баланди корхонаи асосие (агар чунин мавҷуд бошад), ки чунин ҳисоботро пешниҳод менамояд, зарурат вучуд надорад.

Ифшои маълумот дар бораи подошпулии ҳайати роҳбарикунандаи олий

- 33.6 Ҳайати роҳбарикунандаи олий ин аз шахсоне иборат мебошад, ки ба таври мустақим ё ғайримустақим дорон салоҳият буда, барои банақшагирӣ, идоракунӣ ва назорати фаъолияти корхона, аз ҷумла, фаъолияти директорони (директорони иҷроия ва дигарон) ин корхона, масъул мебошад. Ҷубронпулӣ тамоми намудҳои подошпулӣ ба кормандон (тибқи муқаррароти дар Қисми 28 «Подошпулӣ ба кормандон»), аз ҷумла, подошпулии дар шакли пардохт дар асоси саҳми кормандонро дар бар мегирад (ниг. ба Қисми 26 «*Пардохт дар асоси саҳм*»). Подошпулӣ ба кормандон ин тамоми намуди ҷубронпулӣ мебошад, ки тавассути корхона ё аз номи корхона (масалан, корхонаи

асосии он ё саҳҳомони он) бар ивази хизматрасонии ба корхона анҷомёфта пардохта мешавад ё бояд пардохта шавад ё пешниҳод мегардад. Подошпулӣ ба кормандон инчунин он ҷубронпулиҳоро дар бар мегирад, ки аз номи корхонаи асосӣ дар робита ба мол ва хизматрасонии ба корхона анҷомёфта пардохта мешаванд.

33.7 Корхона бояд маълумоти марбут ба ҷубронпулии ҳайати роҳбарикунандаи олиро дар сурати маҷмуъ ифшо намояд.

33.7А Агар хизматрасонии ҳайати калидии роҳбарикунанда ба корхона аз ҷониби корхонаи дигар («корхонаи идоракунанда») пешниҳод карда шавад, корхона уҳдадор намебошад, ки талаботи банди 33.7-ро нисбати подошҳое, ки аз ҷониби корхонаи идоракунанда ба кормандон ё директорони худ пардохта шудааст ё пардохта мешавад, татбиқ намояд. Ҳамзамон, маблағи хароҷоти корхона барои ба даст овардани хизматрасониҳои ҳайати калидии роҳбарикунанда, ки аз ҷониби як корхонаи алоҳидаи идоракунӣ пешниҳод карда мешавад, бояд дар ҳисобот ифшо карда шавад.

Ифшои маълумот дар бораи амалиёт байни тарафҳои алоқаманд

33.8 **Амалиёти байни тарафҳои алоқаманд** ин таҳвили захираҳои молию моддӣ, хизматрасонӣ ё уҳдадорихои байни корхонаи ҳисоботдиҳанда ва тарафҳои алоқаманд маҳсуб меёбад, новобаста аз он, ки пардохт ситонида мешавад ё намешавад. Ба сифати намунаи амалиёт бо тарафҳои алоқаманд, ки барои КХМ хос мебошад, метавон амалиёти зеринро номбар намуд:

- (а) амалиёти байни корхона ва **соҳибмулкӣ** (соҳибмулкони) асосии он;
- (б) амалиёти байни корхона ва дигар корхона, ки ҳангоми анҷом додани амалиёт ҳарду корхона таҳти назорати ҳамон як корхона ё тараф қарор доштанд; ва
- (в) амалиёте, ки дар мавриди онҳо корхона ё шахси назоратгари корхонаи ҳисоботдиҳанда бевосита **хароҷотеро** сарф менамояд, ки дар акси ҳол шояд корхонаи ҳисоботдиҳанда онро сарф менамуд.

33.9 Агар байни тарафҳои алоқаманд амалиёт анҷом пазирад, корхона моҳияти робитаи байни тарафҳои алоқаманд, инчунин маълумот дар бораи ин амалиёт, бақияи пардохтнашудаи ҳисоббаробарӣ ва уҳдадорихои заруриро барои дарки таъсири имконпазири чунин робита нисбат ба ҳисоботи молиявӣ ифшо менамояд. Ин талаботи марбут ба ифшои маълумот талаботи банди 33.7-ро, ки ба ифшои маълумот дар бораи ҷуброни ҳайати роҳбарикунандаи олии корхона вобаста мебошад, мукамал менамояд. Ифшои маълумот ҳадди ақалл инҳоро дар бар мегирад:

- (а) маблағи амалиёт;
- (б) маблағи бақия аз чунин амалиёт, инчунин:
 - (i) шартҳои гузаронидани онҳо, аз ҷумла, мавҷуд будани амният, инчунин моҳияти ҷубронпулие, ки ҳангоми ҳисоббаробарӣ пешниҳод мегардад; ва
 - (ii) маълумот дар бораи ҳама гуна кафолатҳои пешниҳодшуда ва қабулгардида.
- (в) захираҳои молию моддӣ марбут ба қарзҳои шубҳаомез, ки бо маблағи бақияи пардохтнашуда алоқаманд мебошанд; ва
- (г) хароҷоти дар давоми давра эътирофшудаи марбут ба қарзҳои безътимод ё шубҳаомез аз тарафҳои алоқаманд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Чунин амалиёт метавонад харид, фурӯш, пешниҳоди молу хизматрасонӣ, **ичора**, кафолат ва аз номи тарафҳои алоқаманд ва баръакс тавассути корхона анҷом додани ҳисоббаробариро дар бар гиранд.

- 33.10 Корхона бояд маълумотеро, ки банди 33.9 ба таври алоҳида барои ҳар кадоме аз гурӯҳҳои зерин талаб менамояд, ифшо намояд:
- (а) корхонаҳое, ки назорат ё назорати муштаракӣ корхонаро анҷом медиҳанд ё нисбат ба корхона таъсири назаррас доранд;
 - (б) корхонаҳое, ки нисбат ба онҳо корхона назорат ё назорати муштаракро анҷом медиҳад ё нисбат ба онҳо корхона таъсири назаррас дорад;
 - (в) ҳайати роҳбарикунандаи олии корхона ё корхонаи асосии он (дар маҷмӯъ); ва
 - (г) дигар тарафҳои алоқаманд.
- 33.11 Корхонаи ҳисоботдиҳанда аз истифодаи талаботи марбут ба ифшои маълумот, ки дар банди 33.9 вобаста ба қисмати амалиёт бо тарафҳои алоқаманд ва бақия аз рӯйи чунин амалиёт, аз ҷумла, ифшои уҳдадорӣҳои шартномавии марбут ба амалиёти оянда дар ҷаъдаидааст, дар робита ба инҳо озод карда мешавад:
- (а) **давлат**, ки назорат ё назорати муштаракро анҷом медиҳад ё ба корхонаи ҳисоботдиҳанда таъсири назаррас мегузорад; ва
 - (б) дигар корхонае, ки тарафҳои алоқаманд маҳсуб меёбад, зеро ҳамон як давлат назорат ё назорати муштаракро анҷом медиҳад ё ҳам ба корхонаи ҳисоботдиҳанда ва ҳам ба корхонаи дигар таъсири назаррас мегузорад.
- 33.12 Дар зер намунаҳои амалиёте оварда шудаанд, ки ифшо намудани онҳо зарур мебошад, агар чунин амалиёт бо тарафҳои алоқаманд анҷом пазиранд:
- (а) харид ва фурӯши молҳо (моли таҳияшуда ё нокомил);
 - (б) харид ва фурӯши амвол ва дигар **доронҳо**;
 - (в) пешниҳоди хизматрасонӣ ё қабули хизматрасонӣ;
 - (г) **ичора**;
 - (ғ) интиқоли **таҳқиқот** ва **коркардҳо**;
 - (д) гузариши ҳуқуқ аз рӯйи созишномаҳои иҷозатномадӣ;
 - (е) таҳвили воситаҳо аз рӯйи шартномаҳои маблағгузорӣ (аз ҷумла, қарз ва аъзоҳаққӣ ба сармоя дар шакли пулӣ ё дар шакли моддӣ);
 - (еа) пешниҳоди кафолат ё гарав;
 - (ё) уҳдадорӣҳои шартномавӣ вобаста ба андешидани чора, агар рӯйдоди муайян дар оянда рух диҳад ё рух надихад;
 - (ж) ҳисоббаробарии **уҳдадорӣҳо** аз номи корхона ё ҳисоббаробарии бевоситаи корхона аз номи тарафи дигар; ва
 - (з) иштироки корхонаи асосӣ ё корхонаи фаръӣ дар **нақшаи нафақавии дорон пардохти муқарраршуда**, ки дар асоси он хавф байни корхонаҳои гурӯҳ тақсим мегардад.
- 33.13 Корхона набояд инъикос намояд, ки амалиёт бо тарафҳои алоқаманд бо шартҳои шабех ва бо шартҳои барои амалиёти байни тарафҳои мустақил мавҷудбуда гузаронида шудаанд, агар чунин шартҳо асоснок набоянд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- 33.14 Корхона метавонад моддаҳои аз рӯи моҳият монандро дар маҷмӯъ ифшо намояд, ба истиснои ҳолате, ки ба таври алоҳида ифшо намудани маълумот чиҳати дарки таъсири амалиёти байни тарафҳои алоқаманд ба ҳисоботи молиявии корхона зарур мебошад.
- 33.15 Агар корхонаи ҳисоботдиҳанда озодкунӣ аз талаботро, ки банди 33.11 пешбинӣ менамояд, истифода барад, он бояд маълумоти зеринро дар бораи амалиёт ва бақияҳои марбут ба амалиёте, ки дар банди 33.11 фаро гирифта шудааст, ифшо намояд:
- (а) номи мақоми давлатӣ ва хусусияти робитаҳои он бо корхонаи ҳисоботдиҳанда (яъне мавҷудияти назорат, назорати муштарак ё таъсири назаррас);
 - (б) хусусият ва маблағи ҳар як амалиёте, ки бевосита аҳамияти калон доранд;
 - (в) нисбат ба дигар амалиёте, ки на дар сурати алоҳида будан, балки дар маҷмӯъ муҳим мебошанд - тавсифот ё нишондиҳандаҳои миқдории миқёси онҳо. Намудҳои амалиёт намудҳоро дар бар мегиранд, ки дар банди 33.12 ифода гардидаанд.

Қисми 34 Фаъолияти махсус

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 34.1 Дар қисми мазкур вобаста ба пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ барои КХМ, ки се навъи фаъолияти махсус – соҳаи кишоварзӣ, фаъолияти марбут ба истихроҷи канданиҳои ғоиданок ва пешниҳоди хизматрасониҳо дар бар мегирад, дастур оварда шудааст.

Соҳаи кишоварзӣ

- 34.2 Корхонае, ки Стандарти мазкурро татбиқ намуда, бо **фаъолияти кишоварзӣ** машғул мебошад, бояд сиёсати баҳисобгирӣ худро барои ҳар кадом гурӯҳе аз **дориҳои биологӣ** худ, ба истиснои **зироати ҳосилдиҳанда**, ки метавонад аз маҳсулоти аз онҳо омодашуда алоҳида арзёбӣ гардад (ниг. ба банди 34.2А), ба таври зерин муқаррар намояд:

- (а) корхона бояд модели баҳисобгирӣ аз рӯи арзиши одилнаро истифода намояд, ки дар бандҳои 34.4–34.7 барои баҳисобгирӣ дориҳои биологӣ дарҷ гардида, **арзиши одилна** онҳо метавонад бидуни хароҷоти кӯшиши иловагӣ муқаррар карда шавад; ва
- (б) корхона бояд модели баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти аслиро, ки дар бандҳои 34.8–34.10 барои тамоми дигар дориҳои биологӣ дарҷ гардидааст, истифода намояд.

- 34.2А Қисми мазкур нисбат ба зироати ҳосилдиҳандае, ки ҳангоми **этирофи** аввалия метавонанд дар аввал ё доимӣ, дар алоҳидагӣ аз маҳсулоти аз онҳо омодашаванда арзёбӣ шаванд, татбиқ намегардад (ниг. ба Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*»). Аммо, Қисми мазкур ба маҳсулоте, ки аз чунин зироати ҳосилдиҳанда омода мешавад, татбиқ мегардад. Агар ҳангоми этирофи аввалия корхона муқаррар намояд, ки зироати ҳосилдиҳандаро наметавон дар алоҳидагӣ аз маҳсулоте, ки аз чунин зироати ҳосилдиҳанда омода мешавад, арзёбӣ намуд, пас Қисми мазкур нисбати тамоми зироатҳо татбиқ мегардад.

- 34.2Б Намунаи зироатҳое, ки ба зироатҳои ҳосилдиҳанда мансуб намебошанд:

- (а) зироате, ки ба сифати **маҳсулоти кишоварзӣ** парвариш мешаванд (масалан, дарахтон, ки бо мақсади омода намудани ҷӯбу тахта парвариш мешаванд); ва
- (б) зироатҳои яқсола (масалан, чуворимакка ва гандум).

Этироф

- 34.3 Корхона бояд дорои биологӣ ё маҳсулоти кишоварзиро махсусан дар он маврид этироф намояд, ҳангоме, ки:

- (а) корхона **дорино** дар натиҷаи рӯйдодҳои гузашта назорат менамояд;
- (б) **эҳтимолияти** ин далел вучуд дорад, ки корхона манфиатҳои иқтисодии минбаъдaro ҳамроҳ бо дорой ба даст меоварад; ва
- (в) арзиши одилна ё арзиши аслии дорой метавонад бидуни хароҷоти кӯшишҳои иловагӣ ба таври боэътимод арзёбӣ карда шавад.

Арзёбӣ— модели арзиши одилна

- 34.4 Дар лаҳзаи этирофи аввалия ва дар ҳар **санаи ҳисоботӣ** корхона бояд дорои биологиро Фонди СБҲМ

аз рӯи арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти фурӯш арзёбӣ намояд. Тағйирот дар арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти фурӯш бояд дар таркиби **фонда ё зарар** эътироф карда шавад.

- 34.5 Маҳсулоти кишоварзӣ, ки аз дорониҳои биологии корхона ба даст оварда шудааст, бояд аз рӯи арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти фурӯш арзёбӣ карда шавад, ки дар лаҳзаи ба даст овардани маҳсулот муқаррар гардидааст. Арзиши бар асари чунин амалиёт бадастомада дар ҳамаи санаи арзиши аслии маҳсулоти меёбад, ки татбиқи намунаи Қисми 13 «Захираҳои молиқ моддӣ» ё дигар қисми Стандарти мазкур оғоз мегардад.
- 34.6 Қисми 12 «Арзёбии арзиши одилона» дастур дар бораи арзёбии арзиши одилонаро дар бар мегирад.

Ифшои маълумот— модели арзиши одилона

- 34.7 Корхона бояд дар робита ба дорониҳои биологии худ, ки аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ гардидаанд, маълумоти зеринро ифшо намояд:

- (a) тавсифи ҳар кадоме аз гурӯҳҳои дорониҳои биологии худ;
- (б) [соқит шудааст];
- (в) муқоисаи тағйирот дар **арзиши тавозунии** дорониҳои биологӣ, ки байни оғоз ва интиҳои давраи дахлдор ҷой доранд. Муқоиса бояд инҳоро дар бар гирад:
 - (i) **фонда ё зарар** аз тағйирот дар арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти фурӯш;
 - (ii) зиёдшавии арзиш бар асари хариди дорониҳо;
 - (iii) коҳишёбӣ аз натиҷаи ҷамъоварии маҳсулот;
 - (iv) зиёдшавии арзиш бар асари амалиёти марбут ба **муттаҳидсозии тичорат**;
 - (v) фарқиятҳои қурби софи асъор, ки ҳангоми азнавҳисобкунии нишондиҳандаҳои **ҳисоботи молиявӣ** бо дигар асъоре, ки **асъори пешниҳоди** ҳисобот маҳсулоти меёбад ва дар мавриди азнавҳисобкунии нишондиҳандаҳои **воҳиди сохтории хориҷӣ** бо асъори пешниҳоди ҳисоботи **корхонаи ҳисоботдиҳанда** ба вучуд омадаанд; ва
 - (vi) дигар тағйирот.

Дар робита ба давраҳои қаблӣ барои пешниҳод кардани чунин муқоиса зарурат вучуд надорад.

Арзёбӣ — усули баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти асли

- 34.8 Корхона бояд дорониҳои биологикӣ, ки арзиши одилонаи онҳоро наметавон бидуни хароҷот ва қўшишҳои иловагӣ, аз рӯи арзиши асли бо тарҳи **истеҳлоки** ҷамъшуда ва зарари аз **беқурбшавӣ** ҷамъшуда муайян кард, арзёбӣ намояд.
- 34.9 Корхона бояд маҳсулоти кишоварзӣ аз дорониҳои биологии аз рӯи арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти ҳисоббаробарии фурӯш дарёфтшударо, ки дар лаҳзаи ба даст овардани маҳсулот муқаррар шудаанд, арзёбӣ намояд. Маблағи бар асари чунин арзёбӣ ҳосилшуда дар ҳамаи санаи, ки татбиқи Қисми 13 ё дигар қисмҳои Стандарти мазкур оғоз мегардад, арзиши аслии маҳсулоти меёбад.

Ифшои маълумот — усули баҳисобгирӣ аз рӯи хароҷоти асли

- 34.10 Корхона бояд дар робита ба дорониҳои биологии худ, ки аз рӯи хароҷоти асли арзёбӣ мегарданд, маълумоти зеринро ифшо намояд:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (а) тавсифи ҳар як гурӯҳи дорониҳои биологӣ;
- (б) тавзеҳи сабабҳои, ки чаро наметавон арзиши одилона ба таври бозғатимод арзёбӣ карда шавад;
- (в) усули қобили истифодаи ҳисобу замкунии истехлок;
- (г) муҳлати қобили татбиқи истифодаи муфид ё меъёри маблағи ҷудошудаи истехлок; ва
- (ғ) арзиши тавозунии умумӣ ва маблағи истехлоки ҷамъшуда (ҳамроҳ бо зарари аз беқурбшавӣ ҷамъшуда) дар оғоз ва интиҳои давра.

Фаъолияти марбут ба истихроҷи канданиҳои ғоиданок

34.11 Корхонае, ки Стандарти мазкурро истифода карда, ба иктишоф ё арзёбии канданиҳои ғоиданок машғул мебошад, бояд сиёсати баҳисобгирӣро таҳия қунад, ки ин омилро муайян мекунад, яъне кадом хароҷот тибқи банди 10.4 ба сифати дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ эътироф мешаванд ва ҳамзамон ин сиёсатро мавриди истифода қарор медиҳад. Корхона нисбат ба **сиёсати баҳисобгирӣ** худ тибқи банди 10.5 дар робита ба эътироф ва арзёбии дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ озод мебошад.

34.11А Дар зер намунаҳои хароҷоте оварда шудаанд, ки метавонад ба арзёбии аввалияи дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ дохил карда шаванд (феҳрист мукамал намебошад):

- (а) ба даст овардани ҳукуқи иктишоф;
- (б) тадқиқоти топографӣ, геологӣ, геохимиявӣ ва геофизикӣ;
- (в) пармакунии иктишофӣ;
- (г) кандани хандак;
- (ғ) намунагирӣ; ва
- (д) фаъолияти марбут ба арзёбии имконияти техникӣ ва қобилияти тичоратии истихроҷи канданиҳои ғоиданок.

Хароҷоте, ки бо қорқарди канданиҳои ғоиданок алоқаманд мебошад, ба сифати дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ эътироф карда намешавад.

34.11Б Дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ бояд ҳангоми эътирофи аввалия аз рӯйи арзиши аслии арзёбӣ карда шаванд. Пас аз эътирофи аввалия қорқона бояд нисбат ба дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ Қисми 17 «*Воситаҳои асосӣ*» ва Қисми 18 «Дорониҳои ғайримоддӣ, ба ғайр аз гудвила»-ро тибқи моҳияти дорониҳои бадастовардашуда, бо назардошти бандҳои 34.11Г–34.11Д, татбиқ намояд. Агар дар қорқона уҳдадорӣи вобаста ба таҷзия ё ҳазф қардани объект ё барқарор қардани минтақа ба миён ояд, чунин уҳдадорӣи ва хароҷот тибқи Қисми 17 ва Қисми 21 «*Заҳираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадорӣи шартӣ*» ба эътибор гирифта мешаванд.

34.11В Дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ бояд дар заминаи беқурбшавӣ арзёбӣ карда шаванд, агар далелҳо ва ҳолатҳо ба ин омил ишора қунанд, ки арзиши тавозунии дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ эҳтимолан аз **маблағи ҷуброншавандаи** он зиёдтар бошад. Қорқона бояд ҳама гуна зарари аз беқурбшавӣ ҳосилшударо тибқи Қисми 27 «*Беқурбшавӣи дорониҳо*» пешниҳод ва ифшо намояд, ба истиснои ҳолатҳои, ки дар банди 34.11Д пешбинӣ гардидаанд.

34.11Г Танҳо барои мақсадҳои дорониҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ, ҳангоми ошқор қардани

дорои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ, ки эҳтимолан бекурб шуда бошад, банди 34.11F бояд бар ивази бандҳои 27.7–27.10 истифода бурда шавад. Дар банди 34.11F истилоҳи «дороиҳо» истифода бурда мешавад, вале он дар сатҳи баробар нисбат ба дороиҳои алоҳидаи марбут ба иктишоф ва арзёбӣ ғ нисбат ба **воҳиди тавлидкунандан воситаҳои пулӣ** истифода бурда мешавад.

34.11F Як ғ якчанд далелҳо ва ҳолатҳои зерин ба ин омил ишора мекунанд, ки корхона бояд дороиҳои марбут ба иктишоф ва арзёбиро дар заминаи бекурбшавӣ мавриди санҷиш қарор диҳад (фехрист мукамал намебошад):

- (а) даврае, ки дар муддати он корхона дар минтақаи муайян дорои ҳуқуқи пешбурди иктишоф мебошад, дар тайи давра ба интиҳо расидааст ғ дар ояндаи наздик ба интиҳо мерасад ва тамдиди он дар назар дошта нашудааст;
- (б) барои иктишоф ва арзёбии минбаъдаи канданиҳои ғиданок дар минтақаи муайян хароҷоти ғиддӣ пешбинӣ нагардидааст ғ ба нақша гирифта нашудааст;
- (в) иктишоф ва арзёбии канданиҳои ғиданок дар минтақаи мушаххас боиси кашфи ҳаҷми канданиҳои ғиданокӣ аз нигоҳи тиҷоратӣ муҳим нагардидааст ва корхона тасмим гирифтааст, ки чунин ғаъолиятро дар минтақаи мушаххас қатъ кунад; ғ
- (г) далелҳои кофии вучуддошта ба он ишора кунанд, ки новобаста аз эҳтимолияти коркарди минтақаи мушаххас арзиши тавозунии дорои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ дар гумон аст бар асари коркард ғ фуруши муваффақона дар ҳаҷми мукамал барқарор карда шавад.

Корхона бояд дар заминаи бекурбшавӣ тест анҷом диҳад ва ҳама гуна зарар аз бекурбшавиро тибқи Қисми 27 эътироф намояд.

34.11Д Корхона бояд сиёсати баҳисобгирӣро барои мансуб донишани дороиҳои марбут ба иктишоф ва арзёбӣ ба воҳидҳои тавлидкунандан воситаҳои пулӣ ғ гурӯҳҳои воҳидҳои тавлидкунандан воситаҳои пулӣ, бо мақсади арзёбии чунин дороиҳо дар заминаи бекурбшавӣ, муқаррар намояд.

34.11Е Корхона бояд дороиҳои иктишоф ва арзёбиро ҳамчун **гурӯҳи дорои** алоҳида баррасӣ намояд ва маълумоти талабнамудаи Қисми 17 ғ Қисми 18-ро мутобиқи он, ки ғй гуна дороиҳо гурӯҳбандӣ мегарданд, ифшо намояд.

Шартномаҳои консессионӣ барои пешниҳоди хизматрасонӣ.

34.12 **Шартномаи консессионӣ барои пешниҳоди хизматрасонӣ** ин шартномае махсус меёбад, ки дар асоси он давлат ғ дигар ниҳоди баҳши давлатӣ (таҳвилкунандаи консессия) бо танзимгари хусусӣ дар бораи рушд (ғ таҷдид), идоракунӣ ғ дастгирии дорои инфрасохтори таҳвилкунандаи консессия, ба мисли роҳ, пул, нақб, фурудгоҳ, шабакаи барқ, маҳбасхона ғ бемористон шартнома мебандад. Мувофиқи чунин шартнома таҳвилкунандаи консессия он ғанбаҳоеро назорат ғ идора менамояд, ки кадом намуди хизматрасонӣ бояд аз ғониби танзимгар бо истифода аз чунин дороиҳо, барои кӣ ва дар асоси кадом нарх пешниҳод гардад ва инчунин бояд ҳар кадом ҳиссаи боқимондаи назарраси дороиро дар интиҳои давраи амали шартнома назорат кунад.

34.13 Ду гурӯҳи асосии шартномаҳои консессионӣ барои пешниҳоди хизматрасонӣ вучуд доранд:

- (а) тибқи гурӯҳи якум танзимгар **дорои молиявиро** ба даст меорад —ҳуқуқи шартномавии бидуни қайдӯ шарт барои аз давлат дарёфт намудани воситаҳои пулии махсус, муайян ғ дигар дорои молиявӣ барои иҷрои хизматрасонии

марбут ба сохтмон ё таҷдиди дороии баҳши давлатӣ дар давраи муайян. Ба ин гурӯҳ кафолати давлатии пардохти ҳама гуна маблағи нокифояи байни маблағи аз истифодабарандогони хизматрасонии умумӣ дарёфтшуда ва маблағи тавофуқшуда ё муайяншуда дохил мешавад.

- (б) Тибқи дигар гурӯҳ танзимгар **дороии ғайримоддиро** ба даст меорад — яъне ҳуқуқи руёнидани маблағ барои истифодаи дороии баҳши давлатӣ, ки ӯ бунёд ё таҷдид намуда, минбаъд онро то як замони муайян идора ва ҳифз мекунад. Ҳуқуқи руёнидани маблағ аз истифодабарандагон барои дарёфти воситаҳои пулӣ ҳуқуқи бидуни қайду шарт маҳсуб намеёбад, зеро маблағ аз он сатҳ вобаста мебошад, ки аҳоли аз хизматрасонӣ истифода мебарад.

Баъзан як шартнома метавонад ҳарду гурӯҳро дар бар гирад: дар он қисмате, ки давлат вобаста ба маблағи сохтмони дороии баҳши давлатӣ кафолати бидуни қайду шартро пешниҳод менамояд, танзимгар дороии молиявиро дарёфт мекунад; дар он қисмат, ҳангоме, ки танзимгар ба аҳоли, ки аз хизматрасонии он истифода мебарад, барои дарёфти маблағ умед мебандад, дар ин маврид танзимгар дороии ғайримоддӣ хоҳад дошт.

Баҳисобгирӣ— модели дороии молиявӣ

- 34.14 Танзимгар бояд дороиҳои молиявиро дар он сатҳ арзёбӣ намояд, ки вобаста ба дарёфти воситаҳои пулӣ ё дигар дороии молиявӣ аз таҳвилкунандаи консессия ё дар асоси дастури он барои иҷрои хизматрасонии марбут ба сохтмон дар ҳамон сатҳ дорои ҳуқуқи шартномавии бидуни қайду шарт мебошад. Танзимгар бояд дороии молиявиро аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ намояд. Бинобар ин, ӯ бояд ҳангоми баҳисобгирии дороиҳои молиявӣ аз муқаррароти Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*» истифода намояд.

Баҳисобгирӣ— модели дороии ғайримоддӣ

- 34.15 Танзимгар бояд дороии ғайримоддиро дар он сатҳ эътироф намояд, ки ӯ ҳуқуқи (ичозатнома) дарёфти маблағро аз истифодабарандагони хизматрасонии умумӣ ба даст меоварад. Танзимгар бояд арзёбии аввалияи дороии ғайримоддиро аз рӯи арзиши одилона анҷом диҳад. Мутаносибан, ӯ бояд ҳангоми баҳисобгирии дороии ғайримоддӣ аз муқаррароти Қисми 18 истифода намояд.

Даромад аз амалиёт

- 34.16 Танзимгари шартномаи консессионии пешниҳоди хизматрасонӣ бояд маълумот дар бораи **даромад аз фурӯшро** тибқи Қисми 23 «*Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон*» ҷиҳати хизматрасоние, ки тавассути он пешниҳод мегардад, эътироф, арзёбӣ ва ифшо намояд.

Қисми 35

Гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ

Доираи татбиқи Қисми мазкур

- 35.1 Қисми мазкур нисбат ба **корхонае** татбиқ мегардад, ки **аввалин маротиба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ-ро** истифода менамояд, новобаста аз он, ки оё он қаблан ин қисмро ба сифати асосҳои баҳисобгирии **шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобгирии СБҲМ** ё Принципиҳои умумикабулшудаи баҳисобгирии муҳосибӣ (ПУБМ), ба монанди стандартҳои миллии баҳисобгирӣ ё дигар замина, масалан, манбаи маҳаллии андоз аз даромад истифода бурда бошад ё набошад.
- 35.2 Корхонае, ки Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ-ро* дар **давраи ҳисоботи** қаблӣ истифода карда, вале **ҳисоботи молиявӣ** охири соли на он вобаста ба риояи Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ* дорои изҳороти ошкоро ва бидуни қайду шарт набошад, он бояд ё ин қисмро татбиқ кунад ё тибқи қисми 10 «Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва ҳатоҳо» ба таври гузаштанигарӣ Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ-ро* истифода барад, агар корхона ҳеҷ гоҳ истифодаи Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ-ро* қатъ накарда бошад. Агар чунин корхона барои истифодаи қисми мазкур тасмим нагирад, он бояд бо ин вучуд ҳам, барилова ба талаботи ифшои маълумоти дар Қисми 10 баёншуда, талаботи ифшои маълумоти дар банди 35.12А дарҷгардидаро мавриди истифода қарор диҳад.

Татбиқи аввалия

- 35.3 Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ-ро* истифода намудааст, бояд Қисми мазкурро ҳангоми таҳияи аввалин **ҳисоботи молиявӣ** худ, ки ба талаботи Стандарти мазкур ҷавобгӯй мебошад, мавриди татбиқ қарор диҳад.
- 35.4 Ҳисоботи молиявӣ корхона, ки тибқи Стандарти мазкур аввалин маротиба таҳия шудааст, аввалин ҳисоботи молиявӣ соли на корхона маҳсуб меёбад, ки дар ин ҳисобот корхона вобаста ба мутобикати онҳо ба Стандарти баҳисобгирии *СБҲМ барои КХМ* ба таври ошкоро ва бидуни қайду шарт изҳорот паҳш мекунад. Ҳисоботи молиявӣ, ки тибқи Стандарти мазкур таҳия шудаанд, аввалин ҳисоботи молиявӣ соли на корхона маҳсуб меёбанд, ҳангоме, ки масалан, корхона:
- (а) дар давраҳои қаблӣ ҳисоботи молиявиро пешниҳод накарда бошад;
 - (б) охири ҳисоботи молиявиро барои давраҳои қаблӣ тибқи талаботи миллии на дар ҳама ҷанбаҳо бо Стандарти мазкур мувофиқашуда пешниҳод карда бошад; ё
 - (в) охири ҳисоботи молиявиро барои давраҳои қаблӣ тибқи шакли мукаммали Стандартҳои баҳисобгирии СБҲМ пешниҳод намуда бошад.
- 35.5 Банди 3.17 Стандарти мазкур вобаста ба маҷмуи мукаммали ҳисоботи молиявӣ муқаррарот пешниҳод менамояд.
- 35.6 Банди 3.14 ҷиҳати ифшои маълумоти муқоисавӣ марбут ба давраи муқоисавӣ қаблӣ, аз рӯйи тамоми воситаҳои пулии дар ҳисоботи молиявӣ инъикосёфта, дар баробари маълумоти муқоисавӣ муайяни дорои хусусияти тавсифӣ, пешниҳоди маҷмуи мукаммали ҳисоботи молиявиро талаб мекунад. Корхона метавонад маълумоти муқоисавиро дар заминаи бештар аз як давраи қаблӣ пешниҳод намояд. Бинобар ин **санани гузариши корхона ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ** оғози аввалин даврае маҳсуб меёбад, ки барои он корхона маълумоти муқоисавӣ мукамалро

дар мутобиқат бо Стандарти мазкур дар ҳисоботи молиявии аввалини худ, ки ба талаботи Стандарти мазкур ҷавобгӯй мебошад, пешниҳод менамояд.

Раванди таҳияи ҳисоботи молиявӣ дар санаи гузариш

- 35.7 Ба истиснои ҳолатҳои дар бандҳои 35.9–35.11 дарҷгардида дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дар оғози давраи ҳисоботӣ дар санаи гузариш ба Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ (яъне дар оғози аввалин давраи пешниҳод дар ҳисобот) корхона бояд:
- (а) тамоми **дорониҳо** ва **ухдадориҳо**, ки **этирофи** онҳо тибқи Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ талаб карда мешавад, этироф намояд;
 - (б) моддаҳои ба сифати дорониҳо ё ухдадориҳо этироф накунад, агар Стандарти мазкур чунин этирофро иҷозат надиҳад;
 - (в) моддаҳои тибқи заминаи қаблии таҳияи ҳисоботи молиявӣ этирофнамудаи худро ҳамчун як намуди дорой, ухдадорӣ ё ҷузъи сармояе, ки тибқи Стандарти мазкур дигар намуди дорой, ухдадорӣ ё ҷузъи **сармоя** махсуб меёбанд, мавриди азнавгурӯхбандӣ қарор диҳад; ва
 - (г) ҳангоми арзёбии тамоми дорониҳо ва ухдадориҳои қобили этироф Стандарти мазкурро мавриди татбиқ қарор диҳад.
- 35.8 **Сиёсати баҳисобигирӣ**, ки тавассути корхона ҳангоми таҳияи ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дар оғози давраи ҳисоботӣ тибқи Стандарти мазкур татбиқ карда мешавад, метавонад аз сиёсати баҳисобигирӣ, ки дар ҳамаи сана, дар доираи заминаи қаблии таҳияи ҳисоботи молиявӣ истифода шудааст, тафовут дошта бошад. Зарурати тасҳеҳоти дахлдор бар асари амалиёт, дигар рӯйдодҳо ё ҳолатҳои ба вучуд меояд, ки то санаи гузариш ба Стандарти мазкур вучуд доштанд. Бинобар ин дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур корхона бояд чунин тасҳеҳотро бевосита дар ғайри тақсимишуда (ё дар сурати қобили қабул, дар дигар гурӯҳи сармоя) инъикос намояд.
- 35.9 Ҳангоми татбиқи аввалини Стандарти мазкур корхона набояд тартиби баҳисобигирӣро, ки дар доираи заминаи қаблии таҳияи ҳисоботи молиявӣ истифода шудааст, дар робита ба амалиёти зерин тағйир диҳад:
- (а) **қатъи этирофи дорониҳои молиявӣ ва ухдадориҳои молиявӣ**. Дорониҳои молиявӣ ва ухдадориҳои молиявӣ, ки этирофи онҳо тибқи заминаи баҳисобигии қаблан истифодашуда, то санаи гузариш қатъ ғардидааст, набояд ҳангоми татбиқи *Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ* этироф карда шаванд. Ва, баръакс, барои дорониҳо ва ухдадориҳои молиявӣ, ки этирофи онҳо ҳангоми татбиқи *Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ* вобаста ба амалиёти то санаи гузариш анҷомёфта қатъ нағардида, вале этирофи онҳо тибқи заминаи баҳисобигии қаблан истифодашуда қатъ шудааст, корхона метавонад бо интиҳоби зербанди (а) этирофи онҳоро ҳангоми татбиқи *Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ* қатъ намояд ё бо интиҳоби зербанди (б) этирофи онҳоро то мавриди хоричшавӣ ё пардохт шудан идома диҳад;
 - (б) баҳисобигии ҳедчинамой. Корхона набояд баҳисобигии ҳедчинамоиро то санаи гузариш ба *Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ* дар робита ба ҳедчинамоие, ки дигар дар санаи гузариш вучуд надорад, иваз кунад. Барои робитаҳои ҳедчинамой, ки ба санаи гузариш рост меоянд, корхона бояд талаботи баҳисобигии ҳедчинамоиро, ки дар Қисмати II Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*» дарҷ ёфтааст, аз ҷумла, талаботи вобаста ба қатъи баҳисобигии ҳедчинамой барои робитаҳои ҳедчинамоне, ки ба шартҳои Қисмати II Қисми 11 ҷавобгӯй намебошанд, риоя намояд;

- (в) **арзёбии баҳисобирии муҳосибӣ;**
- (г) **фаъолияти қатъгардида;**
- (ғ) **арзёбии ҳиссан иштироки назоратнашаванда.** Талаботи банди 5.6 вобаста ба тақсимои **фонда ё зарар ва мачмуи даромади умумӣ** байни ҳиссаи иштироки назоратнашаванда ва **соҳибмулкони** корхонаи асосӣ бояд аз санаи гузариш ба Стандарти баҳисобирии *СБҲМ барои КХМ* татбиқ гардад (ё дар аввалин санае, ки Стандарти мазкур барои азнавбаҳисобирии **муттаҳидсозии тиҷорат** татбиқ мешавад (ниг. ба банди 35.10(a)));
- (д) **қарзҳои давлатӣ.** Корхонае, ки Стандарти мазкурро аввалин маротиба мавриди истифода қарор медиҳад, бояд талаботи Қисми 11 ва Қисми 24 «*Грантҳои давлатӣ*»-ро ба таври ояндабинӣ нисбат ба қарзҳои давлатии дар санаи гузариш ба ин Стандарт мавҷудбуда татбиқ намояд. Аз ин рӯ, агар корхонае, ки ин Стандартро аввалин маротиба мавриди истифода қарор медиҳад, қарзҳои давлатиро тибки ПУБМ-и қаблӣ эътироф ва арзёбӣ накунад, он бояд **арзиши тавозунии** қарзро тибки ПУБМ-и қаблӣ дар санаи гузариш ба ин Стандарт ба сифати арзиши тавозунии қарз дар ин сана истифода карда, набояд фоидаи аз пешниҳоди қарзҳои давлатӣ ҳосилшударо аз рӯйи меъёри фоидаҳои пасттар аз меъёри бозор ҳамчун **гранти давлатӣ** эътироф кунад;
- (е) **шартномаҳои** иҷрошуда бо **харидорон.** Корхона набояд шартномаҳои, ки то санаи гузариш ба Стандарти баҳисобирии *СБҲМ барои КХМ* иҷро гардидаанд, аз нав ба эътибор гирад. Шартномаи иҷрошуда – шартномае ба ҳисоб меравад, ки корхона тибки он ҳамаи молу хизматрасонии мувофиқи ПУБМ-и қаблӣ муқарраршударо таҳвил додааст.

35.10 Корхона метавонад ҳангоми таҳияи ҳисоботи молиявии худ, ки аввалин маротиба тибки Стандарти мазкур омода гардидааст, озодашавӣ аз талаботи зеринро истифода барад:

- (а) **муттаҳидсозии тиҷорат.** Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ мекунад, метавонад ҷиҳати истифода накардани Қисми 19 «*Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил*», ҳангоми муттаҳидсозии тиҷорати то санаи гузариш ба он воқеъгардида, тасмим гирад. Аммо, агар корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ менамояд, маълумоти марбут ба муттаҳидсозии тиҷоратро бо далели иҷрои талаботи Қисми 19 мавриди азнавҳисобкунӣ қарор дода, он бояд маълумоти вобаста ба тамоми ҳолатҳои охири муттаҳидсозии тиҷоратро низ мавриди азнавҳисобкунӣ қарор диҳад;
- (б) **амалиёт бо тарафи алоқаманд.** Аз корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро мавриди истифода қарор медиҳад, татбиқ намудани Қисми 26 «*Пардохт дар асоси саҳм*» нисбат ба воситаҳои ҳиссавие, ки то санаи гузариш ба Стандарти мазкур пешниҳод гардидаанд ё нисбат ба уҳдадориҳои дар натиҷаи амалиёти пардохт дар асоси саҳм бавучудода, ки то санаи гузариш ба Стандарти мазкур пардохта шудаанд, талаб карда намешавад;
- (в) **арзиши одилона** ба сифати арзиши аввалияи шартӣ. Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ мекунад, метавонад арзёбии моддаҳои **воситаҳои асосӣ, амволи сармоягузорӣ ё дорони ғайримоддиро** дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур аз рӯйи арзиши одилонаи худ интиҳоб намояд ё ин арзиши одилонро ба сифати арзиши одилонаи шартӣ дар ҳамин сана истифода намояд;
- (г) **азнаварзёбӣ** ба сифати арзиши аввалияи шартӣ. Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ менамояд, метавонад истифодаи арзиши тибки

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

ПУБМ азнаварзёбишудаи объекти воситаҳои асосӣ, амволи сармоягузорӣ ё дороии ғайримоддиро дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур (ё пештар аз он) ба сифати арзиши шартии он дар санаи азнаварзёбӣ интиҳоб намояд;

- (га) арзёбии арзиши одилона дар заминаи рӯйдод ба сифати арзиши шартӣ. Корхонае, ки аввалин маротиба ПУБМ-ро истифода мебарад, метавонад арзиши шартиро тибқи ПУБМ-и қаблӣ барои баъзе дороиҳо ва уҳдадорихо ё барои тамоми онҳо, тавассути арзёбӣ қардани арзиши одилонаи онҳо дар як санаи мушаххаси марбут ба ягон рӯйдод, масалан арзёбии тичорат ё қисмати тичорат бо мақсади фурӯши ба нақша гирифташуда, муқаррар кунад. Агар санаи арзёбӣ:
- (i) дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур ё пештар аз ин сана воқеъ гардад, корхона метавонад чунин арзёбии арзиши одилонаи бо рӯйдод қайду шартшударо ҳамчун арзиши шартӣ дар санаи чунин арзёбӣ истифода барад;
 - (ii) пас аз санаи гузариш ба Стандарти мазкур, вале дар давраҳои фарогири ҳисоботи аввалияи молиявии мутобиқ ба ин Стандарт фаро расад, арзёбии арзиши одилонаи бо рӯйдод қайду шартшуда метавонад ба сифати арзиши шартӣ дар санаи воқеъ гардидани рӯйдод истифода шавад. Корхона бояд тасҳеҳоти мустақиман дар таркиби ғоидаи тақсимнашуда (ё дар сурати мувофиқ бошад, дар дигар гурӯҳи сармоя) бавучудомадаро дар санаи арзёбӣ эътироф кунад. Дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур корхона бояд ё тавассути истифода аз меъёрҳои дар банди 35.10(в)–(г) дарҷгардида арзиши шартиро муайян кунад ё чунин дороиҳо ва уҳдадорихоро тибқи дигар талаботи Қисми мазкур арзёбӣ кунад.
- (ғ) фарқиятҳои ҷамъшуда ҳангоми азнавҳисобкунӣ бо асъори дигар. Қисми 30 «*Интиқоли амалиёт бо асъори хориҷӣ*» талаб менамояд, то ин, ки корхона баъзе тағйироти ба сифати ҷузъи алоҳидаи сармоя аз тахвил ҳосилшударо гурӯҳбандӣ намояд. Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ менамояд, метавонад фарқиятҳои асъории ҷамъшудаи тамоми **воҳиди сохтории хориҷиро** дар санаи гузариш ба Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ ба сифр баробар кунад (яъне «азнавоғозкунӣ»);
- (д) **ҳисоботи молиявии алоҳида**. Ҳангоме, ки корхона **воситаҳои молиявии мураккабро** таҳия мекунад, банди 9.26 аз корхона талаб мекунад, ки сармоягузориро дар **корхонаҳои фаръӣ, иттиҳодияҳо** ва корхонаҳои назоратшон муштарак бо ин тарз ба эътибор гирад:
- (i) аз рӯйи арзиши асли бо тарҳи **беқурбшавӣ**;
 - (ii) аз рӯйи арзиши одилона бо тағйирёбии арзиши одилона дар таркиби ғоида ё зарар; ё
 - (iii) аз рӯйи усули иштироки ҳиссавӣ тибқи расмиёти дар банди 14.8 дарҷгардида.

Агар корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ мекунад, чунин сармоягузориро аз рӯйи арзиши асли арзёбӣ намояд, он бояд чунин сармоягузориро дар ҳисоботи аввалини худ дар бораи ҳолати молиявӣ аз рӯйи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

яке аз арзишҳои зерин арзёбӣ кунад:

- (i) арзиши аслие, ки тибқи Қисми 9 «*Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида*» муайян гардидааст; ё
 - (ii) арзиши шартии аввалияе, ки бояд дар санаи гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ арзиши одилона ё тибқи ПУБМ дар ин сана арзиши тавозунӣ бошад.
- (е) **воситаҳои молиявии мураккаб.** Банди 22.13 талаб мекунад, ки корхона дар санаи барориш воситаҳои молиявии мураккабро ба ҷузъҳои алоҳидаи уҳдадорӣ ва сармоя тақсим намояд. Агар корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ мекунад, тақсим намудани ин ду ҷузъ талаб карда намешавад, агар дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур ҷузъи уҳдадорӣ ҳоло мавҷуд набошад;
- (ё) андоз аз даромади ба таъхир гузошташуда. Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ менамояд, метавонад дар санаи гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ банди 29.3А-ро ба таври ояндабинӣ мавриди истифода қарор диҳад;
- (ж) **созишномаҳои консессионӣ барои пешниҳоди хизматрасонӣ.** Аз корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ менамояд, барои пешниҳоди хизматрасонии марбут ба шартномаҳои консессионии то санаи гузариш ба Стандарти мазкур ба тасвирбасида татбиқ намудани бандҳои 34.12–34.16 талаб карда намешавад;
- (з) фаъолияти марбут ба истихроҷи канданиҳои ғоиданок. Корхонае, ки бо истифода аз усули баҳисобгирии хароҷоти муқаммал тибқи ПУБМ-и қаблӣ аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ менамояд, метавонад интиҳобан дороиҳои нафти ва газиро (яъне он дороиҳое, ки ҳангоми иктишоф, таҳлил, қорқард ва истеҳсоли нафту газ истифода бурда мешаванд) дар санаи гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ ба андозаи маблағи тибқи ПУБМ-и қаблӣ корхона муқарраргардида арзёбӣ кунад. Корхона бояд он дороиҳоро тибқи Қисми 27 «*Беқурбшавии дороиҳо*» барои ҳолати беқурбшавие, ки дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур воқеъ мегардад, мавриди санҷиш қарор диҳад;
- (и) созишномае, ки **ичораро** пешбинӣ менамояд. Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ мекунад, метавонад интиҳобан муқаррар намояд, ки оё шартномаи дар санаи гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ мавҷудбуда (ниг. ба банди 20.3) дар асоси далел ва ҳолатҳои дар ҳамон сана вучуддошта, нисбат ба он далел ва ҳолатҳои мавриди ба тасвир расидани шартнома, ичораро пешбинӣ менамояд ё наменамояд;
- (й) уҳдадорӣҳои марбут ба хориҷ намудани объектҳо аз истифода, ки ба таркиби арзиши аввалияи воситаҳои асосӣ дохил карда шудаанд. Банди 17.10(в) муқаррар менамояд, ки арзиши аслии объекти воситаҳои асосӣ арзёбии аввалияи хароҷотро барои таҷзия ё ҳазф кардани объекти воситаҳои асосӣ ва барқарор намудани манбаъҳои табииро дар минтақаҳои тавассути онҳо ишғолшуда дар бар мегирад ва дар робита ба онҳо корхона ё дар мавриди ба даст овардани ин объект ё бар асари дар давраи муайян барои мақсадҳои ғайримарбут бо эҷоди **захираҳои молияи моддӣ** дар муддати ин давра истифода намудани он уҳдадорӣ қабул мекунад. Корхонае, ки аввалин маротиба Стандарти мазкурро татбиқ мекунад, метавонад интиҳобан ин ҷузъи арзиши объекти воситаҳои асосиро дар санаи гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ, нисбат ба он сана (ҳо), ҳангоме, ки нахустин маротиба уҳдадорӣҳои аввалия ба миён меоянд, муқаррар

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
намояд;

- (й) амалиёте, ки таҳти танзими тарофавӣ қарор мегиранд. Агар корхонае, ки Стандарти мазкурро аввалин маротиба татбиқ мекунад, дорои объектҳои асосӣ ё дороиҳои ғайримоддӣ бошад, ки дар амалиёти таҳти танзими тарофавӣ қароргирифта (яъне барои пешниҳоди мол ё хизматрасонӣ ба муштариён аз рӯи нархҳо/тарофаҳои тавассути мақоми ваколатдор муқарраргардида) истифода мешаванд ё қаблан истифода шудаанд, он метавонад тасмим гирад арзиши тавозунии ин объектҳоро дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур ба сифати арзиши шартии онҳо, дар заминаи ПУБМ-и қаблӣ, истифода барад. Агар корхона ин истисноро нисбат ба як адад истифода кунад, барои он зарурат вучуд надорад, ки онро нисбат ба тамоми моддаҳои мавриди истифода қарор диҳад. Корхона бояд чунин дороиҳоро дар заминаи беқурбшавӣ дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур тибқи Қисми 27 мавриди санҷиш қарор диҳад;
- (к) **таварруми хеле шадид** Агар корхонае, ки Стандарти мазкурро аввалин маротиба татбиқ мекунад, дорои **асъори амалкунанда** ба таварруми хеле шадид дучоршуда бошад, пас:
- (i) агар санаи гузариш ба Стандарти мазкур ба **санаи муътадилшавии асъори амалкунанда** ё ба замони пас аз ин сана рост ояд, корхона метавонад тасмим гирад тамоми дороиҳо ва уҳдадорҳои то санаи муътадилшавии асъори амалкунанда мавҷудбударо аз рӯи арзиши одилонаи онҳо дар санаи гузариш ба Стандарти мазкур арзёбӣ карда, ин арзиши одилоноро ба сифати арзиши шартии чунин дороиҳо ва уҳдадорҳои дар ин сана истифода барад; ва
- (ii) агар санаи муътадилшавии асъори амалкунанда ба давраи муқоисавии дувоздаҳмоҳа рост ояд, корхона метавонад давраи муқоисавиро, ки камтар аз дувоздаҳ моҳро ташкил медиҳад, ба он шарте, ки маҷмуи муқаммалӣ ҳисоботи молиявӣ (тибқи талаботи банди 3.17) барои ин давраи нисбатан кӯтоҳ пешниҳод гардида бошад, истифода барад.
- (к) **даромад аз фурӯш**. Ба корхонае, ки бори аввал Стандарти мазкурро татбиқ менамояд, иҷозат дода мешавад, ки Қисми 23 «*Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон*»-ро тибқи банди А27 татбиқ намояд. Корхона истинодҳо ба санаи татбиқи аввалинро мувофиқи бандҳои А27, А32, А35 ва А36, ҳамчун истинодҳои санаи гузариш ба Стандарти мазкур баррасӣ намояд. Корхонае, ки бори аввал Стандарти мазкурро татбиқ менамояд уҳдадор намебошад, ки маълумоти дар банди А31 дарҷгардидаро ифшо намояд.

35.11 Агар дар санаи гузариш барои корхона амалан анҷом додани азнавҳисобкунии ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ аз рӯи як ё якчанд тасҳеҳоте, ки тибқи банди 35.7 талаб карда мешавад, **имконнопазир** бошад, корхона бояд бандҳои 35.7–35.10-ро нисбат ба аввалин даврае, ки ин барои он имконнопазир мебошад, истифода намояд ва бояд маълумоти дар робита ба дав्राҳои қаблӣ пешниҳодшударо муайян намояд, ки он бо маълумоти даврае, ки дар он корхонаҳо ҳисоботи молиявии аввалияи худро тибқи Стандарти мазкур таҳия мекунанд, муқоисашаванда маҳсуб намеёбад. Агар корхона амалан имкони пешниҳод кардани ифшои ягон маълумотеро, ки тибқи Стандарти мазкур, барои ҳар давраи қабл аз даврае, ки барои он корхона аввалин маротиба ҳисоботи молиявиро тибқи Стандарти мазкур таҳия мекунад, талаб карда мешавад, надошта бошад, пас далели мазкур бояд ифшо карда шавад.

Ифшои маълумот

Тавсифи гузариш ба Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ

- 35.12 Корхона бояд чунин омилро шарҳ диҳад, ки чӣ тавр гузариш аз заминаи таҳияи ҳисоботи молиявии қаблӣ ба Стандарти мазкур ба **ҳолати молиявӣ, натиҷаҳои молиявӣ ва маҷмӯи воситаҳои пулии** тавассути онҳо инъикосёфта таъсир расонидааст.
- 35.12A Корхонае, ки Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ-ро дар давраи қаблӣ истифода кардааст, тавре, ки ки дар банди 35.2 тавсиф шудааст, бояд инҳоро ифшо кунад:
- (а) сабаби қатъ гардидани истифодаи Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ;
 - (б) сабабе, ки дар заминаи он корхона истифодаи Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ-ро барқарор мекунад; ва
 - (в) оё корхона қисми мазкур ба Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ-ро тибқи Қисми 10 ба таври гузаштанигарӣ истифода кардааст ё накардааст.

Муқоиса

- 35.13 Барои иҷрои талаботи банди 35.12 ҳисоботи молиявии корхона, ки аввалин маротиба тибқи Стандарти мазкур таҳия гардидааст, бояд инҳоро дар бар гирад:
- (а) тавсифи моҳияти ҳар як тағйирот дар сиёсати баҳисобигӣ;
 - (б) муқоисаи сармояи хусусии мутобик дар заминаи таҳияи ҳисоботи молиявии қаблӣ инъикосёфта бо сармояи хусусии тибқи Стандарти мазкур эътирофшуда дар ин ду санаи дар зер дарҷгардида:
 - (i) санаи гузариш ба Стандарти мазкур; ва
 - (ii) санаи интиҳои давраи охирини дар ҳисоботи молиявии солонаи охирини корхона пешниҳодшуда, ки ин ҳисобот мутобик дар заминаи таҳияи ҳисоботи молиявии қаблӣ таҳия гардидааст.
 - (в) муқоисаи фоида ё зараре, ки аз рӯи заминаи таҳияи ҳисоботи молиявии қаблӣ барои охирин давраи дар ҳисоботи молиявии солонаи охирини корхона пешниҳодшуда, бо фоида ё зарари тибқи Стандарти мазкур барои ҳамин давра эътирофгардида, муқаррар шудааст.
- 35.14 Агар корхона аз **ҳатоҳои** дар мавриди истифодаи заминаи таҳияи ҳисоботи молиявии қаблӣ содиришуда огоҳӣ пайдо кунад, пас дар муқоисае, ки тибқи банди 35.13(б) ва (в) талаб карда мешавад, тасҳеҳи чунин ҳатоҳо бояд ба ҳадди имкон аз тағйирот дар сиёсати баҳисобигӣ ҷудо карда шавад.
- 35.15 Агар корхона ҳисоботи молиявиро барои давраҳои қаблӣ пешниҳод накарда бошад, пас ин далел бояд дар ҳисоботи молиявии он, ки нахустин маротиба тибқи Стандарти мазкур таҳия шудааст, ифшо карда шавад.

Замимаи А

Санаи эътибор пайдо кардан ва давраи гузариш

Замимаи мазкур қисми ҷудонопазири Стандарти мазкур ба ҳисоб меравад.

Санаи эътибор пайдо кардан

- A1 Дар наشري сеюми СБҲМ барои КХМ, ки дар моҳи феввали соли 2025 ба таъъ расидааст, дар қисмҳои Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ тағйирот ворид карда шуда, мавриди бозбинӣ қарор гирифтаанд. Корхона бояд қисмҳои тағйирёфта ва бозбинишударо дар робита ба давраҳои солоне, ки аз 1 январи соли 2027 ё пас аз ин сана оғоз мешаванд, татбиқ намояд. Татбиқоти пеш аз муҳлат иҷозат дода мешавад. Агар корхона наشري сеюми Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ-ро нисбат ба давраи пештар татбиқ кунад, пас бояд чунин далелро ифшо кунад.

Муқаррароти интиқоли

- A2 Корхона бояд қисмҳои тағйирёфта ва бозбинишудаи наشري сеюми Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ-ро тибқи Қисми 10 «Сиёсати баҳисобигӣ, арзёбӣ ва ҳамоҳангӣ» ба таври гузаштанигарӣ татбиқ намояд, ба истисноӣ ҳолатҳои, ки дар бандҳои А3–А49 дарҷ шудаанд. Дар бандҳои А4–А49 санаи татбиқи аввалия оғози давраи ҳисоботие мебошад, ки дар он корхона бори аввал наشري сеюми Стандарти мазкурро татбиқ мекунад.
- A3 Корхона набояд маълумотеро, ки тибқи банди 10.13(б) барои давраи дахлдор талаб карда мешавад, ифшо кунад. Ғайр аз ин, агар корхона маълумоти муқоисавиро тибқи талаботи замимаи мазкур аз нав пешниҳод накарда бошад, корхона уҳдадор намебошад, ки маблағи тасҳеҳоти ҳар қадам моддаи дахлдори давраҳои қаблӣ тибқи банди 10.13(б)–(в) ифшо намояд.

Муҳиммият

- A4 Корхона бояд талаботи тағйирёфтаи дар бандҳои 3.15А–3.16 ҷойдоштаро ба таври оянданигарӣ аз санаи татбиқи аввалия мавриди истифода қарор диҳад.

Моделҳои назорат

- A5 Агар корхона талаботи тағйирёфтаи Қисми 9 «Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида»-ро дар санаи татбиқи аввалия татбиқ намуда, бар асари ин объекти сармоягузори қаблан муттаҳиднагаридаро муттаҳид намояд, корхона бояд:
- (а) дороиҳо, уҳдадориҳо ва ҳиссаи иштироки назоратнашавандаро (аз ҷумла, гудвил, агар объекти сармоягузорӣ тичорат маҳсуб ёбад) тавре, ки агар объекти сармоягузорӣ аз санаи тавассути корхона ба даст овардани назорат муттаҳид гардида бошад, арзёбӣ кунад. Сармоягузор бояд ба таври оянданигарӣ давраи солонангиро, ки бевосита қабл аз санаи татбиқи аввалия мебошад, тасҳеҳ кунад. Агар санаи аз ҷониби сармоягузор дарёфт намудани назорат қабл аз ин давра фаро расад, сармоягузор бояд тамоми фарқиятҳои байни арзишҳои дар зер овардашударо дар оғози ин давра ба сифати тасҳеҳи сармоя эътироф намояд:
 - (i) маблағи эътирофшудаи дороиҳо, уҳдадориҳо ва ҳиссаи иштироки назоратнашаванда; ва
 - (ii) арзиши тавозунии қаблӣ ҳиссаи иштироки сармоягузор дар объекти сармоягузорӣ.
 - (б) агар иҷрои талаботи зербанди (а) имконнопазир бошад, тасҳеҳоти зарурии дар

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
банди (а) ҷойдоштаро аз оғози давраи аввалине, ки амалан имконпазир буда,
метавонад давраи дахлдор махсуб ёбад, анҷом диҳад.

A6 Агар корхона талаботи тағйирёфтаи дар Қисми 9 ҷойдоштаро дар санаи татбиқи аввалия татбиқ намуда, бар асари ин объекти сармоягузори қаблан муттаҳиднамудаи худро дигар муттаҳид накунад, корхона бояд:

- (a) ҳиссаи иштироки худ дар объекти сармоягузориро ҳамчун маблағе арзёбӣ кунад, ки эҳтимолан ҳангоми эътирофи аввалияи объекти сармоягузорӣ амал кардани талаботи дар Қисми 9 ҷойдошта шояд арзёбӣ мекард. Корхона бояд ба таври оянданигарӣ давраи солонаи бевосита қабл аз санаи эътирофи аввалияро тасхех кунад. Корхона инчунин бояд ба сифати тасхеҳи сармоя дар оғози ин давра тамоми фарқиятҳои байни арзишҳои зеринро эътироф намояд:
 - (i) арзиши тавозунии қабли дороиҳо, уҳдадориҳо ва ҳиссаи иштироки назоратнашаванда; ва
 - (ii) арзиши эътирофшудаи ҳиссаи иштирок дар объекти сармоягузорӣ.
- (б) агар тибқи зербанди (а) арзёбӣ кардани ҳиссаи иштирок дар объекти сармоягузорӣ амалан ғайриимкон бошад, тасхехотеро анҷом диҳад, ки тавассути зербанди (а), оғоз аз ҳамон давраи аввалине, ки арзёбӣ кардан амалан имконпазир буд ва он метавонад давраи дахлдор бошад, талаб карда мешавад.

A7 Агар корхона банди A6(а)-ро татбиқ намуда, модели баҳисобигии хароҷотро тибқи бандҳои 14.4 ё 15 истифода барад ва муайян кардани хароҷот дар санаи харид амалан ғайриимкон бошад, ба корхона иҷозат дода мешавад, ки хароҷотро (хароҷоти эҳтимоли) чунин арзёбӣ кунад:

- (a) аз рӯйи **арзиши одилона** ба санаи эътирофи аввалия; ё
- (б) аз рӯйи арзиши умумии тавозунии санаи татбиқи аввалияи дороиҳо ва уҳдадориҳо, аз ҷумла, гудвил, ки корхона қаблан муттаҳид кардааст.

A8 Дар санаи эътирофи аввалия корхона набояд тасхехоти давраҳои ҳисоботии қаблро дар робита ба корхонаҳое анҷом диҳад, ки онҳо:

- (a) то санаи эътирофи аввалия муттаҳид карда шуда, ҳолати муттаҳид буданро бо истифода аз талаботи тағйирёфтаи Қисми 9 идома медиҳанд; ва
- (б) то санаи эътирофи аввалия муттаҳид карда нашуда, бо истифода аз талаботи тағйирёфтаи Қисми 9 муттаҳид карда намешаванд.

A9 Корхонае, ки талаботи тағйирёфтаи дар Қисми 9 ҷойдоштаро татбиқ мекунад, бояд маблағи тасхехоти ҳар як моддаи дахлдорро тибқи банди 10.13(б), танҳо барои давраи солонаи бевосита қабл аз санаи татбиқи аввалия (вале на барои давраҳои барвақттари муқоисавӣ), ифшо кунад, фақат агар он маълумоти муқоисавиро тибқи замимаи мазкур аз нав ҳисоб карда бошад.

A10 Корхона набояд арзиши тавозунии сармоягузорӣ дар корхонаи фаръии собикро аз нав ҳисоб кунад, агар он то санаи эътирофи аввалия назорати ин корхонаро аз даст дода бошад. Илова бар ин, корхона набояд ягон ғайриоддӣ зарари марбут ба ҳолати аз даст додани назорати корхонаи фаръии собикро, ки то санаи эътирофи аввалия воқеъ гардидааст, аз нав арзёбӣ кунад. Корхона чихати татбиқ намудани талаботи ифшои маълумоти дар банди 9.23Б ҷойдошта, ки ба маълумоти муқоисавии барои давраҳои қабл аз санаи татбиқи аввалия пешниҳодшуда дахл дорад, уҳдадор намебошад.

Гузариш аз СБМ 39 «Воситаҳои молиявӣ: Эътироф ва арзёбӣ»

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- A11 Корхонае, ки қаблан талаботи **этироф** ва арзёбии дар СБМ 39 «*Воситаҳои молиявӣ: этироф ва арзёбӣ*» баёнгардидаро татбиқ кардааст, бояд талаботи этироф ва арзёбии дар Қисми 11 «*Воситаҳои молиявӣ*» ҷойдоштаро тибқи Қисми 10 ба таври гузаштанигарӣ татбиқ намояд. Аммо чунин корхона бояд:
- (а) дороиҳо ва уҳдадориҳои молиявиеро, ки этироф намудани онҳо тибқи СБМ 39 то санаи татбиқи аввалия қатъ карда шудааст, этироф накунад. Агар корхона этирофи дороиҳо ва уҳдадориҳои молиявиеро тибқи СБМ 39, ки тибқи Қисми 11, дар ҷараёни амалиёт то санаи татбиқи аввалия қатъ карда шудааст, қатъ накарда бошад, ба корхона иҷозат дода мешавад, ки:
 - (i) этирофи дороиҳо ва уҳдадориҳои молиявии мазкурро дар санаи татбиқи аввалия қатъ кунад; ё
 - (ii) этирофи дороиҳо ва уҳдадориҳои молиявии мазкурро то мавриди фуруш ё мураттаб гардидани онҳо идома диҳад.
 - (б) ин омилро, ки оё дорои молиявӣ ба талаботи дар бандҳои 11.9–11.9ФА баёнгардида бар асоси далелҳо ва ҳолатҳои санаи татбиқи аввалия тавсифшуда мувофиқат дорад ё надорад, арзёбӣ кунад. Корхона бояд ғуруҳбандии дарёфтшударо ба таври гузаштанигарӣ татбиқ намояд;
 - (в) агар ба таври гузаштанигарӣ татбиқ намудани **усули меъёри фонизнок** амалан ғайриимкон бошад, арзиши одилонаи **дорой ё уҳдадори молиявиеро** баррасӣ кунад:
 - (i) дар интиҳои ҳар кадом давраи муқоисавӣ ҳамаҷун арзиши тавозунии умумии дорои молиявии мазкур ё арзиши истехлоки уҳдадори молиявии мазкур; ва
 - (ii) дар санаи татбиқи аввалия ҳамаҷун арзиши нави тавозунии умумии дорои молиявии мазкур ё арзиши нави истехлоки уҳдадори молиявии мазкур дар санаи татбиқи аввалия.
 - (г) талаботи баҳисобгирӣ ҳеҷдинамони дар Қисмати II Қисми 11 ҷойдоштаро ба таври оянданигарӣ аз санаи татбиқи аввалия татбиқ намояд. Корхона бояд то санаи татбиқи аввалия татбиқи баҳисобгирӣ ҳеҷдинамони марбут ба муносибатҳои ҳеҷдинамоиро, ки тибқи нашри сеюми стандарт дар санаи татбиқи аввалия дигар амал намекунад, бидуни тағйирот боқӣ гузорад. Дар робита ба муносибатҳои ҳеҷдинамоӣ, ки дар санаи татбиқи аввалия амал мекарданд, корхона бояд талаботи баҳисобгирӣ ҳеҷдинамоиро, ки дар Қисми 11 баён гардидааст, аз ҷумла, талаботи қатъ кардани баҳисобгирӣ ҳеҷдинамоии марбут ба муносибатҳои ҳеҷдинамоиро, ки ба талаботи Қисми 11 мувофиқат намекунанд, риоя кунад.

Арзёбии арзиши одилона

- A12 Корхона бояд Қисми нави 12 «Арзёбии арзиши одилона» ва талаботи банди 2.89-ро аз санаи татбиқи аввалия ба таври оянданигарӣ татбиқ намояд.
- A13 Корхона дар робита ба татбиқ намудани талаботи ифшоӣ маълумоти дар Қисми 12 баёнгардида, ки ба маълумоти муқоисавӣ барои давраҳои қабл аз санаи татбиқи аввалия пешниҳодгардида дахл дорад, уҳдадор намебошад.
- A14 Дар Қисми 12 бандҳои 11.14(в), 11.43, 11.57, 13.3(а), 14.10, 14.15, 15.15, 15.21, 16.7, 17.15Б, 27.9(в), 27.14, 28.15(б), 34.4 ва 34.6 тағйир ёфта, бандҳои 11.27–11.32, 12.12, 16.10(а), 17.33(в) ва 34.7(б); соқит гардидаанд ва бандҳои 26.1Г–26.1Ғ илова гардидаанд. Корхона бояд инчунин тасҳеҳоти мазкурро аз санаи татбиқи аввалия

Созишномаҳои муштарак

- A15 Корхонае, ки талаботи тағйирёфтаи Қисми 15 «*Созишномаҳои муштарак*»-ро татбиқ мекунад, бояд маблағи тасҳехоти ҳар кадом банди дахлдорро тибқи банди 10.13(б) танҳо барои давраи солонae, ки бевосита қабл аз санаи татбиқи аввалия меояд (вале на барои давраҳои муқоисавии аввалин) ифшо кунад.

Амволи сармоягузорӣ

Муттаҳидсозии тиҷорат

- A16 Корхона бояд ба таври оянданигарӣ талаботи банди 16.3А-ро дар робита ба хариди **амволи сармоягузорӣ** дар санаи татбиқи аввалия ё пас аз ин сана татбиқ намояд.

Интиқоли амволи сармоягузорӣ

- A17 Корхона бояд талаботи тағйирёфтаи банди 16.9-ро дар мавриди тағйирёбии истифодабарӣ, ки дар санаи татбиқи аввалия ё пас аз он рух медиҳад, татбиқ намояд. Дар санаи татбиқи аввалия корхона бояд азнаварзёбии гурӯҳбандии амволро, ки дар он сана мавҷуд буд, анҷом диҳад ва дар сурати қобили қабул будан аз нав баҳо диҳад ва агар лозим бошад, амволро бо истифода аз бандҳои 16.2–16.4 барои инъикоси талаботи дар он сана мавҷудбуда аз нав гурӯҳбандӣ кунад.
- A18 Агар корхона амволро тибқи банди 16.9 дар санаи татбиқи аввалия мавриди азнавгурӯҳбандӣ қарор диҳад, он бояд маблағи дар дохили амволи сармоягузорӣ ё берун аз он азнавгурӯҳбандишударо дар доираи муқоисаи арзиши тавозунии амволи сармоягузорӣ дар оғоз ва интиҳои давра тибқи талаботи банди 16.10(ғ) ифшо кунад.

Истеҳлоки воситаҳои асосӣ

- A19 Корхона бояд талаботи тағйирёфтаи дар бандҳои 17.21–17.22 баёншударо ба таври оянданигарӣ аз санаи татбиқи аввалия мавриди татбиқ қарор диҳад.

Истеҳлоки дороиҳои ғайримоддӣ

- A20 Корхона бояд талаботи банди 18.22А-ро ба таври оянданигарӣ аз санаи татбиқи аввалия татбиқ намояд.

Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил

- A21 Корхона бояд Қисми 19 «*Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил*»-ро ба таври оянданигарӣ нисбат ба **муттаҳидсозии тиҷорате**, ки санаи дарёфт намудани он ба санаи татбиқи аввалия ё пас аз он рост меояд, инчунин нисбат ба хариди дороиҳое, ки дар санаи татбиқи аввалия ё пас аз он воқеъ мегардад, татбиқ намояд. Корхона набояд талаботи ифшои маълумоти дар Қисми бозбинишудаи 19 баёншударо нисбат ба маълумоти муқоисавии барои давраҳои қабл аз санаи татбиқи аввалия пешниҳодгардида татбиқ намояд.
- A22 Корхона бояд дороиҳо ва уҳдадорихои дар санаи татбиқи аввалия бар асари муттаҳидсозии тиҷорат дарёфтшударо, ки санаи дарёфт шудани онҳо қабл аз санаи татбиқи аввалия мебошад, бидуни тасҳеҳ бокӣ гузорад.
- A23 Дар Қисми бозбинишудаи 19 банди 11.49(е), тағйир ёфта, банди 21.1(ғ) илова банди 22.2(в) соқит гардидаанд. Корхона бояд чунин тасҳеҳотро ба таври

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

оянданигарӣ нисбат ба муттаҳидсозии тичорате, ки санаи дарёфт намудани он ба санаи татбиқи аввалия ё пас аз он рост меояд, инчунин нисбат ба хариди дороиҳое, ки дар санаи татбиқи аввалия ё пас аз он воқеъ мегардад, татбиқ намояд.

A24 Корхона набояд дар санаи татбиқи аввалия ҳама гуна бақияҳои **подоши шартии** бар асари муттаҳидсозии тичорат ҳосилшударо, ки санаи дарёфти он қабл аз санаи татбиқи аввалия мебошад, тасҳеҳ намояд. Корхона бояд чунин бақияҳоро аз маълумоте, ки тибқи банди 19.41 ифшо менамояд, соқит кунад. Корхона бояд бандҳои A25–A26-ро ба таври оянданигарӣ аз санаи татбиқи аввалия мавриди татбиқ қарор диҳад. Бандҳои A25–A26 қомилан ба муттаҳидсозии тичорат, ки санаи дарёфти он қабл аз санаи татбиқи аввалия мебошад, тааллуқ.

A25 Агар амалиёти муттаҳидсозии тичорат тасҳеҳи арзиши муттаҳидсозии вобаста аз рӯйдодҳои минбаъдаро пешбинӣ намояд ва чунин тасҳеҳ **имконпазир** буда, имкони ба таври бозғимод арзёбӣ қардани он ҷой дошта бошад, **харидор** бояд маблағи чунин тасҳеҳотро ба арзиши муттаҳидсозии тичорат дар санаи дарёфти он дохил намояд.

A26 Аммо, агар амалиёти муттаҳидсозии тичорат тасҳеҳи арзиши муттаҳидсозии вобаста аз рӯйдодҳои минбаъдаро пешбинӣ намояд, вале чунин тасҳеҳ имконнопазир буда, имкони ба таври бозғимод арзёбӣ қардани он ҷой надошта бошад, харидор набояд маблағи чунин тасҳеҳотро ба арзиши муттаҳидсозии тичорат дар санаи дарёфти он дохил намояд. Агар дар ниҳоят ин тасҳеҳот минбаъд имконпазир гардида, имкони ба таври бозғимод арзёбӣ қардани он пайдо шавад, корхона бояд ҷуброни иловагиро ҳамчун тасҳеҳи арзиши муттаҳидсозӣ баррасӣ кунад.

Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон

A27 Корхона бояд Қисми бозбинишудаи 23 «Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон» ба таври пайваста нисбат ба тамоми **шартномаҳо** бо **харидорон** татбиқ намояд ё:

- (a) ба таври гузаштанигарӣ тибқи Қисми 10 бо назардошти бандҳои A28–A31; ё
- (b) ба таври оянданигарӣ аз санаи татбиқи аввалия тибқи бандҳои A32–A36.

Татбиқ ба таври гузаштанигарӣ

A28 Агар корхона ба таври гузаштанигарӣ Қисми бозбинишудаи 23-ро татбиқ намояд, ба он иҷозат дода мешавад, ки як ё якчанд ҳолати арзёбиро аз доираи ин се ҳолати истисно истифода барад:

- (a) дар мавриди шартномаҳои итмомёфта корхона ухдадор намебошад, ки ин навъ шартномаҳоро аз нав ба эътибор гирад:
 - (i) шартномаҳое, ки дар муддати як соли давраи ҳисоботӣ оғоз ва анҷом меёбанд; ё
 - (ii) шартномаҳое, ки дар оғози аввалин давраи давраҳои пешниҳодшуда ба итмом расидаанд.
- (b) барои шартномаҳои итмомёфта бо подоши тағйирёбанда ба корхона иҷозат дода мешавад, ки нархи шартномавиро дар санаи ба итмом расидани шартномаҳо бар ивази арзёбии маблағи подоши тағйирёбанда барои давраҳои ҳисоботии муқоисавӣ истифода барад.
- (в) барои шартномаҳое, ки то мавриди оғози давраи аввалини аз давраҳои пешниҳодшуда тағйир ёфтаанд, корхона набояд чунин тағйиротро ба таври гузаштанигарӣ тибқи бандҳои 23A.3–23A.4 аз нав ҳисоб кунад. Бар ивази ин ба

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
корхона иҷозат дода мешавад, ки таъсири умумии тамоми тағйирпазирихоро, ки то мавриди оғози давраи аввалини аз давраҳои пешниҳодшуда тағйир ёфтаанд, инъикос намояд, агар он:

- (i) **паймони** иҷрошуда ва иҷронашударо муайян кунад;
- (ii) нархи шартномаро муайян кунад; ва
- (iii) нархи шартномаро байни талаботи иҷрошуда ва иҷронашуда тақсим кунад.

A29 Дар банди A28(a)–(б) нишон дода шудааст, ки шартномаи итмомнаёфта ин шартномае мебошад, ки тибқи он корхона тамоми мол ё хизматрасонии тибқи талаботи баҳисобгирии **даромад аз фурӯши** тибқи шартнома бо харидорон муайяншуда тахвил додааст, ки талаботи дарҷгардида тавассути Қисми бозбинишудаи 23 иваз карда шудаанд.

A30 Агар корхона яке аз истисноҳои дар банди A28 баёншударо мавриди истифода қарор диҳад, он бояд чунин далелро ифшо карда, ин истисноро ба таври пайваста нисбат ба тамоми давраҳои пешниҳодшуда татбиқ намояд.

A31 Корхонае, ки Қисми бозбинишудаи 23-ро ба таври гузаштанигарӣ татбиқ мекунад, бояд маблағи тасеҳотро аз рӯйи ҳар як моддаи дахлдори давраи солонае, ки бевосита қабл аз санаи татбиқи аввалия меояд, вале на он давраҳои муқоисавии қаблӣ, ки тибқи банди 10.13(б) талаб карда мешавад, ифшо кунад.

Татбиқ ба таври оянданигарӣ

A32 Агар корхона Қисми бозбинишудаи 23-ро ба таври оянданигарӣ татбиқ намояд, он бояд Қисми мазкурро нисбат ба шартномаҳое, ки пас аз санаи татбиқи аввалия ба амал оғоз мекунанд, татбиқ намояд. Корхона набояд **сиёсати баҳисобгирии** худро дар робита ба шартномаҳои дар ин сана итмомнаёфта тағйир диҳад.

A33 Дар Қисми бозбинишудаи 23 ба бандҳои 4.11(б), 11.13, 11.14(а), 17.29, 18.1, 21.1(б), 27.1(д) ва 34.16 тағйирот ворид гардида, бандҳои 13.2(а), 13.14 ва 21A.5; соқит ва бандҳои 11.7(е), 11.7A, 11.13A–11.13B, 11.14A, 11.49(з), 11.55 ва 13.2A илова карда шудаанд. Агар корхона Қисми бозбинишудаи 23-ро ба таври оянданигарӣ татбиқ намояд, пас чунин тағйирот бояд тибқи банди A32 татбиқ гардад.

A34 Корхонае, ки Қисми бозбинишудаи 23-ро ба таври оянданигарӣ татбиқ мекунад, бояд маълумоти зеринро ифшо кунад:

- (а) ин омилро, ки бар асари татбиқи Қисми бозбинишудаи 23 маълумоти муқоисавиро аз нав ҳисоб накардааст; ва
- (б) моҳияти тағйирёбии сиёсати баҳисобгирӣ.

A35 Корхонае, ки Қисми бозбинишудаи 23-ро ба таври оянданигарӣ татбиқ мекунад, набояд талаботи ифшои маълумотро, ки дар Қисми мазкур ҷой дорад, нисбат ба маълумоти муқоисавии барои давраҳои қабл аз санаи татбиқи аввалия пешниҳодшуда татбиқ намояд.

A36 Дар **ҳисоботи молиявӣ** давраҳое, ки дар онҳо шартномаҳои дар санаи татбиқи аввалия дар раванди иҷроиш қарордошта дар марҳилаи иҷро боқӣ мемонанд, корхонае, ки ба таври оянданигарӣ Қисми бозбинишудаи 23-ро татбиқ мекунад, бояд инҳоро ифшо намояд:

- (а) сиёсати баҳисобгириро ҷиҳати эътироф намудани даромад аз фурӯши марбут ба чунин шартномаҳо, аз ҷумла, усулҳое, ки барои муайян кардани марҳилаи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
интиҳои амалии марбут ба хизматрасонӣ қабул шудаанд; ва

- (б) даромад аз фурӯше, ки дар давраи дахлдор аз рӯи ин шартномаҳо эътироф шудааст.

Пардохт дар асоси саҳм

Доираи татбиқи Қисми 26 «Пардохт дар асоси саҳм»

- A37 Корхона бояд банди 26.1В-ро ба таври оянданигарӣ дар робита ба амалиёте, ки дар санаи татбиқи аввалия ё пас аз он ба амал омадаанд, татбиқ наояд.

Муқаррароти арзёбии арзиши одилони

- A38 Корхона бояд бандҳои 26.1Г–26.1Г-ро ба таври оянданигарӣ аз санаи татбиқи аввалия татбиқ наояд.

Муқаррароти шартҳои гузариши ҳуқуқ

- A39 Корхона бояд тасҳеҳоти нисбат ба банди 26.9 анҷомёфта, мафҳумҳои тағйирёфтаи «шартҳои гузариши ҳуқуқ» ва «шартҳои бозорӣ гузариши ҳуқуқ» ва мафҳумҳои нави «шартҳои ноил гардидан ба натиҷа» ва «шарти хизматрасонӣ»-ро ба таври оянданигарӣ нисбат ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм бо санаи грант дар санаи татбиқи аввалия ё пас аз он мавриди татбиқ қарор диҳад.

Шартҳои гузариши ҳуқуқ нисбат ба арзёбии пардохт дар асоси саҳм, ки тавассути ҳисоббаробарии воситаҳои пулӣ анҷом мепазирад

- A40 Корхона бояд бандҳои 26.14А–26.14Б-ро ба таври оянданигарӣ нисбат ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки дар санаи татбиқи аввалия пешниҳод нашудаанд ва нисбат ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм бо санаи пешниҳод дар санаи татбиқи аввалия ё пас аз он татбиқ наояд. Барои амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки то санаи татбиқи аввалия пешниҳод шудаанд, корхона бояд уҳдадориро дар ин сана аз нав арзёбӣ карда, таъсири азнаварзёбиро дар бақии ибтидоии фоидаи тақсимнашуда (ё вобаста ба ҳолат, дар дигар ҷузъҳои сармоя) дар санаи татбиқи аввалия эътироф наояд.

Амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳм бо хусусияти ҳисоббаробарии софи уҳдадорӣҳои андозӣ аз манбаи пардохт

- A41 Корхона бояд талаботи тағйирёфтаи бандҳои 26.15–26.15Г-ро нисбат ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки ба санаи татбиқи аввали харидоришуда маҳсуб намеёбанд (ё харидорӣ гардидаанд, вале фурӯхта нашудаанд), ҳамзамон нисбат ба амалиёти пардохт дар асоси саҳм, ки санаи пешниҳоди онҳо ба санаи татбиқи аввалия ё пас аз он рост меояд, татбиқ наояд. Нисбат ба амалиёти (интиқолиёфта, вале фурӯхтанашуда) пардохт дар асоси саҳм, ки қаблан ҳамчун амалиёти ҳисоббаробарии бо воситаҳои пулӣ анҷомёфта гурӯҳбандӣ карда шуда, вале баъдан тибқи талаботи тағйирёфтаи бандҳои 26.15–26.15Г ҳамчун амалиёти ҳисоббаробарии бо воситаҳои ҳиссавӣ анҷомёфта мавриди гурӯҳбандӣ қарор гирифтаанд, корхона бояд арзиши тавозунии уҳдадорӣҳои пардохт дар асоси саҳмро дар таркиби сармоя, дар санаи татбиқи аввалия, мавриди азнавгурӯҳбандӣ қарор диҳад.

Соддагардонии арзёбии уҳдадорӣҳои марбут ба нақшаҳои нафақавии дорои пардохти муқарраргардида

- A42 Корхона бояд талаботи тағйирёфтаи банди 28.19-ро ба таври гузаштанигарӣ тибқи

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисми 10 татбиқ намояд. Аммо корхона набояд арзиши тавозунии дороиҳои мансуб ба доираи татбиқи қисмҳои дигари Стандарти мазкурро ҷиҳати тағйирёбии хароҷоти подошпулӣ ба кормандон, ки то санаи татбиқи аввалия ба арзиши тавозунӣ дохил карда шудааст, тасҳеҳ кунад.

Андоз аз даромад

Эътирофи дороии андозҳои батаъхиргузошташуда аз рӯи зарари татбиқнашуда

- A43 Корхона бояд талаботи тағйирёфтаи бандҳои 29.16А, 29.19(а) ва 29.19А-ро ба таври гузаштанигарӣ тибқи Қисми 10 татбиқ намояд. Аммо, ҳангоми татбиқи аввалияи ин талаботи тағйирёфта ба корхона иҷозат дода мешавад, ки тағйирёбии сармояро дар оғози аввалин давраи муқоисавӣ дар бақияи фоидаи дар оғози давра тақсимнашуда (ё вобаста ба ҳолат, дар дигар ҷузъи сармоя) бидуни тақсим кардани ин тағйирот байни фоидаи дар оғози давра тақсимнашуда ва дигар ҷузъҳои сармоя эътироф кунад. Агар корхона ин озодкуниро мавриди татбиқ қарор диҳад, он бояд чунин далелро ифшо кунад.

Номуайяни дар робита ба андоз аз даромад

- A44 Корхона бояд бандҳои 29.34А–29.34Г-ро ба таври гузаштанигарӣ татбиқ кунад ӯ:
- (а) тибқи Қисми 10; ӯ
 - (б) агар татбиқи зербанди (а) бидуни истифода аз таҳлили гузаштанигарӣ ғайриимкон бошад ӯ ба таври дигар ғайримаксаднок бошад, пас тавассути эътироф кардани таъсири кумулятивии татбиқи аввалияи бандҳои 29.34А–29.34Г ҳамчун тасҳеҳи бақияи ибтидоии фоидаи тақсимнашуда (ё вобаста ба ҳолат, дигар ҷузъи сармоя) дар санаи татбиқи аввалия.

Ҳисоббаробарӣ бо асъори хориҷӣ

Мавҷуд набудани имконияти мубодила

- A45 Корхона набояд банди 30.5А-ро ба таври гузаштанигарӣ татбиқ намояд. Бар ивази ин агар корхона:
- (а) амалиёти марбут ба асъори хориҷиро бо **асъори амалқунандаи** худ инъикос карда, дар санаи татбиқи аввалия ба чунин ҳулоса ояд, ки ин ду аъсор қобилияти бо ҳамдигар ивазшавиро надоранд, пас дар санаи татбиқи аввалия корхона бояд:
 - (i) моддаҳои пулиро бо асъори хориҷӣ ва **моддаҳои ғайрипулиро**, ки аз рӯи арзиши одилона бо асъори хориҷӣ арзёбӣ карда мешаванд, бо истифода аз қурби спотии ҳисоббаробаркунӣ дар ин сана аз нав ҳисоб кунад; ва
 - (ii) ҳама гуна таъсири аз татбиқи аввалияи тағйирот ҳосилшударо ҳамчун тасҳеҳи бақияи ибтидоии фоидаи тақсимнашуда эътироф кунад; ӯ
 - (б) **асъори пешниҳоди** ҳисоботро, ки аз асъори амалқунанда фарқ мекунад, истифода барад ӯ натиҷаҳо ва ҳолати молиявии **воҳиди сохтории хориҷиро** аз нав ҳисоб намуда, дар санаи татбиқи аввалия ба чунин ҳулоса ояд, ки асъори амалқунанда ва асъори пешниҳоди ҳисобот қобилияти бо ҳамдигар ивазшавиро надоранд, пас дар санаи татбиқи аввалия корхона бояд:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

- (i) дороиҳо ва уҳдадориҳои дахлдорро бо истифода аз қурби спотии ҳисоббаробаркунӣ дар ин сана аз нав ҳисоб кунад;
- (ii) агар асъори амалкунандаи корхона таҳти таварруми шадид қарор гирифта бошад, моддаҳои дахлдори сармояи хусусиро аз рӯйи қурби спотии ҳисоббаробаркунӣ дар ин сана аз нав ҳисоб кунад; ва
- (iii) ҳама гуна таъсири аз татбиқи аввалияи банди 30.5А ҳосилшударо ҳамчун тасҳеҳи маблағи ғуншудаи фарқиятҳои қурби аъсор, ки дар чузъи алоҳидан сармоя чамъ шудаанд, эътироф кунад.

A46 Корхона набояд талаботи марбут ба ифшои маълумоти дар банди 30.28 баёнгардидаро нисбат ба маълумоти муқоисавие, ки барои давраҳои қабл аз санаи татбиқи аввалия пешниҳод шудааст, татбиқ намояд.

Амалиёт бо аъзори хориҷӣ ва пешпардохт

A47 Ба корхона иҷозат дода мешавад, ки банди банди 30.8А-ро ба таври оянданигарӣ нисбат ба тамоми дороиҳо, **харочот ва даромади** доираи татбиқи банди 30.8А, ки дар ибтидо дар чунин маврид эътироф шудаанд, татбиқ намояд:

- (а) санаи татбиқи аввалия; ё
- (б) оғози ҳама гуна давраи муқоисавии пешниҳодшуда.

A48 Корхонае, ки банди А47-ро татбиқ мекунад, бояд банди 30.8А-ро ҳангоми эътирофи аввалияи дорой, уҳдадорӣ, даромаду харочот, ки ба санаи пас аз санаи дар банди А47(а) ё банди А47(б) ифодаёфта эътироф шудаанд ва нисбати онҳо корхона дорой ё уҳдадориҳои ғайрипулиро, ки аз пешпардохти подошпулӣ то чунин сана ба вучуд меояд, эътироф намудааст.

Зироати ҳосилдиҳанда

A49 Ба корхона иҷозат дода мешавад, ки **зироати ҳосилдиҳандаро** аз рӯйи арзиши одилона ба санаи аввали давраи пешниҳодшуда арзёбӣ кунад ва чунин арзиши одилонаро ҳамчун арзиши шартӣ ба ҳамон сана истифода намояд. Корхона бояд ҳама гуна фарқият байни арзиши тавозунии қаблӣ ва арзиши одилона дар бақияи аввалии фонди тақсимнашударо ба санаи аз ҳама қаблӣ давраи пешниҳодшуда, эътироф намояд.

Бандҳое, ки дар наشري сеюми Стандарти мазкур тағйир ёфтаанд

A50 Дар Ҷадвали А1 бандҳое ифода гардидаанд, ки нисбат ба наشري дуюми Стандарти мазкур ворид, илова ё соқит гардидаанд.

Ҷадвали А1 – Бандҳое, ки дар нашри сеюми Стандарти мазкур ворид, илова ё соқит гардидаанд.

Қисм	Тағйирот ба бандҳо
Қисми 1 <i>Корхонаҳои хурду миёна</i>	Тағйирёфта: 1.1–1.3 ва 1.5–1.7.
Қисми 2 <i>Концепсия ва принципҳои асосӣ</i>	Қисми 2 бозбинишуда.
Қисми 3 <i>Пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ</i>	- Тағйирёфта: 3.1–3.3, 3.5, 3.10–3.11, 3.16 ва 3.17. - Илова: 3.15А ва 3.16А. (Талаботи банди 3.16А қаблан дар банди 2.36 ифода гардидаанд.)
Қисми 4 <i>Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ</i>	Тағйирёфта: 4.2–4.4, 4.9, 4.11 ва 4.14.
Қисми 5 <i>Ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад ва ҳисобот дар бораи фоида ва зарар</i>	Тағйирёфта: 5.4–5.5, 5.8 ва 5.11.
Қисми 6 <i>Ҳисобот дар бораи тағйироти сармоя, Ҳисобот дар бораи фоидаи давра ва фоидаи тақсимнашуда</i>	Илова: 6.6.
Қисми 7 <i>Ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ</i>	- Илова: 7.12А ва 7.19А–7.19В. - Тағйирёфта: 7.4–7.5, 7.8, 7.11 ва 7.20.
Қисми 8 <i>Тавзеҳот ба ҳисоботи молиявӣ</i>	Тағйирёфта: 8.4–8.6.
Қисми 9 <i>Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ ва алоҳида</i>	- Илова: 9.3Г, 9.4А–9.4В, 9.7А–9.7Б, 9.18А–9.18Б, 9.20А, 9.23Б ва 9.25А. (Талаботи банди 9.20А қаблан дар банди 22.19 ифода гардидаанд.) - Тағйирёфта: 9.1–9.3В, 9.4, 9.5–9.7, 9.8–9.14, 9.18, 9.19, 9.21–9.23А, 9.24–9.25 ва 9.26–9.29.
Қисми 10 <i>Сиёсати баҳисобгирӣ, арзёбӣ ва хатоҳо</i>	- Илова: 10.14А–10.14В. - Тағйирёфта: 10.1, 10.4–10.6, 10.9–10.10, 10.11 ва 10.15.

идома дорад...

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисми 11 <i>Воситаҳои молиявӣ</i> (Қисми 11 ва Қисми 12 бо мақсади таҳияи Қисми 11-и нав муттаҳид шудаанд. Бандҳои қаблии 12.3–12.8, 12.9–12.11 ва 12.13–12.29 Қисми 12 ба таври дахлдор ба бандҳои 11.49–11.54, 11.56–11.58 ва 11.59–11.75 рақамгузорӣ шудаанд. Бандҳои қаблии 12.1–12.2 ва 12.12 Қисми 12 соқит шудаанд.)	- Илова: 11.7А, 11.9ФА, 11.11А, 11.13А–11.13Б, 11.14А, 11.43А–11.43Б ва 11.55. - Тағйирёфта: 11.1, 11.4–11.7, 11.8–11.9, 11.9А–11.9Б, 11.11, 11.13, 11.14, 11.23–11.24, 11.39–11.41, 11.43, 11.44, 11.48, 11.49–11.51, 11.54, 11.57, 11.59–11.62, 11.64–11.65, 11.67, 11.69 ва 11.71–11.75. - Соқитшуда: 11.2 ва 11.27–11.32.
Қисми 12 <i>Арзёбии арзиши одилона</i>	Қисми нави 12 илова шудааст.
Қисми 13 <i>Захираҳои молику моддӣ</i>	- Илова: 13.2А. - Тағйирёфта: 13.2, 13.3, 13.12 ва 13.22. - Соқитшуда: 13.14.
Қисми 14 <i>Сармоягузорӣ ба иттиҳодияҳо</i>	Тағйирёфта: 14.2, 14.8, 14.10 ва 14.12–14.15.
Қисми 15 <i>Созишномаҳои муштарак</i>	- Тағйирёфта: 15.1–15.2, 15.3–15.18 ва 15.19–15.21. - Илова: 15.2А ва 15.18А–15.18Б.
Қисми 16 <i>Амволи сармоягузорӣ</i>	- Илова: 16.3А. - Тағйирёфта: 16.1, 16.6–16.7 ва 16.9–16.10.
Қисми 17 <i>Воситаҳои асосӣ</i>	Тағйирёфта: 17.3–17.4, 17.15Б, 17.19, 17.21–17.23, 17.28–17.29, 17.31 ва 17.33.
Қисми 18 <i>Дороиҳои ғайримоддӣ, ба истиснои гудвил</i>	- Илова: 18.22А ва истинод ба банди 18.4. - Тағйирёфта: 18.1, 18.4, 18.6, 18.24 ва 18.26–18.27.
Қисми 19 <i>Муттаҳидсозии тиҷорат ва гудвил</i>	Қисми 19 бозбинишуда.

идома дорад...

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисми 20 <i>Ичора</i>	Тағйирёфта: 20.1, 20.6 ва 20.12.
Қисми 21 <i>«Захираҳои эҳтиётӣ ва уҳдадориҳои шартӣ»</i>	- Илова: истинод ба банди 21.1, 21.1А, 21.6А–21.6Б ва 21.18–21.19. - Тағйирёфта: 21.1, 21.2, 21.8, 21.12, 21А.7 ва 21А.9. - Соқитшуда: 21А.3 ва 21А.5. (Талаботи банди 21А.3 акнун дар бандҳои 21.6А–21.6Б пешниҳод шудаанд).
Қисми 22 <i>Уҳдадорӣ ва сармоя</i>	- Тағйирёфта: 22.1–22.3, 22.7–22.8, 22.15 ва 22.16. - Соқитшуда: 22.19. (Талаботи банди 22.19 акнун дар банди 9.20А пешниҳод шудаанд).
Қисми 23 <i>Даромад аз фурӯш тибқи шартнома бо харидорон</i>	Қисми 23 бозбинишуда.
Қисми 24 <i>Грантҳои ҳукуматӣ</i>	Тағйирёфта: 24.7.
Қисми 25 <i>Хароҷоти қарзӣ</i>	Тағйирёфта: 25.1.
Қисми 26 <i>Пардохт дар асоси саҳм</i>	- Илова: 26.1В–26.1Г, истинод ба бандҳои 26.8, 26.14А–26.14Б ва 26.15А–26.15Г. - Тағйирёфта: 26.5–26.9, 26.12, 26.15 ва 26.16–26.17.
Қисми 27 <i>Беқурбшавии дороиҳо</i>	Тағйирёфта: 27.1, 27.9, 27.14, 27.25, 27.27 ва 27.33.
Қисми 28 <i>Подошпулӣ ба кормандон</i>	- Илова: 28.34А–28.34Б ва 28.41А–28.41Г. - Тағйирёфта: 28.1, 28.4, 28.11, 28.14–28.15, 28.17, 28.19, 28.21, 28.26, 28.29, 28.31, 28.34, 28.37–28.38, 28.40–28.41 ва 28.42. - Соқитшуда: 28.35 ва 28.44.

идома дорад...

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Қисми 29 <i>Андоз аз даромад</i>	- Илова: 29.16А, 29.19А, 29.34А–29.34Г ва 29.37А. - Тағйирёфта: 29.1, 29.3А, 29.6, 29.13–29.14, 29.16, 29.19, 29.24–29.26, 29.29, 29.36–29.37 ва 29.39. - Соқитшуда: 29.41.
Қисми 30 <i>Интиқоли амалиёт бо асъори хориҷӣ</i>	- Илова: 30.5А, 30.8А, 30.28–30.29 ва Замимаи Қисми 30. - Тағйирёфта: 30.1, 30.5, 30.9, 30.11 ва 30.25.
Қисми 31 <i>Таварруми шадид</i>	Тағйирёфта: 31.13.
Қисми 32 <i>Рӯйдодҳо пас аз интиҳои давраи ҳисоботӣ</i>	Қисми 32 бидуни тасҳеҳ.
Қисми 33 <i>Ифшои маълумот дар бораи тарафҳои алоқаманд</i>	- Илова: 33.7А ва 33.15. - Тағйирёфта: 33.2, 33.4, 33.9 ва 33.11–33.12.
Қисми 34 <i>Фаъолияти махсус</i>	- Илова: 34.2А–34.2Б ва 34.11Е. - Тағйирёфта: 34.2, 34.3–34.7, 34.11Б, 34.14 ва 34.16.
Қисми 35 <i>Ќузариш ба Стандарти баҳисобии СБҲМ барои КХМ</i>	Тағйирёфта: 35.1–35.4, 35.6–35.7, 35.9–35.10 ва 35.12А.
Замимаи А <i>Санаи эътибор пайдо кардан ва давраи гузариш</i>	Замимаи А бозбинишуда.
Замимаи Б <i>Вожаномаи мафҳумҳо</i>	Тағйироте, ки аз ҳисоби дигар тағйирот ба қисмҳои Стандарти мазкур ба миён омадаанд.

Замимаи Б

Вожаномаи мафҳумҳо

Замимаи мазкур қисми ҷудонопазири Стандарти мазкур маҳсуб меёбад.

Амалиёт бо тарафи алоқаманд	Интиқоли захираҳо, хизматрасонӣ ё ухдадориро байни тарафҳои ба ҳамдигар алоқаманд, новобаста аз он ки барои ин маблағ гирифта мешавад ё намешавад.
Амалиёти муқаррарӣ	Амалиёте, ки дар бозор мавҷудияти объектро дар муддати чанд муддат пеш аз санаи арзёбӣ дар назар дошта, барои анҷом додани амалиёти маркетингӣ кифоя аст, ки дар ин бозор барои амалиёт бо чунин дороиҳо ё ухдадориро муқаррар гардида, қабул шудаанд; чунин амалиёт маҷбурӣ намебошад (масалан, барҳамдиҳии маҷбурӣ ё фурӯши маҷбурӣ).
Амалиёти пардохт дар асоси саҳм	Амалиёте, ки дар он корхона: (а) мол ё хизматрасониро аз таҳвилгари ин мол ё хизматрасонӣ (аз ҷумла, корманд) тибқи шартномаи пардохт дар асоси саҳмияҳо қабул менамояд; ё (б) ухдадорӣ анҷом додани ҳисоббаробарии амалиёти пардохт бо таҳвилгарро тибқи шартномаи пардохт дар асоси саҳмияҳо дар он маврид, ки дигар корхонаҳои гурӯҳ ин мол ё хизматрасониро қабул менамояд.
Амалиёти пешбинишаванда	Амалиёти анҷомнаёфта, вале дар оянда пешбинишаванда.
Амволи сармоягузорӣ	Амвол (замин, бино ё як қисми бино ё ҳардуи он), ки барои ба даст овардани иҷорапулӣ ё барои зиёд намудани сармоя ё ҳардуи он нигоҳ дошта мешавад, аммо на бо мақсади: (а) истифода дар истеҳсол, таҳвили молҳо, хизматрасонӣ ва мақсадҳои маъмурий; ё (б) фурӯш дар қараёни фаъолияти муқаррарӣ.
Андоз аз даромад	Ҳама гуна андозҳои маҳаллӣ ва хориҷӣ, ки дар асоси ғоидаи андозбандишаванда ситонида мешаванд. Андоз аз даромад ҳамзамон андозҳо ба монанди андоз аз манбаи пардохт, андозҳои аз ҷониби корхонаҳои фаръӣ, иттиҳодияҳо ва корхонаҳои муттаҳидшуда пардохташаванда ё тақсими ғоида ба корхонаи ҳисоботдиҳанда дар доираи фаъолияти муштаракро дар бар мегирад.
Андози ба таъхир гузошташуда	Андозе, ки бояд нисбат ба ғоидаи андозбандишаванда (зарар аз андоз) барои даврони ҳисоботии оянда, дар натиҷаи амалиёт ё рӯйдодҳои гузашта, пардохта (баргاردонида) шавад.
Андози ҷорӣ	Маблағи андоз аз даромаде, ки бояд нисбат ба ғоидаи андозбандишаванда (зарари андоз) барои давраи ҷорӣ ё давраи ҳисоботии гузашта пардохта шавад.
Арзёбӣ, ченак	Натиҷаи татбиқи заминаи арзёбӣ нисбат ба дороиву ухдадорӣ ва даромаду хароҷоти дахлдор.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Арзёбии баҳисобгирии муҳосибӣ	Нишондиҳандаҳои пулӣ дар ҳисоботи молиявӣ, ки ҷангоми арзёбӣ ба номуайяний дучор мешаванд.
Арзиши бақиявӣ (дорой)	Маблағи ҳисоббаробарӣ, ки корхона дар давраи ҷорӣ аз фурӯши дорой пас аз тарҳи хароҷоти ҳисоббаробарӣ барои фурӯш эҳтимолан мегирифт, агар дорой дар он вазъи бузургӣ ва он ҳолате, ки дар интиҳои муҳлати истифодаи муфиди он қарор меошад.
Арзиши воқеӣ	Арзёбии ҷорӣ арзиши воқеии тахфифшудаи гардиши воситаҳои пулии соф дар ҷараёни фаъолияти муқаррарӣ.
Арзиши дохилӣ	Тафовут байни арзиши одилонаи саҳмияҳое, ки контрагент ҳуқуқи ба он обуна шудан (шартӣ ё ғайришартӣ) ё ҳуқуқи гирифтани онро дорад ва нархе (агар мавҷуд бошад), ки контрагент бояд (ё метавонад) барои ин саҳмияҳо пардохт намояд. Масалан, опсион ба як саҳмия бо нархи одилонаи иҷро 15 в.п. (воҳиди пулӣ), нисбат ба саҳмияи бо нархи одилонаи 20 в.п., арзиши дохилии 5 в.п. дорад.
Арзиши истехлок	Арзиши аслии дорой ё маблағи дигар, ки арзиши аслиро (дар ҳисоботи молиявӣ) бо тарҳи арзиши бақиявии он иваз менамояд.
Арзиши истехлоки дорони молиявӣ ё уҳдадори молиявӣ	Маблағест, ки тибқи он дорони молиявӣ ё уҳдадори молиявӣ ҷангоми эътирофи аввалия бо тарҳ намудани пардохти маблағи асосӣ, ҷамъ ё тарҳи истехлоки ҷамъшуда бо истифодаи усули меъёри фоидаи самараноки ҳама гуна фарқияти байни маблағи аввала ва маблағи ҷангоми пардохт ва тарҳи ҳама гуна камшавӣ (ба таври мустақим ё тавассути истифодаи ҳисоби захиравӣ) барои қиёси арзиш ё имконнопазирии ситонидани ҷарима арзёбӣ қарда мешавад.
Арзиши истифодашаванда	Арзиши ҷорӣ маҷмуи воситаҳои пулии оянда, ки аз дорой ё воҳидҳои таҳриқдиҳандаи воситаҳои пулӣ бармеояд.
Арзиши одилона	Нархе, ки ҷангоми фурӯши дорой ё пардохти уҳдадорӣ, аз натиҷаи амалиёти дахлдор байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ, метавонад ба даст ояд.
Арзиши тавозунӣ	Маблағе, ки мувофиқи он дорой, уҳдадорӣ ё сармоя дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ эътироф қарда мегардад.
Асъори амалкунанда (функционалӣ)	Асъори асосии муҳити иқтисодӣ мебошад, ки корхона фаъолияти худро тавассути он амалӣ менамояд.
Асъори пешниҳод	Асъоре, ки ҳисоботи молиявӣ тибқи он пешниҳод қарда мешавад.
Бозори асосӣ	Бозоре, ки дорон ҳаҷми баландтарини савдо ва сатҳи фаъолият барои дорониҳо ё уҳдадориҳои асосӣ мебошад.
Бозори бештар муфид	Бозоре, ки дар он маблағи ҳадди баланд аз фурӯши дорой гирифта мешавад ё ҳадди ақали маблағ бо он сабаб пардохта мешавад, ки бо назардошти хароҷот аз амалиёт ва хароҷоти нақлиётӣ интиқоли уҳдадорӣ анҷом мепазирад.
Бозори фаъол	Бозоре, ки дар он амалиёти дорой ё уҳдадорӣ ҷиҳати пешниҳоди маълумоти доимӣ дар бораи нархҳо бо ҳаҷм ва пайдараҳмии кофӣ ба роҳ монда мешавад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Возех, возехият	Гуруҳбандӣ, хусусият ва дар шакли возеху кутӯх пешниҳод намудани маълумот дарки онро осон менамояд.
Воситаи молиявӣ	Шартномае, ки боиси ба вучуд омадани дороии молиявии як корхона ва уҳдадории молиявӣ ё воситаи ҳиссавии корхонаи дигар мегардад.
Воситаи ҳедчинамой	Бо мақсади баҳисобгирии ҳедчинамой, ки барои корхонаҳои хурду миёна тааллуқ дорад, тибки Қисмати II Қисми 11 воситаи ҳедчинамой - воситаи молиявие ба ҳисоб меравад, ки ба талаботи зерин мутобиқат менамояд: (а) агар воситаи савоп аз рӯйи меъёри фоиз, сопи асъорӣ, шартномаи форвардӣ - асъорӣ ё шартномаи форвардӣ-моли маҳсуб ёбад, ки тибки интизорӣ барои суғуртанамоии хавфи дар банди 11.63 овардашуда хеле самаранок хоҳад буд ва ҳамчун хавфи ҳедчинамой ифода гардидааст; (б) агар воситаи иштироки тарафҳо, ки нисбат ба корхонаи ҳисоботдиҳанда бегона аст (яъне бегона нисбат ба гуруҳ, сегмент ё корхонаи алоҳида, ки нисбати он(ҳо) ҳисобот омода карда мешавад), пешбинӣ намояд; (в) маблағи шартии он ба маблағе, ки дар моддаи ҳедчинамой ҳамчун "асосӣ" ё "шартӣ" ифода ёфтааст, баробар бошад; (г) он дорои муҳлати ифодагардидаи пардохт (баргардонидан) мебошад, ки набояд дертар аз: (i) муҳлати баргардонидани воситаи молиявии ҳедчишаванда бошад; (ii) санаи иҷрои шартномаи дахлдор дар бораи харид ё мол бошад; ё (iii) ба вучуд омадани амалиёти ҳедчинамоии пешбинишуда бо эҳтимолияти зиёди асъори хориҷӣ ё мол бошад. (ғ) воситаи муқаррарот дар бораи пешпардохт, пардохти (баргардонидани) пеш аз муҳлат ё тамдидро дар бар нагирад.
Воситаҳои асосӣ	Дороиҳои молие, ки: (а) барои истифода дар истехсолот ё дастрасии молу хизматрасонӣ, ҷиҳати ба шахси дигар ба иҷора додан ё барои мақсадҳои маъмурии нигоҳ дошта мешаванд; ва (б) тахмин меравад, ки онҳо дар муддати зиёда аз як давра истифода бурда мешаванд.
Воситаҳои молиявии мураккаб	Воситаи молиявие, ки аз нигоҳи эмитент ҳам уҳдадорӣ ва ҳам унсури сармояро дар худ ҷиғз менамояд.
Воситаҳои пулӣ	Даромад ва хароҷоти воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши воситаҳои пулӣ.
Воҳиди баҳисобгирӣ	Ҳуқуқ ё гуруҳи ҳуқуқ, уҳдадорӣ ё гуруҳи уҳдадорӣ ё гуруҳи ҳуқуқу уҳдадорӣ, ки нисбати онҳо меъёри эътироф ва арзёбӣ татбиқ мегардад.
Воҳиди ҳосилкунандаи воситаҳои пулӣ (воҳиди ҳосилкунанда)	Камтарин гуруҳи дороиҳои ҳаммонанд (идентификацияшуда), ки воридшавии воситаҳои пулиро аз доимӣ истифода бурдани чунин дороиҳо таъмин намуда, то андозае аз воридшавии воситаҳои пулии дигар дороиҳо ё гуруҳи дороиҳо вобастагӣ надоранд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Гардиши воситаҳои пулӣ	Даромаду хароҷоти воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши онҳо.
Грантҳои давлатӣ	Кумаки давлатӣ дар шакли додани захираҳо ба корхона бар ивази иҷрои шартҳои муайяни марбут ба фаъолияти амалиёти корхона дар давраи гузашта ё оянда мебошад.
Гудвил	Дорои нишондиҳандаи фоидаҳои иқтисодии минбаъда аз дигар дороиҳои дар натиҷаи муттаҳидсозии тижорат харидашуда, ки ба таври алоҳида ҳаммонанд ва эътироф карда нашуданд.
Гузариш, таъмин намудан, вобаста намудан	Пешниҳоди ҳуқуқ. Дар доираи қарордод дар бораи пардохтҳо дар асоси саҳмияҳо ҳуқуқи контрагент барои гирифтани воситаҳои пулӣ, дигар дороиҳо ё воситаҳои ҳиссаи корхона дар он лаҳзае, ки ҳуқуқи контрагент аз риояи шартҳои муайяни гузариши ҳуқуқ дигар вобаста намебошад, ба ӯ мегузарад.
Гурӯҳ	Корхонаи асосӣ ва ҳама корхонаҳои фаръии он.
Гурӯҳбандӣ (тасниф)	Дар асоси хусусиятҳои умумӣ ба гурӯҳҳо ҷудо намудани дорой, уҳдадорӣ, сармоя, даромад ё хароҷот бо мақсади пешниҳод ва ифшои маълумот.
Гурӯҳи дороиҳо	Гурӯҳи дороиҳое, ки хусусияти яхела доранд ва дар фаъолияти корхона истифода мешаванд.
Давлат, ҳукумат	Давлат, корхонаҳои давлатӣ ва мақомоти ҳаммонанд, ҳам маҳаллӣ ва ҳам милли ё байналмилалӣ.
Давраи гузариши ҳуқуқ	Даврае мебошад, ки дар муддати он ҳама шартҳои гузариши ҳуқуқ аз рӯи қарордоди пардохтҳо дар асоси саҳмияҳо бояд иҷро шаванд.
Давраи фосилавӣ	Давраи ҳисоботи молиявии аз соли пурраи молиявӣ кутохтар.
Давраи ҳисоботӣ	Даврае, ки ҳисоботи молиявӣ ё ҳисоботи молиявии фосилавиро дар бар мегирад.
Дар бозори кушод гардишкунанда (воситаҳои қарзӣ ё ҳиссаӣ)	Дар бозори кушод гардишкунанда ё дар раванди барориш барои фурӯш қарордошта (биржаи фондии милли ё хориҷӣ, ё бозори ғайрибиржавӣ, аз ҷумла, бозори маҳаллӣ ё минтақавӣ).
Даромад	Афзоиши фоидаи иқтисодӣ дар давраи ҳисоботӣ дар шакли воридот ё зиёдшавии дороиҳо ё камшавии уҳдадорӣ, ки боиси зиёд гардидани сармоя мегарданд, ба истиснои онҳое, ки бо зиёдшавии саҳми сармоягузoron ба сармоя алоқаманд мебошанд.
Даромад аз фурӯш	Даромаде, ки дар раванди фаъолияти муқаррарии корхона ба даст оварда мешавад.
Дигар маҷмӯи даромад	Моддаҳои даромад ва хароҷот (аз ҷумла, тасҳеҳот нисбат ба азнавгурӯҳбандӣ), ки дар таркиби фоида ё зарар, ҷӣ гунае, ки Стандарти мазкур талаб менамояд ё иҷозат медиҳад, эътироф карда намешаванд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Дорандагон, соҳибмулкони, Дорандагони воситаҳои ҳамчун сармоя гурӯҳбандишуда.
чузъ

Дорой Захираҳои ҷории иқтисодие, ки бар асари рӯйдодҳои гузашта аз ҷониби он назорат карда мешавад.

Дороии биологӣ Ҳайвон ё растании зинда.

Дороии ғайримодӣ Дороии ғайрипулии ҳаммонанд, ки моҳияти физикӣ надорад. Чунин дорой ҳамон вақт ҳаммонанд ба ҳисоб меравад, агар:

(а) ҷудошаванда бошад, яъне метавонад аз корхона ҷудо бошад ё аз корхона дар алоҳидагӣ фурухта шавад, таҳвил гардад, бо иҷозатнома таъмин гардад, ба иҷора дода шавад, ба таври алоҳида ё дар якҷоягӣ бо шартномаи дахлдор, дорой ё уҳдадорӣ иваз гардад; ё

(б) аз ҳуқуқи шартномавӣ ё дигар ҳуқуқҳо, новобаста аз он, ки чунин ҳуқуқҳо интиқолёбанда, аз дигар корхона ё ҳуқуқи уҳдадорӣ ҷудошаванда махсус меёбанд, ба вучуд оянд.

Дороии молиявӣ Ҳама гуна дорой, ки дар худ инҳоро таҷассум менамоянд:

(а) воситаҳои пулӣ;

(б) воситаи ҳиссагии корхонаи дигар;

(в) ҳуқуқи шартномавӣ:

(i) ҷиҳати дастрас намудани воситаҳои пулӣ ё дигар дороии молиявӣ аз корхонаи дигар; ё

(ii) ҷиҳати ивази дороиҳои молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявӣ бо корхонаи дигар бо шартҳои эҳтимолии барои корхона мусоид; ё

(г) ҳисоббаробарие, ки тибқи шартнома ва тавассути воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона анҷом дода мешаванд ё метавонад анҷом дода шаванд ва аз инҳо иборатанд:

(i) корхона уҳдадор мебошад ё метавонад уҳдадор шавад, ки миқдори тағйирёбандаи воситаҳои ҳиссагии корхонаро ба даст орад; ё

(ii) ҳисоббаробарӣ на бо роҳи иваз намудани маблағи муайяни воситаи пулӣ ё дигар дороии молиявӣ, ки ба миқдори муайяни воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона анҷом дода мешаванд ё метавонанд анҷом дода шаванд. Бо ин мақсад воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона воситаҳои молиявии бо ҳуқуқи аз нав фурухтани онро дар бар намегиранд ва воситаҳои, ки шартномаҳои дар оянда гирифтани таҳвили воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона махсус меёбанд.

Дороии шартномавӣ Ҳуқуқи корхона барои ҷуброн бар ивази мол ё хизматрасоние, ки корхона ба харидор интиқол кардааст, ҳангоме, ки чунин ҳуқуқ аз ягон омили фарқкунанда аз фарорасии давраи муайян вобаста мебошад (масалан, тавассути корхона иҷро гардидани уҳдадориҳои муайян дар давраи оянда).

Дороиҳои андозии батаъхиргузошуда Маблағи андоз аз даромад, ки бояд дар давраҳои оянда ҷуброн карда шавад, нисбат ба:

(а) фарқиятҳои муваққатии тарҳшаванда;

(б) зарари андозии истифоданашудаи ба давраҳои оянда интиқолшуда; ва

(в) қарзҳои андозии истифоданашудаи ба давраҳои оянда интиқолшуда.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Дороиҳои нақша (нақшаи нафақавӣ / (нақшаи пардохт ба кормандон)	Дороиҳои фонди дарозмуддати подош ба кормандон ва биманомаҳои суғурта, ки талаботи дахлдорро қонеъ месозанд.
Дороиҳои шартӣ	Дороиҳои эҳтимолӣ, ки аз рӯйдодҳои гузашта ба вучуд меоянд ва мавҷудияти онҳо танҳо аз натиҷаи сар задан ё назадани як ё якҷанд рӯйдодҳои номуайяни минбаъда, ки таҳти назорати пурраи корхона намебошанд, тасдиқ мегардад.
Заминаи арзёбӣ	Хусусияти мушаххасгардидаи – масалан, арзиши таърихӣ, арзиши одилона ё арзиши фурӯш - объекти арзёбишаванда.
Зарар (аз беқурбшавӣ)	Маблағе, ки арзиши тавозунии дорой: (а) вобаста ба захираҳо - аз нархи фурӯш тарҳи харочоти анҷомдиҳӣ ва фурӯш зиёд мебошад; ё (б) вобаста ба дигар дороиҳо - аз арзиши одилонаи онҳо тарҳи харочоти фурӯш зиёд мебошад.
Захираи эҳтиётӣ, пешниҳод	Уҳдадорие, ки муҳлат ё бузургии номуайяно доро мебошад.
Захираҳои иқтисодӣ	Ҳукукест, ки дорои иқтидори бунёди манфиатҳои иқтисодӣ мебошад.
Захираҳои молино моддӣ	Дороиҳое, ки: (а) дар фаъолияти муқаррарӣ барои фурӯш мансубанд; (б) дар раванди истеҳсол ҷиҳати фурӯши минбаъда қарор доранд; ё (в) дар шакли мавод ё дастрасӣ мебошанд, ки дар раванди истеҳсол ё хизматрасонӣ истифода мешаванд.
Зироати ҳосилдиҳанда	Зироати ҳосилдиҳанда — растаниҳои зиндае, ки: (а) дар истеҳсолот ё таҳвили маҳсулоти кишоварзӣ истифода мегардад; (б) интизор меравад, ки зиёда аз як давра ҳосил медиҳад; ва (в) имконияте дорад, ки дар оянда ҳамчун маҳсулоти кишоварзӣ фурӯхта мешавад, ба истиснои ҳолатҳои фурӯш ба сифати партов.
Изҳори ҳуқуқ нисбат ба ҳисса дар сармоя	Ҳуқуқи талаб намудани ҳиссаи боқимондаи дороиҳои корхона пас аз тарҳи ҳама гуна уҳдадорӣ.
Иқтидори гирифтани манфиати иқтисодӣ	Захираи иқтисодӣ – имконияти аллакай мавҷудбуда ва ҳадди ақалл дар як ҳолат овардани манфиати иқтисодӣ ба корхона, ки аз манфиатҳои ба дигар тарафҳо дастрасбуда зиёд мебошад.
Имтиёзҳои пешбинишуда	Пардохтҳои, ки ҳуқуқи онҳо, мувофиқи шартҳои нақшаи нафақавӣ, аз идомаи фаъолияти қарӣ вобаста намебошад.
Истеҳлок (хӯрдашӣ, amortisation)	Тақсимои мунтазами арзиши истеҳлоки дорой дар давраи муҳлати истифодаи муфиди он.
Истеҳлок (хӯрдашӣ, depreciation)	Тақсимои мунтазами арзиши истеҳлоки дорой дар давраи муҳлати истифодаи муфиди он.
Истифодабарандагонии асосӣ	Сармоягузори мавҷудаи дорои иқтидор, кредиторон ва агентҳои қарзӣ – рейтингӣ.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Истифодаи бехтарин ва босамартарин	Истифодаи дорои ғайримолиявӣ аз ҷониби иштирокчиёни бозор, ки арзиши он дороиҳо ё гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадорихоро (масалан, тичорат), ки дар таркиби он дорои мазкур истифода мешавад, ба ҳадди баланд мерасонад.
Иттиҳодия (Ассотсиатсия)	Корхонае, ки сармоягузор ба он таъсири назаррас мерасонад.
Ичора	Созишномае, ки мувофиқи он ичорадиханда ба ичорагир бар ивази пардохт ё силсилаи пардохтҳо, ҳуқуқи истифодабарии дороиро дар муҳлати мувофиқашуда медиҳад.
Ичораи амалиётӣ	Ичорае, ки тибки шартҳои он интиқоли ҳама гуна хавф ва манфиати ба соҳибмӯлкӣ хос анҷом дода намешавад. Ҳама гуна шакли ичорае, ки аз ичораи амалиётӣ фарқ мекунад, ичораи молиявӣ маҳсуб меёбад.
Ичораи молиявӣ	Ичорае, ки аз рӯи он ҳама хавф ва манфиатҳои ба соҳибияти дорой интиқол дода мешавад. Ҳуқуқи соҳибият метавонад интиқол дода шавад ва ё нашавад. Ҳама гуна шакли ичора, ки аз ичораи молиявӣ фарқ мекунад, ичораи амалиётӣ ба ҳисоб меравад.
Иштирокчиёни бозор	Харидорон ва фурӯшандагон дар бозори асосӣ (ё аз ҳама муфидтар) дар робита ба дороиҳо ё уҳдадорихое, ки дорои ҳамаи хусусиятҳои зерин мебошанд: (а) онҳо аз ҳамдигар вобаста намебошанд, яъне онҳо, тавре ки дар Қисми 33 муқаррар шудааст, тарафҳои алоқаманд намебошанд; (б) онҳо ба таври хуб огоҳ буда, дар бораи дорой ё уҳдадорӣ ва амалиёт фаҳмиши кофӣ доранд; (в) онҳо имконияти бастанӣ қарордод дар бораи хариди дороиҳо ё уҳдадорихоро доро мебошанд; ва (г) онҳо хоҳиши бастанӣ қарордод дар бораи хариди дороиҳо ё уҳдадорихоро доранд, яъне онҳо барои бастанӣ чунин қарордод бидуни роҳи маҷбурӣ ва ё дигар роҳи маҷбуркунӣ ангефта доранд.
Корхонаи асосӣ	Корхонае, ки як ё якчанд корхонаи фаръӣ дорад.
Корхонаи ба таври муштарак назоратшаванда	Корхонаи муштараке, ки таъсиси корпоратсия, шарикӣ ё корхонаи дигареро дар назар дорад, ки дар он ҳар як иштирокчӣ ҳиссаи иштироки худро дорад. Корхона мисли дигар корхонаҳо амал менамояд, ба истиснои он, ки созишномаи шартномавӣ назорати якҷояи фаъолияти иқтисодии корхонаро байни иштирокчиён муқаррар намудааст.
Корхонаи фаръӣ	Корхонае, ки аз ҷониби корхонаи дигар идора карда мешавад.
Корхонаи ҳисоботдиханда	Корхонае, ки уҳдадор аст, ё қарор намудааст, ки ҳисоботи молиявии таъйиноти умумиро таҳия намояд.
Корхонаҳои хурду миёна	Корхонаҳое, ки: (а) таҳти ҳисоботи ҳукумат қарор надоранд; ва (б) ҳисоботи молиявии истифодаи умумро барои истифодабарандагони беруна нашр менамоянд. Корхона дорои тахтиҳисоботии умумӣ мебошад, агар:

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

(а) ҳисоботи молиявии худро ба комиссияи қоғазҳои қиматнок ё дигар ташкилоти танзимкунанда, бо мақсади барориши ҳама гуна гурӯҳи воситаҳо ба бозори умумӣ, пешниҳод намудааст ё дар раванди пешниҳод қарор дорад; ё

(б) дороиҳоро ба сифати идоракунии эътимоднок барои гурӯҳи шахсони беруна ҳамчун яке аз самтҳои асосии фаъолияти худ идора мекунад.

Қарзҳо барои пардохт	Уҳдадориҳои молиявие, ки аз қарзҳои кӯтоҳмуддати тиҷоратӣ бо шартҳои муқаррарии қарздиҳӣ фарқ менамоянд.
Шартномаи мушкӣ	Қарордоде, ки дар он хароҷоти бартаарафнашаванда барои иҷрои уҳдадориҳои созишномавӣ аз фоидаи иқтисодии аз он гирифташуда зиёд мебошад.
Қатъи эътироф	Истисно намудани дорой ё уҳдадори қаблан эътирофшуда аз ҳисобот дар бораи ҳолати молиявии корхона.
Қурби асъор ба санаи ҳисоботӣ	Қурби спот дар охири давраи ҳисоботӣ.
Маблағгузорӣ (подошпулӣ ҳангоми анҷоми фаъолияти меҳнатӣ)	Аъзоҳаққи корхона ва баъзан кормандони он ба корхона ё фонди аз ҷиҳати ҳуқуқӣ алоҳида аз корхонаи ҳисоботдиҳанда, ки аз ҳисоби он ба кормандон подош пардохта мешавад.
Маблағи ҷуброншаванда	Калонтарин арзиши одилонаи дорой (воҳиди воситаҳои пулӣро ҳосилкунанда) бо тарҳи хароҷот аз фурӯш ва истифодаи он.
Маблағи шартӣ	Микдори воҳиди пулӣ, сахмияҳо, пуд (бушел), фунт ва дигар воҳидҳои дар шартнома ифодагардида, ки воситаи молиявӣ ба ҳисоб меравад.
Мавҷудияти номуайяний	Номуайяний нисбат ба мавҷудияти дорой ё уҳдадорӣ.
Мақсади ҳисоботи молиявӣ	Пешниҳоди маълумот дар бораи ҳолати молиявӣ, натиҷаи фаъолият ва гардиши воситаҳои пулӣи корхона, ки ҳангоми қабули қарор ба истифодабарандагон манфиатовар мебошад, ки имконияти талаб намудани ҳисоботи бо дархости онҳо омодашударо надоранд.
Манбаи андоз	Арзёбии дорой, уҳдадорӣ ва воситаҳои ҳиссаӣ тибқи қонунгузори амалкунандаи андоз.
Манбаи маълумоти мушоҳидашаванда	Манбаи маълумоте, ки барои онҳо иттилооти бозор дастрас намебошад ва бо истифода аз тамоми маълумоти мавҷуда дар бораи фарзияҳое, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муайян намудани нархи дороиҳо ё уҳдадориҳои дарҷгардида истифода хоҳанд кард, гирифта мешавад.
Манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда	Манбаи маълумоте, ки аз маълумоти бозор гирифта шудааст, ба монанди иттилооти дастраси омма дар бораи рӯйдодҳо ё қарордодҳои воқеӣ ва фарзияҳое ро инъикос менамоянд, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муайян намудани нархи дороиҳо ё уҳдадориҳои дахлдор истифода хоҳанд кард.
Маҳсулноқӣ, натиҷаи	Алоқамандии даромад ва хароҷоти корхона, ки дар ҳисобот

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

фаъолият	дар бораи маҷмуи даромад инъикос ёфтааст.
Маҳсулоти кишоварзӣ	Маҳсулоте, ки аз дорониҳои биологӣ корхона ҷамъоварӣ шудааст.
Меъёри афзоиши фоизи сармояи қарзӣ ичора	Меъёри фоизе, ки иҷорагир бар ивази иҷораи ҳаммонанд бояд пардохт намояд ё дар сурате, агар муайян намудани он имконнопазир бошад, меъёри пардохт дар ибтидои муҳлати иҷора, ки иҷорагир бояд барои воситаҳои қарзӣ, ки ба муҳлат ва гарави мушобеҳ дар ҳаҷме, ки барои харидани дорони нав кифоя мебошад, пардохт намояд.
Меъёри фоизе, ки дар шартномаи иҷора ҷой дода шудааст	Меъёри фоиз, ки дар ибтидои санаи иҷора маҷмуи арзиши умумӣ (а) пардохти ҳадди ақали иҷора ва (б) арзиши бақиявии бе кафолат ба маблағи (i) арзиши одилонаи дорони ба иҷора гирифташуда ва (ii) ҳама гуна хароҷоти мустақими иҷорадиханда, баробар бошад.
Меъёри фоизи самаранок	Меъёрест, ки ба таври дақиқ пардохтҳои ояндаи пулӣ ё воридшавии даромадхоро дар муддати муҳлати пешбинишудаи воситаи молиявӣ ё дар мавриди мувофиқ, яъне дар давраи кӯтоҳ то арзиши софи тавозунии дорони молиявӣ ё уҳдадорӣ молиявӣ тахфиф менамояд.
Моддаи ҳедҷишаванда	Бо мақсади баҳисобгирӣ ҳедҷинамой, ки барои корхонаҳои хурду миёна тааллуқ дорад, тибқи Қисми 12 СБҲМ мазкур моддаи ҳедҷинамой маҳсуб меёбад: (а) хавфи фоизи воситаҳои қарзӣ, ки ар рӯйи арзиши истехлоқшаванда арзёбӣ мегарданд; (б) хавфи асъорӣ ё фоизи уҳдадориҳои қатъӣ ё амалиёти пешбинишавандаи дорони эҳтимолияти баланд; (в) хавфи нарх аз рӯйи мол, ки аз ҷониби корхона тибқи уҳдадориҳои қатъӣ ё амалиёти пешбинишавандаи дорони эҳтимолияти баланди хариду фурӯш нигоҳ дошта мешавад; ё (г) хавфи асъории маблағи софи сармоягузорӣ ба фаъолияти хориҷӣ.
Моддаҳои пулӣ	Воҳидҳои асъории нақд, ҳамчунин дорониҳо ва уҳдадориҳои, ки дар шакли собитшуда ё микдори муайяни воҳидҳои асъорӣ бояд гирифта ва ё пардохт шуда бошанд.
Муттаҳидсозӣ, ҷамъбасти, маҷмӯӣ	Якҷоя намудани дорониҳо, уҳдадориҳо, сармоя, даромад ё хароҷоте, ки хусусияти умумӣ доранд ва дар як гурӯҳбандӣ ҷойгир гардидаанд.
Муттаҳидсозии тичорат	Амалиёт ё рӯйдоди дигаре, ки дар натиҷаи он корхонаи харидор назорати як ё якчанд корхонаро ба даст меорад. Амалиётеро, ки баъзан «муттаҳидсозии ҳақиқӣ» ё «муттаҳидсозии баробар» меноманд, муттаҳидсозии тичорат маҳсуб меёбад, бо ҳамон маъно, ки ин мафҳум дар Стандарти мазкур истифода мегардад.
Муҳим, назаррас	Маълумот муҳим маҳсуб меёбад, агар ба таври асоснок интизор равад, ки ҳазф ё таҳриф шудани он ба қарорҳои истифодабарандагон ҳисоботи молиявии дорони таъйиноти умумӣ, ки дар асоси ҳисоботи молиявии дорони маълумоти молиявӣ дар бораи корхонаи ҳисоботдиханда қабул гардидаанд, таъсир расонад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Мухлати истифодаи муфид	Даврае, ки дар муддати он дороиҳо аз ҷониби корхона ба таври муфид истифода бурда мешавад ё миқдори дахлдори вохидҳои истеҳсоли ё ҳаммонанди онҳо, ки корхона интизор аст бо кумаки дороии мазкур ба даст оварад.
Назорат (аз болои корхона)	Сармоягузор объекти сармоягузорино ҳангоми ба хавф дучор гардидани он назорат мекунад ё ба гирифтани фоида аз ҳисоби иштироки худ дар объекти сармоягузорӣ ҳуқуқ дорад ва имкони таъсир расонидан ба ин фойдари тавассути назорати худ аз болои объекти сармоягузорӣ доро мебошад.
Назорати муштарак	Тақсимои назорати фаъолияти иқтисодии бо шартнома мувофиқашуда. Танҳо барои ҳолате вучуд дошта метавонад, ки қарорҳои стратегӣ, молиявӣ ва амалиётии марбут ба фаъолият, ризоияти якдилонии тарафҳои тақсимои назоратро талаб намояд.
Накшаҳои нафақавии қарғармоён	Накшаҳо бо аъзоҳаққи муқарраршуда (ба истинои накшаҳои давлатӣ) ё накшаҳо бо пардохти муқарраршуда (ба истинои накшаҳои давлатӣ), ки: (а) дороиҳоеро, ки аз ҷониби қорхонаҳои гуногуни тахти назорати умумӣ қарорнадошта саҳмгузорӣ шудаанд, муттаҳид месозанд; ва (б) ин дороиҳоеро барои пешниҳоди подош ба қормандони бештар аз як қорхона истифода мебаранд, дар асоси он, ки андозаи саҳм ва подошҳо бе назардошти дар қадом қорхона бо қор таъмин гардидани қормандони дахлдор муқаррар қарда мешаванд.
Накшаи давлатӣ (нафақавӣ)	Накшаи подошҳои қорғарон, ки барои қароғирии ҳама қорхонаҳо (ё ҳама қорхонаҳои гуруҳи муайян, масалан соҳаи муайян) ё қорхонаҳои аз ҷониби мақомоти миллий ва маҳаллӣ идорашаванда ё дигар мақомот (масалан, агентии мухтор, ки махсусан барои ин мақсад бунёд шудааст), ки тахти назорат ё таъсири қорхонаи гузоришдиҳанда қарор надорад, тибқи қонунгузорӣ муқаррар шудааст.
Накшаи пардохт пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ	Созишномаҳои расмӣ ва ё ғайрирасмӣ, ки тибқи онҳо қорхона ба як ё якчанд нафар қормандонаш пас аз итмои фаъолияти меҳнатиашон подоши пулӣ меқардозад.
Накшаҳои нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда	Накшаҳои қубронпулӣ бинобар ба анҷом расидани фаъолияти меҳнатӣ, ба истиснои накшаҳои саҳми муқарраршуда.
Накшаҳои нафақавӣ бо саҳмҳои муқарраршуда	Накшаҳои қубронпулӣ бинобар ба анҷом расидани фаъолияти меҳнатӣ, ки тибқи он қорхона ба қорхонаи (фонди) алоҳида саҳмҳои собитшударо меқардозад ва бобати пардохти маблағҳои минбаъда уҳдадорҳои ҳуқуқӣ ё масъулият надорад, ки бо таҷрибаи қорӣ дар бораи пардохти саҳмҳои иловагӣ ё пардохти бевоситаи подошпулӣ ба қормандон қайду шарт шудаанд, агар фонд дороиҳои қорӣ барои пардохти ҳамаи подошҳои қормандони дар давраҳои қорӣ ва қаблӣ фаъолиятдоштаро доро набошад.
Нарҳи амалиёт (барои шартнома бо харидор)	Маблағи қубронест, ки ҳуқуқ ба онро қорхона метавонад бар ивази интиқоли мол ё хизматрасонии ба харидор паймоншуда, ба истиснои маблағи аз ҷониби тарафи сеюм гирифташуда, ба даст оварад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Номатлуб, имконнопазир	Татбиқи талабот он вақт номатлуб ба ҳисоб меравад, агар корхона ҳама қўшиши оқилонаи худро баҳри татбиқи он равона карда натавонад.
Номуайянии арзёбӣ	Номуайяние, ки ҳангоми мавҷуд набудани имконияти бевосита муайян ва разёбӣ кардани маблағи дар ҳисоботи молиявӣ инъикосгардида ба вучуд меояд.
Номуайянии натиҷа	Номуайяний нисбати бузургӣ ё ҳама гуна давраи даромаду хароҷоти манфиати иқтисодӣ, ки аз натиҷаи дорой ё уҳдадорӣ ба даст оварда мешавад.
Пардохт пас аз қатъи фаъолияти меҳнатӣ	Подошҳо ба кормандон (ба истиснои подош барои рӯзҳои истироҳат), ки пас аз анҷоми муҳлати фаъолияти меҳнатӣ пардохт мешаванд.
Пардохти саҳм дар шакли пул	Амалиёте, ки тибқи он корхона молу хизматрасониرو бо роҳи ба вучуд овардани уҳдадории интиқоли воситаҳои пулӣ ё дигар дорой ба молрасон, ба маблағи аз нархи (ё арзиши) воситаҳои ҳиссагии (аз ҷумла, саҳмия ё опсион ба саҳмия) корхона ё корхонаи дигари гурӯҳ асосёфта, ба даст меорад.
Пардохтҳои ҳадди ақали иҷоравӣ	Пардохтҳои, ки дар муддати муҳлати иҷора аз иҷорагир талаб карда мешаванд ё метавонанд дархост карда шаванд, ба ғайр аз пардохти хизматрасонӣ ва андозҳои пардохтшавандаи иҷорадеҳ ки ба вай ҷуброн карда мешаванд, аз инҳо иборатанд: (а) аз нуқтаи назари иҷорагир ҳаммаи маблағҳои, ки аз ҷониби иҷорагир ё тарафи ба иҷорагир алоқаманд кафолат дода шудаанд; ё (б) аз нуқтаи назари иҷорадеҳ ҳар арзиши барҳамхурандае, ки ба иҷорадеҳ аз ҷониби шахсони зерин кафолат дода шудаанд: (i) иҷорагир; (ii) тарафи бо иҷорагир алоқаманд; ё (iii) тарафи сеюми мустақил, ки дар муносибатҳои молиявӣ қобилияти ҷавобгӯии кафолатро дошта бошад. Агар иҷорагир опсион барои хариди дороиро дошта бошад, ки тибқи дурнамо метавонад ба санаи иҷрои опсион аз арзиши одилона ба таври кофӣ паст бошад, то ин ки, ба санаи оғози иҷора тавонад бо сатҳи кофии боварӣ тасдиқ намояд, ки опсион иҷро мегардад, пас пардохтҳои ҳадди ақали иҷоравӣ пардохтҳои ҳадди ақалеро дар бар мегиранд, ки бояд дар муддати муҳлати иҷора, то иҷро гардидани опсион барои харид ва пардохти зарурӣ барои иҷро он, пардохта шаванд.
Пешниҳоди эътимодноқ, одилона	Инъикоси саҳеҳи оқибати амалиёти анҷомдодашуда, дигар рӯйдод ё шартҳои тибқи муқаррарот ва меъёрҳои эътирофи дороиҳо, уҳдадориҳо, даромад ва хароҷот.
Подош ба кормандон	Ҳама гуна шаклҳои подош, ки аз ҷониби корхона ба ивази хизматҳои кормандон пешниҳод мегардад.

	СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ
Подоши шартӣ	Ба таври маъмул ухдадорӣ харидор мебошад, ки дороиҳои иловагӣ ё ҳиссаи сармояро ба соҳибмӯлкони собиқӣ корхонаи харидашуда дар доираи иваз ба назорати корхонаи харидашуда ҳангоми фарорасии рӯйдодҳои минбаъдаи муайян ё иҷрои шартҳои медиҳад. Аз ин рӯ подоши шартӣ метавонад ба харидор барои баргардонидани мукофоти ҳангоми иҷрои шартҳои муайян додашуда ҳуқуқ фароҳам орад.
Рухсатиҳои захиравии ҷуброншаванда	Рухсатиҳои захиравии ҷуброншавандае, ки ба давраи оянда интиқол дода мешаванд, метавонанд дар давраҳои оянда мавриди истифода қарор гиранд, агар ҳуқуқ ба онҳо дар давраи қорӣ пурра истифода нашуда бошад.
Самаранокии ҳедчинамой	Дарачае, ки дар он тағйирёбии арзиши одилона ё гардиши воситаҳои пулии моддаҳои ҳедчшавандаи бо хавфи ҳедчинамой алоқаманд тавассути тағйирёбии арзиши одилона ё гардиши воситаҳои пулии воситаи ҳедчшаванда ҷуброн карда мешавад.
Санаи грант	Санае, ки дар он корхона ва ҷониби дигар (аз ҷумла, корманд) вобаста ба пардохт дар асоси саҳмияҳо ба мувофиқа мерасанд, ҳангоме, ки корхона ва контрагент дар бораи шартҳои талаботҳои шартнома дорои фаҳмиши ягона мебошанд. Корхона дар санаи таҳвил ба контрагент ҳуқуқи дастрасӣ ба маблағҳо, дигар дороиҳо ё воситаҳои ҳиссавии корхонаро бо риояи шартҳои гузариши ҳуқуқ, агар чунин тартиб вучуд дошта бошад, медиҳад. Агар чунин шартнома тасдиқ карда шавад (масалан, аз ҷониби саҳмдорон), пас санаи пешниҳод санаи тасдиқ ба ҳисоб меравад.
Санаи гузариш ба Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ	Оғози давраи аз ҳама пештаре, ки корхона маълумоти пурраи муқоисавиро тибқи Стандарти баҳисобгирии <i>СБҲМ барои КХМ</i> дар ҳисоботи молиявии аввалини худ пешниҳод менамояд, ки ба талаботи Стандарти баҳисобгирии <i>СБҲМ барои КХМ</i> ҷавобгӯ аст.
Санаи муътадилшавии асъори амалкунанда	Санае, ки асъори амалкунандаи корхона дигар дорои як ё ҳарду нишондиҳандаи беқурбшавии шадид намегардад, ё ҳангоме, ки асъори функционалии корхона ба асъори ба беқурбшавии шадид дуҷорнабуда иваз карда мешавад.
Санаи ҳисобот	Анҷоми аз ҳама давраи охир, ки ҳисоботи молиявӣ ё ҳисоботи молиявии фосилавино дар бар мегирад.
Саривақтӣ	Саривақт пешниҳод намудани маълумот ба шахсони қабулкунандаи қарор, то ин ки онҳо тавонанд ба чунин қарор таъсир расонанд.
Сармоя, сармояи хусусӣ, ҳисса, саҳмия	Ҳиссаи бақияи дороиҳои корхона, ки пас аз тарҳи ҳама ухдадорӣ он боқӣ мемонад.
Сармоягузори умумии иҷора	Маҷмуи: (а) пардохтҳои ҳадди ақали иҷора, ки ба иҷорадеҳ барои иҷораи молиявӣ дода мешавад; ва (б) ҳама гуна арзиши бақиявии ғайрикафолатӣ, ки ба иҷорадеҳ ҳисобу зам карда мешавад.
Сармоягузори соф ба	Сармоягузори умумӣ ба иҷора, ки бо меъёри фоида дар иҷора

СТАНДАРТИ БАҲИСОБГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

ичора

пешбинишуда тахфиф карда мешавад.

Сармояи худӣ–амалиёти пардохти саҳмияҳо дар асоси воситаҳои ҳиссавӣ

Амалиёти пардохт дар асоси саҳм дар заминаи воситаҳои ҳиссавӣ, ки:

(а) тибқи он корхона мол ё хизматрасониро ба сифати подош бар ивази воситаҳои ҳиссавии корхона (аз ҷумла, саҳмияҳо ё опсионҳо барои саҳмия) ба даст меорад; ё

(б) мол ё хизматрасониро бо роҳи интиқоли воситаҳои пулӣ ба уҳда мегирад.

Саҳмияи оддӣ

Воситаи ҳиссавие, ки нисбати ҳамаи дигар намудҳои воситаҳои ҳиссавӣ дар ҳолати пасттар қарор дорад.

Саҳмияҳои худӣ

Воситаҳои саҳмиявии хусусии корхона, ки ба он ё ба дигар аъзои гурӯҳи маҷмӯӣ мансуб мебошад.

Сиёсати баҳисобгирӣ

Принсипҳо (усулҳо)-и мушаххас, асосҳо, шартҳо, қоидаҳо ва таҷрибаҳои, ки корхона ҳангоми таҳия ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ қабул кардааст.

Созишнома дар бораи пардохт дар асоси саҳм

Созишномаи байни корхона (ё корхонаи дигари гурӯҳ ё ягон саҳмдори ягон корхонаҳои гурӯҳ) ва тарафи дигар (аз ҷумла, корманд), ки ба тарафи дигар ҳуқуқи гирифтани инҳоро медиҳад:

(а) воситаҳои пулӣ ё дигар дороиҳои корхона бо он маблағе, ки бо нарх (ё арзиш)-и воситаҳои ҳиссавӣ (аз ҷумла, саҳмияҳо ё опсионҳо барои саҳмияҳо)-и корхона ё дигар корхонаҳои гурӯҳ асос ёфтааст; ё

(б) воситаҳои ҳиссавӣ (аз ҷумла, саҳмияҳо ё опсионҳо барои саҳмияҳо)-и корхона ё дигар корхонаҳои гурӯҳ,

ҳангоми риояи талаботи шартҳои гузариши ҳуқуқ, агар чунин ҳолат ҷой дошта бошад.

Созишномаи консессионӣ дар бораи хизматрасонӣ

Созишномае, ки тибқи он ҳукумат ё дигар субъекти баҳши давлатӣ (таҳвилгари консессионӣ) бо оператори хусусӣ дар бораи рушд (ё таҷдид), идоракунии ё нигоҳдории дороии инфрасохтори таҳвилгари консессионӣ, ба монанди роҳҳо, пулҳо, нақбҳо, фурудгоҳҳо, соҳан энергетикӣ, ҳабсхонаҳо ва беморхонаҳо шартнома ба имзо мерасонад.

Созишномаи муштарак

Созишномаи муштарак - созишномае ба ҳисоб меравад, ки дар он ду ё зиёда тарафҳо дорои назорати муштарак мебошанд. Созишномаҳои муштарак метавонанд дорои шакли амалиёт, дорой ва корхонаҳои назоратшавӣ муштарак бошад.

Суди саҳмия

Тақсимои фоида байни дорандагони воситаҳои ҳиссавӣ, мутаносибан ба ҳиссаи онҳо дар сармояи гурӯҳи дахлдор.

Таварруми хеле шадид

Асъори кишвари дорои иқтисоди таваррум ба таварруми шадид гирифтӣ шудааст, агар ин ду хусусияти зерин ҷой дошта бошанд:

(а) барои ҳама корхонаҳои, ки дорои амалиёт ва бақия бо ин асъор мебошанд, шохиси бозьтимоди умумии нарх вучуд надошта бошад; ва

(б) имкони мубодилаи байни ин асъор ва асъори нисбатан устувори хориҷӣ вучуд надорад. Имконпазирии мубодила тибқи Қисми 30 арзёбӣ мегардад.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Тавзеҳот (ба ҳисоботи молиявӣ)

Тавзеҳот дорои иттилооте мебошанд, ки маълумоти ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ, ҳисобот (ҳисоботҳо) дар бораи фоида ё зарар ва дигар маҷмуи даромад, ҳисоботи марбут ба тағйирёбии сармояи хусусӣ ва ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулиро пурра месозанд. Дар тавзеҳот маълумоти дорои хусусияти сифатӣ ва рамазкушоии моддаҳо, ки дар ҳисоботи ишорашуда нишон дода мешаванд, инчунин маълумот дар бораи моддаҳои, ки меъёрҳои эътирофӣ дар ҳисоботи ишорашуда қонеъ наменамоянд, ифшо мегарданд.

Тарафи алоқаманд

Тарафи алоқаманд - шахси воқеӣ ё корхонае, ки ба корхонаи таҳиякунандаи ҳисоботи молиявӣ (корхонаи ҳисоботдиҳанда) тааллуқ дорад:

(а) шахс ё ҳешованди наздики оилаи ин шахс бо корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқаманд маҳсуб меёбад, агар ин шахс:

(i) ба ҳайати роҳбарикунандаи олии корхонаи ҳисоботдиҳанда ё корхонаи асосии корхонаи ҳисоботдиҳанда шомил бошад;

(ii) корхонаи ҳисоботдиҳандаро назорат намояд; ё

(iii) дорои таъсири бештар ба корхонаи ҳисоботдиҳанда бошад.

(б) Корхона бо корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқаманд маҳсуб меёбад, агар ҳама гуна шартҳои зерин риоя гарданд:

(i) корхона ва корхонаи ҳисоботдиҳанда ба ҳамон як гурӯҳ мансуб бошанд (яъне, корхонаи асосӣ, корхонаи фаръӣ ва дигар корхонаи фаръии як корхонаи асосӣ бо дигар корхонаҳо алоқаманданд);

(ii) корхона муттаҳидшуда ё корхонаи муштараки дигар корхона (ё аъзои гурӯҳе, ки ба дигар корхона мансуб аст) ба ҳисоб равад;

(iii) ҳарду корхона корхонаи муштараки сеюм корхона маҳсуб ёбанд;

(iv) корхона корхонаи муштараки сеюм корхона маҳсуб ёбад ва корхонаи дигар корхонаи муттаҳидшудаи сеюм корхона ба ҳисоб равад.

(v) корхона нақшаи пардохти подошпулӣ барои ба анҷом расидани фаъолияти меҳнатӣ, пардохти подошпулӣ ба кормандон ё ба корхонаи ҳисоботдиҳанда ё ба корхонае, ки бо корхонаи ҳисоботдиҳанда алоқаманд аст, ба ҳисоб равад. Агар корхонаи ҳисоботдиҳанда чунин нақша ба ҳисоб наравад, пас корфармоёни чунин подошпулиро маблағгузорикунанда низ ба ҳамин нақша шомил мебошанд.

(vi) корхона аз ҷониби шахси дар банди (а) овардашуда назорат ё назорати муштарак карда мешавад.

(vii) корхона ё ҳама гуна гурӯҳе, ки корхона ба он шомил аст, ба ҳайати олии роҳбарикунандаи корхонаи ҳисоботдиҳанда ё корхонаи асосии корхонаи ҳисоботдиҳанда хизматрасонӣ менамояд.

(viii) шахси дар банди (а)(ii) ифодагардида дорои таъсири бештар ба корхона мебошад ё аъзон ҳайати олии роҳбарикунандаи корхона (ё корхонаи асосии корхонаи ҳисоботдиҳанда) маҳсуб меёбад.

Татбиқ ба таври оянданигарӣ (тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ)

Татбиқи сиёсати баҳисобгирии нав нисбат ба амалиёт ва дигар рӯйдоду талабот, тавре, ки чунин сиёсати баҳисобгирӣ доим истифода гардидааст.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Татбиқи аввалини Стандарти баҳисобгирии СБҲМ барои КХМ	Корхонае, ки бори аввал ҳисоботи молиявии худро, новобаста аз он, ки қаблан шакли пурраи Стандартҳои баҳисобгирии СБҲМ ё дигар стандартҳои баҳисобгирии муҳосибиро ҳамчун замина истифода намудааст, тибки Стандарти баҳисобгирии <i>СБҲМ барои КХМ</i> пешниҳод менамояд.
Таҳия	Татбиқи натиҷаҳои таҳқиқот ё дигар маълумот ҷиҳати таҳияи нақша ё лоиҳаи истеҳсоли маводи нав ё қобили таваҷҷуҳ, дастгоҳҳо, маҳсулот, раванду низом ё хизматрасонии нав ё ба таври назаррас такмилёфта то ибтидои давраи истеҳсол ё истифодаи тичоратӣ.
Таҳқиқот	Таҳқиқоти воқеӣ ва банақшагирифташуда, ки бо мақсади дарёфти донишҳои нави илмӣ ё техникӣ гузаронида мешавад
Таҳтиҳисоботии молиявии умумӣ	Корхона таҳтиҳисоботии молиявии умумӣ дорад, агар: (а) воситаҳои қарзӣ ё ҳиссавии онҳо дар бозори кушод ба таври озодона мавриди гардиш қарор дошта бошанд (биржаҳои фондҳои дохилӣ ё хориҷӣ ё бозори ғайрибиржавӣ, аз ҷумла, бозорҳои маҳаллӣ ва минтақавӣ); ё (б) ба сифати яке аз намуди фаъолияти асосии худ, идоракунии бовариноки дороиҳоро ба манфиати гурӯҳи шахсони дигар ба роҳ монад (масалан, бонкҳо, иттифокҳои қарзӣ, ширкатҳои суғуртавӣ, даллалон/миёнаравони қоғазҳои қиматнок, фондҳои қарзӣ ва бонкҳои сармоягузори бештар ба ҳамин меъёр хос мебошанд).
Тичорат	Маҷмуи фаъолият ва дороиҳои шабехро, ки бо мақсади зерин амалӣ ва идора карда мешавад: (а) пешниҳод мол ё хизматрасонӣ ба муштарӣ (харидорон); (б) ба даст овардани даромади самовӣ (масалан, суди саҳмия ё фониз); ё (в) ба даст овардани дигар даромад аз фаъолияти муқаррарӣ.
Усули дурнамон (баҳисобгирии) воҳиди шарти	Усули арзёбии актуарӣ, ки ҳангоми он ҳар як давраи фаъолият ҳамчун ченаки иловагии ҳуқуқ барои гирифтани ҷубронпулӣ баррасӣ мегардад ва ҳар як ченак барои баровардани уҳдадори катъӣ арзёбӣ мешавад (баъзан ҳамчун усули пардохти ҷубронпули мутаносибан аз рӯи собика ҳисобшуда ё ҳамчун усули «ҷубронпулӣ/собикаи фаъолият» маъмул мебошад).
Усули меъёри фониз самаранок	Усули ҳисоби арзиши истеҳлоқшудаи дорои молиявӣ ё уҳдадори молиявӣ (ё гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявӣ) ва тақсими фониз даромад ё фониз харочот дар давраи дахлдор.
Уҳдадориҳои андозии батаъхиргузошташуда	Маблағи андоз аз даромад, ки бояд дар давраҳои оянда, нисбат ба фарқиятҳои муваққатии андозбандишаванда, пардохта шавад.
Уҳдадори молиявӣ	Ҳама гуна уҳдадорие, ки дар худ инҳоро таҷассум менамоянд: (а) уҳдадори шартномавӣ: (i) бо шarti расонидани воситаҳои пулӣ ё дигар дорои молиявӣ ба дигар корхона; ё (ii) мубодилаи дороиҳои молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявӣ бо корхонаи дигар бо шартҳои эҳтимолии барои корхона номусонд; ё

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

(б) шартномае, ки ҳисоббаробариҳо тибқи он бо воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона анҷом дода мешаванд ё метавонанд анҷом дода шаванд ва иборатанд аз:

(i) шартномае, ки тибқи он корхона вазифадор мебошад ё метавонад вазифадор бошад, ки миқдори тағйирёбандаи воситаҳои ҳиссагии ҳудро ба дигар корхона пешниҳод намояд; ё

(ii) ҳисоббаробарие, ки на бо роҳи иваз намудани маблағи муайяни воситаи пулӣ ё дигар дорони молиявӣ ба миқдори муайяни воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона анҷом дода мешаванд ё метавонанд анҷом дода шаванд. Бо ин мақсад, воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона воситаҳои, ки шартнома дар бораи гирифтани ё дастрас намудани воситаҳои ҳиссагии ҳуди корхона дар оянда ба ҳисоб мераванд, дар бар намегиранд.

Уҳдадорие асоснок

Уҳдадорие, ки аз ҷаъолияти корхона бармеояд, ки дар он:

(а) дар натиҷаи амали муқарраршуда, сиёсати напшшуда ё изҳороти мушаххаси ҷорӣ, корхона ба дигар тарафҳо нишон додааст, ки уҳдадориҳои муайянро ба дӯш мегирад; ва

(б) дар натиҷа, корхона интизориҳои оқилонаи тарафҳои дигарро барои иҷрои ин уҳдадориҳо ба вучуд овардааст.

Уҳдадорие қатъӣ (созишномаи қатъӣ)

Созишномаи дорони қувваи ҳатмӣ дар бораи мубодилаи миқдори муайяни захираҳо бо нархи ифодашуда дар санаи дахлдори давраи оянда.

Уҳдадорие нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда (defined benefit liability)

Арзиши ҷорие уҳдадориҳо аз рӯи нақша бо пардохти муқарраршуда ба санаи ҳисоботӣ тарҳи арзиши одилонаи нақшаи дорониҳо (агар ҷой дошта бошад) ба санаи ҳисоботӣ, ки аз ҳисоби онҳо уҳдадориҳо бевосита бояд пардохта шаванд.

Уҳдадорие нафақавӣ бо пардохтҳои муқарраршуда (defined benefit obligation)

Арзиши ҷорие уҳдадориҳои корхона тибқи нақшаи нафақавӣ бо пардохти муқарраршуда.

Уҳдадорие шартӣ

(а) уҳдадорие эҳтимолие, ки дар натиҷаи рӯйдодҳои гузашта ба вучуд меояд ва мавҷудияти он танҳо бо руҳ додан ё ба вучуд наомадани як ё якчанд ҳодисаҳои номуайяни оянда, ки таҳти назорати пурраи корхона намебошанд, тасдиқ мегардад; ё

(б) уҳдадорие воқеие, ки дар натиҷаи рӯйдодҳои гузашта ба вучуд меояд, вале эътироф карда намешавад, зеро:

(i) эҳтимол надорад, ки пардохти уҳдадорӣ хароҷоти захираҳои, ки манфиатҳои иқтисодиро дар бар мегиранд, талаб намояд; ё

(ii) маблағи уҳдадориро бо дараҷаи кофии эҳтимодноқӣ ҳисоб намудан ғайриимкон бошад.

Уҳдадорие шартномавӣ

Уҳдадорие корхона ҷиҳати интиқоли мол ё хизматрасонӣ ба харидор, ки бар ивази он корхона аз харидор ҷубронпулӣ гирифтааст (ё маблағи ҷуброн, ки бояд пардохта шавад).

Уҳдадорӣ

Уҳдадорие ҷорие корхона дар бораи таҳвили захираи иқтисодие, ки дар натиҷаи ҳодисаҳои гузашта ба вучуд омадаанд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Уҳдадорӣ, паймон (дар шартнома бо харидорон)	Уҳдадорӣ дар бораи интиқоли мол ё хизматрасонии алоҳида (ё маҷмуи алоҳидаи мол ё хизматрасонӣ).
Фарқияти муваққатӣ	Фарқияти байни арзиши тавозунии дорой ё уҳдадорӣ дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ва манбаи андози он.
Фарқияти муваққатии андозбандишаванда	Фарқиятҳои муваққатӣ, ҳангоми муайян намудани ғоидаи андозбандишавандаи (зарари андоз) давраҳои оянда, вақте, ки арзиши тавозунии дорой ё уҳдадорӣ ҷуброн ё пардохт карда мешавад, сабаби пайдошавии маблағҳои андозбандишаванда мегарданд.
Фарқияти муваққатии тарҳшаванда	Фарқиятҳои муваққатие, ки боиси ба вуҷуд омадани маблағҳои мегарданд, ки зимни муайян намудани ғоидаи андозбандишавандаи (зарари андоз) давраҳои оянда, ҳангоме, ки арзиши тавозунии дорой ё уҳдадорӣ пардохт ё баргардониди мешавад, тарҳ карда мешаванд.
Фарқиятҳои муваққатӣ	Даромаду хароҷоте, ки дар таркиби ғоида ё зарар дар як давра эътироф карда мешаванд, аммо тибқи қонунгузории андоз ба ғоидаи андозбандишавандаи дигар давра ба инобат гирифта мешаванд.
Фаъолияти амалиётӣ	Фаъолияти асосии корхона, ки аз он даромад мегирад ва дигар фаъолият, ки фаъолияти молиявӣ ва сармоягузорӣ намебошад.
Фаъолияти бефосила	Корхона дар ҳолатҳое ҳамчун надоштани имкони идома додани фаъолияти бефосила ҳисобида мешавад, агар роҳбарият нияти барҳам додан ё қатъ намудани фаъолияти корхонаро дошта бошад ё роҳи дигари воқеиро ба ғайр аз ин надошта бошад.
Фаъолияти дахлдор (объекти сармоягузорӣ)	Намуди фаъолияти, ки ба даромаднокии объекти сармоягузорӣ таъсири назаррас мерасонад.
Фаъолияти кишоварзӣ	Фаъолияти корхонае, ки идоракунии он барои табдилдиҳии биологӣ ва ҷамъовариҳои ҷунин дороиҳои барои фуруш ё табдил додан ба маҳсулоти кишоварзӣ ё дороиҳои иловагии биологӣ нигаронида шудааст.
Фаъолияти қатъшуда	Фаъолияти қатъшуда як ҷузъи фаъолияти корхона мебошад, ки қатъ шудааст ё ҷиҳати ба фуруш пешбинишуда гурӯҳбандӣ гардидааст ва: (а) бахши бузурги самти фаъолияти алоҳида ё амалиёти минтақавии ҷуғрофиро ифода менамояд; (б) қисмати нақшаи ягонаи ҳамоҳангшуда ҷиҳати барҳамдиҳии бахши бузурги самти фаъолияти алоҳида ё амалиёти минтақавии ҷуғрофӣ ба ҳисоб меравад; ва (в) корхонаи фаръиест, ки танҳо бо мақсади аз нав фуруҳтан харидорӣ гардидааст.
Фаъолияти молиявӣ	Фаъолияти, ки ба тағйир ёфтани ҳаҷм ва таркиби сармояи худӣ ва воситаҳои қарзии корхона боис мегардад.
Фаъолияти сармоягузорӣ	Хариду фуруши дороиҳои дарозмуддат ва дигар сармоягузорӣ, ки ба ҳамаарзиши воситаҳои пулӣ шомил карда нашудаанд.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Фаъолияти хоричӣ, амалиёти хоричӣ, воҳиди сохтори хоричӣ	Корхонае, ки корхонаи фаръӣ, иттиҳодия, муштарак ё бахши корхонаи ҳисоботдиҳанда ба ҳисоб меравад, ки фаъолияти он дар кишваре асос меёбад ва мегузарад, ки аз кишвари дорои корхонаи ҳисоботдиҳанда фарқ намояд.
Фоида ё зарар	Маблағи умумии даромад бо тарҳи хароҷот, ба истиснои ҷузъҳои дигар маҷмуи даромад.
Фоидан андозбандишаванда (зарар аз андоз)	Фоида (зарар) барои як давра, ки тибқи қоидаҳои муқаррарнамудаи мақомоти андоз муайян шудааст, бояд бо андоз аз даромад пардохт (ҷуброн) карда шавад. Фоидан андозбандишаванда ба даромади андозбандишаванда, тарҳи маблағе, ки бояд аз даромади андозбандишаванда тарҳ карда шавад, баробар мебошад.
Фоидан баҳисобгирии муҳосибӣ	Фоида ё зарари давраи пеш аз тарҳ намудани хароҷоти андоз.
Харидан (ба даст овардан)	Тиҷорат ва ё тиҷоратхое, ки харидор дар натиҷаи муттаҳидсозии тиҷорат назорати онҳоро ба даст меорад.
Харидор	Корхонае, ки назорати корхонаи харидашударо ба даст меорад.
Харидор (муштарӣ)	Тарафе, ки бо корхона барои гирифтани мол ё хизматрасоние, ки натиҷаи фаъолияти муқаррари корхона махсуб меёбад, бар ивази ҷуброн шартнома мебандад.
Хароҷот	Коҳишёбии дороиҳо ё зиёдшавии уҳдадориҳо, ки ба коҳишёбии сармоя, ба истиснои онҳое, ки бо тақсироти воситаҳо байни нигоҳдорандагони ҳисса алоқаманд мебошанд, оварда мерасонад.
Хароҷоти амалиётӣ	Хароҷот барои фуруши дорой ё интиқоли уҳдадорӣ дар бозори асосии (ё бозори бештар муфиди) дорой ё уҳдадорӣ, ки бевосита бо хоричшавии дорой ё интиқоли уҳдадорӣ алоқаманд буда, ба меъёрҳои зерин ҷавобгӯӣ мебошанд: (а) онҳо натиҷаи мустақим махсуб ёфта, барои чунин амалиёт муҳим мебошанд; ва (б) корхона онҳоро хароҷот намекард, агар қарор дар бораи фуруши дорой ё интиқоли уҳдадорӣ қабул намегардид.
Хароҷоти амалиётӣ (воситаҳои молиявӣ)	Хароҷоти иловагӣ, ки бевосита бо харид, барориш ё фуруши дороии молиявӣ ё уҳдадориҳои молиявӣ вобаста мебошад. Хароҷоти иловагӣ ин хароҷотест, ки агар корхона барои харид, барориш ё фуруш сарф намекард, ба вучуд намеомад.
Хароҷоти андоз	Маблағи маҷмуавиест, ки ҳангоми муайян намудани фоида ё зарари давра нисбат ба андози мавҷуда ва андози ба таъхир гузошташуда ворид карда мешавад.
Хароҷоти қарзӣ	Ҷоиҳо ва хароҷоти дигари корхона, ки барои ҷалби воситаҳои қарзӣ равона шудааст.
Хатоҳо, иштибоҳот	Хато ва таҳриф дар ҳисоботи молиявии корхона барои як ё якчанд давраи гузашта, ки дар натиҷаи истифода набурдан ё истифодаи нодурусти маълумоти дақиқ ба вучуд омадаанд, ки: (а) ҳангоми тасдиқи ҳисоботи молиявӣ дар ин давраҳо мавҷуд буданд; ва

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

(б) метавонад асоснок интизор бошад, ки онҳо хангоми таҳия ва пешниҳоди чунин ҳисоботи молиявӣ дастрасӣ ва қабул гардидаанд.

Хусусияти сифатии асосӣ	Хусусияти сифатие, ки маълумоти молиявӣ бояд онро доро бошад, то ин ки барои истифодабарандагони асосии ҳисоботи молиявии таъйиноти умумӣ манфиатовар гардад. Хусусияти сифатии асосӣ - аҳамиятнокӣ ва эътимоднокӣ маҳсуб меёбанд.
Хусусияти сифатии бехтаркунанда	Хусусияти сифатие, ки маълумоти муфидро хеле бехтар менамояд. Ба хусусияти сифатии бехтаркунанда қиёспазирӣ, санҷидашавӣ, саривактӣ ва возеҳият мансуб мебошанд.
Ҳамарзиши воситаҳои пулӣ	Сармоягузориҳои кутухмуддати бозоргир, ки зуд ба маблағи муайяни воситаҳои пулӣ мубаддал гардида, ба хавфи наонкадар тағйирёбандаи арзиши онҳо дучор мешаванд.
Ҳисоббаробарии мутақобил	Гуруҳбандии дорой ва уҳдадорие, ки ҳамчун воҳиди алоҳидаи баҳисобгирӣ, ба маблағи ягонаи софи ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ, эътироф мегарданд.
Ҳисобот дар бораи гардиши воситаҳои пулӣ	Ҳисоботи молиявие, ки маълумот дар бораи тағйироти воситаҳои пулӣ ва ҳамарзиши онҳоро барои давраи ҳисоботӣ дар бар мегирад, тағйирот дар фаъолияти амалиётӣ, молиявӣ ва сармоягузории корхона барои давраи ҳисоботиро инъикос менамояд.
Ҳисобот дар бораи даромад барои давра ва фоидаи тақсимнашуда	Ҳисоботи молиявие, ки фоида ё зарар ва тағйирёбии фоидаи тақсимнашуда барои давраро пешбинӣ менамояд.
Ҳисобот дар бораи маҷмуи даромад	Ҳисоботи молиявие, ки ҳамаи моддаҳои даромад ва харочот барои давра, аз ҷумла, хангоми муқаррар намудани фоида ё зарар, эътироф гардидаанд (ҷамъи фосилавии ҳисобот дар бораи тағйирёбӣ дар сармоя ба ҳисоб мераванд) ва моддаҳои дигар маҷмуи даромадро инъикос менамояд. Агар корхона қарор қабул намояд, ки ҳам ҳисобот дар бораи фоида ва зарар ва ҳам ҳисобот дар бораи тағйирёбӣ дар сармояро пешниҳод менамояд, пас ҳисоботи дар бораи маҷмуи даромад аз сатри фоида ва зарар оғоз гардида, баъдан моддаҳои дигари маҷмуи даромад инъикос карда мешаванд.
Ҳисобот дар бораи тағйирёбӣ дар сармоя	Ҳисоботи молиявие, ки маълумот дар бораи фоида ва зарар, моддаҳои даромад ва харочоти мустақиман дар таркиби сармоя эътирофгардида, таъсири тасҳеҳи хатоҳо ва тағйирот дар сиёсати баҳисобгирӣ ва (вобаста ба шакли ҳисобот дар бораи тағйирёбӣ дар сармоя) маблағи амалиёт бо нигоҳдорандагони сармояро, ки ба сифати нигоҳдорандагони сармоя баромад менамоянд, барои давраи дахлдор пешбинӣ менамояд.
Ҳисобот дар бораи фоида ва зарар	Ҳисоботи молиявие, ки дар он ҳамаи моддаҳои даромад ва харочоти дар давраи ҳисоботӣ эътирофгардида, ба истиснои моддаҳои дигар маҷмуи даромад, инъикос гардидаанд.
Ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ	Ҳисоботи молиявие, ки мутаносибии дороиҳо, уҳдадориҳо ва сармояи корхонаро пешбинӣ менамояд (ҳисоботи мазкурро ҳамзамон "тавозун" низ меноманд).

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИРИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Ҳисоботи молиявӣ	Шакли пешниҳоди ҳолати молиявӣ, натиҷаҳои молиявии фаъолият ва гардиши воситаҳои пулии корхона.
Ҳисоботи молиявии алоҳида	Ҳисоботе, ки тавассути корхонаи асосӣ, сармоягузори корхонаи муттаҳидшуда ё венчурии дар шакли якҷоя назоратшаванда тибқи бандҳои 9.25–9.26 пешниҳод мешаванд, ки дар онҳо сармоягузориҳо на дар асоси натиҷаҳои ҳисоботи ва дорониҳои софи объектҳои сармоягузорӣ, балки дар асоси саҳми мустақим дар сармоя, ки дар банди 14.8 ифода гардидааст, ба инobat гирифта мешаванд.
Ҳисоботи молиявии аҳамияти умумидошта	Ҳисоботи молиявие, ки маълумот дар бораи дорониҳо, уҳдадориҳо, сармоя, даромад ва хароҷоти корхонаи ҳисоботдиҳандаро доро мебошад.
Ҳисоботи молиявии маҷмӯӣ	Ҳисоботи молиявии маҷмуии гурӯҳ, ки дар он дорой, уҳдадорӣ, сармоя, даромад, хароҷот ва гардиши воситаҳои пулии корхонаи асосӣ ва корхонаҳои фаръии он ҳамчун ҳисоботи як корхонаи иқтисодӣ пешниҳод карда мешавад.
Ҳисоботи молиявии омехта	Ҳисоботи молиявии корхонаи ҳисоботдиҳанда, ки аз ду ва зиёда корхона иборат буда, дар муносибати корхонаи асосӣ ва корхонаҳои фаръии он, байни худ алоқаманд намебошанд.
Ҳисоботи молиявии фосилавӣ	Ҳисоботи молиявии дорой маҷмуи мукаммалӣ ҳисоботи молиявӣ ё маҷмуи ҳисоботи молиявии ихтисоршуда барои давраи фосилавӣ.
Ҳиссаҳои ништироки назоратшаванда	Сармояи корхонаи фаръии ба таври мустақим ё ғайримустақим ба корхонаи асосӣ мансуббуда.
Ҳолати молиявӣ	Алоқамандии дорониҳо, уҳдадориҳо ва сармояи худии корхона, ки дар ҳисоботи ҳолати молиявӣ инъикос ёфтааст.
Ҷамъи маҷмӯи даромад	Тағйирёбии сармоя дар ҷараёни давраи дар натиҷаи амалиёт ва дигар рӯйдодҳо ба вуқӯъ омада, ба истиснои тағйироте, ки дар натиҷаи амалиёт бо дорандагон ба сифати молики он ба вучуд меоянд (ба маблағи фоида ё зарар ва дигар маҷмуи даромад баробар аст).
Ҷубронпулӣ барои рӯзҳои истироҳат (корношоямӣ)	Пардохт ба корманд, ки бар ивази қатъи муносибати меҳнатӣ бо корманд дар натиҷаи ё: (а) қарори корхона дар бораи қатъ намудани фаъолияти корманд то санаи муқаррарии ба нафақа баромадан; ё (б) қарори корманд ҷиҳати ризоият ба ихтисори ихтиёрии басти вазифаҳо бар ивази ин подош.
Ҷузъи корхона	Амалиёт ва маҷмуи воситаҳои пулӣ буда, метавон аз нигоҳи амалиётӣ ба таври мушаххас ва барои мақсадҳои ҳисоботи молиявӣ аз дигар қисматҳои корхона ҷудо намуд.
Шакли мукаммалӣ Стандартҳои баҳисобгирии СБҲМ	Стандартҳо ва тафсироте, ки аз ҷониби Шурои Стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирии муҳосибӣ (ШСББМ) нашр шудаанд. Инҳоро дар бар мегиранд: (а) Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ; (б) Стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирии муҳосибӣ; (в) Тафсири КТХМБ (Кумитаи тафсири ҳисоботи молиявии байналмилалӣ); ва

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИГИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

(г) Тафсири Кумитаи тафсири стандартҳо (КТС).

Шарти хизматрасонӣ	Шарти гузариши ҳуқуке, ки аз контрагент ба анҷом расонидани хизматрасонии корхонаро барои давраи дахлдор талаб менамояд. Агар контрагент, новобаста аз сабаб, хизматрасонино барои давраи бо ҳуқуқ таъминбуда қатъ намояд, пас он шартҳоро иҷро накардааст. Шартӣ пешниҳоди хизматрасонӣ ноил гардидан ба нишондиҳандаҳои самаранокиро талаб намекунад.
Шартнома	Созишномаи байни ду ва зиёда ҷонибҳое, ки ҳуқуку уҳдадориҳои дорои қувваи даъворо ба вучуд меоранд.
Шартномаи иҷрошаванда	Шартнома ё қисми шартнома, ки иҷро нагардидааст – ягон тарафи шартнома уҳдадориҳои худро иҷро накардааст ё ҳарду тараф уҳдадориҳои худро қисман баробар иҷро намудаанд.
Шартномаи кафолати молиявӣ	Шартномае маҳсуб меёбад, ки аз эмитент пардохти маблағи муайянро ҷиҳати ҷуброн ба соҳиби зарар, ки бо сабаби напардохтани маблағ аз ҷониби қарздеҳи муайян, мувофиқ бо шартҳои аввалия ва тағйирёфтаи воситаи молиявӣ, расидааст.
Шартномаи сугурта	Шартномае, ки тибқи он як тараф (сугуртакунанда) ба худ хавфи сугуртавии аз тарафи дигар (сугурташаванда) бавучудомадаро қабул карда, уҳдадор мебошад ба сугурташаванда ҷуброни рӯйдодҳои ояндаи ба ӯ таъсиррасонандаро (рӯйдоди сугуртавӣ) пардохт намояд.
Шартҳои (вазъи) бозории гузариши ҳуқуқ	Шартҳои ноил гардидан ба натиҷа, ки арзиши иҷро, гузариши ҳуқуқ ё имконияти иҷрои воситаи ҳиссаҳои бо нархи (ё арзиши) бозории воситаҳои ҳиссаҳои корхона (ё воситаҳои ҳиссаҳои дигар корхонаи гурӯҳ) алоқаманд, аз он вобаста мебошанд, масалан: (а) ноил шудан ба нархи дахлдори саҳмия ё маблағи муайяни арзиши дохилии опсион ба саҳмия; ё (б) ноил шудан ба нишондиҳандаи дахлдори максадноке, ки аз нархи (ё арзиши) бозории воситаҳои ҳиссаҳои корхона (ё воситаҳои ҳиссаҳои дигар корхонаи гурӯҳ) нисбат ба шохиси нархи бозории воситаҳои ҳиссаҳои дигар корхона асос гирифтааст. Шартҳои бозории гузариши ҳуқуқ аз контрагент анҷом додани давраи хизматрасонии дахлдорро (яъне шартӣ хизматрасонино) талаб менамояд; талаби анҷоми хизматрасонӣ метавонад муайян ё номуайян бошад.
Шартҳои гузариши ҳуқуқ	Шартҳое, ки гирифтани хизматрасониҳо аз ҷониби корхонаро муқаррар менамоянд, ки ба контрагент ҳуқуқи қабули воситаҳои пулӣ, дигар дороиҳо ё воситаҳои ҳиссаҳои корхона дар доираи созишнома дар бораи пардохтҳо дар асоси саҳмияҳоро медиҳад, анҷом додааст ё баръакс. Шартӣ гузариши ҳуқуқ ин шартӣ хизматрасонӣ ё шартӣ ноил гардидан ба натиҷа мебошад.
Шартҳои ноил гардидан ба натиҷа (созишнома дар бораи пардохт дар асоси саҳм)	Шартҳои гузариши ҳуқуқ, ки инҳоро талаб менамояд: (а) аз ҷониби контрагент анҷом додани давраи дахлдори хизматрасонӣ (яъне шартӣ хизматрасонӣ); талабот нисбат ба хизматрасонӣ метавонад муайян ё номуайян бошад; ва (б) ноил гардидан ба нишондиҳанда(ҳо)и максаднок дар давраи хизматрасонӣ аз ҷониби контрагент, ки зербанди (а) пешбинӣ намудааст.

СТАНДАРТИ БАҲИСОБИИ СБҲМ БАРОИ КХМ

Давраи ноил гардидан ба нишондиҳанда(ҳо)-и мақсаднок:

(а) набояд аз доираи давраи хизматрасонӣ берун ояд; ва
(б) метавонад пеш аз оғози давраи хизматрасонӣ амалӣ гардад, бо шарт, ки агар санаи оғози ноилшавӣ ба нишондиҳанда(ҳо)-и мақсаднок аз санаи оғози хизматрасонӣ нисбата пештар набошад;
Нишондиҳанда(ҳо)-и мақсадноки натиҷагирӣ дар асоси инҳо муқаррар карда мешавад:

(а) амалиёти (ё фаъолияти) дахлдори корхона, амалиёт ё фаъолияти дигар корхона дар ҳамон як гурӯҳ (яъне шартҳои ғайрибозории гузариши ҳуқуқ); ё

(б) нархи (ё арзиши) воситаҳои ҳиссагии корхона ё воситаҳои ҳиссагии дигар корхона (аз ҷумла, саҳмия ва опсион ба саҳмия) дар ҳамон як гурӯҳ (яъне шартҳои бозории гузариши ҳуқуқ).

Мақсади ноилшавӣ ба натиҷа метавонад дар маҷмӯъ ба натиҷаи фаъолияти корхона ё ҷузъи корхона (ё ҷузъи гурӯҳ), масалан, ба воҳиди сохторӣ ё корманди алоҳида, тааллуқ дошта бошад.

Шахс ё аъзои наздики хонаводаи шахс

Аъзои оилае, ки метавонад ба шахси мазкур таъсир расонад ё дар мавриди муносибати ӯ бо корхона зерӣ таъсир қарор гирад, ба онҳо шомиланд:

(а) фарзандон ва ҳамсари чунин шахс ё шарик тибқи никоҳ;
(б) фарзандони ҳамсар ё маскуни чунин шахс; ва
(в) шахсони вобастаи (хуррандаи) чунин шахс ҳамсар ё маскуни ӯ.

Эҳтиётнокӣ (Пруденс)

Изҳори эҳтиёт ҳангоми қабули мулоҳиза дар шароити номуайяний. Изҳори эҳтиёт чунин ифода мегардад, ки дороиву даромад намеафзояд ва уҳдадориву хароҷот коҳиш намеёбад. Мутаносибан, изҳори эҳтиёт бояд ба коҳиш ёфтани дороиву даромад ва зиёд гардидани уҳдадориву хароҷот роҳ надиҳад.

Эҳтимолияти баланд

Нисбат ба имконнопазир, эҳтимолан имконпазир аст.

Эҳтимолият

Нисбат ба имконпазир будан, эҳтимолияти хеле баланд дорад.

Эътимодноӣ, бовариноӣ

Сифати барои маълумот хос, ки иштибоҳоти муҳимро дар бар намегирад, ғарзнок ба ҳисоб намеравад, маълумотеро, ки мақсад гузоштааст пешниҳод наояд - эътимоднок инъикос намудааст ё маълумоте, ки метавонад тибқи интизории оқилона пешниҳод гардад.

Эътироф

Раванди эътироф ҷиҳати дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ ё ҳисоботи молиявӣ ворид намудани натиҷаи моддаҳое, ки ба яке аз унсурҳои ҳисоботи молиявӣ, дорой, уҳдадорӣ, сармоя ва даромаду хароҷот мутобиқат менамоянд. Эътироф - инъикоси моддаҳоро дар яке аз чунин ҳисобот - ба таври алоҳида ё дар маҷмӯъ бо дигар моддаҳо - бо шарҳ ё маблағ, инчунин дар бар гирифтани чунин маблағ дар як ё якҷанд нишондиҳандаҳои ниҳоии чунин ҳисоботро фаро мегирад.

Аз чониби Шурои Стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирӣ муҳосибӣ (ШСББМ) тасдиқ гардидани СБҲМ барои КХМ, ки моҳи июли соли 2009 нашр шудааст

Стандарти байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ барои корхонаҳои хурду миёна (СБҲМ барои КХМ) аз чониби 13 нафар аъзои Шурои стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирӣ муҳосибӣ, ки шумораи умумии онҳо 14 нафарро ташкил медиҳад, ба тасвиб расидааст. Ҷаноби Лейзенринг изҳори бетарафӣ намуд. Ақидаи ин нафар пас аз қисми «Асосҳо барои хулосабарорӣ» баён гардидааст.

Sir David Tweedie	Сер Дейвид Твиди	Chairman	Раис
Thomas E Jones	Томас И Чонс	Vice-Chairman	Муовини раис
Mary E Barth	Мери И Барт		
Stephen Cooper	Стефен Купер		
Philippe Danjou	Филип Донжу		
Jan Engström	Ян Энгстром		
Robert P Garnett	Роберт Пи Гонет		
Gilbert Gélard	Гилберт Гелард		
Prabhakar Kalavacherla	Прахаккар Калавачерла		
James J Leisenring	Ҷеймс Ҷей Лейзенринг		
Warren J McGregor	Ворен Ҷей МакГрегор		
John T Smith	Ҷон Т Смит		
Tatsumi Yamada	Татсуми Ямада		
Wei-Guo Zhang	Вэй-Ҷо Жан		

Аз ҷониби Шурои Стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирӣ муҳосибӣ (ШСББМ) тасдиқ гардидани СБҲМ барои КХМ, ки моҳи майи соли 2015 нашр шудааст

Тағйирот ба *Стандарти байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ барои корхонаҳои хурду миёна (СБҲМ барои КХМ)* аз ҷониби 13 нафар аъзои Шурои стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирӣ муҳосибӣ, ки шумораи умумии онҳо 14 нафарро ташкил медиҳад, ба тасвиб расидааст. Хонума Токар изҳори бетарафӣ намуд. Ақидаи ин нафар пас аз қисми «Асосҳо барои хулосабарорӣ» баён гардидааст.

Hans Hoogervorst	Ханс Хугерворст	Chairman	Раис
Ian Mackintosh	Ион Маккинтош	Vice-Chairman	Муовини раис
Stephen Cooper	Стефен Купер		
Philippe Danjou	Филип Донжу		
Amaro Luiz De Oliveira Gomes	Амаро Луиз Де Оливейра Гомес		
Martin Edelmann	Мартин Эделманн		
Patrick Finnegan	Патрик Финеган		
Gary Kabureck	Гери Кабурек		
SuAnne Lloyd	Сюзан Ллойд		
Takatsugu Ochi	Такатсугу Очи		
Darrel Scott	Даррел Скот		
Chungwoo Suh	Чунгву Сух		
Mary Tokar	Мери Токар		
Wei-Guo Zhang	Вэй-Цзо Жан		

Аз ҷониби Шуро тасдиқ гардидани Ислоҳоти байналмилалии андоз—Меъёри муқаррарии дусатҳа—тағйирот ба стандарти СБҲМ барои КХМ, ки моҳи сентябри соли 2023 нашр гардидааст

Ислоҳоти байналмилалии андоз—Меъёри муқаррарии дусатҳа—тағйирот ба стандарти СБҲМ барои КХМ, ки аз ҷониби 14 нафар аъзои Шурои Стандартҳои байналмилалии баҳисобигии муҳосибӣ тасдиқ гардидааст.

Andreas Barckow	Андреа Барков	Chair	Раис
Linda Mezon-Hutter	Линда Мезон-Ҳаттер	Vice-Chair	Муовини раис
Nick Anderson	Ник Андерсон		
Patrina Buchanan	Патрина Бюкенен		
Tadeu Cendon	Тадеу Сендон		
Florian Esterer	Флориан Естерер		
ФAch Gast	Зак Гаст		
Hagit Keren Jianqiao	Ҳагит Керен Цианчжао		
Lu Bruce Mackenzie	Лю Брюс Маккензи		
Bertrand Perrin	Бертрано ПеҒан		
Rika Suzuki	Рика Сузуки		
Ann Tarca	Ан Тарка		
Robert Uhl	Роберт Юал		

**Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ аз ҷониби Шурои
Стандартҳои байналмилалӣ баҳисобигии муҳосибӣ (ШСБМ)
моҳи феввали соли 2025 тасдиқ шудааст**

Нашри сеюми Стандарти баҳисобигии СБҲМ барои КХМ аз ҷониби 13 нафар аъзои Шурои стандартҳои байналмилалӣ баҳисобигии муҳосибӣ, ки шумораи умумии онҳо 14 нафарро ташкил медиҳад, моҳи феввали соли 2025 ба тасвиб расидааст. Ҷаноби Гаст изҳори бетарафӣ намуд. Ақидаи ӯ пас аз қисми «Асосҳо барои хулосабарорӣ» баён гардидааст.

Andreas Barckow	Андреа Барков	Chair	Раис
Linda Mezon-Hutter	Линда Мезон-Ҳаттер	Vice-Chair	Муовини раис
Nick Anderson	Ник Андерсон		
Patrina Buchanan	Патрина Бюкенен		
Tadeu Cendon	Тадеу Сендон		
Florian Esterer	Флориан Естерер		
Zach Gast	Зак Гаст		
Hagit Keren Jianqiao	Ҳагит Керен Чжанчжао		
Lu Bruce Mackenzie	Лю Брюс Маккензи		
Bertrand Perrin	Бертрано Перан		
Rika Suzuki	Рика Сузуки		
Ann Tarca	Ан Тарка		
Robert Uhl	Роберт Юл		

Бинои
Коламбус
7 Сирки Вестферри
Кэнэри-Уорф
Лондон E14 4HD, БК

Тел: **+44 (0) 20 7246 6410**
Email: **customerservices@ifrs.org ifrs.org**

Фонди СБҲМ дорои тамғаҳои молие мебошад, ки дар тамоми дунё ба қайд гирифта шудаанд, аз ҷумла, «FSA®», тамғаҳои «IASB®», «IFRS®», «International Accounting Standards®», «ISSB®» ва «SASB®».

Рӯйхати пурраи тамғаҳои молии моро метавонед аз сомонаи www.ifrs.org дастрас намоед.